ASES INTERNATIONAL CANAKKALE SCIENTIFIC STUDIES CONFERENCE

CONFERENCE BOOK

EDITOR
ASSOC. PROF. SEMIH KALE

ASES

INTERNATIONAL CANAKKALE SCIENTIFIC STUDIES CONFERENCE

OCTOBER 13-15, 2023

CANAKKALE, TURKIYE

EDITOR ASSOC. PROF. SEMIH KALE

COPYRIGHT©2023

BY ASES CONGRESS ORGANIZATION PUBLISHING COMPANY LIMITED ALL RIGHTS RESERVED. NO PART OF THIS PUBLICATION MAY BE REPRODUCED, DISTRIBUTED OR TRANSMITTED IN ANY FORM OR BY ANY MEANS, INCLUDING PHOTOCOPYING, RECORDING OR OTHER ELECTRONIC OR MECHANICAL METHODS, WITHOUT THE PRIOR WRITTEN PERMISSION OF THE PUB LISHER, EXCEPT IN THE CASE OF BRIEF QUOTATI ONS EMBODIED IN CRITICAL REVIEWS AND CERTAIN OTHER NONCOMMERCIAL USES PERM ITTED BY

COPYRIGHT LAW.

ASES CONGRESS ORGANIZATION PUBLISHING® IT IS

RESPONSIBILITY OF THE AUTHOR TO ABIDE BY THE PUBLISHING ETHICS RULES.

ASES PUBLICATIONS-2023©

ISBN: 978-625-99488-4-3

CONFERENCE ID

CONFERENCE TITLE

ASES INTERNATIONAL CANAKKALE

SCIENTIFIC STUDIES CONFERENCE

DATE AND PLACE

OCTOBER 13-15, 2023

CANAKKALE, TURKIYE

ORGANIZATION

ASES

(ACADEMY OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL STUDIES)

LANGUAGES

TURKISH, ENGLISH, RUSSIAN

ORGANIZING COMMITTEE MEMBERS

CHAIRMAN OF THE ORGANIZING BOARD

Dr. MAJA VIZJAK

UNIVERSITY OF ZAGREB (CROATIA)

ORGANIZING BOARD

Assoc. Prof. SEMIH KALE

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. MEHTAP KARACIL

BAYBURT UNIVERSITY (TURKIYE)

DR. MARIUS LOLEA

UNIVERSITY OF ORADEA (ROMANIA)

COORDINATOR

AYSEL UNAL

SCIENCE BOARD

Prof. Dr. AHMET NIYAZI OZKER

BANDIRMA ONYEDI EYLUL UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. ALI RIZA MOTORCU

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. BENRETEM ABDELOUAHAB

UNIVERSITE BADJI MOKHTAR ANNABA (ALGERIA)

Prof. Dr. Bİrsen CEKEN

ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. DENIZ YENGIN

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. EMINE NESE YENICERI

MUGLA SITKI KOCMAN UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. HULYA DEMIROREN

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. KHALIL KASSMI

MOHAMED PREMIER UNIVERSITY OF OUJDA (MOROCCO)

Prof. Dr. MEHMET ALI SALAHLI

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

PROF. DR. M. MEZIYET ARI

ISTANBUL GELISIM UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. NURETTIN KONAR

BANDIRMA ONYEDI EYLUL UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. SACIDE VURAL

ISTANBUL GELISIM UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. TARIK CAKAR

ISTANBUL GELISIM UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. VALENTIN STOYANOV

TRAKIA UNIVERSITY (BULGARIA)

Prof. Dr. ZELIHA GOKBAYRAK

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Prof. Dr. WILLIAM MOSIER

ISTANBUL GELISIM UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. BAMBANG HADI SANTOSO

SEKOLAH TINGGI ILMU EKONOMI INDONESIA SURABAYA (INDONEZIA)

Assoc. Prof. BURCU UZUM

KOCAELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. ELZBIETA PATKOWSKA

UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES IN LUBLIN (POLAND)

Assoc. Prof. Esma OZ KIRIS

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. FATMA TUGCE SENBERBER DUMANLI

ISTANBUL NISANTASI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. FUNDA COBAN

IZMIR DEMOKRASI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. HAMIT ARBAS

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. HICRAN OZLEM ILGIN

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. IPEK FATMA CEVIK

USKUDAR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. KHAYALA ALIGULIYEVA

SUMQAIT STATE UNIVERSITY (AZERBAIJAN)

Assoc. Prof. MENEKSE SEDEN TAPAN-BROUTIN

BURSA ULUDAG UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. MERVE ERSAN

ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. MUSTAFA KEMAL BILICI

MARMARA UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. NURAY ALACA

ACIBADEM MEHMET ALI AYDINLAR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assoc. Prof. OZLEM ARDA

ISTANBUL UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. ALISHER YUNUSOV

FERGANA STATE UNIVERSITY (UZBEKISTAN)

Assist. Prof. AYHAN ATIGAN

KARABUK UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. BUSRA YARANOGLU

BALIKESIR UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. Duygu KAYALIK SAHIN

BARTIN UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. FULYA SAVAS

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. FATIH MUTLU OZBILEN

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. OZGEN KILIC ERKEK

PAMUKKALE UNIVERSITY (TURKIYE)

Assist. Prof. TOHID MALEKZADEH

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY (IRAN)

Dr. ESMERAY KARATAS

CANAKKALE ONSEKIZ MART UNIVERSITY (TURKIYE)

CONFERENCE STATISTICS

Distribution of the papers presented orally at the conference by countries

Country	Number of Papers	Percentage (%)
TURKIYE	31	46,96%
PAKISTAN	13	19,69%
AZERBAIJAN	6	9,09%
INDONESIA	5	7,57%
INDIA	2	3,03%
IRAN	2	3,03%
NIGERIA	2	3,03%
ALGERIA	1	1,52%
UZBEKISTAN	1	1,52%
FRANCE	1	1,52%
MOLDOVA	1	1,52%
RUSSIA	1	1,52%
TOTAL	**66**	**100**

CONFERENCE STATISTICS

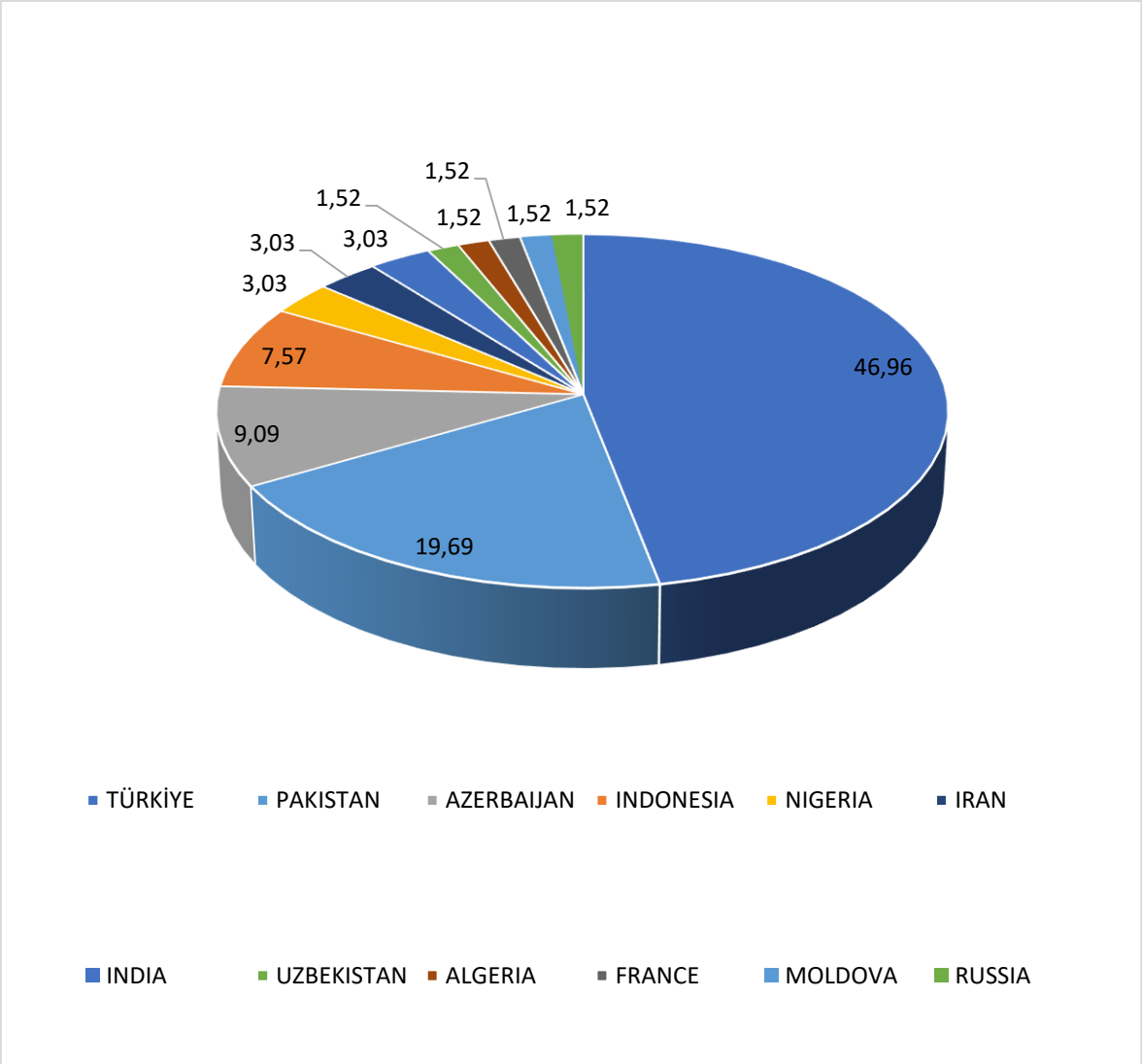

ASES INTERNATIONAL CANAKKALE SCIENTIFIC STUDIES CONFERENCE

OCTOBER 13-15, 2023, CANAKKALE, TURKIYE

CONFERENCE PROGRAM

15.10.2023
SUNDAY / 10:00-12:30
SESSION: 1 HALL: 1 / MODERATOR
Assist. Prof. Mahsum ASLAN

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
İrem ÇETİNKAYALI Assoc. Prof. Aysun ERGİNER Assoc. Prof. Ergin ERGİNER	Sevgi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	EXAMINING THE LEARNING NEEDS TOWARDS NONVIOLENCE IN EDUCATION: DEVELOPING A NONVIOLENCE CURRICULUM PROPOSAL IN EDUCATION
Prof. Dr. SEYİT TAŞER	Necmettin Erbakan Üniversitesi	SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ MEDYA OKURYAZARLIĞI DERSİ ÖN BİLGİ, BECERİ VE TUTUM DÜZEYLERİ
Assist. Prof. Mahsum ASLAN	Hakkari Üniversitesi	INDIRECT EXPRESSIONS OF IJMA (CONSENSUS) IN SERAHSI'S "AL-MEBSUT": THE EXPRESSION "THERE IS NO DISAGREEMENT"
Prof. Dr. SEYİT TAŞER	Necmettin Erbakan Üniversitesi	TEKŞİF METODU İLE YAPILANDIRMACI EĞİTİM ARASINDAKİ BENZERLİKLER
Res. Assist. Meryem KONCAK DOĞRUER	İstanbul Üniversitesi	TURKEY IN HISTORICAL RICHES AND TOURISM USE
Dr. Aysun BAY DÖNERTAŞ	Milli Eğitim Bakanlığı	LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ETKİLİ İLETİŞİM ÖZYETERLİK ALGILARI
Assist. Prof. Burak KESGİN	İstanbul Beykent Üniversitesi	CLIMATE CHANGE DENIALISM AS A COUNTER MOVEMENT

15.10.2023
SUNDAY / 10:00-12:30
SESSION: 1 HALL: 2 / MODERATOR
Assist. Prof. Elif MADAKBAŞ-GÜLENER

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Assoc. Prof. Fatih KAYHAN	Kırklareli Üniversitesi	THE NEXUS BETWEEN AGRICULTURAL LENDING AND FINANCIAL MARKETS: EVIDENCE FROM TURKIYE
Assoc. Prof. Yusuf DEMİR	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	SOCIAL EXPENDITURES AND QUALITY OF LIFE: SOCIAL ASSISTANCE PROGRAMS IN TURKEY
Assist. Prof. İlyas Kays İMAMOĞLU	Bayburt Üniversitesi	THE IMPACT OF INFLATION, PUBLIC SPENDING AND SELECTED POLICY INDICATORS ON FINANCIAL DEVELOPMENT: EVIDENCE FROM E7 COUNTRIES
Assist. Prof. İlknur Ülkü ARMAĞAN	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	BANKACILIK SEKTÖRÜNE PANDEMİ ve DİJİTALLEŞMENİN ETKİSİ
Hazal İSTAY	Kocaeli Üniversitesi	DIFFICULTIES EXPERIENCED BY CRIMIMAN TURKS, STARTING WITH THE ANNEXATION OF CRIMEA IN 1783
Assist. Prof. Elif MADAKBAŞ-GÜLENER	Bursa Uludağ Üniversitesi	DIASPORAS IN THE CONCEPTUAL FRAMEWORK OF GIOVANNI SARTORI: BETWEEN ‘CLEAR-CUT’ DEFINITIONS AND ‘ANYTHING-GOES’ EXTREMISM
Dr. Duygu AKSU	Bağımsız Araştırmacı	SUSTAINABILITY AND INNOVATION IN SMART CITIES: EXAMPLES OF URBAN TRANSPORTATION POLICY
Assist. Prof. Ozan Ekin KURT	Yeditepe Üniversitesi	A POST-KALECKIAN ECONOMETRIC ANALYSIS OF INTEREST RATES, INCOME DISTRIBUTION, CAPACITY UTILIZATION, CAPITAL ACCUMULATION AND PROFIT RATES: THE CASE OF THE UK
Dr. Duygu AKSU	Bağımsız Araştırmacı	DIGITAL DEVELOPMENTS IN PUBLIC ADMINISTRATION: FROM BUREAUCRACY TO NETWORK GOVERNANCE

15.10.2023
SUNDAY / 10:00-12:30
SESSION: 1 HALL: 3 / MODERATOR
Assoc. Prof. Tohid MELIKZADE

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
AYNUR BADALOVA	Azerbaycan Devlet Üniversitesi	READING OF ARTISTIC TEXTS
Assoc. Prof. Victoria ROCACIUC	Ministry of Culture	REFLECTION OF THE PROCESS OF DEVELOPING THE EUROPEAN IDENTITY ON EXAMPLE OF STUDYING THE ARTISTIC VALUES OF ILLUSTRATIONS FOR LITERARY SKETCHES, SHORT STORIES AND NOVELS SIGNED BY MOLDAVIAN ARTIST ILIA BOGDESCO
AYNUR BADALOVA	Azerbaycan Devlet Üniversitesi	DOĞUNUN BÜYÜK BİLİMİ EBU REYHAN BİRUNİ
Lect. Dr. GERALD UGOCHUKWU NWABUISI Lect. Dr. MERCY UWAEZUOKE CHUKWUEDO	Trinity Theological College	EPISTEMOLOGY OF SOTERIOLOGY AND THE EXIGENCY OF LIBERATION THEOLOGICAL FRAMEWORK IN AFRICAN PENTECOSTALISM
Rest. Assist. R. SURENDERKHANNA Assoc. Prof. RAJASEKARAN V.	Vellore Institute of Technology	RESILIENCE AND REALISM: INTERSECTING NARRATIVES IN TAMIL CINEMA'S 'RACHATASAN'
Assoc. Prof. Tohid MELIKZADE Assoc. Prof. MOHAMMAD JAFAR CHAMANKAR	Urmia University	XIRISTIYAN AZERBAYCANLILARIN FOLKLORUMUZDAKİ YERLƏRİ: SALMASLI QUL HARTUN
Assoc. Prof. AYGUN AHMADOVA	Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi	MODERN AZERBAIJAN CHILDREN'S LITERATURE IN A NEW PHASE
Assoc. Prof. Tohid MELIKZADE Assoc. Prof. MOHAMMAD JAFAR CHAMANKAR	Urmia University	AZERBAYCAN'DA KURGAN MEDENİYETİ DÜNDEN BUGÜNE KADAR

15.10.2023
SUNDAY / 10:00-12:30
SESSION: 1 HALL: 4/ MODERATOR
Assoc. Prof. Naseem AKHTER

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
PETRA PELLETIER RUBAL KANOZIA RITU ARYA CÉCILE MCLAUGHLIN MAGALI BOESPFLUG SOPHIE ALAIN	University of Paris Cité Central University of Punjab University of Limoges	COVID-19 IMAGES: THE FOSTERING OF MEANING OF THE COVID-19 CRISIS AMONG FRENCH POPULATION
Dr. Khayala HAMIDOVA	Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi	SEMANTIC ANALYSIS OF IMPERSONAL SENTENCES
Assoc. Prof. Naseem AKHTER	Shaheed Benazir Bhutto Women University	PROTECTION OF HUMAN LIFE (FROM ISLAMIC CONTEXT)
Assoc. Prof. Naseem AKHTER	Shaheed Benazir Bhutto Women University	EFFORTS TO EMPOWER WOMEN IN RURAL PAKISTAN: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN THE CONTEXT OF ISLAM
Dania AHMAD Hassaanuddin AHMAD Rafia MUKHTAR Mubashir KHALEEQ Sadaf ARROUG	Sibling Academy of Quality Education	A STUDY OF PARENTS' ATTITUDE TOWARDS EDUCATION OF THEIR MALE AND FEMALE CHILDREN IN BAHAWALPUR: A SURVEY
Assoc. Prof. Naseem AKHTER	Shaheed Benazir Bhutto Women University	HUMAN LIFE REQUIRES PROTECTION & WELL-BEING (AN ANALYTICAL OVER VIEW FROM AN ISLAMIC CONTEXTUAL)
Mubashir KHALEEQ Sadaf ARROUG Rafia MUKHTAR Dania AHMAD Hassaanuddin AHMAD	Sibling Academy of Quality Education	IMPACT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON ORGANIZATIONAL COMMITMENT WITH MEDIATING ROLE OF PSYCHOLOGICAL WELL BEING: AN EMPIRICAL STUDY ON SECONDARY SCHOOL TEACHERS
Assoc. Prof. Naseem AKHTER	Shaheed Benazir Bhutto Women University	CHALLENGES AND EXCEPTIONAL OPPORTUNITIES FOR ATTEMPTING TO EMPOWERING WOMEN IN RURAL PAKISTAN UNDER THE ISLAMIC TEACHINGS

15.10.2023
SUNDAY / 13:30-16:00
SESSION: 2 HALL: 1 / MODERATOR
Assist. Prof. Mehtap KARACİL

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Assist. Prof. Ayşegül ÇELİK	İzmir Bakırçay Üniversitesi	COMMON SYMPTOMS AND CARE MANAGEMENT IN MULTIPLE MYELOMA PATIENTS
Assist. Prof. Mehmet SÖNMEZ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	INFRAMAMMARIAN HIDRADENITIS SUPPURATIVA LEZYONLARININ CERRAHI TEDAVISI A SURGICAL SOLUTION OF INFRAMAMMARY HIDRADENITIS SUPPURATIVA LESIONS
Res. Assist. Dr. Bahar ASLAN DOĞAN Assoc. Prof. Gürkan ÖZDEN Res. Assist. Sevim DOLU Res. Assist. Mesut MEŞE Prof. Dr. Sami AKBULUT	İnönü Üniversitesi	EVALUATION OF KNOWLEDGE, ATTITUDE AND AWARENESS OF LIVER TRANSPLANT PATIENTS ABOUT XENOTRANSPLANTATION
Res. Assist. Dr. Baha Engin ÇELİKEL	Fırat Üniversitesi	EFFECT OF HIIT TRAININGS ON PERFORMANCE IN FOOTBALL
Lect. Cansu YILMAZ Tuğçe Zöhre ÇEÇEN Duran DERELİ Lect. Dr. Şeyda KAZANÇ	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	HEALTH LITERACY LEVELS OF STUDENTS IN TOGU
Lect. Cansu YILMAZ Lect. Yasemin UĞURLU	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	USE OF MUSIC THERAPY FOR CARDIAC PROBLEMS
Assist. Prof. Kübra KAYAOĞLU Res. Assist. Hatice ÇAKIR	Malatya Turgut Özal Üniversitesi	THE EFFECT OF IMMUNOSUPPRESSION THERAPY AFTER LIVER TRANSPLANTATION ON QUALITY OF LIFE AND PERCEIVED STRESS: A CROSS-SECTIONAL SURVEY QUALITY OF LIFE AND PERCEIVED STRESS AFTER LIVER TRANSPLANTATION
Lect. Cansu YILMAZ Assoc. Prof. Pınar TEKİNSOY KARTIN	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erciyes Üniversitesi	"LOVE YOUR HEART, PROTECT THE DOGS, KISS THE CAT" EFFECTS OF ANIMAL SUPPORTED THERAPY ON THE CARDIOVASCULAR SYSTEM

15.10.2023
SUNDAY / 13:30-16:00
SESSION: 2 HALL: 2 / MODERATOR
Assoc. Prof. Semih KALE

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Assist. Prof. Ozan Hikmet ARICAN Lect. Dr. Ali Umut ÜNAL	Kocaeli Üniversitesi	A RESEARCH ON EVALUATION OF THE PROFESSIONAL INTERNSHIP EXPERIENCES OF STUDENTS TRAINING IN THE FIELD OF MARITIME
Assoc. Prof. Özlem ÜZAL Prof. Dr. Fikret YAŞAR	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	MANGANESE AND ITS EFFECTS ON PLANTS
Lect. Dr. Ali Umut ÜNAL Assist. Prof. Ozan Hikmet ARICAN	Kocaeli Üniversitesi	A STUDY ON THE APPROACHES OF PORT EMPLOYEES TO OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY POLICIES APPLIED IN PORTS ABSTRACT
Assoc. Prof. Özlem ÜZAL Prof. Dr. Fikret YAŞAR	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	EFFECTS OF DIFFERENT PRIMING APPLICATIONS ON SOME PHYSICAL CHEMICAL PROPERTIES OF ROCKET (Eruca sativa Mill.) MICRO GREEN
Meltem İLÇE BAHADIR Assist. Prof. Hüseyin UZUNER Assist. Prof. Mustafa ARMAĞAN Assist. Prof. Yasemin YILDIRAN AVCU Assist. Prof. Eray ABAKAY Prof. Dr. Rıdvan YAMANOĞLU Assoc. Prof. Egemen AVCU	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Kocaeli Üniversitesi Sakarya Üniversitesi	INVESTIGATION OF ANTIBACTERIAL PROPERTIES OF Ti6Al4V ALLOY AFTER SHOT PEENING
Gizem ÜSTÜNEL Zehra Emel OYTAÇ	NG Kütahya Seramik Ar-Ge Merkezi	USE OF NANO MATERIALS IN THE CERAMICS INDUSTRY AND ITS EFFECT ON TECHNICAL SPECIFICATIONS
Sümeyye ŞAHİN Assoc. Prof. Togan TONG	Yıldız Teknik Üniversitesi	THE USE of TECHNOLOGICAL METHODS in INCREASING AWARENESS of CULTURAL HERITAGE

15.10.2023
SUNDAY / 13:30-16:00
SESSION: 2 HALL: 3 / MODERATOR
Assoc. Prof. G.D. KHALMATJANOVA

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
Zina BOUAKLI Prof. Dr. Amel BAZIZ	Université d'Alger (USTHB) LREAU-USTHB	L'URBANISME VERT DANS UNE VILLE DU SUD: UNE DIMENSION IGNOREE, CAS DE LA VILLE TIZI-OUZOU (ALGERIE)
NASIR RASOOL SUMAIRA ZULFIQAR SHEHLA KHALID NAUMAN SAJID BISMA ASHRAF	Government College University	SYNTHESIS OF BIOACTIVE SULFUR CONTAINING HETEROCYCLIC DERIVATIVES VIA SUZUKI-MIYAURA CROSS COUPLING REACTION
JIAN ZHENG	RUDN University	EXAMINING THE SUSTAINABILITY OF PUBLIC POLICY FOR OLDER PEOPLE IN RUSSIA: A KNOWLEDGE GRAPH AND CONTENT ANALYSIS
Assoc. Prof. Vagif ISRAFILOV	AZERBAYCAN DEVLET PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ	TEXNOLOJİ AVADANLIQLARIN TƏDRİS PROSESİNDƏ ROLU VƏ TƏSİRİ
Maryam ANWAR Safiullah KHAN	Quaid I Azam University	DESIGN AND EVALUATION OF SUSTAINED-RELEASE LIPID-PLGA HYBRID NANOPARTICLES FOR ENHANCED ANTICANCER EFFICACY OF 5-FLUOROURACIL
Assist. Prof. Vaibhav KANT SINGH	Central University	A MIND PLAYER APPLICATION
SHEHU JIBRIL KABIRU BARAYA ALIYU DAHIRU DAHUWA	Aminu Saleh College of Education Federal University of Health Sciences	MN (II) COMPLEX DERIVED FROM CIPROFLOXACIN: PREPARATION AND ANTIBACTERIAL SCREENING
Assoc. Prof. G.D. KHALMATJANOVA	Fergana State University	ANALYSIS OF THE STRUCTURAL CONNECTIONS OF THE AGRO-INDUSTRIAL CLUSTER SYSTEM AND WAYS TO IMPROVE THE BALANCE
Niharotul Faizah Dewi Ratih Kamelia Elima'ana Mafudloh	State Islamic University K.H. Abdurrahman	FINANCIAL SERVICES AUTHORITY AND SAVINGS GUARANTEE INSTITUTION

15.10.2023
SUNDAY / 13:30-16:00
SESSION: 2 HALL: 4 / MODERATOR
DR. MUHAMMAD FAISAL

AUTHORS	UNIVERSITY/INSTITUTION	TOPIC TITLE
ANA DWI MARLIA RASIDI	University of Darussalam Gontor	SOCIAL MEDIA
ZOHAIB HASSAN SAIN	Superior University	REVITALIZING EDUCATION IN PAKISTAN: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS
ZOHAIB HASSAN SAIN	Superior University	CHAT GPT: A TECHNOLOGICAL SOLUTION OR DILEMMA FOR THE EDUCATION SYSTEM IN 2023
Waleed Ur REHMAN Rafia MUKHTAR	Sibling Academy of Quality Education	INVESTIGATING THE IMPACT OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT PRACTICES ON STUDENTS' SATISFACTION: A CASE STUDY
Waleed Ur REHMAN MUHAMMAD SHAHID MUNEER Rafia MUKHTAR	Sibling Academy of Quality Education	MEASUREMENT OF SOFTWARE QUALITY: A FRAMEWORK
DR. MUHAMMAD FAISAL	Allama Iqbal Open University, Ministry of Human Rights Commission	IT AND AI BUSINESSES MIGHT BE CONVERGED IN PAKISTAN AND THE ADVANTAGES OF BLENDING IT AND SIMULATED INTELLIGENCE ENTERPRISES A SURVEY BY DR FAISAL
DINA MAYASARI SOESWOYO NURBAETI JAJANG GUNAWIJAYA JULITA	Sekolah Tinggi Pariwisata Bogor Trisakti Tourism Institute Universitas Pelita Harapan	THE LINK BETWEEN COMMUNITY ORGANIZATIONAL SYSTEM AND DEVELOPMENT OF CULTURAL HERITAGE DESTINATION IN INDONESIA
JULITA Dina MAYASARI SOESWOYO NURBAETI JAJANG GUNAWIJAYA	Institut Pariwisata Trisakti	ALYSIS OF THE POTENTIAL AND DEVELOPMENT OF COMMUNITY BASED TOURISM IN CULTURAL TOURISM DESTINATIONS IN INDONESIA: KARANGKAMULYAN SITE
Muhammad Taufiq Abadi Erna Wahyu Setianingsih Irfa Febriyani Sabina Sukma Mauldya Marlinda Effendi	State Islamic University K.H. Abdurrahman	Islamic Bank Prepared To Fulfill Sharia Economic Institute Courses

CONTENTS

AUTHOR(s)	TITLE	PAGE NO
İrem ÇETİNKAYALI Aysun ERGİNER Ergin ERGİNER	EXAMINING THE LEARNING NEEDS TOWARDS NONVIOLENCE IN EDUCATION: DEVELOPING A NONVIOLENCE CURRICULUM PROPOSAL IN EDUCATION	1
SEYİT TAŞER	TEKŞİF METODU İLE YAPILANDIRMACI EĞİTİM ARASINDAKİ BENZERLİKLER	3
SEYİT TAŞER	SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ MEDYA OKURYAZARLIĞI DERSİ ÖN BİLGİ, BECERİ VE TUTUM DÜZEYLERİ	9
Mahsum ASLAN	INDIRECT EXPRESSIONS OF IJMA (CONSENSUS) IN SERAHSI'S "AL-MEBSUT": THE EXPRESSION "THERE IS NO DISAGREEMENT"	18
Meryem KONCAK DOĞRUER	TURKEY IN HISTORICAL RICHES AND TOURISM USE	20
Aysun BAY DÖNERTAŞ	LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ETKİLİ İLETİŞİM ÖZYETERLİK ALGILARI	22
Burak KESGİN	CLIMATE CHANGE DENIALISM AS A COUNTER MOVEMENT	23
Fatih KAYHAN	THE NEXUS BETWEEN AGRICULTURAL LENDING AND FINANCIAL MARKETS: EVIDENCE FROM TURKIYE	25
Yusuf DEMİR	SOCIAL EXPENDITURES AND QUALITY OF LIFE: SOCIAL ASSISTANCE PROGRAMS IN TURKEY	26
İlknur Ülkü ARMAĞAN	THE EFFECT OF THE PANDEMIC AND DIGITALIZATION ON THE BANKING SECTOR	28
Hazal İSTAY	DIFFICULTIES EXPERIENCED BY CRIMIMAN TURKS, STARTING WITH THE ANNEXATION OF CRIMEA IN 1783	30
Elif MADAKBAŞ-GÜLENER	DIASPORAS IN THE CONCEPTUAL FRAMEWORK OF GIOVANNI SARTORI: BETWEEN ‘CLEAR-CUT’ DEFINITIONS AND ‘ANYTHING-GOES’ EXTREMISM	43
Duygu AKSU	DIGITAL DEVELOPMENTS IN PUBLIC ADMINISTRATION: FROM BUREAUCRACY TO NETWORK GOVERNANCE	53
Duygu AKSU	SUSTAINABILITY AND INNOVATION IN SMART CITIES: EXAMPLES OF URBAN TRANSPORTATION POLICY	64
Ozan Ekin KURT	A POST-KALECKIAN ECONOMETRIC ANALYSIS OF INTEREST RATES, INCOME DISTRIBUTION, CAPACITY UTILIZATION, CAPITAL	78

	ACCUMULATION AND PROFIT RATES: THE CASE OF THE UK	
Victoria ROCACIUC	REFLECTION OF THE PROCESS OF DEVELOPING THE EUROPEAN IDENTITY ON EXAMPLE OF STUDYING THE ARTISTIC VALUES OF ILLUSTRATIONS FOR LITERARY SKETCHES, SHORT STORIES AND NOVELS SIGNED BY MOLDAVIAN ARTIST ILIA BOGDESCO	79
GERALD UGOCHUKWU NWABUISI MERCY UWAEZUOKE CHUKWUEDO	EPISTEMOLOGY OF SOTERIOLOGY AND THE EXIGENCY OF LIBERATION THEOLOGICAL FRAMEWORK IN AFRICAN PENTECOSTALISM	90
R. SURENDERKHANNA RAJASEKARAN V.	RESILIENCE AND REALISM: INTERSECTING NARRATIVES IN TAMIL CINEMA'S 'RACHATASAN'	91
Tohid MELIKZADE MOHAMMAD JAFAR CHAMANKAR	AZERBAYCAN'DA KURGAN MEDENİYETİ DÜNDEN BUGÜNE KADAR	92
Tohid MELIKZADE MOHAMMAD JAFAR CHAMANKAR	XIRISTIYAN AZERBAYCANLILARIN FOLKLORUMUZDAKİ YERLƏRİ: SALMASLI QUL HARTUN	94
AYGUN AHMADOVA	MODERN AZERBAIJAN CHILDREN'S LITERATURE IN A NEW PHASE	104
PETRA PELLETIER RUBAL KANOZIA RITU ARYA CÉCILE MCLAUGHLIN MAGALI BOESPFLUG SOPHIE ALAIN	COVID-19 IMAGES: THE FOSTERING OF MEANING OF THE COVID-19 CRISIS AMONG FRENCH POPULATION	112
Khayala HAMIDOVA	SEMANTIC ANALYSIS OF IMPERSONAL SENTENCES	114
Naseem AKHTER	PROTECTION OF HUMAN LIFE (FROM ISLAMIC CONTEXT)	116
Naseem AKHTER	EFFORTS TO EMPOWER WOMEN IN RURAL PAKISTAN: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN THE CONTEXT OF ISLAM	117
Mubashir KHALEEQ Sadaf ARROUG Rafia MUKHTAR Dania AHMAD Hassaanuddin AHMAD	IMPACT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON ORGANIZATIONAL COMMITMENT WITH MEDIATING ROLE OF PSYCHOLOGICAL WELL BEING: AN EMPIRICAL STUDY ON SECONDARY SCHOOL TEACHERS	118
Dania AHMAD Hassaanuddin AHMAD Rafia MUKHTAR Mubashir KHALEEQ Sadaf ARROUG	A STUDY OF PARENTS' ATTITUDE TOWARDS EDUCATION OF THEIR MALE AND FEMALE CHILDREN IN BAHAWALPUR: A SURVEY	119
Naseem AKHTER	HUMAN LIFE REQUIRES PROTECTION & WELL-BEING (AN ANALYTICAL	120

	OVER VIEW FROM AN ISLAMIC CONTEXTUAL)	
Naseem AKHTER	CHALLENGES AND EXCEPTIONAL OPPORTUNITIES FOR ATTEMPTING TO EMPOWERING WOMEN IN RURAL PAKISTAN UNDER THE ISLAMIC TEACHINGS	135
Ayşegül ÇELİK	COMMON SYMPTOMS AND CARE MANAGEMENT IN MULTIPLE MYELOMA PATIENTS	136
Mehmet SÖNMEZ	A SURGICAL SOLUTION OF INFRAMAMMARY HIDRADENITIS SUPPURATIVA LESIONS	139
Bahar ASLAN DOĞAN Gürkan ÖZDEN Sevim DOLU Mesut MEŞE Sami AKBULUT	KARACİĞER NAKLİ HASTALARININ XENOTRANSPLANTASYON KONUSUNDAKİ BİLGİ, TUTUM VE FARKINDALIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ	143
Baha Engin ÇELİKEL	EVALUATION OF KNOWLEDGE, ATTITUDE AND AWARENESS OF LIVER TRANSPLANT PATIENTS ABOUT XENOTRANSPLANTATION	145
Cansu YILMAZ Tuğçe Zöhre ÇEÇEN Duran DERELİ Şeyda KAZANÇ	HEALTH LITERACY LEVELS OF STUDENTS IN TOGU	147
Cansu YILMAZ Yasemin UĞURLU	USE OF MUSIC THERAPY FOR CARDIAC PROBLEMS	155
Cansu YILMAZ Pınar TEKİNSOY KARTIN	"LOVE YOUR HEART, PROTECT THE DOGS, KISS THE CAT" EFFECTS OF ANIMAL SUPPORTED THERAPY ON THE CARDIOVASCULAR SYSTEM	157
Kübra KAYAOĞLU Hatice ÇAKIR	THE EFFECT OF IMMUNOSUPPRESSION THERAPY AFTER LIVER TRANSPLANTATION ON QUALITY OF LIFE AND PERCEIVED STRESS: A CROSS-SECTIONAL SURVEY	159
Ozan Hikmet ARICAN Ali Umut ÜNAL	DENİZCİLİK ALANINDA EĞİTİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ STAJ DENEYİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	161
Ali Umut ÜNAL Ozan Hikmet ARICAN	LİMANLARDA UYGULANAN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ POLİTİKALARINA LİMAN ÇALIŞANLARININ YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA	170
Özlem ÜZAL Fikret YAŞAR	EFFECTS OF DIFFERENT PRIMING APPLICATIONS ON SOME PHYSICAL CHEMICAL PROPERTIES OF ROCKET (Eruca sativa Mill.) MICRO GREEN	184
Özlem ÜZAL Fikret YAŞAR	MANGANESE AND ITS EFFECTS ON PLANTS	196
Meltem İLÇE BAHADIR Hüseyin UZUNER Mustafa ARMAĞAN Yasemin YILDIRAN AVCU Eray ABAKAY Rıdvan YAMANOĞLU	INVESTIGATION OF ANTIBACTERIAL PROPERTIES OF Ti6Al4V ALLOY AFTER SHOT PEENING	202

Egemen AVCU		
Gizem ÜSTÜNEL Zehra Emel OYTAÇ	USE OF NANO MATERIALS IN THE CERAMICS INDUSTRY AND ITS EFFECT ON TECHNICAL SPECIFICATIONS	215
Sümeyye ŞAHİN Togan TONG	THE USE of TECHNOLOGICAL METHODS in INCREASING AWARENESS of CULTURAL HERITAGE	217
Zina BOUAKLI Amel BAZIZ	L'URBANISME VERT DANS UNE VILLE DU SUD: UNE DIMENSION IGNOREE, CAS DE LA VILLE TIZI-OUZOU (ALGERIE)	219
NASIR RASOOL SUMAIRA ZULFIQAR SHEHLA KHALID NAUMAN SAJID BISMA ASHRAF	SYNTHESIS OF BIOACTIVE SULFUR CONTAINING HETEROCYCLIC DERIVATIVES VIA SUZUKI-MIYAURA CROSS COUPLING REACTION	220
JIAN ZHENG	EXAMINING THE SUSTAINABILITY OF PUBLIC POLICY FOR OLDER PEOPLE IN RUSSIA: A KNOWLEDGE	221
Vagif ISRAFILOV	TEXNOLOJİ AVADANLIQLARIN TƏDRİS PROSESİNDƏ ROLU VƏ TƏSİRİ	222
Maryam ANWAR Safiullah KHAN	DESIGN AND EVALUATION OF SUSTAINED-RELEASE LIPID-PLGA HYBRID NANOPARTICLES FOR ENHANCED ANTICANCER EFFICACY OF 5-FLUOROURACIL	224
Vaibhav KANT SINGH	A MIND PLAYER APPLICATION	225
SHEHU JIBRIL KABIRU BARAYA ALIYU DAHIRU DAHUWA	MN (II) COMPLEX DERIVED FROM CIPROFLOXACIN: PREPARATION AND ANTIBACTERIAL SCREENING	238
G.D. KHALMATJANOVA	ANALYSIS OF THE STRUCTURAL CONNECTIONS OF THE AGRO-INDUSTRIAL CLUSTER SYSTEM AND WAYS TO IMPROVE THE BALANCE	244
Niharotul Faizah Dewi Ratih Kamelia Elima'ana Mafudloh	FINANCIAL SERVICES AUTHORITY AND SAVINGS GUARANTEE INSTITUTION	250
ANA DWI MARLIA RASIDI	SOCIAL MEDIA	258
ZOHAIB HASSAN SAIN	REVITALIZING EDUCATION IN PAKISTAN: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS	259
ZOHAIB HASSAN SAIN	CHAT GPT: A TECHNOLOGICAL SOLUTION OR DILEMMA FOR THE EDUCATION SYSTEM IN 2023	260
Waleed Ur REHMAN Rafia MUKHTAR	INVESTIGATING THE IMPACT OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT PRACTICES ON STUDENTS' SATISFACTION: A CASE STUDY	261
Waleed Ur REHMAN MUHAMMAD SHAHID MUNEER	MEASUREMENT OF SOFTWARE QUALITY: A FRAMEWORK	270

Rafia MUKHTAR		
MUHAMMAD FAISAL	IT AND AI BUSINESSES MIGHT BE CONVERGED IN PAKISTAN AND THE ADVANTAGES OF BLENDING IT AND SIMULATED INTELLIGENCE ENTERPRISES A SURVEY BY DR FAISAL	277
DINA MAYASARI SOESWOYO NURBAETI JAJANG GUNAWIJAYA JULITA	THE LINK BETWEEN SOCIAL ORGANIZATIONAL SYSTEM AND DEVELOPMENT OF CULTURAL HERITAGE DESTINATION IN INDONESIA	279
JULITA Dina MAYASARI SOESWOYO NURBAETI JAJANG GUNAWIJAYA	ALYSIS OF THE POTENTIAL AND DEVELOPMENT OF COMMUNITY BASED TOURISM IN CULTURAL TOURISM DESTINATIONS IN INDONESIA	280
Muhammad Taufiq Abadi Erna Wahyu Setianingsih Irfa Febriyani Sabina Sukma Mauldya Marlinda Effendi	ISLAMIC BANK PREPARED TO FULFILL SHARIA ECONOMIC INSTITUTE COURSES	281
İlyas Kays İMAMOĞLU	THE IMPACT OF INFLATION, PUBLIC SPENDING AND SELECTED POLICY INDICATORS ON FINANCIAL DEVELOPMENT: EVIDENCE FROM E7 COUNTRIES	297
AYNUR BADALOVA	READING OF ARTISTIC TEXTS	308
AYNUR BADALOVA	DOĞUNUN BÜYÜK BİLİMİ EBU REYHAN BİRUNİ	312

EXAMINING THE LEARNING NEEDS TOWARDS NONVIOLENCE IN EDUCATION: DEVELOPING A NONVIOLENCE CURRICULUM PROPOSAL IN EDUCATION

EĞİTİMDE ŞİDDETSİZLİĞE YÖNELİK ÖĞRENME İHTİYAÇLARININ İNCELENMESİ: BİR EĞİTİMDE ŞİDDETSİZLİK ÖĞRETİM PROGRAMI TASARISI GELİŞTİRME

İrem ÇETİNKAYALI[1], Aysun ERGİNER[2], Ergin ERGİNER[3]

[1]Öğretmen, Sevgi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Temel Eğitim,

0000-0003-1950-480X

[2]Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, 0000-0002-0029-4032

[3]Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, 0000-0002-7590-4755

Özet

Bu araştırmanın amacı, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin eğitimde şiddetsizlik ile ilgili öğrenme ihtiyaçlarının belirlenerek, bir "Eğitimde Şiddetsizlik Öğretim Programı Tasarısı" nın geliştirilebilmesidir. Nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışması olarak tasarlanan araştırmanın çalışma grubunu, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Kayseri il merkezindeki bir devlet okulunun 4. sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yönteminden ölçüt örneklemeye göre, ilkokul 4. sınıf düzeyinde öğrenim görmek ölçüt olarak belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve var olan durum ile ulaşılmak istenen durum arasındaki farkı ortaya koyabilmek için ihtiyaç analizi formları hazırlanmıştır. Araştırma verileri görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşmeler ilkokul 4. sınıf öğrencileri, öğretmenler ve veliler ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları araştırmacılar tarafından hazırlanmış ve kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla uzman kanısı alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzenleme yapıldıktan sonra pilot uygulamaya gidilmiş, pilot uygulama sonrası öğrenci, öğretmen ve velilere uygulanacak görüşme formlarına son şekli verilmiştir. Araştırmanın etik prosedürünü yerine getirebilmek için, etik kurul onayı ile Milli Eğitim Bakanlığı araştırma izni alınmış ve ardından uygulamaya geçilmiştir. Araştırmanın analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Öğrencilerin eğitimde şiddetsizliğe yönelik öğrenme ihtiyaçları havuzundaki öğrenci, öğretmen ve veli görüşme formlarından elde edilen verilerden önce tasarı programın hedefleri ve ilerleyen süreçte programın diğer ögeleri (içerik, eğitim durumları ve değerlendirme) geliştirilmeye çalışılmıştır. İhtiyaç analizi sonuçları; öğretmenlerde "barış" öğrencilerde "farklılıklara saygı duyma" ve velilerde "hoşgörü, işbirliği ve adalet" kavramları üzerinde daha fazla çalışılması gerektiğini ortaya koymuştur. İhtiyaç analizi sonuçlarından hareketle, "Eğitimde Şiddetsizlik Öğretim Programı Tasarısı" geliştirebilmek için uluslararası çocuk kitaplarından ve yaşam ilkeleri şiddetsizlikle anılabilecek uluslararası ve ulusal liderleri işleyen kaynaklardan yararlanarak etkinlikler hazırlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Şiddetsizlik, Eğitimde Şiddetsizlik, Öğretim Programı, İlkokul

Abstract

The purpose of this research is to determine the learning needs of 4th grade primary school students regarding nonviolence in education and to develop a "Nonviolence in Education Curriculum Proposal". The study group of the research, designed as a case study from qualitative research approaches, consisted of 4th grade students studying at a public school in the city center of Kayseri in the 2022-2023 academic year. In forming the study group of the research, according to criterion sampling from the purposeful sampling method, being educated at the 4th grade level of primary school was determined as the criterion. As a data collection tool in the research, need analysis forms developed by the researchers were prepared to reveal the difference between the existing situation and the desired situation. Research data was collected by interview technique. Interviews were held with 4th grade primary school students, teachers and parents. Interview questions were prepared by the researchers and expert opinion was taken to ensure content validity. After the necessary arrangements were made in line with expert opinions, a pilot application was started, and after the pilot application, the interview forms to be applied to students, teachers and parents were finalized. In order to fulfill the ethical procedure of the research, research permission from the Ministry of National Education was obtained with the approval of the ethics committee and then implementation was started. Descriptive analysis was used in the analysis of the research. First, the objectives of the design program and other elements of the program (content, educational situations and evaluation) were tried to be developed in the following process, using the data obtained from the student, teacher and parent interview forms in the pool of students' learning needs regarding non-violence in education. Need analysis results; It has been revealed that more work should be done on the concepts of "peace" in teachers, "respect for differences" in students, and "tolerance, cooperation and justice" in parents. Based on the need analysis results, in order to develop a "Nonviolence in Education Curriculum Proposal", activities were tried to be prepared by making use of international children's books and resources dealing with international and national leaders whose life principles can be associated with nonviolence.

Keywords: Nonviolence, Nonviolence in Education, Curriculum, Primary School

TEKŞİF METODU İLE YAPILANDIRMACI EĞİTİM ARASINDAKİ BENZERLİKLER

PROF. DR. SEYİT TAŞER

Necmettin Erbakan Üniversitesi A.K. Eğitim Fakültesi

Orcıd No: 0000-0002-2236-4644

Özet

Tekşif metodu keşif kelimesinden türemiştir. Osmanlı Devleti eğitim öğretim usulleri kapsamında uyguladığı yöntemler günümüzden farklı bir şekilde ifade edilmiş olup buna ilişkin farklı örnekler verilebilir. Takrir metodu da bunlardan biridir. Günümüzde anlatım metodu olarak isimlendirilmiş olan bu yöntem her devirde öncelikli olarak karşımıza çıkar. Fakat tekşif metodu iki yönüyle farklılık arz eder. İlki bu metodun günümüzde doğrudan karşılığı şu metottur demek zor olabilir. Diğer taraftan tekşif metodu ile birlikte değerlendirmede bulunacağımız yapılandırmacı yaklaşım bir yöntemden daha ötesini ihtiva ederek yaklaşım olarak nitelendirilmektedir.

Yapılandırmacı yaklaşım, öğrencinin bilgiye hazır bir şekilde ulaşması, bilgiyi hazır bir şekilde elde etmesinden ziyade verilecek ipuçları ve rehberlik ile öğrencinin bilgiye buradan hareketle yapılandırması şeklinde ifade edilebilir. Çok sayıda eğitim öğretim yöntemi günümüzde teknolojinin de eğitimde kullanılmasının bir neticesi olarak uygulanagelmektedir. Bunun yanı sıra eğitim bilimindeki yaklaşımlarda gelişmeler olmakta, yeni yöntemler de bu bağlamda ortaya çıkabilmektedir. Fakat yeni olarak görülen bazı uygulamaların ise daha önce belki farklı başlıklar altında dahi olsa ele alındığı görülmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımın felsefi nitelikleri ve özü itibariyle tekşif metodunun içeriği ve mantalitesi ile taşıdığı benzerlikler dikkat çekmektedir. Çalışmada bu benzerliklere ilişkin ayrıntılara değinilecektir. Yapılandırmacı eğitimin ilkeleri ve detayları ile tarihte bir öğretim yöntemi olarak uygulanmış olan tekşif metodu analiz edilecek ve bulgular kapsamında değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kavramlar: Yöntem, Tarih, Tekşif, Yapılandırmacı Eğitim

Giriş

Osmanlı devleti yenileşme dönemi yalnız siyasi sahayı, sosyal veya iktisadi alanı değil eğitim süreçlerini de yakından ilgilendiren düzenlemeleri içerir. Bu düzenlemeler eğitim yönetimi, yeni tarz mekteplerin açılması, eğitim programları, eğitimle ilgili nizamname ve talimatnamelerin hazırlanması gibi daha birçok başlığı ihtiva etmektedir. Bu başlıklar kapsamına eğitim ve öğretim usulü veya öğretim yöntemleri konusunu da dahil etmek mümkündür. Hatta eğitim ve öğretimle ilgili meseleler arasında yöntem konusu öncelikli bir yere sahiptir. Yenileşme döneminde 19. asrın ortalarında usul-ı cedide ile okuma yazma öğrenmenin daha kolay bir şekilde gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Bu yeni usul ile özellikle ilk mekteplerde öğretim süreçlerinde gelişme olmuştur.

Öğretim yöntemleri ile ilgili olarak 19. yüzyıl sonlarında eğitimcilerin yazmış oldukları makale ve benzeri çalışmalarda da yeni usuller hakkında değerlendirmeler yapıldığı görülür. Bunun yanı sıra özellikle ezberciliğe karşı ifadeler dikkat çeker. Aynı zamanda öğrencilerin aktif olabilecekleri yöntemler üzerinde analizler yapıldığı anlaşılır. Bilhassa darulmuallimin gibi

eğitim kurumları programlarına usul-ı tedris dersi konulur. Darülmualliminde idareci olarak bulunmuş eğitim yöneticiliği yapmış olan Satı Bey'in de konu hakkında çeşitli kaynaklarda karşılaşılan görüşleri dikkat çekicidir. Özellikle tekşif metoduna gerek makalelerinde gerekse kitaplarında geniş bir yer ayırmıştır.

Her öğretim yönteminin avantajlı veya dezavantajlı yönleri bulunabilmektedir. Satı Bey yöntemlerle ilgili değerlendirmeleri kapsamında tekşif metodunu da bu şekilde incelemiş eksi ve artı yönlerini ifade etmiştir. Burada önemli olan ise öğrencilerin konuyu anlamaları ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesidir. Bu yönde sarf edilen görüşlerden yaklaşık bir asır sonra ise yapılandırmacı eğitim yaklaşımı uygulamaya konulmuştur.

Satı Bey'in tekşif metodu ile ilgili görüşleri metodun detaylarını da ortaya koymaktadır. Hatta bu konuda bir makale kaleme almıştır. Tekşif yönteminde muallimin öğretmek istediği konuları doğrudan söylemediğine dikkat çekmektedir. Öncelikle öğrencilerin keşfetmesi beklenir. Anlatım veya açıklamalardan ziyade talebenin zihninde doğması ve keşfedilmesi önem taşır. Bunun için de sorular yönetilir. Bu yöntemin uygulamada nasıl yürütüleceğine ilişkin de ayrıntılara yer verir. Ayrıca tekşif usulünün bir çok faydası olduğuna değinen Satı Bey, öncelikle talebenin keşif ve muhakeme gücünün artacağına işaret eder. Gözlem yeteneğinin gelişeceğine ve dikkatini artıracaklarına değinir. Bu şekilde öğrenciler derse daha bağlı olacaklar ve öğrenilenler daha kalıcı olabilecektir. Bunun yanında bu usulün bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Öncelikle ders yavaş ilerleyebilir. Bu durumda tesiri azalarak dağılabilir denilmektedir.. Fakat faydaları ve eksi tarafları karşılaştırılır ise yararları daha ağır basacaktır(Satı Beyden aktaran: Şahbaz, N. K., & Meran, T. 2016, s.2075).

Tekşif yöntemi buldurucu ve keşfettirici bir metot olarak konuların öğrenciler tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını öğrenilip öğrenilmediğini anlamak amacıyla soruların yönetildiği bir usuldür. Öğretilecek içerikler doğrudan paylaşılmamaktadır. Öğrenciler bilgiye ulaşmak veya keşfetmek durumundadır. Bilginin öğrencinin zihninde doğması için gayret edilir. Sorular da bu keşif sürecine yardımcı olacak şekilde yönetilir. Burada tefekkür yani fikir üretme ve düşünme gücü ile öğrenme gerçekleşecektir. Bu yöntemin etkili olacağı düşünülen dersler de ifade edilmektedir. Buna göre dil derslerinde matematikte geometride ahlak ve fen bilgisi derslerinde uygulanabilecektir. Özellikle dil ve ahlak derslerinde bunun daha etkili bir şekilde tatbik edilebileceğine değinilir.

Ahlak dersi için konuşulacak olursa zaten ahlak duygusu herkeste mevcuttur. Bu yönde daha iyi bir gelişim sağlamak ahlaki kaideleri yeniden keşfetmek düşünmek ve hissiyatı tahlil etmekten geçebilir. İnsanlar arasındaki münasebetleri inceleyerek de tekşif metodu uygulanabilecektir. Tekşif metodu elbette bu derslerle sınırlı değildir. Fakat Satı bey Tarih coğrafya gibi derslerin öğretiminde de bu yöntemin uygulanamayacağını savunur. Bunun yanında öğretilenlerin kalıcı olmasını da sağlayacağı açıktır. Burada önemli bir nokta da öğretmenin öğrencinin seviyelerine ve zihinsel gelişimlerine uygun hareket etmesi gereğidir. Sorular da hakeza öğrencilerin kavrayabileceği seviyede olmalıdır. Tekşif yönteminde öğrenciler derse aktif bir şekilde katılabilmektedir. Öğrenecekleri bilgiler de yalnız öğretmenin anlatmış oldukları ile sınırlı kalmayacaktır. Öğretmenin yöneltmiş olduğu sorular ile ilerleme kaydetmiş olacaktır. Düşünmek muhakeme etmek ve keşiflerde bulunmak gibi kabiliyetleri gelişecektir. Bu durum öğrencilerin girişimcilik düzeylerini de artıracaktır. (Aktaran: Şanal, M. 2001, 4-7).

Tekşif yönteminde öğretmenin yönelttiği sorulara öğrenciler cevap verdikçe öğrenciler bundan olumlu etkilenir. Özgüvenleri de artar. Motivasyonları gelişir. Buna bağlı olarak da başarıları artar. Satı bey eğitim ve öğretimde uygulanacak metotlar hakkında özellikle tedrisatı ibtidaiye mecmuasında makaleler kaleme almış olup, anlatım yöntemi soru cevap ezbercilik tarih ve

coğrafya derslerinin nasıl tedris olunacağı gibi konular üzerinde durmuştur. (Aktaran: Türk, İ. C. 2009, S.283).

Satı Bey, okullarda eskiden beri kullanılan istintac (tümden gelim) ve takrir (anlatma) yöntemlerinin bırakılarak, istikra (tümevarım) ve tekşif metodunun kullanılmasını ister. Aslında istikra da istintaç da akıl yürütme ile ilgilidir. Ikisi de akıl yürütmenin özdeşlik prensibine dayanır. İstintac ile istikrânın farkı ise istintacda genelden özele gidilirken istikrada bunun aksine özelden genele gidilmesidir (Bingöl, 2001, 371). Bunun bir an evvel eğitim kurumlarımızda yaygınlaşmasını talep eden Satı Bey, usul hakkında geçmişte yalnız istintac ve takrir usullerinin bilindiğinden söz etmiş ve istikra ve tekşif usulünün ise iptidailerde beş senedir kullanılmakla beraber ortaöğretimde henüz kullanılmadığı bilgisini paylaşmıştır. Satı Bey öğretim usullerinden tekşifle ilgili olarak şunları söyler: "Ders istikra tariki ile verildiği vakit cüziden külliye, istintac tariki ile verildiği vakit ise külliden cüzi ye gidilir: 2-Bir ilmi tedris için takip olunan usuller- talebenin derse derece-i müdahalesi nokta-i nazarından- iki tarz-ı esasiye icra olunabilir: takrir ve tekşif. Takrir tarzında: muallim öğreteceği şeyleri doğrudan doğruya kendisi söyler… Tekşif tarzında ise: muallim öğreteceği şeyleri doğrudan doğruya söylemekten ihtiraz eder. Onları kendisi söylemeden evvel- talebeye keşfettirmeye çalışır. Ders, tahlil usulü ile verilirken: evvela kül tetkik edilir. Sonra onun cüz ve unsurları ayrılarak her biri ayrı ayrı incelemeden geçirilir. Sonra bu icza ve anasır birleştirilerek vücuda gelen kül hakkında tetkikat yapılır…". Satı Bey fizik dersinden bir örnek konu veya ders ile tekşif metodunun uygulanışını şu şekilde açıklar: "…Arşimed kanunu öğrenmek için alelade şöyle bir hadd-ı hareket takip edilir: muallim evvela kanunu söyler… Halbuki bu hususta buna tamamıyla nakıs bir hatt-ı hareket de takip edilebilir: muallim izahatına evvel, hadiselerden başlar, kolumuzu suya batırdığımız vakit kuyudan su çekerken, bir tahtayı su içinde bıraktığımız vakit. Diye anlatır. Sonra bu hadiselerden bir kanun çıkarır: Kanunu evvela söyleyerek sonra izah ve ispat edeceğine, bilmiyor gibi hareket ederek talebenin önünde meydana çıkarmış yeniden keşf etmiş olur. Malum bu keşfi talebeye de yaptırabilir, talebeyi düşündüre dikkat ettire ettire tecrübe yaptıra yaptıra kanunu bizzat kendilerine keşf ettirebilir…".(Aktaran:Taşer, 2011, s.41-42). Satı Bey burada somut bir şekilde tekşif metodunun nasıl uygulanabileceğinin ayrıntılarına değinmiştir.

Satı Bey dışında tekşif metodu ile ilgili söylemleri olan eğitimciler de vardır. Bunlardan biri de Sabri Cemil Beydir. Sabri Cemil Bey eğitimde geleneksel yaklaşımlardan farklılaşması gerektiği düşüncesindedir. Bu noktada da tekşif metodunu ifade eder. Öğrencilerin aktif olması ile ezberciliğin de terk edilebileceğini savunur. Talebenin daha serbest bir şekilde hareket etmesini sağlayacak bir yöntem olarak görür. Fikrini söyleyebilen öğrenciler için ahlaki cesaret de verilmiş olacaktır der. Aynı zamanda öğrenilenler de kolay unutulmayacaktır. Öğrencilerin anlatma kabiliyeti gelişecektir. Aktif bir öğrenme süreci olacaktır. (Aktaran:Şahbaz, N. K., & Meran, T. 2016, s.2075). Tekşif metodu ile ilgili çok daha geniş bir tafsilat yapılabilir. Fakat öne çıkan yönleri ile değerlendirme yapılacağı için, yapılandırmacı yaklaşımı da genel itibariyle tanımak veya hatırlamakta fayda vardır.

Türk Eğitim Sistemi'nde yapılandırmacı eğitim yaklaşımı 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlandığı bilinmektedir. Eğitimde hedef olarak ortaya konulan yeni insan modeli beklentisi karşılanmak istenmiştir. Bu eğitim yaklaşımı, modeli veya projesinde okul toplumsal açık bir sistem olarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım netice olarak eğitimin diğer boyutlarını da etkilemiştir. Dolayısıyla sadece sınıflarda uygulanabilecek bir method gibi düşünülmemiştir. Yapılandırmacı eğitim yaklaşımı sistem bütünlüğü içinde okul ve yönetim yapısındaki değişimlerin de uygulamaya aktarılması Türk Eğitim Sistemi'ndeki parça parça gerçekleşen değişim hareketlerinin amacına ulaşmasına katkı sağlaması hedeflenmiştir. Sistemin amaçları ve yönetim anlayışıyla bütünleştirilebilmiş değişimler okulların yeniden

yapılanmasına yön verebilecek, okulun toplumsal işlevlerini yerine getirmesinde gerçekçi ve sistem amaçlarına uyumlu dönüşümlere yer verilmesine olanak sağlayabilecektir (Terzi, Ç. 2011 s.76).

Yapılandırmacılık genel olarak Piaget'in bilişsel kuramına dayandırılmaktadır. Bu bağlamda Öğretmenler öğrencilerdeki zihnin gelişim basamaklarını dikkate almaları gerekmektedir. Bu kapsamda da öğrenmenin temeli keşif olarak görülür. Anlamak keşfetmektir veya yeniden keşfederek yeniden yapılandırmaktır. Geleceğin bireylerinin de bu doğrultuda bilgiyi yapılandırmak suretiyle yetişmesi önem taşımaktadır. Çocuklar yapılandırmacı yaklaşımda özerk aktivitelerle sınıf koşulları içinde daha serbest hareket etmektedirler. (Arslan, M. (2007), 47-48). Dolayısıyla keşfetmek aslında keşfi bilinen ve aktarılmak istenen konuyla ilgilidir. Yeni bir şey keşfetme yoktur. Fakat öğrencide keşfetme hissi doğmaktadır. Buradan hareketle yapılandırmacılık ve keşif ve tekşif metodunun birbiri ile iç içe geçtiğini söylemek mümkündür. Yapılandırmacı eğitimde öğrencilerin sınıf içerisinde kendilerini daha serbest görebilmeleri de tekşif metodu ile ilişkilendirilebilecek bir maddedir. Bu durum öğrencilerin serbest düşünmelerine ve dolayısıyla daha başarılı olabilmelerine de imkân sağlayacaktır.

Yapılandırmacılıkta talebe pasif bir şekilde bilgiyi hazır olarak almak üzere beklemek yerine süreçte aktif bir şekilde bilgiyi özümsemekte davranışa dönüştürmektedir. (Şahbaz,N. K., & Meran, T. 2016, 2076). Lambert ve diğerlerinden aktarım yapan Terzi (2011),(s.77) yapılandırmacı yaklaşımı diğer yaklaşımlardan ayıran ilkeleri şu şekilde belirtmektedir:

- Öğrenciler deneyimleri ile öğrendiklerinin anlamların bütünleştirirler.
- Öğrenme etkinlikleri öğrencilerin deneyimlere, bilgi ve inançlarına ulaşmalarına neden olur.
- Öğrenme birlikte sorgulama anlayışıyla zenginleştirilmiş sosyal bir ekinliktir.
- Derin düşünce ve üst biliş (biliş ötesi) bilme ve anlamanın zorunlu bir durumudur.
- Öğrenciler kendi öğrenmelerinin değerlendirilmesinde anahtar rol oynar.
- Öğrenme sürecinin çıktıları çeşitlidir ve sıklıkla öngörülemezdir

Tekşif metodu öğretim stratejilerinden Bruner'in savunduğu buluş yolu ile öğretime de içerik olarak yakınlık arz etmektedir. Buluş yolu problem çözme tekniklerinin gelişmesine, bilimsel süreç becerilerinin kazandırılmasında etkili olmaktadır. Bu stratejide öğrencinin merak duygusu gelişmekte, güdülenme düzeyi artmaktadır. Burada öğrencilere sorular yönetilerek bilginin keşfedilmesine olanak sağlamaktadır. Buluş yolu stratejisinde aslında keşfetmek yerine yorumlama da söz konusudur. Böylece bilgi öğrencinin deneyimleri gözlemleri yorum ve düşünceleri ile şekillenmektedir. (Şahbaz, N. K., & Meran, T. 2016, s.2076)

Yapılandırmacı yaklaşım konusunda öğretmen görüşlerinin veya öğretim elemanlarının değerlendirmelerinin alındığı çalışmalar da bulunmaktadır. Bu kapsamda öğretmenlerin yapılandırmacı yaklaşım konusundaki görüşlerinde de, keşif veya tekşif konusuna değinildiği görülür. Bu kapsamda Gürbüz ve Ocak'ın (2010) çalışmasındaki öğretmen görüşüne değinilebilir.

"Yapılandırmacı öğretmen rehbere benzer. Örneğin: "Öğrenme gizemli bir dünyada yolculuk etmek gibidir. Bu yeni keşiflerle dolu, heyecan verici, bir o kadar da keyifli bir yolculuktur. Öğrenci bu yolculuğu gerçekleştiren kişidir. Öğretmen ise bu yolculuğun rehberidir. Öğrenci nereye nasıl gideceğine kendisi karar verir. Öğretmen ise nereye, nasıl gideceğini söylemez sadece yönünü gösterir. Tıpkı kutup yıldızı gibi. Çünkü bireyler arasında farklılıklar vardır. Her bireyin geçmiş yaşantısı, bu yaşantıdan edindiği bilgiler, olayları algılayışı, yorumlayışı farklıdır. Öğretmen öğrenciler için uygun öğrenme ortamları hazırlarken onlarla birlikte

öğrenir, gelişir." (Gürbüz, Ocak,2010, s.291). Burada yapılandırmacı yaklaşım ve tekfiş metodunun ortak yönlerinden biri olarak öğrencinin algılama ve yorumlamasına olanak sağlanması hususu önem taşır. Diğer taraftan öğrenme bir yolculuk gibi görülür ve öğrencinin burada gideceği yeri ve yönü tespit etmekteki rolüne işaret edilir.

Öğretim elemanları ile yapılmış bir çalışmada yapılandırmacı eğitim hakkındaki görüşlere yer verilmiştir. Öğretim elemanları, yapılandırmacı öğretmeni bilgiyi yapılandıran ve öğrencinin keşfetmesine yardımcı bir öğretmen olarak algılamaktadırlar: "Nasıl ki kullanım kılavuzu herhangi bir ürünün nasıl kullanılacağını kullanıcıya tanımlamaktadır… bilginin sahibi değildir ve o nedenle bilgi akışı yerine bilgiye giden yolları gösteren bir kâşiftir". (Günay, R. 2015, s.855).

Sonuç

Tekşif metodu Osmanlı devleti eğitim kurumlarında geleneksel yöntemlerden farklı bir içeriğe sahip olduğu düşünülen uygulamalar arasında görülmüştür. Yapılandırmacı yaklaşım da 2005 senesi ve sonrasında ifade edilmiştir. Bu yaklaşım da klasik methodlardan farklı olarak eğitim sürecine dâhil olmuştur.

Tekşif metodu öğrencilerin aktif olmasını öngören ve bu amaçla üzerinde durulan bir yöntem olmuştur. Aynı şekilde yapılandırmacı yaklaşım da öğrenci aktifliğine önem verir.

Tekşif metodunda öğrenciler pasif olmadığı gibi öğretmenin yönelmiş olduğu sorularla bilgiye ulaşmaktadır. Bilgi talebenin zihninde doğmaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımda da öğrencilere bilgi hazır bir şekilde verilmez. Öğretmenin rehberliğinde gerek sorular ve gerekse ipuçları ile öğrencinin bilgiyi oluşturması sağlanır.

Tekşif metodunda sınıf içerisinde öğrencinin daha serbest bir şekilde faaliyetlerde bulunması sağlanır. Öğrenci yoğun bir kontrol veya disiplin altında tutulmaz. Yapılandırmacı eğitimde de öğrencilerin özgüveni ve motivasyonunu sağlamak üzere serbest düşünmelerine yardımcı olunur. Dolayısıyla eğitim tarihimizdeki öğretim usullerinden günümüzde yararlanılabilir. Günümüzde uygulanan yöntem ve yaklaşımlar ile karşılaştırmalar yapılabilir. Böylece günümüzdeki eğitim süreçlerine eğitim tarihimizdeki yansımaların izleri de dikkate alınmış olacaktır.

Kaynakça

Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, year: 2007, vol: 40, no: 1, 41-61.

Bingöl, A.(2001). İstintac. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt:23, İstanbul.

Günay, R. (2015). Eğitim fakültesinde görevli öğretim elemanlarının yapılandırmacı öğretmen algıları. İlköğretim Online, 14(3), 845-861.

Gürbüz, O. (2010). Yapılandırmacı öğrenme uygulamalarına yönelik öğretmen tutumları. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30(3), 835-857.

Şahbaz, N. K., & Meran, T. (2016). Tedrisat, Terbiye, Yeni Mekteb Dergilerindeki İlkokuma Ve Yazma Öğretimi İle İlgili Makalelerin Değerlendirilmesi. Turkish Studies (Elektronik), 11(3), 2057-2080.

Şanal, M. (2001). Mustasa Sâtı Bey'in Öğretmenlere Önermiş Olduğu Öğretim Yöntemleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(11), 1-14.

Taşer, S.(2011). Son Dönem Osmanlı Aydınlarının Eğitim Meseleleri Hakkında Görüşleri, Konya.

Terzi, Ç. (2011). Türk eğitim sistemi'nde okulların örgüt ve yönetim yapısı ile yapılandırmacı eğitim yaklaşımı arasındaki ilişkinin çözümlenmesi. Anadolu Journal of Educational Sciences International, 1(1), 75-82.

Türk, İ. C. (2009). Osmanlı Devleti'nde Öğretim Yöntemlerinin Gelişimi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 1(3), 267-291.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININN MEDYA OKURYAZARLIĞI DERSİ ÖN BİLGİ, BECERİ VE TUTUM DÜZEYLERİ

PROF. DR. SEYİT TAŞER

Necmettin Erbakan Üniversitesi A.K.Eğitim Fakültesi

Orcıd No: 0000-0002-2236-4644

Özet

Medya geçmişten günümüze toplumsal alanda etkisini sürdürmekte olup internet ve sosyal medya araçlarının da bu sahaya dahil olması ile toplumda kullanılma düzeyi giderek artmaktadır. Her teknolojik gelişimin avantaj ve dezavantajları olabileceği gibi medyanın da teknolojik gelişimle birlikte değişime uğraması sonucunda bu durumun geçerli olduğu söylenebilir. Medyanın olumsuz etkilerinin değerlendirilmesi ve bu konuda gençlerin bilinçlenmesi oldukça önem taşımaktadır. Medyanın doğru ve etkin kullanımı, insanın, insanlığın ve toplumun yararına olması yerinde bir amaçtır. Bu amacın yerine getirilmesinde eğitimin önemi büyüktür. Eğitim sürecinde bu konuya destek sağlaması muhtemel alanların başında ise, Sosyal Bilgiler eğitimi gelmektedir. Medya okuryazarlığı sosyal bilgiler eğitimi programında (2018) beceriler kapsamında yer almaktadır. Aynı zamanda lisans düzeyinde sosyal bilgiler öğretmenliği programında okutulmaktadır. Ortaokulda da yine bu derse programda yer verilmiştir. Dolayısıyla çocukların, gençlerin ve hatta yetişkinlerin bu konuda bilinçlenmeleri gerekliliği ortadadır. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programındaki öğrenciler için nitel bir araştırma hazırlanmıştır. Araştırma birden çok konu başlığı veya tartışma konusu için de önemli veriler ortaya koymuştur. Öncelikle medya okuryazarlığı ile ilgili temel kavramlarla ilgili öğrencilerin ön bilgileri tespit edilmiştir. Diğer taraftan medyayı takip düzeyleri, paylaşım yapma alışkanlıkları dışında medya araçlarında yazma konusundaki aktiflik düzeyleri gibi çeşitli başlıklarda inceleme yapılmıştır. Böylece dersle ilgili eksik veya hatalı ön bilgilerin tespiti ve tutumların değerlendirilmesi sonucunda dersin daha verimli bir şekilde gelişmesine yardımcı olması amaçlanmıştır..

Anahtar Kavramlar: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Medya Okuryazarlığı, Hazır bulunuşluluk, Tutum

Giriş

Yakın tarihten günümüze doğru gelindiğinde özellikle medya türleri arasındaki tercihlerde değişim olmaktadır. Görsel medya bilhassa işitsel ve basılı medyadan daha fazla oranda takip edilmektedir. Bunun yanı sıra diğer medya türlerinin etkisi tamamen ortadan kalktı denilemez. Bilakis kaliteli yayınlar takip edilebilmektedir. Önemli olan hangi alanda olursa olsun nitelikli ve özgün çalışmalar ortaya koyabilmektedir. Medya türleri veya medya araçlarındaki çalışmaların takibi yalnız nitelikle de sınırlandırmak zordur. Bunun yanı sıra toplum tarafından bazı yapımlar daha çok beğenilebilmektedir. Bunun da farklı sebepleri üzerinde durulabilir. Bunun yanı sıra bazı radyo kanalları ve bu kanallardaki bazı yapımlar özel olarak da tercih edilmektedir. Burada zaman ve mekân faktörleri açısından da konu değerlendirilebilir. Caddede yürürken, bir şeylerle meşguliyet halinde iken, seyahat halinde iken işitsel medyanın daha fazla takip edilmesi muhtemeldir. Gençlerde kulaklıklar dikkat çekmektedir. Basılı medyanın takibi konusunda meselenin çeşitli boyutlar bakımından incelemesi gerçekleştirilebilir. Fakat özellikle gazete ve dergilerin takibi de basılı medya sınırlarını aşarak görsel alana yöneldiği anlaşılmaktadır ve artık internet haberciliği de tercih edilmektedir.

Görsel medyanın takibi konusunda da yine değişkenlikler söz konusu olabilmektedir. Burada takip edilme açısından televizyon ön sırada yer almakta idi. Fakat sosyal medyanın gelişmesi, bunun yanında dijital platformların oluşması ile televizyonun görsel medya içerisindeki rolü de değişime uğramıştır. Dolayısıyla teknolojideki gelişmeler insanların medyayı takip araçlarını ve alışkanlıklarını önemli ölçüde etkilemiştir.

İnsanlar ihtiyaçlarının karşılanmasında daha kolay olana yönelebilmektedir. Bu anlamda toplumun bilme ve öğrenme, günlük gelişmeleri takip etme konusundaki alışkanlıkları da kolay olana doğru değişim arz etmektedir. Gerek sosyal medya platformları gerek internet haberciliğini takip bir akıllı cihaz ve internet desteği ile mümkün olabilmektedir. Kullanımı açısından da kolaylıklar bulunmaktadır.

Teknolojinin, görsel medya ve sosyal medya platformlarının sağladığı kolaylıkların yanı sıra dezavantajlarını da belirtmek gerekecektir. Öncelikle kontrolsüz bir bilgi kirliliğine veya dezenformasyona sebep olabilmektedir. Habercilik ciddi bir meslek ve iştir. Bir eğitim süreci ve bu eğitimde de haberciliğin doğru, dürüst, ahlaklı, ilkeli bir şekilde yürütülmesi ile ilgili olmak üzere temel yeterlilikler sağlanmaya çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra çok sayıdaki sosyal medya platformunda bireylerin karşısına çıkan çok çeşitli bilgiler ve bu bilgilerin kaynağı zaman zaman sorgulanmamaktadır. Habercilik konusunda sorumluluğu olan olmayan, bu konuda bilgisi olan veya olmayan kimselerin çeşitli bilgiler paylaştıkları gözlenebilmektedir. Bu konuda ülkemizde yakın zamanda hukuki düzenlemeler de oldu. Ancak bireylerin doğru bilgiye ulaşabilmesinde hukuki düzenlemelerin yanı sıra eğitim de önemli rol oynayacaktır.

Sosyal bilgiler eğitiminin amaçları arasında bireyi gerçek dünyaya hazırlamak, toplumsal sorunların çözülmesine katkı sağlamak, bireylerin sosyal hayata uyumunu kolaylaştırarak dengeli bir şekilde gelişmelerine katkıda bulunmak gibi maddeler yer almaktadır. Medya da toplumsal hayatın bir parçasıdır. Medya araçları içerisinde yalnız radyo ve televizyonların olduğu dönemde dinleyiciler ve izleyiciler daha pasif konumda bulunuyorlardı. Fakat medya araçlarına sosyal medyanın da dahil olması kullananlar açısından sürece dahil olabilmelerini sağlayan imkanlar sunmaktadır. Zira bireyler çevresindeki haberleri sosyal medyadan paylaşabileceği gibi bunu medya kanalları ile gerçekleştirebilmekte, yorumlar yaparak değerlendirmelerde bulunabilmektedir. Programlar ve içeriklerindeki değişimlerin neticesinde yine insanlar bu süreçte daha aktif bir rol oynayabilmektedir. Bütün bunların bir sonucu ise medya okuryazarlığı eğitimi daha önemli bir gereksinim haline gelmiştir.

Medya okuryazarlığı eğitimi ile ilgili olmak üzere çok sayıda çalışma ile karşılaşılabilir. Özelinde ise sosyal bilgiler eğitimi kapsamında yapılmış olan çalışmalar üzerinde durmak gerekebilir. Handan Deveci ve Tuba Çengelci (2008), “Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından medya okuryazarlığına bir bakış” başlıklı makale hazırlamışlardır. Bu makalede nitel araştırma gerçekleştirilmiş ve öğretmen adayları ile görüşme yapılmıştır. Medya okuryazarlığı nasıl anlaşılmaktadır sorusuna yanıt aranmış, özellikle güncel gelişmelerin takibi noktasında değerlendirmeler yapılmış, medya okuryazarlığı becerisinin kazandırılması konusuna değinilmiş, lisans programında bu dersin olması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Türkan Çelik (2011) tez çalışmasında öğretmen adayları ile araştırma yürütmüştür. Deney ve kontrol grubu oluşturarak ön test son test uygulamalarını yapmıştır. Çok kültürlülük kapsamında inceleme yapıldığına değinilmiştir. Barış Güney(2018), “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal medya kullanımlarının medya okuryazarlık düzeyinde farklı değişkenler açısından incelenmesi” başlıklı tezinde sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının sosyal medyaya karşı tutumlarını incelemiştir. İnternet ve sosyal medya kullanımları konusu ile medya okuryazarlık düzeyleri kapsamında değerlendirme yapmıştır. Kitle iletişim araçlarında paylaşılan içerikler ve etkileri hakkında öğretmen adaylarının farkındalıkları hakkında analizde bulunmuştur.

Kemal Karaman ve Adem Karataş (2009) da öğretmen adaylarının medyaokuryazarlık düzeyleri ile ilgili bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada da medya araçları ve buradaki içerikler konusunda öğretmen adaylarının değerlendirmelerine başvurulmuş, öğretmenlerin medya okuryazarlık beceri düzeyleri yüksek olarak tespit edilmiştir. Bunların dışında medya okuryazarlığı konusunda birçok makale ve tez çalışmasının olduğu anlaşılmaktadır. Literatür incelendiğinde medya okuryazarlığı konusunda önemli çalışmalar yapılmış olduğu görülür. Bu çalışmaların önemli bir kısmı ise öğretmen adayları ile yürütülmüştür. Bunun yanında meselenin farklı boyutları bulunmaktadır. Eğitim yöneticileri, diğer yönetim kademelerindeki görevliler ve yetkililer, veliler ve öğretmenler gibi eğitim sürecindeki paydaşların konuyla ilgili ve farklı yönleri ile değerlendirme yapmaları kuşkusuz çok faydalı olacaktır. Yapılan çalışmalarda medya okuryazarlığının okuma kısmına yönelik araştırmaların varlığı dikkat çekmektedir. Öyle ki araştırmaların içerikleri incelendiği zaman bilirim, takip ederim, farkına varırım, gözlemlerim gibi fiiller kapsamında bulgulara yer verilmektedir. Oysa ki, yazarım, yorumlarım, fikirlerimi paylaşırım vb. gibi yazma eylemlerine yönelik tespitlerin de önem taşıdığını belirtmek gerekir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının medya okuryazarlığına ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı olup yapılandırılmamış, yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış soruları içeren bir görüşme formundan oluşmaktadır. Bazı sorular seçenekleri ile verilirken bazıları açık uçlu bir şekilde sorulmuştur. Açık uçlu sorulardan bazıları biraz daha geniş bir içerikle cevaplandırılmak üzere hazırlanmışken bazıları daha kısa ve net cevaplar verilebilecek şekilde düzenlenmiştir.

Araştırmaya 2023-2024 öğretim yılı güz döneminde Necmettin Erbakan Üniversitesi A.K.Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana bilim Dalında öğrenim görmekte olan ve medya okuryazarlığı dersini almakta olan dördüncü sınıf öğrencileri katılmıştır.

Veri Toplama

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının medya okuryazarlığına ilişkin görüşlerini almak amacıyla yarı yapılandırılmış, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme formu hazırlanmıştır. Form 21 öğrenci tarafından doldurulmuş olup, bu öğrencilerin 14'ü bayan 7'si erkektir..

Veri Çözümleme

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde veri çözümleme yaklaşımlarından betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen nitel verilerin sayısallaştırılması yoluna gidilerek veriler frekanslarla birlikte çizelgeler biçiminde sunulmuştur. Bulguların sunumunda öğretmen adaylarının görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde bulgular çizelgelerle frekanslar biçiminde sunulmuştur. Araştırmada 21 öğretmen adayı ile görüşülmüş olup, on dördü bayan yedisi erkektir. Öncelikle öğrencilerin iktisadi durumları ile ilgili bir tespit yapılmak istenmiştir. Öğretmen adaylarında temel ihtiyaçların mı? iletişim ve teknoloji ile ilgili ihtiyaçların mı? öne çıktığı araştırılmıştır. Bu sorunun asıl gayesi öğrencilerde öncelikli ihtiyaçların neler olduğunun tespitidir. Öğrencilerin iktisadi durumları kapsamında karşılamakta zorlandıkları ihtiyaç sorusuna verilen cevaplar tablo halinde aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Öğretmen adaylarının karşılamakta zorlandıkları ihtiyaçlar

İhtiyaçlar	Frekans	Yüzde
İletişim ve teknoloji	14	67
Gıda	2	9
Barınma	4	19
Giyim	1	5

Tablodan da anlaşılacağı üzere öğretmen adaylarının ihtiyaç listesinde iletişim ve teknoloji ön plandadır. Bunun tespit edilmesindeki amaç öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaları sonucunda iktisadi durumları ile ilgili verileri ilişkilendirmektir. İktisadi durumlarını da genel itibariyle iyi şeklinde değerlendirmiş olan öğrencilerin barınma, gıda ve giyim gibi ihtiyaçlarının daha sınırlı düzeyde kaldığı anlaşılmaktadır. İletişim ve teknoloji ihtiyaçlarının başında da cep telefonu ve internet gelmektedir. Medya denilince aklınıza gelen ilk madde nedir sorusu bir diğer araştırma konusunu teşkil etmektedir. Bu soru ve yanıtlara ilişkin tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Medya kavramı ile ilk anda aklınıza gelen madde nedir

Maddeler	Frekans	Yüzde
Sosyal mecra	6	33
İletişim, kitle iletişim araçları	4	22
Etkileşim	1	5
Haber gündem	5	24
Medyaya ilişkin kavramlar	1	5
İnternet	1	5

Tabloya bakıldığı zaman medyanın sosyal ortam veya sosyal mecra şeklinde önemli oranda nitelendirilmiş olduğu anlaşılır. Medya bilindiği gibi çok geniş bir sahaya sahiptir. Burada farklı medya araçları bulunmaktadır. Ve bunların birçoğu sosyal ortamı karşılamayabilir. Dolayısıyla medya denilince öğrenciler daha çok sosyal medyayı anlamaktadır. Medyanın sosyal medya platformları ile yeni bir kimlik kazandığı bilinmektedir. Öğretmen adaylarının medya okur yazarlığı dersinin sosyal bilgiler eğitimi programındaki yerine ilişkin hazırbulunuşluklarını tespit etmek amacıyla yöneltilen suallere ise verilen cevaplar tablo halinde verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı dersinin programdaki durumuna ilişkin ön bilgileri

Medya okuryazarlığı dersinin programda karşılığı	Frekans	Yüzde

Beceri	17	80
Kazanım	3	15
Öğrenme Alanı	1	5
Toplam	21	100

Tabloya bakıldığında öğretmen adaylarının medya okuryazarlığının bir beceri olarak sosyal bilgiler eğitimi programında yer aldığını önemli oranda bildikleri görülür. Medya okuryazarlığı aynı zamanda ortaokulda da okutulmakta olan bir derstir ve bu kapsamda öğrencilerin ön bilgileri incelenmiştir. Buna göre on dört öğrenci dersin ortaokulda okutulmadığını düşünmektedir. Dört öğrenci seçmeli ders; üç öğrenci de zorunlu ders olarak okutulduğunu belirtmiştir. Dersin ortaokulda okutulması gerektiğini düşünenlerin oranı da %85 civarındadır. Dolayısıyla medya dersinin sosyal bilgiler eğitimi için önemli olduğu görüşü ağırlıktadır. Dersin amaçlarının ne olması gerektiği ve dersten beklentilere ilişkin sonuçlar da tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 4.Medyaokur yazarlğı dersinden beklentiler veya dersin amaçları

Beklenti ve amaçlar	Frekans	Yüzde
Bilinçlenme doğru bilgiye ulaşma etkin kullanım	14	67
Gündem takip	3	13
Eğlenme	1	5
Analiz	1	5
Medya yorumlama	1	5
Teknolojik gelişim	1	5

Tablodan anlaşılacağı üzere öğretmen adayları çoğunluk olarak medya okuryazarlığı dersinin medyayı bilinçli kullanma, doğru kullanma, doğruyu yanlışı ayırt edebilme, faydalı bir şekilde, olumlu sonuçlar doğuracak biçimde olması gerektiğini düşünmektedirler.

Öğrencilerin medya okuryazarlığı konusunda hazırbulunuşluluk düzeylerini belirlemek maksadıyla medya ile ilgili kavram bilgisinin tespiti için bir diğer soruya verilen yanıtlarla ilgili tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 5. Medya İle İlgili Kavramlara İlişkin Ön Bilgi Değerlendirmesi

Medya Araçları Kavramı	Frekans	Yüzde
Doğru Bilen	13	62
Yanlış Cevaplayan	8	38

Tabloda görüleceği üzere medya araçları ile ilgili ön bilgilerin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Fakat medya türleri de sorulmuştur. Burada oranlar değişmektedir. Öğretmen

adaylarının %71'i medya türlerini yanış yazmıştır. Görsel, basılı, işitsel medya gibi medya türleri daha az bilinirken, gazete, dergi, televizyon gibi medya araçları daha yüksek oranda bilinmiştir. Kavramlardan ayrı olarak medya konusundaki hukuki düzenlemeler konusunda öğretmen adaylarının ön bilgileri tespit edilmek istenmiştir. Burada da %85 gibi bir oran son dönemde sosyal medya ile ilgili gerçekleşen hukuki düzenlemeleri bilmemektedir.

Öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı kapsamındaki tutumları da incelenmiştir. Medya ile ilgili öğrencilerin tutumları konusunda aşağıdaki tabloya yer verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmen adaylarının medya tutumları

Medya türleri	Frekans	Yüzde
İnternet vd.	17	80
Görsel	2	10
Yazılı basılı	2	10
Medya araçları		
Sosyal medya	18	85
Televizyon	3	15
Sosyal medya araçları		
Sosyal medya platformu	12	57
Haber siteleri	6	28
Web siteleri	3	15
Sosyal medya platformu		
İnstagram	15	68
Whatsapp	6	27
Twitter	1	5

Tabloda görüleceği üzere sarmal bir şekilde sorular yöneltilmiştir. Sorulardan her biri kendinden sonrakini kapsayacak niteliktedir. Sonuçlara bakıldığında medya türlerinde görsel ve yazılı medyanın öğrenciler arasında sınırlı bir karşılığı olduğu görülür. Aynı şekilde medya araçlarının içerisinde sosyal medya platformları %85'e tekabül etmektedir. Sosyal medya platformlarından içerisinde de instagram açık bir şekilde öğretmen adayları tarafından öncelikli tercih edildiği anlaşılır. Bu soruların ilişkili olabileceği diğer bir soruda da gündem takibinin hangi medya aracı veya sosyal medya platformundan gerçekleştirildiği ile ilgilidir.

Gündem takibinde de öğrencilerin hemen yarısı instagramı kullanmaktadır. Twitter ve haber siteleri ile televizyon birbirine yakın oranlara sahip olup yalnız bir öğrenci telegram yanıtını vermiştir. Burada sosyal medya platformlarından hangisini güvenli buldukları sorusu da yöneltilmiştir.

Tablo 7. Öğretmen adaylarına göre daha güvenli görülen sosyal medya platformu

Sosyal medya platformu	Frekans	Yüzde
Twitter	6	32
Hiçbiri	4	21
İnstagram	4	21
İnternet haberciliği	3	16
Telegram	1	5
Televizyon	1	5

Tabloda görüleceği üzere öğretmen adaylarının yaklaşık dörtte biri sosyal medya platformlarından hiçbirini güvenli bulmamaktadır. Twitter görece güvenli bulunmakta ise de internet haberciliği ile instagrama güvenilirlik bakımından yakın oranlara sahiptir.

Bu araştırmada asıl üzerinde durulması gereken ve araştırılan konulardan biri de öğretmen adaylarının medyadaki yazma davranışları üzerinedir. Burada öğrencilerin medyada köşe yazısı, haber içerikleri gibi katkılarından ziyade yorum yazma ile ilgili alışkanlıkları üzerinden tespit yapılmak istenmiştir. Buna ilişkin tablo şöyledir

Tablo 8. Öğretmen adaylarının medyada yorum yazma alışkanlıkları

Yorum yazma	Frekans	Yüzde
Evet yazarım	4	19
Hayır yazmam	11	52
Bazen yazarım	6	28

Tablodan anlaşılacağı üzere öğretmen adaylarının yarıya yakını medya araçlarında yorum yazmaktadır. Dolayısıyla yarısı da yorum yazma konusunda aktif değildir. Bu kapsamda son zamanlarda yaptığınız bir yorum oldu mu? Sorusuna da öğretmen adaylarının %80'i olmadı şeklinde cevap vermiştir. Bununla bağlantılı bir başka soruda ise öğrencilerin paylaşımlarının içeriği hakkında değerlendirme yapmak istenilmiştir.

Tablo 9.Medyada öğretmen adaylarının paylaştıkları içeriklerin türü

Paylaşım içeriği	Frekans	Yüzde
Resim veya fotoğraf	14	67
Ünlü bir kişinin sözü	6	28
Şiir vb.	1	5

Tabloda öğretmen adaylarının sosyal medya platformlarındaki paylaşımlarının görsel alanda olduğu anlaşılır. Önceki sorulara verilen yanıtlarla sonuçlar örtüşmektedir. Öğrencilerin çoğunluğu yorum veya fikir paylaşımı yapmazken görsel paylaşımları daha çok tercih etmektedirler. Bu kapsamda üzerinde durulması gereken bir diğer husus da öğretmen adaylarının paylaşım yapma konusunda çekindikleri bir konunun olup olmadığıdır. Bununla

ilgili tabloda öncelikli olarak paylaşım yaparken ifade hürriyeti açısından bir sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur.

Tablo 10. Öğretmen adaylarının medya araçlarında ifade hürriyetini kullanabilmelerine ilişkin veriler

İfade hürriyeti	Frekans	Yüzde
İfade hürriyetini kullanamadığım bir durum olmadı	19	90
Biraz oldu	1	5
Yanıt yok	1	5

Tablodan anlaşılacağı üzere öğretmen adayları medya araçlarında rahatlıkla paylaşım yapabilmektedir. Bununla birlikte paylaşım yapmaktan alıkoyan hususlar içerisinde toplumsal baskının rolüne ilişkin de bir inceleme yapılmıştır. Bu konudaki tablo ve veriler şöyledir:

Tablo 11. Öğretmen adaylarını medya araçlarında paylaşım yapmaktan alıkoyan unsurlar

Paylaşımı etkileyen faktörler	Frekans	Yüzde
Eleştirilmek	7	41
Yanlış anlaşılma	3	18
Gerek duymamak	2	12
İlerde pişman olma ihtimali	1	5
Herhangi bir şey alıkoymaz	4	24

Tabloda da görüleceği üzere toplumsal baskının medya araçlarında öğretmen adaylarını paylaşım yapmaktan alıkoyma oranı yüzde ellilere tekabül etmektedir.

Sonuç

Öğretmen adaylarının internet ve telefona yönelik ihtiyaçları ve talepleri bulunmaktadır. Öğrenciler temel ihtiyaçlarını önemli oranda sağlamış görünmektedir. İnternet, cep telefonu ise artık temel ihtiyaç olarak ifade edilmektedir. Cep telefonu ve internet ihtiyaçlar kapsamında öne çıkarken bilgisayarı ihtiyaç listesine alan öğrenci sayısı oldukça sınırlı kalmıştır. Öğrencilere ödev veya proje gibi konularda bilgisayarın gerekebileceği düşünülür. Fakat akıllı telefonlarda da çeşitli uygulamalar ile bunların yapılabilmesi söz konusudur. Bilgisayar daha çok iş hayatına başlanılması ardından idari görevler, evrak işleri, yazılı veya test sınavlarına ilişkin soruların hazırlanması gibi maddeler için olmazsa olmazdır. Dolayısıyla öğrencilere yönelik başlatılacak olan bu kapsamdaki kampanya veya indirimlerde öğrencilerin ihtiyaçlarının göz önüne alınması yerinde olabilir.

Medya araçları oldukça çeşitlidir. Basılı medya görsel medya işitsel medyanın yanı sıra gazete, dergi, TV, radyo vb. gibi yine medyanın araçları düşünüldüğü zaman medya tabiri oldukça geniş bir kitleye hitap eden ve bir o kadar çeşitli içeriklere sahip bir alandır. Bu alanda oldukça çeşitlilik olmakla birlikte öğretmen adayları ile yapılan araştırmanın sonucuna göre sosyal medya artık medya içerisinde başat bir role sahip olmuştur. Bunun yanında elbette öğrencilerin

özellikle yurt ortamında evdekine göre televizyon izleme imkanlarının sınırlı olabileceğini de dikkate almak gerekir.

Medya okuryazarlığı sosyal bilgiler eğitimi kapsamında farklı ünitelerin içeriğinde karşılaşılabilecek bir konudur. Bunun yanında programda beceri kapsamında karşımıza çıkar. Ayrıca ortaokulda ders olarak da okutulmaktadır. Bu dersin ortaokulda olması yükseköğretimde de olmasını gerektirir. Medyanın bilinçli, doğru ve etkili bir şekilde kullanımı konusu medya okuryazarlığı dersinden öncelikli beklentiler arasında yer almıştır.

Öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı ön bilgi düzeylerinin medya araçları ile ilgili konuda yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Medya türleri konusunda ise önemli bilgi eksikleri mevcuttur. Öğretmen adayları medya veya sosyal medya alanında yapılan hukuki düzenlemeler konusundaki sorulara da çoğunlukla yetersiz cevap verdikleri gözlenmiştir. Bunun çeşitli sebepleri olabilir. Fakat az önceki çıkarımla da sonuçları ilişkilendirmek mümkündür. Sosyal medyanın medya içerisindeki rolünün artması ile medya türleri veya araçları gibi temel kavramlar çerçevesinde televizyon ve yazılı-basılı medya vb. unutulabilmektedir.

Öğretmen adaylarının medya türleri, medya araçları ile ilgili tutumlarında da benzer sonuçlar bulunmaktadır. Sosyal medya takibi ön sırada yer alırken, instagram hesabı olan ve bu platformu takip edenlerin oranı daha yüksek olduğu anlaşılır. Bununla birlikte instagram güvenli bulunmamaktadır. Twitterda hesabı olan veya bu platformu takip eden öğrencilerin oranı az olsa da diğerlerine göre biraz daha güvenli görülmüştür.

Öğretmen adaylarının medya araçlarında yazma alışkanlıkları üzerine bu araştırmayla ilgili olarak değerlendirme yapılabilir. Burada öğretmen adaylarının medya araçlarında yazma konusunda çok etkin olmadıkları tespit edilmiştir. Yorum yazma, bir habere veya güncel bir gelişmeye dair olabilir ve medya okuryazarlığının yazmaya ilişkin boyutunu anlamamızı sağlayacaktır. Fakat yazma eylemi sınırlı kalmaktadır. Bu sonucu destekleyen diğer bir veri de öğrencilerin daha çok görsel paylaşımlarda bulunmasıdır. Görsel paylaşımların daha çok beğeni aldığı da bir gerçektir. Fakat öğretmen adaylarının medya araçlarında kendi cümlelerini oluşturarak yazma etkinliğinde bulunmadıklarını da gösterir.

Son olarak öğretmen adaylarının paylaşımlarında ifade hürriyeti konusu araştırılmıştır. Bu noktada öğrencilerin bir sorun yaşamadıkları anlaşılmaktadır. Fakat eleştirilmek yanlış anlaşılmak gibi nedenler veya bir başka ifade ile toplumsal sebeplerin paylaşım yapmayı sınırlama konusunda daha etkili olduğu görülmüştür.

Kaynakça

Deveci, H., & çengelci, a. G. T. (2008). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarından medya okuryazarlığına bir bakış. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 25-43.

Çelik, T. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çok kültürlü bakış açısı geliştirmelerinde medya okuryazarlığı

Güney, B. (2018). Sosyal Bilgiler Oğretmen Adaylarının Sosyal Medya Kullanımlarının Medya Okuryazarlık Düzeyinde Farklı Değişkenler Açısından Incelenmesi (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University (Turkey)). dersinin rolüne ilişkin bir çalışma (Master's thesis).

Karaman, M. K., & Karataş, A. (2009). Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri. İlköğretim online, 8(3), 798-808.

INDIRECT EXPRESSIONS OF IJMA (CONSENSUS) IN SERAHSI'S

"AL-MEBSUT": THE EXPRESSION "THERE IS NO DISAGREEMENT"

SERAHSÎ'NİN EL-MEBSÛT'TA İCMÂYI DOLAYLI İFADE ETME YOLLARI: "HİLÂF YOKTUR" İFADESİ

Dr. Öğr. Üyesi Mahsum ASLAN

Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Ana Bilim Dalı

Orcid NO: 0000-0002-2715-4363

Özet

İcmâ, İslam hukukunun temel kaynaklarından biridir ve Müctehidler, Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra icmâyı bir delil olarak kullanmaya başlamışlardır. Ancak kesin bir şekilde kanıtlandığı zaman delil olarak kabul edilebilir. Bu sebeple, klasik fıkıh ve usulü eserlerinde hangi meselelerin icmâ ile hükme bağlandığını belirlemek kolay değildir. İslam hukuku kitaplarında icmânın ifade edilmesi farklı biçimlerde gerçekleşmiştir. İcmâ ile ilgili açık ifadelerin yanı sıra, dolaylı yollarla da icmâya işaret eden bazı ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca, tüm müctehitlerin icmâını ifade eden ifadelerin yanı sıra, mezhepler içinde veya bölgesel bazda icmâ olabileceğini ifade eden ifadeler de bulunmaktadır. Hanefî mezhebinin duayen isimlerinden biri olan Serahsî, ansiklopedik eseri *el-Mebsût*'ta icmâ'yı ifade etmek için çeşitli tabirler kullanmıştır. Bu tabirler, Serahsî'nin icmâ anlayışına dair ipuçları vermektedir. Serahsî, bölgesel görüş birliği için "ittifak" kelimesini kullanmaktadır. Bu çerçevede bazı durumlarda "icmâ" bazı durumlarda ise "Alâ asli'l-küll" ifadesini de kullanmıştır. Bu ifade "hepsinin (bütün imamların) prensibine uymaktadır" anlamına gelmektedir. Serahsî, iki mezhebin görüş birliği için bazen "ittifak", bazen de "icmâ" kelimesini kullanmıştır. İcmâ ve ittifak gibi doğrudan icmâı belirten ifadeler kullandığı gibi "bilâ hilâf, bi duni hilâf" gibi dolaylı yoldan icmâyı belirten ifadeler de kullanmaktadır. Çalışmada, Serahsî'nin "*el-Mebsût*" adlı eserinde icmâyı dolaylı olarak ifade eden lafızlardan "bilâ hilâf/hilâf yoktur" ve "bi duni hilâf/hilâfın olmadığı" ifadeleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu iki ifade ile ilişkilendirilen "Lâ Hilâfe Beynehum/aralarında hilâf yoktur", "Lâ Yetehakkaku'l-Hilâf Fî/ihtilâf gerçekleşmemiştir", "Lâ İhtilâfe Beyne/ aralarında ihtilâf yoktur" ve "Lem Yüzkeri'l-İhtilâf/ ihtilâf zikredilmemiştir" ifadeleri izaha kavuşturulmuştur. Ayrıca bu çalışmada, Serahsî'nin "el-Mebsût" adlı eserinde yer alan "bilâ hilâf/hilâf yoktur" ve "bi duni hilâf/hilâfın olmadığı" gibi ifadeler, icmâyı dolaylı olarak ifade eden lafızlar olup olmadığı ortaya konulmuştur. Bu ifadelerin hangi bağlamda kullanıldığı incelenerek, Serahsî'nin icmâya atfettiği anlamlar daha derinlemesine anlaşılmaya çalışılark bu ifadelerin icmâya işaret etmedeki güçlü ve zayıf yönleri belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda, ilgili lafızların icmâ kavramını nasıl yansıttığı ve Serahsî'nin icmâ konsepti ile nasıl ilişkilendirildiği ortaya konulmuştur. Bu sonuçlar, Serahsî'nin "*el-Mebsût*" eserinde kullanılan icmâyı ifade eden lafızların anlam, kapsam ve işlevini daha iyi anlamamıza yardımcı olması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: İslam Hukuku, İcmâ, İttifak, Serahsî, el-Mebsût.

Abstract

Ijma (consensus) is one of the fundamental sources of Islamic jurisprudence, and after the passing of the Prophet Muhammad (peace be upon him), Mujtahids began to use ijma as a source of evidence when it is conclusively proven. Therefore, it is not always easy to determine

which issues have been ruled by ijma in classical jurisprudential and usul al-fiqh works. The expression of ijma in Islamic law books has taken different forms. In addition to explicit expressions related to ijma, some expressions indirectly point to ijma. Moreover, besides expressions indicating the consensus of all Mujtahids, there are also expressions suggesting ijma within schools of thought or regionally. Serahsi, one of the prominent figures of the Hanafi school of thought, used various terms to express ijma in his encyclopedic work "al-Mebsut." These terms provide clues about Serahsi's concept of ijma. Serahsi uses the term "ittifak" (consensus) for regional consensus. In this context, sometimes he uses the phrase "icma" and sometimes "Alâ asli'l-küll," which means "it conforms to the principle of all (Imams)." Serahsi uses both "ittifak" and "icma" in some cases to express the consensus of two schools of thought. Alongside direct expressions like "icma" and "ittifak," he also uses indirect expressions such as "bilâ hilâf" (without disagreement) and "bi duni hilâf" (without any disagreement). In this study, the focus is on the expressions "bilâ hilâf" and "bi duni hilâf" used by Serahsi in his work "al-Mebsut" to indirectly indicate ijma. Furthermore, the study clarifies the expressions related to these two phrases, namely "Lâ Hilâfe Beynehum" (there is no disagreement among them), "Lâ Yetehakkaku'l-Hilâf Fî" (disagreement has not occurred), "Lâ İhtilâfe Beyne" (there is no dispute among them), and "Lem Yüzkeri'l-İhtilâf" (disagreement has not been mentioned). Additionally, this study aims to determine whether the expressions "there is no disagreement" and "without any disagreement" in Serahsi's "al-Mebsut" can be considered indirect expressions of ijma. These expressions are examined in which context they are used, and an attempt is made to understand more deeply the meanings attributed to ijma by Serahsi. The strengths and weaknesses of these expressions in indicating ijma are also identified. As a result of the study, it is determined how the relevant phrases reflect the concept of ijma and how they are associated with Serahsi's concept of ijma. These findings are intended to help us better understand the meaning, scope, and function of the expressions used by Serahsi in indicating ijma in his work "al-Mebsut."

Keywords: Keywords: Islamic Law, Ijma, Consensus, Serahsi, al-Mebsut.

TURKEY IN HISTORICAL RICHES AND TOURISM USE
TÜRKİYE TARİHSEL ZENGİNLİKLERİ VE TURİZMDE KULLANIMI

Meryem KONCAK DOĞRUER

Araştırma Görevlisi, İstanbul Üniversitesi, Beşerî ve İktisadi Coğrafya,
ORCID:0000-0002-6825-5486

Özet

Turizm insanların ikamet ettiği mevcut konumların dışında yaptıkları seyahatler, ziyaret edilen yerlerde geçici konaklamalar ve seyahatle beraber doğan temel ihtiyaçların karşılanmasıyla ilgili faaliyetlerdir. Turizm faaliyetleri insan-doğa ekseninde gerçekleşmektedir. Turizm faaliyetinin odak noktası insandır. Turizm, insanların ihtiyaçlarından, arzularından ileri gelen bir hareket ve bu arzularının tatmini için birçok koşulun yerine getirildiği faaliyetler bütünüdür.

Günümüzde teknoloji alanında ilerleme insanlardaki merak duygusunu arttırmış farklı mekanları ve kültürleri öğrenme arzusunu ortaya çıkarmıştır. Küreselleşmeyle beraber kültürel turizm ayrı bir değer kazanmıştır. Modern yaşamın rutinliği dışına çıkma isteği, geçmişi merak duygusu ve bunun kazanımlarının olacağı düşüncesi kültürel turizme talebi arttırmıştır. İnsan yaşadığı coğrafyanın kendisine sunduğu olanakları hayat tarzı edindiği gibi, kendisi de bu coğrafyayı şekillendirmektedir. İnşa edilen yapılar, geçim kaynağının farklılığı, giyim farklılığı doğal çevrenin olanaklarına bağlı insan eseri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum farklı alanlardan ziyade aynı mekânda dahi farklılığı doğurmaktadır. İşte insanların gereksinimlerinden kaynaklanan bu farklılıklar "kültür" ü oluşturmaktadır. İnsan eseri olan gerek araç-gereçler, hanlar, hamamlar gibi somut; gerekse örf, adet ve ritüeller gibi soyut bütün objeler kültürü oluşturmaktadır. Kültürel turizm faaliyetleri içerisinde en önemli payı ise tarihi kalıntılar diğer bir deyişle eski medeniyetlerin izleri oluşturmaktadır. Bunlar; hanlar, saraylar, kervansaraylar, arkeolojik sit alanları, camiiler, tarihsel olaylara tanıklık etmiş yerler ve koruma altına alınmış milli parklardır. Bu değerler hem tarihsel hem de ekonomik açıdan önem arz etmektedir. Günümüzde tarihsel değerin korunması bilincinin yanı sıra ekonomik getirisi olan tarihsel turizm faaliyetlerine yatırımlar artan bir ölçüde gelişme göstermektedir.

Her ülkenin kültürel değerleri farklıdır ve bu değerler turizm faaliyetleriyle anlam kazanırlar. Türkiye tarihi geçmişi ve kültürel miras açısından zengin bir ülkedir. Coğrafi konumunun da etkisiyle yüzyıllar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Birçok uygarlığın merkezi olması kültürel bir zenginlik sağlamıştır. Hemen hemen her köşesinde tarihi kalıntıya rastlamak mümkündür. Bu sebeple Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin tercih sebepleri arasında büyük bir payı tarihsel zenginlikler oluşturmaktadır.

Yıllar geçtikçe artan turizm faaliyetleri arasında kültür turizminde önemi gün geçtikçe artmaktadır. İnsanlardaki merak duygusu onları kültürel farklılıkların olduğu alanlara çekmektedir. Türkiye' nin sahip olduğu tarihi ve kültürel miras, onu turizm alanında daha çekici kılmıştır. Bölgesel açıdan birçok zenginliği barındırdığından dolayı her bölgeye yerli yabancı birçok turist çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kültürel Turizm, Tarihsel Kaynak

Abstract

Tourism is the travel of people outside their current places of residence, temporary accommodation in the places visited and activities related to meeting the basic needs arising from travel. Tourism activities take place on the human-nature axis. The focal point of tourism activities is human beings. Tourism is a movement arising from the needs and desires of people and a set of activities in which many conditions are fulfilled to satisfy these desires.

Today, progress in the field of technology has increased the sense of curiosity in people and revealed the desire to learn about different places and cultures. With globalization, cultural tourism has gained a separate value. The desire to get out of the routine of modern life, the sense of curiosity about the past and the thought that this will have gains has increased the demand for cultural tourism. As people adopt the opportunities offered by the geography they live in as a lifestyle, they also shape this geography. The structures built, the difference in the source of livelihood, the difference in clothing emerge as human artifacts depending on the possibilities of the natural environment. This situation leads to differences even in the same space rather than in different areas. These differences arising from the needs of people constitute "culture". Both concrete objects such as tools, equipment, inns, baths and abstract objects such as customs, traditions and rituals constitute culture. The most important share in cultural tourism activities is historical ruins, in other words, the traces of ancient civilizations. These include inns, palaces, caravanserais, archaeological sites, mosques, places that have witnessed historical events and protected national parks. These values are important both historically and economically. Today, in addition to the awareness of the protection of historical value, investments in historical tourism activities with economic returns are increasingly developing.

Each country has different cultural values and these values gain meaning through tourism activities. Turkey is a country rich in historical background and cultural heritage. It has been home to many civilizations for centuries with the effect of its geographical location. Being the center of many civilizations has provided a cultural richness. It is possible to come across historical ruins in almost every corner. For this reason, historical richness constitutes a large share among the reasons for tourists visiting Turkey.

The importance of cultural tourism is increasing day by day among the increasing tourism activities over the years. The sense of curiosity in people attracts them to areas with cultural differences. Turkey's historical and cultural heritage has made it more attractive in the field of tourism. Since it has many regional riches, it attracts many local and foreign tourists to each region.

Keywords: Tourism, Cultural Tourism, Historical Resources

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ETKİLİ İLETİŞİM ÖZYETERLİK ALGILARI

Aysun BAY DÖNERTAŞ[1]

[1] Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Öğretmeni, ORCID: 0000-0003-1219-7181

Özet

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin etkili iletişim özyeterlik algılarını incelemektir. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda; lise öğrencilerinin etkili iletişime yönelik bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özyeterlik algı düzeylerinin ne olduğu, lise öğrencilerinin etkili iletişime yönelik bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özyeterlik algı düzeyleri arasında cinsiyete, okul türüne, sınıf düzeyine, kitap okuma sıklığına göre anlamlı farklılık olup olmadığı sorularına yanıt aranmıştır. Araştırma nicel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak yapılandırılmıştır. Bunun yanında araştırma, tarama modeli olan "nedensel karşılaştırma" modeli kullanılarak desenlenmiştir. Araştırmanın kişisel değişkenlerine göre öğrencilerin etkili iletişime yönelik özyeterlik düzeyleri arasındaki değişkenlik sınaması nedensel karşılaştırma modeli ile yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 304 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri iki bölümden oluşan bir form aracılığıyla toplanmıştır. Formun ilk bölümünde demografik bilgilere ilişkin sorular, ikinci bölümünde ise Yahşi ve Aydın (2020) tarafından geliştirilen "Etkili İletişim Özyeterlik Envanteri" maddeleri yer almıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde SPSS 21.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Analizler öncesinde uç değerler veri setinden ayıklanmış (27 araç), maddelerin normalliği çarpıklık ve basıklık katsayıları ile grafiksel çıktılarla incelenmiş ve normal dağılıma yakın bir dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Verilerin analizinde aritmetik ortalama, standart sapma, t-testi, tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. ANOVA tablosunda gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunda bu farklılığın hangi iki grup arasında olduğunu bulmak amacıyla tamamlayıcı hesaplama tekniklerinden Scheffe testiyle sınanmıştır. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin etkili iletişim özyeterlik algılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bilişsel özyeterlik algılarına ilişkin; karşısındakini işitmekten çok, anlamaya çalışabilmede öğrenciler kendilerini yeterli görürken iletişim sorunu yaşandığında uygun bir biçimde çözebilmede görece yetersiz görmektedir. Duyuşsal özyeterlik algılarına ilişkin; kurulan iletişimle güvenilir biri olduğuna inandırabilmede öğrenciler kendilerini yeterli görürken istenmedik bir sorunla karşılaşıldığında onu yönetebilmede görece yetersiz görmektedir. Psikomotor özyeterlik algılarına ilişkin; dinlerken konuşmacılara yeterince zaman ayırabilmede öğrenciler kendilerini yeterli görürken endişe etmeden iletişim kurabilmede görece yetersiz görmektedir. Lise öğrencilerinin etkili iletişime yönelik bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özyeterlik algı düzeylerinin; cinsiyete, okul türüne, sınıf düzeyine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bunun yanında; lise öğrencilerinin etkili iletişim duyuşsal ve psikomotor özyeterlik algılarının kitap okuma sıklığından etkilenmediği, bilişsel özyeterlik algılarının kitap okuma sıklığına göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre; hiç kitap okumayan öğrencilerin etkili iletişim bilişsel özyeterlik algıları kitap okuyanlara (yılda 1-3, yılda 4-6, yılda 7-9, yılda 10 ve üzeri) kıyasla düşük bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Etkili iletişim, özyeterlik, etkili iletişim özyeterliği, lise öğrencileri

CLIMATE CHANGE DENIALISM AS A COUNTER MOVEMENT
BİR KARŞI TOPLUMSAL HAREKET OLARAK İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İNKARCILIĞI

Burak KESGİN[1]

[1]Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Beykent Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü,
ORCID ID: 0000-0003-4783-8225

Özet

İklim değişikliğinin gerçek olmadığı ya da bilimsel öngörülerin kesinlik taşımadığına ilişkin görüşler konunun gündeme taşınmaya başladığı 1980'lerden itibaren dile getirilmeye başlanmıştır. Bu görüşler kısa bir zamanda iklim değişikliği hareketiyle mücadele etmek ve bu hareketin çıkış noktası olan bilimsel çalışmaların ortaya koyduğu savlara yönelik olarak şüpheciliği yaymak üzere bir toplumsal hareket dönüşmüştür. Bu hareket iklim değişikliğinin maksatlı biçimde abartıldığı, ortada ciddiye alınacak kadar büyük bir tehdit, anormal bir durum ya da kaygı duyulmasını gerektirecek bir sorun olmadığı gibi iddialarla kamuoyunu ikna etmeye ve destekçi toplamaya çalışmıştır. Hareket farklı mecraları kullanarak kamuoyunu bu ikna faaliyetlerini sürdürürken ve lobicilik faaliyetleriyle karar alıcıları etkilemeye çalışırken zaman içinde komplo teorilerini de repertuvarına katar. Bu yolla bilimsel görüşlere yönelik şüphe tohumları ekilirken, iklim hareketine yönelik de kamuoyunda bir tepki, antipati oluşmasına ve bu hareketin yürüttüğü kampanyalarının etkisinin kırılmasına gayret edilir. Tüm bu açılardan iklim değişikliği inkârcılığı başka bir hareketin faaliyetlerini engellemek, değişime direnmek ve alternatif bakış açıları sunmak amacıyla ortaya çıkan örgütlü bir yanıt olarak nitelendirilen karşı toplumsal hareketlerin çağdaş tipik örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. İlgili yazın bu karşı hareketin çıkar gruplarıyla ilişkilerini açıkça ortaya koymuşsa da harekete olan ilgiyi ve bulduğu desteği salt bu çerçevede değerlendirmek yeterli değildir. Bu tip hareketler Amerika Birleşik Devletleri (ABD) örneğinde görülebileceği gibi kutuplaşmanın yüksek olduğu, varsayımların bir kültür savaşının işaret ettiği toplumlarda belirli dünya görüşlerine, siyasi eğilimlere ve kimliklere hitap ederek kayda değer sayıda destekçi toplayabilmektedir. İklim değişikliği inkârcılığı bu sayede ABD ve Avrupa'da azımsanmayacak sayıda destekçi topladığı gibi bilimsel kanıtlara dayanan bir olgunun siyasileşmesine ve bir kutuplaşma alanı haline getirilmesinde de katkıda bulunmuştur. Öte yandan söz konusu yerlerde bu hareket kendisini çok büyük oranda liberal ve sol siyasi yelpazenin karşısına konumlandırmış, tabanını büyük ölçüde buna borçlu olsa da olsa da anti-seçkinci ve anti-bilimci nitelikleri nedeniyle etkisinin daha geniş olduğunun öne sürmek olanaklıdır. Farklı dünya görüşü ve siyasi eğilimlere sahip kesimlerde iklim değişikliği inkârcılığının etkisinin izlerini görmek mümkündür. İnkâr söylemi, şüpheci ve alternatif dünya yorumlarını dinlemeye yatkın toplumsal gruplara ulaşma potansiyeline sahiptir. Bu çalışmada iklim değişikliği inkârcılığı başlangıcından günümüze ele alınmış, en gelişkin olduğu yerlerden ABD örneğine odaklanılarak hareket ana hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Geçmişten günümüze doğru bakıldığında bir karşı hareket olarak iklim inkarcılığının başka toplumsal ve siyasi hareketlerle olan bağlarının oldukça güçlü olduğu

görüleceği gibi, hareket iklim değişikliği konusunun kamusal alanda belirli bir nüfuz sağlamayı da başarabilmiştir. Bu çalışmada inkârcılığın bunun nasıl başarabildiği sorusu toplumsal hareketler merceğinden ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: İklim değişikliği, inkârcılık, toplumsal hareketler, komplo teorileri, popülizm.

Abstract

Opinions that climate change is not real or that scientific predictions are not accurate to have been expressed since the 1980s when the issue started to be brought to the agenda. These views soon turned into a social movement to struggle against the climate change movement and to spread skepticism towards the claims put forward by the scientific studies that are the starting point of this movement.

The movement has tried to convince the public and gather supporters with claims that climate change is being deliberately exaggerated and it is not a big enough threat to be taken seriously, an abnormal situation or a problem that requires concern. While the movement continues its efforts to persuade the public by using different channels and tries to influence decision makers through lobbying activities, it also adds conspiracy theories to its repertoire over time. In this way, while seeds of doubt are sown towards scientific views, efforts are made to create a public reaction and antipathy towards the climate movement and to undermine the impact of the campaigns carried out by this movement. In all these respects, climate change denialism is considered to be one of the contemporary typical examples of counter movements, which are defined as an organized response that emerges to prevent the activities of another movement, resist change and offer alternative perspectives. Although the relevant literature has clearly revealed the relations of this counter-movement with interest groups, it is not enough to evaluate the interest in the movement and the support it has received solely within this framework. Such movements can gather a significant number of supporters by appealing to targeted world views, political tendencies and identities in societies where polarization is high and assumptions points a culture war as can be seen in the example of the United States of America. In this way, climate change denialism has not only gained a significant number of supporters in the USA and Europe, but also contributed to the politicization of a phenomenon based on scientific evidence and turning it into an area of polarization. On the other hand, in these places, this movement has positioned itself predominantly against the liberal and left political spectrum, and although it owes its base largely to this position, it is possible to suggest that its influence is wider due to its anti-elitist and anti-scientific qualities. It is possible to see traces of the influence of climate change denialism in different social groups with different worldviews and political tendencies. Denial discourse has the potential to reach social groups that are skeptical and prone to listening to alternative world interpretations. In this paper, climate change denialism has been studied from its beginning to the present day, and the movement has been tried to be outlined by focusing on the example of the USA, where it is most developed. Looking from the past to the present, it can be seen that climate denialism, as a counter movement, has strong ties with other social and political movements, and the movement has also managed to gain a certain influence in the public sphere on the issue of climate change. The question of how denialism can achieve this has been addressed through the lens of social movements.

Keywords: Climate change, denialism, social movements, conspiracy theories, populism

THE NEXUS BETWEEN AGRICULTURAL LENDING AND FINANCIAL MARKETS: EVIDENCE FROM TURKIYE

Associate Professor, Fatih KAYHAN

Kırklareli University,0000-0001-7844-8663

ABSTRACT

This study reviews the effects of 'financial markets' (FMs) upon the 'Growth Rate of Cash Loans for Agricultural Industry'. Research question is whether Agricultural-Industry-Loan Growth is significantly affected by financial markets. Data is retrieved from Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA) of Turkey, CBRT and Borsa-Istanbul. Monthly 'time series' data for the period between 2005 and 2022 is used. Method employed in quantitative analysis is the regression analysis together with descriptive statistics plus correlation analysis. The scope of the study is Türkiye. Lending by all deposit (commercial) banks, public-deposit banks, local-private-deposit banks and foreign deposit banks are analyzed. Growth of Cash-Loans for Agricultural-Sector is considered as dependant variable. Leading financial indicators that represent the markets (Change in 'USD/TRY', 'CPI Index', 'BIST-100 Index', 'All-Bond-Index') are seen as explanatory variables; 'BIST-100 Index' is also considered as a proxy for economic activity. The contribution of the study to the literature is that the relation between FMs and growth of agricultural-loans is analyzed for Türkiye for the period between 2005 and 2022 that covers financial crisis together with economic, financial and political turbulences. Upon regression and correlation analysis, this study argues that there exists a statistically significant relation between financial market indicators/index/returns and agricultural-loans (lending) when monthly rate of changes is considered. Regression results are found to be in line with correlation results.

Key Words: Agricultural Lending, Financial Markets, Turkey.

SOCIAL EXPENDITURES AND QUALITY OF LIFE: SOCIAL ASSISTANCE PROGRAMS IN TURKEY
SOSYAL HARCAMALAR VE YAŞAM KALİTESİ: TÜRKİYE'DE SOSYAL YARDIM PROGRAMLARI

Yusuf DEMİR[1]

[1]**Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü,**
ORCID: 0000-0001-5677-8709

Özet
Yoksulluğun azaltılması, gelirin adil dağılımının sağlanması ve beşerî sermaye birikiminin sağlanarak toplumsal barışın ve kalkınmanın sağlanması için en önemli araçlardan biri sosyal politikalara yönelik sosyal harcamalardır. Refah harcamaları veya sosyal refah harcamaları olarak da adlandırılan sosyal harcamalar genellikle toplumun bir bütün veya bireysel olarak refah seviyesini artıran, emek piyasasından elde edilen gelir belirli yaşam düzeyine ulaştıramıyorsa, devlet tarafından gerçekleştirilen destekler ile hane halklarının hayat standardının yükseltilmesine yönelik harcamaları içermektedir. Toplumların ulaşmayı amaçladığı en önemli evrensel hedeflerden birisi olan, yalnızca hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam iyilik hali olarak tanımlanan yaşam kalitesi, yaşamın tüm alanlarını kapsamakta ve dolayısıyla yaşamın her alanını ve/veya alanından etkilenmektedir. Kişilerin kendilerini tatmin edecek veya asgari ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir gelire sahip olamama durumunu olarak tanımlanan yoksulluk, gelişmiş ya da az gelişmiş bütün dünya ülkelerinin ortak sorunudur ve yoksulluğun ortadan kaldırılması bütün toplumlarda küresel bir hedef haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı da bireyin içinde yaşadıkları kültür ve değer sistemleri bağlamında ve hedefleri, beklentileri, standartları ve endişeleri ile ilgili olarak yaşamdaki konumlarını algılaması yani yaşam kalitesi ile sosyal harcamalar üzerinden Türkiye'de aile yardımları, barınma-gıda yardımları, engelli-yaşlı yardımları, sağlık yardımları, eğitim yardımları ve proje destekleri olarak yapılan sosyal yardımların hangi şartlarda ve kimlere verildiğine yönelik araştırma yapmaktır.
Anahtar kelimeler: Yoksulluk, yaşam kalitesi, sosyal harcamalar.
Abstract
One of the most important instruments for reducing poverty, ensuring fair distribution of income, and ensuring social peace and development through human capital accumulation is social expenditures for social policies. Social expenditures, also called welfare expenditures or social welfare expenditures, generally include expenditures that increase the welfare level of the society as a whole or individually, and that are aimed at raising the standard of living of households with the support provided by the state if the income obtained from the labor market cannot reach a certain level of living. Quality of life, which is one of the most important universal goals that societies aim to achieve and which is defined not only as the absence of disease and disability but also as a state of complete physical, mental and social well-being, encompasses all areas of life and is therefore affected by all areas and/or aspects of life. Poverty, which is defined as the inability of individuals to have an income that will satisfy themselves or meet their minimum needs, is a common problem of all developed or underdeveloped countries of the world and the elimination of poverty has become a global goal in all societies. The aim of this study is to investigate the conditions under which and to whom social aids such as family aids, housing-food aids, disabled-elderly aids, health aids, education aids and project

supports are provided in Turkey through social expenditures and the perception of the individual's position in life in the context of the culture and value systems in which they live and in relation to their goals, expectations, standards and concerns, i.e. quality of life.
Keywords: Poverty, quality of life, social spending.

THE EFFECT OF THE PANDEMIC AND DIGITALIZATION ON THE BANKING SECTOR

BANKACILIK SEKTÖRÜNE PANDEMİ ve DİJİTALLEŞMENİN ETKİSİ

İlknur Ülkü ARMAĞAN[1],

[1]Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Keçiborlu Meslek Yüksekokulu Finans Bankacılık ve Sigortacılık, 0000-0003-0542-0007

Özet

Finansal piyasalardaki fon akışını sağlayan bankacılık sektörü, ülke ekonomilerinin en önemli unsurlarındandır. Bankalar kredi ve mevduat mekanizması ile taraflar arasında bir aracı görevi üstlenmektedir. Fon fazlası olanlar bir getiri karşılılığında tasarruflarını değerlendirirken, fon ihtiyacı olanlar ise kaynak temin etmektedir. Sağlanan kaynaklar da ülke ekonomine yatırım ve harcama olarak geri dönmektedir. Dolayısıyla bankacılık sektörü finansal piyasaların vazgeçilmez bir parçası olmaktadır. Son dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler ile sektör finansal piyasalara yeni finansal ürünler ve hizmetler sunmaktadır. Artan çeşitlilik de bankaların müşteri sayısı ve karlılığını artırmaktadır. Fakat teknolojik gelişim ve özellikle 2020 ve 2021 yıllarında yaşanan COVİD-19 pandemisi tüm sektörleri etkilediği gibi bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Kapanmalar nedeniyle gündeme gelen uzaktan çalışma kavramı bankacılık sektörüne farklı bir bakış açısı getirmiştir. 2019 yıl sonunda 53 olan banka sayısı 2022 yıl sonunda 58'e yükselmesine rağmen, yine aynı yıllar için şube sayısı %3 ve çalışan sayısı ise %1,2 azalmaktadır. Artan banka sayısına rağmen bankalar şube sayısı ve çalışan sayısını azaltmıştır. Aynı dönem için bankacılık sektörünün aktif karlılığı ise %219 artmaktadır. Dolayısıyla sektör için aktif karlılığı başına düşen çalışan sayısı ve şube sayısı da yıldan yıla artış göstermektedir. Bu süreçte yaşanan pandemi nedenli çalışma zorlukları bankacılık sektörünün çalışma şeklini uzaktan çalışma olarak değiştirmiştir. Pandemi ile başlayan ekonomik durgunluğun da etkisiyle bankalar aktif karlılığını artırmasına rağmen şube ve çalışan sayısında küçülmeyi tercih etmiştir. Bu değişimde teknolojinin de büyük etkisi bulunmaktadır. Çünkü teknolojik gelişmeye paralel olarak bankacılık sektörü şube, ATM, bankamatik, telefon bankacılığı, POS cihazları gibi geleneksel hizmet kanallarına çok daha gelişmiş mobil bankacılık, görüntülü bankacılık, dijital ödeme, yüz tanıma, kimlik doğrulama, yapay zeka tabanlı müşteri temsilcisi gibi daha birçok yeni hizmet kanalı eklenmiştir. Tüm bu gelişmelerle bankaların mevcut şube sayıları ve çalışan sayıları azalırken tam tersine operasyon maliyetleri azaldığı için aktif karlılıkları artmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ise ülke ekonomilerinin temel taşlarından olan bankacılık sektöründe son dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler ve pandeminin etkisiyle bankaların çalışma anlayışı da farklılaşmaktadır.

Anahtar kelimeler: Finansal Piyasalar ve Kurumlar, Bankacılık Sektörü, Banka, Dijitalleşme, COVID-19, Pandemi

Abstract

The banking sector, which ensures the flow of funds in financial markets, is one of the most important elements of national economies. Banks act as an intermediary between the parties through the loan and deposit mechanism. While those with excess funds utilize their savings in return for a return, those in need of funds obtain resources. The resources provided are returned

to the national economy as investment and expenditure. Therefore, the banking sector is an indispensable part of financial markets. With the recent technological developments, the sector offers new financial products and services to financial markets. Increasing diversity also increases the number of customers and profitability of banks. However, technological development and especially the COVID-19 pandemic in 2020 and 2021 affected the banking sector as it affected all sectors. The concept of remote working, which came to the agenda due to closures, brought a different perspective to the banking sector. Although the number of banks increased from 53 at the end of 2019 to 58 at the end of 2022, the number of branches decreased by 3% and the number of employees by 1.2% for the same years. Despite the increase in the number of banks, banks have reduced the number of branches and employees. For the same period, the return on assets of the banking sector increases by 219%. Therefore, the number of employees and the number of branches per return on assets for the sector also increase from year to year. The pandemic-induced working difficulties experienced in this process have changed the way the banking sector works as remote working. With the effect of the economic recession that started with the pandemic, banks preferred to downsize the number of branches and employees despite increasing the return on assets. Technology also has a great impact on this change. Because in parallel with technological development, the banking sector has added many new service channels such as mobile banking, video banking, digital payment, face recognition, identity verification, artificial intelligence-based customer representatives to traditional service channels such as branches, ATMs, cash machines, telephone banking, POS devices. With all these developments, the number of branches and the number of employees of banks have decreased, while on the contrary, their return on assets has increased as their operational costs have decreased. In general, the banking sector, which is one of the cornerstones of the country's economies, has recently experienced technological developments and the impact of the pandemic has differentiated the working approach of banks.

Keywords: Financial Markets and Institutions, Banking Sector, Bank, Digitalization, COVID-19, Pandemic

DIFFICULTIES EXPERIENCED BY CRIMIMAN TURKS, STARTING WITH THE ANNEXATION OF CRIMEA IN 1783

1783 KIRIM'IN İLHAKI İLE BAŞLAYAN KIRIM TÜRKLERİ'NİN YAŞADIĞI ZORLUKLAR

Hazal İSTAY

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler,

0009-0003-1156-1866

Özet

Türkiye'nin kuzeyinde bulunan Kırım, stratejik ve jeopolitik konumu ve aynı zamanda elverişli topraklara sahip olmasından dolayı tarih boyunca birçok göç ve katliamlara sahne olmuştur. Bu yaşanan olaylardan en çok etkilenen ise bölge halkı yani Kırım Türkleri olmuştur. 1440 yılında kurulan Kırım Hanlığı, 1475 yılında Osmanlı'nın Kırım'ı kendi topraklarına katmasıyla beraber bağımsızlığını kaybetti. 1945-1774 arası dönemde Osmanlı hakimiyetinde kalan Kırım, Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rus hakimiyetine geçmiş oldu. Böylelikle Rusya'nın Kırım'ı İlhakına giden süreç hızlandı. Rusya'nın 1783 yılında Kırım İlhakı ile Kırım Türkleri için karanlık günlerin başlangıcı olmuştur. İşgali takip eden yıllardan sonra Ruslar bölgede yaşamakta olan Müslüman Kırım Türklerine karşı zorunlu göç, baskı ve soykırım politikaları izleyerek bölgedeki demografik yapıyı değiştirmeyi amaçlamışlardır. Tüm bu zorluklara karşı Kırım Türkleri, mücadelelerine ve Ruslaştırma politikalarına karşı direnmeye devam etmişlerdir. Hala daha bölgede tam anlamıyla özgür bir yaşamdan söz etmek pek mümkün değildir. Kırım'ın İlhakı ile başlayan bu süreç çalışmamızda kronolojik bir perspektiften ele alınıp günümüze kadar getirilmiştir. Rusya bölgeye hangi politikalar uygulamış, sonuçları ve etkileri neler olmuştur? Bölge halkının bu politikalara karşı tutumu ve kayıpları nedir? Çalışmamızın ana araştırma sorularını oluşturmaktadır. Kaynaklar, belgeler üzerinden analiz edilip nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Kırım Türklerinin maruz kaldığı zorluklar, göç, sürgün, milli hareketleri ve geri dönüş mücadeleleri ise, çalışmamızın ana çerçevesini oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kırım Türkleri, 1944 Sürgün, Geri Dönüş Mücadelesi, Kırım'ın İlhakı

Abstract

Crimea, located in the north of Turkey, has been the scene of many migrations and massacres throughout history due to its strategic and geopolitical location and favorable lands. The people of the region, namely the Crimean Turks, were most affected by these events. The Crimean Khanate, founded in 1440, lost its independence in 1475 when the Ottoman Empire annexed Crimea to its territory. Crimea, which remained under Ottoman rule between 1945 and 1774, came under Russian rule with the Treaty of Küçük Kaynarca. Thus, the process leading to Russia's annexation of Crimea was accelerated. The annexation of Crimea by Russia in 1783 marked the beginning of dark days for the Crimean Turks. After the years following the occupation, the Russians aimed to change the demographic structure in the region by pursuing policies of forced migration, oppression and genocide against the Muslim Crimean Turks living in the region. Despite all these difficulties, Crimean Turks continued to resist their struggle and Russification policies. It is still not possible to talk about a completely free life in the region. This process, which started with the Annexation of Crimea, was discussed from a chronological perspective in our study and brought up to the present day. What policies did Russia implement

in the region, and what were the results and effects? What is the attitude of the local people towards these policies and what are their losses? These constitute the main research questions of our study. Sources were analyzed through documents and a qualitative research design was used. The difficulties faced by the Crimean Turks, migration, exile, national movements and return struggles constitute the main framework of our study.

Keywords: Crimean Turks, 1944 Exile, Return Struggle, Annexation of Crimea

1. Giriş

Kırım Türkleri, tarih boyunca zengin ve köklü mirasa sahip olan bir topluluktur. Kırım Yarımadası'nın güneyine, Karadeniz'in kuzey sahiline yerleşmiş olan bu topluluğun tarihi 10. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Binlerce yıl boyunca çeşitli medeniyetlerin etkisinde altında yaşamışlardır. Bu nedenle tarih boyunca pek çok zorluğun üstesinden gelmeye çalışmışlardır. Kırım bölgesinin benzersiz, verimli topraklardan oluşması ve göç güzergahlarının üzerinde olması nedeniyle birçok Türk boyuna ve kavme ev sahipliği yapmıştır. Bölgede bulunan Altın Orda Devleti kurulan önemli devletlerden biridir. Kırımlılar o dönem Altın Orda İmparatorluğu'nun bir parçası durumundaydı. Geçimlerini ticaret ve tarım ile sağlıyorlardı. Altın Orda İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından Kırım Hanlığı bölgede egemen olmaya başladı. Osmanlı ile yakın ilişkiler kuran Kırım Hanlığı içerisinde İslamiyet'te hızlı bir şekilde yayıldı. O dönemler refah ve istikrarlı günler geçiren Kırım Türkleri, Rusya'nın 1783 İlhakı ile bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmış oldu. Bu zorlukların başında kültürel baskılar, ekonomik zorluklar, kimlik sorunları ve güvenlik sorunları gelmektedir. Kırım Türkleri'nin yaşadığı en büyük trajedilerden biri 1944 yılında yaşanan sürgündür. Sovyetler Birliği tarafından zorla sürgüne gönderilen Kırım halkının büyük bir çoğunluğu yollarda hayatlarını kaybetmiştir. Geri kalanlar ise gittikleri bölgelerde zor koşullarda hayatta kalmaya ve yaşamaya çalışmışlardır. Kimliklerini korumakta, yaşatmakta ve tanıtmakta birçok zorluklarla karşılaşmışlardır. Rusya tarafından bölgeye Slav ırkı sistematik bir şekilde yıllarca iskân edilerek, bölgenin demografik yapısı tersine çevrilmeye çalışılmıştır. Tüm bu zorluklara rağmen Kırım Türkleri sessiz mücadelelerine devam edip, kimliklerini, kültürel miraslarını sürdürmek için çaba sarf etmişlerdir. Çalışmamızın amacı Kırım Türkleri'nin yaşadığı zorlukları tarihsel bir perspektiften ele almaktır. Aynı zamanda Rusya'nın bölgeye uyguladığı politikaların nedenlerine ve etkilerine değinilecektir.

2. Kırım'ın Kısa Tarihi

M.Ö birçok ulusa ev sahipliği yapan Kırım bölgesi M.S'da Hazarlar, Peçenekler ve Kumanlar'ın hakimiyet alanına girmiştir. Bu bölge Avrupa Hunları, Sabarlar, Avarlar, Hazarlar, Peçenekler, Bulgarlar ve Kıpçaklar vasıtası ile Türkleşmiştir. O zamanlar Hazarların yıkılmasıyla bölgede Kıpçak Türkleri bulunuyordu ve bölgede en çok kalıcı olan Türk unsuru Kıpçaklar olmuştur. Tarihi kaynaklara baktığımızda Kırım Tatar Türkleri, bölgeye 10. ve 12. yy. arasında çeşitli akınlar sonucu gelmişlerdir. Ataları Avarlar, Kumanlar, Peçenekler, Uz/Oğuz'lardır (Kaya, 2014:359). Çoğunlukla Kıpçak Türklerinden oluşan Altınordu Tatarları, 1239 yılında ilk defa Kırım'a geldi ve burada kendi devletlerini oluşturdular. 1480 Altın Orda Devleti'nin parçalanması sonucu ortaya çıkan Kırım Hanlığı, Kırım yarımadasında, Azak Denizi çevresinden Tuna boylarından Özü Nehri'ne kadar uzanan geniş topraklarda bulunuyordu (Gömeç, 2009:65). 1440'ta kurulmuş olan Kırım Hanlığı bağımsızlığını sürdürebilmek için Cenova ile mücadeleye girişti. Hanlığın amacı, yarımadada hakimiyet sağlamak ve Cenova rolünü kısıtlamaktı. Bu mücadele Kırımlıları Osmanlı ile ittifaka, hatta yardım talebinde bulunmaya kadar götürdü. 1440'ta kurulmuş olan Kırım Hanlığı ancak 1475'e kadar bağımsızlığını sürdürebilmiştir (Çılgın 2015:55). 1475'te Osmanlılar, başarılı bir şekilde bu fırsatı değerlendirerek, bu yardıma olumlu cevap verip, Kırım topraklarını Osmanlı'nın bir

parçası haline getirdi. Bunun temel nedeni 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettikten sonra Karadeniz'i de Türk gölü haline getirmek istemesidir. Bu politikayla eş güdümlü hareket ederek 1474 yılında Kırım Hanlığını topraklarına kattı. Bu olaydan sonra Rusya'nın Karadeniz ile olan bağlantısı tamamen kesilmiş olup, tampon bir bölge yaratılmıştır. Böylelikle kuzeydeki ipek yolu da kontrol altına alınmış oldu. Bu saydıklarımıza bakacak olursak Kırım Hanlığını Osmanlı parçası haline getirmek Osmanlı için büyük bir kazanım olarak sayılmıştır (Gündüz, 2019:1). 16. ve 17. Yüzyılda bölgede Rusya'ya karşı güçlü bir üstünlük sağlayan Kırım Hanlığı ve Osmanlı Devleti, 18. yüzyıla gelindiğinde gücünü kaybetmiş Rusya tarafından açık bir hedef haline gelmiştir. 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında başarılı olan Rusya, Küçük Kaynarca Antlaşması yaparak Kırım Hanlığının Bağımsızlığını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmiş oldu. Bu durum 1783 Kırım İlhakına giden süreci başlattı (Yüksel, 2011:218). Böylelikle bu Antlaşma Kırım'ın Osmanlılar tarafından tamamen kaybedildiğinin kesin olarak teyidi niteliğindedir. (Kireççi & Tezcan: 2015:12). Bölgedeki Kırım Türklerinin akıbetinin detaylı analizi için Kırım'ın İlhakı ve Rus İşgaline değinmek önemlidir.

2.1. Rusya'nın Kırım'ı İşgali

1774 Türk-Rus savaşından sonra Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmasından sonra Kırım Osmanlı'nın himayesinden çıkarıldı. Rusya bu hamlesiyle Kırım'ı Osmanlı'dan tamamen kopararak bölgeden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Kırım'ın işgalinden sonra Rusya'nın izlediği politikalar bunun en somut örneklerindendir. Bu politikaların temelinde Rus yayılmacılığı yatmaktaydı (Kaya, 2014:363). Rus Çarlığının bu agresif kolonileştirme politikası sonucunda Kırım Hanlığının çöktüğü ve kaybedildiği dönem olarak tarihe geçmiştir. 1783 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile Küçük Kaynarca Antlaşması sona erdi. Kırım'ı kurtarmak isteyen Osmanlı, Rusya karşısında güçsüz olduğunun farkına varıp Rusya'nın Kırım'ı ilhakını kabullenmek durumunda kaldı. Kırım'ı işgali ile neticelendirilen 1783 yılı Kırım topraklarında yaşayan Kırım Tatar Türkleri için karanlık günlerin başlangıcı olmuştur. Kırım'ın kaybedilmesi bölgedeki Müslüman nüfus kadar Osmanlı devleti içinde sarsıcı bir biçimde acı olmuştur. Bu toprağın kaybedilmesi ile ilk defa bir Müslüman toprak Osmanlı'dan koparılıp, Hristiyan hakimiyetine girmiş oldu. İşgalin sonrasını izleyen yıllarda, Ruslar bölgede yaşamakta olan Müslüman ve Türklere karşı, baskı ve soykırım politikaları izlemiş ve göç dalgalarına sebebiyet vermişlerdir. Bu göçler sonucunda birçok Kırım vatandaşı hayatını yitirmiş ve açlıkla mücadele etmek zorunda bırakılmıştır. İşgalden önce bölgedeki Kırım Tatar nüfusu %98 orandayken, Rus işgalinden sonra bu durum Rusların lehine %35'lere kadar gerilemiştir (Kaya, 2014:365). Bu durum zamanla daha da artmaya devam etti.

2.2. Çarlık Yönetim Altındaki Kırım

1774 yılında bağımsız bir devlet haline dönüştürülen Kırım'ın, 1783 yılında Rusya tarafından işgal edilmesi ve Kırım Hanlığının çökmesi, bölgede dramatik bir şekilde göçlere, Türk ve Müslüman kimliğindeki değişimlerin başlamasına sebep oldu (Şahin, 2019:143). Kırım'ın işgali, Osmanlı'nın Kuzeyden gelebilecek tehditlere karşı savunmasının düşmesi ve çıkarlarının zedelenmesi anlamına geliyordu. Bu konuyla ilgili Evliya Çelebi Kırım Hanlığının varlığı, Rus tehdidine karşı bir çeşit Sedd-i Sedid olduğunu ifadelerinde yer vermiştir. Bu da bölgenin jeopolitik ve jeostratejik önemini göstermektedir. Ruslar Kırım'ı işgal ettikten sonra, Kırım Türklerinin vatan mücadelesi bu tarihlerde başlamış oldu ve günümüze kadar devam etti (Arabacı, 2018:68). 16. yüzyılından başından beri doğuya doğru yayılan Ruslar gittikleri her yerde Slav ırkını mecburi veya gönüllü iskana tabi tuttuğu gibi aynı uygulamayı Kırım'ın İlhak edilmesinden sonra, Kırım bölgesi içinde uygulamaya koymuştur. Bu uygulamalar bölgelere göre farklılık gösterse de genel itibariyle ortak özelliklere sahiptir (Köse, 2014:118). 1784

Kırım işgalinden hemen sonra Rusya bölgeyi idari, coğrafi ve demografik açıdan Rusya imparatorluğuna bağlamayı amaçlayarak bir yerel yönetim oluşturdu. Çünkü Ruslar bölgenin Ruslaştırılması yolundaki en büyük engel olarak Kırım Türklerini görüyorlardı. Bu amaçla kırım uzak bir idari varlık olarak bırakılmak yerine, Rus çoğunluğuna sahip bölgelerle birleştirildi ve kırım sözcüğü kullanılmasından kaçınıldı. Bu politikaları takip eden yıllarda Kırım Türklerine yeni idari görevler verilmedi ve sayıları ardı ardına gelen göç dalgaları nedeniyle çabucak düştü. Topraklara el koyma, sürgün etme ve başka yerden Slav topluluklarını getirme, dini ve kültürel baskılar gibi sistematik politikalar yoluyla Kırım nüfusu hem sayı hem de oran olarak azaltıldı. Bu planlı yerleştirme ve demografik yapıyı değiştirme hamlelerini katliamlar ve sürgünler izledi. Kendilerine karşı koyan Müslümanlara karşı kitlesel katliamlar uygulandı. Özellikle Mora ve Ege adalarından topladıkları Slav ırkını Kırım topraklarına taşıyarak en verimli yerlere iskân edilmelerini sağladılar. Önem verdikleri diğer konu ise bölgendeki dini yapıyı değiştirmek oldu bu yüzden Ruslar, Hristiyan inancını taşıyan her yerleşimciye sıcak bakıyordu. Bu nedenle birçok Yahudi'nin de yerleşimci olarak Kırım'a taşındığı kaynaklarca bilinmektedir. (Köse, 2014:122) Böylelikle yarımadanın sahip olduğu Türk ve İslami yapıya ait izler sistemli bir şekilde yok edilmeye çalışıldı. 1802 yılından sonraki dönemde, yerel yönetimin üst kademelerinde, polis iradelerinde ve kent yönetimlerinde Ruslar konuşlandırıldı. (Kireççi & Tezcan, 2015:34) Bölgede kalıcı olmak adına uyguladığı politikalardan biri de işgal ettiği topraklardaki halkın desteğini almak ve devleti benimsemelerini sağlamak maksadıyla Kırım Tatar Türk askerlerinden oluşan süvari birlikler kurdurması olmuştur. Böylelikle halkı ordunun içine çekmesi kolay hale gelmiştir (Arabacı,2021:300). Tutuklamalar, sürgünler, Rus idareciler tarafından gösterilen kötü uygulamalar, kilise ve manastır inşaları, Ruslaşma politikalar gibi unsurlar Tatar unsurunu yok etmek için icat edilen uygulamalardır. Rus makamları, yüzyıllık Kırım kültür ve medeniyetinin izlerini de silmeye çalışmıştır. Bunlara örnek olarak yer adları Hristiyan-Ortodoks geçmişi olduğuna kanıt olarak gösterilmesi şeklinde yunanca isimlerle değiştirildi. Tatarlara ait tarihi yapılar ve anıtlar yıkıldı. Ruslara göre Kırım bir Türl vilayeti değil, Rusya'nın bir parçasıydı. Bu nedenle Tatarlara ait anıtlar ve yapılar korunmaya değer değildi. Kırım Türk kültürüne karşı düşmanca tavır sergileyen Ruslar ulemaya fazla dokunmazken, Kırım Tatar Türkleri hükümet politikalarından zarar gördü. Geleneksel Tatar kent yaşamı varlığını yitirdi ve kültürel miraslarını korumak zorlaştı. Bunun sonucunda Rus egemenliğinde Kırım'da Türklere ait kentli sınıf kalmadı. (Kireççi & Tezcan, 2014:36)

3. Büyük Göç

Kırım Türk halkının Osmanlı Devleti'ne göçü 1783 yılında başladı. 1783'te Çarlık Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ile Kırım Türkleri'nin hürriyetleri son bulmuş oldu. Bu işgalden sonra Kırımlı Türkler ''ak toprak'' dedikleri Anadolu topraklarına göç etmeye başladılar. Bu kitlesel göçün nedeni Çarlık Rus döneminde Kırım Türkleri'ne uygulanan zulmedici politikalardır. Amaçları bölgeyi Rus-Slav ülkesine dönüştürmekti (Ayhün, 2015:96). Kırım'da yaşayan Türkler, Ortodoks Rus Çarının himayesinde yaşamak yerine, Müslüm Devleti olan Osmanlı hakimiyeti altında yaşamayı tercih etmişlerdir (Kaygısız, 2). Kırım köylüsünün büyük oranı işgali izleyen ilk yirmi yıl içerisinde göç etti. Bunun önemli sebeplerinden biri Kırım topraklarının %12'sini oluşturan geniş arazilerin devlet mülkü sayılması oldu. Bu topraklar önceden Kırım yönetimine ve halkına aitti. Ruslar bu toprakları Kırım Tatar Türkleri'nden alıp Rus memuriyetlerine dağıttı veya çok düşük fiyatlarla sattı. Yeni toprak sahipleri, köylülerin mallarına terk etmelerini sağlayarak, hasadın tamamına el koydu. Yazılı belgelerin yokluğu, yeni toprak sahiplerinin köylüler üzerinde baskısını ve isteklerini attırıyordu bu da köylülerin göç etmeye mecbur kalmasının önünü açıyordu (Kireççi & Tezcan, 2014:39). Savaş sonrasında bölge halkına karşı Rusların ağır siyasetinin nedeni olarak, Kraliçe II. Katerina'nın Kırım

halkının Osmanlı ile gizliden iş birliği yaptığına dair yanlış bilgilendirilmesiydi. Aslında Kırım Türkleri yabancılara karşı sadakatle savaşmışlardı. Bu yanlış bilgi Kırım Türkleri'nin Çar gözünde şüpheli konuma gelmesine ve göçe zorlanmasında önemli etken olmuştur. Ardı ardına gelen göç dalgaları bunların kanıtıydı. Bu göç dalgaları sonucunda Kırım Türkleri anayurtlarında azınlık konumuna düşürüldü. Bunun bölgeye zarar vereceğinin farkına varan hükümet, Kırım'daki idarecilerin, Tatarlara iyi davranılması konusunda uyarıda bulundu fakat bu işe yaramadı ve göçler devam etti. Bu değişimeler sonucunda yaşam alanları kısıtlanan Kırım Türkleri büyük dalgalar halinde Osmanlı topraklarına zorunlu şekilde göç etmek durumunda kaldılar ve bu durum yarımada tarihindeki en önemli demografik değişimlerden bir tanesidir (Şahin, 2018:143). İlk gerçekleşen kitlesel göçe bakacak olursak, 1862-1865 yılları arasında yükselmiş, 1877-1878 ve 1890-1908 yılları arasında yoğunluk kazanmış ve 1920'li yıllara kadar aralıklı olarak devam etmiştir. Rus işgalinden hemen sonra başlayan ve yaklaşık 150 yıl süren bu göç Kırım Türkleri'nin bölgeden zorla ayrılmaya çalışılması sonucu yaşandı. Aynı zamanda 1874 yılında Kırım Tatar Türk gençlerine zorla askerlik yaptırmaları, göçün şiddetlenmesinde önemli bir etkendi (Kireççi & Tezcan, 2014:36). Kaynaklara göre, 1783-1922 yıllarını kapsayan süre zarfında bu tür baskılardan dolayı Osmanlı topraklarına göç eden Kırım Türklerinin sayısının en az 1.800.000 olduğu düşünülmektedir (Gündüz, 2019:2). Kırımdan gelen göçmenler için hazırlıksız yakalanan Osmanlı Devleti ekonomisinin bozuk olmasına rağmen, yine de gerekli tedbirleri ve masrafları yapmaya özen göstermiştir. Ancak uzun süren göçler nedeniyle açlık, hastalık, soğuk ve düşman saldırısı yüzünden binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Bir kısım göçmen ise yerinden ayrılmak istemediğinden Rusların şiddetine maruz kalarak katledilmiştir. Ölüm nedenleri olarak, kötü beslenme, salgın hastalıklar (çiçek, tifüs vb.) olarak kayda geçilmiştir (Kaygısız, 9). 1902'den sonra büyük göç dalgalarının hafiflediğini görüyoruz. Bunun nedeni olarak göçe karşı çıkan görüşlerin yeşerdiğini sayabiliriz.

3.1 Kırım Tatar Türklerinin Özgürlük Mücadeleleri

19. yy. Rus hakimiyetinde yaşamakta olan Kırım Müslüman halkının batılı eğitim alan aydınları, kendi milletini geri kalmışlıktan kurtarmak ve Rus zulmünü engellemek için büyük çaplı reformların yapılması gerektiğini biliyordu. Kapsamlı bir reformun gerekli olduğunu savunan Kırım Türk aydını İsmail Gaspıralı, ilk adımını 1884 yılında Bahçesaray'da açtığı okulla atmıştır (Gürhan, 2017:119). Gaspıralı'nın diğer en önemli amaçlarından biri de Rusya'da yaşayan tüm Türk toplumlarının tek bir çatı altında birleşmesini istemesiydi. Böyle olduğu takdirde ancak Türk toplumları karşılaştıkları zorlukları toplumsal, siyasi ve ekonomik olayları çözüme ulaştırabilirdi. Ortak değerlere dil, din, ırk gibi dinamiklere sahip olan Kırım Türkleri'nin bu amaçlara ulaşması imkânsız değildi. Gaspıralı'nın faaliyet gösterdiği bir başka alanda gazeteciliktir. 1883 yılında reform ve fikirlerini diğer insanlara aşılamak amacıyla Tercüman adlı gazeteyi kurmuştur. Bu gazete ile Rusya'da çağdaş bir İslam'ı kanıtlamak, Müslüman kadınların eşitliğini savunmak, elit grubun oluşması için teşvik amaçlı olmak istemiştir. Gaspıralı 'ya göre Rus Hükümetine karşı muhalefet edilemezdi çünkü başarı şansı çok düşüktü. Islahat ve ulusal kimlik çabaları ile Ruslarla ilişkilerinde iyi olacağı düşüncesindeydi. Bu girişimler Kırım'da Türkler arasında ortaya çıkan mücadelelerin nasıl bir zemin üzerine oturduğunu göstermektedir. Gaspıralı'nın Tercüman gazetesi 10 Nisan 1883'te çıkartılır. Daha sonrasında Rus-Tatar okullarında peş peşe üç kuşak eğitim gören bir entelektüel nesil ortaya çıkmıştır. Bunlar Gaspıralı'nın kendi takipçilerinden oluşuyordu. Bunlara Jön Tatarlar deniliyordu. Bu grup Kırım Milli Hareketinin ilk siyasi ayağı olmuştur. Kırım Türk milli kimliğini dini ve etnik temeller üzerinden güçlendirmeyi amaçlamışlardır. Jön Türklerin etkisinde kalan Kırım Türk milliyetçileri, 1908 yılında İstanbul'da okumakta olan Çelebi Cihan ve arkadaşları 1909 yılına gelindiğinde Kırım Talebe Cemiyetini ve Vatan Cemiyetini kurarlar (Kireççi & Tezcan, 2014:42). Gaspıralı İsmail Bey'in düşünceleriyle hareket eden bu grup,

kendine has görüşleri vardı. Bu görüşler içinde Rusların devrilmesinin zor olduğunun farkındaydılar bu yüzden Rus Sosyalist Devrimci partisine yakın duruyorlardı. İstanbul'da başlayan bu hareket Kırım Türkleri tarafından da desteklenmiştir. 1914'e gelindiğinde bu oluşum milli harekete dönmeye başladı. Kırım Türklerinin kendi kaderini kendilerinin tayin ettiği bir siyasi bağımsızlığın olmasını isteyecek kadar üst seviyeye yükseldiler. (Toprak & Öztürk, 2019:1082)

4. Bolşevik İhtilali ve Sonrası

1917 Bolşevik İhtilali Rusya coğrafyasında bağımsızlık ve değişimi ortaya çıkardı. Rus Çarlığının boyunduruğundan kurtulmak isteyen birçok ulus bu ihtilali bir fırsat olarak görüyorlardı. Ancak bunun kolay olmayacağının farkındaydılar bu yüzden siyasi, iktisadi ve askeri teşkilatlara sahip olmaları gerektiğinin farkındaydılar. Bu nedenle Şubat devriminden sonra Kırım Türkleri teşkilatlanmaya başladı (Ural & Turp, 2018:210). Nisan ayında Akmescit'te Celil Hattat'ın önderliğinde Kırım Müslümanları Kongresi toplandı. Bu kongre sonucu Kırım Müslüman Merkez İcra Komitesi kurulma kararı alınmış oldu. Bu komitede 45 üye bulunuyordu. Numan Çelebi bu kongrelerin başkanlığına seçildi. Daha sonrasında ilk Kırım anayasası Kanun-u Esasi kabul edildi. Böylelikle Kurultay kendisini parlamento olarak ilan etmiş oldu. Kırım Halkının kurmuş olduğu devlet, yarımada için vatanlarında özgürce yaşamak istediklerinin göstergesidir. Ayrıca Türk olmayan ya da Müslüman olmayan insanlara da yarımadada yaşama haklarına son derece saygı duyuluyordu (Akyol, 2018:80). Mart 1917'de ihtilal olduğunda, Kırım'da bulunan tüm delegeler ve Vatan Cemiyeti üyeleri, kongreyi toplarlar ve seçimlerden sonra Kırım Türk Milli Parlamentosu Bahçesaray'da toplanmış olurlar (Kaya, 2014:367). Diğer halklar gibi kendi geleceklerini tayin etme amacıyla girişimlerde bulundular. Daha sonrasında Numan Çelebi Cihan önderliğinde 1. Kırım Tatar Milli Kurultayı toplandı ve milli bir idare ortaya koyan Kırım Türk halkı, Kırım Demokratik Cumhuriyeti kurma yolunda ilk adımını atmış oldu (Şahin, 2018:144). 18 Mayıs tarihinde Kırım Türk Meclisi toplanarak Kırım Milli hükümeti konusunda kendi aralarında 9 maddelik kararnameyi ilan ettiler. İlk hükümet başkanı Numan Çelebi Cihan seçildi ve böylelikle Kırım Türk Demokratik Cumhuriyeti ilan edilmiş oldu. Bu girişimleriyle Türkler Kırım'ın geleceği hakkında bir irade ortaya koymaya çalışıyordu. Gelecekte herhangi bir siyasi yönetim kimden gelecekse gelsin böylelikle Kırım Türkleri'ni yok sayamayacaklardı. Bu kararla beraber Kırım halkı siyasi bir güç olduklarını da kanıtlıyorlardı. Daha sonrasında bu meclisi uluslararası camiada kabul ettirmek üzere Almanya ve Osmanlı'ya özel temsilcilikler gönderildi. Osmanlı devleti olumlu karşılayarak Kırım hükümetini tanırken bu kararı Almanya takip etti. Bu kararlardan sonra Kırım üzerinde hak iddia eden Ukrayna, Kırım üzerinden askerlerini çekti ve bu politikasından vazgeçti. Bu gelişmeler Kırım'ın geleceği için umut vaat ediciydi (Ural & Turp, 2018:214). Böylelikle Müslüman halkta milli bir uyanışın başlamasına vesile olmuş ve insanları birleştirici bir unsur olmuştur. Görüyoruz ki İsmail Gaspıralı'nın başkanlığında başlayan milli hareket, bir aydınlanma hareketine dönüşmüştür. 13 Aralık 1917 yılında Numan Çelebi Cihan önderliğindeki bu hükümet kısa süre içerisinde tüm Kırım'ı etkisi ve kontrolü altına almayı başarmıştır. Ancak bu çok da uzun sürmedi, çünkü yakında bulunan Sivastopol şehrindeki Rus bahriyeleri, Bahçesaray ve Akmescit'e doğru ilerlemeye başladılar. Bu ilerleyiş sonucunda Kırım Milli Hükümeti el değiştirdi (Kireçci & Tezcan, 2015:44). Daha sonrasında da 1918 yılında Almanlar tarafından işgal edildi. Kasım 1920'de üçüncü kez ve son kez Bolşeviklerin hakimiyetine girdi. Bolşevikler işgal ettikten sonra toplam 70.000 yakın Kırımlıyı kurşuna dizdi. Kırım Hükümeti Başkanı olan Numan Çelebi Cihan tutuklanarak 23 Şubat 1918'de Akyar'a hapishaneye götürüldü ve kurşuna dizerek öldürüldü (Arabacı, 2018:69). İhtilalden sonra Bolşevik yönetim anlayışı ile özel mülkiyeti ortadan kaldırıp köylülerin yetiştirdiği ürünlerin büyük bir kısmına devlet tarafından el konuldu ve kota uygulaması

getirildi. O dönemde açlık baş gösterdi ve Kırım'da 100.000 insan açlık nedeniyle hayatını kaybetti (Sarıahmetoğlu & Kemaloğlu 2016:29). Ruslar durmadılar ve katliamlarına devam ettiler, tüm şehirleri harabeye çevirdiler. Ellerine geçen birçok aydın asker ve halk katledildi (Ural & Turp, 2018:215). Bu katliamlar Sovyetlerin Kırım'da Türk varlığını yok etmeye yönelik ilk girişiminin göstergesi oldu. Öncelikle aydın kesimin katledilmesi Bolşeviklerin Kırım Türkleri'ne uyguladığı ilk imha siyaseti olarak tarihe geçti (Açıkgöz, 2016:11). Bolşevikler Kırım'da tamamen kontrol sağladıktan sonra kendisine muhalefet eden yaklaşık 60.000 kişinin ölümüne imza attılar. Burjuva milliyetçisi ve düşman olarak görülen Kırım Türkleri, Bolşevik karşıtı olarak ele alındı. Tüm bu olaylardan sonra Kırım Tatar Türkleri ciddi bir direniş içerisine girdi. ''yeşil kuvvet'' adı altında dağlarda Beyaz ordu ile çatıştılar. Çatışmalar dinmeyince geri adım atan Bolşevik hükümeti, Kırım Türkleri'ne milli özerklik ve hükümette söz hakkı olma sözü verdi. 1921 yılına gelindiğinde Sovyetler Birliği idaresinin zayıf olması sayesinde, Kırım Türkleri tekrar kendi kimliklerin, koruyabilecekleri kurumlara sahip olmaya başladılar. Bu sözlerden sonra 18 Ekim 1921'de Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuş oldu. Bu kuruluştan sonra genel af ve birçok milliyetçi hükümete kabul edildi. Tamamen bağımsız olamasalar bile Özerk bir yönetim elde etmeyi başardılar (Kireççi & Tezcan, 2015:44). Bolşevik hükümeti Kırımlı Türklere mecliste yer alma sözü verdi. 1924-1928 yılları arasında milli ve kültürel özerklik kazanma hakkı elde etmiş oldular. Daha sonrasında bu dönemler Kırım Türkleri için altın çağ olarak adlandırıldı. Ayrıca o dönemin en önemli ismi Veli İbrahim etkili bir siyasi aktör olarak tarihe geçmiştir. Veli İbrahim 1888 yılında Bahçesaray'da doğdu. Tercüman ve Genç Tatar hareketinin yayın organlarında görev aldı. Kırım Türk aydınlarının önde gelen isimlerinden olan İsmail Gaspıralı Bey gibi isimleri tanıyarak gelişimlerinde etkili rol oynamışlardır. 1909-1912 yılları arasında İttihat ve Terakki Partisinin idaresindeki Osmanlı'da bulunmuştur. 1916 yılında Kırım Türkleri İşçileri Partisinin başkanı seçilmiştir. 1917-1918'de Kırım Türk Milli parlamentosun olan Kurultay'a milletvekili olarak seçildi (Tekne, 2020:2655). Sosyalist Cumhuriyeti ilan edildiğinde de başa Veli İbrahim getirildi. Veli İbrahim'in o dönemdeki politikalarına değinecek olursak, Kırım halkını hükümetin birçok kademesinde görev almaya teşvikte bulundu. Eski toprak sahiplerine kendilerine ait olan arazileri vererek Kırım ekonomisine önemli katkılarda bulunmayı başardı. Sovyetlerin zamanında arazi politikası adı altında çıkardığı köylüleri en fazla kazanç elde etmeleri açısından çeşitli politikalar geliştirdi. Bölgeden göç edenlerin geri dönmesi için adadaki Türk nüfusunu arttırabilmek için birçok çalışmalarda bulundu. Eğitime, tiyatroya ve sanata önem veren bir liderdi. Kütüphaneler açıp bilimsel etkinliklerin arttırılması konusunda birçok çalışma başlattı. Kırım Türk tarihine ve kültürüne yönelik kitaplar basılmasını ve korunmasını sağladı ve pek çok üniversitenin bölümün açılmasına öncülük etti (Kireççi & Tezcan, 2015:45) Veli İbrahim'in hayata geçirdiği bu politikalar Moskova tarafından hoş karşılanmadı. Veli İbrahim 1927 yılında Stalin'in Beyaz Rusyalı 3.500 aileye Kırım'ın güney sahilinde yer açma emri vermesini kabul etmemesinin ardından milliyetçilik ile ilgili suçlanmaya başlandı ve 1928'de idam edilmesinin yolu açılmış oldu. Ölümünün ardından başlatmış olduğu reformist ve politikalar tamamen ortadan kaldırılmaya çalışıldı. Kırım Türkleri hükümetten teker teker alınmaya başlandı. Kısacası 1927'de Stalin'in başa geçmesiyle beraber Kırım'da Ruslaştırma çabaları ivme kazandı. 1936 ve 1938 yıllarında Sovyetlerin genelinde başlayan devlet adamları ve aydınlara yönelik kıyımlar Kırım'da etkisini göstermiştir. 1941 yılına geldiğimizde bölge Alman işgaline maruz kalmıştır. Bu işgal Rusların uzun zamandır bölgeyi temizleme politikasının temellerini atmış olmaktaydı (Gündüz, 2019:2).

5. Sürgüne Giden Yol

Alman ordusunun Kırım'a girişinin ardından Kırım Türkleri tarafından kurtarıcı olarak karşılandılar. Aslında durumun hiç de öyle olmadığını sömürge için Kırım topraklarına girdiklerini zamanla anlaşıldı. 1941 ve 1944 yılları arasında Kırım'ı işgal eden Almanlar işgal ettikleri başka bölgelere yaptıkları gibi Kırım'da da halkı üstün ve üstün olmayan ırk diye ikiye ayırdılar. Aşağı ırk olarak düşündükleri halklara karşı etnik temizlik yapmaya çalıştılar. Kırım Türkleri Sovyetlerden gördükleri zulmü şimdi Nazi Almanya'sından görüyorlardı. Almanlar tarafından Kırımlı Türklere sadece dini ve kültürel serbestlik tanındı, idari ve sosyal hayata dahil etmediler. Kırımlar için Almanlar bir çözüm değildi (Sarıahmetoğlu & Kemaloğlu, 2016:37). Bu nedenle birçok Kırım Türkünün Almanlardan silah yardımı isteyip onların safında savaştıkları bazı kaynakçalarca bilinmektedir. Nefsi Müdafaa için katılan Kırım Türklerinin sayısının Rus safhasındakilerden az olduğu kaynaklar tarafından belirtilmektedir ancak Almanlar kendi safında yer alan Türk nüfusunu propaganda amacıyla kullanmışlardır. Sovyetler ise bu durumu ilerde yapacağı politikaları haklı göstermek maksadıyla bir araç olarak kullanacaklardı. Kırım Türkleri'nin Almanlarla iş birliği yaptığını ileri süren Stalin binlerce insanı Kırım'dan en ağır şekillerde sürgün etti. 10 Nisan 1944'te Kırım'ı Almanlardan temizlediler. Hakimiyetinin ardından Ruslar Kırım Türkleri üzerinde baskı ve terör faaliyetlerine devam ettiler. Bütün sokaklara, telefon direkleri ve ağaç direklerine idam edilen insan cesetlerini astıkları söylenmektedir. Almanlarla iş birliği yapanların belirlenmesi adına kararname yayınlandı ve bunun hemen ardından ilk sürgüne gönderilenler Kırım Türkleri olmuştur. Stalin'in bu sürgün politikalarının Almanlarla iş birliği temeline dayandırıyor olması, kendi yaptığı hatalarını milyonlarca insanın ölümüne sebep olmasını bu şekilde meşru yapmaya çalışması yönündedir. Ancak sürgünün arkasında yatan gerçek nedenlere bakacak olursak, Stalin boğazları kontrol altında tutmayı hedefliyordu ve aynı zamanda Osmanlı ile arasında Türk sınırı bırakmak istemiyordu (Gündüz, 2019:13).

5.1 1944 Sürgün

Kırım Tatarlarının sürgün edilme tarihi 20 Mayıs 1944 olarak kararlaştırılmasına rağmen, işlemler iki gün öncesinde başladı. Sovyet askerleri sabaha karşı ellerinde silahlar ile Kırımlıların kapılarını çalmaya başladı. Kapıları çalan askerler Kırım Türklerine Almanlarla iş birliği yapıp yapmadıklarını sorarlar daha sonrasında sadece 15 dakika verilip eşyalarının toplanılması istenir. Ruslara göre bu sürgünün altında yatan temel neden, Kırım Tatarlarının Ruslara ihanet etmesi ve Almanlarla iş birliği yapması olarak nitelendirildi. Ancak o döneme baktığımızda görüyoruz ki, Kırım'a gelen Alman ordusunun sıcak karşılanmasındaki neden, Sovyetlerin Kırım'daki Türklere uyguladıkları orantısız güç ve öldürmelerdi. Nüfusun yarısı göçe zorlanmış ya da öldürülmüştü. Böyle bir ortamda dahi Alman ordusuna katılan Türklere nazaran Sovyetlerle iş birliği yapanların sayısı daha fazlaydı. 18 Mayıs 1944 yılında Kırım'da dünya tarihe geçecek bir insanlık dramına şahit oldu. Kırımlıların asırlardan beri yaşamış oldukları anavatanlarından bir gecede sürgün ederek geride kalan bütün eşyalarını evlerini mimarilerini de silmeye çalışıldı. Kimse ne olduğunu anlayamamıştı, belki de kurşuna dizileceklerdi. Sürgüne gidenlerin %84'ü kadın ve çocuklardı, geriye kalan kesimde ihtiyarlardan oluşmaktaydı. Erkeklerin hepsi cephelerde savaş halindeydi. Sabaha karşı köy meydanında topladıkları insanlar hayvan vagonlarına bindirildi. Bu insanlar Özbekistan'a, Sibirya'ya, Urallara ve Kazakistan'a sürgün edilmeye başlandı. Vagonları kapısı birkaç günde bir açılıp içeride susuzluktan açlıktan halsizlikten ölen insanlar dışarı atılıyordu. Tren durduğunda susuzluktan açlıktan inen insanların dönmesini beklemeyen tren harekete geçip o insanları orada bırakıyorlardı. Bu tren yolculuğu üç haftaya yakın sürdü. Trendeki Türklerin yarısından çoğu bu yolculukta hayatını kaybetti. Bu insanlık dışı sürgünden en çok yaşlı ve çocuklar etkilenmişti. Tren durduğunda cenazelerini gömme fırsatları dahi verilmezdi. Sürgün

edildikleri yerlerde 5km şartı vardır, 5 km uzağa gitmeleri yasaklanır. Cepheden gelenlerde sürgün bölgelerine gönderilir. (Sümer, 2014:12) Sürgünlerin gittikleri yerlerde de propaganda çoktan yapılmıştı. Gittikleri yerlerde de zorlu bir hayat onları bekliyordu. (Ayhün, 2015:97). Rusya yönetimi sürgünün ardından operasyonu meşru yapmak amacıyla, Kırım bölgesini Rus toprağı olarak göstermeye çalışmışlardır. 1946 Ceza Kararnamesi gereği Kırım Türkleri, hainlik suçlamalarıyla Almanlara yardım etmekle suçlansa da savaş sırasında Almanları, Bela Rus, Ukrayna ve Ruslarda desteklemişti. Ama Alman safında çatışan Ruslar hiçbir şekilde cezaya tabi tutulmadılar (Gündüz, 2019:20). Stalin'e göre sürgünler kalkınma planının bir parçasıydı. Sürgüne giden halklar kerestecilik, madencilik, balıkçılık, kurşun üretimi gibi faydalar sağlanmaktaydı (Topçular, 2020:8). Kırım'ın Kırım Tatarlarından temizlenmesi 4 Temmuz 1944 yılında son buldu. Operasyonun ardından Stalin'e sunulmuş olan rapor aşağıdadır.

Tablo 2. Kırım'dan sürülen Türklerin sayısı. (Gündüz, 2019:24)

	Toplam	**%**	**Erkek**	**%**	**Kadın**	**%**
Genel	238.500	100	88.950	37,29	149.550	22,71
16 yaş altındaki çocuklar	99.400	41,7	49.700	20,85	49.700	20,85
16 yaş üstü çocuklar	13.300	5,6	6.650	2,8	6.650	2,8
18 yaş üstü kadınlar	93.200	39,1	…	…	93.200	39,1
18 yaş üstü erkekler	32.600	13,6	32.600	13,6	…	…

1944 yılındaki sürgünde Kırım Türklerinin sayısı kesin değildir fakat farklı fikirler vardır. Bunlardan en önemlisi operasyonu baştan sona kadar yürüten Beria'nın Stalin'e sunduğu rapordur. Rapora bakacak olursak toplam 225.009 kişinin o gün sürgün edildiği ve bu rakamların içindeki en kalabalık topluluğun Kırım Türkleri olduğu belirtilmektedir. Kırım Türkleri tarafından yapılan sayımlara göre de sürgün sabahı toplam 238.500 kişi olduğu yönündedir (Gündüz, 2019:24). Bu rakamlar o dönemde yaşanan olayın büyüklüğünü maalesef göstermektedir. Birçok araştırmacı tarafından soykırım olarak söz edilen Sürgün Kırım Türkleri için seçilmiş birer travmadır. Çünkü Kırım Türkleri için bu olay etnik kimlikleri ve ulusal mücadelelerinde önemli yere sahiptir (Özçelik, 2017:64).

5.2 Sürgün Sonrası Dönem

Sürgünden sonra devlet, Kırım Türklerine ait bütün mal varlıklarına, bağ bahçelere, arsalara, arazilere, binalara el koymuştur. Hatta bu işlemin düzgün bir şekilde ilerleyebilmesi için, sürgünün başladığı gün Eşya Kayıt ve Kabul Komitesi kuruldu. Bazı devlet adamların kanun dışı hareket ederek değerli eşyaları kendilerine almasının kaynaklarca bilinmektedir. Kırım Türklerine ait mal varlıkların sayımlarının yapılmasının ardından, sıra bölgeye Slav halklarının yerleştirilmesindeydi. Bölgeden tüm halkın sürülmesi yarımadayı sessiz bir şehir çevirmişti. Sürgünden sonra adanın boş kalması ve zirai işlerin aksamaması gerektiğini düşünen Sovyet makamları adaya bir an önce Slavların yerleştirilmesi işlemlerine başladılar. O dönemki raporlara göre, sürgünden sonra Kırım'a yerleştirilen ailelerin sayısı 101.000 yakın olduğu 1967 yılı itibari ile de 1.631.000 kişi olduğu kayıtlara geçmiştir (Gündüz, 2019:27). 1944 sürgününden sonra görüyoruz ki Tatar halkına yönelik sistematik politikalar doruk noktasına çıktı. Kırım Tatar dilinde basılan tüm çalışmalar tahrip edildi. Yüzlerce kentin isimleri Rus isimlerle değiştirilmeye başlandı. 1944 ve 1980 arası bölgede Kırım Tatar kelimesinin

kullanılması yasaklandı (Kireççi & Tezcan, 2015:51). Tatarlar sürgünde de mutlu olamadı. 1953 yılında Stalin'in ölümüne kadar çok kötü şartlarda hayatlarını devam ettirmeye çalıştılar. Sürgünden sonra Kırım'da geniş çaplı din ve kültür anlamında yıkımlara başladılar. Din derslerini kaldırıp camileri kapattılar ve dini bayramlar da yasaklandı. Türklere ait tüm kültür izlerini silmeye koyuldular. SSCB hükümeti tarafından kitaplar ve eserler yakılmış, anılar, medreseler ve camiler de ağır tahribe uğramıştır. Yeni yetişen nüfus üzerinde izleri silmek için tarih kitapları tekrardan yazılmıştır (Açıkgöz, 2016:5). Zorlu yaşam koşulları sürüldükleri yerlerde de devam etti. Aldıkları çok düşük ücretlerle hayatlarını idame ettirmeye çalışmışlardı. Kırım Türkleri sürgün edildikleri bölgede var olmaya çalışırlar. Sovyetlerin stratejik olarak gördüğü yerlerdeki Rus olmayan halklara karşı duyulan güvensizlik, birçok halkın sürülmesine veya yok edilmesine neden olmuştur. Rus yayılma politikalarından biri olan sürgün, ilk olarak Kırım Türkleri üzerinde uygulamaya konulmuştur (Gürhan, 2017:56).

5.3 Stalin'in Ölümünden Sonra

Stalin'in 1953'te ölümünün ardından tek adamlığın getirmiş olduğu sıkıntılardan kurtulmaya çalışılıyordu. Destalinizasyon olarak adlandırılan bu dönem Kruşçev ve Malenkov başa geçmişti ve düşünceleri ülkenin yeni bir reforma ihtiyacı olduğu yönündeydi. Nikita Kruşçev iktidara geldikten bir müddet sonra Kırım'ı Ukrayna'ya kattığını açıkladı. Kruşçev iktidara geldikten sonra selefi döneminde uygulanan politikaları eleştirmiştir. Sovyet içerisindeki toplulukların mağduriyetleri giderilmesi yönünde çalışmalara başlamıştı. Hareket ve yayın yasaklarının kısmen kalkmasından sonra Kırım Tatarları, Kırım'a dönüş için eylemler düzenlemeye ve yürütmeye başladılar. Bu talepler toplu dilekçe göndermelerle devam etti. Bu durumu 1960'ların başına gelindiğinde birçok yerel yerleşim yerinde kültürel ve siyasi komitelerin açılması izledi. Bu komite ve grupların amacı, Alman işgalindeki gerçekleri ve yaşadıkları adaletsizlikleri gün yüzüne çıkarmaktı. Aynı komiteler uzun uğraşlar sonucunda Moskova'ya delegeler gönderdiler. Böylelikle tüm kısıtlamalara rağmen Tatar Ulusal Hareketi doğmuş oldu ve tüm Kırımlıların desteğini kazanmış oldular (Kireççi & Tezcan, 2015:53).

6. Geri Dönüş Mücadelesi

Sürgün sırasında zor günler geçiren Kırım Türkleri nüfusunun yarısını sürgün yılları içerisinde kaybetmişti. Bu zor günleri ardında bırakmak isteyen insanlar ancak Stalin'in ölümünden sonra, Sovyetlerde meydana gelen yumuşama siyaseti doğrultusunda bazı kısıtlamalardan kurtulabilmişlerdi. Ancak birçok kısıtlamadan kurtulmalarına rağmen kendi vatanlarına geri dönüş hakları henüz mevcut değildi. Bu nedenle sürgündeki insanlar ana vatanlarına geri dönebilmek için, vatandaşlık haklarına sahip olabilmek için, toplu dilekçeler yazıp resmi makamlara müracaat haklarını kullanmaya başladılar. Bu hareket zamanla güçlenerek dış dünyanın da dikkatini çekmeyi başardı (Özcan, 2014:246). 9 Eylül 1967'ye gelindiğinde Kırım Türkleri için yayınlanan resmi kararname ile halkın durumu kısmi bir şekilde iyileştirildi. Kararname ile sürgünün haksız olduğu kabul edildi. Bu kararname kırım Türklerinin beklentilerini karşılamaya yetmedi. Sonuç olarak Sovyet toplumunun çoğunluğu Kırım Türklerinin sivil haklar mücadelesine destek vermedi. Taleplerin kısmen karşılanmasından sonra kırım halkı Sovyetler üzerindeki baskılarını arttırmaya başladılar. İnsan hakları ile ilgili olan Sovyet aydınları ile iletişime geçtiler. Yasak olsa dahi, birçok Kırım Türk'ü kendi imkanlarıyla Kırım'a dönmeye başladılar. Dönenlerin çoğu gittikleri yerlerde ve yüksek makamlar tarafından sert tepkilerle karşılaştılar. Dönenler gittikleri yerlerde kayıtları yapılmadan ne oturabilir ne de çalışabilirdi. 10.000 yakın Kırım Türkü tekrar yarımadadan atıldı. Buna rağmen Kırımlılar geri dönüş mücadelelerini sürdürmeye devam etti. Bu durum Kırım ve Moskova idarecileri tarafından hoş karşılanmayıp onları bir dizi tedbir almaya itti. 1980'lere gelindiğinde Gorbaçov'un Glasnost ve Perestroika'sıyla Sovyet yönetimi

deklarasyon yayınladı. Bu deklarasyon sayesinde eskiden sürgün görmüş ve baskı görmüş haklar devle tarafından işlenmiş olan bir suç olduğu kabul edilerek, kişilerin vatandaşlık haklarının garanti altına alınması kabul edilmiş oldu. Perestroyka döneminden başlayıp anavatanlarına dönmeye başlayan Kırım Türkleri, 1975 yılında sadece 5 bin iken, 1987 yılında bu sayı 17.500'e kadar ulaşmıştır. 1989 nüfus sayımlarına göre ise, 38.400 kişiye ulaştı. Böylece 1990'lı yıllara gelindiğinde Kırım Türklerinin sayısı 100 bini aşmış oldu (Özcan, 2014:247). Görüyoruz ki 1990 ve 1991 Kırım Türklerinin geri dönüşlerinin zirvesi olmuştur. Bu dönemde aydın Kırım Türkleri de vatanlarına geri dönmeye başlamışlardır. Bunun nedeni olarak Sovyetlerin yıkılması olarak görebiliriz. Sovyetlerin çökmesi ve Kırımlıların vatanlarına dönmesi normal olarak Kırım bölgesindeki Rus sakinlerini tedirginliğe sürekledi.

6.1. Geri Dönüş Sonrası Kırım Türkleri ve Ukrayna

19 Şubat 1954 yılında Nikita Kruşçev tarafından Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne 1654 Pereyaslav Anlaşması'nın 300. yıl dönümünde bir kardeşlik nişanesi olarak bağlandı. O dönem Rusya için sorun teşkil etmeyen bu durum, Sovyet Birliğinin dağılmasından sonra Rusya'nın Karadeniz ile olan siyaseti için sorun halini almıştır. Çarlık Rusya'dan beri Karadeniz filosunun merkezi olan Sivastopol, Kırım yarımadasının içinde kalmıştır. Sovyet sonrası Ukrayna'da Kırım Türkleri ile Ukrayna halkı, ilk sürgün sonrası dönen Kırım Türklerinin Kırım'a yerleşme çabaları sırasında tanıştılar. Bunun yanında, kötü ekonomik düzen içerisinde işsizlik, yetersiz sosyal hizmetler ve konut problemleri karşısında zorlanan halk tarafından Kırım Türkleri'nin dönüşü iyi karşılanmadı. Sovyetler tarafından 2. Dünya Savaşında ''vatana ihanet suçuyla'' itham edilen, Kırım Türkleri'nin bu söylem altında şekillenmiş olan imajının, Sovyet Sonrası dönemde yaşanan sorunlar sırasında silinmesi kolay olmamıştır. Aksine medya bu imajın büyümesine yol açacak haberlerle dolmuştur (Şahin, 2018:149). 1991-2014 arası dönem ise Ukrayna'nın Kırım Türkleri'ne yönelik genel tutumu temkinli ve şüpheci olmuştur diyebiliriz. Kırım Türkleri ise dönüşlerinin ardından diğer azınlıklardan ayrı tutulmak istediği gibi geri dönüşlerine dair yasal düzenlemeler, yerleşim, istihdam ve entegrasyon vb. konularda azınlıklardan ayrı tutularak yerel halk olarak tanınmak istemişlerdir. Ancak Ukrayna tarafından yerel halk olarak tanınma talepleri cevap bulmamıştır. Uluslararası projelerle yerleşimleri desteklenmişse de Ukrayna'nın içerisinde bulunduğu ekonomik krize bağlı olarak Kırım Türkleri'ne ayrılan bütçe kısıtlı kalmış bu nedenle ihtiyaçlarının karşılanması konusunda eksik kalınmıştır. Kırım Türkleri geldikleri günden beri Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklediğini ve en önemli savunucularını olduklarını her fırsatta dile getirmişlerse de Ukrayna makamları 2014 yılına kadar Kırım Türkleri'ne karşı şüpheci ve niyetlerini sorgulayıcı yaklaşmaya devam etmişlerdir. Bu nedenle bu konuyu ayrılıkçı hareketlerden bağımsız tutmayı reddetmişlerdir. Bir diğer nedeni ise, Ukrayna'nın Rusya'yı rahatsız edecek her adımdan kaçınması olmuştur. Kırım Türkleri'nin yerli halk olarak tanınması Rusya'yı rahatsız edebileceği düşüncesi Ukrayna'yı bu konuda daha çekimser bir hale sokmuştur. Sovyet sonrası Ukrayna'da 2001 yılındaki nüfus sayımlarına göre 2.024.000 nüfuslu Kırım'da Rus oranı %58,3 Ukrayna %24,3 Kırım Türkleri %12,3 olarak sayılmıştır (Öz, 2020:139). Vatanlarına dönebilme imkanlarına sahip olan Kırım Türkleri burada da zorluklar yaşamaya devam ettiler. Dönen halk istedikleri yerlere değil, farklı bölgelere yerleştirilmeye başlandı. Böylece Kırım Türklerinin şehirlere, tatil beldelerine, kıyı bölgelerine, stratejik konumu olarak önemli yerleştirilmesi önlenmeye çalışılmıştır. Bu durum Kırım Türklerinin tepkisini çekmiştir. Kırım Türklerinin istedikleri yerlerde yerleşme isteğine rağmen, idari yetkililer kararnameleri dikkate almayarak, gelen Türkleri kendi istedikleri yerlere yerleştirmeye çalıştılar. Ancak Kırım'da yaşayan diğer halklar için aynı uygulama söz konusu değildi, onlar Kırım'da istedikleri yerlerde yaşayabiliyorlardı (Özcan, 2014:250).

7. SONUÇ

Altınordu Devleti'nin parçalanması sonucu birçok hanlık ortaya çıktı bunlardan biri de Hacı Giray tarafından yönetilen Kırım Hanlığıydı. Bölgede Cenevrelere karşı büyük mücadeleye giriştiler ve 1453 yılında Osmanlıdan yardım istediler. İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed Karadeniz'e hâkim olma politikası sonucunda bu yardımı fırsat olarak değerlendirip Hanlık Osmanlı topraklarına dahil edildi. Kırım'ın alınmasıyla beraber Rusya'nın Karadeniz ile olan bağlantısı kesilmiş oldu. Bu durum 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'na kadar devam etti. Bu antlaşmayla beraber Kırım Osmanlı'dan ayrılıp bağımsız bir devlet statüsüne sahip oldu ancak bu durum uzun sürmedi ve 1783 yılında Rus Çarlığının İlhakı ile Rus topraklarına bağlandı. Bu dönemden sonra Çarlık uzun süren baskı ve zulüm politikaları uygulamaya başladı. Bunun nedeni Karadeniz'i Kırım Türklerinden temizleyip Rus gölü haline getirmeye çalışmalarıdır. Bu. Amaçla meydana gelen katliamlar, sürgünler, açlık felaketleri halkı büyük göçe zorladı. Rusya Çarlığı'nın ilhakından ilk 20 yıl içerisinde birçok Kırım Türkü ''ak topraklar'' olarak adlandırdıkları Anadolu'ya göç etmeye başladılar. 1917 yılına gelindiğinde Çarlığın uzun süren baskısından ve zulmünden kurtulmak isteyen halk, Bolşevik İhtilali'ni bir fırsat olarak gördü ve hürriyetleri ve değişimleri için adımlar atmaya başladılar. Ancak meydana gelen hadiseler bağımsızlığın o kadar kolay olmayacağının göstergesiydi. Bu yıllarda ortaya çıkan aydınlar ve okullar gösteriyordu ki bağımsızlık ve haklarının iadesi için ciddi bir teşkilatlanmaya gidilmesi lazımdı. Bu dönemde birçok aydının önderliğinde genç gruplar doğmuştur. İsmail Gaspıralı bunların en önemli örneklerinden biridir. Kırımdaki gençleri etkilemiş ve Kırım'da birçok kentlerde okullar açmıştır. 1927 yılında Stalin'in iktidara gelmesiyle beraber Ruslaştırma faaliyetleri de hız kazandı. Özellikle aydın kesim ve devlet idamlarıyla başlayan temizlik politikaları sonucunda birçok insan idam ettirildi. 1941 yılına gelindiğinde bölge Alman işgaline maruz kalmış ve Stalin temizleme politikalarını bu sebep üzerine inşa etme fırsatı bulmuştur. Türksüz Kırım politikaları sonucunda 1944 yılında bölge dramatik bir şekilde sürgüne şahit oldu. Sürgünlerden sonra Kırım Türkleri halkının yarısını kaybetmek durumunda kaldı ve gittikleri topraklarda da sorunları bitmiş değildi devam etti. Bu sürgünlerden ve baskılardan sonra geri dönüş mücadelesinde de Kırım Türkleri birçok zorlukla karşılaştı. Günümüzde bölgede tam anlamıyla özgür bir yaşamdan söz etmek pek de mümkün değildir. Kırım'daki birçok insan hala daha mücadelelerini sürdürmekte ve tüm faaliyetlerde yer almaya devam etme durumundadır. Sonuç olarak görüyoruz ki yurduna dönen 240 bin Kırım Türkü kendisine ait evlerine kavuşamamış, zor şartlar altında yaşamlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Elverişli olmayan çöl arazilerinde konumlanmış başka ailelerin yanında kalmışlardır. Kendi evlerini kendisi yapmak zorunda kalan Kırım Türkleri yapabilecek malzemeyi dahi temin edememişlerdir. Ayrıca yerleştikleri bölgelerde elektrik, su ve her türlü altyapıdan yoksun kalmışlardır.

8. KAYNAKÇA

Açıkgöz MA., II. Dünya Savaşı Sonrasında SSCB'deki Türk Göçleri (Ahıska ve Kırım Tatarları), Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016.

Akyol U., Kırım Ahali Cumhuriyeti ve Kırım'da İlk Bolşevik İşgali (1917-1918), International Crimes and History, 2018, Sayı:19, s.75-103.

Arabacı HM., Kırım Türkeri'nin Vatana Dönüş Mücadelesine Alparslan Türkeş ve Ülkücü Hareket'in Bakışı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Kasım-Aralık 2018, 120(237), s.67-80.

Arabacı HM., Rus Ordusunda Kırım Tatar Süvari Birlikleri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021,67, 299-312.

Ayhün EA., Anılarla 18 Mayıs 1944 Sürgünü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2015, II, s.91-112.

Barut I., Osmanlı Dönemi'nde Gerçekleşen Göçlerin Kurumsallaşma ve Göç Politikaları Üzerindeki Etkileri, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 2018, 40(2), s.160-190.

Çılgın Sınar A., Bir Kırım Türkü'nün Kaleminden Kırım Diasporası, Türkbilig, 2004,8,s.54-73

Gömeç S., Kırım Bölgesinde İlk Türkleşme Faaliyetleri, Avrasya Etüdleri Dergisi, 2009, 35, 61-72.

Gündüz H., Kırım Tatarlarının Milli Hareketindeki Kadın Emektarlar, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2019.

Gürhan Ş., 1930'lu Yıllarda SSCB'nin Kırım'da Uyguladığı Sovyetleştirme Politikaları ve Yaşanan Suni Açlık, Uluslararası Çalışmalar Dergisi, 2017, 1(1), s.42-58.

Kaya T., Kırım Türklerinin 1944 Sürgününün 70. Yılında Kültür ve Sanattaki İz Düşümleri Üzerine Düşünceler, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, 2014, s. 357-378

Kaygısız Ö., 19 Yy. Kırım, Balkanlar ve Kafkaslardan Anadolu'ya Göç ve İskân.

Kireççi MA.,Tezcan S., KIRIM'IN KISA TARİHİ, İnceleme AraştırmaDizisi,Ankara, 2015,24.

Köse O., Rusya'nın Kırım ve Kafkasya'da Hristiyan Nüfusu İskân Siyaseti (1770-1870), İstanbul, 2014, 117-136.

Öz Y., Minority Rights İn Ukraine before And After The İllegal Annexation Of Crimea By The Russian Federation İn 2014: The Case Of Crimean Tatars, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Özcan K., Kırım Türklerinin Geri Dönüşleri Sırasında Karşılaştıkları Bazı Problemler (1990-1993), İstanbul Üniversitesi.

Özçelik S., Kırım'ın Rusya Tarafından 2014 Yılında İşgal Edilmesi Ve kırım Tatarlarının Durumunun Çatışma ve Barış Çalışmaları Yaklaşımları İle Analizi: Şiddetsizlik Ve Kırım Tatarları, Emel Kırım Vakfı Dergisi, 2017.

Sarıahmetoğlu N., Kemaloğlu İ., İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, No:17.

Sümer KK., Kırım'ın Dünü ve Bugünü, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği

Şahin FK., 2014 Sonrasında Kırım Tatarları ve Ukrayna: Ortak Bir Düşman Karşısında Yeniden Kurulan İlişkiler, International Crimes and History, 2018, 19, s.137-176.

Tekne K., Sovyet Kırım'da Veli İbrahim Yılları, International Journal Of History, 2020, s.2651-2672.

Topçular E., Stalin Dönemi Sürgüne Uğrayan Halklar, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Final Ödevi, 2020.

Toprak S., Öztürk A., Kimlik Koruma Mücadelesi Ekseninde Rusya Müslümanlarının Siyasi Faaliyetleri, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Mart 2019, 7(16), s. 1076-1094.

Ural S., Turp M., Türk Basınında Sovyet Rusya ve Ukrayna'nın Kırım Milli Hükümetini Yok Etme Girişimleri, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 2018, Sayı:25, s.209-224.

Yüksel S., Rusya'nın Kırım'ı İlhakı (1783), Asya Araştırmalar Dergisi, 2011, 2, 217-226.

DIASPORAS IN THE CONCEPTUAL FRAMEWORK OF GIOVANNI SARTORI: BETWEEN 'CLEAR-CUT' DEFINITIONS AND 'ANYTHING-GOES' EXTREMISM

Elif MADAKBAŞ-GÜLENER[1]

[1]Assist. Prof. Dr., Bursa Uludağ University, Political Science and Public Administration, ORCID ID: 0000-0001-7353-5653

Abstract

It is not possible to talk, discuss, write, or develop theory in any field of social sciences unless we have concepts at hand. Diaspora, as a prominent example of such concepts, has been increasingly prevalent in media and academic discourse since the 1990s. Notwithstanding its frequent use, diaspora is encumbered with ambiguities in its definition, akin to myriad other concepts in the realm of political and social sciences. Despite its origins dating back to the Ancient Greeks, and it was once associated with the dispersion of Jews across the globe, it encompasses diverse interpretations in present-day political, cultural, and economic conditions. In this study, the concept of diaspora is critically examined with reference to the conceptual framework developed by Italian political scientist Giovanni Sartori, particularly as articulated in his seminal work, *Democracy Revisited* (1987). In this regard, research questions are as follows: 1) How can we situate the concept of diaspora in the continuum between 'is (empirical)' and 'ought to (normative)' approaches to studying politics? 2) What/How is the etymology of it? 3) How has the meaning of it evolved throughout the centuries? 4) Does it reflect the shared experiences of contemporary migrant groups? 5) What concept stands in direct juxtaposition to diaspora? 6) Are there any established theoretical frameworks that exclusively address diasporas? After dealing with these questions, the possibility of a flexible definition for the concept of diaspora is explored, drawing from Sartorian methodology.

Keywords: Diasporas, Giovanni Sartori, concepts, conceptualization, definition

1. Introduction

We "conceive" things through concepts, as "thoughts" or "notions," by which we address "abstract or generic ideas" in order to refer to "particular instances." The "concept" derives from the Latin word "*conscience*," which comes to the meaning of "conceive" (concept/Merriam-Webster). The diaspora was previously used for "the Jews living outside Palestine or modern Israel" but later expanded its meaning to include all "people settled far from their ancestral homelands." Its use dates back to the Ancient Greek word "*diasperieren*," which means "dispersal" (diaspora/Merriam-Webster). These two words intersect through the use of 'diaspora as a concept.' Here, I aim to discuss the details of diaspora as a concept, following the methodology of Italian political scientist Giovanni Sartori.

There are previous studies forging a link between diasporas and Sartori's approach to concepts. With reference to Sartori's warning against the concepts that encompass everything and, thus, signify nothing, Rogers Brubaker (2005, p.3) and Jonathan Grossman (2019, pp. 1263-1264; p.1265) state that we need a concept of diaspora that possesses some specific features. From a different perspective, James Loxton and Timothy Power (2021, p. 475) reference Sartori's analytical discussions on political parties to argue about the behaviors of authoritarian elites. Similarly, Maria Koinova (2018, pp. 387-388) calls upon Sartori in her examination of relations

between political parties and diasporas. However, they all show references to Sartori in a single sentence and do not go into details.

In this paper, I pay particular attention to Sartori's statements on concepts and discuss diasporas in relation to these statements in a wider range. For this purpose, I first give a brief discussion of concepts. Then, I formulate Sartori's way of handling the concepts in *Democracy Revisited* (1987) in six main questions as follows: 1) How can we situate the concept of diaspora in the continuum between 'is (empirical)' and 'ought to (normative)' approaches to studying politics? 2)What/How is the etymology of it? 3)How has the meaning of it evolved throughout the centuries? 4)Does it reflect the shared experiences of contemporary migrant groups? 5)What concept stands in direct juxtaposition to diaspora? 6)Are there any established theoretical frameworks that exclusively address diasporas? I apply Sartori's conceptual framework on democracy to discussions on diaspora, and thereby, I seek to answer each question regarding diasporas. Finally, I evaluate the possibility of definition or redefinition of diaspora in the Sartorian framework.

2. Concepts and Diasporas

A concept, in its broader sense, can be defined as "classification or generalization based on observed similarities including the essentials and excluding the nonessentials, thus forming a universal idea about objects, people and events" (Khan, 2008, p. 15). Here, the word 'universal' entails paying attention since the level of abstraction during conceptualization may change in relation to the perspective of the researcher. Some researchers may have a universalistic approach and generalize a concept, while others adhere to a more particularistic and contextual one (Pederson & Nuyts, 1997, p. 3), thus serving the purposes of relativity.

Concepts have meanings, they are part of a language system and we think through them (Nimtz & Langkau, 2010, pp. 2-6). As Javier Fernandez Sebastian (2011) states: "The fragility of certain categories, which we tend to take for granted, prompts us to look back and enquire as to their origins, their development and the reasons for their decline (p. 1)". Moreover, concepts are not alone during their transition through historical processes. They are connected to each other, in close or distant ways, within a larger map of concepts[1]. This is why we cannot deal with a concept without considering its neighbor concepts (Freeden, 2011, pp. 74-75).

In terms of politics, a concept, as a single word or a phrase, is the smallest but the basic component of the political science toolkit. They are prerequisites for the existence of models and theories. We need concepts to depict facts in order to have more comprehensible versions of them (as models) and to make explanations about reasons and causes (as theories). At this point, we can conceive a paradigm as an overarching umbrella that contains concepts, models, and theories within itself. Since we equate paradigms with ideologies in the field of political science, concepts reflect political constructions, ideas, and similarities (Heywood, 2013, pp. 18-22). Giovanni Sartori, Robert Merton, and Harold Laswell are eminent scholars who study linkages between concepts and theories (Calise & Lowi, 2010, pp. 4-5). Considering that Sartori lived until 2017 (a life spanning over ninety years), he engages in more comprehensive and current discussions.

Is diaspora a word, a term, or a concept? Many authorities consider diaspora a concept (for example, see Schnapper, 1999; Cohen, 2001; Aguilar Jr., 2015; Dufoix, 2019). However, there are ambiguities regarding the meaning of this concept. It is of great importance to note that, as Gabriel Sheffer (2003, pp. 16-17) underlines, a group/community that has experienced migration alone is not enough to construct a diaspora. A willing and collective intention is

[1] For an illustrated version of a map of concepts in the field of political science, see Calise & Lowi, 2010.

required to create it. Similarly, Khachig Tölölyan (2019, p. 23) emphasises that not every dispersal results in diaspora. Then, what are the distinguishing features of diaspora? Regarding these features, we see that the most cited definition belongs to William Safran (1991, pp. 83-84):

1)[T]hey, or their ancestors, have been dispersed from a specific original "center" to two or more "peripheral," or foreign, regions; 2)they retain a collective memory, vision, or myth about their original homeland—its physical location, history, and achievements; 3)they believe that they are not—and perhaps cannot be—fully accepted by their host society and therefore feel partly alienated and insulated from it; 4)they regard their ancestral homeland as their true, ideal home and as the place to which they or their descendants would (or should) eventually return—when conditions are appropriate; 5)they believe that they should, collectively, be committed to the maintenance or restoration of their original homeland and to its safety and prosperity; and 6)they continue to relate, personally or vicariously, to that homeland in one way or another, and their ethnocommunal consciousness and solidarity are importantly defined by the existence of such a relationship.

Safran (1991) adds that he enumerates these six criteria as the "ideal type" with reference to the Jewish diaspora, and it is not possible for contemporary diasporas to meet them all (p. 84). For this reason, it is clear to see that Safran's criteria help us to compare any diaspora with the Jewish one or compare any two diasporas with reference to the Jewish experience. However, it has been a long time since Jewish people scattered around the world in the original meaning of the diaspora. This is why this experience may not be found sufficient to portray the experiences of the modern diasporas. At this point, Robert Cohen (2008, p. 17) sets broader criteria:

1.Dispersal from an original homeland, often traumatically, to two or more foreign regions; 2.alternatively or additionally, the expansion from a homeland in search of work, in pursuit of trade or to further colonial ambitions; 3.a collective memory and myth about the homeland, including its location, history, suffering and achievements; 4.an idealization of the real or imagined ancestral home and a collective commitment to its maintenance, restoration, safety and prosperity, even to its creation; 5.the frequent development of a return movement to the homeland that gains collective approbation even if many in the group are satisfied with only a vicarious relationship or intermittent visits to the homeland; 6.a strong ethnic group consciousness sustained over a long time and based on a sense of distinctiveness, a common history, the transmission of a common cultural and religious heritage and the belief in a common fate; 7.a troubled relationship with host societies, suggesting a lack of acceptance or the possibility that another calamity might befall the group; 8.a sense of empathy and co-responsibility with co-ethnic members in other countries of settlement even where home has become more vestigial; and 9.the possibility of a distinctive creative, enriching life in host countries with a tolerance for pluralism.

Unlike Safran, Cohen interprets return as an 'option' and adds the relations with the hostland as well as with the homeland. Moreover, following the debates on multiculturalism, he draws attention to hybrid cultures and their contribution to the hostland. Safran emphasizes 'etnocommunal consciousness' and 'solidarity' while Cohen expands the scope of ethnic relations, mentioning a web of relations among the same ethnic groups in different countries. In both Safran's and Cohen's definitions, the significance of ethnicity plays an important role. However, there are still ambiguities regarding the borders of ethnicity and other components of diaspora membership[2].

[2] I, somewhere else, emphasize that the common and crucial point of both Safran and Cohen is ethnicity. See. Madakbaş-Gülener, 2019, p. 905.

Brubaker (2005) says that even if we put forward some criteria for diaspora, these criteria may be stretched. For this reason, diasporas should not be seen as structures with sharply drawn boundaries, certain members, and where new memberships or departures from the group are very limited. Diasporas are constantly changing and re-forming. Likewise, Thomas Faist (2010, p. 13) implies that the recent use of diaspora transcends a number of dualities. It is now possible to talk about diaspora members who constantly move - living here and there - instead of returning to the homeland or staying in the host country permanently. Moreover, similarly, it is more striking to create new hybrid cultures where two cultures meet rather than choosing to completely continue the culture in the homeland or completely adopt the culture in the host country. Changing and hybrid characteristics of diasporas, at the same time, bring about ambiguities when we want to make definitions and conceptual clarifications. Below, I discuss these ambiguities with reference to Giovanni Sartori.

3. Giovanni Sartori and His Framework for Dealing with Concepts

Giovanni Sartori is an eminent Italian political scientist whose fields of interest consist of the constitutions (1994), political party systems (1976), and democracy (1962; 1987). He draws attention to concepts and their usage (1970; 1975; 1984a). He supports liberal democracy and claims that liberalism and democracy are inseparable, by which he states that democracy cannot survive without liberalism in the world of the 20th century. In addition, he highlights that there is no alternative to (as an ideology) liberal democracy. Marxism fails to be an alternative since it has never been put into practice; rather, it remained as an ideal and a vision. Thus, for Sartori, the facts cannot be compared with the ideals (1987). Although Sartori worked on concepts separately in the 1970s and 1980s, he combined this previous knowledge and applied it to the concept of democracy in *Democracy Revisited* (1987). Below, following the conceptual discussions in *Democracy Revisited*, I formulate them as six questions, and these questions are answered in terms of diasporas.

3.1. Concepts In the Continuum Between 'Is (Empirical)' and 'Ought to (Normative)' Approaches

Sartori (1987) devotes an important place to concepts and their true meanings while developing his arguments about democracy. First of all, in terms of democracy, he draws a distinction between micro and macro democracies, stating that micro-level democracies (such as industrial democracy) are out of his concern. He regards macro democracy as an equivalent of political democracy, in which he treats micro-level ones as non-political types (p. 11). Only political/macro democracy is inclusive in its consequences; it appeals to everyone. Secondly, he highlights the ambiguities regarding the definition of democracy, precisely indicating that the problem is rooted in the conflict between 'is' and 'ought' approaches to the study of politics. Democracy refers to existing forms of government –facts and realities- on the one hand and to ideal worlds that are desired to be achieved on the other hand. Sartori seeks to find a definition that is carefully balanced between 'is' and 'ought' approaches rather than locating democracy in false and extreme perceptions of both sides (pp. 12-13). Then, what does 'false and extreme perception' mean?

For Sartori (1987), the notion of false perception coincides with the notion of extremist perception and vice versa. We may illustrate it by drawing a line and placing the 'is' approach at one end and the 'ought' at the other end. A definition of democracy, located at the 'is' end of the line, would be "ideal-less pure politics." The false definition of this end, therefore, implies pure force and violence. Moreover, democracy at the 'ought' end of the line would be "ideal-laden impure politics," in which perfectionism and utopianism come up by disconnecting us from reality (pp. 41-42). Nevertheless, drawing a line between the true perceptions of both

ends may generate a more coherent definition of democracy, preventing us from treating it as an imperfect or impossible entity. From this viewpoint, then, the true 'is' should depend on the portrayal of the facts, while the true 'ought' should refer to the evaluation and comparison of the facts with the norms. Democracy should be in the middle of this line with true ends by being the same distance from the facts, mastering the details of the current situation, and the norms as a set of guidelines and principles that will improve the phenomena. The balance is of great importance here because extreme ends are still dangerous for democracy, no matter if they provide true descriptions. For instance, once we infer from the facts that democracy does not function well, then we may abandon it. However, we may improve democracy if we compare it with the norms/ideals, discover the defects, and work on them (Chapter 3). The facts-norms balance, therefore, prevents the collapse of democracies.

Here, first of all, we may ask whether the criteria we mentioned above (as Sartori and Cohen stated) are about the facts or the norms. For example, dispersal from one central location to at least two other locations may be accepted as a fact. Staying in touch with homelands and supporting co-ethnics may function both as a fact and a norm. Brubaker (2005) depicts diaspora as a "category with a strong normative change. It does not much *describe* the world as seeking to *remake*[3] it (p. 12)." In this case, we may claim that policies implemented by the host country, expectations indicated by the homeland, and the diaspora's way of responding to these two actors (Lyons & Mandaville, 2010, p. 91) determine the content of the norms.

Homeland may develop diaspora policies that regard their diasporas as an important part of their development plans (Page & Mercer, 2019). In this case, being an organized and loyal diaspora would be a norm for the homeland. However, diasporas that are well-organized and expand their area can become a security problem for the host country (Sheffer, 2003, pp. 20-21). In this case, integration would be the norm for the host country. If the host country turns out to be a "dystopia" due to discrimination and exclusion, the idea of returning to the homeland may serve the purpose of "utopia" (Safran, 1991, p. 94). It is seen that the policies of the homeland and the host country are determinative in the realities and ideals of diasporas.

3.2. Etymology and Construction of the Meaning Throughout History

The topic of how the meaning of a concept undergoes the historical process is of great significance for Sartori (1987) in order to make a proper definition. Meanings change and gain stability over time, and this is why it is not possible to make arbitrary definitions. They are accumulative, and we should make reference to more or less the same features when we refer to a word. Otherwise, the communication is damaged. In other words, correct definitions are the patterns formed as a result of previous uses of the words, thereby indicating the collective products. Even though the experiences of various groups may differ from each other, the similar and repetitive ones are the driving force behind a meaning (p. 266). Sartori's historical examination includes paying attention to other concepts that evolve with the main concept through history, sometimes emerging earlier and sometimes later. For Sartori, meanings that change in the historical process and the intersection or separation of a concept with/from other concepts bring the method of comparison back to the agenda. In this context, first, he compares Ancient Greek democracy with contemporary liberal democracy, and he prefers the latter because freedom has been at the center of democracy since it began to evolve hand in hand with liberalism (see Chapter 10). Then, he searches for the roots of liberalism, asking where and when it emerged and how it has been perceived in different contexts and intersected with democracy (see Chapter 13).

[3] Emphasis belongs to Brubaker.

As Rainer Bauböck (2010) states, "diaspora has been associated (also etymologically) with traumatic dispersal of a group from a common territorial origin towards multiple destinations (p. 314)". Starting with the Jewish experience, the concept of diaspora enlarges its meaning to include the experiences of Greeks, Armenians, and Jews. The experience, as the basis of the meaning, is the experience of dispersal. Are all people who left their homeland and spread to various parts of the world members of a diaspora? Although it is sometimes used in such a broad sense, we can emphasize unity and solidarity as the distinguishing features of diaspora from all other dispersals (Schnapper, 1999). Stephane Dufoix (2019) also deals with the transformation of diaspora into a concept by matching it with the historical process. Diaspora was not yet a concept when it implied the spread of Jews throughout the world. When it became the subject of academic studies, it has become a concept. While it used to indicate a religious experience in the past, it has gained a secular meaning during its expansion and, thereby, has become an academic issue and a concept from the 1970s onward.

The visibility and recognition of a diaspora increase when it goes beyond the Jewish experience and includes today's international migrations (Bruneau, 2010, p. 35). Considering today's conditions, it is possible to mention six neighboring concepts that accompany the concept of diaspora: transnationalism, community, dispersal and immigration, outside to homeland, homeland orientation, and group identity (Grossman, 2019). With globalization, the nation-state has ceased to be the dominant unit of analysis in world politics, and other actors have taken on a role in determining power relations, and in the 21st century, the concept of transnationalism has been paired with diasporas (Schnapper, 1999; Faist, 2010; Bruneau, 2010). Cohen's emphasis on a group's solidarity not only with the homeland but also with similar ethnic groups in other countries is an example of these transnational networks.

3.3. Shared Experiences of Contemporary Migrant Groups

When it comes to examining diaspora communities and their experiences, Sartori's (1987, Chapter 5) discussions on public opinion can be revealing. Sartori deals with the role of information and propaganda in the formation of public opinion. What is expected in democratic societies is to be informed and to have access to alternative sources of information. The only condition for being able to make voluntary choices, in other words, to perform freedom, is the existence of different sources of information that allow testing the accuracy by comparison. If society is exposed to intense propaganda (Sartori implies totalitarian states here), it will not be possible to say that the decisions people make are their own decisions.

As mentioned above, there may be attempts to lead diasporas for a reason, especially by the homeland. This is why it is claimed that diasporas are "mobilized for political projects (Bauböck, 2010, p. 314)" by homelands. Moreover, the constructivist approach implies that diasporas are created rather than spontaneously existing; this implication also brings diasporization to the agenda:

Rather than defining what is and what is not diaspora based on a preconceived set of criteria, we explore the proliferation of the concept. This also entails that we pose different questions to our material. Rather than explore who fits in the category, we may ask how certain diasporas are created and contested, what the effects are of being labeled diaspora, and why the concept has so much traction now. In terms of asking how diasporas are constructed, we may explore the main claims that are made in the name of diaspora, who is in a position to make such claims, and how host and home societies are engaged in the process. (Turner, 2009).

Again, as stated above, the policies of the homeland and the host country are very determinative in shaping the attitudes of diasporas. However, constructivism or propaganda should not result

in the consideration of diasporas as passive recipients. Diasporas can decide their preferences as agents and subjects. The result we encounter here is that in order to achieve the balance Sartori mentioned, the host country should not apply pressure on migrants. In addition, instead of instrumentalizing diasporas, the homeland should act as an information provider.

3.4. Searching for "The Good Opposite"

Sartori (1987) says that if there are ambiguities in the definition of a concept, we may start by searching for what it is not prior to what it is and aim at finding out a "good opposite" (p. 182). In this line, he asks, "What democracy is not (see Chapter 7)" before examining "what democracy is (see Chapter 9)". In his attempt to explore 'the good opposite,' he makes a distinction between "contrary" and "contradictory." Contraries enable grading (allowing for various degrees between hot and cold, such as warm), while contradictories are based on either/or dichotomies (not allowing for in-betweenness, such as dead or alive). Sartori emphasizes that the central question to be asked is "to what extent is it democratic" instead of whether it is democracy (pp. 182-183). For this purpose, allowing for measurement and in-betweenness, he looks for an opposing concept that would completely exclude democracy. After eliminating concepts such as authoritarianism, total state, absolutism, totalitarianism, and dictatorship, he concludes that the best opposite of democracy is autocracy (pp. 185-207).

Asking to what extent immigrant groups are diaspora instead of asking whether they form a diaspora is an issue that has been previously highlighted in the diaspora literature. At this point, "diasporicity" refers to various levels that diasporas meet with regard to their specific features (Tsuda, 2019). If diasporas correspond to various degrees of diasporicity, then what would the extremes be? In other words, what are the concepts that exclude or eliminate diaspora? In this case, we may focus on the concepts of 'return' and 'assimilation.'

Return, as a noun, means "the act of coming back to or from a place or condition (Merriam-Webster/return)." However, if a return is forced or in the form of deportation, immigrant groups who do not want to return may turn out to be a "reverse diaspora" or "deportspora" in the transnational sphere (Khosravi, 2019). Therefore, we may first identify 'voluntary return' as the best opposite of the concept of diaspora.

"To assimilate," the verb version of assimilation, means "to absorb into the cultural tradition of a population or group" and "to make similar" (Merriam-Webster/assimilation). Suppose an immigrant group completely adopts the culture of the homeland and abandons its own culture under these conditions. In that case, it will no longer search for preserving its ethnic identity and being in solidarity with its ethnic counterparts. Nevertheless, there are also degrees and levels of assimilation. The type of assimilation that will eliminate the diaspora is "full assimilation (Bauböck, 2010, p.314)". In this way, we can locate "voluntary return" and "full assimilation" as 'good opposites' of diaspora.

3.5. Relations Between Concepts and Theories

In relation to his discussion on theory, Sartori (1987) deals with inductive and deductive reasoning and their consequences. There are theories that can be developed inductively, following a bottom-up process and by conducting empirical research. In addition, there are theories that can be developed deductively, following a top-down process (as received rationally or morally and then applied/adapted to the facts (pp. 16-17). Sartori handles induction and deduction by matching them with rational and empiricist democracies. The empiricist democracy, as a product of the Anglo-American history of thought, involves the observation of the facts and realities, reaching their final/possible form (induction) through trial and error in the historical process. Rational democracy, on the other hand, as a product of French thought,

is the application/adaptation of abstract principles to the whole society. This kind of deduction results in sudden changes (such as revolutions) and ignorance of the past (pp. 51-55).

While diasporas are not conceptually clear, it is also not clear whether they have inherent theories. Thomas Faist (2010) states in the preface of his book *Diaspora and Transnationalism* that they stay away from a holistic theory that aims to explain all diasporas (and the transnational processes that accompany them) (pp. 9-10). However, in more specific areas, such as state-diaspora relations (Delano & Gamlen, 2014), we see attempts to develop theories inductively and based on the literature. Mostly, diasporas are studied either with the help of international relations theories (see Shain & Barth, 2003) or within topics such as identity and citizenship (Bauböck, 2010) or social movements (see Müller-Funk, 2019) in the field of political science. Diasporas often remain in the "domestic abroad (Vadarajan, 2010)" position where political science and international relations intersect.

4. Conclusion

Jonathan Grossman (2019) says that "[I]f we want to advance our understanding of diaspora, we must continue to define, refine and redefine what 'diaspora' is (p. 1277)". In this study, even if a definition or re-definition does not emerge, the concept of diaspora has been prepared for the process of 'refinement' through a detailed examination. In this regard, first of all, brief information about 'the concept of the concept' is given, and the concept of diaspora is discussed in line with Safran's and Cohen's criteria. Considering these criteria, six questions derived from *Democracy Revisited* are answered. The conclusions may be listed as follows: The feature that distinguishes diasporas from immigrant groups is clearly the solidarity and a web of relations in terms of ethnicity; diasporas may exhibit different attitudes in line with the policies of the homeland and the host country; diasporas are burdened with historical baggage; an important concept that it intersects with in the 21st century is transnationalism; they should be seen as agents who can make their own decisions, and the homeland's role should be an information provider; 'voluntary return' and 'full assimilation' are the most appropriate opposites of diaspora; and, finally, while getting support from existing theories for a more explanatory framework, there are attempts to develop its own theoretical field.

Works Cited

"Assimilate." *Merriam-Webster.com Dictionary*, Merriam-Webster, https://www.merriam-webster.com/dictionary/assimilate. (Accessed 15 Oct. 2023).

"Concept." *Merriam-Webster.com Dictionary*, Merriam-Webster, https://www.merriam-webster.com/dictionary/concept. (Accessed 14 Oct. 2023).

"Diaspora." *Merriam-Webster.com Dictionary*, Merriam-Webster, https://www.merriam-webster.com/dictionary/diaspora. (Accessed 14 Oct. 2023).

"Return." *Merriam-Webster.com Dictionary*, Merriam-Webster, https://www.merriam-webster.com/dictionary/return. (Accessed 15 Oct. 2023).

Aguilar Jr., F. V. (2015). Is the Filipino Diaspora a Diaspora? *Critical Asian Studies*, 47(3), 440-461, DOI: 10.1080/14672715.2015.1057392

Bauböck, R. (2010). Cold constellations and hot identities: Political theory questions about transnationalism and diaspora. In R. Bauböck & T. Faist (eds.), *Diaspora and transnationalism: Concepts, theories, and methods* (pp. 295–322). Amsterdam University Press.

Brah, A. (1996). *Cartographies of diaspora: Contesting identities*. Routledge.

Brubaker, R. (2005) The 'diaspora' diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 1-19, DOI: 10.1080/0141987042000289997

Bruneau, M. (2010). Diasporas, transnational spaces, and communities. In R. Bauböck & T. Faist (eds.), *Diaspora and transnationalism: Concepts, theories, and methods* (pp. 35–50). Amsterdam University Press.

Calise, M & Lowi, T. J. (2010). *Hyperpolitics: An interactive dictionary of political science concepts.* The University of Chicago Press.

Cohen, R. (2008). *Global diasporas: An introduction* (2nd ed.) Routledge.

Cohen, R. (2001). Diaspora. In Smelser, N. J. & Baltes, P. B., (eds.), *International Encyclopaedia of the Social and Behavioral Sciences* (pp. 3642–3645). Pergamon.

Délano, A. & Gamlen, A. (2014). Comparing and theorizing state-diaspora relations. *Political Geography*, *41*, 43-53. https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2014.05.005

Dufoix, S. (2019). Diaspora before it became a concept. In R. Cohen & C. Fischer (eds.). *Routledge Handbook of Diaspora Studies* (pp. 13–21). Routledge.

Faist, T. (2010). Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners? In R. Bauböck & T. Faist (eds.), *Diaspora and transnationalism: concepts, theories, and methods* (pp. 9–34). Amsterdam University Press.

Freeden, M. (2011). Ideology and conceptual history: The interrelationship between method and meaning. In J. F. Sebastian (Ed.), *Political concepts and time: New Approaches to conceptual history* (pp. 73–102). Cantabria University Press.

Grossman, J. (2019). Toward a definition of diaspora. *Ethnic and Racial Studies*, 42 (8), 1263–1282, DOI: 10.1080/01419870.2018.1550261

Heywood, A. (2013). *Politics* (4th Edition). Palgrave Macmillan.

Khan, J. A. (2008). *Research methodology*. A P H Publishing.

Khosravi, S. (2019). Deportees as 'reverse diasporas.' In R. Cohen & C. Fischer (eds.). *Routledge Handbook of diaspora studies* (pp. 181–188). Routledge.

Koinova, M. (2018). Endorses, challengers, or builders? Political parties' diaspora outreach in a post-conflict state. *International Political Science Review*, 39(3), 384–399. DOI: 10.1177/0192512118761023

Loxton, J. & Power, T. (2021). Introducing authoritarian diasporas: Causes and consequences of authoritarian elite dispersion. *Democratization*, 28(3), 465–483, DOI: 10.1080/13510347.2020.1866553

Lyons, T. & Mandaville, P. (2010). Diasporas and politics. In K. Knott & S. McLoughlin (eds.), *Diasporas: Concepts, intersections, identities* (pp. 91–96). Zed Books.

Madakbaş-Gülener, E. (2019). Küresel siyaset penceresinden diasporaları anlamak: Bir analiz çerçevesi denemesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 899-920.

Müller-Funk, L. (2019). Diaspora politics and political remittances: A conceptual reflection. In. R. Cohen & C. Fischer (eds.), *Routledge Handbook of diaspora studies* (ss. 251-259). Routledge.

Nimtz, C. & Langkau, J. (2010). Concepts in Philosophy – A rough geography. *Grezer Philosophische Studien*, 81, 1-11.

Page, B. & Mercer, C. (2019). Diaspora and development. In R. Cohen & C. Fischer (eds.), *Routledge Handbook of diaspora studies* (pp. 320-327). Routledge.

Pederson, E. & Nuyts, J. (1997). Overview: On the relationship between language and conceptualization. In J. Nuyts & E. Pederson (eds.), *Language and conceptualisation* (pp. 1-12). Cambridge University Press.

Safran, W. (1991). Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(1), 83–99. DOI: 10.1353/dsp.1991.0004

Sartori, G. (1962). *Democratic theory*. Wayne University Press.

Sartori, G. (1970). Concept Misformation in Comparative Politics. *The American Political Science Review*, 64 (4), 1033–1053.

Sartori, G. (1976). *Parties and party Systems: A framework for analysis*. Cambridge University Press.

Sartori, G. (1984). Guidelines for Concept Analysis. In Giovanni Sartori (ed.), *Social science concepts: A systematic analysis* (pp. 15–85). Sage.

Sartori, G. (1987). *The theory of democracy revisited*, vol. 1, *The contemporary debate*; vol. 2, *The classical issues*. Chatham House.

Sartori, G. (1994). *Comparative constitutional engineering*. New York University Press.

Schnapper D. (1999). From the nation-state to the transnational world: on the meaning and usefulness of diaspora as a concept. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 8(3), 225–254.

Sebastian, J. F. (2011). Introduction. The relevance of conceptual history. In J. F. Sebastian (Ed.), *Political concepts and time: New approaches to conceptual history* (pp. 1-18). Cantabria University Press.

Shain, Y. & Barth, A. (2003). Diasporas and international relations theory. *International Organization*, pp. *57*, 449–479. DOI: 10+10170S0020818303573015

Sheffer, G. (2003). *Diaspora politics: At home abroad*. Cambridge University Press.

Tölölyan, K. (2019). Diaspora studies: Past, present and promise. In R. Cohen & C. Fischer (eds.). *Routledge Handbook of diaspora studies* (pp. 22–30). Routledge.

Tsuda, T. (2019). Diasporicity: Relative embeddedness in transnational and co-ethnic networks. In R. Cohen & C. Fischer (eds.). *Routledge Handbook of diaspora studies* (pp. 189–196). Routledge.

Turner, S. (2019). *Conceptual development and the Rwandan case.* In R. Cohen & C. Fischer (eds.). *Routledge Handbook of diaspora studies* (pp. 40–46). Routledge.

Vadarajan, L. (2010). *The domestic abroad: Diasporas in international relations*. Oxford University Press.

DIGITAL DEVELOPMENTS IN PUBLIC ADMINISTRATION: FROM BUREAUCRACY TO NETWORK GOVERNANCE

KAMU YÖNETİMİNDE DİJİTAL GELİŞMELER: BÜROKRASİDEN AĞ YÖNETİŞİMİNE GEÇİŞ

Duygu AKSU[1]

[1]Dr., Bağımsız Araştırmacı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,

ORCID: 0000-0002-8603-9074.

Özet

Kamu yönetiminde meydana gelen değişimler güncel gelişmelerden ve dijital gelişmelerden etkilenerek şekillenmektedir. Giderek daha fazla birbirine bağlanan ve bilgi odaklı bir dünya bağlamında, yönetimler idari paradigmalarını uyarlamak ve geliştirmek zorunda kalmaktadır. Kamu yönetiminde yaşanan dijital ve güncel gelişmeler ışığında bu çalışma, bürokrasinin temel ilkeleri ve özelliklerinin derinlemesine bir analizini sunarak, güçlü yönlerini ve sınırlılıklarını vurgulayarak başlamaktadır. Ardından, teknolojinin kamu yönetiminin işlevlerini ve işleyişini yeniden şekillendirdiği çok yönlü yolları inceleyerek dijitalleşmenin dinamik yönlerini incelemektedir. Bu çalışmanın amacı, dijital gelişmelerin kamu yönetimi alanı üzerindeki dönüştürücü etkisini araştırmak ve geleneksel bürokratik yapılardan ağ yönetişimi modellerinin ortaya çıkışına doğru yaşanan değişim ve dönüşümü araştırmaktır. Ayrıca kamu karar alma süreçlerinde işbirliğini, kapsayıcılığı ve duyarlılığı teşvik etmede dijital araçların ve platformların rolünü vurgulayarak ağ yönetişimine geçişi yönlendiren zorunlulukları eleştirel bir şekilde incelemektedir. Çeşitli vaka çalışmalarından ve ampirik kanıtlardan yararlanan çalışma hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri göz önünde bulundurarak bu geçişle ilgili başarıları ve zorlukları değerlendirmektedir. Dijital gelişmelerin kamu yönetiminin verimliliğini, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırma konusundaki dönüştürücü potansiyelinin altı çizilmektedir. Paradigma değişiminin yönetişim, güç yapıları ve vatandaş katılımı üzerindeki daha geniş etkilerini araştırmak ve hükümet, sivil toplum ve özel sektör arasındaki gelişen ilişkilere odaklanarak teknolojik gelişmeler ile idari yapıların yeniden şekillendirilmesi arasındaki etkileşim aydınlatılmaktadır. Bu çalışma ile dijital çağda kamu yönetiminin geleceğinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmak hedeflenmektedir. Çalışma, politika yapıcılara ve uygulayıcılara bu geçişi etkili bir şekilde yönetmeleri ve kamu yönetiminin temel değerlerini korurken ağ yönetişimi vaadinin gerçekleşmesini sağlamaları için öneriler sunarak son bulmaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgular, kamu yönetiminin evrimindeki kritik bir dönüm noktasının kapsamlı ve eleştirel bir analizini sunmakta ve daha fazla araştırma ve politika geliştirme için yeni içgörüler ve yollar önermektedir.

Anahtar kelimeler: Kamu Yönetimi, Bürokrasi, Ağ Yönetişimi, Katılım ve Yönetişim.

Abstract

Changes in public administration have been shaped by current developments and digital advances. In the context of an increasingly interconnected and information-driven world, administrations are forced to adapt and develop administrative paradigms. In light of the digital and current developments in public administration, this study begins by providing an in-depth

analysis of the basic principles and characteristics of bureaucracy, highlighting its strengths and limitations. It then explores the dynamic aspects of digitalization by examining the multiple ways in which technology reshapes the functions of public administration. This study aims to explore the transformative impact of digital developments in the field of public administration and to investigate the change and transformation from traditional bureaucratic structures to the emergence of network governance models. It also critically examines the imperatives driving the transition to network governance, emphasizing the role of digital tools and platforms in promoting collaboration, inclusiveness, and responsiveness in public decision-making. Drawing on a variety of case studies and empirical evidence, this study assesses the successes and challenges associated with this transition by considering both developed and developing countries. This highlights the transformative potential of digital developments to improve the efficiency, transparency, and accountability of public administration. It explores the broader implications of the paradigm shift in governance, power structures, and citizen participation and illuminates the interplay between technological developments and the reshaping of administrative structures, focusing on the evolving relationships between government, civil society, and the private sector. This study contributes to a deeper understanding of the future of public administration in the digital age. It concludes with recommendations for policymakers and practitioners to effectively manage this transition and ensure that the promise of network governance is realized while preserving the core values of public administration. The findings from this study provide a comprehensive and critical analysis of the critical turning point in the evolution of public administration and suggest new insights and avenues for further research and policy development.

Keywords: Public Administration, Bureaucracy, Network Governance, Participation and Governance.

1. GİRİŞ

Kamu yönetimi, toplumların ihtiyaçlarına cevap veren ve devletin temel işlevlerini yerine getiren bir alan olarak tarih boyunca sürekli değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Ancak, son on yıllarda yaşanan dijital gelişmeler, bu değişimin hızını ve doğasını derinden etkilemiştir. Bilgi teknolojilerinin patlaması, kamu hizmetlerinin sunumundan veri analitiğine kadar birçok yönüyle kamu yönetimini yeniden şekillendirmiştir. Günümüzde, kamu yönetimi sadece fiziksel kaynakların ve bürokratik süreçlerin düzenlenmesi anlamına gelmekten çıkmış, aynı zamanda teknolojinin ve dijitalleşmenin güçlü etkisi altında karmaşık bir dönüşümün parçası haline gelmiştir.

Bu çalışma, kamu yönetiminde yaşanan bu dönüşümün temel yönlerini ve sonuçlarını anlamayı amaçlamaktadır. Değişen ihtiyaçlara ve teknolojinin hızla ilerleyen gücüne uyum sağlayan yönetim sistemlerinin geleneksel bürokrasi yapılarından ağ yönetişimi modellerine geçişini inceleyerek, bu değişimin nedenlerini ve sonuçlarını ele almaktadır. Aynı zamanda, kamu karar alma süreçlerinde işbirliğini, kapsayıcılığı ve duyarlılığı artırmak amacıyla dijital araçların ve platformların rolünü vurgulayarak, kamu yönetimindeki bu geçişi yönlendiren zorunlulukları eleştirel bir perspektifle ele almaktadır.

Bürokrasiden ağ yönetişimine geçişi konu olan bu çalışmada hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaşanan deneyimleri ve başarıları çeşitli vaka çalışmaları ve ampirik kanıtlarla desteklemektedir. Bu sayede, kamu yönetimindeki dijital gelişmelerin verimliliği, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırma potansiyelini daha iyi anlamamıza olanak sağlamaktadır. Ayrıca, bu çalışma, teknolojik gelişmelerin yönetişim, güç yapıları ve vatandaş katılımı üzerindeki daha geniş etkilerini inceleyerek, hükümet, sivil toplum ve özel sektör arasındaki yeni ilişkilere

odaklanmaktadır. Bu çalışma ile dijital çağda kamu yönetiminin geleceğini daha derinlemesine anlamak amaçlanmaktadır.

Son olarak, bu makale politika yapıcıları ve uygulayıcıları hedef almaktadır. Çalışma, bürokrasiden ağ yönetişimine geçişte yaşanan değişimi etkili bir şekilde yönetmelerine ve kamu yönetiminin temel değerlerini korurken ağ yönetişiminin vaadini gerçekleştirmelerine yardımcı olacak öneriler sunmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular, kamu yönetiminin evriminde kritik bir dönüm noktasının kapsamlı ve eleştirel bir analizini sunmaktadır ve daha fazla araştırma ve politika geliştirme için yeni içgörüler ve yollar önermektedir.

1.1. Ağ Yönetişimine İlişkin Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Ağ yönetişimi, bir ağın yönetimi ve işleyişi ile ilgili kavramsal ve kurumsal çerçeveyi ifade etmektedir. Ağ yönetişimi, farklı paydaşların katılımını ve işbirliğini teşvik eden bir yaklaşımı benimser. Bu yaklaşım, doğal kaynak yönetimi gibi alanlarda da kullanılmaktadır (Rydin ve Falleth, 2006). Ağ yönetişimi, yönetişim modlarından biri olarak kabul edilir ve geçiş teorisi ve çok merkezlilik gibi yeni yönetişim modelleriyle ilişkilendirilir (Aliyev, 2023). Ağ yönetişimi kavramından, kuruluşlar veya paydaşlar ağı içindeki faaliyetlerin yönetimi ve koordinasyonu anlaşılmalıdır. Karar alma ve kaynak tahsisine rehberlik eden ilişkilerin, kuralların ve süreçlerin oluşturulmasını içermektedir. Ağ yönetişiminin kavramsal çerçevesi, ağ yönetişimi düzenlemelerinin dinamiklerini ve etkinliğini anlamak ve analiz etmek için teorik bir mercek sağlar. Çok kutuplu ağ teorisi ve paydaş katılımı teorisi gibi kavramları kapsamaktadır (Provan ve Kenis, 2007). Bu teoriler işbirliğinin, iletişimin ve farklı paydaşların ağ yönetişimi süreçlerine katılımının önemini vurgulamaktadır.

Ağ yönetişiminin kavramsal çerçevesi, ağın yapısını, işleyişini ve katılımcıların rollerini tanımlar. Bu çerçeve, ağın amaçlarını, hedeflerini ve süreçlerini belirler. Ayrıca, ağın içinde yer alan paydaşların ilişkilerini ve etkileşimlerini de düzenler (Çınar ve Yıldırım, 2020). Ağ yönetişimi, ağın etkin bir şekilde yönetilmesini ve sürdürülebilir sonuçların elde edilmesini sağlar (Sağnak, 2020).

Kurumsal çerçeveler ağ yönetişimi düzenlemelerinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ağların faaliyet gösterdiği yasal ve düzenleyici bağlamı sağlarlar ve ağ aktörlerinin rollerini, sorumluluklarını ve hesap verebilirlik mekanizmalarını tanımlarlar. Örneğin, eyalet yasaları kentsel yönetişim ağlarında iş geliştirme bölgelerinin hesap verebilirliğini etkileyebilir. Benzer şekilde, kamu tarafından finanse edilen ağlarda, ağ yönetişimi genellikle politika yetkilileri ve ağ düzeyindeki yöneticiler tarafından planlanır ve izlenir (Morçöl ve Karagoz, 2018). Bu kurumsal düzenlemeler, ağ içinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkili karar alma süreçlerini sağlamaktadır. Ağ yönetişiminin kurumsal çerçevesi aynı zamanda ağın kurumsal yapılarını ve yönetim mekanizmalarını içerir. Bu çerçeve, ağın hukuki ve kurumsal çerçevesini belirler ve ağın yönetim süreçlerini düzenler (Rydin ve Falleth, 2006). Ayrıca, ağın içinde yer alan kurumların rollerini ve sorumluluklarını tanımlar (Demir ve Öztürk, 2023). Kurumsal çerçeve, ağın sürdürülebilirliğini ve etkinliğini sağlamak için önemlidir (Yavuz vd., 2021).

Ağ yönetişimi, farklı sektörlerde ve alanlarda uygulanabilir. Örneğin, perakende sektöründe depo yeri seçimi gibi karar verme süreçlerinde ağ yönetişimi yaklaşımı kullanılmaktadır. Ayrıca, sürdürülebilir tedarik zinciri yönetimi gibi alanlarda da ağ yönetişimi için kavramsal çerçeveler önerilmiştir (Sagnak, 2020). Ağ yönetişimi, ağ toplumunda kurumsal iletişim için de önemli bir rol oynamaktadır. Demir ve Öztürk (2023) tarafından üniversitelerin Twitter kullanımı üzerine yapılan bir çalışmada, ağ yönetişimi ve sosyal ağ analizi kullanılarak

kurumsal iletişim süreçleri incelenmiş ve ağ yönetişimi konusu yönetimden ayrı olarak farklı bir alana çalışma konusu olmuştur.

Ağ yönetişiminin etkinliği, ağın yapısı ve yönetimi de dahil olmak üzere çeşitli faktörlere bağlıdır. Hiyerarşik, sözleşmeye dayalı ve işbirlikçi modlar gibi farklı ağ yönetişimi modlarını tanımlamaktadır. Her modun kendine özgü avantajları ve zorlukları vardır ve mod seçimi ağın hedeflerine ve özelliklerine bağlıdır (Provan ve Kenis, 2007). Ayrıca, yönetişim ağlarının kullanılması toplumsal zorlukların ele alınmasına ve vatandaş katılımının artırılmasına katkıda bulunabilir (Ojo ve Mellouli, 2018). Bu paradigma işbirliğini, sınır ötesi işbirliğini ve açık bilgi ve veri girişimlerinin kullanımını vurgular.

Genel olarak ağ yönetişimi, birden fazla kuruluş ve paydaşın koordinasyonunu ve işbirliğini içeren karmaşık ve dinamik bir süreçtir. Kavramsal ve kurumsal çerçeveler, ağ yönetişimi düzenlemelerini anlamak ve analiz etmek için teorik ve pratik bir temel sağlamaktadır. Paydaş katılımı, hesap verebilirlik ve yönetişim modlarının seçimi gibi faktörler göz önünde bulundurularak, ağ yönetişimi çeşitli zorlukları ele almak ve istenen sonuçları elde etmek için etkili bir şekilde uygulanabilir. Ağ yönetişimin uygulanması, bir ağın yönetimi ve işleyişi ile ilgili kavramsal ve kurumsal çerçeveyi ifade eder ve bu çerçeve, ağın yapısını, işleyişini, katılımcıların rollerini ve ilişkilerini düzenler. Ağ yönetişimi, farklı sektörlerde ve alanlarda uygulanabilir ve sürdürülebilir sonuçların elde edilmesini sağlar.

2. YÖNTEM

Kamu yönetiminde yaşanan güncel gelişmelerden bürokrasiden ağ yönetişimine geçiş sürecinin incelenmesi için nitel analiz yöntemlerinden literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Literatür taraması ile konu özelinde yapılan çalışmalar derlenmiş ve elde edilen bulgular sonucunda geçişe sebep olan gerekçeler görsel olarak şekil ve tablo yardımı ile sunulmuştur.

3. BÜROKRASİDEN AĞ YÖNETİŞİMİNE GEÇİŞ SÜRECİNİN İNCELENMESİ

Bürokrasi ve ağ yönetişimi iki farklı yönetişim yaklaşımıdır. Bürokrasi, hiyerarşik yapılar, resmi kurallar ve merkezi karar alma ile karakterize edilen geleneksel bir yönetişim biçimidir (Memiş, 2022). Öte yandan ağ yönetişimi, çeşitli aktörler arasında işbirliği ve koordinasyonu vurgulayan daha ademi merkeziyetçi ve işbirliğine dayalı bir yaklaşımdır.

Bürokrasiden ağ yönetişimine geçiş çeşitli faktörler tarafından yönlendirilmiştir. Bu faktörlerden biri, sürdürülebilir kalkınma hedefleri gibi karmaşık ve dinamik zorluklar karşısında daha esnek ve duyarlı yönetişim yapılarına duyulan ihtiyaçtır (Aliyev, 2023). Ağ yönetişimi, daha fazla katılım, işbirliği ve uyarlanabilirliğe izin verdiği için bu zorlukların üstesinden gelmek için daha etkili bir yaklaşım olarak görülmüştür.

Geçişi tetikleyen bir diğer faktör de basit çözümlere meydan okuyan karmaşık ve çok yönlü konular olan kötücül sorunların ele alınmasında bürokrasinin sınırlılıklarının kabul edilmesidir. Bürokratik yapılar, katı ve hiyerarşik yapıları nedeniyle bu sorunlarla başa çıkmak için genellikle yeterli donanıma sahip değildir (Uzun, 2020). Öte yandan ağ yönetişimi, kötücül sorunların üstesinden daha iyi gelebilecek daha sorun odaklı ve durumsallık temelli bir yaklaşım sunmaktadır.

Bürokrasiden ağ yönetişimine geçiş, kamu işlerinin ele alınma ve yönetilme biçiminde bir değişimi içermektedir (Rhodes, 2007). Katı düzenlemeler ve hiyerarşik yapılarla karakterize edilen bürokrasi, politikaların etkili bir şekilde uygulanmasında zorluklarla karşılaşabilir (Alwi vd., 2023). Öte yandan, ağ yönetişimi yaklaşımları çeşitli paydaşlar arasında işbirliğini, paylaşılan değerleri ve güveni vurgulamaktadır (Rhodes, 2007). Bu geçiş bürokrasinin

tamamen ortadan kaldırılmasıyla değil, bürokrasi, piyasa-örgütlenmesi ve ağ-örgütlenmesi gibi farklı örgütsel biçimlerin bir arada var olmasıyla ilgilidir (Olsen, 2005).

Ağ yönetişimi, bürokrasilerin katı düzenlemelerin yarattığı çıkmazın üstesinden gelmelerini ve geleneksel bürokratik sistemin dışında faaliyet göstermelerini sağlamaktadır (Alwi vd., 2023). Kamu yönetimine daha esnek ve uyarlanabilir bir yaklaşım sunar ki bu da karmaşık ve dinamik zorlukların ele alınmasında elzemdir (Rhodes, 2007). İşbirliğine dayalı yönetişim literatürü, ağ tabanlı yönetişim yaklaşımlarının kamu işlerini ele almanın birincil yolu olarak geleneksel bürokratik yönetişimin yerini aldığını göstermektedir (Cheng vd., 2015).

Bürokrasiden ağ yönetişimine geçiş sadece kamu sektörü ile sınırlı değildir. Kamu yönetimi akademisi gibi diğer alanlarda da gözlemlenmiştir. Geçiş, gayri resmi ağlardan daha resmi ve yapılandırılmış ağlara geçişi içermektedir (Isett vd., 2010). Ancak, ağ tabanlı yönetişim biçimlerine geçişin bürokrasinin sonu anlamına gelmediğini belirtmek önemlidir.

Sağlık hizmetleri gibi belirli sektörler bağlamında, bürokrasiden ağ yönetişimine geçiş, kamu-özel sektör ortaklıkları gibi kavramlar aracılığıyla araştırılmıştır. Bu ortaklıklar, sağlık hizmetlerinin organizasyonunu ve sunumunu iyileştirmek için her iki sektörün güçlü yönlerini birleştirmeyi amaçlamaktadır (Karasu, 2011). Kamu-özel sektör ortaklıkları gibi ağ yönetişimi yaklaşımları, birden fazla paydaşı dahil ederek ve işbirliğini teşvik ederek sağlık sistemlerinin verimliliğini ve etkinliğini artırabilir.

Kentsel yönetişim alanında, akıllı şehirler ve yaşayan laboratuvarlar kavramı ağ yönetişimini teşvik etmenin bir yolu olarak ortaya çıkmıştır. Akıllı şehir yönetişimi, kentsel hizmetleri iyileştirmek ve vatandaş katılımını artırmak için teknoloji ve veri kullanımını içerir. Yaşayan laboratuvarlar ise paydaşların kentsel sorunlara yenilikçi çözümleri birlikte oluşturup test edebildikleri deneysel alanlardır (Karlı ve Açıksöz, 2021). Bu yaklaşımlar, kentsel yönetişimde işbirliğinin, yeniliğin ve vatandaş katılımının önemini vurgulamaktadır.

Bürokratik örgütler, çağdaş demokrasilerde ağ tabanlı yönetişim ve piyasa örgütleriyle bir arada var olmaya devam etmektedir (Olsen, 2005). Siyasi geçişler veya örgütsel değişimler gibi geçiş dönemleri bağlamında bürokrasi, istikrar ve sürekliliğin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bürokratik örgütler, geçiş dönemlerindeki rollerini etkileyen çeşitli iç ve dış değişkenleri göz önünde bulundurarak işlevlerini yönetirler (Ahmed ve Aref, 2019). Bu durum, bürokrasinin değişim dönemlerinde istikrar sağlamadaki önemini vurgulamaktadır.

Genel olarak, bürokrasiden ağ yönetişimine geçiş, kamu yönetiminde daha işbirlikçi ve esnek yaklaşımlara doğru bir kaymayı içermektedir. Bu geçiş, karmaşık zorlukları ele alma, verimliliği ve etkinliği artırma ve vatandaş katılımını ve yeniliği teşvik etme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bürokrasi istikrar ve sürekliliğin sağlanmasında rol oynamaya devam ederken, ağ yönetişimi karmaşık sorunların ele alınmasında daha uyarlanabilir ve duyarlı bir yaklaşım sunmaktadır. Bürokrasi, ağ örgütlenmesi ve piyasa örgütlenmesi gibi farklı örgütsel biçimlerin bir arada var olması, çağdaş demokrasilerin bir özelliğidir. Bu geçiş sadece kamu sektörü ile sınırlı olmayıp, kamu yönetimi akademisi gibi diğer alanlarda da gözlemlenmektedir.

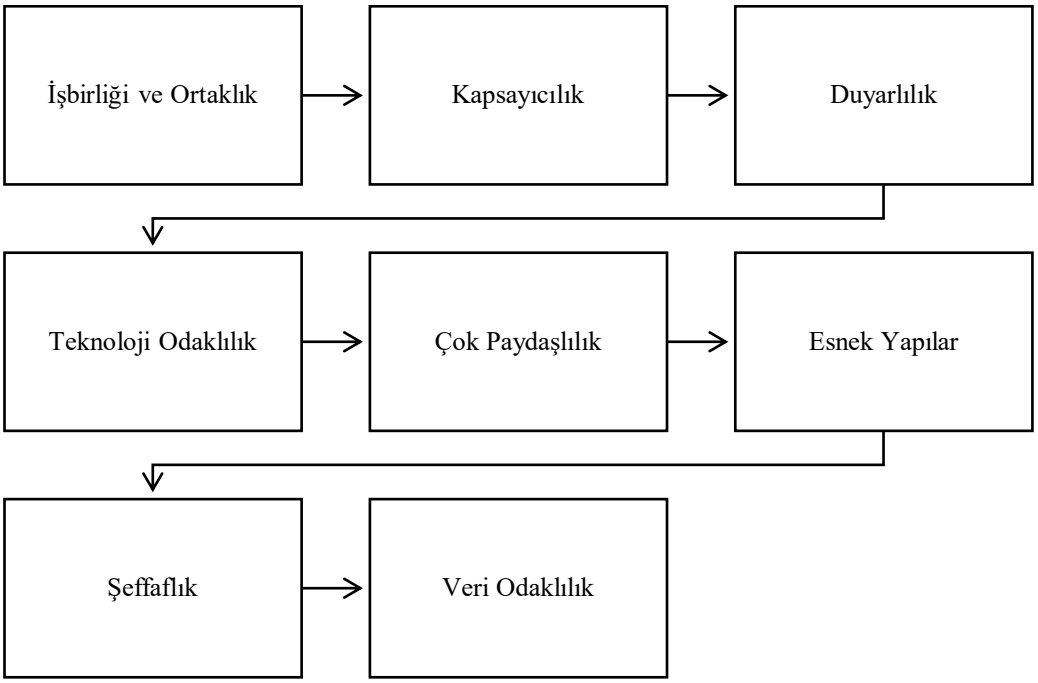

Şekil 1. Ağ Yönetişimin Özellikleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda yer alan şekil ağ yönetişimi kavramı üzerine yapılan literatür taraması sonucunda elde edilmiş ve oluşturulmuştur. Ağ yönetişimin temel olarak sekiz özelliği şekle dahil edilmiştir. Ağ yönetişimi, farklı paydaşların işbirliği yaparak ortak hedeflere ulaşmaya odaklanır. Kamu, özel sektör, sivil toplum ve diğer ilgili taraflar arasında işbirliği ve ortaklık vurgulanır. Ağ yönetişimi, farklı toplulukları, kesimleri ve görüşleri içermeyi amaçlar. Karar alma süreçlerine daha fazla katılım ve temsil sağlamak, kapsayıcı bir yaklaşımın temelidir. Ağ yönetişimi, değişen ihtiyaçlara ve koşullara hızla yanıt verme yeteneğine odaklanır. Hızlı kararlar almak ve uygulamak için esnek bir yapı sunar. Dijital gelişmelerin etkisi altında, ağ yönetişimi teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmayı vurgular. İnternet tabanlı araçlar, veri analitiği ve diğer dijital platformlar, karar alma süreçlerini destekler. Ağ yönetişimi, çok sayıda paydaşın katıldığı ve katkıda bulunduğu bir yaklaşımı benimser. Bu, karar alma süreçlerini daha çeşitli ve geniş bir perspektiften ele almayı sağlar. Ağ yönetişimi, geleneksel bürokratik hiyerarşik yapıların yerine daha esnek ve dağıtılmış bir yapı sunar. Bu, karar alma süreçlerini hızlandırabilir ve değişen koşullara uyum sağlamayı kolaylaştırabilir. Ağ yönetişimi, karar alma süreçlerini daha şeffaf bir şekilde yürütmeyi amaçlar. Kamu, paydaşlar ve diğer ilgili taraflar, kararların nasıl alındığını ve uygulandığını daha iyi anlayabilir. Ağ yönetişimi, veri analitiğini ve bilimsel bilgiyi karar alma süreçlerine entegre etmeyi teşvik eder. Bu sayede kararlar daha bilgi temelli hale gelir. Bu özellikler, ağ yönetişiminin temel unsurlarını oluşturur ve kamu yönetiminde geleneksel bürokrasiye kıyasla daha açık, esnek ve işbirlikçi bir yaklaşım sunar.

Tablo 1

Bürokrasiden Ağ Yönetişime Geçiş Basamakları ve Özellikleri

Özellikler	Bürokrasi	Ağ Yönetişimi
Karar Alma Süreçleri	Merkezi, hiyerarşik ve sıkı kurallarla yönetilir.	Dağıtılmış, işbirliği temelli ve esnek.

Paydaş Katılımı	Sınırlı ve genellikle sadece uzmanlar ve bürokratlar.	Geniş, çeşitli ve toplumun tüm kesimlerini içerir.
İşbirliği ve Ortaklık	Sınırlı ve çoğunlukla devlet tarafından yönetilir.	Vurgulanır ve kamu, özel sektör, sivil toplum dahil birçok paydaş işbirliği yapar.
Kapsayıcılık	Genellikle sınırlı ve seçkin bir grup tarafından yönetilir.	Farklı toplulukları ve görüşleri içermeyi amaçlar.
Duyarlılık	Karar alma süreçleri yavaş ve esnek değil.	Hızlı yanıt verme yeteneği ve esneklik vurgulanır.
Teknoloji Kullanımı	Geleneksel yöntemlere daha az bağımlıdır.	Teknoloji ve dijital platformlar sıkça kullanılır.
İşlev ve Görevler	Belirli görevler ve sorumluluklar vardır.	Görevler ve sorumluluklar daha esnek ve paylaşılmıştır.
Şeffaflık	Karar alma süreçleri genellikle kapalıdır.	Kararlar daha şeffaf bir şekilde açıklanır ve takip edilir.
Veri Odaklılık	Kararlar daha az veri ve bilgi temellidir.	Veri analitiği ve bilimsel bilgi daha fazla kullanılır.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1, kamu yönetimindeki temel bir dönüşümü özetlemektedir. Soldaki sütunda bulunan "Bürokrasi" kısmı, geleneksel kamu yönetiminin temsilcisini temsil eder. Bu yaklaşım, karar alma süreçlerinin merkezi, hiyerarşik ve sıkı kurallarla yönetildiği, paydaş katılımının sınırlı ve genellikle sadece uzmanlar ve bürokratlar tarafından gerçekleştirildiği, işbirliği ve ortaklığın kısıtlı olduğu, kapsayıcılığın sınırlı olduğu, duyarlılık eksikliğinin yaşandığı ve teknoloji kullanımının sınırlı olduğu bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Sağdaki sütunda bulunan "Ağ Yönetişimi" kısmı ise günümüzün değişen ihtiyaçlarına yanıt vermek amacıyla gelişen bir modeli yansıtır. Ağ yönetişimi, karar alma süreçlerini dağıtılmış, işbirliği temelli ve esnek bir şekilde ele alır. Bu yaklaşım, paydaş katılımının geniş, çeşitli ve toplumun tüm kesimlerini içerdiği, işbirliği ve ortaklığın vurgulandığı, kapsayıcılığın hedeflendiği, duyarlılığın önemsendiği ve teknoloji kullanımının sıkça tercih edildiği bir yönetim modelini yansıtmaktadır. Bu tablo, kamu yönetiminde bürokrasiden ağ yönetişimine geçişin ana özelliklerini vurgularken, gelecekteki yönetim anlayışının temel farklarını özetler.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Kamu yönetiminde bürokrasiden ağ yönetişimine geçişin temel özelliklerini ve dönüşümün nedenleri bu çalışma ile ele alınmıştır. Geleneksel bürokrasinin temel ilkeleri ve özellikleri ile ağ yönetişiminin dinamik özellikleri arasındaki karşılaştırmalı bir analiz sunarak, kamu yönetiminde yaşanan bu önemli dönüşümün anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Dijital gelişmelerin kamu yönetimi üzerindeki dönüştürücü etkisini incelemiş ve geleneksel bürokratik yapıların ağ yönetişimi modellerine dönüşümünü açıklamıştır. Teknolojinin kamu yönetiminin işlevlerini ve işleyişini nasıl yeniden şekillendirdiği, işbirliği, kapsayıcılık ve duyarlılık gibi önemli unsurları nasıl teşvik ettiği vurgulanmıştır.

Yapılan literatür taraması ile çeşitli vaka çalışmalarından ve ampirik kanıtlardan yararlanarak hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri göz önünde bulundurarak bu geçişin başarılarını ve zorluklarını değerlendirmiştir. Dijital gelişmelerin kamu yönetiminin verimliliğini, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini artırma potansiyelini altını çizmiştir.

Kamu yönetimindeki bürokrasiden ağ yönetişimine geçişin önemli bir dönüşüm olduğunu bu çalışma ile vurgulanmaktadır. Bu dönüşümün altında yatan temel nedenler, teknolojik gelişmelerin ve dijital dönüşümün toplumların ve devletlerin ihtiyaçlarını ve beklentilerini değiştirmesiyle yakından ilişkilidir. Ancak, bu dönüşümün kamu yönetimine getirdiği faydalar ve zorluklar arasında denge kurmak ve başarıyı sağlamak için dikkatli bir yaklaşım gerekmektedir.

Dijital gelişmelerin kamu yönetimine olan etkisi, bir dizi avantaj sunmaktadır. *İlk olarak,* verimlilik artırılır ve kaynakların daha etkili bir şekilde kullanılmasına olanak sağlar. Dijital araçlar ve otomasyon, tekrarlayan görevleri azaltır ve insan kaynaklarının daha stratejik alanlara odaklanmasına olanak tanır. *İkincisi,* şeffaflık ve hesap verebilirlik artırılır. Verilerin ve karar alma süreçlerinin daha şeffaf hale gelmesi, kamu hizmetlerinin daha iyi izlenmesine ve değerlendirilmesine yardımcı olur. *Üçüncü olarak,* ağ yönetişimi, daha fazla paydaşın katılımını teşvik ederek daha iyi kararlar alınmasını sağlar. Sivil toplum, özel sektör ve diğer paydaşlar, kamu politikalarının oluşturulmasına ve uygulanmasına daha fazla katkıda bulunabilir.

Bürokrasiden ağ yönetişimine doğru yaşanan bu dönüşümün getirdiği zorluklar da göz ardı edilmemelidir. *İlk olarak,* güvenlik ve gizlilik endişeleri ortaya çıkar. Dijital verilerin korunması ve kötü niyetli müdahalelere karşı savunmanın güçlendirilmesi gereklidir. *İkinci olarak,* dijital uçurumun artması riski vardır. Dijital hizmetlere erişim konusundaki eşitsizlikleri ele almak önemlidir. *Üçüncü olarak,* ağ yönetişiminin uygulanması ve yönetilmesi karmaşıktır. Farklı paydaşların işbirliği yapması ve koordinasyon sağlaması gereken çoklu bir yapı içeren bu model, bazen karmaşık ve zorlayıcı olabilir.

Dönüşüm sürecinde ortaya çıkan ve çıkma potansiyeli bulunan zorluklar noktasında aşağıda verilen öneriler sıralanmıştır:

– **Eğitim ve Kapasite Geliştirme:** Kamu yöneticileri ve çalışanları, dijital becerilerini ve teknoloji kullanımını artırmak için sürekli eğitim ve kapasite geliştirme programlarına katılmalıdır. Bu, dijital dönüşüm sürecini daha etkili bir şekilde yönetmelerine yardımcı olacaktır.

– **Veri Güvenliği ve Gizliliği:** Kamu kurumları, hassas verilerin korunması ve siber saldırılara karşı güvenliği artırmak için sıkı güvenlik önlemleri uygulamalıdır. Veri güvenliği ve gizliliği politikaları güncellenmeli ve etkin bir şekilde uygulanmalıdır.

– **Eşit Erişim ve Dijital Uçurumun Azaltılması:** Kamu hizmetlerine eşit erişimi sağlamak için dijital uçurumu azaltıcı politikalar ve projeler geliştirilmelidir. Özellikle kırsal bölgeler ve dezavantajlı topluluklar için erişilebilirlik artırılmalıdır.

– **İşbirliği ve Paydaş Katılımını Artırma:** Kamu kurumları, sivil toplum, özel sektör ve diğer paydaşlar arasındaki işbirliğini teşvik etmelidir. Paydaşların daha fazla katılımına olanak tanıyan platformlar ve mekanizmalar oluşturulmalıdır.

– **Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik:** Kamu yönetimleri, karar alma süreçlerini daha şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yürütmelidir. Kararlar ve uygulamalar halk tarafından daha iyi izlenebilir ve değerlendirilebilir olmalıdır.

– **İnovasyon ve Yenilikçi Çözümler:** Kamu kurumları, teknolojik yenilikleri ve dijital çözümleri benimseyerek kamu hizmetlerini daha etkili bir şekilde sunmalıdır. İnovasyonu teşvik eden politikalar geliştirilmeli ve desteklenmelidir.

– **Değerlendirme ve İzleme:** Kamu yönetimleri, dijital dönüşümün etkilerini düzenli olarak değerlendirmeli ve izlemelidir. Bu, uygulamalarda gerekli düzeltmelerin yapılmasına yardımcı olacaktır.

– **Vatandaş Katılımını Teşvik:** Kamu karar alma süreçlerinde vatandaşların daha aktif katılımını teşvik etmek için dijital platformlar ve geri bildirim mekanizmaları geliştirilmelidir.

Yukarıda sıralanan öneriler, kamu yönetimindeki dijital dönüşümün daha başarılı bir şekilde yönetilmesine ve kamu hizmetlerinin daha etkili bir şekilde sunulmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu, geleceğin kamu yönetiminde daha açık, verimli ve vatandaş odaklı bir yaklaşımın oluşturulmasına yardımcı olabilir. Yapılan bu çalışma ile kamu yönetimindeki paradigma değişiminin yönetişim, güç yapıları ve vatandaş katılımı üzerindeki daha geniş etkilerini araştırmış ve teknolojik gelişmeler ile idari yapıların yeniden şekillendirilmesi arasındaki etkileşimi aydınlatmıştır. Ayrıca bu çalışma, dijital çağda kamu yönetiminin geleceğinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, politika yapıcıları ve uygulayıcıları bu değişimi etkili bir şekilde yönetmeleri ve kamu yönetiminin temel değerlerini korurken ağ yönetişimi vaadini gerçekleştirmeleri için öneriler sunarak çalışmaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgular, kamu yönetiminin evrimindeki kritik bir dönüm noktasının kapsamlı ve eleştirel bir analizini sunmaktadır ve daha fazla araştırma ve politika geliştirme için yeni içgörüler ve yollar önermektedir. Kamu yönetiminin geleceğine dair bu önemli dönüşümü anlamak ve şekillendirmek, toplumların daha etkili ve verimli hizmetlere erişmelerine yardımcı olacaktır. Kamu yönetimindeki bürokrasiden ağ yönetişimine geçiş, kamu hizmetlerini daha etkili ve verimli hale getirme potansiyeli taşırken, iyi bir planlama, yönetim ve denge gerektirir. Teknolojik gelişmeler ve dijital dönüşüm, kamu yönetiminin geleceğini şekillendirecektir ve bu nedenle dikkatle ele alınmalıdır. Bu dönüşümü başarılı bir şekilde yönetmek için kamu yönetimi uzmanlarının, politika yapıcılarının ve toplumun tüm kesimlerinin işbirliği yapması gerekmektedir. Yeni bir yönetim paradigması olan ağ yönetişimi, kamu hizmetlerinin daha iyi karşılanmasına, toplumun daha iyi temsil edilmesine ve gelecekteki zorluklara daha iyi hazırlanmamıza yardımcı olabilir. Bu nedenle, bu dönüşümün yönetilmesi ve şekillendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır ve bu çalışma, bu sürecin anlaşılmasına ve yönlendirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

5. KAYNAKLAR

Ahmed, N. ve Aref, A. (2019). In transitional periods how does bureaucracy work steadily?. Review of Economics and Political Science, 4(2), 120-137. https://doi.org/10.1108/reps-03-2019-0027

Aliyev, E. (2023). The relationship between governance theories and sustainable development goals. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 6(1), 70-80. https://doi.org/10.33712/mana.1247967

Cheng, A., Gerlak, A., Dale, L., ve Mattor, K. (2015). Examining the adaptability of collaborative governance associated with publicly managed ecosystems over time: insights from the front range roundtable, colorado, usa. Ecology and Society, 20(1). https://doi.org/10.5751/es-07187-200135

Çınar, S. ve Yıldırım, A. (2020). Bir kurumsal geniş alan ağının ağ yönetim sistemiyle etkili yönetimi. Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi. https://doi.org/10.28948/ngumuh.611668

Demir, Y. ve Öztürk, M. (2023). Ağ toplumunda kurumsal iletişim: üniversitelerin twitter kullanımı üzerine sosyal ağ analizi. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 13(2), 519-532. https://doi.org/10.7456/tojdac.1247364

Isett, K., Mergel, I., LeRoux, K., Mischen, P., ve Rethemeyer, R. (2010). Networks in public administration scholarship: understanding where we are and where we need to go. Journal of Public Administration Research and Theory, 21(Supplement 1), i157-i173. https://doi.org/10.1093/jopart/muq061

Karasu, K. (2011). Sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde kamu-özel ortaklığı. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66(3), 217-262. https://doi.org/10.1501/sbfder_0000002221

Karlı, R. ve Açıksöz, S. (2021). Akıllı kent yönetişimi ve yaşayan laboratuvarlar. Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(2), 335-350. https://doi.org/10.30692/sisad.904749

Memiş, L. (2022). Ağ yönetişimi: kent yönetimi bağlamında teorik bir inceleme. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(1), 249-267. https://doi.org/10.17336/igusbd.525564

Morçöl, G. ve Karagoz, T. (2018). Accountability of business improvement district in urban governance networks: an investigation of state enabling laws. Urban Affairs Review, 56(3), 888-918. https://doi.org/10.1177/1078087418793532

Ojo, A. ve Mellouli, S. (2018). Deploying governance networks for societal challenges. Government Information Quarterly, 35(4), S106-S112. https://doi.org/10.1016/j.giq.2016.04.001

Olsen, J. (2005). Maybe it is time to rediscover bureaucracy. Journal of Public Administration Research and Theory, 16(1), 1-24. https://doi.org/10.1093/jopart/mui027

Provan, K. ve Kenis, P. (2007). Modes of network governance: structure, management, and effectiveness. Journal of Public Administration Research and Theory, 18(2), 229-252. https://doi.org/10.1093/jopart/mum015

Rhodes, R. (2007). Understanding governance: ten years on. Organization Studies, 28(8), 1243-1264. https://doi.org/10.1177/0170840607076586

Rydin, Y. ve Falleth, E. (2006). Networks and institutions in natural resource management.. https://doi.org/10.4337/9781847200181

Sağnak, M. (2020). Depo yeri seçimi: perakende sektöründe melez çok kriterli karar verme uygulaması. Journal of Yaşar University, 15(59), 615-623. https://doi.org/10.19168/jyasar.689277

Sağnak, M. (2020). Sustainable supply chain management performance evaluation in the furniture sector. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (26), 97-114. https://doi.org/10.18092/ulikidince.560283

Susanti, G. ve Sopia, N. (2023). Bureaucratic challenges in the implementation network of food diversification policy in indonesia. Kne Social Sciences. https://doi.org/10.18502/kss.v8i4.12934

Uzun, A. (2020). Strategies to tackle with wicked problems: a problem oriented and contingency perspective. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (57), 145-170. https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.748552

Yavuz, I., Kutlay, E., ve Can, D. (2021). Institutionalisation of regional planning in turkey: rendering an ambiguous process with recent theories. İdealkent, 12(32), 14-51. https://doi.org/10.31198/idealkent.846608

SUSTAINABILITY AND INNOVATION IN SMART CITIES: EXAMPLES OF URBAN TRANSPORTATION POLICY

AKILLI ŞEHİRLERDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE İNOVASYON: KENT İÇİ ULAŞIM POLİTİKASI ÖRNEKLERİ

Duygu AKSU[1]

[1]Dr., Bağımsız Araştırmacı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi,

ORCID: 0000-0002-8603-9074.

Özet

Kentleşme hızlandıkça ve şehirler nüfus artışı ve çevresel kaygılar gibi zorluklarla karşı karşıya kaldıkça, "Akıllı Şehirler" kavramı umut verici bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, akıllı şehirler bağlamında kentsel ulaşım politikaları alanını, Türkiye'nin bu alandaki çabalarının daha yakından incelenmesi de dahil olmak üzere üç farklı vaka çalışmasına odaklanarak incelemektedir. Bu araştırma, trafik sıkışıklığı, hava kirliliği ve enerji verimliliği gibi acil sorunları ele almak için Akıllı Şehirlerde uygulanan yenilikçi ulaşım politikalarına ışık tutmayı amaçlamaktadır. Çalışma, her biri akıllı şehir konseptinin benzersiz birer temsili olan Singapur, Barselona ve İstanbul'un ulaşım politikalarını analiz ederek karşılaştırmalı bir yaklaşım benimsemektedir. Bu vaka çalışmaları, sürdürülebilirlik ve inovasyon için çabalarken kentsel hareketliliği optimize etmek için bu şehirler tarafından üstlenilen çeşitli stratejileri, teknolojileri ve girişimleri ortaya koymaktadır. Verimli toplu taşıma sistemi ve kapsamlı kentsel planlamasıyla bilinen Singapur, sürdürülebilir ulaşım modları ve kentsel tasarımın entegrasyonuyla tanınan Barselona ve hızla gelişmekte olan bir ülkede ortaya çıkan bir akıllı şehir olarak İstanbul'un deneyimlerini inceleyen bu çalışma, farklı kentsel ulaşım politikaları ve bunların sonuçları hakkında fikir vermektedir. Dijitalleşme, çok modlu ulaşım ve vatandaş katılımının kentsel hareketliliğin geleceğini şekillendirmedeki rolünü araştırmaktadır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, kentsel politika yapıcılar ve planlamacılar için değerli içgörüler ve en iyi uygulamalar sunarak akıllı şehir geliştirme konusunda devam eden söyleme katkıda bulunmaktadır. Bu üç farklı akıllı şehirden dersler çıkararak, sürdürülebilir, yenilikçi kentsel ulaşım politikalarının oluşturulmasındaki fırsatlar ve zorluklar hakkında kapsamlı bir anlayış elde etmek mümkündür. Sürdürülebilir kentleşme ihtiyacının her zamankinden daha kritik olduğu bir çağda, bu çalışmanın sonuçları daha akıllı, daha yeşil ve daha yaşanabilir olmak için çabalayan dünyanın dört bir yanındaki şehirler için önemli bir rehberlik sağlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Akıllı Şehir, Kentsel Politika, Kent İçi Ulaşım Politikası, Sürdürülebilirlik ve İnovasyon.

Abstract

As urbanization accelerates and cities face challenges, such as population growth and environmental concerns, the concept of "Smart Cities" has emerged as a promising solution. This study explores urban transportation policies in the context of smart cities, focusing on three different case studies, including a closer examination of Turkey's efforts in this area. This study aims to shed light on innovative transportation policies implemented in Smart Cities to address pressing issues such as traffic congestion, air pollution, and energy efficiency. This study adopts

a comparative approach by analyzing the transportation policies of Singapore, Barcelona, and Istanbul, each of which is a unique representation of the smart city concept. These case studies reveal the various strategies, technologies, and initiatives undertaken by these cities to optimize urban mobility while striving for sustainability and innovation. Examining the experiences of Singapore, known for its efficient public transport system and comprehensive urban planning; Barcelona, known for its integration of sustainable modes of transport and urban design; and Istanbul, an emerging smart city in a rapidly developing country, this study provides insights into different urban transport policies and their outcomes. It explores the role of digitalization, multimodal transport, and citizen participation in shaping the future of urban mobility. The findings of this research contribute to the ongoing discourse on smart city development by providing valuable insights and best practices for urban policymakers and planners. By drawing lessons from these three smart cities, it is possible to gain a comprehensive understanding of the opportunities and challenges for creating sustainable and innovative urban transport policies. In an era when the need for sustainable urbanization is more critical than ever, the results of this study provide important guidance for cities around the world, as they strive to become smarter, greener, and more livable.

Keywords: Smart City, Urban Policy, Urban Transportation Policy, Sustainability and Innovation.

1. GİRİŞ

Kentleşme hızla artarken, şehirler dünya genelinde nüfus artışı ve çevresel kaygılar gibi karmaşık zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklar, geleneksel kentsel planlama ve yönetim yaklaşımlarının sınırlarını zorlamakta ve şehirlerin sürdürülebilirlik, verimlilik ve yaşanabilirlik hedeflerini gerçekleştirmesini engellemektedir. Ancak, bu zorluklarla başa çıkmak ve şehirlerin daha iyi bir geleceğe doğru ilerlemesini sağlamak için yeni yaklaşımlar ve çözümler geliştirme ihtiyacı, "Akıllı Şehirler" kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Akıllı Şehirler, teknoloji ve inovasyonun kentsel alanlara entegre edilmesi yoluyla, şehirlerin sürdürülebilirliğini artırmayı ve yaşam kalitesini iyileştirmeyi hedefleyen bir yaklaşım sunmaktadır.

Bu çalışma, Akıllı Şehirler bağlamında özellikle kentsel ulaşım politikalarına odaklanmaktadır. Kentsel ulaşım, şehirlerin yaşam kalitesi, çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Trafik sıkışıklığı, hava kirliliği ve enerji verimliliği gibi konular, şehirlerin karşılaştığı acil sorunlar arasındadır ve bu sorunların etkili bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Çalışmada, Türkiye'nin de dahil olduğu üç farklı vaka çalışmasına odaklanarak Akıllı Şehirlerde kentsel ulaşım politikalarının yenilikçi çözümlerini incelemeyi amaçlanmıştır. Bu vaka çalışmaları, Singapur, Barselona ve İstanbul gibi farklı coğrafyalardan şehirleri içermektedir. Her biri Akıllı Şehir kavramının benzersiz bir temsilcisi olan bu şehirler, kentsel hareketliliği optimize etmek ve sürdürülebilirlik ile inovasyonu teşvik etmek amacıyla benzersiz stratejiler, teknolojiler ve girişimler geliştirmişlerdir.

Singapur, verimli toplu taşıma sistemi ve kapsamlı kentsel planlamasıyla bilinirken, Barselona, sürdürülebilir ulaşım modları ve kentsel tasarımın entegrasyonu ile tanınmaktadır. İstanbul ise hızla gelişen bir ülkede ortaya çıkan bir Akıllı Şehir örneği olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışma, bu şehirlerin deneyimlerini karşılaştırmalı bir yaklaşım benimsemek suretiyle incelemekte ve kentsel ulaşım politikalarının farklı uygulamalarını ele almaktadır. Ayrıca, dijitalleşmenin, çok modlu ulaşımın ve vatandaş katılımının, kentsel hareketliliğin geleceğini şekillendirmedeki rolünü de araştırmaktadır. Elde edilen bulgular, kentsel politika yapıcıları ve planlamacıları için değerli içgörüler ve en iyi uygulamalar sunarak, Akıllı Şehir geliştirme konusunda devam eden söyleme katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Sürdürülebilir kentleşmenin her zamankinden daha kritik olduğu bir dönemde, dünyanın dört bir yanındaki şehirlerin daha akıllı, daha yeşil ve daha yaşanabilir olma hedefine ulaşmalarına bu çalışma yardımcı olacak önemli bir rehberlik sunmaktadır. Akıllı Şehirler ve kentsel ulaşım politikalarının oluşturulmasında fırsatlar ve zorluklar hakkında kapsamlı bir anlayış oluşturmak amacıyla, bu üç farklı Akıllı Şehir örneğinden çıkarılan dersler, gelecekteki şehir geliştirme çabalarına ışık tutmaktadır.

1.1. Akıllı Şehir Kavramına İlişkin Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Akıllı şehirler, yaygın ve her yerde bulunan bilişim teknolojilerinin yanı sıra yenilikçi ve girişimci yönetişim ve ekonominin entegrasyonu ile karakterize edilen kentsel ortamlardır. Bu şehirler, sakinlerinin yaşam kalitesini artırmak için büyük veri ve akıllı şehircilikten faydalanmaktadır (Kitchin, 2013). Akıllı şehir kavramı, yeşil şehirler ve teknolojik fütürizm fikirlerini bir araya getirerek teknolojik açıdan gelişmiş ve sürdürülebilir bir kentsel çevre vizyonu yaratmaktadır (Vanolo, 2013). Akıllı şehir kavramı, günümüzde giderek önem kazanan bir konudur. Akıllı şehirler, teknoloji ve veri kullanımıyla kentsel yaşamı iyileştirmeyi hedefleyen şehirlerdir (Dal ve Özdemir, 2020). Bu kavram, çeşitli özelliklere sahip olan şehirlerin bir araya gelmesiyle oluşur. Akıllı şehirler, sürdürülebilirlik, verimlilik, erişilebilirlik, güvenlik ve yaşam kalitesi gibi özellikleri içermektedir (Kekillioğlu ve Kekillioğlu, 2022).

Akıllı bir şehri tanımlayan birkaç temel özellik vardır. Bunlar arasında ulaşım, enerji ve atık yönetimi gibi kentsel hizmetlerin verimliliğini ve etkinliğini artırmak için teknolojinin kullanılması yer almaktadır (Kitchin, 2013). Akıllı şehirlerin özellikleri arasında, teknoloji ve veri kullanımı ön plandadır. Bu şehirlerde, sensörler, akıllı cihazlar ve internet bağlantısı gibi teknolojiler kullanılarak çeşitli veriler toplanır ve analiz edilir (Tamer, 2022). Bu veriler, şehir yönetimine ve hizmetlerine rehberlik eder. Örneğin, trafik yönetimi, enerji kullanımı, su kaynakları yönetimi gibi alanlarda veri analizi ve akıllı sistemler kullanılarak daha etkili çözümler üretilebilir (Uçar, 2022). Akıllı kentler aynı zamanda vatandaşların karar alma süreçlerine katılımına öncelik vererek kent sakinlerini kentlerinin gelişimine ve yönetişimine aktif olarak katkıda bulunmaları için güçlendirir (Cardullo ve Kitchin, 2018). Ayrıca, akıllı şehirler sürdürülebilirliğe odaklanarak çevresel etkilerini en aza indirmeyi ve kaynakların verimli kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Lamola, 2023).

Dünya çapında çok sayıda akıllı şehir örneği bulunmaktadır. Örneğin Barselona, kentsel hizmetleri iyileştirmek için vatandaş katılımını ve teknoloji kullanımını vurgulayan bir akıllı şehir vizyonunu hayata geçirmiştir (Cardullo ve Kitchin, 2018). Diğer örnekler arasında, son derece verimli ve sürdürülebilir bir kentsel çevre yaratmak için teknolojiden yararlanan Singapur ve hareketliliği artırmak ve enerji tüketimini azaltmak için akıllı çözümler uygulayan Amsterdam yer almaktadır (Kitchin, 2013). Tokyo, akıllı enerji, akıllı sağlık, akıllı turizm, akıllı güvenlik, akıllı ulaşım, akıllı binalar ve akıllı yaşam gibi çeşitli uygulamalarıyla bir akıllı şehir örneği olarak gösterilebilir (Kekillioğlu ve Kekillioğlu, 2022). İzmir de akıllı turizm uygulamalarıyla dikkat çeken bir şehirdir (Eris, 2021). Bu örnekler, akıllı şehirlerin farklı alanlarda nasıl uygulanabileceğini göstermektedir.

Bir şehrin akıllılığını değerlendirirken göz önünde bulundurulabilecek çeşitli kriterler vardır. Akıllı bir şehir olabilmek için belirli kriterlerin karşılanması gerekmektedir. Bu kriterler arasında, teknoloji altyapısının güçlü olması, veri toplama ve analiz yeteneklerinin bulunması, sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği gibi faktörler yer almaktadır (Özpınar vd., 2022). Ayrıca kriterler arasında bölgesel rekabet gücü, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojisi, ekonomi, doğal kaynaklar, beşeri ve sosyal sermaye, yaşam kalitesi ve vatandaşların şehir yönetimine katılımı sayılabilir (Özkaya ve Erdin, 2020). Bunlara ek olarak, şehir yönetimi ve hizmetlerinin etkin bir şekilde planlanması ve yönetilmesi de önemlidir (Alkılınç vd., 2021). Analitik Hiyerarşi

Süreci (AHP) ve İdeal Çözüme Benzerliğe Göre Tercih Sıralaması Tekniği (TOPSIS) gibi çok kriterli analiz teknikleri, şehirleri bu kriterlere göre değerlendirmek ve sıralamak için kullanılabilir (Hajduk, 2021; Özkaya ve Erdin, 2020).

Akıllı şehirler, sadece teknoloji kullanımıyla değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik, katılımcılık ve yaşam kalitesi gibi kavramlarla da ilişkilidir (Dal ve Özdemir, 2020). Akıllı şehirler, sakinlerinin verimliliğini, sürdürülebilirliğini ve yaşam kalitesini artırmak için teknoloji ve inovasyondan yararlanan kentsel ortamlardır. Bu şehirler vatandaşların katılımına öncelik verir ve akıllı olup olmadıklarını değerlendirmek için kullanılabilecek çeşitli kriterler ve değerlendirme yöntemleri vardır. Akıllı şehirlere örnek olarak Barselona, Singapur, Tokyo, İstanbul ve Amsterdam gösterilebilir. Akıllı şehir kavramı, yeşil şehirler ve teknolojik fütürizm fikirlerini bir araya getirerek teknolojik açıdan gelişmiş ve sürdürülebilir bir kentsel çevre vizyonu yaratmaktadır. Akıllı şehirler, kentsel yaşamı iyileştirmek ve sürdürülebilir bir gelecek sağlamak için önemli bir potansiyele sahiptir. Bu kavramın geliştirilmesi ve uygulanması, şehirlerin daha verimli, güvenli ve yaşanabilir hale gelmesine katkı sağlayabilir.

1.2. Akıllı Şehirlerde Kent İçi Ulaşım ve Kent İçi Ulaşım Politikası

Kent içi ulaşım, bir şehirdeki insanların günlük hareketlilik ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan ulaşım sistemlerini ifade eder. Kent içi ulaşımın etkili bir şekilde planlanması ve düzenlenmesi, bir şehirdeki yaşam kalitesini, çevresel sürdürülebilirliği ve ekonomik büyümeyi etkileyen önemli bir faktördür (Thakuriah, 2001). Ayrıca kentsel ulaşım, insanların ve malların kentsel alanlar içindeki hareketini ifade eder. Kentlerin yaşanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini şekillendirmede çok önemli bir rol oynamaktadır.

Akıllı şehirlerde kent içi ulaşım, sürdürülebilirlik, verimlilik ve kullanıcı deneyimi gibi faktörleri dikkate alarak tasarlanmalıdır. Toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesi, bisiklet ve yaya yollarının oluşturulması, trafik yönetimi ve akıllı ulaşım teknolojilerinin kullanılması gibi çeşitli politika ve uygulamaları içermektedir (Kenworthy, 2006). Akıllı şehirler bağlamında, kentsel ulaşım verimli, sürdürülebilir olmalı ve hareketliliği artırmak ve çevresel etkileri azaltmak için yeni teknolojilerle entegre edilmelidir (Bamwesigye ve Hlaváčková, 2019).

Kentsel ulaşım için belirlenen hedeflere ulaşmak için kentsel ulaşım politikaları birkaç temel hususa odaklanmalıdır. İlk olarak, özel otomobillere olan bağımlılığı azaltmak için toplu taşıma, bisiklet ve yürüyüş gibi sürdürülebilir ulaşım türlerine geçiş yapılmalıdır (Karjalainen ve Juhola, 2019). Bu, yakıt vergileri, motosiklet park yönetimi ve ücretsiz otobüs hizmetleri gibi tedbirlerin uygulanmasıyla desteklenebilir (Cheng vd., 2015). Ayrıca politikalar, bisiklet yollarının inşası ve yaya yollarının iyileştirilmesi gibi bu modları destekleyen altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesine öncelik vermelidir (Bamwesigye ve Hlaváčková, 2019).

Kentsel ulaşım politikaları, ulaşım sistemlerinin verimliliğini ve güvenilirliğini artırmayı hedeflemelidir. Bu, trafik akışını optimize etmek, tıkanıklığı yönetmek ve yolculara gerçek zamanlı bilgi sağlamak için veri ve teknolojiden yararlanan akıllı ulaşım sistemlerinin (ITS) kullanılmasıyla başarılabilir (Thakuriah, 2001). Ayrıca politikalar, kesintisiz ve rahat seyahat seçenekleri sunmak için toplu taşımanın araç paylaşım hizmetleriyle entegrasyonu gibi farklı ulaşım türlerinin entegrasyonunu teşvik etmelidir (Bamwesigye ve Hlaváčková, 2019).

Kent içi ulaşım politikaları, şehirlerin özel ihtiyaçlarına ve kaynaklarına göre şekillendirilmelidir. Bu politikalar, toplu taşıma ağlarının genişletilmesi, bisiklet ve yaya ulaşımının teşvik edilmesi, trafik sıkışıklığının azaltılması ve çevresel etkilerin en aza indirilmesi gibi hedeflere odaklanmalıdır (Qureshi ve Lu, 2007).

Kent içi ulaşımın düzenlenmesi, yerel yönetimler, ulaşım otoriteleri ve diğer ilgili paydaşlar arasında işbirliğini gerektirmektedir. Bu işbirliği, ulaşım planlaması, altyapı yatırımları, tarife

politikaları ve trafik yönetimi gibi konuları kapsamaktadır. Ayrıca, toplumun ihtiyaçlarını ve tercihlerini dikkate alan katılımcı bir planlama süreci izlenmelidir (Murray vd., 1998). Düzenleme açısından, kentsel ulaşım politikalarının başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamak için etkili yönetişim şarttır. Bu da devlet kurumları, ulaşım sağlayıcıları ve halk da dâhil olmak üzere çeşitli paydaşlar arasında iş birliğini gerektirir (Verma vd., 2021). Nüfus yoğunluğu, arazi kullanım şekilleri ve sosyal eşitlik gibi faktörler göz önünde bulundurularak, kentsel ulaşımın özel ihtiyaç ve zorluklarını ele almak için açık düzenlemeler ve kılavuzlar oluşturulmalıdır (Lez'er vd., 2018). Ayrıca, politikaların etkinliğini değerlendirmek ve gerekli ayarlamaları yapmak için izleme ve değerlendirme mekanizmaları da mevcut olmalıdır (Zito ve Salvo, 2011).

Kent içi ulaşımın etkili bir şekilde planlanması ve düzenlenmesi, akıllı şehirlerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu, çevresel etkilerin azaltılması, enerji verimliliğinin artırılması, trafik sıkışıklığının azaltılması ve toplumun hareketlilik ihtiyaçlarının karşılanması gibi hedefleri içermelidir. Bu hedeflere ulaşmak için, yerel yönetimler, ulaşım otoriteleri ve diğer paydaşlar arasında işbirliği ve katılımcı bir planlama süreci gerekmektedir (Alonso vd., 2015; Ogryzek vd., 2020).

Sonuç olarak, akıllı şehirlerde kentsel ulaşım sürdürülebilirliğe, verimliliğe ve yeni teknolojilerle entegrasyona öncelik vermelidir. Politikalar sürdürülebilir ulaşım türlerinin kullanımını teşvik etmeli, altyapı ve hizmetleri iyileştirmeli ve akıllı ulaşım sistemlerinden yararlanmalıdır. Bu politikaların başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamak ve sürdürülebilir ve verimli kentsel ulaşım hedeflerine ulaşmak için etkili yönetişim ve düzenleme çok önemlidir.

2. YÖNTEM

Akıllı şehirlerin kent içi ulaşım politika örnekleri incelemek amacı ile karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılmıştır. Örneklem dahilinde seçilen üç Akıllı Şehir (Singapur, Barselona ve İstanbul) karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılarak çeşitli kriterler dahilinde analiz edilmiştir. Karşılaştırmalı analiz yöntemi, farklı değişkenlerin veya durumların karşılaştırılması ve incelenmesi için kullanılan bir araştırma yöntemidir (Aksu ve Reisoğlu, 2023). Bu yöntem, farklı gruplar veya durumlar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlemek, ilişkileri anlamak ve sonuçları karşılaştırmak için kullanılmaktadır.

3. SİNGAPUR, BARSELONA VE İSTANBUL'UN KENT İÇİ ULAŞIM POLİTİKASINA İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ BULGULARI

– ***Singapur'un Kent İçi Ulaşım Politikası***

Singapur, toplu taşımaya öncelik veren ve motorizasyon ile kentsel hareketlilik sorunlarını ele alan kapsamlı ve sürdürülebilir bir kentsel ulaşım politikası uygulamıştır. Şehir devleti, motorizasyonun yönetilmesi ve hem özel hem de toplu taşımada pik ve pik dışı fiyatlandırma stratejilerinin uygulanması konusunda önemli bir deneyim kazanmıştır (Han, 2010; Lovric vd., 2016). Bu stratejiler tıkanıklığı azaltmayı ve yoğun olmayan saatlerde toplu taşıma kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Singapur'un kentsel ulaşım politikasının önemli bir yönü de toplu taşımaya verdiği önemdir. Şehir devleti, otobüsler, trenler ve taksiler de dahil olmak üzere verimli ve kapsamlı bir toplu taşıma ağının geliştirilmesine yatırım yapmıştır (Pojani ve Stead, 2015). Toplu taşımaya bu şekilde odaklanılması, dinamik işyeri kapasitelerini tahmin etmek ve ulaşım planlamasını bilgilendirmek için akıllı kart verilerinin kullanılmasıyla desteklenmektedir (Medina ve Erath, 2013). Singapur, akıllı kart verilerinden ve hane halkı seyahat anketlerinden yararlanarak seyahat modellerini daha iyi anlayabilir ve kaynakları buna göre tahsis edebilir.

Singapur'un ulaşım politikası, toplu taşımayı teşvik etmenin yanı sıra sürdürülebilir uygulamaları da içermektedir. Şehir devleti, ulaşım sistemlerinin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini göz önünde bulundurmayı içeren sürdürülebilir ulaşım planlaması kavramını benimsemiştir (Han, 2010). Bu yaklaşım, karbon emisyonlarını azaltmaya, hava kalitesini iyileştirmeye ve şehrin genel yaşanabilirliğini artırmaya yönelik tedbirleri içermektedir.

Ayrıca Singapur, doğal sistemleri kentsel çevreye entegre etmeyi amaçlayan yaşam dostu şehircilik yaklaşımını benimsemiştir (Newman, 2013). Bu yaklaşım, parklar ve çatı bahçeleri gibi yeşil alanların şehir manzarasına dahil edilmesini içermektedir. Singapur, şehir içinde doğanın varlığını artırarak sadece estetik çekiciliği geliştirmekle kalmıyor, aynı zamanda sakinlerinin refahına da katkıda bulunuyor.

Genel olarak, Singapur'un kentsel ulaşım politikası toplu taşımaya, sürdürülebilir uygulamalara ve doğal sistemlerin entegrasyonuna güçlü bir şekilde odaklanmaktadır. Toplu taşımaya öncelik vererek, fiyatlandırma stratejileri uygulayarak ve veri odaklı yaklaşımlardan yararlanarak Singapur, motorizasyonu etkili bir şekilde yönetebilmiş ve sürdürülebilir kentsel hareketliliği teşvik edebilmiştir. Şehir devletinin bu alanlardaki deneyimi ve başarısı, benzer zorluklarla karşılaşan diğer şehirler için değerli bir örnek teşkil edebilir.

– ***Barselona'nın Kent İçi Ulaşım Politikası***

Barselona'nın kentsel ulaşım politikası, toplumsal cinsiyete duyarlı ulaşım öncelikleri de dahil olmak üzere çeşitli faktörleri dikkate almaktan fayda sağlayabilir (Önder, 2020). Bu yaklaşım, toplu taşıma sistemleri ve araçları için kadınların ihtiyaçlarına ve güvenliğine öncelik veren öneriler geliştirmeyi içerir. Barselona, ulaşım planlamasında kadınların özel kaygılarını ve tercihlerini ele alarak daha kapsayıcı ve erişilebilir bir kentsel ulaşım sistemi oluşturabilir.

COVID-19 salgını gibi pandemilerin kentsel ulaşım sistemleri üzerindeki etkisini de dikkate almalıdır. Pandemi, birçok kentsel ulaşım sisteminin hızlı salgınlarla başa çıkma konusundaki hazırlıksızlığını ve hastalıkların yayılmasını azaltmak için etkili önlemlere duyulan ihtiyacı vurgulamıştır (Shahin ve Yetişkul, 2021). Barselona, COVID-19'un toplu taşıma kullanımı üzerindeki etkisini araştıran ve yolcu sayısını sınırlamak ve alternatif çalışma düzenlemelerini teşvik etmek için önlemler uygulayan Ankara ve Tekirdağ gibi diğer şehirlerin deneyimlerinden ders çıkarabilir (Shahin ve Yetişkul, 2021; Başyazgan ve Yardım, 2023). Bu tedbirler arasında toplu taşıma araçlarındaki yolcu sayısına sınır getirilmesi ve hem kamu hem de özel kurumlarda esnek veya uzaktan çalışma sistemlerinin benimsenmesi yer almaktadır.

Barselona, pandemi kısıtlamaları sırasında trafik akışları ve hareketlilik modellerindeki değişiklikleri incelemekten de faydalanabilir. Örneğin Antalya'da yapılan bir araştırma, sosyal mesafe önlemleri, uzaktan eğitim ve uzaktan çalışma uygulamaları nedeniyle kentsel hareketlilikte önemli bir düşüş olduğunu göstermiştir (Aydın vd., 2021). Bu değişiklikleri anlamak, Barselona'nın benzer durumlarda trafik akışlarını yönetmek ve kentsel ulaşım kaynaklarının kullanımını optimize etmek için stratejiler geliştirmesine yardımcı olabilir.

Ulaşım planlaması açısından Barselona, otobüs doluluk oranlarını dikkate alan bir bulanık optimal rota öneri modeli uygulamayı düşünebilir (Nasiboğlu, 2021). Önceki çalışmalardan farklı olan bu model, tercih edilen rotaların belirlenmesinde otobüs doluluk seviyesini bir faktör olarak dikkate almaktadır. Barselona hem seyahat süresine hem de otobüs doluluk oranına göre güzergâhları optimize ederek toplu taşıma sisteminin verimliliğini ve etkinliğini artırabilir.

Sonuç olarak, Barselona'nın kentsel ulaşım politikası, toplumsal cinsiyete duyarlı ulaşım önceliklerini dikkate almaktan, pandemi dönemlerinde diğer şehirlerin deneyimlerinden ders çıkarmaktan, kısıtlamalar sırasında trafik akışındaki değişiklikleri incelemekten ve otobüs doluluk oranlarını dikkate alan optimizasyon modellerini uygulamaktan fayda sağlayabilir.

Barselona, bu faktörleri ulaşım planlamasına dahil ederek daha kapsayıcı, dirençli ve verimli bir kentsel ulaşım sistemi oluşturabilir.

– ***İstanbul'un Kent İçi Ulaşım Politikası***

Türkiye'nin kent içi ulaşım politikası, engellilerin erişilebilirliği, sürdürülebilir ve entegre ulaşım, bisiklet ağının oluşturulması, öğrencilerin ulaşım ihtiyaçları ve enerji yönetimi gibi konuları kapsamaktadır. Türkiye'de kent içi ulaşım, özel sektör aracılığıyla yürütülen lastik tekerlekli toplu ulaşım hizmetleri ile sağlanmaktadır (Topal, 2021). Kent içi ulaşımın önemi, engellilerin sosyal hayata katılabilme açısından büyük bir öneme sahiptir (Tiyek vd., 2016). Bu nedenle, Türkiye'de kent içi ulaşım politikaları engellilerin erişilebilirliğini sağlamaya yönelik düzenlemeleri içermektedir.

Büyük bir metropol kent olan İstanbul, kentsel ulaşım politikasında çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Şehrin ulaşım sistemi, insanların ve malların şehir içinde verimli bir şekilde hareket etmesini sağlamak için çok önemlidir. İstanbul'un kent içi ulaşım politikası ise park et devam et sistemi, bisiklet ağının oluşturulması ve elektrikli otobüsler gibi sürdürülebilir ve entegre ulaşım çözümlerini içermektedir (Tarhan ve Ercoşkun, 2023; Ardıçoğlu, 2023; İsçan vd., 2022). İstanbul'da park et devam et sistemi, sürdürülebilir ve entegre ulaşımın bir parçası olarak incelenmektedir. Ayrıca bisiklet ağının oluşturulması da kent içi ulaşım politikasının bir parçasıdır. İstanbul'da elektrikli otobüslerin kullanımı da kent içi ulaşımın sürdürülebilirliğini artırmak amacıyla değerlendirilmektedir. Kent içi ulaşım projelerinin seçimi ve planlanması, bulanık AHP tabanlı VIKOR yöntemi gibi matematiksel yöntemlerle gerçekleştirilmektedir (Hamurcu ve Eren, 2018). Bu yöntemler, kent içi ulaşım projelerinin en iyi sıralamasını belirlemek için kullanılmaktadır.

Çeşitli referanslar, İstanbul'un kentsel ulaşım politikasının farklı yönleri hakkında fikir vermektedir. Referanslardan biri olan Vuchic (2007), İstanbul'un ulaşım altyapısının teknolojik yönlerini anlamakla ilgili olan kentsel transit sistemleri ve teknolojisini tartışmaktadır. Bu referans, şehirde mevcut olan farklı ulaşım türleri ve bunları desteklemek için kullanılan teknolojiler hakkında bilgi sağlayabilir. Bir diğer referans Allsop ve Ferguson (1978) ulaşım ve trafik mühendisliğine odaklanarak İstanbul'daki ulaşım sistemlerinin planlanması ve yönetilmesi konusunda rehberlik edebilecek bir el kitabı sunmaktadır. Bu referans, ulaşım ağlarının tasarımı ve işletimi, trafik yönetimi stratejileri ve altyapı geliştirme konularında içgörü sağlayabilir.

Buna ek olarak, Buldurur'un (2015) İstanbul'daki ulaşımın mevcut durumunu değerlendirdiği ve acil müdahale koşullarının ve ulaşım düzenlemelerinin iyileştirilmesi için öneriler sunduğu bir çalışma da bulunmaktadır. Bu çalışma, İstanbul'un ulaşım sisteminin acil durumlarda karşılaştığı zorluklara ilişkin değerli bilgiler sağlayabilir ve hazırlıklı olma ve müdahaleyi geliştirmeye yönelik tedbirler önerebilir.

Ayrıca, Aydoğdu ve diğerlerinin (2011) çalışması İstanbul Boğazı'nda deniz trafiği güvenliğini artırmak için yerel trafik yönetimini incelemektedir. Bu referans, sıkışık su yolunda seyretmenin zorluklarını vurgulaması ve güvenlik ve verimliliği artırmaya yönelik stratejiler önermesi bakımından önemlidir. Yiğitcanlar ve Bulu (2015) referansı İstanbul'un bilgiye dayalı kentsel gelişim yolculuğunu inceleyerek şehrin politika bağlamı ve gelişim stratejileri hakkında içgörü sağlamaktadır. Bu referans, İstanbul'un gelişimini çağdaş yaklaşımlarla nasıl uyumlu hale getirebileceğine ve gelişmekte olan diğer yerel ekonomilerin deneyimlerinden nasıl dersler çıkarabileceğine ışık tutabilir.

İstanbul'un kent içi ulaşım politikası ise park et devam et sistemi, bisiklet ağının oluşturulması ve elektrikli otobüsler gibi sürdürülebilir ve entegre ulaşım çözümlerini içermektedir. Sonuç

olarak, İstanbul'un kentsel ulaşım politikası karmaşık ve çok yönlü bir konudur. Yukarıda bahsedilen referanslar, teknoloji, mühendislik, acil durum müdahalesi, deniz trafiği yönetimi ve kentsel gelişim de dahil olmak üzere kentin ulaşım sisteminin farklı yönlerine ilişkin değerli bilgiler sunmaktadır. Politika yapıcılar ve araştırmacılar bu referansları göz önünde bulundurarak İstanbul'un ulaşım sorunlarını kapsamlı bir şekilde anlayabilir ve bu sorunlara yönelik etkili stratejiler geliştirebilirler.

Aşağıda, Singapur, Barselona ve İstanbul şehirlerinin kent içi ulaşım politikalarını karşılaştıran bir tablo bulunmaktadır. Tablo 1, farklı yönlerden bu üç şehrin kent içi ulaşım politikalarını özetlemektedir. Bu karşılaştırma, her üç şehrin kent içi ulaşım politikalarının bazı temel yönlerini göstermektedir. Tablo genel bilgilere dayanmaktadır ve her şehirdeki politikalar, zaman içinde değişebilir veya farklı ilçeler, belediyeler ve kurumlar arasında farklılık gösterebilir.

Tablo 1

Akıllı Şehirlerin Kent İçi Ulaşım Politikalarının Karşılaştırılması

Kent İçi Ulaşım Politikası	Singapur	Barselona	Türkiye
Toplu Taşıma Ağı	Kapsamlı toplu taşıma ağı, metro, otobüsler, tren hatları ve feribotlar.	Metro, otobüsler, tramvaylar, trenler ve feribotlar dahil geniş bir toplu taşıma ağı.	Metro, otobüsler, metrobüsler, tramvaylar, feribotlar ve minibüsler gibi birçok toplu taşıma seçeneği.
Bisiklet Altyapısı	Bisiklet yolları ve bisiklet paylaşım sistemleri gelişmiş.	Bisiklet yolları ve bisiklet paylaşım sistemleri genişletilmekte.	Bisiklet yolları ve bisiklet paylaşım sistemleri gelişmekte ancak hala sınırlı.
Trafik Yönetimi ve Sirkülasyon	Elektronik ücretlendirme sistemi "ERP," trafik yönetimi ve denetimi uygulanır.	Trafik yönetimi, hız sınırlamaları ve sirkülasyon düzenlemeleri etkili bir şekilde uygulanır.	İstanbul'da trafik sıkışıklığı büyük bir sorun ve sirkülasyon düzenlemeleri gerekmektedir. HGS ve OGS sistemleri kullanılır.
Kamusal Taşıma Teşvikleri	Kamusal taşıma kullanımını teşvik eden teşvikler sunulur.	İndirimli biletler ve öğrenci/yaşlı indirimleri kamusal taşımayı teşvik eder.	İstanbulkart sistemi ve indirimli biletler kamusal taşıma erişimi kolaylaştırır.
Çevre Dostu Ulaşım Politikaları	Elektrikli taşıtların teşviki ve düşük emisyonlu araçların kullanımı teşvik edilir.	Çevre dostu ulaşım politikaları benimsenir, düşük emisyonlu taşıtlar teşvik edilir.	Çevre dostu ulaşım politikaları benimsenmeye çalışılsa da hala geliştirilmesi gereken bir alan.
Dijital Uygulamalar	Dijital uygulamalar, seyahat planlaması, yol durumu ve ücret ödemelerini kolaylaştırır.	Dijital uygulamalar, toplu taşıma bilgilerini ve yolculuk planlamalarını sunar.	Dijital uygulamalar yolculuk bilgilerini erişilebilir kılar, ancak

			geliştirilmesi gereken bir alan.
Yaya Dostu Alanlar	Şehir merkezinde yaya dostu bölgeler oluşturularak yaya trafiği teşvik edilir.	Yaya dostu bölgeler, şehir merkezinde yaya trafiğini teşvik eder.	Yaya dostu bölgeler oluşturulsa da şehirde yaya trafiği sıkça karşılaşılan sorunlardan biridir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda yer alan tablo, Singapur, Barselona ve İstanbul'un kent içi ulaşım politikalarını karşılaştıran önemli özellikleri özetlemektedir. Singapur, kapsamlı toplu taşıma ağı, trafik yönetimi ve elektrikli taşıtların teşviki gibi yenilikçi politikalarla sürdürülebilir ve verimli ulaşımı teşvik eder. Barselona, bisiklet yolları, tramvaylar ve bisiklet paylaşım sistemleri gibi çevre dostu seçenekleri benimseyerek kent içi ulaşımı geliştirmektedir. İstanbul ise geniş bir toplu taşıma ağına sahip olsa da trafik sıkışıklığı büyük bir sorun olup, çevre dostu ulaşım politikalarının geliştirilmesi gereken bir alanı işaret etmektedir. Her şehir, yerel ihtiyaçlara ve koşullara göre farklı politikalar benimsemektedir. Singapur, Barselona ve İstanbul'un kent içi ulaşım politikaları incelendiğinde, her şehrin kendi benzersiz gereksinimlerine ve zorluklarına yanıt verdiği görülmektedir. Singapur, verimli toplu taşıma sistemleri ve trafik sıkışıklığını yönetme konusundaki başarısıyla tanınırken, Barselona, bisiklet kullanımını teşvik eden altyapı ve çevre dostu ulaşım politikalarıyla dikkat çekmektedir. İstanbul ise hızla büyüyen ve trafik sorunlarıyla karşı karşıya kalan bir şehir olarak çeşitli ulaşım zorluklarıyla mücadele etmektedir. Bu şehirlerin kent içi ulaşım politikaları, trafik sıkışıklığını azaltma, çevre dostu ulaşımı teşvik etme ve şehir sakinlerine daha iyi bir ulaşım deneyimi sunma hedefi doğrultusunda farklı yaklaşımları yansıtmaktadır. Her şehir, sürdürülebilirlik, verimlilik ve yaşam kalitesi gibi önemli hedeflere ulaşmak için kendi benzersiz politika kombinasyonlarını benimsemektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Singapur, Barselona ve İstanbul'un kent içi ulaşım politikalarını karşılaştırarak farklı şehirlerin benzersiz yaklaşımlarını ve stratejilerini bu çalışma ortaya koymaktadır. Her şehir, kendi coğrafi, demografik ve çevresel koşullarına göre özelleşmiş politikalar benimsemektedir. Singapur, sürdürülebilir toplu taşıma ve trafik yönetimi ile trafik sıkışıklığını azaltmada liderdir. Barselona, bisiklet yolları ve çevre dostu ulaşım politikaları ile yeşil hareketliliği teşvik etmektedir. İstanbul ise yoğun nüfusu ve trafik sorunlarına rağmen çeşitli toplu taşıma seçenekleri sunarak çözüm aramaktadır. Bu karşılaştırma, her şehir için en iyi uygulamalardan öğrenilen dersler sunarken, akıllı şehirlerin sürdürülebilir, yenilikçi ve etkili kent içi ulaşım politikalarını oluştururken karşılaşılan fırsatlar ve zorluklara dikkat çekmektedir. Tüm bu şehirler, geleceğin kentlerinin daha akıllı, daha yeşil ve daha yaşanabilir olması için kentsel hareketliliği optimize etme konusundaki çabalarına devam etmektedirler.

Çalışmada yapılan karşılaştırmalı analiz, akıllı şehirlerin kent içi ulaşım politikalarının sadece tek bir yaklaşımla ele alınamayacak kadar karmaşık ve çok boyutlu olduğunu vurgulamaktadır. Her şehir kendi özgün ihtiyaçlarına, coğrafi koşullarına ve kaynaklarına uygun politikalar geliştirmektedir. Ancak bu kentler arasındaki deneyimler, daha geniş bir perspektif sunarak kentsel ulaşımın geleceğini şekillendirmede önemli dersler sunmaktadır.

Dijitalleşme, çok modlu ulaşım, çevre dostu alternatifler ve vatandaş katılımı gibi faktörler, kent içi ulaşımın daha sürdürülebilir ve yenilikçi hale getirilmesinde kilit rol oynamaktadır. Bu

bağlamda, kentlerin, teknolojik ilerlemeleri ve sürdürülebilirlik hedeflerini bir araya getirerek akıllı şehir uygulamalarını daha fazla benimsemeleri gerekmektedir.

Singapur, Barselona ve İstanbul gibi farklı şehirlerin politika yapıcıları, bu karşılaştırmalı incelemeden elde edilen içgörülerle daha akıllı, daha yeşil ve daha yaşanabilir şehirler oluşturma yolunda adımlar atmaya devam etmelidirler. Sürdürülebilir kentleşme, çevresel koruma ve toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesi, dünya genelinde şehirlerin karşı karşıya olduğu büyük zorluklardır. Bu makale, bu zorluklara daha etkili bir şekilde yanıt vermek için paydaşların ve politika yapıcılarının işbirliği içinde çalışması gerektiğini vurgulamaktadır. Akıllı şehirler, kentsel ulaşımı optimize etmek ve daha iyi bir yaşam kalitesi sağlamak için önemli bir araç olabilirler.

Singapur, Barselona ve İstanbul'un kent içi ulaşım politikalarının analizine dayalı olarak bu şehirlerin karşılaştırmalı kentsel ulaşım deneyimlerini derinlemesine incelemek ve bu deneyimlerin ortaya koyduğu önemli tartışma noktalarını ele almak için bir fırsattır. Bu bölümde, karşılaştırmalı analiz sonuçlarına dayanarak, şehirlerin kent içi ulaşım politikalarıyla ilgili bazı kritik konuları tartışmaya açabiliriz.

– **Çevresel Sürdürülebilirlik:** Singapur ve Barselona gibi şehirler, çevre dostu ulaşım politikaları benimsemekte öncüdür. Elektrikli taşıtların teşviki ve düşük emisyonlu araçların kullanımı gibi politikalar, hava kalitesini iyileştirme ve karbon emisyonlarını azaltma hedeflerine katkıda bulunur. İstanbul'un ise bu alanda daha fazla çaba harcaması gerekmektedir. Tartışma, çevresel sürdürülebilirliğin öneminin altını çizebilir ve diğer şehirler için bu alandaki stratejilerin model oluşturulmasına katkıda bulunabilir.

– **Trafik Sıkışıklığı ve Yol Altyapısı:** İstanbul'daki trafik sıkışıklığı büyük bir sorundur. Tartışma, bu sorunun üstesinden gelmek için nasıl daha etkili trafik yönetimi ve yol altyapısı geliştirilebileceğini ele alabilir. Singapur ve Barselona gibi şehirlerin trafik yönetimindeki başarıları, İstanbul'un benzer sorunlarına yönelik çözümler sunma açısından öğretici olabilir.

– **Dijitalleşme ve Akıllı Ulaşım:** Dijital uygulamaların kent içi ulaşımı nasıl daha etkili hale getirdiği tartışma konusu olabilir. Bu uygulamaların, vatandaşların ulaşım planlaması ve bilgiye erişimindeki rolü vurgulanabilir. Ayrıca, akıllı ulaşım sistemlerinin gelecekteki kent içi ulaşımın şekillenmesindeki rolü incelenebilir.

– **Kentsel Ulaşım ve Hava Kalitesi:** İstanbul gibi büyük şehirler, hava kalitesi sorunlarıyla karşı karşıyadır. Tartışma, kentsel ulaşım politikalarının hava kalitesine etkisini ele alabilir. Elektrikli toplu taşıma araçlarının yaygınlaştırılması ve emisyon azaltma stratejileri bu konunun tartışılması gereken yönleridir.

– **Sürdürülebilirlik ve Katılım:** Vatandaşların kent içi ulaşım politikalarına katılımı ve geri bildirimlerinin nasıl değerlendirileceği tartışılabilir. Toplumun ulaşım politikalarının oluşturulmasına nasıl daha fazla dahil edilebileceği konusu önemlidir.

Kent içi ulaşımın geleceğini şekillendirmede önemli olan faktörleri ve fırsatları ele alarak kentlerin daha sürdürülebilir, verimli ve yaşanabilir ulaşım sistemleri oluşturmalarına yardımcı olabilir. Bu tartışma, politika yapıcılar, şehir planlamacıları ve araştırmacılar için rehberlik sağlayarak kentsel ulaşımın geliştirilmesi ve geleceğin şehirlerinin daha akıllı ve çevre dostu olması konusunda önemli katkılarda bulunabilir. Kentsel ulaşım politikalarının geleceğini şekillendirmek ve şehirlerin daha sürdürülebilir, verimli ve yaşanabilir ulaşım sistemleri oluşturmasına katkıda bulunmak amacıyla aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

– **Çevre Dostu Ulaşım Teşvikleri:** Şehirler, elektrikli taşıtların teşviki ve düşük emisyonlu araçların kullanımını artırmak için politika ve teşvikler geliştirmelidir. Bu, hava kalitesini iyileştirme ve karbon ayak izini azaltma konularında önemli bir adım olacaktır.

– **Trafik Yönetimi ve Altyapı İyileştirmeleri:** Trafik sıkışıklığı ile başa çıkmak için şehirler, etkili trafik yönetimi stratejilerini benimsemeli ve yol altyapısını geliştirmelidir. Elektronik ücretlendirme sistemleri gibi araçlar, trafik sirkülasyonunu düzenlemek için daha fazla kullanılabilir.

– **Dijitalleşme ve Akıllı Ulaşım Sistemleri:** Dijital uygulamalar, vatandaşların ulaşım planlamasını kolaylaştırmalı ve yolculuklarını daha verimli hale getirmelidir. Akıllı ulaşım sistemleri, trafik yönetimi ve yolculuk bilgilerinin entegrasyonu konusunda daha fazla ilerleme kaydetmelidir.

– **Bisiklet ve Yaya Ulaşımı:** Bisiklet yolları ve yaya dostu alanlar, şehirlerde yeşil hareketliliği teşvik etmek için genişletilmelidir. Bisiklet paylaşım sistemleri, bisiklet kullanımını daha erişilebilir hale getirmelidir.

– **Toplum Katılımı:** Toplumun kent içi ulaşım politikalarının oluşturulmasına daha fazla katılımı ve geri bildirimi teşvik etmelidir. Vatandaşların ihtiyaçları ve görüşleri, politika yapım sürecinin merkezine yerleştirilmelidir.

Bu öneriler, şehirlerin kent içi ulaşım politikalarını geliştirmelerine yardımcı olabilir ve akıllı şehirlerin daha sürdürülebilir, yenilikçi ve etkili ulaşım sistemleri oluşturmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca, bu öneriler, kentlerin daha yaşanabilir ve çevre dostu hale gelme hedeflerini destekleyebilir. Bu çalışma, kent içi ulaşım politikalarının geleceğine dair önemli bir konuyu ele almış ve Singapur, Barselona ve İstanbul'un kent içi ulaşım politikalarını karşılaştırmıştır. Her şehir, kendi benzersiz gereksinimlerine ve koşullarına yanıt vererek farklı politikalar geliştirmiştir. Ancak bu karşılaştırmalı analiz, kent içi ulaşımın sürdürülebilirlik, verimlilik ve yaşam kalitesi açısından kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Gelecekte, şehirlerin daha sürdürülebilir, yeşil ve akıllı ulaşım sistemleri oluşturmak için çeşitli politika kombinasyonlarını benimsemeleri gerekecektir. Çevresel sürdürülebilirlik, trafik sıkışıklığının azaltılması, vatandaş katılımı ve dijitalleşme gibi faktörler, kent içi ulaşım politikalarının geleceğini şekillendirmede anahtar rol oynamaktadır. Bu nedenle, bu çalışma, politika yapıcıları, şehir planlamacıları ve araştırmacılar için rehberlik sağlayarak kent içi ulaşımın geliştirilmesine ve daha akıllı şehirlerin inşasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Şehirlerin sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olacak daha fazla inovasyon ve işbirliği ile geleceğin kentleri, daha akıllı, daha yeşil ve daha yaşanabilir olma yolunda önemli adımlar atabilirler.

5. KAYNAKLAR

Alkılınç, E., Cenani, Ş., ve Çağdaş, G. (2021). Bisiklet paylaşım istasyonlarının belirlenmesi: Cbs tabanlı çok kriterli karar verme yaklaşımı. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 23(2), 471-489. https://doi.org/10.25092/baunfbed.893434

Alonso, A., Monzón, A., ve Jiménez, R. (2015). Comparative analysis of passenger transport sustainability in european cities. Ecological Indicators, 48, 578-592. https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2014.09.022

Ardıçoğlu, R. (2023). Kent içi ulaşımda bisiklet ağının oluşturulması: Elâzığ örneği. Kent Akademisi, 16(1), 194-223. https://doi.org/10.35674/kent.1075947

Aydın, M., Dağlı, E., ve Çoruh, E. (2021). Investigation of changes in traffic flows due to covid-19 restrictions in urban main arterials: example of antalya. İdealkent, 12(34), 1199-1225. https://doi.org/10.31198/idealkent.999592

Bamwesigye, D. ve Hlaváčková, P. (2019). Analysis of sustainable transport for smart cities. Sustainability, 11(7), 2140. https://doi.org/10.3390/su11072140

Başyazgan, S. ve Yardım, M. (2023). Investigation of the effect of covid-19 patient and vaccination numbers on the public transport user numbers in a medium-sized city: tekirdağ, süleymanpaşa case. Kent Akademisi, 16(2), 845-861. https://doi.org/10.35674/kent.1185715

Cardullo, P. ve Kitchin, R. (2018). Being a 'citizen' in the smart city: up and down the scaffold of smart citizen participation in dublin, ireland. Geojournal, 84(1), 1-13. https://doi.org/10.1007/s10708-018-9845-8

Cheng, Y., Chang, Y., ve Lu, I. (2015). Urban transportation energy and carbon dioxide emission reduction strategies. Applied Energy, 157, 953-973. https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2015.01.126

Dal, M. ve Ozdemir, Y. (2020). Why should a city be a sustainable smart city in the digital age?. Uluslararası Doğu Anadolu Fen Mühendislik ve Tasarım Dergisi, 2(2), 205-215. https://doi.org/10.47898/ijeased.728019

Eris, T. (2021). Akıllı turizm kapsamında İzmir'in akıllı turizm uygulamalarının incelenmesi: 'visitizmir' örneği. International Journal of Contemporary Tourism Research, 126-134. https://doi.org/10.30625/ijctr.948257

Hajduk, S. (2021). Multi-criteria analysis of smart cities on the example of the polish cities. Resources, 10(5), 44. https://doi.org/10.3390/resources10050044

Hamurcu, M. ve Eren, T. (2018). Kent içi ulaşım için bulanık ahp tabanlı vikor yöntemi ile proje seçimi. Nwsa Academic Journals, 13(3), 201-216. https://doi.org/10.12739/nwsa.2018.13.3.1a0413

Han, S. (2010). Managing motorization in sustainable transport planning: the singapore experience. Journal of Transport Geography, 18(2), 314-321. https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2009.06.010

İsçan, S., Ünver, Ü., ve Güneş, T. (2022). İstanbul kent içi elektrikli ulaşım sistemlerine yönelik enerji yönetim sistemi: cer tüketim performans takip sistemi öneri ve değerlendirmesi. Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 37(2), 889-906. https://doi.org/10.17341/gazimmfd.786144

Karjalainen, L. ve Juhola, S. (2019). Framework for assessing public transportation sustainability in planning and policy-making. Sustainability, 11(4), 1028. https://doi.org/10.3390/su11041028

Kekillioğlu, H. ve Kekillioğlu, A. (2022). Akıllı şehir uygulamaları: Tokyo örneği.. https://doi.org/10.15659/uzalcbs2022.13042

Kenworthy, J. (2006). The eco-city: ten key transport and planning dimensions for sustainable city development. Environment and Urbanization, 18(1), 67-85. https://doi.org/10.1177/0956247806063947

Kitchin, R. (2013). The real-time city? big data and smart urbanism. Geojournal, 79(1), 1-14. https://doi.org/10.1007/s10708-013-9516-8

Lamola, K. (2023). Building sustainable smart cities and the green building agenda. Resourceedings, 3(1), 43-49. https://doi.org/10.21625/resourceedings.v3i1.952

Lez'er, V., Semeryanova, N., ve Kopytova, A. (2018). Public transport as a social-legal phenomenon in the example of the city of nizhnevartovsk (khanty mansi autonomous area ugra). Matec Web of Conferences, 239, 04027. https://doi.org/10.1051/matecconf/201823904027

Lovric, M., Raveau, S., Adnan, M., Pereira, F., Basak, K., Loganathan, H., … ve Ben-Akiva, M. (2016). Evaluating off-peak pricing strategies in public transportation with an activity-based approach. Transportation Research Record Journal of the Transportation Research Board, 2544(1), 10-19. https://doi.org/10.3141/2544-02

Medina, S. ve Erath, A. (2013). Estimating dynamic workplace capacities by means of public transport smart card data and household travel survey in singapore. Transportation Research Record Journal of the Transportation Research Board, 2344(1), 20-30. https://doi.org/10.3141/2344-03

Murray, A., Davis, R., Stimson, R., ve Ferreira, L. (1998). Public transportation access. Transportation Research Part D Transport and Environment, 3(5), 319-328. https://doi.org/10.1016/s1361-9209(98)00010-8

Nasiboglu, R. (2021). Otobüs içi yoğunluk oranını dikkate alan bulanık optimal güzergah öneri modeli ve çözüm algoritması. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 25(2), 432-440. https://doi.org/10.19113/sdufenbed.893994

Newman, P. (2013). Biophilic urbanism: a case study on singapore. Australian Planner, 51(1), 47-65. https://doi.org/10.1080/07293682.2013.790832

Ogryzek, M., Adamska-Kmieć, D., ve Klimach, A. (2020). Sustainable transport: an efficient transportation network—case study. Sustainability, 12(19), 8274. https://doi.org/10.3390/su12198274

Özpınar, A., Bayraktar, H., Bayar, D., ve Bilgin, G. (2022). Yeni nesil akıllı şehir mimarisinde güvenli çok taraflı hesaplama uygulamaları. https://doi.org/10.15659/uzalcbs2022.12932

Önder, H. (2020). Kadın duyarlı ulaşım önceliklerinin belirlenmesi ve politika üretimi: Ankara örneği. Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 1-1. https://doi.org/10.26466/opus.632122

Özkaya, G. ve Erdin, C. (2020). Evaluation of smart and sustainable cities through a hybrid mcdm approach based on anp and topsis technique. Heliyon, 6(10), e05052. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e05052

Pojani, D. ve Stead, D. (2015). Sustainable urban transport in the developing world: beyond megacities. Sustainability, 7(6), 7784-7805. https://doi.org/10.3390/su7067784

Qureshi, I. ve Lu, H. (2007). Urban transport and sustainable transport strategies: a case study of karachi, pakistan. Tsinghua Science & Technology, 12(3), 309-317. https://doi.org/10.1016/s1007-0214(07)70046-9

Shahin, H. ve Yetiskul, E. (2021). Kentsel ulaşım, salgınlar ve covid-19: ankara toplu taşıma sistemi. İdealkent. https://doi.org/10.31198/idealkent.880890

Tamer, H. (2022). Data management approaches in smart cities. Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 22(2), 519-534. https://doi.org/10.11616/asbi.1090777

Tarhan, A. ve Ercoşkun, O. (2023). İstanbul park et devam et sisteminin sürdürülebilir ve entegre ulaşıma etkisi. Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Uygulamaları Dergisi. https://doi.org/10.51513/jitsa.1069890

Thakuriah, P. (2001). Urban transportation planning: a decision-oriented approach. Journal of Transportation Engineering, 127(5), 454-454. https://doi.org/10.1061/(asce)0733-947x(2001)127:5(454)

Tiyek, R., Eryiğit, B., ve Baş, E. (2016). Engellilerin erişilebilirlik sorunu ve tse standartları çerçevesinde bir araştırma. Kastamonu Universitesi Iktisadi ve Idari Bilimler Fakultesi Dergisi, (12), 225-225. https://doi.org/10.21180/kuiibf.20161218256

Topal, O. (2021). İstanbul lastik tekerlekli toplu ulaşım sistemlerindeki özel halk otobüsleri için elektrikli otobüs konsepti. European Journal of Science and Technology. https://doi.org/10.31590/ejosat.972925

Uçar, A. (2022). Smart cities and water utilization. Medeniyet Araştırmaları Dergisi, 7(1), 1-14. https://doi.org/10.52539/mad.1116944

Vanolo, A. (2013). Smartmentality: the smart city as disciplinary strategy. Urban Studies, 51(5), 883-898. https://doi.org/10.1177/0042098013494427

Verma, A., Vajjarapu, H., ve Subramanian, G. (2021). Evolution of urban transportation policies in india: a review and analysis. Transportation in Developing Economies, 7(2). https://doi.org/10.1007/s40890-021-00136-1

Zito, P. ve Salvo, G. (2011). Toward an urban transport sustainability index: an european comparison. European Transport Research Review, 3(4), 179-195. https://doi.org/10.1007/s12544-011-0059-0

A POST-KALECKIAN ECONOMETRIC ANALYSIS OF INTEREST RATES, INCOME DISTRIBUTION, CAPACITY UTILIZATION, CAPITAL ACCUMULATION AND PROFIT RATES: THE CASE OF THE UK

Ozan Ekin KURT[1]

[1]**Yeditepe University, Economics Department, ORCID: 0000-0003-4943-5681**

Abstract

The aim of this study is to analyze the relation between interest rates, functional distribution of income, capacity utilization, capital accumulation and profit rates in the United Kingdom. For this purpose, we employed the post-Keynesian/post-Kaleckian model developed by Hein and Schoder (2011) and applied it over the 1995-2019 period. This model is based on three equations. Functional distribution of income is endogenized and it depends on the interest payments made by firms to rentier households. Household savings are divided into those out of labor income and those out of rentiers' income, which consists of interests and dividend payments. Capital accumulation is a function of the deviation of the capacity utilization from its normal rate, functional distribution of income, rate of net interest payments of non-financial corporations and rate of net dividend payments of non-financial corporations. Within the framework of the model, which is based on monetary authority-controlled real long-term interest rates that determine the functional distribution of income, interest rates have direct and indirect effects on the equilibrium rates of capacity utilization, accumulation and profit at a given debt-capital ratio. The number of studies that integrate monetary variables, policy and regimes into distribution and growth models are limited within the post-Keynesian framework. The present study expects to contribute to the literature by providing an econometric analysis of the UK economy. Our preliminary findings suggest that the monetary regime in the UK is characterized by the 'normal regime', under which a higher rate of interest leads to a decline in the equilibrium rates of capacity utilization, capital accumulation and profit.

Keywords: Growth, income distribution, interest rates

REFLECTION OF THE PROCESS OF DEVELOPING THE EUROPEAN IDENTITY ON EXAMPLE OF STUDYING THE ARTISTIC VALUES OF ILLUSTRATIONS FOR LITERARY SKETCHES, SHORT STORIES AND NOVELS SIGNED BY MOLDAVIAN ARTIST ILIA BOGDESCO [4]

Victoria ROCACIUC,

Associate Professor, Institute of Cultural Heritage of Ministry of Culture, Chisinau, Republic of Moldova

ORCID ID 0000-0002-5682-256X

ABSTRACT

The pictorial, illustrative heritage, its narrative and symbol parts, philosophy and aesthetics of the XX and XXI centuries reveal to us a complex image of the world that gives the consistency of the imaginary, also represented in various book graphic forms. The study of book graphic works signed by the visual artists, as was Ilia Bogdesco (1923-2010) for the art and culture of Republic of Moldova, illustrating the creation of the great writers recognized universally aims to convey to specialists and the large public a perspective on the dynamics of the formal systems of modern and contemporary art, plastic languages and artistic typologies, in relation to the demands of the cultural and technological framework of European modernity. The article points out the evolution and the most important aspects of the illustrations signed by the Moldavian visual artist Ilia Bogdesco, which are included in the rich repertoire of works made in this field. The synchronicity presentation of the manifestation of book graphic works within the framework of various repeated editions offers new perspectives and deeper interpretations of artistic processes and major cultural phenomena of contemporaneity.

Keywords: image, art, narrative, symbol, book, graphics, aesthetic,value, European identity.

INTRODUCTION

Every time, starting to work on the artistic presentation of the next book, Ilia Bogdesco asked himself the question: would it captivate him so much that he would no longer be able to imagine his life without it; will he be able to say something new through it compared to his predecessors, artists-illustrators of this literary work, and will he be able to solve it at the level of the contemporary tasks that are put in front of book designers? [2, 3]

The graphic artist was aware of the importance of the distribution of content, decorative, letter and illustrative accents in the book, so that all of them, taken as a whole, contribute to the

[4] This material was prepared in the period of working on scientific projects: „Dimensiunea identitară a artelor din Republica Moldova ca factor activ al dezvoltării durabile a societății în contextul dialogului intercultural european”, project number: 20.80009.1606.12, and Erasmus+ Jean Monnet -JMO-2022-MODULE –101085561 – TEIDCIPEI- „Dezvoltarea identității europene prin cultură în procesul de integrare europeană”.

broader expression of the character and ideational content of the work and to discover artistic images and faces of the main characters.

In the arsenal of Ilia Bogdesco there was a lot of possibilities for an individual approach to each of the new cards. The artist easily discovered them within his own artistic individuality.

MATERIAL AND METHOD

The illustration or the book graphic art image (opera/fine art creation) in different historiographical approaches is related with: aesthetic, artistic, social-cultural, pedagogical, ethnic, hermeneutics, ontology and other values.The aim of this article is to establish the artistic value of illustrations of Ilia Bogdesco and to poot them in the list of other remarcable artists who illustrated universal literature, and that one whichi is representative in the european context.

RESULT AND DISCUSSION

Fine art master Ilia Bogdesco illustrated «Сорочинская ярмка»/„Sorochinsky Fair" by N. Gogol (1950-1951), the collection «Русские очерки»/„Russian Sketches" (1953), the novel «Русский лес»/„Russian Forest" by L. Leonov (1961), „Selected Works" by C. Negruzzi (1972-1982), the novels „Crime and Punishment" by F. M. Dostoevsky (1972), „Anna Karenina" by L. Tolstoy (1977), „Gulliver's Travels" by J. Swift (1978, paper, copper engraving), „Praise of Folly" by Erasmus of Rotterdam (1977, paper, etchings), «Зверобой» / „The Deer Slayer, or The First Warpath" by F. Cooper (1982, paper, ink, pen), „Diamond Kidnappers" by L. H. Boussenard (1982, paper, ink, pen) etc. From 1984 to 1996, the artist created 36 chisel engravings of „Don Quixote" by M. Cervantes, some of which entered the collections of the National Art Museum of Moldova. In a set of illustrations published in Saint Petersburg in 2008, along with engravings, his sketches, drawings and preventive compositions are presented that reveal the process of creating the face of Don Quixote and other characters of M. Cervantes. s Ilia Bogdesco once mentioned, the attempt to illustrate A. Pushkin's poem «Цыганы»/ „Gypsies", which was his optional work in the fifth course of the faculty, proved to the artist that he still does not have enough experience for such design concepts.

As Ilia Bogdesco mentioned once, the first his attempt to illustrate A. Pushkin's poem „Цыганы"/„Gypsies", which was his optional work in the fifth course of the faculty, proved to the artist that he still does not have enough experience for such design concepts.

After that, Ilia Bogdesco started to illustrate «Сорочинская ярмка»/„Sorochinsky Fair" by N. Gogol (1950-1951). The choice of the book «Сорочинская ярмка»/„Sorochinsky Fair" by N. Gogol was a spontaneous and random one for the particularly responsible moment of selecting the theme of the bachelor's thesis, when Bogdesco simply did not know which book to choose. Reading that book taken absolutely by chance from the shelf, the artist had the impression that he was not reading but remembering and recognizing already seen and well known images. At that moment, Bogdesco was already no longer thinking about his bachelor's thesis, he seemed to see the Ukrainian fair, the types described by Gogol, smooth and solemn landscapes, and he did not connect these images with Ukraine, but with Moldova, the Dniester and the Butucenii born Already much later, the artist realized that he chose „Sorochinsky Fair" because Gogol's images and characters are very close to our Moldovan ones. The next day Ilia Bogdesco went to Sorochintsy (Gogol's native village, Big Sorochintsy – Великі Сорочинці, once simply called Sorochintsy), and re-reading the book on the way he came to the conclusion that the paintings created by Gogol cannot be composed only according to the motifs of the book, they must be observed directly from life. The type, composition and state of nature must be seen concretely in life, only in this way you can create convincing images. Having no experience,

the artist believed that he had chosen a correct method. Although the book had once been read by Bogdesco, this time it was read by him in the pose of a visual artist, not an ordinary reader.

The magic of Gogol's texts and language so vividly and powerfully influenced the painter's imagination that the choice to create documentary drawings, from the scene, proved to be not innovative, but very correct for Bogdesco at that stage of creation [7, pp. 7-9]. After a month or so of work, Bogdesco returns to Leningrad. The accumulated material could serve to illustrate an ethnographic album, only after accumulating it the artist starts working on the model. The graphic artist would imaginatively overlay his drawings with the key moments of the content, keeping their connection to the context and the canvas of the subject.

Different as the character, format and technique, his drawings were organically related to the text, intertwining with its overall fable. Group scenes with genre compositions are alternated with portrait scenes, depending on the subject the illustration has the character of a vignette or frontispiece, etc. Unfortunately, the State Publishing House for Artistic Literature voluntarily changed the format of the book and some illustrations, thus destroying the original layout. The ocher shades of the title correspond to the brown and silver tones of Gogol's watercolor portrait, considered one of the best in the writer's iconography. Bogdesco tends to reflect the historical period in which the text of the book was written, rendering Gogol as a participant in all the events described in the book. The critic of the guy highly appreciated this work signed by Ilia Bogdesco and his ability to see Gogol as a realist writer, a true „painter of the word" [7, pp. 9-36]. This popular series accentuated the essential characteristics of Ilia Bogdesco's subsequent creation. Bogdesco's interest in everyday life and human characters, his ability to present them with fine humor and his predilection for romance were felt in it. Performing many preventive drawings from nature, the artist created a gallery of beautiful portraits with human patterns observed in everyday life. Created in a free manner in black watercolor, pencil, linocut or ink, through various processes, they are laconic and emotional, thus choosing not only the right image or face, but also the technique that most successfully reflected his ideas. In his skilfully crafted drawings, one can observe a contemplation of the images with simplicity and naivety identical to Gogol's treatment, and a personal attitude of the author can be perceived, a vision of the graphic artist towards Gogol's characters. Illustrations for „Sorochinsky Fair" offer an original treatment of the faces described by Gogol, emphasize their humor and lyricism, facilitating the deep understanding of the great writer's ideas [5, p.180]. In the works of Ilia Bogdesco, the ideological-artistic searches of the Soviet graphic artists in the field of artistic presentation of books were reflected. Illustrating the works of Soviet Russian and Moldovan writers, creating artistic presentation and design (at that time artistic construction), Ilia Bogdesco solved a series of difficult tasks specific to the Soviet period, contributing a lot to the development of the quality of Moldovan book art.

In creating the illustrations, the artist relied on the easel method and its specific tonal manner, creating a narrative plan for presenting the story. Treating specific characteristics of images and patterns, the artist finds appropriate artistic means. The skillful application of hatching and lines accentuates the grotesque and thus symbolic features, bypassing the grotesque caricature, even though the characters drawn are realistic. There are not so many portraits of Nikolai Gogol in Soviet Russian art. To the praise of the young Bogdesco at the time, the watercolor portrait of Gogol for the frontispiece of the book was characterized as one of the best [6, pp.13-16]. The graphic artist spent a month and a half in Sorochintsy to prepare the material from nature. From his drawings executed in Sorochintsy (Великие Сорочинцы), the most successful were the faces of Cherevyk and the compatriot Tsybulea [4, pp. 45-47]. In the commission for the defense of Ilia Bogdesco's bachelor's thesis were present: Kuprianov from „Kukryniksy", Evgeny Kibrik, Konstantin Burov from „Goslitizdat" (State Literary Publishing House) and

other reference visual artists. They appreciated Bogdesco's work and decided to publish it as a tribute to Gogol's centenary. Some of Bogdesco's drawings were published in the magazine «Огонёк»/„Ogonek" as a „model of contemporary Soviet graphics", the young artist immediately becoming a full member of the Union of Fine Artists of the USSR. In the same way and with the same success, Ilia Bogdesco created the drawings for the stories of Dmitry Mamin-Sibireak (1952). To illustrate this book he worked in Vologda, spending a month in the village of Voskresenskoe, walked through nearby villages, entering houses, drawing peasants, their interiors, household items, etc. [4, p. 47]

The novel «Русский лес»/„Russian forest" by L. Leonov was an important event, of enormous value for the entire Soviet literature, which addressed topical issues of a social, moral and philosophical nature. The novel includes the image of Soviet contemporaneity, in its multi-layered complexity, and was appreciated for the issues of time raised in the book. It is about conflicts of ideas and debates on life topics, homeland, relations between generations, about responsibility and duty, patriotism, moral understandings, struggle between ideologies and as Leonov himself expressed „human purity". The author's thoughts about the „eternal" questions intertwine and intersect with the narrative related to the complicated fate of each character, which faced each other in the struggle to preserve the eternal beauty of their part embodied in the face or visual image of the Russian forest. The text is original in its compositional structure, the author's specific language with multiple metaphors, similes, symbols, epithets and invented words, associations inspired by folklore, popular songs and bylines, etc.

In 1957, after finishing the work on the illustrations for „Gypsies" by A. Pushkin, Ilia Bogdesco starts working on the novel «Русский лес»/„Russian Forest" by L. Leonov, which became a really painful trial for the artist. At that time, the graphic designer realized that the basic task was to find the ideational message of the book, the coloring and the multifaceted character. However, the artist wanted to accomplish this task through his own language, being faithful to his own style in creation and in the ways of approaching the subjects, the use of certain accents, the choice of techniques, etc.

In three years of work on the series of illustrations to Leonov's novel, Ilia Bogdesco created two completed variants and completely different in approach (without design). In the preparation stage for the illustration process itself, Bogdesco roamed the villages and forests of Novgorod, Smolensk, Vladimir, Gorky, the forests near Moscow and Kerjenets. Each completed drawing had about 20 preparatory sketches from nature [7, p.85].

The first variant in the series was thought by the artist on the combination of illustrations with portraits with frontispieces that describe the subject or continue the textual canvas making the visual connection between the chapters. The artist includes some landscapes, and the portraits created tend to the concrete approach to the characteristics of stylistic figures and artistic images. After the completion of the work, at the beginning of 1960 Bogdesco came to Leonov, to Moscow, to Peredelkino. The rather austere writer reacted to Bogdesco's drawings. He made a series of observations, which were more about details than artistic images, but they were about the essence of things. Thus, regarding the „Migrants" cartoon, the writer mentioned that the peasants do not go over thousands of kilometers to new places of living and their carts are empty and non-resistant - such things are not typical of the peasants who do not go on long journeys without durable equipment. One of Leonov's advices the artist used in the frontispiece for the book – when dissecting the forest do not cut down all the trees, but leave two or three trees so that the forest will continue to grow. Bogdesco found such observations important and useful, but it was difficult for him to realize that his mulch was not appreciated by Leonov, who wanted the images to be conceived differently. For Bogdesco this failure was complicated to accept

and the artist was already ready to abandon work on the illustrations, but the support of his colleagues from the State Literary Publishing House saved him during the crisis and the artist decided to create a new version of the illustrations.

The working method remained the same: creating the model based on material from nature as in Pushkin's „Gypsies". The artist took into account Leonov's words about the „hidden part of the iceberg", metaphorically speaking, it could be said that the first version of the illustrations created by Bogdesco for the „Russian Forest" did not reveal the „underwater part of the iceberg", which more meaningfully observed in the artistic images and faces of the main characters, isolated from the ambience and deprived of their basic activity. Bogdesco was aware that this was a big shortcoming and he also proposed to solve the symbolic-poetic line of the landscape, to which the author gave a heroic and great role.

Based on these ideas, Bogdesco again redesigns the model and again goes to the forests of Smolensk, Kerjenets, Gorky and Novgorod, Kaluga region, creating a series of sketches from nature, studying the forests, talking with the foresters. Further, everything was checked in the composition of the layout, many drawings served him for landscape illustrations.

Thus, twenty-three (23) vignette-type illustrations were included in the second version of the layout, placed according to the chapters and designed to solve together the penetrating line of discovery of the book's subject. At the same time, some of them additionally correspond to the key moments of the subject, emphasizing the emotional part and the intonation of the author. The six (6) landscape drawings of a symbolic and lyrical character are designed to reflect the „emotional atmosphere" of the chapter. The characters of the heroes are revealed in relation to their environment and activity. In the second version of the series, the artist does not isolate the heroes of the novel from their surroundings, which was found to be a mistake in the first version. The artist unites the fates of Vihrov, Polea and Grachiansky in one line, considering that this is more correct and necessary: one of the specific characteristics of the novel consists in the originality of its composition: each main hero exists and works among other people. The evolution of the conflict between Vihrov and Grachiansky naturally affects each secondary character according to the principle of stepwise repetition. The foreground characters are reflected alongside those of the second and third planes, emphasizing the author's narrative and symbolic line.

On the frontispiece the artist places a strip illustration which in his conception corresponds to the key idea of cutting down the forest. The gray clouds reproduce the atmosphere of regret by covering a „cemetery" of the „giants" of the forest, fallen in unequal battle with man. And the felled tree trunks associate with tombstones in the picture are scattered to the horizon line. The fragmentary nature of the composition complements the borderless dimensions of the emptying of the place.

RESULTS

The Moldavian book artist Ilia Bogdesco studied alot the everyday life and human characters, as well as his ability to present them with fine humor and his predilection for romance were felt in it. Performing many preventive drawings from nature, the artist created a gallery of beautiful portraits with human patterns observed in everyday life.

After illustrating Dostoevsky's novel „Crime and Punishment", through which the artist created an expressive, original and truthful treatment of the images and faces of the characters, discovering the philosophical subtext of the novel, Ilia Bogdesco was appreciated as a skilled psychologist, true researcher of literature, able to analyze things in depth [8, p. 6]. However, Bogdesco's artistic skill and drawing capabilities should not be excluded from this context of

appreciation. Some of the illustrations in this novel were mentioned with the gold medal at the competition of artists-illustrators of the works signed by Dostoevsky in Leipzig [9, p. 15]. The elegance of the illustrations for „Selected works" by C. Negruzzi accentuates the artist's desire to compare them with Pushkin's drawings. The features are precise, the procedures are laconic and stylistically processed, as the critic Rufin Gordin mentioned in the introductory text for the album dedicated to the master's creation.

The sharp and innocent character of the satirical generalizations is specific to the illustrations of the novel „Praise of Folly" by Erasmus of Rotterdam, the poetic aspect of the artistic images and the faces of the characters are also typical of the drawings for the novel „The Deer Slayer, or The First Warpath" by F. Cooper. Every time the artist chose subjects that corresponded to own tasks and creative searches. „True master of the grotesque", this is how the critic Dmitri Golțov qualified Ilia Bogdesco, analyzing the artist's illustrations to „Don Quixote" by M. Cervantes [8, p. 6].

CONTRIBUTION

The visual artist Ilia Bogdesco created an expressive, original and truthful treatment of the images and faces of the characters, discovering the philosophical subtext of the books illustrated by him.

Colleagues, disciples, Russian [1] and Moldovan critics appreciate the value of the talent of the visual artist Ilia Bogdesco, who through his creation favored and intensified the development of national book graphics, emphasizing the problems of book art in the Republic of Moldova. The study of the works signed by the visual artists, as was Ilia Bogdesco (1923-2010) for art and culture of Republic of Moldova, illustrating the creation of the great writers recognized universally convey a perspective on the dynamics of the formal systems of modern and contemporary art, plastic languages and artistic typologies, in relation to the demands of the cultural framework of European book graphics.

Ilia Bogdesco. Sketch and illustration to „Sorochinsky Fair" by N. Gogol (1950-1951). Collection of National Fine Art Museum, Chisinau

Ilia Bogdesco. Illustrations of „The Deer Slayer, or The First Warpath" by F. Cooper, 1982. Paper, ink, pen. Collection of National Fine Art Museum, Chisinau

Ilia Bogdesco. Illustrations to the novel „Crime and Punishment" by Dostoevsky, 1972. Collection of National Fine Art Museum, Chisinau

Ilia Bogdesco. Illustrations on „Praise of Folly" by Erasmus of Rotterdam, 1977. Paper, etchings. Collection of National Fine Art Museum, Chisinau

Ilia Bogdesco. Illustration to „Selected works" by C. Negruzzi, 1972-1982. Collection of National Fine Art Museum, Chisinau

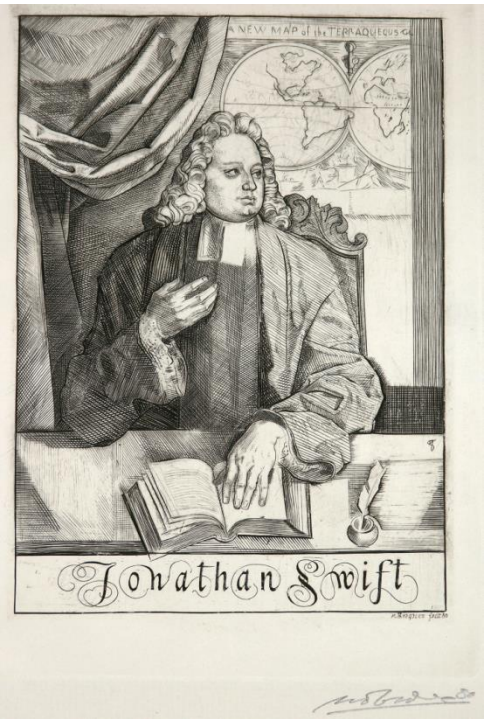

Ilia Bogdesco. Illustrations to „Gulliver's Travels" by J. Swift, 1978. Paper, copperplate. Collection of National Fine Art Museum, Chisinau

Ilia Bogdesco. Illustrations to „Selected Works" and novel-poem (prose poem) „Dead Souls" by N. Gogol, 1980. Collection of National Fine Art Museum, Chisinau

Ilia Bogdesco. Sketches and illustrations to „Don Quixote” by M. Cervantes, 1988, 1989 (1996? 2008?). Paper, copperplate, chisel. Collection of National Fine Art Museum, Chisinau

BIBLIOGRAPHY

1. https://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnye-etnograficheskie-motivy-v-knizhnoy-grafike-ili-bogdesko/viewer.

2. БОГДЕСКО, И. *Иллюстрация. Каллиграфия. Станковая графика. Рисунок. Монументальное искусство.* Москва: Советский художник. 1987

3. *Илья Богдеско. «Дон Кихот. Создание образа»*. Набор 12 открыток. Санкт-Петербург: Сад искусств, 2008.

4. БОГДЕСКО, И. *Круг за кругом.* Составитель Багирова Н. Кишинёв: print hause „Monarch”, 2014, сс. 45-47.

5. ГОЛЬЦОВ, Д. Д.; ЗЕВИНА, А. М.; ЛИВШИЦ, М. Я.; РОДНИН, К. Д.; ЧЕЗЗА, Л. А., ЭЛЬТМАН, И. С. *Искусство Молдавии.* Очерки истории изобразительных искусств Молдавии. Кишинёв: Картя молдовеняскэ, 1967, с. 180.

6. ГОЛЬЦОВ, Д. Книжная графика советской Молдавии. Международная выставка книг, посвящённая 100-летию со дня рождения В. И. Ленина. Москва. ПК и О «Сокольники», 15 апреля – 5 мая 1970 года. Республиканское управление рекламы

«Тимпул». Кишинёвская типография №2 Полиграфпрома Госкомитета Совета Министров Молдавской ССР по печати, 1970, с. 13-16.

7. ГРИГОРЬЕВ, С. *Илья Трофимович Богдеско*. Москва: Советский художник, 1970, сс. 7-36.

8. *Илья Богдеско. Каталог выставки* (text by D. Goltsov). Кишинёв:Тимпул, 1984, с. 6.

9. *Илья Богдеско. Народный художник СССР.* Text by Rufin Gordin. Книжная Графика. Кишинёв: Лумина, 1977, с. 15.

EPISTEMOLOGY OF SOTERIOLOGY AND THE EXIGENCY OF LIBERATION THEOLOGICAL FRAMEWORK IN AFRICAN PENTECOSTALISM

GERALD UGOCHUKWU NWABUISI[1], MERCY UWAEZUOKE CHUKWUEDO[2]

[1]Lecturer Dr., *Trinity Theological College, Umuahia, Nigeria*

[2]Lecturer Dr., *Trinity Theological College, Umuahia, Nigeria*

Abstract

Contrary to the thrust of Liberation Theology, Pentecostalism teaches that only when salvation is proclaimed and practiced in its 'biblical' (spiritual) context can the world experience 'true' liberation from all social, economic and political enslavements. This viewpoint is not only misleading and unrealistic in this material world replete with systemic oppression, injustice and marginalization, but also produces a bunch of religious exclusivists whose interest in particularized 'spiritual salvation' mare their Christian mission in this world. This noticeable bias for Liberation Theology in Pentecostalism constitutes a threat to peace and development in African pluralistic societies such as Nigeria. The study adopts historical and hermeneutic approaches to unmask the etymology of salvation in Pentecostalism and Liberation theology and to interpret related scriptures for the purposes of reconstruction. The study accepts that when the Bible is approached with either a one-sided politicizing hermeneutic or a mystification of Christian spirituality, it gives birth to one-sided theology. The causal implication is that the Christian gospel must take into cognizance the need for a healthy blend between getting people to heaven and getting them reasonable living conditions. Thus, the end product of liberation must necessarily gear towards making people free from anything that inhibits or restricts them from worshipping God, be it political, social, economic or whatever. This study recommends the need to carve out a Pentecostal social agenda that will minimally avoid extremes, be Christ-centered and Bible-based and an agenda that brings together proclamation and practice; to ensure the gospel message recognizes the symbiotic relationship between orthodoxy and orthopraxis; to demystify salvation in line with the *Messianic/Nazareth manifesto*. These and more would cement peace and development in African pluralistic societies such as Nigeria.

Key Words: African Pentecostalism, Salvation, Liberation Theology, Pluralistic Society, peace and development

RESILIENCE AND REALISM: INTERSECTING NARRATIVES IN TAMIL CINEMA'S 'RACHATASAN'

R. SURENDERKHANNA[1], RAJASEKARAN V.[2],

[1]Research Scholar, Vellore Institute of Technology, Chennai.

[2]Associate Professor Sr., Vellore Institute of Technology, Chennai

Abstract

This paper offers a comprehensive exploration of the Tamil cinematic masterpiece 'Rachatasan,' intertwining the themes of narrative resilience and psychological realism. Within the film, a non-linear narrative structure guides the audience through a multidimensional experience, embracing the ebb and flow of life, while embodying resilience in the face of temporal challenges. The movie's visual language transcends linguistic barriers, immersing viewers in a sensory journey through evocative cinematography and meticulously crafted mise-en-scène. Central to 'Rachatasan' is its nuanced portrayal of cultural identity, challenging conventional representations and advocating for a more inclusive understanding of diversity. The protagonists' evolution from a reserved schoolteacher to an intrepid investigator serves as a masterclass in character development, offering a rare glimpse into the depths of trauma, resilience, and the indomitable human spirit. Moreover, the film weaves a socio-cultural fabric, providing astute commentary on modern urban life, addressing issues of mental health, societal indifference, and the relentless pursuit of justice within a bureaucratic system. This paper stands as a testament to the narrative prowess of Tamil cinema, redefining genre boundaries and offering a compelling testament to the enduring power of storytelling. By examining the film's narrative strategies, visual aesthetics, and thematic richness, this study provides valuable insights into the artistic and cultural significance of Tamil cinema on the international stage. The intersection of narrative resilience and psychological realism in 'Rachatasan' not only enriches the discourse on global cinema but also underscores the universal resonance of its themes.

Keywords: Tamil Cinema, Psychological Realism, Narrative Resilience, Socio-Ecological Systems, Crime Thriller, Urban Development, Character Development and Narrative Subversion

AZERBAYCAN'DA KURGAN MEDENİYETİ DÜNDEN BUGÜNE KADAR

Doç. Dr. TOHİD MELİKZADE[1], Doç. Dr. MOHAMMADJAFAR CHAMANKAR[2]

[1]Araştırmacı Yazar, Urmia Üniviersitesi, İran

Özet

Eski Türkler kendi ölülerini " kurgan " adlı neheng kabirlerde gömerlerdi. Kurganlar tepe gibi yapılmış büyük kabirler olmuştur. Kurgan sözü ise " tepe kimi kabir " manasına gelmektedir.[5] Bu terimin başka bir varyantı ise Azerbaycan eyaletinin Zencan kentinde hala kullanılmaktadır. Bu vilayette yaşayan Türkler gömmeye " korlamak " denilir.Bizce Kurgan sözü ile " korlamak " kelimesi aynı köktendirler . Şimdilik Arkeoloji kazıntılar Azerbaycan'da bu eski geleneğin sürekliliğin açıkça göstermektedir. 1930lerde İran'ın Huzistan adlı eyaletinde eski Elam Proto Türklerin yaşadığı Behbahan kentinde bir baraj inşası esnasında büyük bir mezarlıklar bulundu .Mezarın içinde metal aletler , kap- kacaklar ve mezar sahibinin ölüm sonrası dünyada kullanabileceği eşyalar bulundu. 1982lerde arkeoloji kazıntılar aynı bölgede devam ederken , Türk medeniyetinin ayrılmaz parçası olan , kurgan medeniyeti ile ilgili yeni buluntular bulundu. Bu bölgede araştırmalar hala da devam etmektedir[6].

Azerbaycan'da Kurgan medeniyeti milattan önce 3-4. asırlardan başlamıştır. Bu devirlerde Azerbaycan'da Proto Türkler yaşamaktaydılar. Azerbaycan efsanelerine göre " kurgan " medeniyeti "Oğuz Hakan"la ilgilidir. Oğuz hakan bir çok ülkeyi fetih ettikten sonra yüksek tepeler yapmayı emredermiş[7]. Burhani Gatı-i adlı kitabın yazarı Tebrizli Muhammed Hüseyin Halef'in yazdığına göre Azerbaycan adı bu yüksek tepelerden gelmektedir. Çünkü eski Türkçe'de "Azer" sözü yüksek yer demektir. Biz bu sözü aynı anlamda Divanı Luğatu t Türk kitabında da görüyoruz.[8]. Bir diğer ilginç nokta da şudur ki hala Ukrayna'da bulunan eski Türk kurganlarına 'Oğuz' denilmektedir[9].Birçok Azerbaycan bölgelerinde ise bu tarz kurganlara "Oğuz Kabirleri" denilir[10].

Tarihçi Herodot kendi kitabında Türk medeniyeti ile ilgili birçok bilgi vermiştir. O , kurganları böyle anlatıyor : Hakanların kabirleri dörtgen ve çok büyük kazılardır… bu özel mezarlar Hakanlar için yapılmış özel mezarlıklarda yapılır. Onlar ölünü kabre koyup , dört köşesine uzun süngüler takarlar. Üzerine ise büyük tahta parçaları koyarlar. Kabirlerin içine ise birçok hizmetçiyi öldürüp bırakırlar. Sonra ise kabrin üzerine toprak dökerler. Her dönemin Türkleri kendi hakanının kabrinin yüksek olması için çalışırlar[11]. Biz bu yüksek kurganları Mısırda yapılmış olan piramitlerle karşılaştırabiliriz.

Yakın çağlara geldikçe Türklerin Kurgan medeniyeti daha detaylı şekilde incelenmiştir. Örnek olarak Oğuz Türkleri ölünü odaya benzer bir mezara koyup eline ağaçtan yapılmış bardak verirlermiş. Bardağın içine ise kımız , ölünün ön tarafına daha büyük bir tabuta ise içki koyarmışlar. Biz aynı geleneğe doğu Türkistan'da bulunan Balballarda da rastlayabiliyoruz.

[5] Anderas Palotsi , H , Peçenekha kumanha ve yasha , tercüme eden R. Behzadi , Tahran , 1996 , s: 139
[6] Keyhan gazetesi , sayı 16368 ,tarih 1998 – 9 - 19
[7] Tebrizi, Halef , Burhan-i Gatı-i, Azerbaycan Maddesi
[8] Kaşkari , Mahmut , Divani Luğatut Türk, Tahran 1997 , s: 83
[9] Memmedov, Altay , Oğuz Saltanatı, Bakü ,1992 , s: 87
[10] Efendiyev, Paşa, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatı , Bakü , 1992 , s: 148
[11] Herodot , Tarih , Tahran , 1991 , s: 281-2

Dörtgen biçimli kurganlar daha sonra Türklerin obalarına benzer kubbe şekline dönüşüyor. Çağdaş Türkmenler buna benzer kubbelere "yozika" derler[12]. Plit Noa'ya göre Peçenekler ölülerini ağaçtan yapılmış tabuta koyarak ölünün yüzünü batı tarafa çevirirmişler. Sonra kabrin üzerine ufak bir tepe yaparmışlar.[13]

Başka bir geleneğe göre Türkler kabirlerin üstüne Balbal denilen taştan yapılmış heykel koyarmışlar. Bu heykellerin sayı şahsın hayatta iken öldürdüğü düşman sayını gösteriyordu.[14] Balbal koyma geleneğine Gök Türklerde de rastlanılmaktadır. Huart'a göre bu balballar ölenlerin ruhunu geçici olarak yaşamda olan insanların arasında kaldığı inancından kaynaklanmaktadır.[15] Yine Huart'a göre balbal koyma geleneği Kıpçak Türklerinde de 13. asra kadar devam etmiştir.Kıpçaklarda balbalların yüzü gün doğan tarafa koyulurdu [16]. Rus kaynaklarında Balballara "kamnaya baba" denir , bu ifade "taş olmuş ecdat" anlamına gelmektedir.[17] Balbalların konduğu yer Türklerin tapınak yeri sayılıyordu.

12. asır Azerbaycan Şairi Genceli Nizami Azerbaycan Kıpçaklarının balballar önünden geçerken saygı gösterdiklerini açıkça yazıyor : "geçenler saygı göstermek için atlı olursa bir ok , çoban olursa bir koyun bırakıp geçerler"[18]. Bu geleneklere Şamanizm'e inanan Tukiyular'da da rastlanmaktadır.[19] Oğuz Türkleri de yuğ (yas) merasimi için kurban edilen atın başını ayaklarını bir de gönünü (derisini) uzun ağaçlara takıp kurgan üstüne koyarlarmış.[20] Ancak Peçenekler bunları kabrin üstüne değil ölenle birlikte gömerler. Bazı seyyahların yazdıklarına göre Türkler kabirlerin üstüne direklere geçirilmiş gön bırakırlar. William adlı seyyah Kara deniz yakınlarındaki ovalarda bir kabir üstüne asılmış 11 at gönü olduğunu kaydetmiştir[21]. Balbal geleneği Azerbaycan'da insan heykeli şeklinde değil yiğitlik anlamı taşıyan aslan ve koç heykeline dönmüştür. Bazen de mezar taşları üzerine ölen insanın mesleği ile ilgili resimler kazılır. Eski aşıklarımızın mezar taşları üzerinde onların şekli ile kazınmış saz resmi görünmektedir. Biz bu mezar taşlarına Salmas , Urmiye ve Karabağ bölgesinde rastlayabiliriz. Şu anda Iran Türkmenlerinin Gelidağ ve Nakhurli(Nahırlı) mezarlıklarında bulunan mezarların üzerinde ağaçtan yontulmuş kuş kanadına rastlamak mümkündür. Halid Nebi kabristanlıklarında taştan yontulmuş iki buçuk metreden fazla sütunlar bulunmaktadır.[22]

Bu gibi sütunlara Azerbaycan'ın Tebriz (Piri Şirvan), Tufargan (Badamyar mezarlığında) , Urmiye (Bent köyünde) ve Şeki (Yukarı Baş eski mezarlığında) şehirlerinde rastlanılmaktadır.

Urmiye'nin Bent köyünde Osmanlı şehitlerinin bir kabristanlığı bulunmaktadır . Azerbaycan halkı 1918 de Ermeniler tarafından halkımızı soykırımdan kurtarmak için bölgeye gelip de Azerbaycan yolunda şehit olmuş Osmanlı askerlerinin mezarı üzerine 2 metre yüksekliğinde taşlar dikmişler. Demek ki unutulmaz kurgan geleneğimiz 20. asırların başlarına kadar halkımızın içinde yaşam mücadelesi vermekteydi

[12] Vambri , Arminius , Seyahat-ı Dervişi Duruğin , Tahran ,1993 , s: 414
[13] Anderas Palotsi , H , Peçenekha kumanha ve yasha , tercüme eden R. Behzadi , Tahran , 1996 , s: 20-21
[14] Köprülü , M. F. , Türk Edebiyatı Tarihi , İstanbul , 1970 , s: 15-16
[15] Anderas Palotsi , H , Peçenekha kumanha ve yasha , tercüme eden R. Behzadi , Tahran , 1996 , s: 133
[16] Anderas Palotsi , H , Peçenekha kumanha ve yasha , tercüme eden R. Behzadi , Tahran , 1996 , s: 135
[17] Anderas palotsi , aynı kaynak , s: 133
[18] Anderas palotsi , aynı kaynak , s: 133
[19] Köprülü , aynı kaynak , s: 15
[20] Vambri , aynı kaynak s:14
[21] Anderas palotsi , aynı kaynak , s:136
[22] Güli , Eminullah , Seyri Der Tarihi Siyasi İçtimai Türkmenha , Tahran , S: 266

XIRISTIYAN AZERBAYCANLILARIN FOLKLORUMUZDAKİ YERLƏRİ: SALMASLI QUL HARTUN

Doç. Dr.Tohid MelikzadE[1], Doç. Dr. Mohammadjafar chamankar[2]

[1]Araştırmacı Yazar, Urmia Üniviersitesi, İran

Özet

Yüz illərdir ki Azəraycanda müsəlmanlarla birlikdə xırıstıyanlar da yaşamaktalar. Bu xalqların yerli olub olmalarına dayir yüzlərcə məqalə və yazı yazılmışdır. Yerli olmadıqlarını hesab edən şəxslər bu adamların Azərbaycanın eşiyindən və baıqa ölkələrdeən daxilə gəlmələrini söyləyirlər. Azərbaycanlı hətta Türk əsilli olduqlarını duşunənlər yavaş yavaş onların kimliklərini arşdırırlar.

Araşdırmalarımız göstərirə ki tarixi Azərbaycanın cənub hissəsində (indiki İran) ərazisində yaşayan Türklərin bir çoxu Türk kökənli ancaq xırıstıyan Gregoryan inançlı Türkler olmuşdur. Bu tədqiqat həm elmi həmdə tarixi və ictimayi araşdırmalar nəticəsində ortaya çıxmışdır. İslamiyətdən qabaq xalqımızın bir qısmının xırıstıyan dininə inansa da yüz illər zərfində bu Gregoryan inanclı Türklər öz qonşu olduqlraı Erməni Gregoryanlarla qaynaşmaya başlayıp bəzən Ermənileşmişlər. Onların Ermənileşmələri 19 əsrin əvvəllərinə qədər yəni Azərbaycana Misyonerlərin dini təbliğ üçün gəlmələri zamana qədər dəvam ətti . Misyonərlərin çalışmaları nəticəsində Gregoryan Türklərin kimliği Erməni olarak dəğişdirili. Bu dəyişılməyə baxmayaraq asimilyə olmuş Türklərin əski Türk dəb və sünnətləri misal üçün Aşıq gələnəyi, şerlər, musiqi, yemək tərzləri, aralarında itib batmamaışdır ve bugün Azərbaycanin bər çox yerində bu ortaqliqlara rast gelmək mümkündür.

19. əsrin ən böyük şair və aşıqlarından birisi ələcədə Gərgoryan Türklərindən olan Salmnaslı qul Hartun olmuşdur. Onun salmasda hansı kənddə və hansı tarixdə anadan olması bəlli dəyil. O özünü salmaslı olaraq qəyd ədir:

Adım qul Hartun vətənim Salmas elimə vətənə xayin dəyiləm

Ama məzar daşının salmasın Sarna kəndində olması şairin bu kənddə anadan olub yaşamasına bir fakt olabilər. Bu gün xalq arası onu görən yaxud şerlərini bilən olmasada Azəbaycanın bütün şairləri xususilə batı Azərbaycan və urmiyə-Salmas məntəqəsi şair və aşıqları onun haqqında hikaylər və şerlər bilirlər. Bizim bu araşdırmamızda bu aşıqların sinələrində olan xatirələr və Qul Hartunun şerlərinin çox mühüm yeri olmuşdur.Qul Hartunun adında gələn qul kəliməsi Azərbaycan aşıq sistəmində çox görünən ləqblərdəndir.

Aşıqlar təsəvvüf irfandan asılı olaraq özlərini kşöşdmək və allah yanında mütəvazi qul kimi görünmək üçün öz lərini Qul. Xəstə, Pir, miskin və s. Adlayırmışlar.

Qul Hartunda Hurufilik izləri də əlimizə gələn şerlərində görünür:

Oxumuşam dörd kitabı ərəbi Türki Tatar yirmi səggiz hurufum var əzbərim dildə qatar

Qul Hartun həqiqi mənada arif idi. Onun zahiri dinlə heç əlaqəsi yoxuydu. Əlimizdə olan şerlərində Musəlman- şiəə inanclarına aid şerləri bu idaamızı təsdıq etməktədir. İsalm pəygəmbəri, HZ.Əli, Hz. Hüsəyn, kərbəla şəhidləri Hartunun şerlərində önəmli yer daşımaqdadır.

Hartunun salmas və ətraf kəndlərində həyat hikayələrindən bir az numunələr eldə var. Bu hikayələr Hartunun dünya görüşünü bəyan ətməktədir.

Şerlərində 65 il Salmasda aşıqlıq etməsi qəyd olub:

65 il eldə olmuşam aşıq indən bələ daha olanmam aşıq

Tar oldu gözümdən gördüğüm işiq

Kəsilib taqətdə dizlərim mənim

Çərxi fələk məni getdi zinharə

Göylümü gəminən çəkibdi darə

Salmaslı qul Hartun deyir öləndən sonra

qorxuram kəcə dönə sözlərim mənim.

Təxminən o 80 il yaşamış və məzar daşına istinadən o Salmasın Sarna kəndində bu dünyaya göz yummuşdu. Hartunun məzar daşında əlində saz olan bir adam həkk olmuşdur. Sazı isə dizə qoyulan salmasda Tanbıraya məşhəur olan bir sazdır. Bu məzarr daşları ölən adamların peşə işlərini izah edən simgələrdir.

Rəvayətlərə görə Hartun ölürkən cənazəsi üç gün yerlədə qalır. Musəlmanlar onu xırıstıyan, xırıstıyanlar isə onu musəlman olaraq həsab ədirdilər. Son olaraq xırıstıyanlar Hartunu xırıstıyan adətlərinə görə quylayırlar. Bu gün onun adamlarından yaxud tanış qohumlarından bir nəfər rast gəlməmişik. Bəlkə birinci dünya savaşı sırasında məntəqədə ciloluq dəyilən Erməni və Asorular tərəfindən müsəlmənların soyqırımı və xırıstıyanların məntəqedən qaçmaları və ya ölmələri Qul Hartunun xatirelerden çıxmasına səbəb olmuşdur.

İndi isə qul Hartunun şerləri[23]

Əlif allah yaradandı dünyanı

Yeddi təbəqəsi yanar suca tək

Bə bulut altından bir zəmin asman

Xe xudam də asmanda təkatək

Xe xudam xəlq edib səmadə al quşu

Bir də cim cəsəddə yoxdu tay tuşu

He həyatda beş yüz də onun yaşı

Dal ha dal vəxtində gəzər təkatək

Gecə gündüz mən eylərəm ha tərif

Sünniyə şiəyə kəbeye şərif

Rəy səndən kəçəcək bir neçə huruf

Qaf qadirdi hər zaman də təkatək

Hartun dəyir nə şirin sən ax vətən

Nələt çəkim çuğul çıxsın aradən

Yeri göyü ərşi kürşü yaradan

[23] B şerleri hörmetli dostum Kazım Abbasi ilə birlikde toplamışıq.

Tək allahdı hər zaman da təkatək

Nələt çəkim çuğul çıxsın aradən
Yeri göyü ərşi kürşü yaradan
Tək allahdı hər zaman da təkatək

Dad fələk sənin əllərindən gözlərim qan ağladı
Mən ki qan ağlamazdım cismim də can ağladı
Bir tükənməz dərdə düşdüm heç bulunmaz çarələr
Aşkarda ata bilmədim sirri punhan ağladı
İbrahım qırdı bütləri özü yanmadı narə
Əyyub bir dərdə düşmüşdü luqman bulmadı çarə
Yəhya da keçdi sərindən zəkərya düşdü tora
İsa çəkildi çarmixa Ermənistan ağladı
Qom xəlqi yığışdılar həqqi dildən saldılar
Əhli küfə bi həyalər imam üstə gəldilər
Yətmiş iki şühəda cümlə şəhid oldular
Kəsildi Hüsəynin başı ərşi asman ağladı
Yüz yirmi dört min peygəmbər beşi, ololəzmdi
Pəygəmbəri axirəzzaman o bizə şəfaətdi
Qurulub ərəsate məhşər deyirlər qiyamətdi
Beçara salmaslı Hartun etdi dastan ağladı

Naşı bağban bağa vardın barıynan işin nədi
Almasın dər heyvasın dər narıynan işin nədi
Şeyda bülbül cəh cəh vurar qızıl gül eşqinə
Sən ki gül alan dəyilsən xarıynan işin nədi
Bir bağa girəbilməsən girib seyran eyləmə
Bir gülü dərə bülməsən dərib xəndan eyləmə
Bir gözəli alanmasan sevib həyran eyləmə
Sən ki yar alan dəyilsən yarınnan işin nə di
Bir məclisə getməginən orada dura bilməsən
Bir göylü yıxmagınan yıxıb hörə bilməsən

Uzun dil qıssa olar cəvab verə bilməsən
Yoxsulsan alçaqdan yeri varıynan işin nədi
Salmaslı Qul Hartun dəyir yazılar gəldi başa
İçdim pir əlindən qəynədim gəldim coşa
Sən zorun sınamamışdan yapışma ağır daşa
Sən ki avsunkar dəyilsən marıynan işin nədi

Bir ağac ki kamil olsa ibtida kökdən qurur
Qənim oğlan nəzər salsa suyu qudrətdən yerir
Şükr olsun xudayə quru ağac bar verir
Meyvəsi insan üçün dı kala mehmanəm bu gün
Dörd kitabı bir bilənlər sidqiylə həqqi tapar
Zərrəcə ağlı olanlar arıdan mərfət tapar
Arı yığar min çiçəyi onnan məcun yapar
Mumu şamdanda yanan bala heyranəm bugün
Bu nəcə bülbüldü gəlir cəm cəsəd yarədi
Bu dünyanın dostları qəlbi qarədi
Leylidən xəbər aldılar məcnun çox biçarədi
Yarın üzünə baxanda xala heyranəm bu gün
Ol biçarə aşıq hartn ah çəkər nalə təpər
Kimisi suyun qızdırar kimisi sidrin tökər
Uyma çox dünya malinə üç beş arşın bez yetər
Sərin torpağa varanda sala mehmanəm bu gün

Xudam bəndəsinə kəmal verəndə
Nedən bəz adam az aldı getdi
Ustad məhzərinə talib olanlar
İrfan məclisindən söz aldı getdi
Səndən açılar cənnətin dəri
Oynamaqdır gözəllərin hünəri
Cəmalın görsətdi Səlatin pəri
Hüsnün zəkatından göz aldı getdi
Adam vardı bu dünyayə gəlibdi
Adam vardı kökü qazıldı getdi

Payız əzizlərində pozulu bağlar
Köç oley yaylaqlar var oley bağlar
Salmaslı qul Hartun ha deyib ağlar
Çadırın tənabı pozuldu getdi

Göydən iki mələk yendi biri dilli biri lal
Dillinin cəvabını verdim lala bilməm neyləyim
Biri canə qəsd eylədi biri malım istədi
Malımı təqdim eylədim canı bilməm neylayim
Gəvvas olub dərin dərin dəryalərə dalmadım
Saralıban heyva kimi bir ürəkdən solmadım
Mən bir naşı sərraf idim ləl qədrin bilmədim
Ləli verdim bir nadana alabilməm nəyləyim
ey ilahi gedən yoxdu namə yazım dostuma
Gəcə gündüz sər rəqiblər girib canım qəsdimə
Qussə mənim məndə sazı alıb sinəm üstünə
Ürəyimi qəm bağladı çala bilməm neyləyim
Gəl bəçara aşıq Hartun nə gəzirsən Təbrizi
Qismət olsa el bağında dərərsən gülü nərgizi
İlahidən əmr olunay gələr ömrüm qəbizi
Allaha bir can boşluyam qala bilməm neyləyim

Adəmdən irəli Nuhdan bəri
Neçə əyyam neçə illər itibdi
Neçə pəygəmbərlər neçə əvliya
Musa kimi İmran dillər itibdi
Hanı Davud oğlu Yusifi Suləyman
Getdi qəhrəmanlar boş qaldı məydan
Məşələr əslanı şirə kərgedən
Rustəm ocağından zallar itibdi
Hanı yəqub oğlu məhbubə sələtin
Aya günə bənzər yusif sifətin
Dəmir tək yətdi

Öz hükümətin
Nadir kimi qəhrəmanlar itibdi
Salmaslı qul Hartun dərin boylama
Dayazda durgunan dərin boylama
Fələyin çərxiynən şərti bağlama
Sənnən də yadə bunalra da düşdü

Əlimin dəryasinən üzüb çıxmışam
Dayazıyam hələ dərin dərin dəyiləm
Ustad həvəngində mən döyülmüşəm
İrisiyəm hələ narın dəyiləm
Ağam badə verib mən də doluyam
Ustadların sağıyam həm soluyam
Şairlərin qulamıyam quluyam
Ayağıyamhələ səri dəyiləm
İriyəm iriy nən düzəm düzünən
Kirpiyəm qaş altda gözüm gözünnən
Vurmamışam vurulmaram sözünənə
Acıyam acıya şirin dəyiləm
Bazarım kəsaddı mətaım almas
Gubarlı göylümü nəcə tutub pas
Adım qul Hartun vətənim salmas
Əlimə vətənə xayin dəyiləm

Bu çərxi dövrandı ha gəlib gəçər
Bir dən yoxsul birdən bar olur göylüm
Bir dən göz əvində dünya dar olur
Gəm möhnət çulquyub dar olur göylüm
Dəm göyüllü lalədi güllə açılı
Dəm saət dəmin xəyallar gəçiri
Dəm göylüm şüşədi sınar puç oldəm ahozar əylə tar olar göylüm
Dəm qocaldım
Qəd dalım bükülü
Ax didəm yaşı ömrüm söküldü

Dəm əl gəldi məylimə su töküldü
qul Hartun üstündə dar olur göylüm

gəl dəli göylüm sızıldar canın sənin
özün yətir bir luqmanə bilsin dərmanın sənin
gədiş vurar qərar tutmaz çərxi dovranın sənin
omran dilin bəndə düşər bilməz dəhanın sənin
tavşır həqqin əmanətin cəsəddə canın sənin

oxumuşam dört kitabı ərəbi ,türki, tatar
yirmi səggiz hurufum var əzbərim dillərdə qatar
pənahımsan pərverdigarım əsrarım eyləmə sətar
cəhənəmin narından əziz bəndəyin qurtar
yətmiş iki millətim var tutar damənin sənin

sən ki məni xəlq əylədin gözüm yaşı axınır
şəmsi qəmər ərş üzündə bir birinə toxunur
zülmət nurə qalib oldu şəbi tarə yaxınır
göndəribsən dörd kitabı əl içində oxunur
dil cəvabı ərz əylərəm İncil Quranısənin

uyma şəytanın fəlinə babal gəlib qalana
kimlər dəyir kimlər gülər gedib sallanar
yətişəllər həsabına nalən ərşə dayanar
bir gün olar sur çalınar külli məxluq oyanar
gəçərsən polə sıratdən olsa əmalın sənin
əvvəl həqqin dərgahında şəytan oldu şErməndə
sidqi dildən çağıranlar heç vaxt olmaz dərmandə
həqqin min bir adı vardır gəcə- gündüz dillərdə
yığılar küllə məxluqat sual oldu məhşərdə
gəl bəçara aşıq Hartun nəcə olub halin sənin

Bahar fəsli bu gülşanə gələndə
Şəyda bülbül nalə çəkər şəş ha şəş

Ərş üzündə şölə çəkir mahtab
Əlif üstdə bə yazılmış şəş ha şəş
Bəhəşdin qapısın bənzərtdin yazə
Tülək tərlan aşıq olubdur sazə
Bir insan sidqinən dursa namazə
Axır alar mətləbin şəş ha şəş
Allahdan istədiğın movladan diə
Xəlq ədib yaradıb özü şəş ha şəş
Hartun dəyir işim aho zar old
Dərd əlindən qərə bağrım yarıldı
Kəfənim biçildi qəbrim qazıldı
Düöman gülər dostlar ağlar Şəş ha şəş

Əlif allah bə bünyadı qılanda
Yaratdı Dünyanı o saət saət
Göylündə bir fikir xəyal əylədi
Xəlq ətdi adəmi o saət saət
Adam varid oldu orda cənnətə
Bir gilə azdilər atdı zülmətə
Günahkar söylədi ta qiyamətə
Soydular rəxtini o saət saət
Gəyrətin saxlayan üç kimsənədi
Heç kəs bilməz olar nə firişdədi
Həqdən inciyən olub gəlib alaydı
Verəydim canımı o saət saət
Can çıxanda mindirəllər səməndə
Bayquş tək sizlərə mən bu veranda
Hər nə ki yazır incil quranda
Oxullar üstündə o saət saət
İncilə bağlıyam həq divaınında salmaslı qul Hartun həq divanında
Çəkərlər günahımı həq divanında
Allah versin zindanə o saət saət

Həq təala yatdı cənnət içində
Özü öz əliynən dört putağı dört
Kəramət əylədi qalxdı əyağə
Göyüllü dünyanın dürt qırağı dört
Suyu təsnif ətdi sim fəday
Şöləsin görsətdş gün olan ayə
Bu nə kimsənədi gəldi dünyayə
Cəsəd bir baş iki dört qulağı dört
Adəm oğlu bilməz o nə təhərdi
Onun bir qətrəsi ləli govhərdi
İçin kimsə bilməz abə kovsərdi
Cənnət bağçasın dört bulağı dört
Cənnət bağçasının oxur bülbülü
Həq özü kərimdi unutmaz qulu
Əliyə bəxş ətdi verdi düldülü
Gəybdən nallandı dört dırnağı dört
Göydən yendirdilər o məlakələr
Mənim əhvalımı kimsə bilməz
İkisi yıxılsa ikisi qalar
Salmaslı Hartunun dörd otağı dörd

Bizdəmn salam olsun arif olana
O nəcə dəryadı ayağdı yeddi
Üşyüz altmış altı şəmdan içində
Yanar şülə verər çirağı yeddi
Neçəsin bənzərtdim o süləymanə
Neçəsin bənzərtdim ol qəhrəmanə
Neçə qurban gəldi yəqubi kənanə
Xətm oldu yussifin sədası yeddi
O dil nədi duymaq olmaz doyundan
Nə bülbüldı gileylidi xuyunnan
Nə bulağdı içmaq olmaz suyunnan
Hər dəm cuşa gələr əyağı yeddi
Neçəmin qələdi neçə min hasar

Neçə min mələklə dəftərin yazar
Məscidi minbəri tamam laləzar
O kimin təxtidi dayağı yeddi
Salmaslı Hartunam dədim yeddisin
 yeddi dal yeddi bağ yeddi yeddisin
yeddi çağ yeddi ağ yeddi yeddisin
o nə dil dəyir dodağı yeddi

nə bəyladı xan təxtində xan duran
qədağandı qızıl yarə xəsaxəs
nə idi ki dolanırdı yunanı
nə idi ki çəkdi yarə xəsa xəs
iskəndər atlandı sədayə gəldi
gəydi al yaşılı sədayə gldi
nə idi ki həqdən sədayə gəldi
nə idi ki çəkdi yarə xəsa xəs
səy əylə inamı həqqi tanıyasan
ədalət, sən yətiş dadə barı sən
Aşiq Hartun dəyir sarı banısən
Hər səhər yad əylə yarı xəsa xəs

Qynaqlar:

Melikzade. Tohid. 2005. salmasın on min illik tarixi. Tebriz
Melikzade, Tohid, 2006, Azerbaycanda ciloluq fecayei, Tebriz
Melikzade, T,. Abbasi,.k, Salmsalı qul Hartun, varlıq degisi , 2002

MODERN AZERBAIJAN CHILDREN'S LITERATURE IN A NEW PHASE
MODERN AZERBAYCAN ÇOCUK EDEBİYATI YENİ BİR AŞAMADA
MÜASİR AZƏRBAYCAN UŞAQ ƏDƏBİYYATI YENİ MƏRHƏLƏDƏ

AYGUN AHMADOVA

Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi (Ü. Hacıbeyov-68), 0000-0002-2464-2513

Özet

Azerbaycan çocuk edebiyatının tarihi ile ilgili yerleşik bilimsel-tarihsel düşünce öyledir ki, bu edebiyatın temel tarihi kaynağı 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarındaki türkü örneklerinden oluşmaktadır. İkinci dönemde yani yeni dönemden itibaren yazılı edebiyatta çocuk psikolojisini dikkate alan mesleki edebiyat başlar. Hiç şüphe yok ki bu edebiyatın oluşumu, 19. yüzyılın tamamını kapsayan ve 20. yüzyılın başında özel bir ideolojik ve milli programla ortaya çıkan aydınlanma hareketinin girişimidir. Gözlemler, Azerbaycan çocuk şiirinin tanımlanmasında, ortaokul ders kitaplarının hazırlanmasında ve estetik-pedagojik, manevi ideolojik sistemde bu tür edebiyatların yakın zamanlara kadar var olduğunu ve sadece ataletle gelişmediğini, aynı zamanda belirleyici bir etkiye sahip olduğunu gösteriyor. Çocuk edebiyatının yaratılma sürecini, bu sürecin fikir-estetik içeriğini ortaya koymuştur.

1. Vatanseverlik teması,

2. Doğa teması,

3. Ahlaki değerler ve eğitim.

Bu temalar, ilginç yaratıcı motiflerle çocuk edebiyatında daha yaygın ve akılda kalıcıdır. En ilginç olanı, daha fazla arama yönü ve fikir çeşitliliği ile ayırt edilmesidir.

Azerbaycan'da özellikle 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında yaşanan karmaşık sosyo-politik, ahlaki ve ideolojik olaylar ve genel olarak dünyada yaşanan süreçler sosyalist sistemin çöküşüyle sonuçlandı. Dünyadaki siyasi-ideolojik, ekonomik ve kültürel entegrasyonun önündeki engellerin ortadan kalkması sadece yetişkinlerin değil, çocukların, gençlerin ve gençlerin hayatlarını, maneviyatlarını ve bakış açılarını da etkiledi. Bu nedenle son yıllarda hem genel olarak şiirde hem de çocuk şiirinde şiirsel biçim değil konu, fikir içerik arayışına ağırlık verilmiştir. Dünya sosyal ve kültürel kamuoyunun entegrasyonunun güçlendiği modern koşullarda, Azerbaycan çocuk edebiyatı sadece ulusal içerikli konularla sınırlı kalmamalı, geniş bir uluslararası alana girmeli; ancak 1980'lerin ortalarına kadar bu konuşma sınırlı bir ideolojik karaktere sahipti ve sosyalist edebiyatın ilkelerine uyuyordu. Mevcut durumda Azerbaycan çocuk şiiri uluslararası ilişkilerini bağımsız olarak, yalnızca ulusal konumdan yürütmektedir. Bu ilişkilerin yürütülmesinde ulusal basının konumu önemlidir.

Anahtar kelimeler: *profesyonel, örgütlenme, aydınlanma, süreç, folklor, ideolojik.*

Abstract

The established scientific-historical thought about the history of Azerbaijani children's literature is such that the main historical source of this literature consists of examples of folk songs from the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. In the second

period, that is, from the new period, professional literature that takes into account child psychology in written literature begins. There is no doubt that the formation of this literature is the initiative of the enlightenment movement, which covered the entire 19th century and emerged with a special ideological and national program at the beginning of the 20th century. Observations show that this type of literature existed until recently in the definition of Azerbaijani children's poetry, in the preparation of secondary school textbooks and in the aesthetic-pedagogical, spiritual-ideological system and did not develop only by inertia, but also had a decisive influence. He revealed the creation process of children's literature and the idea-aesthetic content of this process.

1. The theme of patriotism,

2. Nature theme,

3. Moral values and education.

These themes are more common and catchy in children's literature with interesting creative motifs. The most interesting is that it is distinguished by greater search directions and diversity of ideas.

The complex socio-political, moral and ideological events in Azerbaijan, especially in the late 1980s and early 1990s, and the processes in the world in general, resulted in the collapse of the socialist system. The disappearance of obstacles to political-ideological, economic and cultural integration in the world has affected the lives, spirituality and perspectives of not only adults but also children, youth and youth. For this reason, in recent years, both in general poetry and in children's poetry, the search for subject, idea content, not poetic form, has been emphasized. In modern conditions, where the integration of world social and cultural public opinion is strengthened, Azerbaijani children's literature should not be limited to only national subjects, but should enter a wide international arena; but until the mid-1980s this speech had a limited ideological character and conformed to the principles of socialist literature. Currently, Azerbaijan carries out its international relations with children's poetry independently, only from a national position. The position of the national press is important in the conduct of these relations.

Keywords: *professional, organization, enlightenment, process, folklore, ideological.*

Giriş

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının tarixi barədə müəyyənləşmiş elmi-tarixi təsəvvür belədir ki, bu ədəbiyyatın ilkin tarixi qaynağı XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərinə qədər gələn folklor nümunələrindən ibarətdir; ikinci dövrdə isə, yəni yeni dövrdən başlayaraq yazılı ədəbiyyatda uşaq psixologiyasını nəzərə alan professional ədəbiyyat başlayır. Heç şübhəsiz, həmin ədəbiyyatın təşəkkülü XIX əsri bütövlükdə əhatə edən, XX əsrin əvvəllərində xüsusi ideoloji, milli proqramla meydana çıxan maarifçilik hərəkatının təşəbbüsü idi. Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qələbəsi və sovet məktəbinin təşəkkülü ilə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının aşağıdakı əsas mənbələri müəyyənləşmişdir:

a) Folklor (uşaq folkloru);

b) XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində maarifçi yazıçıların əsərləri;

c) Müasir yazıçıların folklor mövzularında yazdıqları əsərlər;

d) Bilavasitə sovet ideologiyasının təsiri və təzyiqi altında yaradılmış yeni

ədəbiyyat.

Müşahidələr göstərir ki, Azərbaycan uşaq poeziyasının müəyyənləşməsində, orta məktəb dərsliklərinin və estetik-pedaqoji, mənəvi ideoloji sistemin hazırlanmasında həmin ədəbiyyat tipləri son dövrlərə qədər mövcud olmuş, nəinki ətalətlə inkişaf etmiş, eyni zamanda uşaq ədəbiyyatının yaradılması prosesinə, həmin prosesin ideya-estetik məzmununa həlledici təsir göstərmişdir.

1960-cı illərdən etibarən Azərbaycan ədəbiyyatında, xüsusilə poeziyada özünü göstərən kifayət qədər sistemli, ardıcıl milliləşmə prosesi istər-istəməz uşaq poeziyasının məzmununa da təsir göstərdi. Həmin təsirin konkret olaraq aşağıdakı nəticələrini göstərmək mümkündür.

- Xalq ədəbiyyatına, folklor düşüncə tərzinə qayıdış;
- Həddindən artıq ideoloji, bilavasitə sovet düşüncə tərzinin məhsulu olan mövzulardan bu və ya digər şəkildə imtina olunması;

Milli dəyərlərə əsaslanaraq Azərbaycan mövzusunun (Azərbaycanın tarixi, coğrafiyası və s.) xüsusi şəkildə ön plana çəkilməsi, ədəbiyyata yeni mövzuların gəlməsi ilə nəticələndi.

1960-cı illərdə uşaq poeziyasında özünü göstərən həmin dəyişikliklər sovet məktəbinin, "formaca milli, məzmunca sosialist" sovet ədəbiyyatının rəsmi olaraq aradan qalxması ilə özünü daha parlaq şəkildə 1980-ci illərin sonu, 1990-cı illərin əvvəllərində göstərir. Lakin istər-istəməz belə bir sual meydana çıxır ki, 1960-cı illərdən başlayan ədəbi-estetik dəyişikliklər keyfiyyət həddinə məhz bu illərdə çatırdımı?

Ona görə ki, 1980-ci illərin ortalarından başlayaraq, milli ictimai estetik təfəkkür artıq "formaca milli, məzmunca sosialist" ədəbiyyatının ideoloji-rəsmi təzyiq əsasında kifayət qədər süni olaraq yaradılmış bir sistem olduğunu dərk edirdi.

Məhz 1980-ci illərin ortalarından başlayaraq ən müxtəlif adlar və formalarla sovet ədəbiyyatını müdafiə edən sovet cəmiyyəti faktiki olaraq sübut edir ki, bu da həmin cəmiyyətin poeziyasındakı ideoloji dayaqlarının bütünlüklə aradan qalxması demək idi.

Tarixi təcrübə təsdiqləyir ki, xalq psixologiyasından mayalanan, xalqın mənəvi-əxlaqi və estetik məziyyətlərini ehtiva edən əsərlər, yaddaşda qalma və yaşamaq qüdrətinə malikdir. Ən bəşəri ideyalar belə milli özünə xas keyfiyyətlərə malikdir. Elə əslində milli özünəməxsusluq bəşəri sərvətin əsas mayasıdır. Şübhəsiz, ümumbəşəri sərvət milli sərvətin zəminində yaranır. Xalq mənəviyyatına söykənən bu zəmin bəşəri əxlaqın başlıca mənbəyidir. Sosializm-realizm təbliğatçıları bəşəriliyin vəhdətini nəzərə almır, sosializm prinsiplərini ön plana çəkir, hətta ideyaları sosializm-realizm qanunlarına tabe etməyə çalışırdılar. Bütün bu prinsiplər uşaq ədəbiyyatında da müşahidə olunur. Ədəbiyyatın da ümdə vəzifəsi uşaqlara ilk növbədə, milli-mənəvi sərvəti çatdırmaq, bu hissi aşılamaq və onları bu yöndə tərbiyələndirməkdir. Bədii söz sənəti isə bu hisləri öz məzmununa hopdurmalı, ən incə mətləblər belə yazıçı müşahidəsindən yayınmamalıdır. Zahirən "mən azərbaycanlıyam" deməklə, eləcə də "məıı bütün xalqlara öz xalqım kimi eyni nəzərlə baxıram" kimi quru və pafoslu şüarlar milli və bəşəri duyğuları ifadə etmir. Yazıçı milli və bəşəri duyğuları böyüklərin də, uşaqların da təbii hərəkətində, davranışında, hətta qanında sezdirməlidir. Millilik ailədə, illərin təcrübəsində meyara, ölçüyə çevrilmiş etik-əxlaq qanunlarından başlayaraq ta ümumxalqın, millətin adət-ənənəsinə çevrilmiş, kütlə tərəfindən mənimsənilmiş, qanunlaşmış etik meyarlardır.

Azərbaycan uşaq poeziyasının tədqiq olunmuş dövrdəki vəziyyətini əks etdirən bir sıra

amilləri nəzərdən keçirdikdə aşağıdakı mənzərə ilə qarşılaşırıq:

Əvvəla bu dövrdə Azərbaycan uşaq poeziyasının nəşr olunduğu mətbuat orqanları – "Göyərçin", "Pioner" jurnalları, "Azərbaycan pioneri" qəzeti respublikada baş verən demokratik hərəkatın bilavasitə təsiri ilə yenidən təşkil olunmaq məcburiyyətində qaldı. Belə ki, milli idealogiyaya uyğun gəlməyən, öz ideoloji mənəvi həyatını başa vurmuş "Pioner" anlayışı bu orqanlardan ikisinin adından götürüldü ki, bu da prinsip etibarı ilə həmin orqanların artıq yaşamaq imkanının olmaması demək idi. Eyni zamanda köhnə cəmiyyətin dağılması, yeni cəmiyyətin isə ideoloji tərbiyə aparatının hələ lazımi səviyyədə olmamasının nəticəsində uşaq mətbuat orqanlarının fəaliyyəti qeyri-ardıcıl xarakter almağa başladı. Bununla belə, həmin vəziyyətdə uşaq mətbuatı artıq köhnə dövrün deyil, bilavasitə yeni dövrün mətbuatı olub, yeni ədəbiyyatın, yeni mövzuların mövqeyində dayanırdı.

Müasir Azərbaycan uşaq poeziyası 1980-ci illərin ortalarından sonra yeni mərhələyə qədəm qoyur. Həmin mərhələ, birinci növbədə, Azərbaycanda gedən müstəqillik, milli azadlıq hərəkatının doğurduğu emosiyanın, ovqatın, sosial-mənəvi təfəkkürün, ideyaların poeziyada (o cümlədən uşaq poeziyasında) əksi ilə xarakterizə olunur. Araşdırmalar belə bir nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, 1980-ci illərin ortalarından etibarən yaranan Azərbaycan uşaq poeziyası əvvəlki dövrlərdəkindən həm ideya-məzmun, həm də bu və ya digər dərəcədə poetik formaca fərqlənir. Əgər həmin illərə qədər sovet dövrü, onun mənəvi-ideoloji prinsipləri hələ yaşayıb fəaliyyət göstərirdisə, 1980-ci illərin ortalarından başlayaraq demokratik prinsiplər daha çox yayılır, poeziyanı (o cümlədən uşaq poeziyasını) daha geniş bir şəkildə əhatə edirdi.

Azərbaycanda xüsusilə 1980-ci illərin sonu 1990-cı illərin əvvəllərində baş verən mürəkkəb ictimai-siyasi, mənəvi-ideoloji hadisələr, eləcə də ümumən dünyada gedən proseslər (hər şeydən əvvəl sosializm sisteminin dağılması, dünyada siyasi-ideoloji, iqtisadi, mədəni inteqrasiyanın qarşısında dayanan maneələrin aradan qaldırılması) yalnız böyüklərin deyil, həm də uşaqların, gənclərin (yeniyetmələrin) həyatına, mənəviyyatına, dünyagörüşünə təsir etmişdir. Ona görə də son illər istər ümumən poeziyada, istərsə də uşaq poeziyasında əsas diqqət sənətkarlıq, poetik-forma deyil, mövzu, ideya-məzmun axtarışlarına verilmişdir. X.Əlibəyli, M.Aslan, xüsusilə Zahid Xəlil, Fikrət Sadıq, İlyas Tapdıq, Ələmdar Quluzadə, Qəşəm İsabəyli, Məmməd Namaz, Rafiq Yusifoğlu kimi şairlərin (sonuncular tədqiq olunan dövrdə uşaqlar üçün daha çox yazmışlar) əsərlərində həmin cəhət özünü aydın şəkildə göstərir. Son illərin uşaq poeziyasında gedən axtarışlar, müəyyən mənada, azadlıq, milli müstəqillik, şəxsiyyətin həmahəng inkişafı uğrunda mübarizənin tərkib hissəsidir.

1980-ci illərin ortalarından sonra Azərbaycan uşaq şeirinin inkişafını şərtləndirən amillər aşağıdakılardan ibarətdir:

a) Azərbaycan uşaq poeziyasının mövcud ənənələri, tarixi təcrübəsi, zaman-zaman müəyyənləşmiş humanist, milli-demokratik xarakteri, mükəmməl bədii ifadə imkanları;

b) müasir dövrün mənəvi-ideoloji şəraiti, gənc nəslin yeni ideyalara yiyələnmək ehtiyacı, uşaq poeziyasının mövzu, ideya-məzmun baxımından axtarışlarının get-gedə güclənməsi ehtiyacı;

c) uşaq poeziyası sahəsində çalışan "kadrların professionallıq səviyyəsinin yüksək olması, bu sahəyə yeni qüvvələrin gəlməsi və s.

Dünya ictimai-mədəni fikrinin inteqrasiyasının daha da gücləndiyi müasir şəraitdə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı heç şübhəsiz, yalnız milli məzmunlu mövzularla məhdudlaşmamalı, geniş beynəlxalq arenaya çıxmalıdır; halbuki 1980-ci illərin ortalarına qədər bu çıxış məhdud ideoloji xarakter daşımış, sosialist ədəbiyyatının prinsiplərinə tabe olmuşdur. Hazırkı halda isə Azərbaycan uşaq poeziyası beynəlxalq əlaqələrini müstəqil şəkildə, yalnız milli mövqedən

həyata keçirir. Bu əlaqələrin həyata keçməsi üçün milli mətbuatın mövqeyi önəmlidir. Bu zaman aşağıdakı istiqamətlərin perspektivliyi hiss edilir:

a) beynəlxalq, yaxud ümumbəşəri mövzulara marağın güclənməsi;

b) milli mövzuların ideya-estetik interpretasiyasında beynəlxalq, yaxud ümumbəşəri prinsiplərə əsaslanılması.

Ümumiyyətlə, müasir Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı (1950-ci illərdən başlayaraq)

1) xalq ədəbiyyatına, folklor ifadə tərzinə qayıdış;

2) bilavasitə sovet ideologiyasının məhsulu olan mövzulardan imtina olunması, daha doğrusu, həmin ideologiyaya münasibət;

3) milli dəyərlərə əsaslanmaq,

Həmin tendensiyalar 1980-ci illərin ortalarından sonra nəinki daha da güclənir, eyni zamanda yeni tarixi şəraitə uyğun olaraq keyfiyyətcə dəyişir: sovet ideologiyası süqut etdiyindən həmin ideologiyanın doğurduğu mövzular, ideyalar tamamilə aradan qalxır, əsas diqqət Azərbaycanın azadlığı, müstəqilliyi ideyalarının geniş bir şəkildə təbliğinə verilir. “Azərbaycan pioneri” qəzeti, “Pioner” jurnalı artıq milli məzmuna yiyələnirdilər. Yeni uşaq mətbuatı orqanları meydana çıxırdı ki, onların güclü yaradıcılıq bazasına malik olduğunu demək isə çətindi.

1980-ci illərin ortalarından başlayaraq Azərbaycan uşaq poeziyasında ən çox işlənən mövzular aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Vətənpərvərlik ideyası.
2. Təbiətə aid uşaq əsərlərinin yaranması.
3. Mənəvi-əxlaqi dəyərlər və tərbiyə.

Vətənpərvərlik mövzusu həmin mövzular içərisində daha geniş yayılmış, daha çox axtarış istiqamətləri, ideya-fikir rəngarəngliyi ilə seçilir. Belə ki, mövcud şərait vətənpərvərlik mövzusunun müxtəlif imkanlarını üzə çıxarır: hər şeydən əvvəl, “sovet vətənpərvərliyi” ideyaları süqut edir, onun yerini Azərbaycan vətənpərvərliyi tutur. Məsələnin mahiyyəti ondadır ki, 1980-ci illərin sonu 1990-cı illərin əvvəllərinə qədər Azərbaycan vətənpərvərliyi Azərbaycanın dağlarını, düzlərini, çaylarını, bulaqlarını və s. tərənnüm etməklə bitirdisə, ondan sonra həmin mövzu siyasi-ideoloji məzmun kəsb edir. Artıq sözün müstəqim mənasında Azərbaycan vətənpərvərliyindən bəhs edilir. 1990-cı illərdə uşaq poeziyasında vətənə məhəbbətdən danışmaq, birinci növbədə, vətənin azadlığından, müstəqilliyindən, milli hisslərdən danışmaq deməkdir. Vətən mövzusu daha differensial keyfiyyətdə təzahür edir, daha konkret motivlərlə səciyyələnir. Əvvəlki onilliklərdə özünü göstərən mücərrəd mühakimələr artıq öz ideya-estetik dəyərini itirir. Bununla belə qeyd etmək lazımdır ki, 1980-ci illərin sonu 1990-cı illərin əvvəllərindən sonra da Azərbaycan vətənpərvərliyi mövzusunun işlənməsində müəyyən çətinliklər, yaradıcılıq problemləri diqqəti çəkir. Uşaq şairləri bəzən dövrün ideya-estetik tələbinə cavab verməyən poetik ifadə üsullarına müraciət edir, ümumi mühakimələr söyləməkdən, artıq öz təsirini itirmiş, “köhnəlmiş” ifadələr işlətməkdən irəli gedə bilmirlər. Biz bunun səbəbini Azərbaycan ədəbi-ictimai təfəkküründə gedən qlobal dəyişikliklərin doğurduğu mürəkkəb şəraitdə görürük; belə ki, zamanın sürətli hərəkətinə uyğunlaşmaq, mənəvi-ideoloji proseslərin arxasınca çatmaq bir sıra hallarda mümkün olmur.

Təbiət mövzusu Azərbaycan uşaq şeirinin ənənəvi mövzularından biridir. Estetik tərbiyənin mühüm bir vasitəsi təbiət gözəlliklərridir. Təbiət gözəlliklər mənbəyidir. O, estetik hisslərin, təxəyyülün inkişafına zəngin material verir. Təbiət ən yaxşı rəssamdır: "Xəyal həqiqi güldən

daha yaxşı heç bir şey təsəvvür edə bilməz" (N.Çernışevski). "Təbiət həm də tərbiyəçidir".

O, insanın ağlını və qəlbini zənginləşdirir, onda yüksək estetik və mənəvi hisslər - vətənpərvərlik, xeyirxahlıq, həssaslıq, doğma torpağa məhəbbət, iftixar hissləri oyadır. Bütün bunlar isə təbiətə, ətraf mühitə, insanlara estetik münasibətin formalaşmasına kömək edir

Təbiətdəki proseslərin konkret təhlili insanın formalaşması məsələsi həm təbii, həm də ictimai elmlərin köməyi ilə həyata keçirilməlidir.

Sovet poeziyasında bu mövzu sosialist ideologiyasına tabe edildiyi halda, 1980-ci illərin ortalarından sonra milli düşüncə mövqeyindən işlənməyə başlanmış, əsasən Azərbaycan təbiətinin gözəlliyindən bəhs edilməklə gənc oxucularda vətənpərvərlik tərbiyəsinə yönəldilmişdir. Lakin az da olsa, bir növ "neytral təbiət şeirləri" də yaradılmışdır ki, həmin şerirlər ilin fəsillərindən, dünyanın, (birinci növbədə) Azərbaycanın flora və faunasından bəhs edir. Təbiət poeziyasının, ümdə məqsədi uşaqları ətraf aləmlə, Azərbaycanın (ümumiyyətlə dünyanın) coğrafiyası ilə tanış etmə funksiyası həmişə olduğu kimi bu gün də qalmaqdadır.

Lakin bir məsələ də var ki, 1980-1990-cı illərdə Azərbaycanda baş verən ictimai-siyasi hadisələr uşaq ədəbiyyatında təbiət mövzularından müəyyən qədər ayırmış, daha çox mənəvi-ideoloji sahəyə meyil artmışdır.

Mənəvi dəyərlər və tərbiyə mövzusu Azərbaycan vətənpərvərliyi mövzusu qədər geniş işlənməsə də, kifayət qədər funksionaldır: buraya ata-anaya məhəbbət, dostluğa sədaqət, böyüklərə qayğı və s. motivlər daxildir. Həmin motivlərin 1980-1990-cı illər Azərbaycan uşaq poeziyasında eyni səviyyədə işləndiyini söyləmək mümkün deyil. Eyni zamanda bu mövzunun məzmununda əhəmiyyətli dəyişiklik baş vermiş, "kommunizmin əxlaq kodeksi"nə əsaslanan uşaq poeziyası aradan qalxmış, milli-mənəvi dəyərlər, tarixi-etnoqrafik prinsiplər ön plana keçmişdir. Xüsusilə əməyə, əmək adamına hörmət motivi keyfiyyətcə dəyişmiş, "zəhmətkeş sovet adamı" obrazı təfəkkürdən silinmiş, "xarüqələr yaradan fəhlə əlləri" barədəki yarı romantik təsəvvürlər unudulmuşdur. Əməyə münasibətin normal, tarixi ənənəvi baxışlara uyğun forması uşaq ədəbiyyatında getdikcə daha çox qərarlaşırdı.

Azərbaycanda 1980-ci illərin sonu 1990-cı illərin əvvəllərindən başlayaraq aşağıdakı milli-mədəni dünyagörüş formaları yaradılmışdır;

a) qədim (ümum türk)

b) müsəlman;

c) müasir (ümum dünya)

Həmin sistem müasir uşaq ədəbiyyatının mövzularının, motivlərinin, ideya-məzmununun müəyyənləşməsinə get-gedə daha çox təsir göstərirdi.

Müşahidələr, göstərir ki, bədii forma-janr axtarışları, bir qayda olaraq, ideya-məzmun axtarışları qədər intensiv getmir. Lakin poetika-forma axtarışları – müəyyən qədər problemlərlə müşayiət olunsa da, uşaq şairləri yeni ifadə üsulları axtarıb tapmağa çalışırlar. Süjet-kompozisiya, poetexnologiya, dil-üslub axtarışları, xüsusilə, 1990-cı illərin ortalarından daha geniş miqyas almışdır. Bu isə onunla əlaqədardır ki, 1980-ci illərin sonu 1990-cı illərin əvvəllərində böyük sürətlə gedən ideya-məzmun axtarışları artıq özünə müvafiq, rəngarəng forma təzahürlərini tapmaqdadır.

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatında müasir dövür uşaqlarının mənəvi dəyər və tərbiyəsinin formalaşmasında Ulu Öndər Heydər Əliyevin çox böyük ədəbi xidmətləri olmuşdur. Ədəbiyyatşünas alim Rafael Hüseynov, Heydər Əliyevin yaradıcılığını belə qiymətləndirirdi:- *Sən tarixi yaza-yaza özün də tarix oldun".*

AMEA-nın müxbir üzvü Yaşar Qarayev isə Ulu Öndərin 75 illiyi ərəfəsində qələmə aldığı məqaləsində yazırdı: "Heydər Əliyev olmaq, ümumiyyətlə, çətin işdir. 75 il fasiləsiz, hər ay, hər gün sərasər Heydər Əliyev olub qalmaq isə xüsusilə çətindir".

Həyatda Heydər Əliyev olmağın çətinliyinə etiraz edən tapılmaz. Bu işin ədəbiyyatda əksi, gerçəkdəki Heydər Əliyevi tarixi yaddaşdan ədəbi yaddaşa köçürmək, onun bədii obrazını yaratmaq ikiqat çətindir. Əgər bu obraz, bu bədii portret uşaqlar üçün yaradılırsa, azyaşlı oxucu üçün təqdim olunursa, işin ağırlığı bir qədər də artmış olur.

Heydər Əliyev bütün ağır və çətin işlərin içərisində xalqın gələcəyi hesab etdiyi uşaqlara da zaman ayırır, onların qayğı və problemləri, uğurlarıyla maraqlanırdı ki, bu da əslində onun mənəvi-əxlaqi dəyərlərə söykənən siyasi kursunun, Azərbaycan ideyasının tərkib hissəsi kimi dəyərləndirilməlidir.

Heydər Əliyevin ənənə halını almış, hər il qeyd olunan Uşaqların Beynəlxalq Müdafiəsi Günü tədbirlərində dərin məzmunlu çıxışlarını nəzərdən keçirdikcə onun bu sahədəki çoxyönlü işlərinə şahidlik edirik. Uşaqlara, yeniyetmələrə xitabla başlayan çıxışlar, əslində, Heydər Əliyevin gələcək nəslin tərbiyəsində, kamil şəxsiyyətlərin yetişməsində, azad və müstəqil Azərbaycanın idarəçiliyinin layiqli davamçılara ötürülməsi sahəsində gördüyü proqram xarakterli işlərin ifadəsi idi.

Çıxışlarının hamısında uşaqlara dərin sevgi və ehtiram ilə yanaşı, istedadlarına, qabiliyyət və kamallarına bir etimad və əminlik əks olunurdu. Bu arxayınçılıq və əminliyi şərtləndirən amillər onların idman, incəsənət-musiqi, rəqs, rəsm sahəsindəki bacarıqları və uğurları ilə yanaşı, həm də elm və təhsildə, olimpiadalarda əldə etdikləri nailiyyətlər idi.

Təbii ki, tarixi şəxsiyyətlərin öyrənilməsi, onların fəaliyyətlərinin tədqiqi elmi tarixin vəzifəsi olduğu qədər bədii ədəbiyyatın da borcudur. Ədəbiyyat tarixin yetişdirdiyi simaların obrazını yaratmaqla, həm də dünən, bu gün və sabah arasında ünsiyyət körpüsü qurmuş olur.

Heydər Əliyevin uşaq ədəbiyyatındakı obrazına işıq saldıqda göz önündə xilaskar, varlığı ümid və nicat vəd edən, Azərbaycanın özünəqədərki milli dövlətçilik, idarəçilik təcrübəsini bir daha nümayiş və təsdiq etdirən, təkcə həmfikirlərinə deyil, həm də opponentlərinə qəbul etdirən bir şəxsiyyət, xalqının qəhrəmanı, müdrik lider, millət atası kimi görünür. Heydər Əliyevin obrazına daha çox poeziyada rast gəlirik. Ulu Öndər haqqında uşaqlar üçün saysız-hesabsız şeirlər yazılmışdır. Nəbi Xəzri "İradə möcüzəsi", Valeh Mirzə "Ruhu canımızdadır", Şövkət Məmmədbəyli "Yaşayacaqdır", Uğurlu Xəlilov "Biri Günəş, biri Heydər", Xıdır Alovlu "Vətənləşən vətəndaş", Aygün Bal "Heydərin davamçısı gərək ki, Heydər olsun", Bəhlul Ataxanlı "Dünyanın Heydər oğlu", İlqar Dağlaroğlu "Heydər baba", Aynur Hüseynova "Körpələr babası sən, Heydər baba", Səmid Mövsümov "Qayəsi nur, özü də nur", Samir Səyyadoğlu "Haqqımızdır öyünmək", Əkbər Qoşalı "Ümidsiz ha deyilik", Ələmdar Quluzadə "Heydər baba, öndər baba", Rafiq Yusifoğlu "Rəhbərin heykəli", "Ulu Öndər", Nəriman Hüseyn "Nur övladı", Fərid Ağamirzəyev "Heydər baba", Oqtay Zəngilanlı "Ulu Heydər", "Millət atası", "Bir millət, iki dövlət" və adını çəkmədiyimiz yüzlərlə şeirdə Ulu Öndərin portretinə müxtəlif yöndən işıq tutulur.

Bədii nümunələrdə Heydər Əliyevdən həm tarixin və zamanın yetirdiyi, həm də tarixin özünü yaradan, onu yönləndirən kimi danışılır. Elə söykənən, elin söykəndiyi, yol açan, özü yol olan, xalqdan güc alan, xalqın güc aldığı, genetik yaddaşın, tarixi təcrübənin yetirdiyi və özü nümunəyə, məktəbə çevrilən, vətənin həm əsgəri, həm generalı... Bu məqamlar bəzən eyni şeirdə, bəzən də ayrı-ayrı, tam fərqli bədii nümunələrdə özünü göstərir.

Müasir Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı bu gün sürətli bir dəyişmə, yenidən formalaşma prosesi keçirir və Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı a) milli dəyərlərə əsaslanan, b) müasir dünyanın mənəvi-

mədəni səviyyəsini özündə ehtiva etməyə çalışan mükəmməl bir ədəbiyyat kimi formalaşır.

1. İlk növbədə, bütün digər məsələlərdə olduğu kimi, uşaq ədəbiyatı nəşrləri mexanizminin tənzimlənməsi üçün dövlət nəzarəti olmalı, bu sahə ciddi yanaşmanın predmetinə çevrilməlidir.

2. Nəşriyyatlar idxal etdikləri məhsula kommersiya maraqları səviyyəsindən yox, gələcəyimiz üçün atılan müqtədir addımın bir nümunəsi kimi baxmalıdır. Bunun üçün: a) ciddi, peşəkar uşaq ədəbiyyatı nümunələri yaradanlarla əməkdaşlıq eləməli; b) uşaqlardakı obrazlı yaddaşın möhkəmlənməsinə xidmət edən rəssamlıq işlərinə önəm verməli, mətnlə rəsm işlərinin harmonik tamlığı bərpa olunmalıdır. V.Q.Belinski yazırdı ki, "Uşaq nəticələr, sübutlar və məntiqi ardıcıllıq tələb etmir. Onun üçün obrazlar, rənglər və səslər lazımdır". Kitabdan alınan təəssürat nə qədər güclü, təsirli olursa, uşaq yaddaşında, poetik və estetik duyumunda, həyatı dərkində bir o qədər rol oynayır.

3. Ciddi ədəbi nümunələr daim təbliğ olunmalı, çevrilib başqa ölkələrə yayımlanmaqla bahəm, həm də alternativ olaraq uğurlu ssenari mətnlərində yaşamını, funksionallığını davam etdirməlidir. Uşaq dünyası, bu dünyanın rəngləri, onları doğru-dürüst insan kimi yetişməsini şərtləndirən amillər televiziya verilişlərinin ana xəttini təşkil etməli, xüsusilə dilin təmizliyinin, şirinliyinin qorunmasına prinsipiallıqla yanaşılmalıdır.

4. Televiziya ilə birgə əməkdaşlığa yol olmalıdır, maraqlı uşaq filmləri çəkilib təqdim olunmalıdır. Uşaqlarımız hələ də "Sehrli xalat", "Bir qalanın sirri" və "Qaraca qız" filmlərindəki uşağı seyr edirlər. İnternet əsrinin bütün əlçatmazlığı dəf edən qabiliyyəti qarşısında "Sehrli xalat" öz gücünü itirməyibmi? Bəs yeni dövrün qəhrəmanı kimdir? Olsun, lap cırtdan da olsun, amma yeni əsr uşağını cəlb edəcək səviyyədə. Biz cırtdanı bü günün çağdaşlığına proyeksiyalasaq o, uşaqlar üçün yenə də maraqlı olacaq. Məsələ macərələrin kasadlığında, süjetlərin bəsitliyindədir.

5. Yazılan mətnlərdə, çəkilən cizgi filmlərində mətnə milli, ideya baxımından sağlam düşüncənin hopmasına diqqət edilməlidir. Yalnız bu halda, yad təsirlərdən qoruna bilərik.

Düşündüyümüz qədər, bu fikirləri həyata keçirmək o qədər də çətin yaradıcılıq prosesi deyil. Burada sadəcə, yaradıcı şəxslə dövlət marağının, sifarişinin tendensiyası olmalıdır. Bir də hər şeyin sonunda milli yaradıcılıq motivləri yer almalıdır. Bu da uğurlu uşaq layihəsinin və uşaq sabahına istiqamətlənən əhəmiyyətli addımdır. Addım atmaq isə heç vaxt gec sayılmaz...

Biz şübhə etmirik ki, Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının inkişaf mərhələsində və qarşıdan gələn illərdə maraqlı uşaq əsərlərinin yaranması, öz ideal yerini tapacaqdır.

Edebiyyat

1. Aygün Əhmədova. Müasir uşaq poeziyası (1980-1990-cı illər) Bakı-2001, 116 s

2. Görkəmli uşaq yazıçıları. "Zahid Xəlilin sənət dünyası" Bakı, ADPU-nun nəşriyyatı, 2010, 333 s

3. Günel Almaz. Rafiq Yusifoğlu poeziyasında sənətkarlıq axtarışları Bakı, ADPU nəşriyyatı, 2013, 450 s

COVID-19 IMAGES: THE FOSTERING OF MEANING OF THE COVID-19 CRISIS AMONG FRENCH POPULATION

Petra Pelletier[1,2*], Rubal Kanozia[3], Ritu Arya[3], Cécile McLaughlin[2], Magali Boespflug[4], Claire Lefort[5], Sophie Alain[6]

[*1] University of Paris Cité, Laboratory of Social Psychology (EA 4471), Paris, France

[2] University of Limoges, Research Center for Semiotics (EA 3648), Limoges, France

[3] Central University of Punjab, Department of Mass Communication and Media Studies, India

[4] University of Poitiers, Research Center for Management (CEREGE), Poitiers, France

[5] University of Limoges, CNRS UMR 7252, Xlim Research Institute, Limoges, France

[6] University of Limoges, INSERM UMR 1092, Resinfit CHU de Limoges, Limoges, France

Abstract

The large-scale Coronavirus disease 2019 (COVID-19), that has overwhelmed the world in 2020, origins in the invisible virus SARS-CoV-2 that measures only about only 120 nm in diameter. In line with the Global Risks Report (2022), the large-scale COVID-19 threat elicited important impacts in various sectors that might contribute to various future spillover effects and persisting crisis consequences. The overall aim of the interdisciplinary research program CoviZion, conducted in France during the COVID-19 pandemic breakdown, is to investigate the perceptions and impacts of COVID-19 mass media and scientific images on the general population and to develop concrete applications to improve the multi-level crisis management effectiveness. During the COVID-19 pandemic, the mass media have irrevocably contributed to construct collectively shared representations of the invisible SARS-CoV-2 virus, symbolically depicted as a "ball with spikes". Although these mass media representations might importantly differ from the SARS-CoV-2 scientific images. In order to obtain SARS-CoV-2 scientific images, free SARS-CoV-2 virions are collected from infected cell and placed in culture media. stored at -80°C, and visualized by an environmental scanning electron microscope (ESEM). The CoviZion research protocol combines research questionnaires (N = 144), pictographic measures and semi-structured research interviews (N = 26). The main results demonstrate that the mass media image of "ball with spikes" arouses dangerousness due to its warrior symbolism, tainted by mystery and divisive aesthetic. Moreover, SARS-CoV-2 scientific image is perceived as an abstract and uncontrollable object that is a vector of anxiety. Thus, participants tend to construct meaning of these new images on the basis of their pre-existing knowledge, cognitive schemas, and assumptions. These scientific results provide relevant supplementary elements to an improved multi-level crisis management, in particular public health policies and crisis communication effectiveness, during future COVID-19 pandemic breakdowns and other large-scale pandemics.

Keywords: COVID-19, SARS-CoV-2 virus, mass media, scientific images, meaning, crisis management

Acknowledgements

Fundings: This research was conducted as a part of the interdisciplinary research program CoviZion "*Storytelling of a Virus: Representations, Images and Imaginations. Represent and Understand in Order to Act Better and Live with it*", funded by AMI FLASH Research and Innovations COVID of Nouvelle-Aquitaine, France.

SEMANTIC ANALYSIS OF IMPERSONAL SENTENCES

Dr. KHAYALA HAMIDOVA

Azerbaijan State Pedagogical University, Lınguistics, Phd For Philology,

0009-0004-8189-77-41

Abstract

Before talking about semantic analysis of impersonal sentences, it is better to focus on the structure of impersonal construction. When we analyze impersonal sentences in Russian language, we can never see a grammatical subject. In comparison with Russian, in English impersonal sentences have grammatical subject, but not a logical one: ***It is very hot in July***. The subject **it** in this sentence does not refer to anything or anyone particular. Russian frequently uses an adverb as the predicate in *impersonal* constructions: ***Здесь душно. Завтра будет холоднее. It is scorching here. It will be colder tomorrow.***

Russian often uses impersonal construction in order to describe person's feeling. The person in such constructions will be in the dative case: ***Мне холодно.I feel cold. Лене там было скучно. It is boring for Lena there.***

Another way to form an impersonal construction in Russian is with the reflexive form of the verb **хотеть – хочеться.**

The verb **хочеться** will mean in this construction **feel like.** Compare this examples below***: Мне хочется смотреть фильм.I want to watch movie.***

Although the subject often exists in impersonal sentences, it cannot be grammatically reflected in the sentence. For example: In the sentence "It is clear to me", the subject is expressed by the word me, which is in a state of bias. So, it can be concluded that in an impersonal sentence, the subject is expressed in the word in the singular. The purpose of the speaker in impersonal sentences is not just to draw the listener's attention to the action, but rather to express the process, the work. For this reason, in impersonal sentences, the subject is not expressed in the form of a grammatical clause, and it is not possible to identify it due to the form of the message. There are some sentences that are not grammatically correct but can be added. For example, In the sentence "Sonra fikirləşib ki, yenə bizə gəlsin, iş belə olanda, xeyirxah adamlardan xəbər gəldi ki, o bizə gəlib Yuri Nikolaiçi aparmaq fikrindədir" It is easy to complete the omission in the first part of the sentence. Usually, the principle of such sentences is stated in the sentences before it, and in the following sentences it is omitted for the sake of saving. Such sentences cannot be called impersonal sentences. In other non-subject sentences (indefinite personal and general personal sentences) it is possible to imagine the subject, and it is possible to restore it, albeit formally. In English, on the other hand, there is almost no classification of one-member sentences by these types. Thus, in English, the matching of the message to the person is almost identical to that of the third person.

(Except for "To be") For example: "Will come." We can replace the omitted clause of the sentence expressed in the form with the exception of the first person singular and all other person pronouns. Even if we consider that in today's English the auxiliary verb "shall" is

replaced by the auxiliary verb "will", then the singular and plural forms of all three can replace the omitted clause. Let's analyze some sentences in Azerbaijani:

Sonra xanım xahiş elədi ki, nəvəsi Yuri Nikolaiçi onun yanında qoysunlar.

Amma, xeyr, bir də baxıb görürsən ki, qurtarmayıb: hələ təzəcə başlanır.

Although both sentences have no clauses, they are not impersonal sentences. An impersonal sentence, as we have already mentioned, does not have a principle, it cannot be imagined, and it cannot be even added to a sentence formally.

Key words: impersonal construction, logical meaning, semantical structure

Reference:

1. Fodor J.A. The language of thought / Cambridge: Harvard University Press 1975, 214 p.

2. P. Griffiths, Introduction to English Semantics and Pragmatics, Edinburgh, UK: Edinburgh University Press, 2006, 193 p.

3. G. Yule, The study of language, New York, USA: Cambridge University Press, 2010, 320 p.

4. Q.V. Kolshanskiy Communicative function and structure of language, M.:URSS, 2007, 176 p.

PROTECTION OF HUMAN LIFE (FROM ISLAMIC CONTEXT)

Dr. NASEEM AKHTER

Associate Professor, Department of Islamic Studies

Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

Abstract

The protection of human life is strongly emphasised as a fundamental Islamic objective in both the teachings of the Quran and the Sunnah (the practises and manners of the Prophet Muhammad, pbuh). This overview explains the Islamic perspective on preserving human life and draws attention to the key principles and laws found in the Islamic context. The Quran, which is a Holy Book, has several references to the sacredness of human life. "Whoever kills a soul except for a soul or for corruption [done] in the land—it is as if he had slain mankind entirely," states Surah Al-Ma'idah (5:32). The respect and regard of someone's life without justification and the value of safeguarding life are both emphasised in this text. The actions and sayings of Prophet Muhammad (pbuh) supports the Quran's teachings on the protection of human life. The Prophet stated that "The believer's soul is inviolable," emphasising the value of every human life. His teachings also promoted the notion of protecting oneself and others from harm.

Islamic law (Fiqh) offers a comprehensive set of guidelines for preserving human life. The following laws prohibit murder, self-immolation, and abortion unless absolutely required, and intentionally harming another person. Muslims believe that non-combatants and civilians must be safeguarded at all costs.

The concept of "Maqasid al-Shariah" (the objectives of Islamic law) places an emphasis on the idea that safeguarding human life is one of the fundamental objectives of Islamic jurisprudence. The preservation of human life is a core Islamic goal that is given tremendous weight, and this notion influences the establishment of laws and ethical behaviour in society by placing a heavy focus on social justice, safety, and healthcare. The Quran and Sunnah provide a solid framework for comprehending the sanctity of life as well as prescriptions for moral behavior and legal precepts to guarantee both the security and welfare of individuals and society at large. Islamic teachings may help create a society that is more equitable and compassionate by valuing human life and upholding these ideals.

Keyword: Human life, Islamic Context, Society, Islamic Fiqh

EFFORTS TO EMPOWER WOMEN IN RURAL PAKISTAN: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN THE CONTEXT OF ISLAM

Dr. NASEEM AKHTER

Associate Professor, Department of Islamic Studies

Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

Abstract

The empowerment of women in rural Pakistan is a complex issue firmly rooted in social, cultural, and religious traditions, particularly in the context of Islam. This study provides a concise outline of the difficulties and opportunities related to attempts to advance women's rights in rural Pakistan while taking the Islamic framework into account. The patriarchal culture of rural Pakistan limits women's access to resources, opportunities for education, and employment. However, within the framework of Islamic beliefs, a number of opportunities for empowerment have appeared. This study examined important opportunities and difficulties. Despite the protracted and difficult process of empowering women in rural Pakistan, there are many reasons for optimism. With the continued support of the public sector, business communities, and civil society, a more just and equitable society for everyone may be reached.

Keywords: Women, Empowerment, Rural Pakistan, Challenges, Opportunities

IMPACT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON ORGANIZATIONAL COMMITMENT WITH MEDIATING ROLE OF PSYCHOLOGICAL WELL BEING: AN EMPIRICAL STUDY ON SECONDARY SCHOOL TEACHERS

Mubashir KHALEEQ[1], Sadaf ARROUG[2], Rafia MUKHTAR[3], Dania AHMAD[4], Hassaanuddin AHMAD [5],

[1]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

[2]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

[3]Headmistress, Workers Welfare High School (Girls) Bahawalpur-Pakistan

[4]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

[5]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

ABSTRACT

Keeping in view the growing importance of emotional intelligence in social sciences, this study was an attempt to analyze the relationship between emotional intelligence (EI) and organizational commitment (OC) with the mediation of Psychological Well-Being (PWB) among secondary school teachers by using process macro. Moreover, statistical mediation model was used to find the role of intervening variable between the dependent (Organizational commitment) and independent (Emotional intelligence) variables. Further, it was also analyzed whether there is any relationship exists between emotional intelligence (EI) and psychological well-being (PWB), emotional intelligence (EI) and organizational commitment (OC), and psychological well-being (PWB) and organizational commitment (OC). Theory of emotional intelligence provides the basis for this particular research study. Theory of emotional intelligence was firstly introduced by two philosophers Mayers and Salovey in 1997 which was further extended by Daniel Goleman. As regard to methodology, quantitative research method was used to conduct the research .A survey research method was deployed to collect the data from the respondents of the study through the distribution and collection of the questionnaires. SPSS (Statistical Analysis Software) was used as the tool or interface to make data analyzed for the development of structural equation models. It was discovered from the study that emotional intelligence (EI) plays a very important role to keep the employees motivated at workplace in general and among secondary school teachers in particular. It also has been concluded from this research that psychological well-being (PWB) plays a mediating role between the relationship of emotional intelligence and organizational commitment. It was also revealed that emotional intelligence also has direct effect on organizational commitment (OC). The researchers' conclusion with suggestions and recommendations was also summed up at the end of the study.

Key Words: Organizational Commitment (OC), Psychological Well-Being (PWB), Emotional Intelligence (EI), Relationship, Motivated.

A STUDY OF PARENTS' ATTITUDE TOWARDS EDUCATION OF THEIR MALE AND FEMALE CHILDREN IN BAHAWALPUR: A SURVEY

Dania AHMAD[1], Hassaanuddin AHMAD [2], Rafia MUKHTAR[3], Mubashir KHALEEQ[1], Sadaf ARROUG[2]

[1]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

[2]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

*****Rafia Mukhtar,**

[3]Headmistress, Workers Welfare High School (Girls) Bahawalpur-Pakistan

******Mubashir Khaleeq,**

[4]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

*******Sadaf Arroug,**

[5]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

Abstract

Attitude is important because it can influence your ability to move through the world. For instance, maintaining a positive attitude can help you achieve measurable success in your personal and professional life. Parental attitude refers to the parents' look towards their child. It states parents' frame of mind and measures their involvement in a child's life. It considers their influence on children's choices, actions, responses, behavior and overall personality. Parenting attitudes vary from being supportive to suppressive. An appropriate attitude of parents toward their children's flourishing is therefore characterized by an attitude of hope, accompanied by reasonable expectations when dealing with less ultimate goals of which one can oversee the expected outcome. The current study was designed to identify the parents' attitude towards education of their male and female children in Bahawalpur, Pakistan. The study was descriptive in nature. The study was delimited to the parents of certain urban and rural areas from district Bahawalpur due to shortage of time and resources which consists of urban as well as rural areas. For this study, 391 parents were randomly selected as a sample. The collected data was entered into SPSS software for analysis. Later on, the data analysis was exported to the word office to tabulate correctly. First of all frequency and percentage were calculated and T-test was used for comparing the data. The results of the study indicated that parents give equal importance to the education of their male and female children. Parents don't consider girls source of earning. On the other hand, some parents are broad minded in the provision of higher education to their girls and some examples were noted by the researchers. It was also found that the daughters earn money for their family members. It was recommended that parents should pay full attention to their male and female children. The researchers' conclusion with suggestions and recommendations was also summed up at the end of the study.

Key Words: Attitude, Education, Attention, Responses, Hope.

INTRODUCTION

Research Background

In today's world, education has become an essential mean for achieving long term national development goals and improving both social and economic standards of living (Subrahmanian, 2007). In other words, education is a crucial and fundamental instrument directing many aspects of economic, political and social life (Mendy, 2008). It plays a vital role in eliminating social and economic injustices inherent in many communities (Ombonga, 2008).

At the present, education has become even more important due to advancements in information and communication technologies. The prosperity and wellbeing of a nation depends on the quality of education provided to its citizens equally regardless of any area or gender. The knowledge and the skills gained through education process are valuable for any country's development. This is the reason, the education level of the society and the quality of human resources are the driving forces of socio-economic development. The 10 countries advancing their level of education will experience the positive consequences of it in various fields (Yalin, et al., 2005). Education is individual's process of learning the values and the norms of the society they were born and live in, improving the things that they learn and transferring them to the next generations. From this point of view, the prior reason for society's need for education is the aim of keeping the current cultural values alive and transferring them to the next generations (Ozkalp, 1993).

Education is also necessary for enabling the sustainable development and growth and keeping social parity and the current political state of the country. Further, education facilitates exploration and adaptation processes to keep pace with the innovations for society's wellbeing (Dilli, 2006).

Provision of education and proper schooling is a basic human right of every child. Among other institutions of education primary schooling has a more important role as it is the place where the children utilize the socialization process and inculcates basic principles of life.

Equal availability of quality education for every child determines the cultural and educational standing of a nation in the community of nations. Becoming aware of this truth and having sensitivity about it can also be understood through education (Yalın etal., 2005).

However, gender inequalities exist in education around the world (Binelli, 2003). In spite of improvements and developments in the field of education, in many regions of the world female education is faced with several problems. Women do not enjoy the same education opportunities as men and gender inequalities continue in the society.

Female's educational experience is affected by many factors related to gender, religion, economic status, age and geographical location. In Pakistan, parents generally prefer their sons over their daughters because they are considered to be the helping hands for the parents. Parents tend to think that whatever they spend on their sons is an investment while spending over daughters is thought to be unnecessary, because they are considered as liabilities. A hidden fear in the minds of males is that after getting education the females may start interfering in the decision making process. They are kept economically dependent on males no matter how hard they work to contribute to the family's income. Their work is not recognized as a part of contribution to the household economy. They are also deprived of their share of inheritance.

Girls and women are entrusted with household responsibilities, care for children and old and members of the family and also to participate in the economic activities of the household (usually within the household) without remuneration. Men, on the other hand, are expected to earn income and to protect the family from violence of the outsiders. The female child is supposed to help in all household chores, which is a full time job (Adhikari, 2007).

This entire situation suits the male as it is economically beneficial to them. So to keep the status quo male deprives the female of her right to education. There are significant changes over the lives of women at the end of 20th century and beginning of 21" century. The need of addressing the issues of women and eliminating all forms of discrimination against women has become the major issue of policy initiatives. Enhancement of women capabilities and increasing their participation in all spheres of economic and social activities are the major commitments made at national and international level.

Purpose of the Study

The purpose of the present study was to identify the attitude of the parents towards education of their male and female children in Bahawalpur and to explore whether their perceptions show significant differences with respect to certain background variables. More specifically, parent's perception of benefits of girl's education and barriers to girl's education were examined.

Statement of the Problem

Parent's involvement is important for the education of children. The previous researches showed that the parents have an optimistic impact on the academic performance of their children. However, it requires further study as to what aspects of involvement add to the academic performance. Taking into account the importance of parent's involvement in children's academic performance, it seems important to study this dimension.

Objectives of the Study

The objectives of this study were:

1. To identify the attitude of parents towards the education of their male and female children.
2. To determine the bias for education of their male and female children in parents.
3. To find out significant difference between parent's attitude towards education of their male and female children in urban and rural areas.
4. To explore the problems which affect the education of female children.
5. To give suitable suggestions to parents for improvement of girl's education.

Research Questions

The following were the research questions of the study:

1. What is the attitude of parents towards the education of their male and female children"
2. Is there any bias for education of their male and female children in parents?
3. What are the differences between parent's attitude towards their children in urban and rural areas?
4. What are the problems which affect the education of female children?

Significance of the Study

The academic performance of the students is directly related to the attitude of parents and teachers. In Pakistan, the situation of education system is not ideal and there is much room for improvement. The study will be beneficial for parents, students and educators. Parents should realize that their involvement in the children's education process can improve his/her academic performance. By realizing their role in the betterment of their child's education process, parent can resolve many academic problems their child faces. In this way, parent's attitude will be improved towards children care and the academic achievement.

LITERATURE REVIEW

Nature of Education

Education is considered a fundamental right of every human being regardless of their race, sex, geographical area and religion. It is the prime responsibility of every government to make education available and accessible to each and every individual of the society helping them become a productive and prosperous citizen. Education not only serves the purpose of economic development but also contributes towards social wellbeing of the society by making them more knowledgeable and better decision makers. Female have equal right to get education. By promoting female education, a government can achieve socio-economic objectives. An educated mother can nurture her children in a better way helping them become a successful person in their practical life. Female education can not only reduce unemployment issues but can also make them better decision makers in their family affairs. However, the environment for female education is not as conducive in developing countries as compared to developed countries. Female face many hindrances like transportation issues, social and cultural issues and certain demographical issues. Further, there is a misconception that Islam is against female education. Knowledge is an important pillar of Islamic structure and to acquire knowledge is binding for all Muslims both male and female. One of the most important responsibilities of the Prophethood was the dissemination of knowledge and wisdom among all regardless of the gender. The process of revelation on Hazrat Muhammad (PBUH) started with the commandment of "Reading" (Iqra).

In Pakistan, the plight of Education is not that satisfactory and particularly in female education there is much room for improvement. Pakistan is placed at the lowest in Global Gender Gap index. The only way to redress this situation is a concerted effort by responsible Government authorities, private sector through NGOs as well as by print and electronic media by creating awareness and highlighting importance of female education. Government should resolve the basic issues like transportation problem in rural areas, teachers training in Government schools, up gradation of curriculum to meet the changing global needs and establishment of separate female institutions to address the issue of co-education in our society. Government through better legislation and effective enforcement of Act for Women protection against harassment can also build confidence of parents as well as of female students.

Education for All

In today's globalized world, the issue of equal access to education to each and every individual of the society has become very important regardless of their cultural background. The role of education is very important for providing a better and happier life to an individual. Equal access to education provides individuals of society the opportunity to contribute not only to their own family but also to the society and nation as a whole (Austin, 2017). Moreover, it would be imperative to address the lack of such opportunity as well as outline the reasons for it.

As part of the new UNESCO initiative each of us should strive to reach the equal access to education across the entire world. Countries all over the world are unequally divided among resources by nature and that's why some enjoys advantage over the others in moving on road towards prosperity. However, this gap could be minimized through education and knowledge. Through proper education in developing countries poor children could be made a productive unit of the economy (Austin, 2017).

Education holds essential benefits for the mankind. First of all, it helps alleviate poverty, which has become the most terrifying issue for the society to combat not only in the developing countries but also in the developed countries like USA. It holds the features of economic and

financial prosperity (Gillard, 2017). The level of education enables the flow of additional income and possibility of occupying better career positions for the under privileged class of society Finally, education can save lives of children in the most unsuitable growing up circumstances. Knowledge that education grants, enables young men and women to avoid plenty of mistakes that happen due to the lack of information and discussions (Gillard, 2017). If we want to live in a prosper and healthy society we should provide children with free basic education for all. The advantages of the education are doubtless, yet once we try to look at drawbacks, we will find none. There are children in need of our support. in need of books and teachers. Who will provide them with the vital resources of information for living a prosperous life? It is our obligation to change this world and make it a better, safe & secure place for our children. (Austin, 2017).

The right of education is considered as provision of free primary education to all children and equal access to secondary & higher education. The right to get education free from all discriminations is a fundamental human right. The education should be directed to improve personality of a child and help him become a successful citizen of the society. The right to education is an inherent right (Khan, 2008). Various types of right to education are primary education, secondary education and higher education. Technical and vocational education is considered to be another important prong of the education system that contributes towards eradication of unemployment by creating a skilled workforce Technical and professional education shall be made generally available and higher education shall be equally accessible to all on the basis of merit (Estrin, 2015).

Through education we can also achieve the objective of global peace & harmony among nations. Ignorance leads to extremism and non-tolerance for other nations and religions. Education creates better awareness and understanding of other's culture & beliefs (Estrin, 2015).

Importance of Female Education

Education has become basic need of everyone. For development, education is considered as the first and foremost factor. Also development can't be sustainable without women's active participation. Our society consists of men and women where both of them have got inborn right to get education. It is proven that development is only possible when women are educated (Joshi, 2015). Despite many efforts, the level of female education is still poor in developing countries. Literacy rate for female is lower than that of male. It is due to the fact that females get lesser opportunities to male. Although they go to education institutions, yet can't perform well because they are treated as drudges (boring and tiring work). For similar reasons dropouts and failure rate are often higher among female. Inadequate education for women is main cause of social backwardness and unsustainable development in developing countries.

It is correct to say that to educate a woman is to educate the family. Research in many countries has shown that if mother is well educated then the children will be healthier and better-fed; they will perform better at school and will be sent to school regularly to higher level. Overall family living standard improves as mother may work in local or cottage enterprise, which they spent on good for whole family. Hence, women education is a healthy source of contribution in smooth running of family. Educated women have proved to be no less than men in many fields. A good example can be Malala Yusuf Zai, a young girl from Pakistan. Women are competent to men in many fields. A family is prosperous where both husband and wife are well educated. Women education may also contribute to control population growth rate. A working woman would prefer to keep her family smaller in an order to smoothly continue her employment. It is a true statement that a home is the first school of every child and the mother is the first teacher.

She must know how to nurture and take care of her child. A well-educated mother can provide better environment to her child for well growth and for better education. So education could be utilized as the best method of women empowerment and sustainable development & growth (Joshi, 2015).

Women have proven that they can do the entire task as men can do if they are provided with education and growth opportunities. So providing education to every woman should be the top priority of every Government. Parents should know the value of daughter's education and should be encouraged to invest money for education rather than dowry. When women are well educated and skilled, they can compete men in entire fields. By removing discrimination on female education, population growth rate can be controlled. That's why it's the time to make every possible effort by individual, civil society and government to contribute towards expansion and promotion of women education in the best interest of the nation (Joshi, 2015).

Female Education in Islam

Gender inequality is considered a common accusation against Islam and a disparity in educational opportunities between men and women in many Muslim countries is often considered as a primary example of this. Education is seen as one of the pivotal factors in determining the economic, social and political advancement of a society and if, those making up over fifty percent of that society, are denied such a basic fundamental right then needless to say human rights activists will seek to find reasons for this disparity. Religion, particularly Islam is cited as a major stumbling block for women's advancement. Studies have shown that in many parts of Africa and South East Asia women's acquisition of knowledge is fervently opposed; regulated to secondary importance as compared to men or encumbered with so many restrictions as to make it almost impossible for female students to acquire a decent standard of education (Abbasi, 2009).

This is a sad misconception about Muslims and the societies that we have built since knowledge is one of the important pillars upon which the edifice of Islam has been raised. The very fact that the first revelation upon the Holy Prophet (blessings and peace be upon him) contained the commandment to 'read' speaks volumes of the emphasis Islam lays on education. Within Islam there is no disagreement found on acquisition of knowledge being binding and obligatory (Abbasi, 2009). The importance and excellence of knowledge has been highlighted both directly and indirectly in over five hundred places in the Holy Qur'an. Indeed one of the essential duties and responsibilities of Prophethood was the dissemination of knowledge and wisdom to all. Allah Almighty says:

Likewise, we have sent you (our) Messenger (blessings and peace be upon him) from amongst yourselves who recites to you our Revelations and purifies and sanctifies (your hearts and ill-commanding selves) and teaches you the Book and inculcates in you logic and wisdom and enlightens you (on the mysteries of spiritual gnosis and divine truth) which you did not know. [Al-Baqara, 2:151.]

He is the one Who sent a (Glorious) Messenger (blessings and peace be upon him) amongst the illiterate people from amongst themselves who recites to them His Revelations and cleanses and purifies them (outwardly and inwardly) and teaches them the Book and wisdom. Indeed, they were in open error before (his most welcome arrival). [Al-Jumu'a,62:2.]

A basic principle of Islamic Shariah states that when a commandment is revealed, even if the masculine form of word is used the female gender is also included in this commandment. If this principle is rejected then the basic pillars of Islam such as prayer, fasting, pilgrimage and alms-due will become null and void for women. So though God Almighty and the Holy Prophet

(blessings and peace be upon him) use the masculine form of sentence to describe most of the commandments, women are also bound to act and follow those rules and regulations (Abbasi, 2009).

The study of these verses clearly shows that the prophetic responsibilities of Prophet Muhammad (blessings and peace be upon him) through his Prophet hood included recital of the verses, purgation of the self, education of the Book and wisdom and communication of knowledge. Four duties out of five directly talk of knowledge whereas the second and fifth in the sequence refers to a particular kind of knowledge, which is technically defined as mysticism or Sufism. However if the doors of acquiring knowledge are closed for women or unjustified restrictions are imposed upon this acquisition, which religion will they act upon? How can they come to know the nature of the verses that have been revealed to them? How will they attain the wisdom and hikma that Allah Almighty wished them to know through the Holy Prophet (blessings and peace be upon him)? How are they to teach the fundamentals of the faith to their children if they have no knowledge of it themselves?

The Holy Qur'an also states: Say: 'Can those who have knowledge and those who do not be alike? Soonly the wise do receive the admonition [Al-Zumar. 39.9.1

Soonly those of His servants who have knowledge (of these realities with a vision and outlook) fear Him. Surely, Allah is Almighty. Most Forgiving (Fatir, 35:28]

None of these verses specify that only wise men' receive admonition or that only 'male servants' who have knowledge fear Him. If reference to the importance of knowledge has not been restricted within the purview of men by Almighty God, why do we persevere in creating them ourselves? A number of Prophetic traditions also talk directly about knowledge being obligatory and binding in character.

The Holy Prophet (blessings and peace be upon him) said:

Acquisition of knowledge is binding on all Muslims (both men and women without any discrimination). [Narrated by IbnMaja in al-Sunan, 1:81 $224.]

The Holy Prophet (blessings and peace be upon him) also said at another place

Acquire knowledge even if you may have to go to China for it. [Narrated by al- Bazzar in al-Musnad, 1:175 $95.1. He (blessings and peace be upon him) said at another place:

Allah Almighty makes the path to paradise easier for him who walks on it for getting knowledge. [Narrated by Muslim in al-Sahih, 4.2074 $2699)

It is apparent from the Holy Qur'an and hadiths that the acquisition of knowledge is obligatory for women in the same way as in the case of men. The study of the life of the Holy Prophet (blessings and peace be upon him) also shows that he himself made special arrangements for the education and training of women.

Abu Sa'id al-Khudri reports that some women said to the Holy Prophet (blessings and peace be upon him): 'men have gone ahead of us (in terms of acquisition of knowledge). Therefore, appoint a special day for our benefit as well. The Holy Prophet (blessings and peace be upon him) fixed one day for them. He (blessings and peace be upon him) would meet them on that day, advise them and educate them about commandments of Allah Almighty. [Narrated by al-Bukhari in al-Sahih, 1:50.]

‘A’isha al-Siddiqa, mother of the faithful, was a hadith-narrator, scholar, intellectual and jurist of great standing. She is believed to have reported 2,210 traditions Abu Hurayra, Abd Allah b. Amr and Anas b. Malik (may Allah be well pleased with them) were the only ones from

amongst male hadith-narrators who had narrated more traditions than she did. This itself illustrates that women could not only teach women but also men after fulfilling certain preconditions.

‘A’ishabintTalha (may Allah be well pleased with her) reports:

I stayed with A'isha. People from every city would come to me including the old ones (who would put forward questions) because they knew that I am her servant. And the students who were young would treat me like their sister and would present gifts (to "A'isha through me). Many would also write me letters (so that I could reply them back after soliciting answers from 'A'isha. I would submit. O aunt! Mr so and so has written a letter and there is his present as well. 'A'isha would say in reply to this: O daughter! Answer his query and give him present in exchange as well. If you have nothing to give, let me know, I will give. So she would return (the present in exchange and I would send it back along with the letter). [Narrated by al-Bukhari in al-Adab al-Mufrad.]

It is important to note here that the concept of knowledge in Islam covers a broad spectrum of subjects. All interpreters of the Holy Qur'an are in agreement that the first five verses of chapter al-Alaq form the beginning of the sending of revelation:

(O Beloved!) Read (commencing) with the Name of Allah, Who has created (everything). He created man from a hanging mass (clinging) like a leech (to the mother's womb). Read, and your Lord is Most Generous, Who taught man (reading and writing) by the pen, Who (besides that) taught man (all that) which he did not know [Al- ‘Alaq, 96:1-5.]

The first commandment contained in these verses relates to 'reading' as a part of a process of acquisition of knowledge In addition to the description of Allah Almighty being the Creator and Sustainer, two branches of knowledge are mentioned, embryology and sociology. Whilst indicating knowledge of biology and morality in these verses, the Qur'an explains the Islamic concept of knowledge as being very vast. Acquisition of knowledge embraces within in its fold all of its branches, both religious and secular. which are productive for mankind. It is important to note that this is not restricted to the purview of the traditional religious sciences. Instead many verses of the Holy Qur'an invite man to ponder and meditate over the creation of the universe. Thus it would be wrong to allow women to just partake in learning of the religious sciences and prohibit her from gaining a wider scope in her learning.

Another misnomer is the view that suggests women are only allowed to gain knowledge from female teachers and that instruction from men is prohibited due to the demands of purdah. Although an ideal environment would dictate women teaching women, we do not live in an ideal world where this is always possible. Since Islam is a religion for all nations and all times, it is based on practical reality. There is no stipulation that only women can teach other women or a bar regarding male teachers for women. If the rules of attire and dress are properly observed then men can teach female students under Sharia. This is also apparent from the above mentioned hadith where the Holy Prophet (blessings and peace be upon him) himself made arrangements for the education and training of women where one day was particularly specified for women in the Prophet's Mosque

Indeed those who quote the verses of the Holy Qur'an regarding the veil as an argument against women leaving the home in pursuit of knowledge are also severely misguided. If attending a school or college in the pursuit of knowledge constitutes breaking the laws of purdah then anytime a women steps out of her home would entail the same breakage of laws. This would of course create a ludicrous situation where a woman could never leave her home for any reason. If one looks at the verses regarding the veil Allah Almighty states:

And direct the believing women that they (too) must keep their eyes lowered and guard their chastity, and must not show off their adornments and beautification except that (part of it) which becomes visible itself [Al-Nur, 24:31].

Anas b. Malik (may Allah be well pleased with him) narrates: when people became separated from the Holy Prophet (blessings and peace be upon him), I saw 'A'ishabintAbiBakr and Umm Sulaym (may Allah be well pleased with them) were completely covered in attire. They would bring water-bags upon their back, offer it to the thirsty Muslims and then return. They would bring water-bags again and made the thirsty Muslims drink it. [Narrated by al-Bukhari in al-Sahih, 3:1055 §2724.]

RESEARCH METHODOLOGY

Research Design

Major objectives of the study were to identify the attitude of the parents towards the education of their male and female children, to determine the bias for education of their male and female children from parents, to find out significant difference between parents attitude towards their children with respect to urban and rural areas, to explore the problems which effects the girls education, to give suitable suggestion to parents for improvement of girls education.

The study was descriptive and quantitative in nature. Method adopted for gathering data from male and female parents was survey method. Descriptive studies are conducted to study the present and past situation of something which is under the study. So this study was an attempt to find the real position of the attitude of parents towards education of their male and female children, whether there is any inequality is present or not.

Validation and Reliability of Research Tool

On the basis of expert opinion about questionnaire 22 items were finalized to collect information from the parentsof children at secondary level. Construct of the questionnaire was based on their attitude toward their children's academics and their performance. The information about age, gender, qualification, occupation was also included in questionnaire items as demographics. For determining the internal consistency of items in research instrument, Cronbach's Alpha was calculated. These results were analyzed by using software package for social sciences (SPSS) version 20.0. Reliability of the questionnaire was 0.735. The details of factors wise reliability of this table.

Table 3.1 Reliability of Research Instrument

Sr. No.	Factors	Item No.	Cronbach's Alpha
1	Equal importance	1,2	0.807
2	Brain wave for girls education	9,15,17,13,22	0.725
3	Big idea about boys education	6,18,10,12	0.792
4	Financial problems	4,20,19,5,16,8,21	0.720
5	General opinions about girls education	3,14,7,11	0.635

Sample of the Study

No doubt, the data collection from all population is impossible so that's why sampling is adopted. For this study 391 parents were randomly selected as a sample from certain areas of

urban and rural areas from Bahawalpur, Pakistan. Then parents were divided further into groups on the basis of education, profession and income for better understanding the factors which effect the education of male and female education. During the data collection the researchers got help from friends and family to distribute the questionnaire due to unfavorable circumstances.

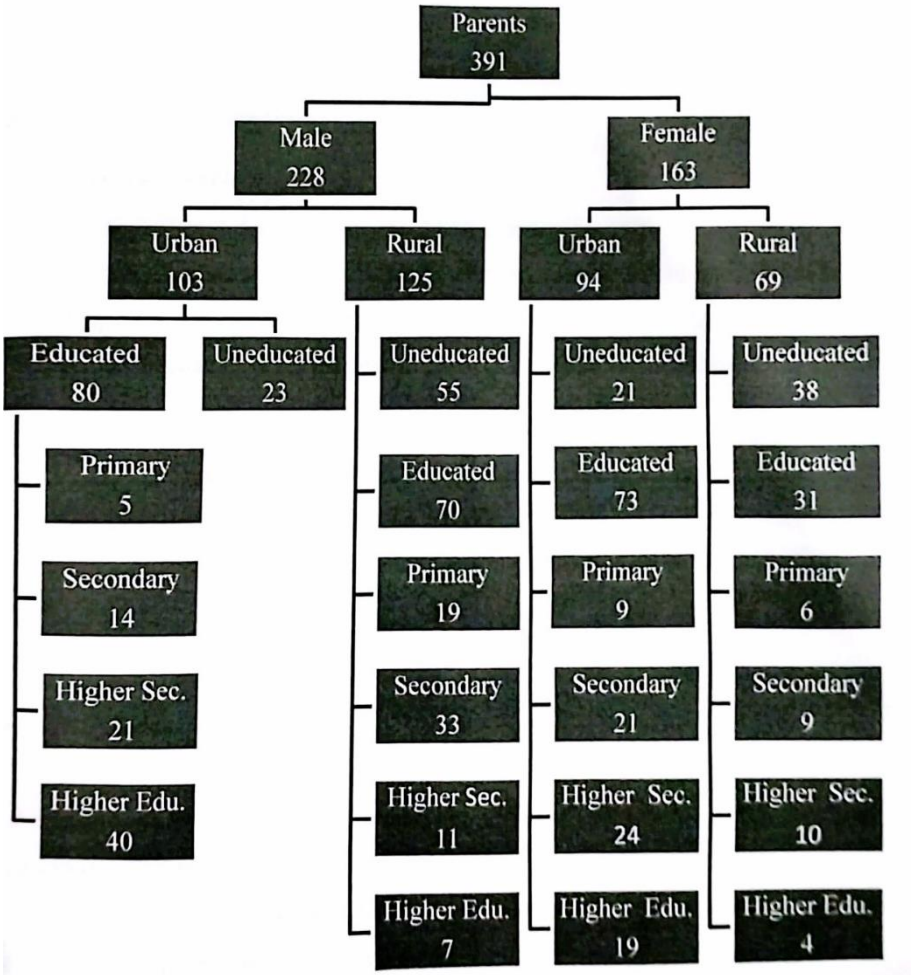

Administration of Research Tool and Collecting the Data

After finalizing the research tool the researchers went to the selected area and met the parents for the purpose of their research study. For this purpose, the researchers got help of family and friends.

RESULTS AND DATA ANALYSIS

Table.1 Parents Opinions about Equal Importance

Sr. No.	Item No.	Statement	*Factor Loading*	Variance Explained	Cronbach's Alpha
1	1	Parents give equal importance to boys and girls in education.	.833		
2	2	Parents select institution of same quality for boys and girls	.769	12.794	0.807

Table 1 shows construct items related to parents' opinions about equal importance Factor loading is given against each item. Variance explained was 12.794 Parents give equal importance to boys and girls in education and institution of same quality for boys and girls were included in said factor. The value of Cronbach's Alpha was 0.807

Table.2 Parents opinions about brain wave for girls education

Sr. No.	Item No.	Statement	*Factor Loading*	Variance Explained	Cronbach's Alpha
1	9	Separate coaching facilities for girls can improve female education	.711		
2	15	Girls should have freedom to choice their area of study	.579		
3	17	Girls should have the opportunity to goout of city for higher education	.551		
4	13	Parents should provide internet facilities to their girls for education purpose	.485	8.963	0.725
5	22	Proper implementation of women harassment act can improve girls education	.455		

Table 2 shows construct items related to parents' opinions about brain wave for girls' education. Factor loading is given against each item. Variance explained was 8.963 separate coaching facilities for girls can improve female education, freedom to choice their area of study, the opportunity to goout of city for higher education, provide internet facilities to their girls for education purpose and proper implementation of women harassment act can improve girls education were included in said factor. The value of Cronbach's Alpha was 0.725

Table 3 Parents opinions about big idea about boys education

Sr. No.	Item No.	Statement	*Factor Loading*	Variance Explained	Cronbach's Alpha
1	6	Parents choose English medium schools for boys instead of girls	.517		
2	18	Parents prefer boys education for their better employment opportunities	.513		
3	10	Parents provide additional coaching facilities to boys	.406	8.404	0.792
4	12	Parents proudly discuss the education achievement of their boys	.370		

Table 3 shows construct items related to parents' opinion about big idea about boys' education. Factor loading is given against each item. Variance explained was 8.404. Parents choose English medium schools for boys instead of girls, better employment opportunities, provide additional coaching facilities to boys and proudly s the education achievement of their boys were included in said factor. The value discuss of Cronbach's Alpha was 0.792.

Table 4 Parents opinions about financial problems

Sr. No.	Item No.	Statement	*Factor Loading*	Variance Explained	Cronbach's Alpha
1	4	Parents hesitate to spend money on the education of girls	.739		
2	20	You think that girls can improve domestic income through education	.712		
3	19	Number of children causes the hurdle in education of girls	.690		
4	5	Parents don't provide higher education to girls because of their marriage/marital status	.644	7.521	0.720
5	16	Household responsibilities are given preference over education for girls	.577		
6	8	Financial issue play role in the education of girls and boys	.550		
7	21	Girls provide financial assistance to their parents after getting proper education	.512		

Table 4 shows construct items related to parents' opinion about financial problems. Factor loading is given against each item. Variance explained was 7.521. Parents hesitate to spend money on the education for girls, improve domestic income through education, number of children causes the hurdle in education of girls, parents don't provide higher education to girls because of their marriage / marital status, household responsibilities were given preference over education for girls, financial issue play role in the education of girls and boys and financial assistance to their parents after getting proper education were included in said factor. The value of Cronbach's Alpha was 0.720.

Table 5 Parents opinions about general opinion about girls education

Sr. No.	Item No.	Statement	*Factor Loading*	Variance Explained	Cronbach's Alpha
1	3	Parents hesitate to send girls to school due to social atmosphere	.669		
2	14	Girls are under the pressure of family honor	.594		
3	7	Parents give full moral support to girls in education	.494	.6936	0.635
4	11	Poor transport facilities is a major problem for girls education in rural areas	.437		

Table 5 shows construct Hems related to parents' opinion about general opinion about girls education Factor loading is given against each item Variance explained was 6.936. parents

hesitate to send girls to school due to social atmosphere, girls were under the pressure of family honor, moral support to girls in education and poor transport facilities was a major problem for girls education in rural areas were included in said factor. The value of Cronbach's Alpha was 0.635.

FINDINGS AND DISCUSSION

In the light of collected data, this study was conducted to investigate the parent's attitude towards education of their male and female children in Bahawalpur with respect to some factors, like provision of facilities, bearing the educational expenses of children, giving attention to the performance of their children and many other factors related to parents own concerns. Study was also aimed to investigate the contribution of parents in provision of academic resources to their children and how much they are giving priority to the learning of their children gender wise.

Most of the parents argued that they have provided the facility of computer at home as well as the parents have also facilitated their children with internet facility and they also have allowed their children to use internet at home. But some parents argued that they have not provided the facility of computer at home as well as not facilitated them with internet facility for education purpose. Parents think use of internet spoils the child and it is just the wastage of time. So the behavior of parents about provision of technology was mostly positive. Importantly, this research revealed that all of the behaviors of parents with their children whether those behaviors were related to the home environment or school environment were affecting the children in both the situations, in a negative or positive way to the academic achievement of the children. Finally it has been analyzed that in many situations, attitudes of parents of both localities were almost the same. But in a few matters, some parents had a rigid attitude towards the education of male and female children. If parent's behavior is good, effect on academic achievement will be positive. But if the behavior of parent's is non- supportive, obviously children will be affected in a negative way. It also showed that parents were not too much involved in the academic matters of their children like teachers, but still the involvement of parents was also necessary for the success and progress of their children.

CONCLUSION, SUGGESTIONS AND RECOMMENDATIONS

In the light of objectives of the study and statistical analysis and findings, it has been concluded that attitude of parents plays pivotal role in education of their children. Some of the behaviors greatly affect the academic achievement of their children. Paying of educational expenses, appraising upon good results, providing peaceful home environment and proper facilities, equally treating male and female children and attending the meetings arranged by the school or teachers are the key behaviors that effects children academic achievement positively. There are some main points concluded from the study.

1. Parents give equal importance to the education of their male and female children
2. But at some stages, parents think different for their boys and girls due to some factors like social atmosphere, some traditional trend, financial issues and domestic needs etc.
3. Co-education is a noteworthy factor in the girls education. Some parents don't want to send their girls to university. They think that separate coaching facilities can improve the girl's education and they feel more comfort with female teachers.
4. Although some of the parents have no financial issues yet they have conservative thoughts about girl's education. According to them there is no need of higher education for girls and some typical subjects are enough for them.

The following recommendations were made from the findings of the study:

1. Government should pay attention towards improvement of quality of education. in Government schools.
2. Government should improve the transportation facilities particularly in rural areas to enhance female participation in education.
3. Separate education institutions should be established to address the issues related to co-education system.
4. Government should effectively legislate and enforce Protection Act against Women Harassment to create a more protective social atmosphere for female students and workers.
5. Print, electronic media & civil society should play their role in creating awareness among the society about importance of female education. The productive role of female in financial & social betterment of their families should be emphasized.
6. Students should be provided adequate career counseling opportunities at school level. Helping & guiding them to choose the career that best suits their personal abilities and ambitions.
7. Parents should not bind the education of their daughters at secondary levels relatively permit them to acquire higher education and play their positive and productive role in the progress of society.

REFERENCES

Abbasi, R. (2009). Woman and Education in Islam. Minhaj-Ul-Quran International Retrieved from http://www.minhaj.org/english/tid/8535/ Women- Education- in- Islam-article-by-dr-raheeq-ahmad-rahiq-ahmed-abbasi-nazim-e-aala-mqi-minhaj- ul-quran.html.

Adhikari, L. (2007). Women's Perception in Gender Discrimination in Nepal, An Unpublished Dissertation submitted to Central Department of Population Studies. Tribhuvan University, (Kathmandu: CDPS).

Atinaf, W., & Petros, P. (2016). Socio Economic Factor Affecting female students Academic Performance at Higher Education. Health Care: Current Reviews, 4. 163. doi: 104172/2375

Austin, K. (2017). Speech on topic Education for All. Retrieved from https://domypapers. com/blog/speech-topic-education/

Bauer, J., Feng, W., Riley, E.N., & Xiahua, Z. (1992). Gender inequality in Urban Chaina: Education and Employment. Modern Chaina. 18, 3. 333-370 Retrieved from http://www.jstor.org/stable/189331

Bennett, L.D. (2011). Education inequality in the United State: Methodology and Historical Estimation of Education Gini Coefficient Retrieved from http:// www.centerforcollegeaffordability.org

Binelli, C. (2003). Educational Gender Gap, Inequality and Growth: A Gender Sensitive Analysis, (London: University College London).

Buzdar, M.A. and A. Ali. (2010). Parents' attitude towards daughters' education in tribal area of Dara Ghazi Khan (Pakistan). Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry 1(2), 16-23 (Turkey, Y category)

Castro, N. N. (2016). Three empirical essays on gender equality and education.(PhD dissertation). Retrieved from http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/125719 /nncldel.pdf?sequence=1

Dilli, C. (2006). Zorunlueğitimçağındabulunankızçocuklarınınokulagitmemenedenleri: Şırnakiliörneği. Unpublished Master's Thesis, Firat University, Elazığ

Diprete, A.T. (2013). The rise of women: The growing gender gap in Education and what it means for American schools Retrieved from http://pages.uoregon.edu/ eherman/ teaching/ texts/ DiPrete%20&%20Buchmann,%202013%20 Briefing% 20The-rise-of-women.pdf

Estrin, S. (2015). The right to Education as a Human Right Education. Retrieved from https://www.ukessays.com/essays/education/the-right-to-education-as-a-human- right-education-essay.php

Ghaida, D. A., & Klasen, S. (2004). The economic and human development costs of missing the millennium development goal on gender equity. Washington, DC: The World Bank.

Gillard, J. (2017), Education for All: meeting the challenges of the 21"centuary Global Partnership for education Retrieved from https://www.globalpartnership.org/ event/ education-all-meeting-challenges-21st-century-may-2017

Government of Pakistan. (2010). Pakistan Millinium Develop Goals Report-2010. Center for Poverty Reduction and Social Policy Development Retrieved from http:/ www.cprspd.org.pk

Hilal, H. (2016). Parents Attitude towards Education among Muslims.The International journal of India Psychology, (3), 4. Retrieved from http:www.ijip.in

Iqbal, S., Mohyuddin, D.A., Afzal, A., Taskees, S., Naqvi, M. (1998). Traditional Attiotude of Parents and its Impect on Female Educational Attainment in Rural Hafizabad, Pakistan. World Applied Science Journal. 27, 87-91. Retrieved from http://doi.org/10.5829/ idosi.wasj.11786

Joshi, M. (2015) Importance of Women education. Retrieved from http://hamroessay. blogspot.com/2015/06/essay-importance- of-women-education.html

Khan, Z. (n.d).Speech on education. Retrieved from http://www.yourarticlelibrary. com/speech/speech-on-education/45231

Klasen, S., & Lamanna, F. (2008). The impact of gender inequality in Education and Employment on Economics growth in developing countries: Updates and Extensions Gender and development in the Middle East and North Africa. Retrieved from https://ideas.repec.org/p/got/iaidps/175.html

Mendy, A. C. (2008) Moving toward parity education and the Sub-Saharan African girls. Unpublished Master's Thesis, University of Colorado, Colorado.

Militancy keeps 600,000 KP children out of school. (2012). Dawn News. Retrieved from http:/www.dawn.com/news/748685

Ministry of Finance. (2016). Pakistan Economic survey. Retrieved from http:/www.finance.gov.pk/survey-1516.html

Ombonga, M. M. (2008). Understanding experiences of girls in a center of excellence in Kajiado district, Kenya: An exploratory case study. Unpublished Doctoral dissertation, Michigan State University, Michigan.

Özkalp, E. (1993). Gender inequality in schooling: The case of Turkey. Sociology of Education,(pg. 25-43).

Regasa, G., & Taha, M. (2015). Perception of Parents towards the Academic Performance of Female Students: The Case of Kutto Sorfella Primory School, Sodo Zuria Woeda, Southern Ethiopia, Journal od Education and Practice.6, 2222-1735

Rehman, U., & Shafi, B. (2015) Traditional Thinking and Attitude of Parents towards Female Education Retrieved from https://www.semanticscholar.org/paper/ Traditional Thinking-and-Attitude-of-Parents-towar-Rehman-Shafi/9a 036116 1484f 71747ac82565ad4075d326dcabe

Samal,R. (2012). Parents attitude towards schooling and education of children(Master Thesis) Retrieved from http://ethesis.nitrkl.ac.in/3233/1/Final.pdf

Sarkar, S.T., Karim, A.H.M. & Abu Suffiun, S.M. (2017) Parental Educational Aspiration and Gender Inequality of Rural Children in Bangladesh: The role of Parental Attitude of Traditional Gender Role, Gender Biased Capability and Gender. Journal of International Women's studies, 18.2. Retrieved from http://vc.bridgew.edu/jiws

Subrahmanian, R. (2007). Gender in primary and secondary education: A handbook for policy-makers and other stakeholders. London: The Commonwealth Secretariat.

Tietjen, K. (1991). Educating girls: Strategies to increase access, persistence and achievement. Washington, DC: Advancing Basic Education and Literacy (ABEL) Project, Office of Education, USAID.

USAID, PAKISTAN, (2016). Gender Equality Program Retrieved from http:// www.usaid.gov/news-information/fact-sheet/gender-equality-program.

Yalın, A., Levent, B., Eroğlu, Ç. Y., &Cerrah, N. (2005). Haydikızlarokulaöğretmen el kitabı. Ankara: UNICEF.

Zhang, J., Xiapeng, P., Medina, A., & Rozzette, S. (2012). Gender inequality in education in Chaina: A meta regression Analysis. Retrieved from reapchaina.org/ reap.standford.edu

HUMAN LIFE REQUIRES PROTECTION & WELL-BEING (AN ANALYTICAL OVER VIEW FROM AN ISLAMIC CONTEXTUAL)

Dr. NASEEM AKHTER

Associate Professor, Department of Islamic Studies

Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

Abstract

The protection of human life is strongly emphasised as a fundamental Islamic objective in both the teachings of the Quran and the Sunnah (the practises and manners of the Prophet Muhammad, pbuh). This overview explains the Islamic perspective on preserving human life and draws attention to the key principles and laws found in the Islamic context. The Quran, which is a Holy Book, has several references to the sacredness of human life. "Whoever kills a soul except for a soul or for corruption [done] in the land—it is as if he had slain mankind entirely," states Surah Al-Ma'idah (5:32). The respect and regard of someone's life without justification and the value of safeguarding life are both emphasised in this text. The actions and sayings of Prophet Muhammad (pbuh) supports the Quran's teachings on the protection of human life. The Prophet stated that "The believer's soul is inviolable," emphasising the value of every human life. His teachings also promoted the notion of protecting oneself and others from harm.

Islamic law (Fiqh) offers a comprehensive set of guidelines for preserving human life. The following laws prohibit murder, self-immolation, and abortion unless absolutely required, and intentionally harming another person. Muslims believe that non-combatants and civilians must be safeguarded at all costs.

The concept of "Maqasid al-Shariah" (the objectives of Islamic law) places an emphasis on the idea that safeguarding human life is one of the fundamental objectives of Islamic jurisprudence. The preservation of human life is a core Islamic goal that is given tremendous weight, and this notion influences the establishment of laws and ethical behaviour in society by placing a heavy focus on social justice, safety, and healthcare. The Quran and Sunnah provide a solid framework for comprehending the sanctity of life as well as prescriptions for moral behavior and legal precepts to guarantee both the security and welfare of individuals and society at large. Islamic teachings may help create a society that is more equitable and compassionate by valuing human life and upholding these ideals.

Keyword: Human life, Islamic Context, Society, Islamic Fiqh

CHALLENGES AND EXCEPTIONAL OPPORTUNITIES FOR ATTEMPTING TO EMPOWERING WOMEN IN RURAL PAKISTAN UNDER THE ISLAMIC TEACHINGS

Dr. NASEEM AKHTER

Associate Professor, Department of Islamic Studies

Shaheed Benazir Bhutto Women University, Peshawar, Pakistan

Abstract

The empowerment of women in rural Pakistan is a complex issue firmly rooted in social, cultural, and religious traditions, particularly in the context of Islam. This study provides a concise outline of the difficulties and opportunities related to attempts to advance women's rights in rural Pakistan while taking the Islamic framework into account. The patriarchal culture of rural Pakistan limits women's access to resources, opportunities for education, and employment. However, within the framework of Islamic beliefs, a number of opportunities for empowerment have appeared. This study examined important opportunities and difficulties. Despite the protracted and difficult process of empowering women in rural Pakistan, there are many reasons for optimism. With the continued support of the public sector, business communities, and civil society, a more just and equitable society for everyone may be reached.

Keywords: Women, Empowerment, Rural Pakistan, Challenges, Opportunities

COMMON SYMPTOMS AND CARE MANAGEMENT IN MULTIPLE MYELOMA PATIENTS

MULTİPL MİYELOM HASTALARINDA SIK GÖRÜLEN SEMPTOMLAR VE BAKIM YÖNETİMİ

Ayşegül ÇELİK[1]

[1]Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Bakırçay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Onkoloji Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye, , 0000-0003-1786-0309

Özet

Multiple miyelom, diferansiye olmuş plazma hücrelerinin malign hastalığı olarak tanımlanmaktadır. Hematolojik hastalıklar içerisinde en yaygın görülen kanser türlerinden biri olup, tüm kanserlerin %1.6'sını, hematolojik malignitelerin %10'unu oluşturur. Yaş, cinsiyet, ırk, radyasyon maruziyeti, aile öyküsü, plazma hücrelerine ilişkin hastalıklar ve mesleki risk faktörleri multiple miyelom etiyolojisinde yer alan önemli risk faktörleridir. Multiple miyelom kemik iliğinde plazma hücrelerinin kontrolsüz büyümesiyle karakterizedir. Kemik iliğindeki anormal hücre profilerasyon, intrasellüler adhezyon, vasküler adhezyon ve IL-6 gibi sitokinler ile myelom hücre grubunun oluşturulmasını sağlar. Multiple myelom hastaları hastalığa ve tedavi sürecine bağlı gelişen hematolojik, immünolojik ve hormonal anormallikleri sıklıkla yaşamaktadırlar. Ağrı, anemi, yorgunluk, litik lezyonlara bağlı kırıklar, enfeksiyonlar, hiperkalsemi, periferik nöropati, konstipasyon ve böbrek fonksiyon bozuklukları multiple myelom hastalarının yaygın olarak yaşadıkları semptomlardır. Uygun yönetimi sağlanamayan ve kontrol altına alınamayan semptomların hastaların fizyolojik ve bilişsel fonksiyonlarında gerilemeye neden olduğu, sosyal ilişkileri ve yaşam kaitesini olumsuz etkilendiği bildirilmektedir. Multiple miyelom hastalarının bakım sürecinde tedavi ve destekleyici bakımın birlikte yürütülmesi oldukça önemli olup, hastaların sağlık çıktılarında, günlük yaşam aktivitelerinin bağımsız şekilde yürütülmesinde ve optimum yaşam kalitesine ulaşılmasında olumlu katkılar sağlamaktadır. Hemşireler multiple miyelom hastalarının semptom yönetiminde kapsamlı bir şekilde değerlendirme yapmalı, hastalara ve yakınlarına bütüncül yaklaşımda bulunmalı ve güncel rehberlerde yer alan farmakolojik ve farmakolojik olmayan yaklaşımlar ışığında hemşirelik bakımını planlamalılardır.

Anahtar kelimeler: Multiple miyelom, semptom yönetimi, hemşirelik

Abstract

Multiple myeloma is defined as a malignant disease of differentiated plasma cells. It is one of the most common types of cancer among hematological diseases, accounting for 1.6% of all cancers and 10% of hematological malignancies. Age, gender, race, radiation exposure, family history, plasma cell-related diseases and occupational risk factors are important risk factors in the etiology of multiple myeloma. Multiple myeloma is characterized by the uncontrolled growth of plasma cells in the bone marrow. Abnormal cell profiling in the bone marrow enables the formation of myeloma cell group with intracellular adhesion, vascular adhesion and cytokines such as IL-6. Multiple myeloma patients frequently experience hematological, immunological and hormonal abnormalities that develop due to the disease and the treatment

process. Pain, anemia, fatigue, fractures due to lytic lesions, infections, hypercalcemia, peripheral neuropathy, constipation and renal dysfunction are common symptoms experienced by multiple myeloma patients. It has been reported that symptoms that cannot be properly managed and controlled cause a decline in patients' physiological and cognitive functions and negatively affect their social relationships and quality of life. It is very important to carry out treatment and supportive care together in the care process of multiple myeloma patients, and it makes positive contributions to the health outcomes of patients, the independent conduct of daily living activities and achieving optimum quality of life. Nurses should make a comprehensive evaluation in the symptom management of multiple myeloma patients, take a holistic approach to patients and their relatives, and plan nursing care in the light of pharmacological and non-pharmacological approaches in current guidelines.

Keywords: Multiple myeloma, symptom management, nursing

A SURGICAL SOLUTION OF INFRAMAMMARY HIDRADENITIS SUPPURATIVA LESIONS

İNFRAMAMMARİAN HİDRADENİTİS SUPPURATİVA LEZYONLARININ CERRAHİ TEDAVİSİ

Mehmet SÖNMEZ[1]

[1]Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Plastik, Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Kliniği, 0000-0001-5466-883X

Özet

Hidradenitis süppürativa, apokrin bezlerden zengin bölgeleri etkileyen kronik ve tekrarlayan inflamatuar bir hastalıktır. İnframammarian yerleşimli olgularda pediküllü meme küçültme tekniği tanımlanmış ancak serbest nipple tekniği ile meme küçültme tekniğinin kullanımına rastlanmamıştır. 51 yaşında kadın hasta, kötü koku ve inframamarian bölgede tekrarlayan enfeksiyon şikayetiyle kliniğimize başvurdu. Genel anestezi altında plana göre eksizyon yapıldı, sağ ve sol memeden toplam 1320 gr (sağ 640, sol 680 gr) doku çıkarıldı ve inframammarian Evre 3 alanların tamamı eksize edildi. Ameliyat sonrası dönemde ikinci haftada nipple-areola greftinde iki taraflı total nipple nekrozu ve areolada kısmi nekroz gelişti. Lokal yara problemleri ve sağ aksilladaki aktivasyon topikal ve sistemik tedavilerle kontrol altına alındı ve hasta üçüncü ay ameliyat sonucundan memnun kaldı. Sonuç olarak, inframammarian lokalize hidradenitis suppurativa lezyonlarının cerrahi tedavisinde serbest nipple tekniği ile meme küçültme tercih edilebilir bir yöntem olsada, ameliyat sonrası dönemde iyileşme sürecinde gecikme olabileceği ve ek medikal tedavilere ihtiyaç duyulabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Anahtar kelimeler: Hidradenitis süppürativa, inframmarian, serbest nipple meme küçültme

Abstract

Hidradenitis suppurativa is a chronic and recurrent inflammatory disorder that affects regions rich in apocrine glands. Pedicled breast reduction technique has been described in cases with inframammary localization, but the use of free nipple breast reduction technique has not been found. A 51-year-old female patient applied to our clinic with malodor and recurrent inflammation located in inframammary region. Excision was performed according to the plan under general anesthesia, a total of 1320 g (right 640, left 680 g) tissue was removed from the right and left breast, and all inframammary grade 3 areas were excised. In the postoperative period, bilateral total necrosis of the nipple in the nipple-areola graft and partial necrosis of the areola developed at the second week. Local wound problems and activation in the right axilla controlled with topical and systemic treatments and the patient was satisfied with the operation result at third month. In conclusion, although breast reduction with the free nipple technique may be preferred in the surgical treatment of inframammary localized hidradenitis suppurativa lesions, it should be considered that there may be a delay in the healing process and additional medical treatments may be required in the postoperative period.

Keywords: Hidradenitis suppurativa, inframammary, free nipple breast reduction.

1. GİRİŞ

Hidradenitis süppürativa, apokrin glandlardan zengin bölgeleri etkileyen kronik ve rekürren inflamatuar bir bozukluktur (Shukla R,2022). En çok etkilenen bölgeler olarak, inguinal, anogenital, meme areolası ve inframammarian bölge, aksilla ve periumbilical bölge sayılabilir (Chawla S,2022). Hastalığın ağırlığında sıkça kullanılan Hurley sınıflamasına göre evre 1 de soliter abse ve nodüller varken, evre 3 hastalıkta diffüz apseler, fistül oluşumu ve skarlarşma görülür (Kofler R,2018).

Literatürde inframammarian yerleşimli olgularda pediküllü meme küçültme tekniği tanımlanmıştır (Nakanishi M,2010; Williams EV,2001) ancak serbest nipple meme küçültme tekniği kullanımına rastlanmamıştır. Çalışmamızda bu teknik kullanarak tedavi edilen bir olguyu sunmakta ve literatürü gözden geçirmekteyiz.

2. YÖNTEM VE BULGULAR

51 yaşında kadın hasta, 15 yıldır hidradenitis süpürativa tanısı mevcut. 6 pk/gün sigara kullanımı mevcut ve vücut kitle endeksi 29,9 hesaplandı. Ek hastalığı yoktu. Daha önceden medikal tedaviler (multipl antibiyoterapi, retinoik asit, asitretin ve tnf-alfa antagonisti) ve sol aksillaya deri grefti operasyonu geçirmiş olup kliniğe yaygın bilateral inframammarian grade 3 hidradenitis süppürativa lezyonları, kötü koku şikayeti ile başvurdu. Muayenesinde grade 2-3 meme pitozu, yaygın inframammarian skarlar saptandı. Herhangi bir vücut bölgesinde aktif lezyon yoktu. Hastaya reprodüktif çağı geçmiş olması ve pitoz nedeniyle serbest nipple meme küçültme tekniği planlandı ve bilgilendirilmiş onamı alındı. Perioperatif 2 hafta önceden tnf-alfa antagonisti kesildi. Nipple suprasternal çentik mesafesi sağda 31 solda ise 32,5 cm idi. Wise paternde yeni nipple pozisyonu 20 cm de olacak biçimde ve pillar genişliği inframammarian lezyonları kapsayacak biçimde planlama yapıldı (Şekil 1a-b-c). Profilaktik antibiyotik uygulamasını takiben genel anestezi altında plana uygun eksizyon yapıldı, sağ ve sol memeden toplam 1320 gr (sağ 640, sol 680 gr) doku çıkarıldı ve inframammarian grade 3 alanların tamamı eksize edildi. Postoperatif dönemde 1000 mg amoksisilin /klavulonik asit tedavisi 1 hafta süre ile uygulandı. Postoperatif dönemde 2. haftada nipple arola greftinde nipple da bilateral total ve areolada parsiyel nekrozları gelişti. Sol inframamarian insizyonda postoperatif 2. haftada 2 cm genişliğinde dehisens oldu ve sol lateral flepte sellülit ve sağ aksillada aktivasyon alanı gelişti, Rifampisin 600 mg 1x1 ve Klindan 600 mg 2x1 tedavisi başlandı, açık alanlar topikal parafinli klorheksidin 2% tül örtü ile yara bakımı ile takip edildi. Postoperatif 5. haftada tüm alanlar sekonder iyileşti ve tnf-alfa tedavisi başlanmasını takiben sağ aksilladaki aktif alan geriledi. Postoperatif 5. hafta ve 3. ayda herhangi bir aktivasyon olmadı, hasta operasyon sonucundan memnun kaldı. (Şekil 2a-b-c-d-e, Şekil 3a-b-c-d-e)

3. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Olgumuzda inframammarian yerleşimli hidradenitis süppürativa lezyonlarının tedavisi için serbest nipple tekniği ile meme küçültme tercih ettik. Literatür incelendiğinde Williams ve ark. beş hastaya Wise patenli eksizyon yapmışlar ve redüksiyon ihtiyacı olan hastalarda superomedial pedikülü önermişlerdir. Hastaların yaş ortalaması 24-42 arasında değişmekte ve ortalama 12 yıldır tanı almışlardır. Postoperatif ortalama 2. Haftada iyileşme (range 1-4) saptanmış olup birer hastada yağ nekrozu, mastalji, kasıkta aktivasyon ve rekürrens görülmüştür (Williams EV,2001). Bizim olgumuzda da postoperatif 1. haftada sağ kasıkta ve sol lateral flep alanında sellülit görülmüş olup antibiyoterapi ile takiplerinde gerileme olmuştur. Olgumuzda komplet iyileşme süresi postoperatif 5. hafta olup önceden bildirilen süreye göre daha uzun olmuştur. Bu değişikliğin sebebinin serbest nipple tekniğini tercih etmemiz, deri eklerinin var olduğu dezepitelizasyon alanına greft uygulamamızdan ve ileri yaştan kaynaklanabildiğini düşünmekteyiz. Diğer bir olgu sunumunda ise 45 yaşında bir hastaya

inframammarian hidradenit lezyonlarının tedavisi için Wise paternli cilt eksizyonu yapılmış olup, nipple areola kompleksi santral pediküllü olarak transpoze edilmiştir (Nakanishi M,2010). Postoperatif iyileşme süresinde ve takip sürecinde komplikasyon bildirilmemiştir. Bizim olgumuzda da postoperatif 3. ayda rekürrens gözlemlemedik. Daha uzun takip süresi rekürrens hakkında daha detaylı bilgi sağlayacaktır.

Sonuç olarak, inframammarian yerleşimli hidradenitis süppürativa lezyonlarının cerrahi tedavisinde serbest nipple tekniği ile meme küçültme tercih edilebilmekle birlikte, iyileşme sürecinde gecikme olabileceği ve postoperatif dönemde ek medikal tedaviler gerekebileceği gözönünde bulundurulmalıdır ve hastalar bu konuda detaylı olarak bilgilendirilmelidir.

4. KAYNAKLAR

Chawla S, Toale C, Morris M, Tobin AM, Kavanagh D. Surgical Management of Hidradenitis Suppurativa: A Narrative Review. J Clin Aesthet Dermatol. 2022 Jan;15(1):35-41.

Kofler L, Schweinzer K, Heister M, Kohler M, Breuninger H, Häfner HM. Surgical treatment of hidradenitis suppurativa: an analysis of postoperative outcome, cosmetic results and quality of life in 255 patients. J Eur Acad Dermatol Venereol. 2018 Sep;32(9):1570-1574. doi: 10.1111/jdv.14892.

Nakanishi M, Yokota K, Ochi M. Surgical management of hidradenitis suppurativa in the sub-mammary area. J Plast Reconstr Aesthet Surg. 2010 Feb;63(2):e177-9. doi: 10.1016/j.bjps.2009.01.084.

Shukla R, Karagaiah P, Patil A, Farnbach K, Ortega-Loayza AG, Tzellos T, Szepietowski JC, Giulini M, Schepler H, Grabbe S, Goldust M. Surgical Treatment in Hidradenitis Suppurativa. J Clin Med. 2022 Apr 21;11(9):2311. doi: 10.3390/jcm11092311

Williams EV, Drew PJ, Douglas-Jones AG, Mansel RE. Combined wide excision and mastopexy/reduction mammoplasty for inframammary hidradenitis: a novel and effective approach. Breast. 2001 Oct;10(5):427-31. doi: 10.1054/brst.2000.0271.

Şekil 1a-b-c: Evre 3 hidradenitis süppürativa lezyonları için Wise paternli meme küçültme planlaması.

Şekil 2a-b-c-d-e: Postoperatif 5. Hafta görünümünde nipple-areola greftinde tutmayan alanların sekonder olarak totale yakın iyileştiği gözlemlendi.

Şekil 3a-b-c-d-e: Postoperatif 3. ay görünümde rekürrens gözlenmedi ve hasta cerrahi işlemden memnun kaldı.

EVALUATION OF KNOWLEDGE, ATTITUDE AND AWARENESS OF LIVER TRANSPLANT PATIENTS ABOUT XENOTRANSPLANTATION

KARACİĞER NAKLİ HASTALARININ XENOTRANSPLANTASYON KONUSUNDAKİ BİLGİ, TUTUM VE FARKINDALIĞININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bahar ASLAN DOĞAN[1],Gürkan ÖZDEN[2], Sevim DOLU[3], Mesut MEŞE[4], Sami AKBULUT[5]

[1]Araştırma Görevlisi Dr., İnönü Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, ORCID:0000-0002-2935-6110

[2] Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği, ORCID:0000-0002-2775-3163

[3]Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği, , ORCID:0000-0002-7513-9774

[4] Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, ORCID:0000-0002-2096-8938

[5] Prof. Dr., İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Cerrahi Tıp Bilimleri,

ORCID: 0000-0002-6864-7711

Özet

Xenotransplantasyonun (XTx) organ kıtlığını gidermek için alternatif bir çözüm olması bekleniyor. Farklı kültürel ve dini geçmişe sahip hastalar arasında XTx'in kabulünü araştırmak önemlidir. Bu çalışma, Müslüman karaciğer nakli hastaları arasında XTx hakkındaki bilgi, tutum ve farkındalığı değerlendirmeyi amaçladı. Tanımlayıcı tipteki araştırma Kasım 2022-Ağustos 2023 tarihleri arasında yürütüldü. Araştırmanın evrenini Türkiye'deki bir üniversite hastanesinin hepatoloji kliniğine başvuran 18 yaş ve üzeri karaciğer nakli yapılan hastalar oluşturdu. Toplam 360 hastayla görüşüldü ve 351'i çalışmaya uygun görüldü. Veri toplamada anket formu kullanıldı. İstatistiksel analizde Kolmogorov-Smirnov testi, medyan, standart sapma, minimum-maksimum, sayı, yüzde ve Pearson ki-kare testi kullanıldı. Hastaların %78.3'ü dindardı ve dininin gereklerine uyuyordu, %87.2'si önemli kararlar alırken dini inançlarını dikkate alıyordu. %41.3'ü herhangi bir hayvandan insana organ veya doku naklinin etik olduğuna inanıyordu. %70.1'i helal olmayan hayvanlardan insanlara organ ve doku naklinin mümkün olmadığını düşünüyordu. Özellikle, %56.7'si helal olmayan bir hayvandan kendisine veya bir yakınına gerekli durumlarda organ veya doku nakline izin vermemekteydi. XTx'e yönelik bilgi ve tutumun nakil türünden etkilenmediği ($p>0.05$) ancak, cinsiyet ve eğitim düzeyinden etkilendiği belirlendi ($p<0.05$). Bu çalışmada, karaciğer transplantasyonu yapılan hastaların genel olarak XTx'e karşı çıktıkları belirlendi. Bilgi ve farkındalığın artırılması için dini liderlerin ve sağlık çalışanlarının bu konuda kapsamlı ve etkili seminerler düzenlemesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tutum, farkındalık, bilgi, karaciğer nakli, hastalar, xenotransplantasyon

Abstract

Xenotransplantation (XTx) is expected to be an alternative solution to address organ scarcity. It is essential to investigate the acceptance of XTx among patients with diverse cultural and religious backgrounds. This study aimed to evaluate the knowledge, attitudes, and awareness of XTx among Muslim liver transplant patients. The descriptive was conducted from November 2022 to August 2023. The study population comprised liver transplant patients aged ≥ 18 years who were admitted to the hepatology clinic of a university hospital in Turkey. A total of 360 patients were interviewed and 351 were deemed eligible for inclusion. A questionnaire was used to collect data. Kolmogorov-Smirnov test, median, standard deviation, minimum-maximum, number, percentage and Pearson chi-square test were used in statistical analysis. 78.3% of the patients were religious and adhered to the requirements of their religion, 87.2% considered their religious beliefs when making important decisions. 41.3% believed that organ or tissue transplantation from any animal to humans was ethical. 70.1% thought that organ and tissue transplantation from non-halal animals to humans was not possible. Specifically, 56.7% would not allow organ or tissue transplantation from a non-halal animal to themselves or a relative in case of necessity. It was determined that knowledge and attitude towards XTx were not affected by the transplantation type ($p>0.05$), but were affected by gender and education level ($p<0.05$). This study found that liver transplantation patients generally oppose to XTx. To enhance knowledge and awareness, religious leaders and healthcare professionals should organize comprehensive and effective seminars on this topic.

Key Words: Attitude, awareness**,** knowledge, liver transplant, patients, xenotransplantation

EFFECT OF HIIT TRAININGS ON PERFORMANCE IN FOOTBALL
FUTBOLDA HİİT ANTRENMANLARIN PERFORMANSA ETKİSİ

Arş. Gör. Dr. Baha Engin ÇELİKEL

Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

Özet

Futbol 11'e 11 oynanan ve mücadeleye dayalı her yıl kendini geliştiren bir spor dalıdır. Günümüzde yüksek fiyata yapılan transferler ve insanlar tarafından en çok sevilen ve popülaritesi yüksek olan bir branş olarak karşımıza çıkmaktadır. Futbolda aerobik kapasitenin önemi müsabakalarda gösterilen performans ile belirlenmektedir. Son zamanlarda futbolda koşu mesafelerinin artması atılan sprintler ve müsabaka sürelerinin uzaması futboldaki performansı etkilemektedir. Bu yüzden son zamanlarda yapılan HİİT antrenmanları aerobik kapasiteyi en yukarı çekerek futbola büyük katkı sağlamıştır. HİİT antrenmanları son zamanlarda antrenörlerin tercih ettiği bir antrenman programı olarak karşımıza çıkmaktadır. **Amaç ve Yöntem:** Çalışmamızın amacı futbolda HİİT antrenmanların performansa etkisinin incelenmesidir. Çalışmamızda literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. **Bulgular:** Futbolda yapılan HİİT antrenmanları müsabakalardaki koşu mesafelerini, atılan sprintleri ve dayanıklılık performansını üst seviyeye çekmektedir. Dayanıklılığı ve kondisyonu üst seviye çeker. Bu antrenman metodu ile kısa sürede yağ yakımı gerçekleşir, zaman tasarrufu yapmayı sağlar 20-30 dak verimli sonuç almayı sağlar. Kas liflerinin güçlenmesine etki eder **Sonuç;** Sonuç Olarak; Futbol branşında yapılan HİİT antrenmanların sporcuların performansını olumlu yönde etkilediğini aerobik kapasitelerini arttırdığını ve son yılarda diğer branşlardada kullanılmaya başladığı belirlenmiştir. Ülkemizde HİİT antrenmanlarının diğer alt liglerde ve diğer süperlig takımlarına da uygulanması hatta HİİT antrenmanı ile ilgili bilgilendirmeler federasyonlarca yapılan toplantılarla spor branşlarına duyurulabileceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, HİİT, Performans

Abstract

Football is a sport that is played 11 against 11 and improves itself every year based on competition. Nowadays, transfers are made at high prices and it is the most loved and popular branch by people. The importance of aerobic capacity in football is determined by the performance shown in competitions. Recently, the increase in running distances in football, sprints and the lengthening of competition times affect the performance in football. That's why recent HIIT training has made a great contribution to football by maximizing aerobic capacity. HIIT training has recently emerged as a training program preferred by coaches. Purpose and Method: The aim of our study is to examine the effect of HIIT training on performance in football. In our study, the literature review method was used. Findings: HIIT training in football increases the running distances, sprints and endurance performance in competitions. It takes the durability and condition to the highest level. With this training method, fat burning occurs in a short time, saving time and providing efficient results in 20-30 minutes. It affects the strengthening of muscle fibers. Result; In conclusion; It has been determined that HIIT training in the football branch positively affects the performance of athletes, increases their aerobic capacity, and has started to be used in other branches in recent years. It can be said that HIIT

training can be applied to other lower leagues and other super league teams in our country, and even information about HIIT training can be announced to sports branches through meetings held by federations.

Key Words: Football, HIIT, Performance

HEALTH LITERACY LEVELS OF STUDENTS IN TOGU

TOGÜ'DEKİ ÖĞRENCİLERİN SAĞLIK OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ

Cansu YILMAZ[1], Tuğçe Zöhre ÇEÇEN[2], Duran DERELİ[3], Şeyda KAZANÇ[4]

[1]Öğr. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, İç Hastalıkları Hemşireliği AD., 0000-0002-4305-3095

[2]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Öğrencisi, 0009-0002-6690-9121

[3]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Öğrencisi, 0009-0001-5444-2547

[4] Öğr. Gör Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Esasları AD., 0000-0002-0252-8138

Özet

Giriş: Sağlık okuryazarlığı Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlığın korunması ve sürdürülmesi için bireylerin sağlık bilgisine ulaşma, anlama ve kullanma becerisi olarak tanımlarken, Amerikan Tıp Derneği tarafından bireylerin sağlıkla ilgili mesajlar ile ilaç kutularını ve reçeteleri okuyabilmesi, sağlık çalışanları tarafından söylenen ifadeleri anlayabilmesi olarak tanımlamıştır. Sağlık okuryazarlığı genellikle birey boyutunda değerlendirilmektedir. Kişilerin bireysel özellikleri, sosyoekonomik durumu, aile, iş ve toplumdaki sosyal ve kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Genç bireylerin özellikle üniversitede eğitim gören öğrencilerin araştırma ve öğrenmeye isteklilik düzeyleri, teknoloji ve bilgiye ulaşma imkanlarının daha yüksektir. Bu nedenle öğrencilerin sağlık sağlık okuryazarlık düzeyleri önem arz etmektedir

Yöntem: Araştırma, TOGÜ lisans öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlık düzeyini belirlemek amacı ile kesitsel olarak yürütülmüştür. Araştırma katılmaya gönüllü olan 121 öğrenci ile tamamlanmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılan öğrencilerin; %45.1'inin 18-20 yaş aralığında, %48.4'ü 20-23yaş aralığında ve %6.6'sı ise 23 yaş üstünde; %60.7'nin kadın, %54.1inin gelirinin giderden fazla, %68.9'unun sağlık bilimleri fakültesinden, %18.9'unun 1.sınıf, %52.5'inin 2.sınıf, %25.4'ünün 3.sınıf olduğu, %3.2sinin 4.sınıf; %58.2'nin 75-85 arasında; %94.3'ünün kronik hastalığının olmadığı; %36.9'unun sigara kullandığı, %85.2'sinin kafein tükettiği saptanmıştır. Kadın öğrencilerin SOYÖ puan ortalamalarının erkek öğrencilere oranla yüksek çıkmış olup; ileri derecede anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Sigara içen öğrencilerin SOYÖ puan ortalamalarının sigara içmeyen öğrencilere oranla yüksek çıkmış olup; aralarında anlamlı bir istatistiksel fark olmadığı tespit edilmiştir.

Sonuç: Araştırmamızdan elde edilen verilere göre sağlık okuryazarlığının cinsiyet, gelir durumu ve sigara kullanımından etkilendiği belirlenmiştir. Öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyini ve farkındalığı artırmak için müfredata sağlık okuryazarlığı ile ilgili ders eklenmesi, akran eğitimlilerinin planlaması, bu eğitime daha küçük yaşlarda başlanması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Öğrenci, Sağlık Okuryazarlığı, Lisans

ABSTRACT

Introduction: While defining health literacy as the ability of individuals to reach, understand and use health information for the protection and maintenance of health by the World Health Organization, He defined by the American Medical Association as the ability of individuals to read health-related messages and medicine boxes and prescriptions, and to understand the statements made by healthcare professionals. Health literacy is generally evaluated in the individual dimension. Individual characteristics of individuals, socioeconomic status are affected by social and cultural factors in family, business and society. Young individuals are more likely to reach technology and knowledge, especially students studying at the university. Therefore, students' health literacy levels are important.

Method: The study was conducted cross-sectionally to determine the Health Literacy level of TOGU undergraduate students. The study was completed with 121 students who volunteered to participate.

Results: Of the students who participated in the study; 45.1% were between the ages of 18-20, 48.4% were between the ages of 20-23 and 6.6% were over the age of 23; 60.7% were female, 54.1% had an income higher than expenses, 68.9% were from the faculty of health sciences, 18. 9% were 1st grade, 52.5% were 2nd grade, 25.4% were 3rd grade, 3.2% were 4th grade; 58.2% were between 75-85; 94.3% had no chronic disease; 36.9% smoked, 85.2% consumed caffeine. The mean scores of female students were higher than those of male students and were found to be highly significant. It was determined that the mean scores of the smoker students were higher than the non-smoker students and there was no significant statistical difference between them.

Conclusion: According to the data obtained from our study, it was determined that health literacy was affected by gender, income status and smoking. In order to increase the health literacy level and awareness of students, it is recommended to add a course on health literacy to the curriculum, to plan peer education, and to start this education at a younger age.

Keywords: Student, Health Literacy, Undergraduate

1. GİRİŞ

Gelişen ve değişen dünya kişilerin sağlıklarını koruma ve geliştirmeleri hakkında bilgi sahibi olmalarını ve kendi sağlıkları ile ilgili kararlar verebilmelerini istemektedir [1]. Bu kapsamda 1990'lı yıllarda hayatımıza giren "sağlık okuryazarlığı" bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır [2,3]. Sağlık okuryazarlığı Dünya Sağlık Örgütü tarafından "sağlığın korunması ve sürdürülmesi için bireylerin sağlık bilgisine ulaşma, anlama ve kullanma becerisi" olarak tanımlarken [4,5], Amerikan Tıp Derneği tarafından "bireylerin sağlıkla ilgili mesajlar ile ilaç kutularını ve reçeteleri okuyabilmesi, sağlık çalışanları tarafından söylenen ifadeleri anlayabilmesi" olarak tanımlamıştır [6].

Sağlık okuryazarlığı, bireylerin sağlık düzeylerinin iyileştirmesinde önemli bir faktördür. Sağlık okuryazarlık düzeyi yetersiz olan bireylerde kötü sağlık sonuçları, sağlık hizmetlerinden yetersiz faydalanma, beklenmeyen tıbbi sonuçlar görülmektedir. İyi düzeyde sağlık okuryazarlık düzeyine sahip olan bireylerin daha düşük sağlık bakım maliyetine sahip olduğu, sağlık hizmetlerinden daha etkin yararlandığı ve sağlık okuryazarlık oranı düşük bireylere göre daha iyi sağlık çıktılarına sahip oldukları belirlenmiştir [7,11].

1.1. Kuramsal Çerçeve

Sağlık okuryazarlık düzeyi ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile de ilgilidir [8]. ABD' deki bireylerin %50'sinin temel sağlık okuryazarlık düzeyine sahip olduğu, Yunanistan, Avusturya, İrlanda,

İspanya, Almanya, Bulgaristan ve Polonya'nın dahil edildiği sekiz Avrupa birliği ülkesinde sağlık okuryazarlık düzeyinin %2 ile %27 arasında değiştiği [9], Durusu Tanrıöver ve ark (2014)'ın Türkiye genelinde yaptıkları çalışmada katılımcıların %30.4'ünün yeterli sağlık okuryazarlık düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır[7].

Sağlık okuryazarlığı genellikle birey boyutunda değerlendirilmektedir. Kişilerin bireysel özellikleri, sosyoekonomik durumu, aile, iş ve toplumdaki sosyal ve kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Bireylerin sağlık okuryazarlık düzeyini inceleyen çalışmalarda genç bireylerin 65 yaş üstüne [10], kadınların erkeklere, sosyoekonomik düzeyi yüksek bireylerin düşük olanlara, sağlık alanında çalışanların diğer bireylere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir [10-12]. Bireylerin sağlık okuryazarlık düzeyini yükseltmek için kamu kurum ve kuruluşlarına önemli sorumluluklar düşmektedir [12]. Özellikle Sağlık bakanlığı ve araştırmanın yuvası olan üniversitelerde sağlık okuryazarlık düzeyini belirlemeye ve geliştirmeye yönelik araştırmaların yapılmalı ve bu sonuçlara yönelik politikalar uygulanmalıdır. Eğitim kurumlarında sağlık okuryazarlığı ile ilgili içeriklerin müfredatlara yerleştirilmesi ve standart hale getirilmesi gerekmektedir[13].

Genç bireylerin özellikle üniversitede eğitim gören bireylerin araştırma ve öğrenmeye isteklilik düzeyleri, teknoloji ve bilgiye ulaşma imkanlarının daha yüksek olması ile sağlık okuryazarlık düzeylerinin ilişkili olmaktadır. Bu kapsamda çalışmamızın amacı Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyini belirlemektir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Şekli

Araştırma, TOGÜ lisans öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlıkları düzeylerini belirlemek amacı ile tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

2.2.Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma Türkiye'nin Orta Karadeniz bölgesinde yer alan TOGÜ'de yapılmıştır. İnternet ortamında Google anket formu kullanılarak yapılmıştır.

2.3.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Mayıs 2022- Eylül 2022 tarihleri arasında üniversiteye kayıtlı tüm öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise dahil edilme kriterlerini karşılayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 121 öğrenci oluşturmaktadır.

2.3.1. Araştırmaya Dahil Edilme Ölçütleri

- 18 yaşında olmak,
- TOGÜ de lisans öğrencisi olmak,
- Araştırmaya katılmayı kabul ediyor olmak

2.3.2. Araştırmaya Dahil Edilmeme Ölçütleri

Araştırma için yönlendirilen veri toplama formlarını eksik dolduran öğrenciler ile lisans bölümleri dışında eğitim alan öğrenciler (önlisanslar) araştırmaya dahil edilmemiştir.

2.3.3.Araştırmayı Sonlandırma Ölçütleri

Araştırmaya devam etmek istememe, araştırma için sonlandırma ölçütleridir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verileri; Google anket formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada çalışma kriterlerine uyan TOGÜ de lisans eğitimi gören öğrencilere araştırma konusunda açıklama yapılıp, elektronik bilgilendirilmiş gönüllü olurları alınmıştır.

3. BULGULAR

Çalışmaya; katılan öğrencilerin tanımlayıcı özelliklerine göre dağılımı yer almaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin; %45.1'inin 18-20 yaş aralığında, %48.4'ü 20-23yaş aralığında ve %6.6'sı ise 23 yaş üstünde olduğu; %60.7'nin kadın; 54.1inin gelirinin giderden fazla, %51.6nın geliri giderine eşit ve %44.3ünün geliri giderinden az olduğu; %68.9'unun sağlık bilimleri fakültesinden; %18.9'unun 1.sınıf, %52.5'inin 2.sınıf, %25.4'ünün 3.sınıf olduğu, %3.2'sinin 4.sınıf olduğu; %5.7'sinin genel ağırlıklı ortalamasının (GANO) 0-65 arasında, %23'ünün 65-75 arasında, %58.2'nin 75-85 arasında, %13.1'inin 85 üzerinde olduğu, %94.3'ünün kronik hastalığının olmadığı; %63.1'inin sigara kullanımının olmadığı; %85.2'sinin kafein tüketiminin olduğu saptanmıştır.

Cinsiyet, sigara kullanımı, gelir durumuna göre ayırılan gruplar eğiklik basıklık değerleri-1.5 ile +1.5 arasında olup normal dağılım göstermiştir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre SOYÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Mean	***p***
Puan Ortalaması	Kadın*	74	2.1166	**,001**
	Erkek	48	1,6211	

Independent Samples Test

	Cinsiyet	F	***p***	t	df	**Sig(2-tailed)**
Puan Ortalaması	Varyanslar homojense	,208	**,649**	3,535	120	**,001**
	Varyanslar homojen değilse			3,621	108,289	,000

Levene's Statistic

Tablo 1.'de verilenlere göre kadın ve erkek öğrencilerin sağlık okuryazarlığı Ölçek (SOYÖ) puan ortalamaları karşılaştırılmak istendiğinde; varyansların homojenliği Levene istatistiğinde doğrulanmış olup kadın öğrencilerin SOYÖ puan ortalamalarının erkek öğrencilere oranla yüksek çıkmış olup; ileri derecede anlamlı olduğu tespit edilmiştir (p:0,001).

Tablo 2. Sigara Kullanımına Göre SOYÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Sigara Kullanımı	N	Mean	***p***
Puan Ortalaması	Evet	45	1,8125	**,246**
	Hayır	77	1,9854	

Independent Samples Test

	Sigara Kullanımı	F	***p***	t	df	**Sig(2-tailed)**
	Varyanslar homojense	,110	**,741**	-1,166	120	**,246**

Puan Ortalaması	Varyanslar homojen değilse			-1,179	95,312	,241

Levene's Statistic

Yukarıdaki tabloya göre sigara kullanan ve sigara kullanmayan öğrencilerin sağlık okuryazarlığı ölçeği (SAYÖ) puan ortalamaları karşılaştırılmak istendiğinde; varyansların homojenliği Levene istatistiğinde doğrulanmış olup sigara içen öğrencilerin SOYÖ puan ortalamalarının sigara içmeyen öğrencilere oranla yüksek çıkmış olup; aralarında anlamlı bir istatistiksel fark olmadığı tespit edilmiştir (p>0,05) (Tablo 2.).

Tablo 3. Gelir Durumuna Göre SOYÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Gelir Durumu	df	Mean Square	F	***p***
Puan Ortalaması	Gruplar Arası	2	2.874	4.884	**,009**
	Grup İçi	119	,588		
	TOTAL	121			

ANOVA

			Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	***p***
Puan Ortalaması	Gelir>Gider	**Gelir=Gider**	**-,58810***	**,35639**	**,035**	**,009**
		Gelir<Gider	**-,91597****	**,35856**	**,036**	
	Gelir=Gider	**Gelir>Gider**	**-,58810***	**,35639**	**,035**	
		Gelir<Gider	-,32788	,14225	,069	
	Gelir<Gider	**Gelir>Gider**	**-,91597***	**,35856**	**,036**	
		Gelir=Gider	-,32788	,14225	,069	

Bonferonni

**:Gelir>Gider grubu ve Gelir=Gider Grubu karşılaştırmasında fark var*

***: Gelir>Gider grubu ve Gelir<Gider Grubu karşılaştırmasında fark var*

Yukarıdaki tabloya göre gelir durumuna göre öğrencilerin sağlık okuryazarlığı ölçeği(SAYÖ) puan ortalamaları karşılaştırılmak istendiğinde; gruplar arasında fark olduğu doğrulanmış olup; Gelir>Gider grubu ve Gelir=Gider Grubu SAYÖ puan ortalaması karşılaştırmasında anlamlı farklılık Gelir>Gider grubu lehine; Gelir>Gider grubu ve Gelir<Gider Grubu SAYÖ puan ortalaması karşılaştırmasında anlamlı farklılık Gelir>Gider grubu lehine olduğu ve aralarındaki farkın da istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu tespit edilmiştir(p>0,05) (Tablo 3.).

4. SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışmamız Togü'deki öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyinin değerlendirilmesi amacı ile yapılmıştır. Sağlık okuryazarlığı, hayatın şekillendiği ve sağlıkla ilgili farkındalığın arttığı genç bireylerde geliştirilmesi önem arz eden bir konudur [14,15-17]. Sağlık okuryazarlığı, sağlık ve sağlık davranışlarının çeşitli yönlerinden etkilenen çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır [14,15,17]. Çalışmamızda sağlık okuryazarlığının birçok faktörden etkilendiği belirlenmiştir.

Sağlık okuryazarlığı cinsiyet faktöründen etkilenmektedir. Çalışmamızda yer alan kadınların sağlık okuryazarlık puan ortalamalarının erkeklere göre yüksektir ve aralarında istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.001$) (Tablo 1.). Literatürde yer alan çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Gana'da Koduah ve ark (2021) hemşire ve hemşirelik öğrencileri ile yaptığı araştırmada kadınların sağlık okuryazarlık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur[14]. Dadaczynski ve ark (2021)'ın Covid-19 sürecinde üniversite öğrencilerinin sağlık okuryazarlık düzeyini incelediği kesitsel araştırmada kadın öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyi erkek öğrencilere göre yüksek olduğu saptanmıştır [15]. Benzer olarak Yılmaz Güven ve ark (2017)'ın üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre sağlık okuryazarlık düzeyi daha yüksek bulunmuştur [16]. Kadın öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyinin yüksek olması, sağlıkları ile daha ilgili olmaları ve bu konuda daha fazla paylaşımcı olmaları ile bağlantılı olabilir.

Çalışmamızda öğrencilerin sigara kullanımı ve sağlık okuryazarlık düzeyi değerlendirildiğinde sigara içen öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğu ancak sigara içmeyen öğrencilerle aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin sigara kullanımı ve sağlık okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi değerlendiren çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Marx, Miller, Windsor, Locke ve Frazier'in (2021) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada katılımcıların %57'sinin temel sağlık okuryazarlık düzeyinin altında olduğu, sigara içeme durumları ile sağlık okuryazarlığı arasında bir ilişki olmadığı belirlenmiştir [17]. Rababah ve Hammouri 'nin (2019), araştırmasında üniversite öğrencilerinin sağlık okuryazarlık düzeyi ile sigara kullanımı arasında negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır [23]. Ulusal çalışmalar incelendiğinde öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu ve sigara kullanımından olumsuz etkilendiği belirtilmiştir [18-20]. Bu durumun öğrencilerin yaşadıkları sosyal çevrenin farklılığından, sağlıklı olma ve sağlık davranışı hakkında yetersiz bilgiye sahip olabileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmamızda katılımcıların öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörlerden biri de öğrencilerin ekonomik düzeyidir. Çalışmamızda öğrencilerin ekonomik düzeyi ile sağlık okuryazarlık düzeyi arasında pozitif ilişki bulunmuş, ekonomik durum iyileştikçe sağlık okuryazarlık düzeyleri artmıştır. Bu durum literatür ile benzerlik göstermektedir [19,21,22].

Araştırmamızdan elde edilen verilere göre sağlık okuryazarlığının cinsiyet, gelir durumu ve sigara kullanımından etkilendiği belirlenmiştir. Öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyini ve farkındalığı artırmak için müfredata sağlık okuryazarlığı ile ilgili ders eklenmesi, akran eğitimlilerinin planlaması, bu eğitime daha küçük yaşlarda başlanması önerilmektedir. Ayrıca eğitimin yuvası olan üniversitelerin öğrencilerin sağlık okuryazarlık düzeyini artırması için çeşitli etkinlikler planlaması, bu etkinliklere öğrencileri de dahil ederek daha geniş kitlelere ulaşılması sağlanabilir.

5. KAYNAKLAR

1. Akçilek E. (2017). Üniversite öğrencilerinde sağlık okuryazarlığı ve yaşam kalitesinin incelenmesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı.2017

2. Bozkurt H. and Demirci H. (2018) Health Literacy Among Older Persons in Turkey. The Aging Male 2018; 1-6.
3. Dadaczynski, K., Okan, O., Messer, M., Leung, A. Y. M., Rosário, R., Darlington, E., & Rathmann, K. (2021). Digital Health Literacy and Web-Based Information-Seeking Behaviors of University Students in Germany During the COVID-19 Pandemic: Cross-sectional Survey Study. Journal of medical Internet research, 23(1), e24097. https://doi.org/10.2196/24097
4. Durusu Tanrıöver M., Yıldırım H. H., Demiray-Ready F. N., Çakır B. ve Akalın H. E. (2014) Türkiye Sağlık Okuryazarlığı Araştırması. Birinci Baskı, Sağlık-Sen Yayınları, Ankara.
5. Ergün, S. (2017).Health Literacy In School Of Health Students. .; 6(3): 1-6
6. Ghanbari S, Ramezankhani A, Montazeri A, et al. Health literacy measure for adolescents (helma): development and psychometric properties. PLoS ONE 2016; 11:1-12.
7. Güven, D. Y., Bulut, H., & Öztürk, S. (2018). Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi/Examining the Health Literacy Levels of Health Sciences Faculty Students. Journal of History Culture and Art Research, 7(2), 400-409.
8. Health Literacy: Report of the Council on Scientific Affairs (1999). Ad Hoc Committee on Health Literacy for the Council on Scientific Affairs, American Medical Association. JAMA, 281(6), 552-7.
9. İnkaya, B., & Tüzer, H. (2018). Bir üniversitenin sosyal ve sağlık bilimlerinde okuyan öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı durumunun incelenmesi. Kocaeli Med, 7(3), 124-9.
10. Jovic-Vranes A, Bjegovic-Mikanovic V, Marinkovic J. Functional health literacy among primary health-care patients: data from the Belgrade pilot study. J Public Health 2009;31(4):490-5.
11. Koduah, A. O., Amoah, P. A., Nkansah, J. O., & Leung, A. Y. M. (2021). A Comparative Analysis of Student and Practising Nurses' Health Literacy Knowledge in Ghana. Healthcare (Basel, Switzerland), 9(1), 38. https://doi.org/10.3390/healthcare9010038
12. Marx, J. M., Miller, A., Windsor, A., Locke, J., & Frazier, E. (2021). Perceptions of cigarettes and e-cigarettes: does health literacy matter?. Journal of American college health : J of ACH, 1–9. Advance online publication. https://doi.org/10.1080/07448481.2021.1979008
13. Parker S. M., Stocks N., Nutbeam D., Thomas L., Denney-Wilson E., Zwar N., . . . and Liaw S. T. (2018) Preventing Chronic Disease in Patients with Low Health Literacy Using eHealth and Teamwork in Primary Healthcare: Protocol for a Cluster Randomised Controlled Trial. BMJ 8(6): 1-13.
14. Rababah JA, Al-Hammouri MM, Drew BL, Aldalaykeh M. Health literacy: exploring disparities among college students. BMC Public Health. 2019 29;19(1):1401.
15. Şahinöz, T., Şahinöz, S., & KIVANÇ, A. (2018). Üniversite son sınıf öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyleri üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(3), 71-79.
16. Şirin, H., Deniz, S., Oğuzöncül, A. F., KETREZ, G., Ertuğrul, O., & Memiş, D. (2021). Fırat üniversitesi meslek yüksek okulu öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyi ve ilişkili faktörlerin belirlenmesi. Estüdam halk sağlığı dergisi, 6(2), 148-158.
17. Tekin P. Ş. (2018) Health Literacy: An Overview of The Medical Secretarial Training in Turkey. International Journal of Research-Granthaalayah 6(9): 79-92.
18. Vozikis A, Drivas K, Milioris K. Health literacy among university students in Greece: determinants and association with self-perceived health, health behaviours and health risks. Arch Public Health. 2014;72(1):15.
19. World Health Organization Health Literacy: The Solid Facts; 2013. bv Available: http://www.euro.who.int/data/assets/pdf.file/0008/1 90655/e196854.pdf

20. World Health Organization, 2008. Closing the gap in a generation: health equity through action on the social determinants of health. Final report of the commission on social determinants of health. Geneva: commission on the social determinants of health.whqlibdoc.who.int/publications/2008/978924 1563703_eng.pdf. erişim tarihi:05.11.2022
21. Yılmaz Güven, D., Bulut, H., & Öztürk, S. (2018). Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sağlık Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi. Journal of History Culture and Art Research, 7(2), 400-409. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i2.1511
22. Yılmaz M, Tiryaki Z. Sağlık okuryazarlığı nedir? nasıl ölçülür? Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi 2016; 9:142-7.
23. Yorulmaz, D. S., & Sezer, H. K. (2021). Hemşirelik ile ilk ve acil yardım bölümü öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 9(1), 337-352.

USE OF MUSIC THERAPY FOR CARDIAC PROBLEMS
MÜZİK TERAPİNİN KARDİYAK SORUNLARDA KULLANIMI

[1]Cansu YILMAZ [2]Yasemin UĞURLU

[1] Öğretim Görevlisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği AD, 0000-0002-4305-3095

[2] Öğretim Görevlisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Esasları AD, 0000-0002-0478-9091

Özet

Müzik, dünya üzerindeki hemen tüm toplumlarda doğum, evlilik, ölüm, savaş gibi önemli olayların,dinsel törenlerin, sanatsal ve kültürel aktivitelerin yanı sıra sağlık ve şifa uygulamalarının da merkezinde yer alarak Şamanlardan Sufilere her dönem insan yaşamının önemli bir parçası olmuştur (Çoban,2005; Peregrine,2016). Müzik, insan beyni ve fizyolojisi üzerindeki güçlü etkileri nedeniyle, çeşitli sağlık sorunlarına bağlı olumsuzlukları azaltmaya ve bozulan fiziksel, duyusal, bilişsel ve psikososyal fonksiyonları geliştirmeye yönelik bilimsel bir bakım ve müdahale aracı olarak gittikçe daha yaygın kullanılmaktadır. Genellikle sağlık profesyonellerince hastanelerde gerçekleştirilen bu uygulamalarda müziğin fizyolojik etkilerinden yola çıkarak; kan basıncını düşürmek, tıbbi/cerrahi müdahale sırasında ağrı algısını azaltmak, kaygıyı azaltmak, uykuya geçişi kolaylaştırmak, stresi azaltmak gibi etkileri bulunmaktadır (Bruscia,2016; Peregrine,2016; Torun,2020).

Günümüzde her konuda olduğu gibi kardiyak kaynaklı hastalıkların tedavisinde ve rehabilitasyonunda klasik tedavilerle beraber tedavi etkinliğin artması, hasta konforu ve sağlığının iyileştirilmesi amacıyla destekleyici tıbbi uygulamaların kullanımı hekimler arasında artmaktadır(Uzun,2017).

Örneğin; müzik terapi koroner arter baypas greft cerrahisinde preoperatif ve postoperatif dönemlerdeki stresli durumlarda hastanın dikkatini negatif dış uyaranlardan uzaklaştırarak, anksiyetesini azalttığı, kardiyovasküler ve solunumsal aktivite de düzenlediği izlenmiştir., Genel anestezi altında koroner arter baypas veya aort kapak replasmanı uygulanan hastalarda posteoperatif müzik tedavisi ile strese yanıt olarak artan serum kortizol düzeylerinde azalttığı, Byers ve Smith (1997) kardiyak cerrahi geçirmiş postoperatif 1. gündeki hastalara 30 dakika müzik dinlettiklerinde hastalara uygulanan müzik terapi sonunda hastaların kan basıncı ve nabız hızını düşürdüğü saptanmıştır(Byers & Smith,1997; Nilsson,2009).

Biley'in kaynaklarında yer alan Sullivan (1991) tarafından yapılan koroner ve cerrahi yoğun bakım ünitelerindeki hastalarla yapılan çalışmada; has talara klasik müzik dinlettirilmiş ve kan basıncı, nabız hızı, arteriyel kan basıncı değerlerinin müzik terapiden sonra azaldığı, White (1992) koroner yoğun bakım ünitesinde çalışma yaparak; klasik müziğin hastaların anksiyetesini azalttığını, solunum sayısının ve nabız hızının müzik terapiden sonra azaldığını saptanmıştır(Biley,2000).

Yapılan araştırmalardan da yola çıkılacak olursa; müzik terapi kardiyak sorunlarda, kalp damar cerrahisinin preop ve postop dönemlerinde kullanımı hasta yararına oldukça fazladır. Bu

yüzden gelişmekte olan sağlık sistemi içerisinde hastaya bütüncül bakım verirken tıbbi tedavisine ek olarak müzik terapiden yararlanılması ehemmiyetle önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik Terapisi, Kalp, Sağlık, Kardiyak Sorun

ABSTRACT

Music has been an important part of human life, from Shamans to Sufis, by being at the center of important events such as birth, marriage, death, war, religious ceremonies, artistic and cultural activities, as well as health and healing practices in almost all societies around the world(Çoban,2005; Peregrine,2016).

Music is a therapy method that has powerful effects on the human brain and physiology. It is a widely used scientific care tool to improve physical, sensory, cognitive and psychosocial functions. It is usually performed in hospitals by healthcare professionals. In these applications; starting from the physiological effects of music; It has effects such as lowering blood pressure, reducing the perception of pain during medical/surgical intervention, reducing anxiety, facilitating the transition to sleep, and reducing stress(Bruscia,2016; Peregrine,2016; Torun,2020).

Nowadays, as in every subject, the use of supportive medical practices is increasing among physicians in order to increase treatment effectiveness and improve patient comfort and health, along with classical treatments in the treatment and rehabilitation of cardiac-related diseases(Uzun,2017). In patients who underwent coronary artery bypass or aortic valve replacement under general anesthesia, postoperative music therapy decreased the serum cortisol levels that increased in response to stress. It has been found to reduce blood pressure and heart rate(Byers & Smith,1997; Nilsson,2009). In the study conducted by Sullivan (1991), which is included in Biley's sources, with patients in coronary and surgical intensive care units; The patients were made to listen to classical music and blood pressure, pulse rate, and arterial blood pressure values decreased after music therapy. White (1992) worked in the coronary intensive care unit; It has been determined that classical music reduces patients' anxiety, respiratory rate and pulse rate decrease after music therapy (Biley, 2000)..

Based on the researches made; The use of music therapy in cardiac problems and in the preoperative and postoperative periods of cardiovascular surgery is very beneficial for the patient. Therefore, it is highly recommended to use music therapy in addition to medical treatment while giving holistic care to the patient in the developing health system.

Keywords: Music theraphy, heart, health, cardiac problem

"LOVE YOUR HEART, PROTECT THE DOGS, KISS THE CAT" EFFECTS OF ANIMAL SUPPORTED THERAPY ON THE CARDIOVASCULAR SYSTEM

‘’KALBİNİ SEV, KÖPEKLERİ KORU, KEDİYİ ÖP’’

HAYVAN DESTEKLİ TERAPİNİN KARDİYOVASKÜLER SİSTEME ETKİLERİ

[1]Cansu YILMAZ [2]Pınar TEKİNSOY KARTIN**

[1] Öğretim Görevlisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği AD, 0000-0002-4305-3095

[2] Doçent Doktor, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği AD, 0000-0002-9977-158X

Özet

İnsanlarla hayvanların etkileşimleri kedilerle Eski Mısır’a, köpek ve atlarla Orta Çağ’a, yılanlarla ve köpeklerle Yunan Mitolojisi’ne kadar uzanmaktadır. Özellikle Asklepios döneminde; yılanlar ve köpekler şifa dağıtılmak amacıyla terapötik olarak kullanılmaya başlanmıştır (İncazlı ve ark. 2016).

Günümüzde hayvan destekli terapi (HDT), pet terapi, evcil hayvan terapisi olarak bilinen uygulamalar; biyolojik-psikososyal ve spiritüel etkileri kanıtlanmış tıbbi tedaviye ek olarak kullanılan, tamamlayıcı destekleyici terapilerdendir (Parish Plass,2008; Chandler,2012; Karayağız Muslu & Conk, 2011; Kruger & Serpell, 2010). İnsanlar ve terapi hayvanları arasındaki etkileşimin fizyopatolojisi genel olarak; katekolamin ve kortikosteroid salınımı üzerine etki etmektedir ve bu nöroendokrinal etkiler de; nabız, kan basıncı, anksiyete kaynaklı ritim bozuklukları, solunum hızı gibi parametrelere sayesinde kardiyovasküler sistemi (KVS) olumlu etkilemektedir (Ballarina, 2003; Krause-Parello ve Kolassa, 2016).

Yapılan araştırmalarda evcil hayvan sahibi olanların, olmayanlara göre Miyokard infarktüsünde sağ kalım oranının arttığı ve olumlu etkileri olduğu, İsveç’te 39.995 örneklemli bir çalışmada, evcil hayvan sahibi olmayanların evcil hayvan sahiplerine göre KVS hastalıklarıınınn daha yaygın olduğu, kedi, köpek okşamanın, bir akvaryumda tropikal balıkları izlemenin ve hatta evcil bir boa yılanını okşamanın bile kan basıncını azalttığı belirlenmiştir, kalp yetmezliğiyle hastaneye yatan hastalara bir terapi köpeği tarafından belirli aralıklarla gerçekleştirilen ziyaretin kardiyopulmoner basınç ve nörohormon seviyelerinde iyileştirmeye katkısı olduğu bildirilmiştir(Friedmann, Katcher, Lynch & Thomas, 1980; Friedmann, Katcher, Thomas, Lynch & Messent, 1983; Cole, Grawlinski, Steers ve Kotlerman, 2007 Müllersdorf, Granström ve Sahlqvist, 2010 Miller & Fowler, 2011;Herzog, 2011).

Abate ve ekibinin 2011’de yaptıkları kalp yetmezliği olan hastalarda; köpek destekli ambulasyonun güvenli ve etkili olduğu ve de hastanede kalış süresini azalttığı ve bakım maliyetlerini düşürdüğü belirlenmiştir (Abate,2011).

Wells’in çalışmasında evcil hayvan sahibi olanların, koroner kalp hastalığı risk faktörünün önemli ölçüde daha düşük olduğu, daha düşük serum trigliserid seviyelerinin ölçüldüğü bildirilmiştir(Wells,2009). Mubanga ve arkadaşlarının köpek sahibi olanları 12 yıl boyunca takip ettikleri çalışmasında ; köpek sahiplerinde daha düşük kardiyovasküler hastalık riski olduğu ve genel popülasyonna göre daha düşük ölüm oranının görüldüğü bildirilmiştir (Mubanga ve ark., 2017).

Yapılan araştırmalarda hayvan destekli terapinin; sağlığın korunmasında ve geliştirilmesinde önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca hayvan destekli terapinin kardiyovasküler sisteme pozitfi etkileri olduğu bildirilmektedir. Bu sonuç hayvan destekli terapinin farmakolojik yöntemlere alternatif destekleyici uygulamalar olduğu ve . toplum sağlığı açısından yaygınlaştırılması, farklı örneklem grupları ile güncel araştırmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hayvan Terapisi, Kardiyovasküler Sistem, Sağlık

ABSTRACT

The interactions of humans and animals date back to Ancient Egypt with cats, the Middle Ages with dogs and horses, and Greek Mythology with snakes and dogs. Especially in the period of Asklepios; snakes and dogs began to be used therapeutically for healing purposes(İncazlı ve ark. 2016). Currently, applications known as animal assisted therapy (HDT), pet therapy, pet therapy; It is one of the complementary supportive therapies used in addition to medical treatment with proven biological-psychosocial and spiritual effects (Parish Plass,2008; Chandler,2012; Karayagiz Muslu & Conk, 2011; Kruger & Serpell, 2010). In generally, the physiopathology of the interaction between humans and therapy animals; It acts on catecholamine and corticosteroid release, and these neuroendocrinal effects; It positively affects the cardiovascular system (CVS) thanks to parameters such as pulse, blood pressure, anxiety-induced rhythm disturbances, and respiratory rate (Ballarina, 2003; Krause-Parello and Kolassa, 2016). In a study with 39,995 samples in Sweden, it was found that CVS diseases are more common in non-pet owners than pet owners, cat, dog caress, tropical in an aquarium. Watching fish and even petting a pet boa constrictor has been shown to reduce blood pressure, while periodic visits by a therapy dog to hospitalized patients with heart failure have been reported to contribute to improved cardiopulmonary pressure and neurohormone levels (Friedmann, Katcher, Lynch & Thomas, 1980; Friedmann, Katcher, Thomas, Lynch & Messent, 1983; Cole, Grawlinski, Steers & Kotlerman, 2007 Müllersdorf, Granström & Sahlqvist, 2010 Miller & Fowler, 2011; Herzog, 2011).

In the study conducted by Abate and his team in 2011 in patients with heart failure; It has been determined that dog-assisted ambulation is safe and effective, and reduces hospital stay and care costs (Abate, 2011).

In Wells' study, it was reported that pet owners had significantly lower coronary heart disease risk factors and lower serum triglyceride levels (Wells, 2009). In the study of Mubanga et al. in which they followed dog owners for 12 years; It has been reported that dog owners have a lower risk of cardiovascular disease and a lower mortality rate than the general population (Mubanga et al., 2017).

.In researches, animal assisted therapy; appears to be important in maintaining and improving health. In addition, it has been reported that animal-assisted therapy has positive effects on the cardiovascular system. This result shows that animal assisted therapy is alternative supportive applications to pharmacological methods and. It is recommended that current studies be carried out with different sample groups.

Key Words: Animal Therapy, Cardiovascular System, Health

THE EFFECT OF IMMUNOSUPPRESSION THERAPY AFTER LIVER TRANSPLANTATION ON QUALITY OF LIFE AND PERCEIVED STRESS: A CROSS-SECTIONAL SURVEY

KARACİĞER NAKLİ SONRASI IMMÜNOSÜPRESYON TEDAVİSİNİN YAŞAM KALİTESİ VE ALGILANAN STRES ÜZERİNE ETKİSİ

Kübra KAYAOĞLU[1], Hatice ÇAKIR[2]

[1]Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Malatya, Türkiye. ORCID: 0000-0001-5170-3935

[2]Araştırma Görevlisi, Malatya Turgut Özal Ünivrsitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Malatya, Türkiye. ORCID: 0000-0003-4093-0088

Özet

Bu çalışma karaciğer nakli (LT) sonrası immünosüpresyon tedavisinin yaşam kalitesi (QoL) ve algılanan stres üzerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma, bir üniversite hastanesinin karaciğer nakli merkezinde yatan 124 karaciğer nakli hastasının katılımıyla gerçekleştirilmiş kesitsel bir çalışmadır. Veri analizi IBM SPSS (Sosyal Bilimler İstatistik Paketi) İstatistik 25 ile yapıldı. Katılımcıların the perceived stress scale (PSS) ile the 36-item Short Form Health Survey (SF-36) alt ölçekleri arasındaki korelasyon analizi sonucu; fiziksel fonksiyon, fiziksel rol güçlüğü, emosyonel rol güçlüğü, enerji/canlılık/vitalite, sosyal işlevsellik, genel sağlık algısı, ağrı alt boyutları arasında negatif yönde, zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (r=-0,209 ile -0,480). PSS ile ruhsal sağlık alt boyutu arasında ise negatif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır (r=-0,563). Yapılan regresyon analizi sonucunda PSS toplam puan ortalamasının SF-36 alt boyutlarına etkisi bakılmış ve %31,7 oranı ile en fazla ve negatif yönlü olarak ruhsal sağlık alt boyutu üzerine etkisinin olduğu bulunurken (R2=,317; B=-1,962; p< ,001); %23 oran ile negatif yönde enerji alt boyutu üzerine etkisinin olduğu da saptandı (R2=,230; B=-1,792; p< ,001). Çalışma sonucumuz karaciğer transplantasyonu sonrası erken dönemde hastaların yaşam kalitesinin ciddi düzeyde düşük olduğunu ve stresin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Bu sonuç dikkate alınmalı ve sosyal, ekonomik ve psikolojik destek sağlanmalıdır.

Anahtar kelimeler: İmmünsüpresif tedavi, karaciğer nakli, stres

Abstract

This study was conducted to determine the effect of immunosuppression therapy on quality of life and perceived stress after liver transplantation. This study is a cross-sectional study with the participation of 124 liver transplant patients hospitalized in the liver transplantation center of a university hospital. The data analysis was performed with IBM SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) Statistics 25. The results of the correlation analysis between the perceived stress scale (PSS) and the 36-item Short Form Health Survey (SF-36) subscales of the participants; A negative and weak significant relationship was found between physical function, physical role difficulty, emotional role difficulty, energy/vitality, social functioning, general health perception, and pain sub-dimensions (r=-0.209 and -0.480). A negative, moderate and significant relationship was found between PSS and the mental health sub-

dimension (r=-0.563). As a result of the regression analysis, the effect of PSS total score average on SF-36 sub-dimensions was examined and it was found that it had the highest and negative effect on the mental health sub-dimension with a rate of 31.7% (R2=,317; B=-1.962; p<,001); and also, there was a negative effect on the energy sub-dimension with a rate of 23%. (R2=,230; B=-1,792; p< ,001). Our study result revealed that the quality of life of patients in the early period after liver transplantation is significantly lower and stress adversely affects the quality of life. This result should be taken into account and social, economic, and psychological support should be provided.

Keywords: Immunosuppressive therapy, liver transplantation, quality of life, stress.

DENİZCİLİK ALANINDA EĞİTİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ STAJ DENEYİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ozan Hikmet ARICAN [1], Ali Umut ÜNAL [2]

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Deniz İşletmeciliği Yönetimi, 0000-0003-2061-6112

[2] Dr. Öğretim Görevlisi, Kocaeli Üniversitesi, Karamürsel Meslek Yüksekokulu, Deniz Ulaştırma ve İşletmeciliği, 0000-0002-2575-6379

ÖZET

Denizcilik sektörü yapısı gereği üst seviyede donanımlı ve bilgili elemana ihtiyaç duyan hareketli, canlı ve sürekli kendini geliştiren bir alan olarak kabul görmektedir. Bu alanda eğitim almakta olan üniversite öğrencilerinin eğitim süreçlerinde aldıkları teorik eğitimin yanında pratik eğitimi de göz önüne alıp buna yönelik uygulamaların gerçekleştirilmesi de oldukça önem arz etmektedir. Üniversite öğrencilerinin tabi olduğu mesleki staj süreci bu pratik uygulamalara yanıt veren, bilgi ve deneyimlerinin artmasına neden olan önemli bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenden dolayı hem sektör önderlerinin gelecekteki muhtemel çalışanlarını değerlendirmesi hem de staj yapan öğrencilerin gelecek zamanlardaki çalışma ortamları hakkında eleştiri ve değerlendirme yapabilmeleri bakımından önemli bir rol oynamaktadır. Çalışma, denizcilik sektörü ile ilgili çeşitli bilgiler ve tespitler içermektedir. Bu çalışmada ortaya koyulmak istenen amaç ise denizcilik alanında eğitim gören öğrencilerin mesleki staj deneyimlerini "kişisel değerlendirme, staj deneyimi, çalışma alanı ve üniversite ilişkisi'' başlıkları altında değerlendirmektir. Yöntem olarak ülkemizde denizcilik alanında eğitim veren yükseköğretim kurumları üzerinden araştırma yapılarak toplam 5 üniversite ve 3 farklı denizcilik bölümünden 106 öğrenci üzerinden anket yöntemi ile öğrencilere gerekli sorular sorulmuştur. Verilen cevaplar değerlendirilerek bilgiler toplanmış ve konuyla ilgili hipotezler ortaya çıkartılmıştır. Araştırmada ortaya koyulan veriler SPSS programı kullanılarak elde edilmiştir. Genel olarak bakıldığında staj yapan öğrencilerin stajlarından memnun kaldıkları kanısına varılmıştır ancak bazı unsurlarda iyileştirmeler yapılması gerektiği çalışmada belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denizcilik, staj, denizcilik işletmeleri, spss, denizcilik eğitimi

ABSTRACT

The maritime sector, due to its structure, is accepted as a dynamic, lively and constantly improving field that requires highly equipped and knowledgeable personnel. It is very important that university students studying in this field take into consideration the practical training as well as the theoretical education they receive during their education process and carry out applications accordingly. The professional internship process that university students are subject to appears as an important process that responds to these practical applications and increases their knowledge and experience. For this reason, it plays an important role in terms of both sector leaders' evaluation of their possible future employees and the ability of intern students to criticize and evaluate their future working environments. The study contains various information and findings about the maritime industry. The aim of this study is to evaluate the professional internship experiences of students studying in the maritime field under the

headings of "personal evaluation, internship experience, field of study and university relationship". As a method, a research was conducted on higher education institutions providing education in the field of maritime in our country and the necessary questions were asked to the students using a survey method on a total of 106 students from 5 universities and 3 different maritime departments. By evaluating the answers given, information was collected and hypotheses on the subject were revealed. The data presented in the research were obtained using the SPSS program. In general, it was concluded that the students who did the internship were satisfied with their internship, but it was determined in the study that improvements should be made in some elements.

Key Words: Maritime, internship, maritime enterprises, spss, maritime education

1. GİRİŞ

Günümüzde, gelişen ve genişleyen ticaret ekonomisi içinde, nitelikli ve yetenekli personelin yetiştirilmesi büyük bir zorluk olarak öne çıkmaktadır. Bu zorluğun üstesinden gelmenin anahtarı eğitimdir. Mesleki eğitim, genellikle iki ana kategori altında incelenebilir. Birincisi, teorik bilgilerin verildiği, kitaplardan öğrenilen eğitim türüdür. Diğeri ise daha çok pratik uygulamalara dayalı olan uygulamalı eğitimdir. Teorik eğitim, temel bilgilerin sağlanması açısından önemlidir, ancak mesleki alandaki bilgi ve deneyimin artırılması için pratik eğitimin de giderek daha fazla önem kazandığı gözlenmektedir. Pratik eğitim, öğrencilere sahada deneyim kazandırmak amacıyla staj dönemleri olarak uygulanmaktadır. Denizcilik sektöründe yaşanan büyük değişimlere baktığımızda, geçmişe göre yeni ve farklı alanların ortaya çıktığını görülmektedir (Güzel ve Bolat, 2020). Denizcilik sektörüne artan ilgi, deniz taşımacılığında olumlu bir büyümeye yol açmıştır. Bu nedenle denizcilik sektöründeki işletmeler, nitelikli ve kalifiye personel ihtiyacını artan bir şekilde hissetmektedirler.

Denizcilik işletmelerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli personeli yetiştirmek amacıyla devlet ve özel üniversiteler, denizcilik alanının çeşitli dallarında eğitim veren bölümler açmıştır. Bu eğitim kurumları, donanımlı personel ihtiyacını karşılamak için teorik eğitimler sunmaktadır. Ayrıca, denizcilik sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar, öğrencilerin staj yapmalarına yardımcı olmak amacıyla iş birliği yapmaktadır (Asyalı vd., 2004). Öğrenciler, aldıkları teorik eğitimi pratikte uygulayarak becerilerini geliştirme fırsatı bulurlar. Staj programları, öğrencilerin kariyer planlamasının ilk adımını oluşturur. Bu programlar, öğrencilerin kişisel kariyer hedefleri üzerinde düşünmelerine yardımcı olur. Kişisel kariyer planlaması, bireyin iş yaşamıyla ilgili hedeflerini ve planlarını yapmasını içerir. İnsanlar, kariyerleriyle ilgili kararlar almadan önce kendilerini değerlendirir ve seçtikleri işin kendilerine uygun olup olmadığını düşünürler. Bu nedenle, öğrenciler, eğitim kurumlarının ve işletmelerin desteklediği staj programları sayesinde, henüz öğrencilikleri sırasında iş dünyasının dinamiklerini anlama ve kariyerlerini şekillendirme fırsatına sahiptirler (Şeremet, 2016).

Denizcilik piyasasında meydana gelen atılımlar ve deniz yolu taşımacılığının sağladığı avantajlardan ötürü elleçleme miktarlarında meydana gelen yükselişlerden limanlara gerekli personel gücü, yeni gemi siparişlerinde ki artışta gemilere gerekli personel gücünü arttırmıştır (Çetin, 2009). İstihdamın bu kadar yüksek olduğu bir alanda öğrenciler açısından ilgi çekici karşılanmaktadır. Bu nedenle ülkemizde denizcilik sektörü ile alakalı üniversite kurumlarının doluluk oranı %92'nin üstündedir (Kara vd., 2020). Ülkemizde denizcilik eğitimi veren özel ve devlet üniversiteleri tablo 1'de sırasıyla verilmiştir;

Tablo 1 Türkiye'de denizcilik eğitimi veren kurumlar

Okul adı	Bölüm sayısı	Yaklaşık öğrenci sayısı

Bülent Ecevit Üniversitesi	3	350
İstanbul Teknik Üniversitesi	3	600
İstanbul Üniversitesi	2	300
Piri Reis Üniversitesi	3	450
Recep Tayyip Üniversitesi	2	400
Girne Amerikan Üniversitesi	1	200
Kocaeli Üniversitesi	3	220
Karadeniz Teknik Üniversitesi	6	850
Ordu Üniversitesi	6	900
Dokuz Eylül Üniversitesi	5	750
Yıldız Teknik Üniversitesi	2	400

Uygulamalı eğitimin en önemli aşamalarından biri olan staj süreci, denizcilik alanında eğitim gören öğrenciler için büyük bir öneme sahiptir. Bu süreç, öğrencilere sektörle tanışma, mesleki deneyim kazanma, teorik bilgileri pratikte uygulama fırsatı ve gelecekteki kariyerleri hakkında daha fazla bilgi edinme imkânı sunar (Altınpınar ve Başar, 2020). Ancak, staj sürecinin verimliliği konusunda bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu çalışma, denizcilik eğitimi alan öğrencilerin staj deneyimlerini bireysel olarak analiz ederek, staj sürecinin getirdiği tecrübeleri, çalıştıkları ortamı ve staj yaptıkları kuruluş ile eğitim aldıkları üniversite arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bilgiler, denizcilik sektörü ile eğitim arasındaki bağlantıyı daha net hale getirecek, staj sürecine ilişkin sektör liderlerinin ve öğrencilerin bakış açılarını ve staja verdikleri önemi ortaya çıkaracaktır. Ayrıca, bu bilgilerin yardımıyla stajın olumsuz yönleri belirlenecek ve yaşanan sorunların çözümü için gerekli önlemler alınacaktır. Bu çalışma, denizcilik alanındaki eğitim ve staj programlarının iyileştirilmesi için önemli bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca, öğrencilerin mesleki gelişimlerini desteklemek ve denizcilik sektöründe daha nitelikli personel yetiştirmek için atılması gereken adımları belirlemeye yardımcı olacaktır.

1.1. Kuramsal Çevre

Akademik çalışmalarda denizcilik eğitimi ve staj konusunda bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda belirtilmiştir.

Pekşen, 2017'de Meslek yüksekokullarındaki denizcilik eğitimi üzerine çalışma yapmıştır. Çalışmasında 3+1 eğitim sisteminin uygulanabilirliği konusunda SWOT analizi yapmıştır. Analiz sonucunda teorik ve uygulama eğitimlerindeki fırsatlar ve tehditler değerlendirilmiştir (Peksen, 2017). Poyraz, 1995'de yaptığı tezde denizcilik öğrencilerinin Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) kapsamında aldığı eğitimler üzerine çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda, denizyolu taşımacılığının verimliliği ile denizcilik eğitim-öğretimi arasında çok sıkı bir bağlantı olduğu ortaya konmuştur. Denizcilik sektörünün etkinliği ve başarısı, nitelikli ve iyi eğitim almış personelin varlığına bağlıdır. Bu nedenle, denizcilik eğitim-öğretimi, sektörün gereksinimlerini karşılayacak şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Ayrıca, çalışma sonucunda Türk Denizcilik Eğitim-Öğretim Sistemi'nin geliştirilmesi için bir çözüm modeli

önerilmiştir. Bu model, denizcilik eğitim kurumları ile denizcilik sektörü arasındaki işbirliğini artırmayı, staj programlarını daha etkili hale getirmeyi ve öğrencilere daha fazla pratik deneyim kazandırmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, denizcilik eğitimindeki müfredatın güncellenmesi ve sektördeki teknolojik gelişmelere ayak uyduracak şekilde revize edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bu önerilen çözüm modeli, denizcilik eğitimini daha işlevsel hale getirerek sektörün ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermesini sağlayacak ve Türk denizcilik sektörünün rekabetçiliğini artırabilecektir (Poyraz, 1995).

Öztürk ve ark. (2020)'de çalışmalarında denizcilik eğitimi veren bir kurumdaki öğrencilerin eğitim karşılaştırmaları yapılmıştır. Çalışmalarında SPSS yöntemi ile istatistiki çıkan sonuçların korelasyonlarına bakılmıştır (Öztürk ved., 2020). Aydın ve Başbuğ (2021)'de çalışmalarında denizcilik eğitiminin oyunlaştırılarak verilmesi konusunda çalışma yapmışlardır. Çalışmalarında denizcilik eğitiminde az da olsa oyunlaştırma yönteminin öğrenci motivasyonu üzerinde kullanıldığı ve eğitime katılımı arttırdığı tespit edilmiştir (Aydın ve Baştuğ, 2021). Çaylan ve ark (2016)'da öğrencilerin staj programında işe alım süreçleri konulu denizcilik alanı üzerinden bir denizcilik firması referans alınarak çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucunda bu tür staj programlarının istihdam açısından önemli olduğu belirtilmiştir (Çaylan vd., 2016).

Literatür incelendiğinde denizcilik öğrencilerin staj deneyimlerinin değerlendirilmesi üzerine bir çalışma olmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışma denizcilik eğitimi ve staj deneyimleri üzerine yol gösterici olacaktır.

2. YÖNTEM

Yapılan araştırma, ülkemizde denizcilik alanında eğitim veren üniversitelerde öğrenim gören lisans ve ön lisans öğrencilerinin staj sürecindeki memnuniyetlerinin düzeyini belirlemek maksadıyla gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte öğrenciler hakkında gerekli bilgileri sağlamak amacıyla oluşturulan anket daha çok öğrenciye ulaşması için denizcilik eğitimini sağlayan üniversitelerde ki öğrenci ve yetkililerle paylaşılmıştır. Araştırma için toplamda 5 üniversiteden 106 öğrenciden gelen sonuçlarla analizler yapılmıştır. Gerekli veriler 2022 Mart-Mayıs aralığında toplanmaya başlanmıştır. Araştırmada kullanılmak üzere toplanacak bilgiler için anket yöntemi tercih edilmiştir. Anket içeriğinde açık uçlu sorular kapsamında demografik bilgilere ulaşılmak hedeflenmiştir. Likert 1-5 ölçeğine dayalı soruların yanında evet-hayır şıkları olan sorularda öğrencilere sorulmuştur. Açık uçlu sorularda katılımcıların eğitim hayatlarına yönelik bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Likert ölçeğine göre hazırlanan sorularda "1" en düşük puanı olumsuz olarak temsil ederken "5" en yüksek puanla olumlu ucu temsil etmiştir. 3 cevabı ise nötr olarak ele alınmıştır. Yapılan çalışmada 3'ün üzeri puanlar pozitif eğri olarak kabul edilirken 3 puandan düşük değerler ise negatif eğri olarak kabul edilmiştir. Denizcilik öğrenciler ile paylaşılan bu sorularda öğrencilerin staj süreçleri hakkında ki kişisel değerlendirmelerini kavramaya yönelik bilgilerin toplanması amaçlanmıştır. Çalışmanın son kısımlarında ise sorulan sorular ile katılımcıların staj süreçleri boyunca elde ettikleri memnuniyet ve sektöre dair gelecek planları hakkında veriler elde edilmeye çalışılmıştır

3. BULGULAR

3.1. Staj Sürecinde Yer Seçim Faktörü

Öğrencilerin kendilerine staj yeri seçerken hangi faktörlerden etkilendiklerini ortaya koyabilmek amacıyla hazırlanan sorunun sonuçlarına göre; Tablo 2'de aktarıldığı üzere öğrencilerin en az "referans aracılığı" (%4,71) ile staj buldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

Ankette en yüksek yüzde ise "gelecek planına uygunluktur."(%52,83). Bu yüzdeyi takiben sırasıyla "maddiyat" (%19,81),"ulaşım kolaylığı" (%16,03) ve "rahatlık" (%6,60) takip etmiştir.

Tablo 2 Yer seçim faktörü

Staj yeri seçimi	N	%
Ulaşım kolaylığı	17	16,03
Referans yardımı	5	4,71
Rahatlık	7	6,6
Maddiyat	21	19,81
Gelecek planına uygunluk	56	52,83

3.2.Staj Sürelerinin Yeterliliğinin İncelenmesi

Ankete katılım sağlayan öğrencilerin %42,45 'i 1 ay, %14,15 'i 2 ay, %19,81' i 3 ay, %23,58' i de 6 ay ve daha fazla staj yapmıştır. Okulların verdiği staj sürelerini yetersiz bulanların sayısı ise %64,56'dır. Bu oranın detayına inildiğinde ise staj süresini yetersiz bulanların %50'si stajını 1 ay yapan öğrenciler %14,56'sı ise stajını 2 ay yapan öğrencilerdir. 3 ay ve daha fazla staj yapan öğrencilerden ise staj süresi 14 yetersizliği açısından olumsuz bir yanıt gelmemiştir. Bu bakımdan öğrencilerin zorunlu staj sürelerini tamamlamalarına rağmen staj yaptıkları kuruluşlarda kişisel gelişimlerini arttırmak ve daha fazla deneyim sahibi olmak amacıyla gönüllü olarak fazladan staj yaptıkları bilinmektedir.

Tablo 3 Staj sürelerinin oranı

Staj süresi	**N**	**%**
1 ay	45	42,45
2 ay	15	14,15
3 ay	21	19,82
>6 ay	25	23,58

3.3.Denizcilik Öğrencilerinin Staj Boyunca Zorlandığı Faktörler

Çeşitli kurumlarda stajlarını gerçekleştiren öğrencilerin staj yaptıkları süreç boyunca yaşamış oldukları problemleri ortaya çıkarabilmek amacıyla hazırlanmış olan anketin sorduğu sorunun cevaplarına bakıldığında denizcilik acentelerinde staj yapan öğrencilerin en büyük sorununun yabancı dil konusunda olduğu tespit edilmiştir. Bireyler arası iletişimsizlikten şikâyet eden öğrencilerin oranı %19,4 olarak tespit edilmiştir. Bu problemi dile getiren stajyer öğrencilerin ise büyük çoğunluğunun liman kuruluşlarında staj yaptığı görülmüştür. Gemilerde staj yapan stajyer öğrencilerin çalışma saatlerinden şikâyet ettikleri analiz edilmiştir. Bu stajyer öğrenci grubu dışında kalan gruplarda ise çalışma saatlerinden şikâyetçi olan stajyer öğrenciler olmamıştır. İşe yatkınlık konusunda hiçbir stajyer öğrencinin problem yaşamamış olması ise öğrencilerin kendi yetenekleri doğrultusunda, doğru üniversite ve doğru bölüm seçtiklerinin göstergesi olarak kabul edilebilmektedir.

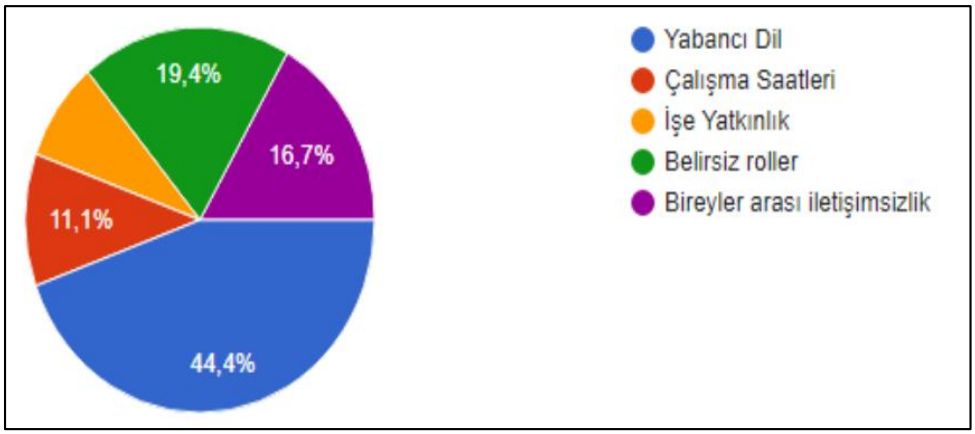

Şekil 1 Stajda zorlanılan faktörler.

3.4. Öğrencilerin Sorunlarını Çözmeye Yönelik Frekans Analiz

Tablo 3 Frekans analizi.

	Kesinlikle Katılıyorum.	Katılıyorum.	Kararsızım	Katılmıyorum.	Kesinlikle Katılmıyorum.
Staja başlamadan önce stajyer öğrenciye okul tarafından yeterli bilgi verilmeli.	0,64	0,30	0,04	0,02	0,00
Stajyer öğrencilerin uygun şekilde çalıştırılması adına işletmeler bakanlık tarafından denetlenmeli.	0,71	0,24	0,05	0,00	0,00
Stajyer öğrencilerin tüm departmanlarda yeterince çalışmaları sağlanmalı.	0,66	0,18	0,10	0,05	0,01
İşyerinde çalışan personele stajyer öğrencilere nasıl davranılacağına ilişkin seminer verilmeli.	0,59	0,21	0,12	0,06	0,02
Önceki dönemde öğrenciye müfredata göre eğitim yaptırmayan işyerlerine bir sonraki dönem öğrenci gönderilmesi önlenmeli.	0,68	0,22	0,07	0,03	0,00
Üniversirte danışmanlarının işyerlerini düzenli olarak ziyaret etmeleri sağlanmalı.	0,41	0,34	0,15	0,06	0,04
İşletmede beceri eğitimi sırasında müfredatta bulunan tüm işler öğrenciye işletilmeli.	0,53	0,25	0,13	0,08	0,01

Tablo 4'te görüldüğü üzere ankete katılım sağlayan öğrencilerin %80'i staj süreçlerine başlamadan önce üniversitelerden gerekli bilgi desteğini almayı beklerlerken üniversite danışmanlarının da staj yaptıkları kuruluşlara gerekli ziyaretleri gerçekleştirmeleri gerektiğini düşünmektedir. Öğrencilerin %84'i gerekli tecrübeleri kazanmak açısından tüm bölümlerde görev almak isterlerken bu kuruluşların devletin gerekli mecraları tarafından da denetlenmesi gerektiğini düşündükleri kanısına varılmıştır. Ayrıca geçmiş dönemlerde öğrencilere müfredata göre iş yaptırmayan kuruluşlara yeni dönemde öğrenci gönderilmemesini talep etmişlerdir. İş yerinde ki çalışanların, öğrencilere davranış biçimlerinin nasıl olması gerektiği konusunda eğitim almalarını isteyenlerin oranı %80 olarak ölçülmüştür. Bu da öğrencilerin iş yerinde ki çalışma arkadaşlarının önceden bilgilendirilerek staj süresi boyunca iletişim ve iş bölümü paylaşımı konusunda sıkıntı yaşamamak adına istenmiş olabileceği sonucuna varılabilir. Öğrenim gördükleri üniversitelerin müfredatında bulunan bütün işleri yapmak isteyen

öğrencilerin oranı %76'dır. Kalan %24'lük kısım ise bütün işlerin altından kalkacak kadar kendilerine güvenmemektedir.

3.5. Öğrencilere Yapılan İş Tekliflerinin Analiz Edilmesi

Tablo 5 İş teklifi analizi.

Staj Yaptığınız Yerde İş Teklifi Aldınız Mı?	Sayı (N)	%
Evet	32	30,2
Hayır	74	69,8
Staj yaptığınız yerden iş teklifi gelse kabul eder misiniz?		
Evet	81	76,4
Hayır	25	23,6

Tablo 5 incelendiğinde ankete katılan denizcilik öğrencilerin %76,4'ünün staj yaptıkları yerlerden olası iş tekliflerini kabul edeceği kanısına varabiliriz. Kalan %23,6'lık kısmın ise çeşitli nedenlerden dolayı kabul etmeyeceği tahmin edilmektedir. Fakat öğrencilerin bu beklentilerine karşılık stajyer öğrenci kabul eden kuruluşların cevabı daha düşük seviyelerde olmuştur. Staj yaptıkları kuruluşlardan iş teklifi alanların oranı sadece %30,2'dir. Kalan %69,8'lik kesim ise herhangi bir iş teklifi almamışlardır. İş teklifi alan öğrenciler analiz edildiğinde ise bu öğrencilerin %81,25'inin kız öğrencilerin oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu da staj yapan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha başarılı olduğunu ya da erkek egemenliğinin daha fazla olduğu denizcilik sektöründe günümüz koşullarında denizcilik kuruluşlarının daha çok bayan personele ihtiyaç duyduğunun tahmini yapılabilir.

3.6. Stajın Tecrübe Kazandırması Konusu Düşüncesindeki Değişikliklerin İncelenmesi

Tablo 6 Stajın tecrübe konusundaki etkisi.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Staj yapmadan önce stajın bana tecrübe kazandıracağını düşünüyordum.	%60,37	%24,52	%5,66	%9,43	%0,00
Staj yapmadan önce stajın bana tecrübe kazandıracağı düşüncemde değişiklik olmadı.	%68,75	%15,09	%8,60	%4,71	%2,83

Ankete katılan denizcilik öğrencilerine stajlarını gerçekleştirmeden önce stajın kendilerine mesleki anlamda tecrübe kazandırıp kazandırmayacağı sorulduğunda, yukarıda Tablo 6'da

aktarıldığı gibi öğrencilerin yaklaşık %85'i stajın kendilerine mesleki anlamda tecrübe kazandıracağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Kalan %5,66 kararsız kalırken, %9,43'lük kısım ise stajı sürecinin kendilerine tecrübe kazandırmayacağını belirtmişlerdir. Aynı tabloda anlaşılacağı üzere öğrencilerin yaklaşık %84'ünün staj yaptıktan sonra da düşüncelerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Yani staj yapmadan önce çeşitli konularda tecrübe kazanacağını düşünen öğrenciler bu düşüncelerinde yanılmamıştır.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yükseköğretim kuruluşları öğrencilerin iş hayatlarına atılmadan önce geçiş dönemlerinde çok kritik bir rol alır. Öğrenciler üniversitelerde okudukları bölümlerde daha çok yüzeysel bilgiler alıp bunları operasyon ya da sahada uygulama imkânını fazla bulamazlar. İşte bu aşamada öğrencilerin az da olsa gelecekte yapacakları iş hakkında uygulamalı olarak deneyim kazanmaları ve sektörün içine girmeleri bakımından staj süreci ortaya çıkmıştır. Denizcilik piyasası yapısı dolayası ile dünyaya yön veren ve kesintisiz bir akışa sahip olan bir sektördür. Bu nedenle staj süreci öğrencilerin yararına olduğu kadar işletmelere de fayda sağlamaktadır. Denizcilik bakımından eğitim veren üniversitelerde öğrencilerin staj süreci zorunlu ya da isteğe bağlı olarak değişmektedir. Stajı zorunlu olmayan öğrencilerinde pratik bilgilere ulaşmak ve deneyim kazanmak açısında kendi istekleri ile staj yaptıkları gözlemlenmiştir. Yapılan bu araştırmada ise ülkemizde denizcilik sektörüne potansiyel personel yetiştirmek amacıyla eğitim sağlayan kuruluşlarda öğrenim gören öğrencilerin yaptıkları staj süresi boyunca kazandıkları bilgi ve donanımın yanı sıra süreçten ne boyutta memnun kaldıkları incelenmiştir. Araştırmaya bilgi toplamak için öğrencilerle anket çalışması yapılmıştır. Katılım sağlayan öğrencilerin çoğunluğu erkek ve 21-23 yaş aralığındadır. Staj konusunda en çok tercih edilen kuruluşlar denizcilik acenteleri ve liman kuruluşları olmuştur. Öğrencilerin geneli stajda sektörle ilgili yararlı işlerde görev aldıklarını ve üniversitede öğrendikleri bilgilerin staj boyunca işlerine yaradığını ancak müfredatın daha da genişletilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sonuca bakılarak denizcilik alanında eğitim veren kurumların ders planı ve içeriklerini gözden geçirmesi gerektikleri sonucuna varılabilir. Öte yandan staj yapan öğrencilerin büyük bölümü stajla ilgili memnuniyetlerini belirtip stajın yapacakları mesleğe dair olumu yönde katkı sağladığını ve kariyer planlarını denizcilik sektöründe devam ettireceklerini belirtmişlerdir. Stajın, kişisel gelişimlerine katkı sağladıklarını, insan ilişkilerinin iyileştiğini ve özgüvenlerinin arttıklarını öne sürmüşlerdir.

Denizcilik piyasasında staj yaptıkları kuruluşlarda yaptıkları işlerle de öğrenim gördükleri üniversitelerdeki müfredatın uyuştuğunu ve kendilerinden sorumlu yöneticilerinde gayet bilgili ve alakalı olduklarını belirtmişlerdir. 2018 yılında yürürlüğe giren yasaya göre staj yapan öğrencilerin 30 asgari ücretin %30'nu staj yaptıkları kuruluşlardan alması gerekmektedir fakat yapılan anket sonucuna göre öğrencilerin %72'si bu zorunlu yasaya rağmen staj yaptıkları yerlerden para alamamıştır. Gerekli devlet mecralarının bu konuda ki denetimini sıklaştırması gerekmektedir. Bu sonuçta çalışmanın değerlendirilip yorumlanmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmıştır. "Staj yaptığınız yerden iş teklifi aldınız mı" sorusuna öğrencilerin sadece %26,41'i evet yanıtını vermiştir. Bu sorunun derinine inildiğinde iş teklifi alan öğrencilerin %87'sine yakınının kız öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre kız öğrencilerin işlerini daha iyi yaptığı ya da denizcilik sektöründe kadın personel desteğine daha çok ihtiyaç duyulduğu kanısına varılabilir. En son bakıldığında ise öğrencilerin %78'i bir iş teklifi gelmesi dâhilinde staj yaptıkları yerlerde çalışmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu da öğrencilerin staj memnuniyetini kanıtlayan başka bir unsurdur.

Yapılan bu araştırmada amaç öğrencilerinin staj sürecinde yaşadıkları iyi ya da kötü deneyimlerin değerlendirilmesidir. Bu deneyimler 4 çatı altında toplanmıştır. Bunlar "kişisel

gelişim, çalışma alanı, üniversite danışmanı ve staj boyunca yaşadıkları memnuniyettir. "Her bir grup kendi arasında incelenmiş ve grupların birbirleriyle olan ilişkilerini tespit etmek amacıyla gerekli testler uygulanmıştır. Çalışma için 5 tane varsayım ortaya çıkarılmıştır. Denizcilik öğrencilerinin staj deneyimi hakkında farklı araştırmalar olmadığı için elde edilen sonuçlar diğer çalışmalar ile karşılaştırılamamıştır. Ülkemizin dünyada denizcilik sektöründe önemli bir yeri vardır. Türkiye'nin bu sektörde ki yerini korumak ve daha da ileri seviyelere çıkmak açısından donanımlı ve bilgili personel yetiştirmesi oldukça önemlidir. Bunu gerçekleştirmenin yolu ise kaliteli bir eğitimden geçer. Denizcilik alanında eğitim veren kuruluşların çoğalması, kalitesini arttırması ve öğrencilerin sektöre giriş yaptıkları vakit onları deneyimli ve öz güvenli hazırlamaları ise üniversitede aldıkları teorik eğitimin yanında yaptıkları stajlarda kazandıkları pratik bilgilerden geçer.

5. KAYNAKLAR

Altınpınar, İ., & Başar, E. (2020). Yükseköğretim Denizcilik Eğitiminde, Uzaktan Eğitim Hizmet Kalitesi Ve Performansının Ölçülmesi. Mersin Üniversitesi Denizcilik Ve Lojistik Araştırmaları Dergisi, 2(1), 48-61.

Asyalı, E., Tuna, O., & Cerıt, A. G. (2004). Denizcilikte Aktif Eğitim Ve Kalite Yönetimi.

Aydın, S. C., & Baştuğ, S. (2021). Denizcilik Eğitiminde Oyunlaştırma Üzerine Derleme Türünde Literatür Çalışması. Journal Of Maritime Transport And Logistics, 2(1), 28-35.

Çaylan, D. Ö., Akpınarlı, V., & Deveci, D. A. (2016). Öğrencilerin Staj Programlari İle İşe Alim Süreci: Denizcilik Sektöründe "Rotamiz Arkas Projesi" Örnek Olay İncelemesi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1).

Çetin, O. (2009). Denizcilik sektöründe mukayeseli bir model. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 5(10), 35-58.

Güzel, E., & Bolat, P. (2020). Türkiye'deki Denizcilik Eğitim Kurumlarının Gemiadamları Eğitim Ve Sınav Yönergesi Kapsamındaki Denetim Sonuçlarının Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, 12, 47-68.

Kara, G., Arıcan, O. H., & Okşaş, O. (2020). Analysis of the Effect of Electronic Chart Display and Information System Simulation Technologies in Maritime Education. Marine Technology Society Journal, 54(3), 43-57.

Öztürk, O. B., Turna, İ., Altınpınar, İ., & Pirim, A. E. (2020). Gemiadamı eğitiminde rol alan eğitim kurumlarına yönelik bir çalışma: denizci eğitimciler. Turkish Studies, 15(4), 2877-2891.

Poyraz, Ö. (1995). Türk denizcilik eğitimi için sistem planlaması (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).

Şeremet, M. (2016). Denizcilik programlarının istihdam boyutunun öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (2), 261-267.

Yıldırım Peksen, D. (2017). Denizcilik Eğitimi Veren Önlisans Programlarına 3+1 Eğitim Modelinin Uygulanması. Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi, 1 (1), 8-18. Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/uead/issue/26906/347552

LİMANLARDA UYGULANAN İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ POLİTİKALARINA LİMAN ÇALIŞANLARININ YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Ali Umut ÜNAL [1], Ozan Hikmet ARICAN [2]

[1] Dr. Öğretim Görevlisi, Kocaeli Üniversitesi, Karamürsel Meslek Yüksekokulu, Deniz Ulaştırma ve İşletmeciliği, 0000-0002-2575-6379

[2] Dr. Öğretim Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Deniz İşletmeciliği Yönetimi, 0000-0003-2061-6112

ÖZET

Limanlar, denizyolu taşımacılığı ile karayolu ve demiryolu taşımacılığının birleştiği önemli gümrük lojistik merkezleri ve gümrük kapılarıdır. Limanlar gerek deniz tarafında gemilere verdikleri hizmetler ile gerekse kara tarafında yüklere ve personellere verilen birden çok operasyonu aynı anda gerçekleştirmeye çalışan büyük işletmelerdir. Limanların hizmetlerin temeli ticari yüklerdir. Ticari yükler birden çok farklı operasyondan geçmektedirler. Bunlar yükleme operasyonları, tahliye operasyonları, depolama operasyonları, montaj-demontaj operasyonlarıdır. Ticari yüklerin kara tarafındaki taşıma araçlarına göre geçirdikleri operasyonların süresi ve tehlikeleri ile deniz tarafındaki taşıma araçlarında geçirdikleri operasyonların süresi ve tehlikeleri farklı olmaktadır. Ayrıca yine liman sınırları içerisinde deniz tarafında hizmet alan gemiler ile kara tarafında hizmet alan karayolu e demiryolu araçları da farklı farklı tehlikeler meydana getirebilmektedirler. Limanlar, başta yükten kaynaklı olmak üzere her operasyonda meydana gelecek olan kazaların riskini ortadan kaldırmalı, kazaları önlemeleri veya önlenemeyen kazalar sonucunda meydana gelen hasarları en az düzeye indirmek için her türlü önlemi almalıdırlar. Limanların bu kazaları önleme ve sonucu olan hasarlarında azaltılmasında temel ve en önemli odak noktaları insan hayatıdır. Limanlar kendi içlerinde ayrı ayrı iş sağlığı ve güvenliği politikaları hazırlamakta ve bunları uygulamaya almaktadırlar. Bu politikalar devamında çalışanlar tarafından uyulması gereken önemli ve gerekli kuralları da oluşturmaktadır. Liman çalışanlarının hem insan sağlığı hem de yüklerin ve diğer taşıma ekipmanların güvenliği emniyetli işletilmeleri için mevcut politikalara ve kurallara uyulması beklenmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren uluslararası ve ulusal anlamda oldukça stratejik bir öneme sahip olan bir ticari limanda uygulanan iş sağlığı ve güvenliği politikalarına karşı liman çalışanlarının yaklaşımları araştırılmıştır. Liman çalışanları ile yüz yüze görüşmeler yapılarak anket yöntemiyle kendilerine iş sağlığı ve güvenliği politikaları ve kuralları hakkında sorular sorulmuştur. Elde edilen cevaplar yorumlanmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmada çalışanların oluşturulan politikalar ve uygulanan kurallar konusunda kendilerinden fikirlerinin alınması konusunda oldukça memnun oldukları tespit edilmiştir. Liman çalışanları alınan tüm önlemlerin ve kuralların ayrıca sahada ayrıntılı şekilde uygulanması ve denetlenmesini de takdir etmektedirler. İşletmelerde çalışanlarında iş sağlığı ve güvenliği çalışmalarına doğrudan katkıda bulunmaları çalışanlarda iş verimliliğini ve güvenliği çalışmayı teşvik ettiğine dair örnek bir çalışma olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deniz işletmeciliği, liman işletmeleri, iş sağlığı ve güvenliği, güvenlik kültürü ve yönetimi.

ABSTRACT

Ports are important customs logistics centers and customs gates where maritime transportation meets road and rail transportation. Ports are large enterprises that try to perform multiple operations at the same time with the services they provide to ships on the sea side and to cargo and personnel on the land side. The basis of port services is commercial cargo. Commercial cargoes go through multiple different operations. These are loading operations, unloading operations, storage operations, assembly-disassembly operations. The duration and hazards of the operations that commercial cargoes undergo according to the means of transportation on the land side and the duration and hazards of the operations they undergo in the means of transportation on the sea side are different. In addition, within the boundaries of the port, ships receiving services on the sea side and road and railroad vehicles receiving services on the land side can also create different hazards. Ports should eliminate the risk of accidents that will occur in every operation, especially due to cargo, and take all kinds of measures to prevent accidents or minimize the damages caused by accidents that cannot be prevented. The main and most important focus of ports in preventing these accidents and minimizing the resulting damages is human life. Ports prepare and implement separate occupational health and safety policies within themselves. These policies also constitute important and necessary rules to be followed by employees. Port employees are expected to comply with existing policies and rules for the safe operation of both human health and the safety of cargo and other transportation equipment. In this study, the attitudes of port employees towards occupational health and safety policies implemented in a commercial port operating in Turkey, which has a very strategic importance in international and national terms, were investigated. Face-to-face interviews were conducted with port employees and they were asked questions about occupational health and safety policies and rules. The answers obtained were tried to be interpreted. In the study, it was determined that the employees were very satisfied with the policies and rules implemented and that their opinions were taken from them. Port employees also appreciate the detailed implementation and supervision of all measures and rules taken in the field. The direct contribution of the employees to the occupational health and safety studies in the enterprises is an exemplary study that encourages work efficiency and safety work in the employees.

Keywords: Maritime management, port management, occupational health and safety, safety culture and management.

1. GİRİŞ

Deniz taşımacılığı denizlerde sürdürülebilen önemli bir taşımacılıktır. Bu taşımacılığın başlangıç ya da bitiş noktasını limanlar belirlemektedirler. Bu anlamda liman; geniş anlamda, deniz taşımacılığının başlangıç ya da bitiş noktası olarak tanımlanabilir. Diğer anlamda ise deniz taşıma hizmeti sırasında taşıma sisteminin model değiştirdiği ulaştırma altyapısı olarak da ifade edilebilir (Zorlu, 2008).

Dünyadaki limanlar önemli lojistik merkezler konumunda olup dünya üzerinde önemli miktarda yük hareketinin olduğu işletmelerdir. Limanlar içlerinde belirli yüklerin elleçlendiği terminallere sahip olan, çeşitli yüklerin elleçlenmesine imkân veren, geniş depolama sahaları olan, dünya ticareti için önemli aktarım merkezi işletmelerdir. (Baran, 2010).

Limanlar hem gemilere hem yüklere hem de yolculara hizmet açısından çeşitlilik göstermektedirler. Limanlar, genellikle birkaç bileşenin bir araya gelmesiyle oluşur. Bunlar arasında bir iskele veya rıhtım, gemilere yakıt sağlamak için bir petrol istasyonu, yükleme ve

boşaltma işlemleri için kaldırma ekipmanları, gümrük ve liman otoritesinin ofisleri, depolama alanları ve yük taşıma araçları gibi unsurlar yer alır.

Limanlar, dünya çapında çeşitli tiplerde bulunabilir. Bazıları ticari gemilerin uğrak noktasıdır ve yüksek hacimli yükler elleçlenirken, bazıları turistik gemilerin ve yolcu gemilerinin uğrak yeri olarak hizmet verir. Ayrıca, askeri gemilerin yanaştığı askeri limanlar da mevcuttur. Limanların tarihçesi çok eski zamanlara dayanır. İlk limanlar, insanların deniz yoluyla ticaret yapmaya başladığı dönemlerde ortaya çıktı. İlk kanıtlarda Mısırlıların denizyolu taşımacılığını kullandığını göstermektedir. Onları Fenikeliler ve Romalılar takip etmiştir.

Günümüzde, dünya genelinde birçok liman bulunmaktadır ve bunlar uluslararası ticaretin büyük bir bölümünü gerçekleştirmektedir. Ayrıca limanlar, yerel ekonomileri canlandırmak ve istihdam yaratmak için de önemli işletmelerdir. Limanlar, deniz yoluyla gerçekleştirilen ticaretin ana merkezlerinden biridir bu yüzden de ekonomik açıdan büyük bir öneme sahiptir. Limanların büyüklüğü, türü ve işlevleri, limanın bulunduğu bölgenin ihtiyaçlarına ve ticaret hacmine göre belirlenmektedir. Limanlar, gemi trafiği açısından iki ana kategoriye ayrılabilir: doğal ve yapay limanlar. Doğal limanlar, doğal koylar, kıyılar ve nehir ağızları gibi doğal su yollarının oluşturduğu limanlardır. Yapay limanlar ise, dalga kıranlar, mendirekler ve diğer insan eliyle yapılan yapay oluşumlar olmaktadırlar.

Dünya çapında milyarlarca dolarlık yük ve yolcu taşımacılığı yapılırken, limanlar bu faaliyetlerin merkezinde yer almaktadır. Limanlar, gezilere gemi turları ve kruvaziyerler gibi deniz yolu ulaşım seçenekleri sunarak turizm sektörüne büyük katkı sağlar. Modern limanlar, genellikle son derece gelişmiş teknolojiye sahip tesislerdir. Konteyner gemilerinin yükleme ve boşaltma işlemlerinin hızlandırılması için yüksek teknolojili vinçler, bilgisayarlı lojistik sistemler ve gemi trafiğini yönetmek için önemli yazılımlar kullanılmaktadır. Limanlar, yüksek kapasiteli gemilerin ve yüklerin hızlı ve güvenli bir şekilde elleçlenmesine olanak tanır. Limanların çevreye olan etkisi nedeniyle, çevre koruma kuralları ve düzenlemeleri bu alanlarda giderek önem kazanmaktadır. Bu nedenle, modern limanlar genellikle çevre dostu teknolojilerle donatılmaya başlanmıştır. Ancak limanlar, çevre kirliliği, trafik sıkışıklığı, gürültü kirliliği ve diğer çevresel sorunlar gibi bazı olumsuz etkilere de sahiptir. Bu nedenle, modern limanların tasarımı ve işletmesi sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmelidir

Limanlarda özellikle gemi yanaşma ve ayrılma operasyonları, yük elleçleme, yük taşıma ve yük depolama gibi faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştirilmesinden dolayı, iş sağlığı ve güvenliği açısından önemli risklere sahip olmaktadırlar. Limanlarda çalışan personellerin, yüksekten düşme, yük altında ezilme, yük üzerinden kayma veya yükten kaynaklı kaygan zeminde kayma takılma gibi potansiyel tehlikelere maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle, limanlarda iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının etkin bir şekilde hayata geçirilmesi büyük bir önem taşımaktadır.

Her gün önemi artan ve ülkelerin kalkınma düzeylerine etkin şekilde etki eden iş sağlığı ve güvenliği, çalışanları iş kazaları ve meslek hastalıklarından koruyarak onlara sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sunmak için yapılan sistemli çalışmalar şeklinde tanımlanmaktadır (Tozkoparan ve Taşoğlu, 2011). İş sağlığı ve güvenliğinin temelinde günlük hayatta çokça geçen iki adet kavram bulunmaktadır. Bunlar sağlık ve güvenliktir. Kelime anlamı olarak sağlık; fiziksel, ruhsal ve sosyal açılardan insanın tamamen iyi olma halidir. (Larson, 1996). İş sağlığı ve güvenliğinin temelinde yer alan bir diğer kavram ise güvenliktir. Güvenlik, “emniyet içerisinde olma” ya da “tehlikelerden uzak olma” anlamlarına gelmektedir (Nilsson-Wikmar ve diğerleri, 2005). Daha kapsamlı tanımla da ise her türlü fiziksel, ruhsal, maddi ve manevi tehlikelerden uzak olmak ya da bunların kontrol altında tutulmasıyla ortaya çıkan bireysel veya toplumsal iyi olma hali, güvenliğin tanımını oluşturmaktadır (Peterson ve Mayhew, 2018).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) ortak yayımladığı bildiride ise iş sağlığı ve güvenliği; çalışanların sosyal, ruhsal ve mesleki iyi hallerini olabilecek en yüksek seviyeye getirmeyi ve bu seviyeyi sürdürmeyi amaçlayan ve bu anlamda çalışma ortamındaki zararlı etmenlerden çalışanları koruyup, çalışanları uygun bir iş pozisyonuna yerleştirmeyi hedefleyen bir bilim dalıdır (Barnett-Schuster, 2008). İş sağlığı ve güvenliği tıp, mühendislik, işletme, ekonomi vb. gibi pek çok bilim dalı ile ilişki halinde olan çok disiplinli bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Çalışma ortamının nasıl daha güvenli hale getirileceği ve olası risk faktörlerinin nasıl minimize edileceği sorusu, iş sağlığı ve güvenliğinin bir diğer tanımına işaret etmektedir (Boghosian, 2005).

İşletmelerde çalışma ortamındaki iş sağlığı ve güvenliği koşullarının yetersiz ve koruyucu olmaması durumunda iş kazası ve meslek hastalıkları meydana gelmektedir. İş kazaları ve meslek hastalıklarına yönelik küresel anlamda çalışmalarda bulunan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre dünya genelinde her on beş saniyede bir işçi, iş kazası ya da meslek hastalığı sonucu hayatını kaybetmektedir. Ayrıca her on beş saniyede yüz altmış işçi, iş kazasına maruz kalmaktadır. ILO'nun tahminlerine göre iş kazası ve meslek hastalıkları, her yıl 2,3 milyon kişinin ölümüne neden olmaktadır. Bu ölümlerin 350 bini ölümcül iş kazaları, 2 milyonu da meslek hastalıkları sonucu oluşmaktadır. Ayrıca her yıl 313 milyon iş kazası meydana gelmekte ve bu kazaların büyük çoğunluğu belirli bir süre iş göremezlik durumunu ortaya çıkarmaktadır.

İş sağlığı ve güvenliğinin neden önemli olduğunu ortaya koyan ekonomik sebepleri dışında başka sebepleri de bulunmaktadır. İşletmelerin yasa ve yönetmeliklerde yer alan talimatlara aykırı hareket etmeleri sonucunda karşılaştıkları cezai yaptırımlar, iş sağlığı ve güvenliğinin yasal esaslarını yansıtmaktadır. İş sağlığı ve güvenliğinin ekonomik ve yasal esasları dışında, çok daha önemli olan sosyal esasları da bulunmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği her şeyden önce, işletmeler açısından sosyal bir sorumluluk olarak ele alınmalıdır. Çünkü işletmelerin çalışanlarına sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sunmaları, toplum gözetiminde önemli bir görev olarak algılanmaktadır. Bu sebeple iş sağlığı ve güvenliği işletmeler tarafından yalnızca yasal bir yaptırım olarak değil aynı zamanda toplumsal ve etik bir görev olarak da ele alınmalıdır.

Limanlarda hazırlanan iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının, çalışma ortamlarında etkin bir şekilde hayata geçirilmesi, sadece risk altında olan işçilerin sağlığını ve güvenliğini korumakla kalmamakta, aynı zamanda liman işletmelerinin iş verimliliğini ve diğer limanlarla rekabetçi çalışma ortamlarını da güvenilir hale getirmektedir. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının yerinde ve zamanında önlenmesi, limanlardaki çalışma ortamının iyileştirilmesi, liman personelinin motivasyonunun artırılması ve liman işletmelerinin itibarının yükseltilmesi önemli avantajlar sağlamaktadır.

İş sağlığı ve güvenliği uygulamalarında, liman çalışanlar üzerinde doğrudan etkileri olan birçok faktörü içermektedir. Örnek olarak yüksekten düşme riskiyle başa çıkmak için güvenlik ekipmanlarının kullanılması ve gerekli işaretlemelerin yapılması, elleçleme ekipmanlarının kullanımı esnasında sahaya yetkisiz kişilerin alınmaması, doğru ve güvenli bir şekilde kullanılması, elleçleme ve depolama sahalarında yükten kaynaklı yangın ve yayılma risklerine karşı önlemlerin alınması gibi önemli faktörler iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının temel unsurlarını oluşturmaktadır. Limanlarda çalışanların sağlığını ve güvenliğini korumak için alınan önlemler, politikalar ve eğitim programları ele alınarak, bu uygulamaların etkinliği değerlendirilmektedir.

1.1. Kurumsal Çerçeve

Ünal ve Alkan (2015) çalışmalarında iş sağlığı ve güvenliği konusunun liman işletmeleri açısından ne kadar önemli olduğunu ve liman işletmeleri için hazırlanan uluslararası ve ulusal düzenlemelerin öneminden bahsetmişlerdir.

Töz ve Köseoğlu (2015) çalışmalarında limanlarda iş sağlığı ve iş emniyeti koşullarının genel bir değerlendirilmesinin yapmış olup mevcut koşulların iyileştirilmesi için önerilerde bulunmuşlardır.

Yavuz (2017) çalışmasında limanlarda yaşanan iş güvenliği sorunlarına çözüm bulmak ve iş güvenliğine farklı bir bakış açısı ortaya koymak için risk değerlendirme yöntemlerinden PRAT (Oransal Risk Değerlendirme Tekniği) kullanılarak limanlara özgü risk değerlendirme çalışması yapmıştır.

Tatar ve Özer (2019) çalışmalarında Hopa limanında belirlenen özel alanlarda iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin mevcut tehlike kaynaklarının meydana getireceği tehlikeler belirlenmiş olup, belirlenen bu tehlikelere karşı alınacak önlemlere ilişkin bir risk değerlendirmesi yapılmıştır.

Yorulmaz ve Abdulkerim (2021) çalışmalarında Kocaeli bölgesinde faaliyet gösteren liman işletmelerinde çalışanlardan elde edilen verilere göre performans boyutlarının AHP yöntemiyle hesaplanmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilere göre iş sağlığı ve güvenliği uygulama performans boyutlarından en önemli boyutun, çalışanların İSG konusunda farkındalık ve bilinç düzeyi, en az önemli boyutun ise İSG eğitim uygulamaları boyutu olduğu ortaya çıkmıştır.

Kahveci ve Gültekin (2022) çalışmalarında liman çalışanlarının iş sağlığı ve güvenliği konusunda farkındalık ve bilinç düzeylerinin iş performansına etkisini araştırmışlardır. Araştırmada ergonomi alanının en önemli konularından birisi olan İSG konusundaki farkındalık ve bilinç düzeyi liman çalışanlarının iş performansını pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. İş performansının %26'lık varyansı iş sağlığı ve güvenliği farkındalığı ve bilincine bağlı olduğu tespit etmişlerdir.

Yorulmaz (2023) çalışmasında liman işletmelerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ile çalışanların iş performansı ve örgütsel güven algısı arasındaki nedensel ilişkileri incelemiştir. Kocaeli Liman Bölgesinde limanlarda iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının, çalışanların iş performansını hem doğrudan hem de örgütsel güven algısını dolaylı olarak olumlu yönde etkilediği ve iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının örgütsel güven algısı üzerinde, örgütsel güven algısının da iş performansı üzerinde olumlu bir eksisinin olduğunu belirtmişlerdir.

Yukarıda görüldüğü gibi yapılan çalışmalarda direk olarak limanlarda çalışan personele iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları hakkında bireysel görüşler sorulmamıştır. Bu çalışma sadece limanlarda uygulanan iş sağlığı ve güvenliği politikalarını kapsayacak şekilde uygulanmıştır. Hazırlanan sorular, limanlarda gerçekleştirilen yük ve gemi operasyonları kapsamında hazırlanmıştır. Soruların yöneltildiği kişilerin limanda operasyon sahasında aktif olarak görev alan personel olmasın dikkat edilmiştir. Liman sahasında olmayan, aktif olarak operasyonlara katılmayan personel çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışmanın amacı sadece limanda çalışan saha personelinin görüşleri ve yaklaşımlarının tespit edilmesi üzerine hazırlanmıştır.

2. YÖNTEM

Çalışmada limanlarda iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının liman çalışanları üzerindeki etkinliği değerlendirmeye çalışılmıştır. Bu anlamda, çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma için limanlarda uygulanan iş sağlığı ve güvenliği politikaları ve uygulamalarıyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taramasıyla mevcut uygulamalar belirlenmiş ve bu uygulamaların liman çalışanları üzerindeki etkileri görülmeye

çalışılmıştır. Çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren uluslararası alanda oldukça talep alan büyük bir limanın iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ayrıca incelenmiş ve liman çalışanlarına nitel araştırma yöntemi uygulanarak analiz yapılmıştır.

Çalışmada ''İş Sağlığı ve Güvenliği Politikalarına Liman Çalışanlarının Yaklaşımı'' adlı anket uygulanmıştır. Anket uygulaması mayıs ayı içerisinde liman yönetimin izin verdiği gündüz saatlerinde operasyon sahasında aktif olarak görev yapmakta olan çalışanlara uygulanmıştır. Toplamda 55 kişi ile görüşmeler yapılmış olup 5 kişinin anketlere tutarsız cevaplar verdiği tespit edilmesinden dolayı anketleri değerlendirmelere alınmamıştır. Katılımcıların çalışma sürelerinin vardiyalara ayrılması ve yoğun olması nedeniyle toplamda evet-hayır yapısında 10 soru yöneltilmiştir. Katılımcıların saha operasyonlarında yoğun çalışmaları nedeniyle zamanlarının kısıtlı olması ve cevapların daha gerçekçi olması isteğiyle anket soruları kısa ve az miktarda tutulmuştur. Liman çalışanlarının gerçekleştirdikleri operasyonların önemli ve tehlike içermesi çalışmanın kısıt faktörlerini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada Liman çalışanlarının liman yönetimleri tarafından hazırlanan ve uygulamaya alınan iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarına tarafsız ve özgürce bakış açıları vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen bilgiler ışığında limanların mevcut uygulamalarını hazırlarken daha fazla liman çalışanın katılımı sağlamasına örnek olması istenmektedir.

3. BULGULAR

Çalışmada limanda sahada aktif olarak görev yapmakta olan liman çalışanlarına değişen çeşitli vardiyalara denk gelecek şekilde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları hakkında 10 adet soru yöneltilmiştir. Bu sorular özellikle liman çalışanlarının yoğun ve stresli bir çalışma altında çalışamaya çalıştıklarından dolayı kısa ve az sayıda tutulmuştur. Cevaplarda liman çalışanlarının kesin ve net yanıtlar verebilmesi için 5'li likert ölçeği yerine evet-hayır yöntemi tercih edilmiştir.

Aşağıda liman çalışanlarına yönetilen sorular verilmiştir.

Tablo 1 Liman çalışanlarına yönetilen sorular

Liman Çalışanlarına Yöneltilen İş sağlığı ve Güvenliği Soruları
Limanlarda iş sağlığı ve güvenliği konusunda yeteri eğitim aldığınızı düşünüyor musunuz?
Limanda güvenli çalışma ortamları oluşturulduğuna inanıyor musunuz?
Limanda iş sağılığı ve güvenliği uygulamalarının uzmanlar tarafından düzenli gözden geçirildiğini düşünüyor musunuz?
Limanda iş sağlığı ve güvenliği için yeterli kişisel koruyucu ekipman sağlandığını düşünüyor musunuz?
Limanda elleçlene yükler ile ilgili gerekli prosedürlere uygun operasyonlar gerçekleştirildiğini düşünüyor musunuz?
Limanda acil durumlarda acil durum planlarının etkili bir şekilde uygulanacağını düşünüyor musunuz?
Limanda iş sağlığı ve güvenliği konusunda yönetime geri bildirim sistemi veya öneri – şikâyet iletişim kanalı bulunuyor mu?
Limanda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili endişelerinizi iletebileceğiniz bir yetkiliye ulaşabiliyor musunuz?
Limanda iş kazalarının kayıt altında tutulduğu ve neden sonuç ilişkilerinin incelendiği bir komisyon bulunmakta mıdır?

Limanda iş sağlığı ve güvenliği konusunda düzenli olarak hatırlatma eğitimleri düzenleniyor mu?

Hazırlanan soruların tartışmaya açık ve geliştirilmeye yönelik açıklardır. Sorular karşıdaki çalışanların anlayabileceği yapıda kısa ve sade tutulmasına özen gösterilmiştir. Elde edilen verilerden yapılan analizlerde çalışanların verdikleri olumlu-olumsuz cevaplar yüzdelik dilimde aşağıda listelenecektir. Elde edilen veriler tartışma ve sonuç kısmında açıklanmıştır.

Sorulara verilen cevaplar hem sayısal değer üzerinden hem de yüzdelik dağılım üzerinden aşağıda verilmektedir.

Tablo 2 1. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanlarda iş sağlığı ve güvenliği konusunda yeterli eğitim aldığınızı düşünüyor musunuz?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
33	10	7

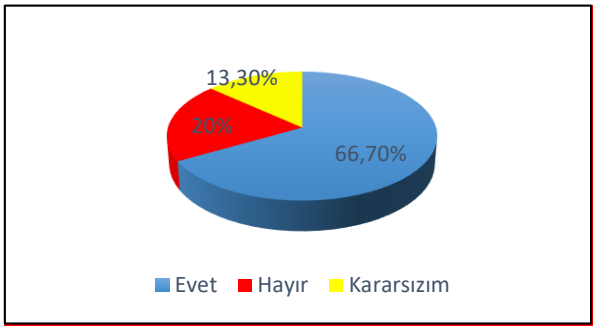

Şekil 1. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılımcıların, iş sağlığı ve güvenliği konusunda yeterli eğitim alamadıkları hakkında dikkate alınması gereken bir sonuç çıkmıştır. Özellikle 10 kişinin hayır cevabı vermesi, liman yönetiminin güvenlik yönetimleri konusunda gözde geçirmeler yapılması gerektiğini göstermektedir

Tablo 3 2. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanda güvenli çalışma ortamları oluşturulduğuna inanıyor musunuz?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
33	14	3

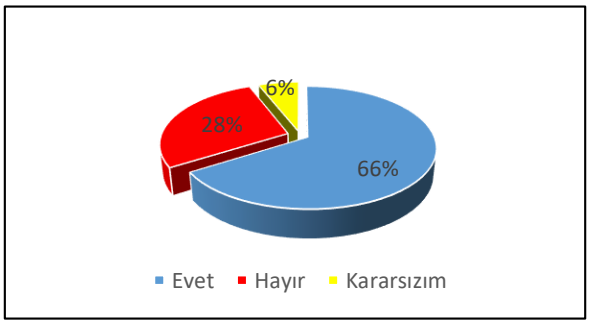

Şekil 2. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılıcımalardan ciddi anlamda limanda güvenli ortam oluşturulmadığına dair geri dönüş alınmıştır. Limanların tehlikeli operasyonlar gerçekleştirildiği bilinmektedir. Liman yönetimlerinin de bu operasyonlar esnasında oluşan tehlikeleri en aza indirmeleri gerekmektedir.

Tablo 4 3. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanda iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının uzmanlar tarafından düzenli gözden geçirildiğini düşünüyor musunuz?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
36	4	10

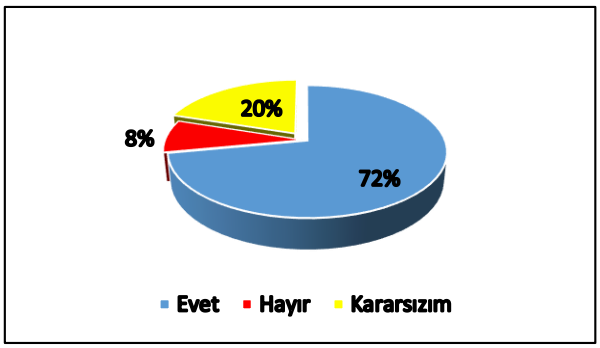

Şekil 3. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılımcıların limanda görevli iş güvenliği uzmanlarının görevlerini yerine getirme ve gerekli müdahaleleri konusunda kaygıları olduğu görülmektedir. Liman yönetimi tarafından iş güvenliği uzmanlarının denetim ve kontrol faaliyetlerinin yeniden yapılandırılması ihtiyacı görülmektedir.

Tablo 5 4. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanda iş sağlığı ve güvenliği için yeterli kişisel koruyucu ekipman sağlandığını düşünüyor musunuz?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
36	4	10

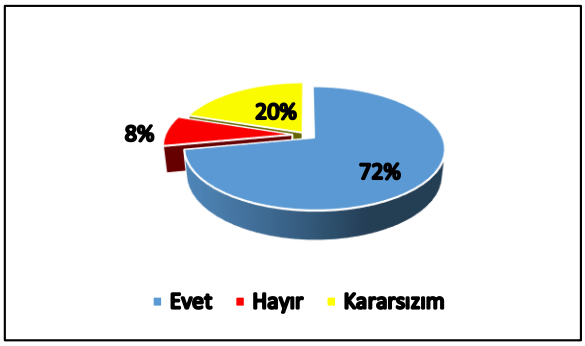

Şekil 4. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılımcıların büyük çoğunluğu kişisel donanımı yeterli bulmuştur. Liman yönetimlerinin çalışan personelin kişisel donanımlara kolaylıkla ulaşması ve yeterli sayıda kullanabilmeleri konusunda daha çok özen göstermeleri gerektiği görülmektedir.

Tablo 6. 5. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanda elleçlene yükler ile ilgili gerekli prosedürlere uygun operasyonlar gerçekleştirildiğini düşünüyor musunuz?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
46	4	0

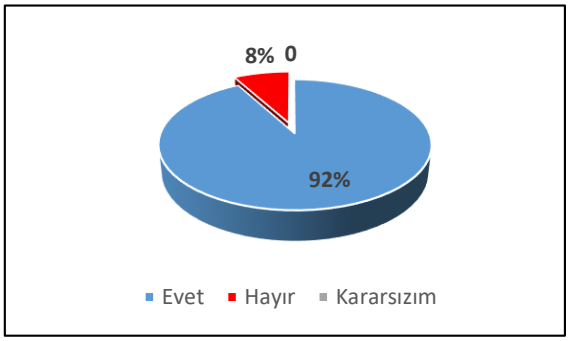

Şekil 5. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılımcıların çok büyük çoğunluğu yüklerin elleçlenme operasyonları konusunda hem fkir oldukları görülmektedir. Operasyonları gerçekleştirenlerin kendileri olduğu için böyle bir dağılım beklenmelidir. Fakat hayır cevabı veren diğer katılımcılarında endişelerinin mutlaka dikkate alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tablo 7 6. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanda acil durumlarda acil durum planlarının etkili bir şekilde uygulanacağını düşünüyor musunuz?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
39	4	7

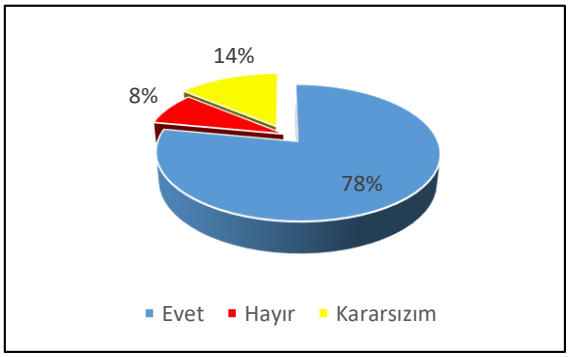

Şekil 6. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılımcıların acil durum planları konusunda verdikleri yanıtlar yeterli seviyede olup genel anlamda olumludur. Fakat yine de liman yönetiminin acil durum kavramı ve müdahalesi konusunda eğitimler gerekmektedir.

Tablo 8 7. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanda iş sağlığı ve güvenliği konusunda yönetime geri bildirim sistemi veya öneri – şikayet iletişim kanalı bulunuyor mu?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
32	11	7

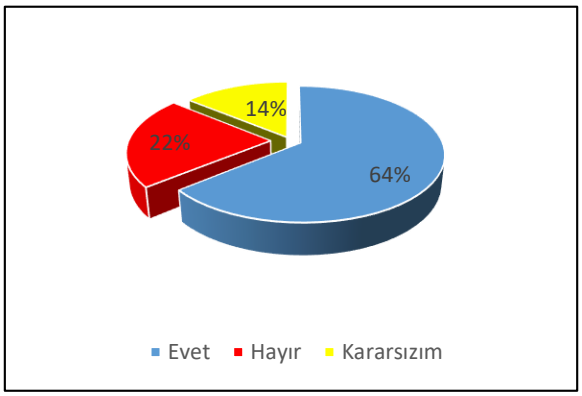

Şekil 7. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılımcıların bu soruya daha fazla olumlu cevap vermesi beklenirken göz ardı edilmeyecek sayıda itiraz olduğu görülmektedir. Liman yönetiminin iş güvenliği konusunda şikâyet ve öneriler konusunda mevcut sistemi gözden geçirmesi doğru olacaktır.

Tablo 9. 8. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanda iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili endişelerinizi iletebileceğiniz bir yetkiliye ulaşabiliyor musunuz?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
25	18	7

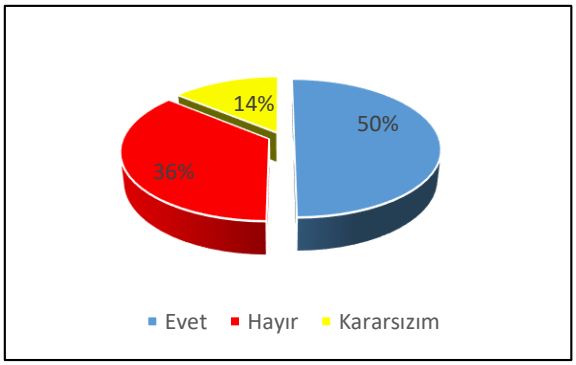

Şekil 8. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılımcıların bu soruda ilk defa ciddi anlamda fikir ayrılığına düştükleri görülmektedir. Önemli sayıda katılımcı bu konuda olumlu cevap vermeyerek tepkisini göstermiştir. Liman

yönetiminin çalışanların amirlerine iş sağlığı ve güvenliği konusunda yeterli iletişim kanalı oluşturulmasını sağlaması gerekmektedir.

Tablo 10. 9. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanda iş kazalarının kayıt altında tutulduğu ve neden sonuç ilişkilerinin incelendiği bir komisyon bulunmakta mıdır?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
36	0	14

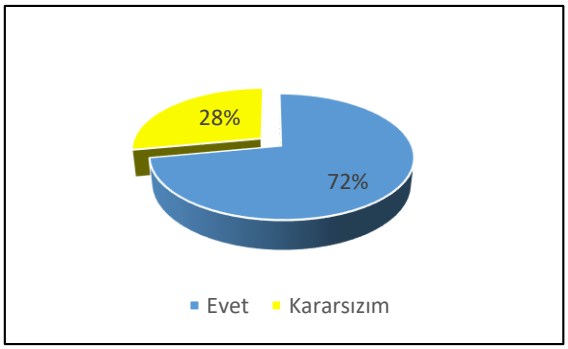

Şekil 9. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılımcıların bu soruya kararsızım olarak cevap vermesi, mevcut komisyonun yeterince bilinmediği, komisyonun kararlarını ve raporlarını daha kapsamlı bir şekilde duyurması ve çalışanlara iletmesi gereği ihtiyacı olduğu görülmektedir.

Tablo 11. 10. Soruya verilen cevapların dağılımı

Limanda iş sağlığı ve güvenliği konusunda düzenli olarak hatırlatma eğitimleri düzenleniyor mu?		
Evet	**Hayır**	**Kararsızım**
36	11	3

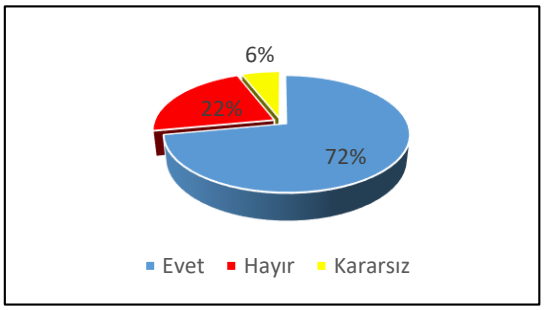

Şekil 10. Cevapların yüzdelik dağılımı

Katılımcıların bu soruya verdikleri değişik cevaplar, yapılan hatırlatma eğitimlerinin ne kadar ciddi ve düzenli şekilde olduğu konusunda soru işaretleri oluşturmuştur. Eğitimlerin eskisine göre daha ciddi, daha kapsamlı ve katılımcıları daha geniş anlamda kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Limalarda son dönemlerde gerek yasal düzenlemeler gerekse limanların kendi içlerinde oluşturdukları iş sağlığı ve güvenliği birimleri sayesinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ciddiyetle uygulanmaya başlanmıştır. Gerçekleştirilen uygulamalar ve izlenilen politikalar ile liman çalışanlarının iş verimliliğinde artışlar olmakta ve kaza oralarında ciddi düşüşler meydana gelerek verimlilik artmaktadır. Limanların uluslararası ve ulusal alanda olumsuz kazalar ile anılmamaları için özen gösterdikleri bilinmektedir.

Limanların iş sağlığı ve güvenliği politikalarını oluştururken ev uygulamalarını hazırlarken hem güvenlik yönetimi hem de güvenlik kültürünün birlikte birbirine bağlı olarak devam ettirmeleri gerekmektedir. HSE (Health Safety Executive) göre güvenlik kültürü, organizasyonların sağlık ve güvenlik yeterlilik ve tutumları ile personel ve çalışma ekiplerinin değerleri, tutumları, algıları, yetkinlikleri ve bağlıklarını belirleyen davranışların bir sonucudur (Wiegmann ve diğerleri, 2002). Bu tanıma göre liman çalışanlarının tutumları ve algıları da güvenlik kültürünü oluşturmaktadır. Güvenlik yönetimi ise, işletmelerin gerçekleştirdiği faaliyetlerde, kaza ve ramak kala olaylarının yaşanmaması için yönetimin ve personellerin göstermesi gereken güvenlik faaliyetleri ile meydana gelen kazalar veya ramak kala olayları sonrasında elde edilen verilerin doğru şekilde analiz edilmesiyle gelecekte yapılması gereken faaliyetlerin bütünüdür (Zorba, 2009).

Yukarıdaki tanımlarda görüldüğü gibi güvenlik yönetimi ve güvenlik kültürü birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Güvenlik kültürü, güvenlik yönetimini beslemekte ve devamlılığını sağlamaktadır. Güvenlik yönetimi ise güvenlik kültürünün oluşturulmasında temeli oluşturan uygulamaların ve politikaların temelidir.

Liman çalışanlarına yönetilen sorularda ve elde edilen cevaplara bakıldığı zaman güvenlik yönetimi ve güvenlik kültürü arasında kopukluklar olduğu görülmektedir. Limanlarda yeterli eğitim verildiği konusunda fikir ayrılıkları olduğu görülmektedir. Çalışanlardan bazılarının olumsuz cevap vermesi eğitimlerin seviyesinin ve sürelerinin fazlalaştırılması için olumlu bir talep olarak görülmelidir. Limanda güvenli çalışma ortamı sorusuna gelen olumsuz cevapların ise mevcut güvenlik yönetim uygulamalarının ve politikalarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Mevcut uygulamaların uzmanlar tarafından gözden geçirilmesi sorusuna ise olumsuz cevap veren kişi sayısı çok az olduğu görülmektedir. Bu durum iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları konusunda liman tarafından bir çaba harcandığını göstermektedir. Liman yönetiminin bu konudaki çabaları çalışanlar tarafından fark edilmektedir. Koruyucu ekipman kullanımı hakkındaki soruya ise katılımcılar çoğunlukla çekimser cevap vermişlerdir. Bu durumda güvenlik kültürü konusunda çalışanların koruyucu ekipmanlara yaklaşımlarını göstermektedir. Yeterince bilgi sahibi olunmadığı ya da gerekmediği için kullanmadıkları ihtimallerini göstermektedir. Yine de liman yönetiminin bu konu üzerinde eğitimlerini ve talimlerini yoğunlaştırmaları önemlidir.

Çalışanlara yönetilen acil durum planlarının etkili şekilde kullanılacağı sorusuna ise büyük çoğunluk olumlu cevap vermektedir. Acil durum planları sınırlı personeller tarafından uygulanmakta olup tüm çalışanların bu planlara hâkim olması beklenmemektedir. Bu yüzden alınan cevaplar yeterli olmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği uygulamalarında geri dönüş ve önerilerde ciddi anlamda olumsuz cevaplar olduğu görülmektedir. Bu güvenlik kültürü açısından olumlu görülmelidir. Çalışanların bazı uygulamalardaki hataları fark ettikleri ama geri dönüş yapamadıkları konusunda rahatsızlıkları bulunmaktadır. Çalışanlara yönetilen ve en fazla olumsuz cevabın alındığı soru isse iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları konusunda üst amirlere ulaşamama sorusu dikkat çekmektedir. Güvenlik kültürü yapısında ast ve üst arasında iletişimin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Liman yönetiminin bu soruna dikkat çekmesi ve gerekli uyarıları yaparak çalışanların bu konudaki rahatsızlığının üstüne düşmesi

gerekmektedir. İş kazalarının incelendiği bir komisyonun varlığı hakkındaki sorulara büyük çoğunluk olumlu cevap vermiş olup bir kısım çalışan kararsız kalması güvenlik kültürü açısından yine de önem verilmesi gereken bir noktadır. Komisyonun inceleme ve sonuçlar ile kararlarının çalışanlara duyurulması veya tebliğ edilmesi konusunda daha çok özen gösterilmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Son soruda ise iş sağlığı ve güvenliği konusunda hatırlatma eğitimleri hakkındaki soruya bir kısım çalışan olumsuz cevap vermiştir. Hatırlatma eğitimlerinin tanımı konusunda çalışanların arasında fikir ayrılığı olması, hatırlatma eğitimlerinin belirli bir çalışan gruplarına mı uygulandığı yoksa bu eğitimlerin rastgele çalışanlara mı verildiği soru işaretlerini doğurmaktadır. Liman yönetiminin bu soru işaretlerinin ortadan kaldırılması için verilen tüm eğitimler konusunda genel bilgilendirme yapmaları ve eğitim türlerini mutlaka belirtmeleri gerekmektedir.

Limanların kendi yapıları içinde oluşturdukları güvenlik kültürü ve güvenlik yönetimlerine gerekli düzenlemeleri, gerekli yatırımları yapmaları ve her aşamada sürekli olarak tarafsız denetimler ile adaletli bir yönetimin uygulandığının göstermesi önemlidir. Liman yönetimi tarafından uygulanan iş sağlığı ve güvenliği politikalarının ve uygulamalarının çalışan personel tarafından herkese eşit ve adaletli bir şekilde uygulandığı görmesi çalışma tatmini açısından önemlidir. Limanın uyguladığı merkezi ve kapsayıcı yaklaşımla birlikte çalışan personele ile liman bütünleşerek dahada güçlü bir yapı haline gelecektir. Limanların güvenlik kültürlerinin yapılarında dikkat etmeleri gereken önemli faktörlerden biri de limanın bulunduğu bölgenin kültürel ve sosyal-ekonomik yapısıdır. Bu önemli faktör hep göz önünde bulundurularak iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları bu kapsamda geliştirilmeli ve yönetilmelidir.

Limanlar tarafından gemilere ve yüklere hizmet verme süreçlerinde çalışan personelin her zaman dikkatli ve verimli çalışması beklenmektedir. Mevcut iş sağlığı ve güvenliği politikalarına uyulmaları ve uygulamalara göre hareket etmeleri istenmektedir. Fakat limanların güvenlik kültürü kapsamında çalışan personelleri ile başta iletişim ve geri dönüş konusunda daha sıkı ilişkiler içinde olması ve yeterli eğitimler ile personelinin güvenlik kültürü kavramlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada örnek bir limanın güvenlik uygulamalarının çalışanlar tarafından büyük çoğunlukla anlaşıldığı ve uyum sağlandığı görülmüştür. Fakat özellikle güvenlik kültürü açısından bazı önemli konularda çalışanlar ile yönetim arasında anlaşmazlıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmazlıklarında gerekli eğitim ve yeterli bilgilendirmeler ile aşılacağı görülmektedir. Limanların gelecekteki bu gelişim ile güvenlik kültürü ve güvenlik yönetimlerine yapacakları yatırımlarda azalacaktır. Fakat insan faktörünün süreç var olması devam edecektir ve hem güvenlik kültürünün hem de güvenlik yönetiminin varlığı devam edecektir (Ünal ve Alkan, 2023).

Limanların çalışanları ile gerek güvenlik uygulamaları gerekse güvenlik yönetimi konusunda sürekli iletişim içinde olmaları ve bir bütün olarak hareket etmeleri limanın başarısı ve verimliliği açısından çok önemlidir. Çalışanların kendilerini ait hissettikleri bir limanda kendi işleri severek yapmaları hem liman yönetiminin uygulamalarının başarısını arttıracak hem de çalışanların güvenli bir ortam oluşturmalarını sağlayacaktır. Dünya çapında başarılı olan tüm limanların bu temel güven ve iş birliği yapısı üzerinde yükseldikleri unutulmamalıdır.

5. KAYNAKLAR

Baran, M. (2010). Büyük Limanlar ve Lojistik Merkezlerin Türk Denizcilik Sektörü Üzerindeki Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 12, 45-58.

Barnett-Schuster, P. (2008). Fundamentals of International Occupational Health and Safety Law.

Boghosian, J. (2005). Practical solutions for job stress. *AuthorHouse*.

Kahveci, S., & Gültekin, Z. (2022). Liman Çalışanlarının İş Sağlığı ve Güvenliği Farkındalık ve Bilinç Düzeylerinin İş Performansına Etkisi. *Ergonomi*, *5*(2), 98-107.

Larson, A. (1996). Occupational Health Nursing: Guidelines for Primary Clinical Conditions. *Appleton&Lange*.

Nilsson-Wikmar, L., Holm, K., Öijerstedt, R., & Harms-Ringdahl, K. (2005). Effect Of Three Different Physical Therapy Treatments on Pain and Activity in Pregnant Women With Pelvic Girdle Pain: A Randomized Clinical Trial with 3, 6, and 12 Months Follow-Up Postpartum.

Peterson, C., & Mayhew, C. (2018). Occupational Health and Safety: International Influences and the New Epidemics. Routledge.

Tatar, V., & Özer, M. B. (2019). İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Limanlarda Risk Değerlendirmesi: Hopa Limanı Risk Değerlendirmesi Örneği. *The Journal Of Academic Social Science*, *60*(60), 390-413.

Tozkoparan, İ., &Taşoğlu, Ö. (2011). İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetimi. *Beta Yayıncılık*.

Töz, A. C., & Köseoğlu, B. (2015). Denizcilikte İş Sağlığı ve İş Emniyeti: Limanlar Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Ünal, A. U., & Alkan, G. B. (2015). Liman İşletmeleri İçin İş Sağlığı ve Güvenliği Düzenlemeleri ve Önemi. II Ulusal Liman Kongresi.

Ünal, A.U. & Alkan, G. (2023) Limanlarda Güvenlik kültürü ve Güvenlik yönetimi. Denizcilikte Disiplinler Arası Çalışmalar. *Nobel Bilimsel*. 379-399.

Yavuz, H. (2017). *Liman sektöründe iş güvenliği analizi ve uygulamaları: risk analizinde PRAT tekniği, bulanık mantık ve AHP yaklaşımı* (Master's thesis, Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).

Yorulmaz, M., & Abdulkerim, A. K. S. U. (2021). Liman İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama Performans Boyutlarının AHP ile Değerlendirilmesi: Kocaeli Liman Bölgesi. *İşletme Bilimi Dergisi*, 9(1), 1-24.

Yorulmaz, M. (2023). Liman İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları, İş Performansı ve Örgütsel Güven İlişkisi: Kocaeli Limanları Örneği. Uluslararası *Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 48-60.

Wiegmann, D. A., Zhang, H., Von Thaden, T., Sharma, G., & Mitchell, A. (2002). A Synthesis of Safety Culture and Safety Climate Research (ARL-02-3/FAA-02-2). *Savoy, IL: University of Illinois, Aviation Research Lab.*

Zorlu, K. (2008). Liman İşletmeciliği ve Taşımacılık Hizmetleri. İstanbul: *Türk Deniz Ticaret Odası Yayınları*.

Zorba, Y. (2009). Uluslararası Deniz Ticaretinde Tehlikeli Yüklere İlişkin Güvenlik Yönetimi: Uluslararası Denizde Tehlikeli Yük Taşımacılığı Standartları (IMDG Code) ve Türkiye Uygulamaları. Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Anabilim Dalı. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

EFFECTS OF DIFFERENT PRIMING APPLICATIONS ON SOME PHYSICAL CHEMICAL PROPERTIES OF ROCKET (*Eruca sativa* Mill.) MICRO GREEN

FARKLI PRIMING UYGULAMALARININ ROKA (*Eruca sativa* Mill.) MİKRO FİLİZLERİNİN BAZI FİZİKOKİMYASAL ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Özlem ÜZAL[1], Fikret YAŞAR[2]

[1] Doç.Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Sebze Yetiştiriciliği ve Islahı Anabilim Dalı, ORCID No: 0000-0002-1538-820X

[2] Prof.Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Sebze Yetiştiriciliği ve Islahı Anabilim Dalı, ORCID No: 0000-0001-6598-8580

Özet

Yapılan çalışmada farklı priming uygulamalarının (Potasyum Nitrat (KNO3), Kalsiyum Klorür (CaCl2), GA3, PEG 6000, Hümik asit, Deniz yosunu, Vermikompost çayı, Saf su) roka mikro filizinde bazı fizikokimyasal özellikleri üzerine etkileri araştırılmıştır. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Bitki Fizyoloji laboratuvarı iklim odasında yürütülen çalışmada Roka (*Eruca sativa* Mill.) standart çeşidi kullanılmıştır. Kontrol olarak priming uygulanmayan tohumlar kullanılmıştır. Mikro filiz yetiştirme kapları 16 cm x 9 cm x 7 cm (uzunluk x genişlik x yükseklik) ebatında kullanılmıştır. Kap dibinde 25 mm yüksekliğinde torf substrat üzerine tohum ekimleri 10 mm derine gerçekleştirilmiştir. Tohum ekimlerinde her bir uygulama için eşit miktarda tohum ekmek adına tohumlar optimal ve eşit miktarda (2 g) ekilmiştir. Tohumların ekiminden sonra kaplar eşit miktarda saf su ile sulanmıştır. Ekim sonrası kaplar 20±2 ºC'de sıcaklık, 16 saat ışık (350 µmol/m^2 /s ışık şiddeti) ve 8 saat karanlık ve % 50-60 hava oransal nem bulunan iklim odasına alınmıştır. Tohumlar çimleninceye kadar kapların üzeri kağıtla örtülmüştür. Çimlenme gözlemlendiğinde kağıtlar kaldırılmıştır. Bitkicikler ilk gerçek yaprak görünmeye başladığı aşamada iken ve kotiledon yapraklar yuvarlak kenarlı aşamada iken hasat edilmiştir. Roka mikro filizlerinin; yapraklardaki klorofil konsantrasyonu, yapraklarda renk ölçümleri, suda çözünür kuru madde kriterleri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yapılan priming uygulamalarının bakılan fizikokimyasal özellik üzerine etkilerinin farklı olduğu, özellikle klorofil değerleri ve suda çözünür kuru madde miktarlarında önemli farklılıklar yarattığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Klorofil, priming, SÇKM**,** tohum

Abstract

In the study, the effects of different priming applications (Potassium Nitrate (KNO3), Calcium Chloride (CaCl2), GA3, PEG 6000, Humic acid, Seaweed, Vermicompost tea, Pure water) on some physicochemical properties of arugula microsprout were investigated. Rocket (*Eruca sativa* Mill.) standard variety was used in the study carried out in the climate room of Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Agriculture, Department of Horticulture, Plant Physiology laboratory. Seeds without priming were used as control. Microsprout growing containers were used with dimensions of 16 cm x 9 cm x 7 cm (length x width x height). Seeds were sown 10 mm deep on a 25 mm high peat substrate at the bottom of the container. In seed planting, the seeds were planted in optimal and equal amounts (2 g) in order to plant equal amounts of seeds

for each application. After sowing the seeds, the containers were watered with equal amounts of pure water. After planting, the containers were placed in a climate room with a temperature of 20±2 ºC, 16 hours of light (350 µmol/m^2/s light intensity) and 8 hours of darkness, and 50-60% air relative humidity. The containers were covered with paper until the seeds germinated. Papers were removed when germination was observed. Plantlets were harvested when the first true leaf began to appear and the cotyledon leaves were at the round-edged stage. Rocket micro shoots; Chlorophyll concentration in leaves, color measurements in leaves, and water-soluble dry matter criteria were examined. According to the results of the research, it was determined that the effects of priming applications on the physicochemical properties examined were different, creating significant differences especially in chlorophyll values and the amount of water-soluble dry matter.

Key words: Chlorophyll, priming, water-soluble dry matter, seed

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun 2050 yılında 10 milyara ulaşacağı ve bu nüfusun %70 gibi önemli bir kısmının kentlerde yaşayacağı öngörülmektedir. Günümüze göre gıda gereksinimi daha çok artmış bir dünya bizi beklerken, insanlığı doyuran tarım sektörü ise gelecekte iklim değişikliği gölgesi altında daha kırılgan ve riskli bir sürece doğru gitmektedir (Anonim, 2021a)

Büyüyen dünya nüfusuna yeterince yiyecek ve su sağlamak ve gezegenimizin biyolojik çeşitliliğini korumak, yakın geleceğimizin en büyük zorlukları arasındadır. Bu zorluklar temel olarak, insanoğlunun en temel ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli gelişen tarım dünyasına yöneliktir. Ayrıca İklim koşulları, üretimin yetersiz olmasına ve çoğu zaman verim azalışının yanında önemli kalite düşüşlerine de yol açmaktadır (Anonim, 2021b).

İnsanların yaşamlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmeleri ve fiziksel gelişimlerini sürdürebilmeleri için yeterli ve dengeli beslenmeleri gerekmektedir (Işık, 2020).

Günümüzde tüketiciler dengeli beslenmek için daha çok sağlıklı ve taze gıdalara rağbet göstermektedir. Çiğ tohum filizleri, daha sağlıklı ve yüksek besin değerleri nedeniyle dünya genelinde önem kazanmıştır. Çiğ tohum filizlerinin yeni bir sınıfı olan mikro filizler, yapraklı sebze üretimini mikro ölçeğe uyarlanmış ve insan beslenmesinde besin değerini arttırmak için çok büyük bir potansiyele sahip fonksiyonel gıdalar sınıfında yer alan bitki grubudur. Bir sebze sınıfı olan bu ürünler, yenilebilir sebzeleri ve bitkileri içeren çok spesifik bir türdür (Sun ve ark., 2013; Pinto ve ark., 2015). İsminden de anlaşılacağı üzere mikro filizler (yeşillikler), gelişimini henüz tamamlamamış ufak boyutlu sebzelerdir. Ancak bu noktada mikro yeşillikler, sebze filizleri ve bebek yeşilliklerden farklıdır. Sebze filizleri, tohumdan toprağın üstüne çıkan ilk kısmın kesilmesi ile elde edilir ve herhangi bir yaprağı bulunmaz. Bebek yeşillikler ise tohumun genetik yapısı değiştirildiğinden veya yetiştirilme koşullarından ötürü boyutu küçük olmasına karşın, olgunlaşmış sebze halinin bütün özelliklerini taşıyan yeşil sebzelere verilen isimdir. Mikro yeşillikler ise bu iki tanımın arasında yer alır. Sebzenin henüz çenek (İng: "cotyledon") yapraklarının meydana gelmesinden hemen sonra hasat edilmesiyle mikro yeşillikler veya mikrofilizler elde edilmiş olur (Anonim, 2017a).

Bu yeşillikler çoğunlukla, Brassicaceae, Asteraceae, Chenopodiaceae, Lamiaceae, Apiaceae, Amarillydaceae, Amaranthceae ve Cucurbitaceae familyasına ait türlerdir (Kyriacou ve ark., 2016). Tere, nane, ayçiçeği, dereotu, kırmızı pancar, havuç, roka, turp, brokoli, fesleğen, soğan, şeker otu, deniz börülcesi, kişniş, hardal, lahana, buğday, bezelye, ıspanak, maydanoz, marul vb. bitkilerinin ilk gerçek yaprakları oluştuğunda bu ürünler mikro filiz olarak kullanılabilir. Mikro filiz üretimi ile değerlendirilebilen ve tüketici sağlığına faydalı çok çeşitli renk, şekil, tat ve hepsinden önemlisi gerekli besinler sağlayabilen yenilebilir türler vardır (Renna ve ark.,

2017). Günümüzde 80-100 kadar bitki çeşidinin mikro filiz olarak kullanıldığı bildirilmiştir (Treadwell ve ark., 2010).

Mikro filiz üretiminde kullanılan tohumlar ekonomik nedenlerden dolayı genellikle açık tozlanan standart çeşitlerden seçilmektedir. Bu çeşitlerin tohumlarında homojen çimlenme ve çıkış sorunları yaşanmaktadır. Ayrıca mikro filiz hasadı sırasında bitkiciklerin aynı boyda ve gövde kalınlığında çok homojen bir gelişme göstermesi arzu edilen bir durumdur. Başarılı bir mikro filiz üretimi için homojen, hızı ve yüksek oranda tohum çimlenme ve çıkışı ile bitkilerin ilk gelişim aşamasındaki homojen gelişme büyük önem arz etmektedir. Zengin vitamin, mineral, amino asit, karotenoid ve fenolik maddelere sahip mikro filizlerin yetiştiricilik şartlarının optimize edilmesi bu yetiştiricilikte oldukça önem taşımaktadır (Anonim, 2021b).

Priming, istenilen düzeyde bitki gelişimini sağlamak için ekimden önce tohuma uygulanan çeşitli yöntemler olup, çimlenmeyi gerektirecek metabolik olayları harekete geçirecek, ancak kökçük çıkışına izin vermeyecek şekilde kontrollü su alımı olarak ifade edilmektedir. Priming birçok bitki türünde, özellikle düşük sıcaklıklarda, çimlenme-çıkış oranını ve hızını artırmakta ve buna istinaden, kısa sürede istenilen sıklıkta fide tesisinin sağlanmasına imkân tanımaktadır.

Yapılan çalışmada farklı priming uygulamalarının (Potasyum Nitrat (KNO_3), Kalsiyum Klorür ($CaCl_2$), GA_3, PEG 6000, Hümik asit, Deniz yosunu, Vermikompost çayı, Saf su) roka mikro filizinde bazı fizikokimyasal özellikleri üzerine etkileri araştırılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1.1. Araştırma Yerinin Tanımı

Bu çalışma, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü Fizyoloji laboratuvarında yürütülmüştür. Deneme inkübatör ve normal atmosferin sağlandığı split klimalı iklim odasında yürütülmüştür.

2.1.2. Deneme Materyali

Çalışmada bitkisel materyal olarak, Sim Arzuman Tarım Ürünleri Tohum Gıda Sanayi Ticaret Limited Şirketi firmasından temin edilen standart roka tohumları kullanılmıştır. Firma kataloğundan elde edilen bilgilere göre bu çeşit geniş yapraklı roka çeşididir. Roka serin iklim sebzesidir. 15-20°C arasındaki sıcaklıkları sever. Kışları ılık geçen Ege ve Akdeniz bölgeleri gibi yerlerde büyümeye devam eder ve oldukça kaliteli ürün elde edilir. 45 ila 60 günlük kısa bir biyolojik döngüye sahip olan yeşil yaprakları, kendine özgü acı bir tada sahiptir ve genellikle taze olarak salatalarda kullanılmaktadır.

2.2. Yöntem

2.2.1. Çalışmada Kullanılan Priming Çözeltileri

Aşağıdaki farklı priming çözeltiler belirlenmiş olup çalışmada kullanılmak üzere deneme kurulmuştur.

Kullanılan priming çözeltileri ve hazırlanması:

Potasyum Nitrat (KNO_3) /osmopriming: %2' lik konsantrasyonu, 20 gram KNO_3 / 1 Litre saf su ile hazırlanmıştır,

Kalsiyum Klorür ($CaCl_2$) /osmopriming : %2' lik konsantrasyonu, 20 gram $CaCl_2$/ 1 Litre saf su ile hazırlanmıştır,

GA_3 hormonu /hormon priming : 100 ppm konsantrasyonu hazırlanmıştır,

PEG 6000 (Polietilen glikol) /osmopriming : -15 bar konsantrasyonu için 342 gram PEG 6000/1 Litre saf su ile hazırlanmıştır,

Hümik asit (Docto-Humate ticari isimli)/organic priming : 0.5 gram humik asit/1 Litre saf su ile hazırlanmıştır,

Deniz yosunu gübre (Maxi crop ticari isimli))/organic priming : 2 gram deniz yosunu/1 Litre saf su ile hazırlanmıştır (Sivritepe, 2000),

Vermikompost çayı/organic priming : 50 gram vermikompost ve 3 gram pekmez/1 Litre saf su ile hazırlanmıştır (Başay ve Demirsoy, 2019).

Saf su ile priming uygulaması /hidropriming,

Priming uygulaması yapılmayan (kuru tohum) tohum ekimi kontrol grubu olarak karşılaştırma için yapılmıştır.

2.2.2. Priming Uygulaması

Tohumların priming çözeltisinde bekletilmesi için 3 tekerrür olacak şekilde her kavanoza 2 g tohum eklenmiştir. Tohumların üzerini 2 cm geçecek şekilde priming çözeltisi ile kaplanması sağlanarak her şişeye 80 ml solüsyon eklenmiştir. Tohumlar priming çözeltileri içerisinde 24 saat boyunca 20°C'de inkübatörde bekletilmiştir. Tohumların her birinin solüsyonla temas edilmesini sağlamak için şişelerin birkaç kez çalkalanması yapılmıştır.

24 saat priming solüsyonunda bekletilen tohumlar bol çeşme suyu altında süzgeç ile 5 dakika boyunca yıkandıktan sonra, saf su ile 3 kez durulanarak, kağıt havlu ile fazla suyu alınarak, kurutulmuştur. Inkübatörde 22 ^{o}C'de tohum kuru ağırlığı ilk nemlerine gelinceye kadar kurutma işlemi yapılmıştır.

2.2.3. Priming Uygulanan Tohumların Torf Ortamında Yetişme Performanslarının İncelenmesi

Mikro filiz bitkileri için en ideal ve yaygın olarak kullanılan topraksız yetiştirme ortamı torftur. Mikro filiz yetiştirme kapları 16 cm x 9 cm x 7 cm (uzunluk x genişlik x yükseklik) ebadında kullanılmıştır. Tohum ekimlerinde her bir uygulama için eşit miktarda tohum ekmek adına tohumlar optimal ve eşit miktarda (2 g) ekilmiştir. Böylece homojen, hızlı ve güçlü bir tohum çimlenmesi ve çıkışı yapacak priming uygulamasının tespiti sağlanmaya çalışılmıştır. Mikro filizler bitki türünün gelişme hızına bağlı olarak yetiştirilmiştir.

Hasat aşamasına gelen mikro filiz bitkicikleri substrat yüzeyinden bir bistüri yardımı ile kesilmiştir. Bitkicikler ilk gerçek yaprak görünmeye başladığı aşamada iken ve kotiledon yapraklar yuvarlak kenarlı aşamada iken hasat edilmiştir.

Hasat edilen mikro filizlerde bakılan parametreler:

Yapraklardaki klorofil konsantrasyonu: Minolta SPAD metre cihazı ile okumalar yapılmıştır. Yapraklarda renk ölçümü: Minolta CR-200 (Mınolta Camera Co, LTD Ramsey, NJ) marka renk ölçerle yapılmıştır. SÇKM ölçümü: Mikro yeşilliklerin suyu çıkarılmış ve refraktometre yardımı ile ölçülmüştür.

2.2.4. Değerlendirmelerin Yapılması

Çalışmanın sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi için Statgraphics istatistik analiz paket programında varyans analizine tabi tutulmuştur. İstatistiksel olarak önemli bulunan deneme konuları % 5 önem seviyesinde Duncan testi ile gruplandırılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Mikro Filizlerin Klorofil (SPAD) ve SÇKM (%) değerleri

Roka tohumlarına yapılan priming uygulamaları sonrasında elde edilen veriler doğrultusunda klorofil (SPAD) ve SÇKM değerleri Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Uygulamaların klorofil konsantrasyonu (SPAD) ve SÇKM miktarı üzerine etkileri

Uygulamalar	Klorofil (SPAD)	SÇKM (%)
KNO_3	38.766±2.28 c	6.666±0.96 a
$CaCl_2$	45.1±0.6 ab	5.8±0.31 ab
GA_3	40.886±1.86 bc	6.346±0.27 ab
PEG 6000	43.6±1.90 a-c	5.45±0.32 b
Humik Asit	48.323±1.57 a	6.066±0.41ab
Deniz Yosunu	48.783±6.74 a	6.116±0.67 ab
Vermikompost	43.206±3.03 a-c	5.65±0.3 b
Saf Su	46.096±4.00 ab	5.666±0.48 b
Priming Yapılmayan	41.24±2.27 bc	6.433±0.42 ab
Ortalama	44.000±4.20	6.021±0.57
P Değeri	0.014	0.117

Aynı sütunda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasında fark vardır ($p<0.05$**).**

Çizelge 1'e bakıldığında yapraktaki klorofil konsantrasyonu en yüksek Deniz yosunu (48.783) ve Humik asit (48.323) uygulamalarında ölçülürken, en düşük değer ise 38.766 ile KNO_3 (38.766) uygulamasında ölçülmüştür. Kontrol grubu olarak değerlendirdiğimiz priming yapılmayan uygulamada ise bu değer 41.24 iken diğer uygulamalarda 43.096 ile 45.1 arasında değişmiştir (Şekil 1).

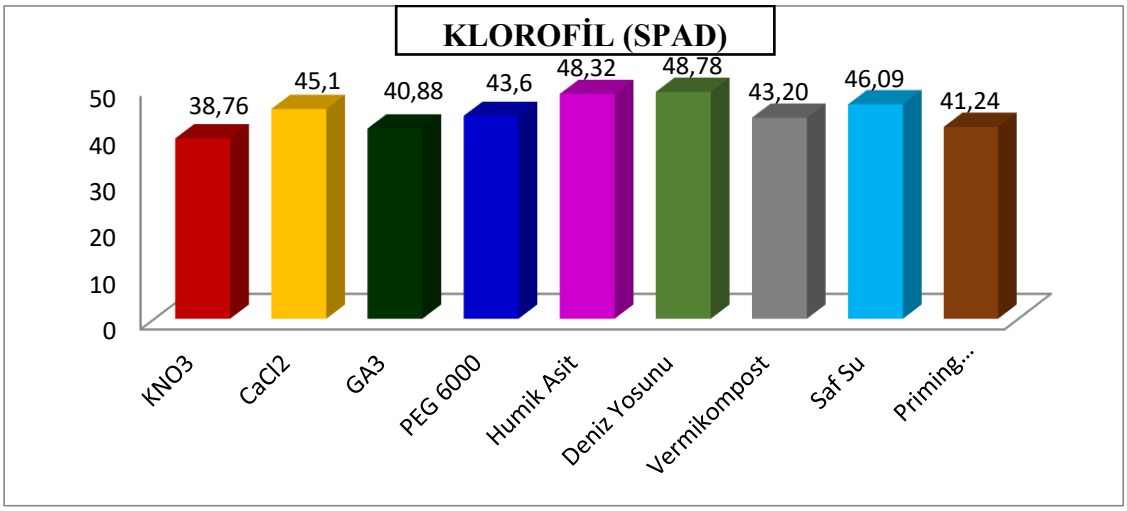

Şekil 1. Uygulamaların klorofil konsantrasyonu (SPAD) üzerine etkileri.

SÇKM miktarına baktığımızda ise en yüksek SÇKM miktarı % 6.666 ile KNO_3 uygulamasında ölçülürken, en düşük SÇKM miktarı % 5.45 ile PEG 6000 uygulamasında ölçülmüştür. Kontrol grubu olarak değerlendirdiğimiz priming yapılmayan uygulamada ise bu değer ikinci yüksek değer olarak 6.433 olarak ölçülmüştür (Şekil 2).

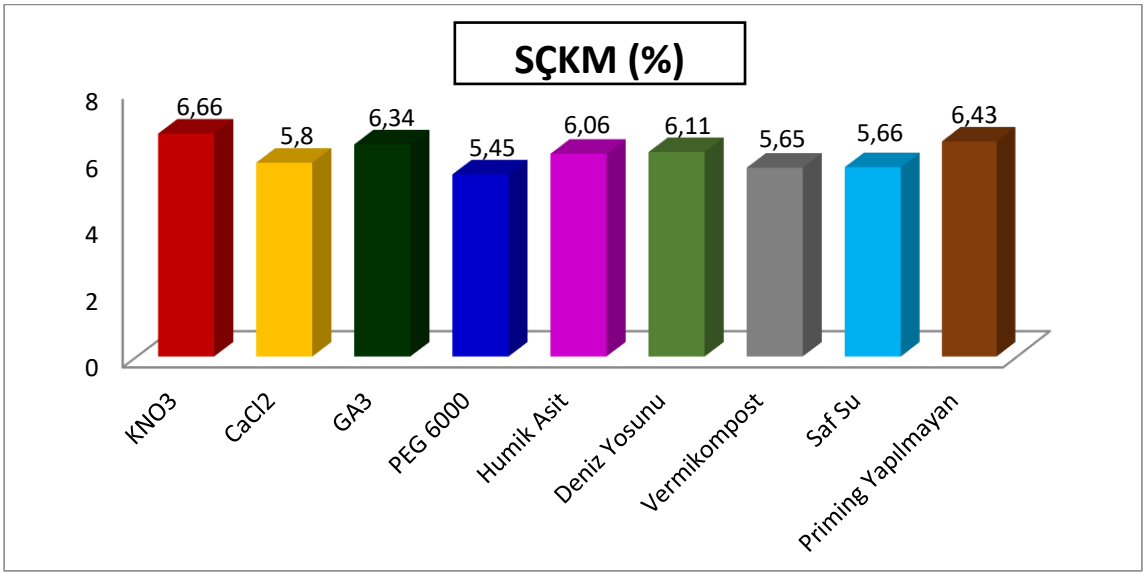

Şekil 2. Uygulamaların SÇKM üzerine etkileri.

3.2. Mikro Filizlerin Renk Ölçümü

Çalışmada uygulamaların roka mikro yeşilliklerinin yaprak renk değişimleri üzerine etkileri aşağıda Çizelge 2'te verilmiştir.

Çizelge 2 Uygulamaların bitki yaprak renk değişimleri

Uygulamalar	L	a	b	c	h
KNO_3	32.89±1.80 ab	-13.48 ± 0.72 a	21.45±1.85 a	25.35±1.95 ab	122.27±0.90 ab
$CaCl_2$	30.57±1.32 b	-11.89±0.80 ab	17.56±2.85 b	21.23±2.79 bc	124.36±2.78 a
GA_3	34.52±0.86 a	-12.65±1.61 ab	20.95±2.31 ab	24.48±2.82 a-c	121.07±0.52 b
PEG 6000	33.76±1.99 ab	-12.47±0.31 ab	20.30±0.06 ab	23.85±0.20 a-c	121.49±0.74 ab
Humik Asit	31.23±2.29 ab	-12.24±0.31 ab	20.18±2.25 ab	23.63±2.06 a-c	121.48±2.47 ab
Deniz Yosunu	31.22±1.01 ab	-10.97±2.37 a	19.09±3.74 ab	22.05±4.39 a-c	119.85±1.61 b
Vermikompost	33.24±1.85 ab	-12.76±0.16 ab	20.11±0.22 ab	23.82±0.24 a-c	122.53±0.30 ab
Saf Su	31.80±1.22 ab	-11.32±1.26 ab	17.56±2.09 b	20.91±2.29 c	122.917±2.28 ab
Priming Yapılmayan	32.74±3.62 ab	-13.63±1.45 a	21.58±2.40 a	25.55±2.78 a	122.57±0.31 ab

Ortalama	32.44±2.05	-12.38±1.32	19.86±2.37	23.43±2.63	122.06±1.82
P değeri	0.27	0.18	0.29	0.27	0.12

Aynı sütunda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasında fark vardır ($p<0.05$).

L^* renk değeri yaprak parlaklığını göstermekte olup en düşük değeri alan yani yaprak parlaklığı en iyi olan uygulama $CaCl_2$ (30.57) uygulamasında ölçülmüştür. En yüksek yani yaprak parlaklığı en az olan L değeri sırasıyla GA_3 (34.52), PEG 6000 (33.76) ve Vermikompost (33.24) uygulamalarında ölçülürken, kontrol uygulaması olan Priming yapılmayan uygulamada bu değer 32.74 ile ortalamaya yakın bir değer göstermiştir. Diğer tüm uygulamalar ise birbirine yakın değerler göstermişlerdir (Şekil 3).

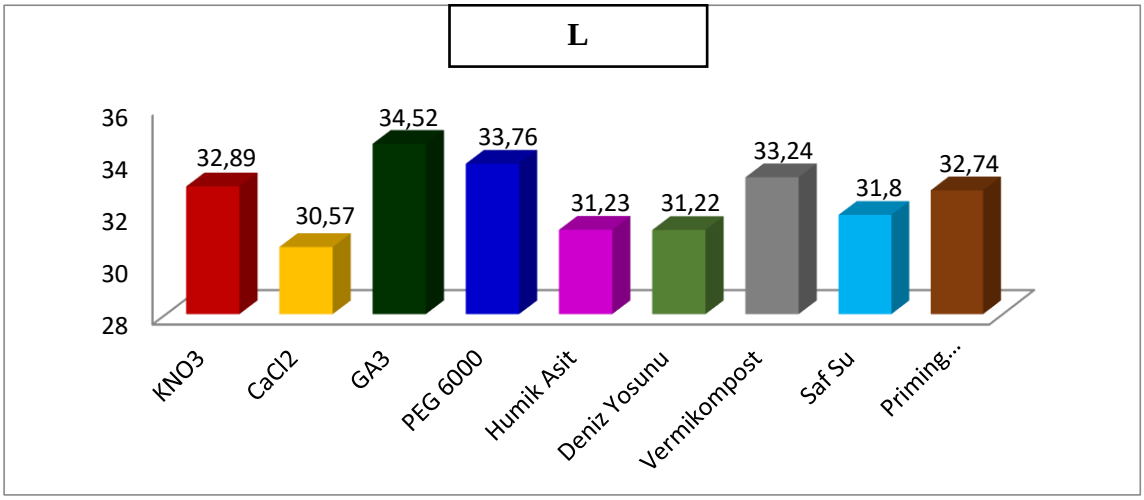

Şekil 3. Uygulamaların bitki yaprak L değerleri renk değişimleri.

a*' nın pozitif değerleri kırmızı rengi, negatif değerleri ise yeşil rengi ifade etmektedir. Bitkilerin yapraklarında ölçülen en yüksek a renk değeri Deniz Yosunu (-10.97) uygulamasında belirlenmiştir. En düşük değer ise kontrol uygulaması olan Priming yapılmayan (-13.63) uygulamada ölçülmüştür (Şekil 4).

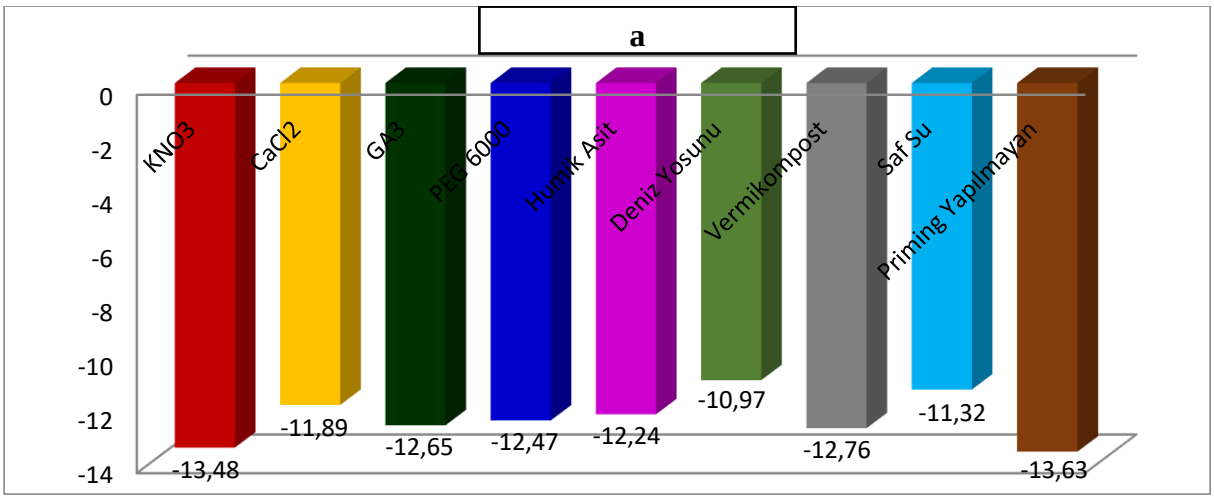

Şekil 4. Uygulamaların bitki yaprak a değerleri renk değişimleri.

b renk değeri bakımından en yüksek değerleri kontrol uygulaması olan Priming yapılmayan (21.58) uygulamada ölçülürken, onu aynı istatiksel değer ile KNO_3 (21.45) uygulaması takip etmektedir. En düşük değer ise $CaCl_2$ (17.56) ve Saf su (17.56) uygulamalarında ölçülmüştür. Diğer tüm uygulamalarda ise 19.09 ile 20.95 değerleri arasında değişen sonuçlar bulunmuştur (Şekil 5).

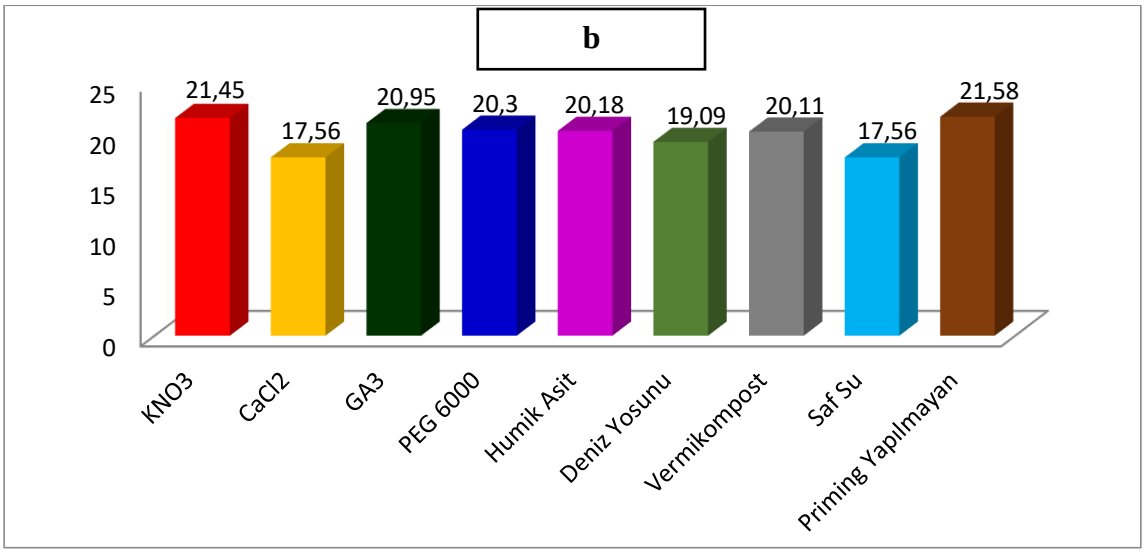

Şekil 5. Uygulamaların bitki yaprak b değerleri renk değişimleri.

Croma, bir rengin aynı değerdeki renk tonu olmayan (siyah-beyaz arası) bir renkten ayrım derecesini belirleyen niteliğidir. Croma renk değerleri bakımından uygulamalar arasındaki fark istatistiksel olarak önemsiz ($p<0.05$) elde edilirken en yüksek değer kontrol uygulaması olan priming yapılmayan (25.55) uygulamada ölçülürken, en düşük değer $CaCl_2$ (21.23) uygulamasında ölçülmüştür (Şekil 6).

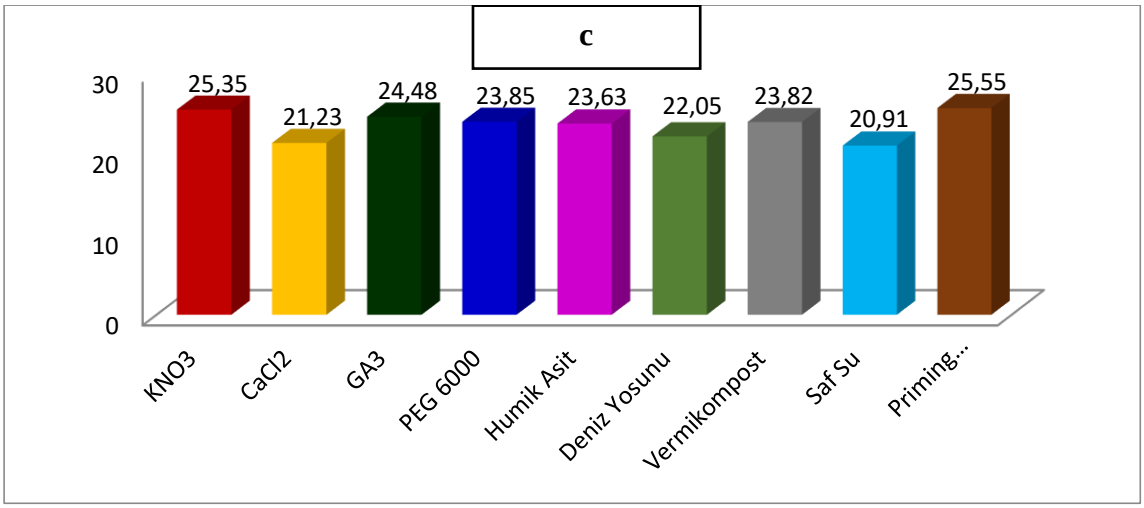

Şekil 6. Uygulamaların bitki yaprak c değerleri renk değişimleri.

Yeşil renkli bitkilerde ölçülmüş olan hue değerinin üzerine eklenen 180° ile bulunan sonucun x ekseni üzerindeki 180 °'ye en yakın olan sonuç en koyu yeşil renkli bitkiyi göstermektedir. Çalışmada uygulamalar arasında Hue renk değeri bakımından en yüksek değer $CaCl_2$ (124.36) uygulamasında ölçülürken, en düşük değer Deniz yosunu (119.85) uygulamasında ölçülmüştür. Kontrol grubu olarak değerlendirdiğimiz priming yapılmayan uygulamada bu değer 122.57 iken diğer uygulamalarda 121.07 ile 122.91 arasında değişmiştir (Şekil 7).

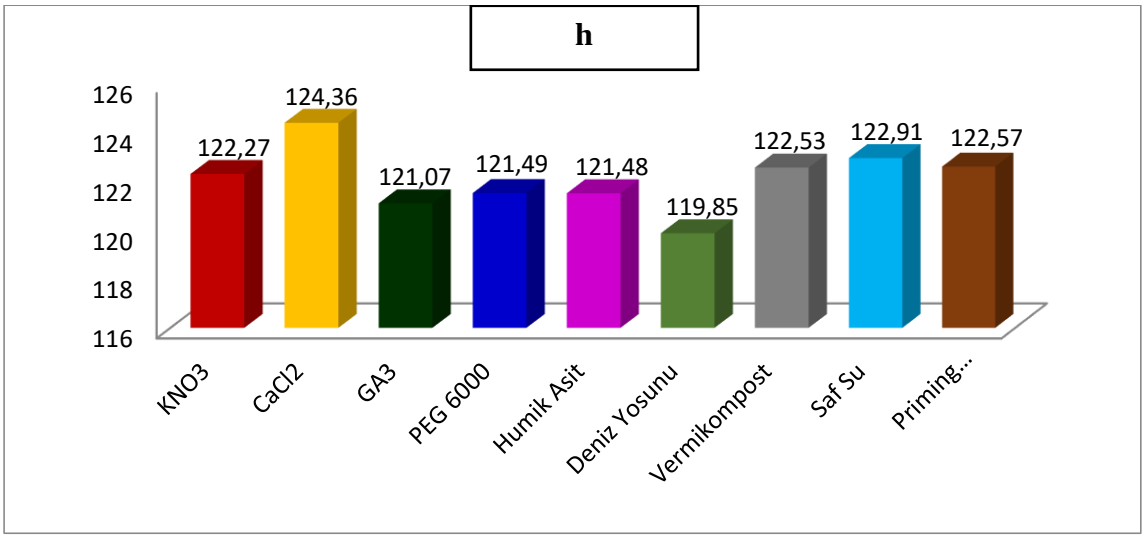

Şekil 7. Uygulamaların bitki yaprak h değerleri renk değişimleri.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Yapraklardaki klorofil miktarını belirlemek için yapılmış olan SPAD ölçümünde uygulanan priming uygulamalarından Deniz yosunu en yüksek okuma değerini gösterirken, en düşük değer ise KNO_3 uygulamasında ölçülmüştür (Çizelge 1). Bu sonuca dayanarak bu çalışmada Deniz yosunu uygulamasının roka mikro yeşil yapraklarda klorofil miktarının arttığı sonucuna varılmıştır.

Bitki örneklerinin suyu alındıktan sonra dijital refraktometrenin prizması yüzeyine 1-2 damla gelecek şekilde damlatılması sonucu refraktometrede okunan değer suda çözünebilir kuru madde % olarak ifade edilmektedir (Çakmak, 2011). Suda çözünür kuru madde gerek üretim de gerekse de kalite kontrolde önemli bir ölçüdür. Suda çözünür toplam kuru madde miktarı; Meyvelerde olgunluk ve derim zamanının belirlenmesinde, meyve suyu, konsantre, salça veya konserve işleme aşamalarında üretimin sekteye uğramasını engelleyecek şekilde denetim altında tutulmasında önemlidir (Anonim, 2011).

Bitkiler her şeyden önce suya sahip olduğundan yeşil bir bitki ele alınıp, avuç içerisinde hafifçe sıkılırsa suyun çıktığı görülür. Aynı bitki, suyu alındıktan sonra yani kurutma aşamasından sonra fırında yakılırsa organik özellikli yanıcı kısım yok olur, geriye sadece besin elementlerinden oluşan ve kül adı verilen yanmayan kısım tek kalır. Kısacası bitkiler bünyesinde su, organik madde ve besin elementlerinden oluşmaktadır.

Bitkilerin içerdiği besin elementi büyük oranda kuru madde anlayışına göre değerlendirilir. Bu durumda ele alınacak bitki örneklerinin su oranları aynı seviyeye indirildiğinden karşılaştırmalar anlam ve değer taşır. Bitkiler büyüyüp gelişim gösterdiği ortamda çözünebilir durumda olan çok sayıda element alır. Bitkilerde var olan kuru maddenin büyük çoğunluğunu karbon (C), oksijen (O) ve hidrojen (H) meydana getirir. Bitkiler bu elementleri büyük oranda karbondioksit ve sudan alırlar. Bu elementleri dördüncü sırada azot izlerken bunları potasyum, kalsiyum, fosfor, kükürt vb. elementler takip eder (Anonim, 2017b).

Yapılan uygulamalar ve dozları arasında suda çözünebilir kuru madde (SÇKM) miktarı bakımından istatistiksel farklılık önemsiz ($p \leq 0.05$) bulunmuştur. Suda çözünebilir kuru madde (SÇKM) en yüksek değer KNO_3 uygulamasında %6.66 ölçülürken, en düşük SÇKM miktarı PEG6000 uygulamasında %5.45 ölçülmüştür (Çizelge 1). KNO_3 uygulamasında elde ettiğimiz veriler, El-Nakhel (2021) in roka mikro filiz çalışmasındaki değerlere yakın çıkarken diğer uygulamalar kısmen de olsa düşük çıkmıştır. Kyriacou ve ark. (2019) 13 türde mikrofiliz

üretimi yaptıkları çalışmada ortalama kuru madde içeriği kişnişte %6.0, hardalda %3.89'dan turpta %6.05'e kadar değiştiğini bildirmiştir. Hali hazırda elde edilen kuru madde miktarındaki farklılıklar en ufak bir gelişim farkından meydana gelebileceği düşünülmelidir.

Mikro filizlerin dış yapraklarının üst yüzeyinde farklı noktalardan yaprak renginde meydana gelen değişimler Minolta CR-200 (Mınolta Camera Co, LTD Ramsey, NJ) marka renkölçer ile tespit edilmiş olup her okumada rengin ifadesinde kullanılan üç farklı (L*, a*, b*) sayısal değer vermektedir. 'L*' değeri parlaklığı ifade etmekte ve değer 0-100 arasında değişmektedir. Sıfır değerini siyah renkte hiçbir yansımanın olmadığı durumda alırken, 100 değerini mükemmel yansımanın olduğu beyaz renkte almaktadır (Mc Guire, 1992). Bu çalışmada L değerleri 30.57 ($CaCl_2$ uygulamasında) ile 34.52 (GA_3 uygulamasında) arasında değişmiştir (Çizelge 2). Elde ettiğimiz veriler, El-Nakhel (2021) in üç farklı türün (brüksel lahanası, lahana, roka) kullanıldığı mikro filiz çalışmasındaki değerlere yakın çıkmıştır. Kyriacou ve ark. (2019)'nın yaptıkları çalışmada mor fesleğen de elde edilen L değeri 30.72, pak choi 24.64, kişnişte 32.92 olarak ölçülmüştür. Elde edilen değerlerde farklılıkların oluşması türe, yapılan priming uygulamasına bağlı olarak farklılıkların oluştuğu fikrini akla getirmiştir.

Pozitif a* değerleri kırmızılığı ifade ederken, negatif a* değerleri yeşil rengi temsil etmektedir (Mc Guire, 1992). En yüksek a renk değeri Deniz Yosunu uygulamasında belirlenmiştir. En düşük değer ise kontrol uygulaması olan Priming yapılmayan uygulamada ölçülmüştür. Yapılan priming uygulamalarından Deniz yosunu, mikro yeşil yapraklardaki klorofil pigmentini en belirgin hale getirdiği görülmüştür (Şekil 2).

Pozitif b* değerleri sarılığı ifade ederken, negatif b* değerleri maviliği temsil etmektedir. Sıfır kesim noktasında (a=0 ve b=0) renksizlik yani grilik olmaktadır (Mc Guire, 1992). b renk değeri bakımından en yüksek değeri kontrol uygulaması olan Priming yapılmayan uygulamada ölçülürken, en düşük değer ise $CaCl_2$ ve Saf su uygulamalarında ölçülmüştür. Yapılan uygulamalarda değerlerin hepsi pozitif çıktığı, en yüksek değerin KNO_3 uygulamasında çıktığı görülmüştür (Şekil 5). Yapraklardaki renk skalasına bakıldığında sarı renk değerine en yakın değeri veren priming uygulamasının Priming yapılmayan uygulamada olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

C*, değeri meyve kabuğunun canlılığını-donukluğunu ortaya koymaktadır. Donuk renklerde C* değerleri azken canlı renklerde ise C* değeri artmaktadır (Mc Guire, 1992). Mikro filizlerde kaliteye etki eden en önemli parametrelerden biri de renklerdeki canlılıktır. Albeniyi yükselten bu değer, yapılan farklı priming uygulamalarını değerlendirme şansı sunmuştur. Ölçülen croma değerleri renk yoğunluğunu göstermektedir. Bu çalışmada yapraklardaki Croma değeri en yüksek Priming yapılmayan uygulaması (25.55) olup; en düşük gösteren uygulama ise $CaCl_2$ (21.23) olarak tespit edilmiştir (Şekil 6). Elde ettiğimiz veriler, El-Nakhel (2021)' in üç farklı türün (brüksel lahanası, lahana, roka) kullanıldığı mikro filiz çalışmasındaki değerlerle (roka 22.30) çalışmamızda priming uygulanmayan mikro filizlerle kıyaslandığında hafif yüksek çıkmasının sebebi, yetiştirme ortamının ışıklandırma şeklinden kaynaklanabilmektedir.

Hue açısı değeri, a* ve b* değerlerinin birleştiği noktadan geçen doğrunun X ekseni ile yaptığı açıyı ortaya koymaktadır. Açı 0 º olduğunda kırmızı; 90 º olduğunda sarı; 180 º olduğunda yeşil ve 270 º olduğunda mavi rengi ifade etmektedir (Mc Guire, 1992). h değerinin en yüksek olduğu uygulama $CaCl_2$ uygulamasında (124.36) görülmektedir. En düşük değer Deniz yosunu uygulamasında (119.85) görülmüştür. Elde ettiğimiz veriler, El-Nakhel (2021) in üç farklı türün (brüksel lahanası, lahana, roka) kullanıldığı mikro filiz çalışmasındaki değerlerle (roka 109.4) çalışmamızda priming uygulanmayan mikro filizlerle kıyaslandığında hafif yüksek çıkmasının sebebi, yapılan priming uygulamalarına ve yetiştirme ortamının ışıklandırma şekline bağlayabiliriz.

5. KAYNAKLAR

Anonim, (2011). Gıdalarda Nem Ve Kuru Madde Tayini. *https://meb.gov.tr*. Erişim Tarihi: 07.01.2021.

Anonim, (2017a). Mikro yeşillikler microgreens nedir ve nasıl yapılır 8825. *https://evrimagaci.org/*. Erişim Tarihi: 02.01.2021.

Anonim, (2017b). Ders dökümanları. *https://personel.omu.edu.tr*. Erişim Tarihi: 07.01.2021.

Anonim, (2021a). 2050 yılında 10 milyar insan nasıl beslenecek tarımsal üretimden perakende satışa alınabilecek önlemler. *https://www.blogteb.com/*. Türk Ekonomi Bankası Kurumsal Blogu. Erişim Tarihi: 02.02.2021.

Anonim, (2021b). Mikro yeşilleri nasıl yetiştireceğiz. *https://canbahce.com/*. Can Mikro Yeşiller, İstanbul. Erişim Tarihi: 02.01.2021.

Başay, S. ve Alpsoy, H. C. (2019). Biber (*Capsicuum annuum* L. Var. Sürmeli) tohumlarına yapılan vermikompost çayı ön uygulamasının çimlenme paremetleri ve fide kalite özelliklerine etkisi. *Alatatarım, 18* (1): 23-29.

Çakmak, P. (2011). *Farklı Dikim Zamanları ve Organik Gübrelerin Topraksız Tarım Koşullarında Kıvırcık Yapraklı Salata (Lactuca sativa var. crispa) Yetiştiriciliğinde Verim ve Kalite Özelliklerine Etkisi* (yüksek lisans tezi, basılmamış). GÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

El-Nakhel, C., Pannico, A., Graziani, G., Kyriacou, M.C., Gaspari, A., Ritieni, A., De Pascale, S., Rouphael, Y. (2021). Nutrient supplementation configures the bioactive profile and production characteristics of three brassica l. microgreens species grown in peat-based media. *Agronomy, 11*: 346.

Işık, H. (2020). *Çeşitli Yetiştirme Ortamlarının Mikro Filizlerin Şiga Toksin Üreten Escherichia Coli (Stec) Ve Jenerik Escherichia Coli Kontaminasyonu İçin Değerlendirilmesi* (yüksek lisans tezi, basılmamış). BEÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitlis.

Kyriacou, M.C., Soteriou, G.A., Rouphael, Y., Siomos, A.S., Gerasopoulos, D. (2016). Configuration of watermelon fruit quality in response to rootstock-mediated harvest maturity and postharvest storage. *Journal Science Food Agric., 96*: 2400-2409.

Kyriacou, M.C., El-Nakhel, C., Graziani, G., Pannico, A., Soteriou, G.A., Giordano, M., Ritienei, A., De Pascale, S., Rouphael, Y. (2019). Functional quality in novel food sources: genotypic variation in the nutritive and phytochemical composition of thirteen microgreeens species. *Food Chem., 277*: 107–118.

Pinto, E., Almeida, A.A., Aguiar, A.A., Ferreira, I.M. (2015). Comparison between the mineral pofile and nitrate content of microgreens and mature lettuces. *Journal of Food Composition and Analysis, 37*: 38-43.

Renna, M., Di Gioia F., Leoni, B., Mininni, C., Santamaria, P. (2017). Culinary assement of self-produced microgreens as basic ıngredients in sweet and savory dishes. *Journal of Culinary Science & Technology, 15* (2): 126-142.

Sivritepe, H.Ö. (2000). Deniz Yosunu Ekstraktı (Ascophyllum nodusum) ile Yapılan Ozmotik Koşullandırma Uygulamalarının Biber Tohumlarında canlılık Üzerine Etkileri. *III. Sebze Tarımı Sempozyumu.* 11-13 Eylül 2000, Isparta. 482-486.

Sun, J., Xiao, Z., Lin, L. Z., Lester, G. E., Wang, Q., Harnly, J. M., …(2013). Profiling polyphenols in five Brassica species microgreens by UHPLC-PDA-ESI/HRMS n. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, *61*, 10960–10970.

Treadwell, D.D., Hochmuth, R., Landrum, L., Laughlin, W. (2010). Microgreens: A new specialty crop. *Electronic Data Information Source (EDIS)*, 3.

MANGANESE AND ITS EFFECTS ON PLANTS
MANGAN VE BİTKİLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Özlem ÜZAL[1], Fikret YAŞAR[2]

[1] Doç.Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Sebze Yetiştiriciliği ve Islahı Anabilim Dalı, ORCID No: 0000-0002-1538-820X

[2] Prof.Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Sebze Yetiştiriciliği ve Islahı Anabilim Dalı, ORCID No: 0000-0001-6598-8580

Özet

Bitkiler geliştikleri ortamdan toprak altı ve toprak üstü organlarıyla çok sayıda element alır. Ancak bu elementlerin çok küçük bir bölümü bugünkü bilgilerimize göre bitkiler için olmazsa olmaz düzeyinde önemlidir. Böyle elementlere bitki gelişmesi için Mutlak Gerekli Besin Elementleri denilmektedir. Bunlarda bitki bünyesindeki miktarına veya bitki tarafından gereksinilen miktarına göre "makro" ve "mikro" element olarak iki gruba ayrılır. Mikro elementlerden olan ve doğada yaygın olarak bulunan mangan, bitkilerin normal yaşam aktivitelerini sürdürebilmeleri için gerekli olan eser elementlerden biridir. Mangan çeşitli primer ve sekonder minerallerin yapısında yer almaktadır. Primer kaynağı silikat mineralleridir. Mangan bitkilerde birçok biyokimyasal işlemde rol oynar ve esas olarak fotosentez, lipid biyosentezi ve oksidatif stres gibi temel işlemlerde kofaktör olarak görev yapar. Mangan eksikliğinde bitki yapısında birtakım olumsuzluklar meydana gelmektedir. Fazlalığında ise bitkilerin yaşlı yapraklarında mangan dioksit birikimi nedeniyle önce kahverengi lekeler, daha sonra bu lekelerin etrafında kloroz ortaya çıkar ve zamanla lekelerin bulunduğu alanlarda mantarlaşma görülür ve bitki büyümesi yavaşlar. Bu derlemede mangan ile ilgili araştırmacıların yaptığı çalışmaları bir araya getirerek morfolojik ve biyokimyasal etkilerinin ortaya konulması ve manganın bitkilerdeki önemi ayrıntılı olarak anlatılması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: abiyotik stres, bitki besleme, mangan, mikro elementler

Abstract

Plants take many elements from the environment in which they develop through their underground and above-ground organs. However, a very small part of these elements is essential for plants according to our current knowledge. Such elements are called Absolute Necessary Nutrient Elements for plant growth. They are divided into two groups as "macro" and "micro" elements according to the amount in the plant or the amount required by the plant. Manganese, which is one of the microelements and is widely found in nature, is one of the trace elements necessary for plants to maintain their normal life activities. Manganese is included in the structure of various primary and secondary minerals. Its primary source is silicate minerals. Manganese plays a role in many biochemical processes in plants and mainly acts as a cofactor in basic processes such as photosynthesis, lipid biosynthesis and oxidative stress. In manganese deficiency, some negative effects occur in the plant structure. In excess, due to the accumulation of manganese dioxide on the old leaves of the plants, brown spots first appear, then chlorosis around these spots, and over time, fungal growth is observed in the areas where the spots are located, and plant growth slows down. In this review, it is aimed to bring together the studies

of researchers on manganese, to reveal its morphological and biochemical effects and to explain the importance of manganese in plants in detail.

Key words: abiotic stress, plant nutrition, manganese, microelements

1.GİRİŞ

Bitkiler geliştikleri ortamdan toprak altı ve toprak üstü organlarıyla çok sayıda element alır. Ancak bu elementlerin çok küçük bir bölümü bugünkü bilgilerimize göre bitkiler için olmazsa olmaz düzeyinde önemlidir. Böyle elementlere bitki gelişmesi için «Mutlak Gerekli Besin Elementleri» denilmektedir. Bunlarda bitki bünyesindeki miktarına veya bitki tarafından gereksinilen miktarına göre "makro" ve "mikro" element olarak iki gruba ayrılır. Mikro elementlerden olan ve doğada yaygın olarak bulunan mangan, bitkilerin normal yaşam aktivitelerini sürdürebilmeleri için gerekli olan eser elementlerden biridir.

Mangan topraklarda organik bileşiklere bağlı olarak veya çözünebilir, değişebilir, indirgenebilir şekillerde olmak üzere farklı kimyasal formlarda bulunur (Kacar, 2009). Bitkiler, topraktaki manganın değişebilir formundan kolayca yararlanabilirler. Mangan, bitki dokularında yapı taşı olarak görev aldığından, bitkilerin ihtiyaç duyduğu mangan miktarı çok düşüktür (Kacar ve İnal, 2010). Bitkilerin Mn kapsamları çoğunlukla 20-400 ppm arasında bulunmaktadır. Bununla birlikte birçok bitkide yapraklarda 20-25 ppm ve üzerinde Mn bulunması bitki için yeterli olmaktadır (Asati ve ark., 2006).

Mangan çeşitli primer ve sekonder minerallerin yapısında yer almaktadır. Primer kaynağı silikat mineralleridir. Olivinli gabro ve mikaşistler ile serpantinlerde daha fazla bulunmaktadır.

Toprakta manganın güç çözünen 3 ve 4 değerlikli mangan oksitleri bulunmaktadır. Toprakta manganın çözünürlüğü toprak reaksiyonuna, mikroorganizma faaliyetlerine vetoprak suyunun özelliklerine göre değişmektedir (Kantarcı, 2000; Boşgelmez ve ark., 2001).

1.1.Manganın Metabolik Olaylardaki Yeri

Mangan (Mn) bitkiler için önemli metabolik olaylarda çeşitli fonksiyonlara sahip olan bir mikro elementtir.

- Manganın bitkideki esas rolü katalizör olması, oksidasyon ve redüksiyon olaylarında doğrudan etkili olmasıdır. (Tosun, 1992).

- Mangan, yaşamsal öneme sahip enzimlerin aktivasyonunda temel göreve sahiptir. Dekarboksilaz, dehidrogenaz ve oksidaz enzimlerini aktive etmektedir. Süperoksit dismutaz enziminin yapısında yer alır.

- Mn elementinin yüksek bitkilerdeki fotosentez olayında oksijen evolüsyonu (fotoliz) için önemli olduğu belirlenmiştir (Gerretsen, 1950). Manganın yeşil bitkiler içerisinde en önemli görevi fotosentetik oksijen döngüsündeki rolüdür. Fotosentez sistemi içinde oksijen döngüsü ve suyun parçalanmasında tüm bitkiler mangana ihtiyaç duyarlar. Mn suyun oksidasyonu sağlayan sistemin yapısındaki katalitik merkezin önemli bir bileşenidir. Bu nedenle FSII' ye elektron sağlanması ve sonrasındaki ATP sentezi ve karbonsiokdit asimilasyonunun devamı için önemli bir rol oynamaktadır (Yachandra ve ark., 1966).

- Mangan elementinin hormonlarla da önemli ilişkileri bulunmaktadır. IAA oksidaz aktivitesi hem mangan noksanlığı durumunda hem de toksisitesinde artmaktadır (Marchner, 1986).

- Mn özellikle fotosentez olayının verimini etkileyen doğrudan ve dolaylı fonksiyonlara sahiptir (Marschner, 1995).

- Mn lipid metabolizmasını etkiler (yağ asitleri, karotenoidler vb bileşiklerin biyosentezini)
- Azot metabolizmasında ve asimilasyonunda etkilidir. Azot ve fosfor metabolizmalarında, organik asit ve karbonhidratta da etkilidir (Serafinchon 1998, HodGiss 2004, Mortvedt 2006, Hodges 2006, Paul 2007). Mangan elementi, nitratın amonyuma indirgenmesini hızlandırarak protein sentezinde görev almaktadır.
- Demir, kalsiyum ve magnezyumun absorpsiyonunda önemli rol oynar.
- Klorofilin oluşumunda demir ile birlikte faaliyet gösterir.
- Bitki tohumunun çimlenmesini ve meyve olgunlaşmasını hızlandırır (Plaster, 1992; Boşgelmez ve ark., 2001; Güzel ve ark., 2004; Gardiner ve Miller, 2008; Kacar ve Katkat, 2010).noksanlığında aminoasitlere dönüşüm durduğundan dokuların ve meyvelerin şeker seviyesi düşük kalır. Bu yüzden meyveler tatlanmaz ve meyve küçük kalır.

1.2. Mangan Alımını Etkileyen Faktörler

- Yüksek pH'lı ve kireçli topraklar. pH' daki 1 birim artış mangan alımını 100 birim azaltır.
- Yüksek organik maddeli topraklar
- Soğuk ve yağışlı hava koşulları
- Sertleşmiş ve fazla sulanan havasız topraklar
- Demir, bakır ve çinko gibi elementlerin ortamda fazla bulunması

1.3. Mangan Noksanlığı

Mangan noksanlığında meydana gelen ilk olay elektron taşınım zincirindeki ışıklı reaksiyonların kesintiye uğramasıdır. Bu durumda fotofosforilasyon reaksiyonları da olumsuz etkilenirler ve böylece fotosentezde azalma, kloroplastlarda parçalanma meydana gelir. Mangan noksanlığında kloroplast oluşumu bozulur.

Mangan noksanlığı çeken bitkilerde hücreler küçülür, hücre duvarı hakim duruma geçer.

Mangan noksanlığı çoğu kez kireçli, pH'sı yüksek topraklara üzerinde görülür.

Mangan noksanlığının en belirgin semptomu, demirde olduğu gibi genç yapraklarda ortaya çıkan damarlar arası klorozdur. Ayrıca bu semptom magnezyum noksanlığındaki semptoma benzemekle birlikte; magnezyum noksanlığında yapraklardaki sararmanın önce yaşlı yapraklarda başlamasıyla ondan ayrılır. Dikotiledon bitkilerde mangan noksanlığında damarlar arası kloroza ilave olarak, yapraklarda sarı noktalar halinde lekeler oluşur (Plaster, 1992; Aktaş ve Ateş, 1998; Mengel ve Kirkby, 2001; McCauley ve ark., 2009; Kacar ve Katkat, 2010). Monokotiledon bitkilerde, özellikle yulafta yaprakların alt bölümlerinde yeşilimsi gri benekler ve çizgiler oluşur. Yulafta meydana gelen bu olaya gri benek hastalığı adı verilmektedir.

Fasulye, soğan, bezelye, salatalık, domates gibi sebzeler; şeker pancarı, patates, pamuk, yulaf, buğday, soya fasulyesi gibi tarla bitkileri ve elma, kiraz, narenciye, şeftali gibi meyve ağaçları mangan eksikliğine en duyarlı türlerdir. Duyarlı olmayanlar; mısır ve çavdardır.

Eksikliğinde ayrıca; donmaya aşırı duyarlılık, başak oluşumunun uzaması, tane sayısı ve veriminin azalması, polen metabolizmasının engellenmesi, tane dolumu için karbonhidrat yetersizliği meydana gelir.

1.4. Mn Gübrelemesi

- Toprağa ve/veya yaprağa MnSO4 uygulanması
- Taşınım sınırlılığı nedeniyle yaprağa uygulamada tekrarlama

%1-2'lik MnSO4 veya %1'lik Mn-kleyt çözeltileri

- Tohuma Mn uygulama veya tohumda fazla Mn içeren çeşitleri seçme

1.5. Mangan Toksisitesi

Mn toksisitesi; asit topraklarda, kompakte topraklarda, sterilizasyon yapılmış topraklarda, Cl, NO_3 ve SO_4 içeren gübrelerin fazla kullanıldığı topraklarda görülür. Toksiklikte kritik düzey; Bitkilere, genotiplere ve Çevre koşullarına (sıcaklık ve Si beslenmesi) göre büyük değişim gösterir. Tahıllar, şeker pancarı, patates, yonca, lahana, domates, marul Mn toksisitesine hassastır.

Mangan toksisitesinde, bitkide büyümeyi düzenleyen oksin hormonunun oluşumu azalır ve bitkide gelişme oranı düşer (Boşgelmez ve ark., 2001; Kacar ve Katkat, 2010). Mn toksisitesi de bitkilerde başta fotosentetik elektron taşınımı olmak üzere birçok olay üzerinde olumsuz etkilere sahiptir.

Mangan toksisitesi, demir toksisitesine benzer özellikler gösterir. Yapraklarda yanıklıklar, lekeler, buruşukluklar ve şekil bozuklukları, zamanla yapraklarda gerçekleşen mantarlaşmalar mangan toksisitesinin başlıca göstergeleridir (Kacar ve Katkat, 2007). Ayrıca artan mangan dozunun, azot alımını azalttığı belirtilmiştir (Kasmuri ve ark., 2008). Bunun sebebi, toprakta bulunan yüksek mangan miktarının azot bakterilerinin faaliyetini indirgemesi olabilir.

Mangan elementinin hormonlarla da önemli ilişkileri bulunmaktadır. IAA oksidaz aktivitesi hem mangan noksanlığı durumunda hem de toksisitesinde artmaktadır. Mangan toksisitesi durumunda IAA'in bozulmasından dolayı kalsiyum noksanlığı görülür. Ayrıca apikal baskınlığın kaybolması ve yan sürgünlerin oluşumunun artması mangan toksisitesinin bir başka belirtisidir. Mangan noksanlığı durumunda ise IAA oksidaz aktivitesi artmakta, oksin seviyesi azalmakta dolayısıyla büyüme yavaşlamakta ve yaprak absisyonuna neden olmaktadır (Marchner, 1986).

Mangan elementi ile Fe, Ca, Cu ve P elementleri arasında antagonistik bir ilişki vardır. Zn ve K elemenleri arasında birlikte bir etkileşim vardır (Dokiya ve ark. 1968). Gelişme ortamına ek olarak verilen Mn bitkinin Zn ve Mn alımını artırmasına rağmen Fe ve Ca alımını düşürmektedir(Chinnery ve Harding 1980).

Abiyotik stres, dünya nüfusu çarpıcı biçimde artmaya devam ettikçe tarım için en zorlu sorunlardan biri haline gelmiştir. Manganez (Mn) bileşikleri kullanılarak mahsul stres yönetimi, son zamanlarda kuraklık, sert sıcaklık ve tuzluluğun neden olduğu olumsuz etkileri azaltmak için kullanılmıştır. Abiyotik strese yanıt olarak, yeterli bir Mn kaynağının bitki manganez eksikliğini giderdiği, Mn süperoksit dismutazını transkripsiyonel seviyede Reaktif Oksijen Türlerinin üretimiyle yüzleşmek için indüklediği ve hücre bütünlüğünü korumak için manganez bağımlı proteinleri uyardığı gösterilmiştir.

Son zamanlarda, nanopartiküller (NP'ler) tarım uygulamalarında keşfedilmiştir. Son çalışmalar, Mn NP'lerin, toplu veya iyonik muadillerine kıyasla, bitkilerin daha yüksek verim ve daha düşük toksisitede abiyotik streslerin üstesinden gelmesine yardımcı olabileceğini ortaya koymuştur.

Çalışmalar, Mn bileşiklerinin mahsul büyümesini desteklediğini ve abiyotik stresi hafiflettiğini gösterse de, Mn-bitki ağı, bunların sinyal verme modu ve Mn'ye bağlı düzenleme süreçleri ile ilgili birçok sorunun yanıtlanması gerekir. Mangan birikimi, toprak ve atmosferdeki azot

döngüsünü ve bitkilerdeki azot hareketini olumsuz etkileyerek, atmosfer ve çevre kirliliklerine neden olabilir. Son zamanlarda, nanopartiküller (NP'ler) tarım uygulamalarında keşfedilmiştir. Son çalışmalar, Mn NP'lerin, toplu veya iyonik muadillerine kıyasla, bitkilerin daha yüksek verim ve daha düşük toksisitede abiyotik streslerin üstesinden gelmesine yardımcı olabileceğini ortaya koymuştur.

2. KAYNAKLAR

Aktaş, M. ve Ateş, A. (1998). *Bitkilerde Beslenme Bozuklukları Nedenleri Tanınmaları*. Nurol Matbaacılık A.Ş. Ostim-Ankara.

Asati, A., Pichhode, M., Nikhil, K. (2006) Effect of heavy metals on plants: an overview. *International J. of Application or Innovation in Engineering & Management, 5*:2319-4847.

Boşgelmez, A., Boşgelmez, İ. İ., Savaşçı, S., Paslı, N. (2001). *Ekoloji – II (Toprak)*, Başkent Klişe Matbaacılık, Kızılay-Ankara.

Chinnery, L.E., Harding, C.P. (1980). The effect of ferrous iron onthe uptake of manganese by Juncus ejfiisus L. *Annals of Botany, 46*: 409-412

Dokiya, Y., Owa, N., Mitsui, S., (1968) Comparative physiological study of iron, manganese, and copper absorption by plants. III. Interaction between Fe, Mn, and Cu on the absorption of the element by rice and barley seedlings. *Soil Sci. Plant Nutr. 14*, 169-174.

Gardiner, D.T. ve Miller, R. W. (2008). *Soils in Our Environment*. 11th Edition, Pearson/Prentice Hall, Upper Saddle Hill, Ne Jersey, USA.

Gerretsen, F.C. (1950) Manganese in relation to photosynthesis. II. Redox potentials of illuminated crude chloroplast suspensions, *Plant Soil, 11*, 159-193.

Güzel, N., Gülüt, K.Y. ve Büyük, G. (2004). *Toprak Verimliliği ve Gübreler*. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Genel Yayın No: 246, Ders Kitapları Yayın No: A-80, Adana.

Kacar, B., (2009). *Toprak Analizleri*. 2. Baskı. Nobel Yayınları No:1387, Ankara.

Kacar, B. ve Katkat, V. (2010). *Bitki Besleme*. 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti, Kızılay-Ankara.

Kacar, B., İnal, A. (2010). *Bitki Analizleri*. 1. Baskı. Nobel Yayınları No: 1241. Ankara.

Kasmuri, N., Sabri, S.N.M., Wahid, M.A., Rahman, Z.A., Abdullah, M.M., Anur, M.Z.K. (2008). *Using zeolite in the ion exchange treatment to remove ammonia-nitrogen, manganese and cadmium*. In AIP Conference Proceedings; AIP Publishing;. p. 020004.

Marschner, H. (1986). *Mineral Nutrition of Higher Plants.* Institute of Plant Nutrition University of Hohenheim Federal Republic of Germany. Academic Press.850p.

Marschner, H. (1995). *Mineral Nutrition of Higher Plants.* 2nd ed., Academic Press, London, pp. 324/333.

Mc Cauley, A., Jones, C. ve Jacobsen, J. (2009). *Nutrient Management*. Nutrient management module 9 Montana State University Extension Service. Publication, 4449-9, p.1–16.

Mengel, K. ve Kirkby, E.A. (2001). *Principles of Plant Nutrition*. 5th Edition, Kluwer Academic Publishers, Netherlands.

Plaster, E.J. (1992). *Soil Science and Management.* 2nd Edition, Delmar Publishers Inc., Albany, New York, USA.

Tosun, F. (1992). *Bitki Yetiştiriciliğinin Fizyolojik Esasları*. O.M.Ü, Zir. Fak. Ders Notu No: 5.

Yachandra, V.K., Sauer, K., Klein, M.P. (1966) Manganese cluster in photosynthesis: where plants oxidize water to dioxygen, *Chem. Rev. 96*, 2927-2950.

INVESTIGATION OF ANTIBACTERIAL PROPERTIES OF Ti6Al4V ALLOY AFTER SHOT PEENING

Ti6Al4V ALAŞIMININ BİLYALI DÖVME SONRASI ANTİBAKTERİYEL ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Meltem İLÇE BAHADIR[1], Hüseyin UZUNER[2], Mustafa ARMAĞAN[3], Yasemin YILDIRAN AVCU[4], Eray ABAKAY[5], Rıdvan YAMANOĞLU[6], Egemen AVCU[1,7]

[1]Doktora Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Makine Mühendisliği Bölümü,
000-0002-0575-8983
[2]Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli Sağlık Hizmetleri MYO,
0000-0002-2323-2977
[3]Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Makine Mühendisliği Bölümü,
0000-0003-0429-0351
[4]Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Makine Mühendisliği Bölümü,
, 0000-0003-3293-4257
[5]Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Bölümü,
0000-0003-2058-339X
[6]Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Metalurji ve Malzeme Mühendisliği Bölümü,
0000-0002-4661-8215
[7]Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Ford Otosan İhsaniye Otomotiv MYO,
0000-0002-3244-13160003-3293-4257

Özet

Bu çalışmada, biyomedikal uygulamalarda sıklıkla kullanılan Ti6Al4V alaşımına, farklı parametreler altında (ince ve kaba bilya) bilyalı dövme işlemleri gerçekleştirilmiş, sonrasında yüzeylerin ıslatma ve antibakteriyel özellikleri incelenmiştir. Bilyalı dövme sonrası yüzeylerin ıslatabilirlik davranışları temas açısı ölçüm cihazıyla gerçekleştirilmiştir. Antibakteriyel özellikler ise iki farklı bakteri (gram pozitif (Staphylococcus aureus (*S. aureus*)) ve gram negatif (Escherichia coli (*E. coli*))) kullanılarak plak sayım yöntemiyle belirlenmiştir. *S. aureus* ve *E. coli* bakterileri farklı parametreler ile dövülen Ti6Al4V alaşımı yüzeyler üzerine ekilmiş, deney süresi (6 saat) sonunda, normal şartlarda üremesi gereken (plaklardaki) ve dövülen yüzeylerde meydana gelen *S. aureus* ve *E. coli* bakteri koloni sayıları incelenmiştir. Yüzey ıslatma testleri sonucunda, bilyalı dövme sonrası yüzeylerin hidrofilik özellikten (ıslatma açısı 4,1º) hidrofobik özelliğe geçtiği (ince bilyalı dövme ile ~ 91,13º, kaba bilyalı dövme ile ~ 99,76º) ve kaba bilya ile dövülen numune yüzeylerin diğer yüzeylere kıyasla daha hidrofobik olduğu belirlenmiştir. Antibakteriyel testler neticesinde, bilyalı dövülen Ti6Al4V alaşımı numuneler iki farklı bakteri türünde de yüksek antibakteriyel davranış (bakteri azalma oranı; *S. aureus* bakterileri: ince bilya %92,54 ve kaba bilya %99,2; *E. coli* bakterileri: ince bilya %99,58 ve kaba bilya %98,98)

göstererek yüzeylerinde bakteri tutunmasını önlemişlerdir. Ti6Al4V alaşımına farklı parametreler altında bilyalı dövme uygulanması sonucunda, alaşımın antibakteriyel davranışında olumsuz bir değişiklik oluşmadığı ve alaşımın değişen yüzey ve yüzey altı özelliklerine rağmen antibakteriyel davranışını koruduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Antibakteriyel davranış, Bilyalı dövme, Ti6Al4V, *E. coli*, *S. aureus*

Abstract

In this work, Ti6Al4V alloy, which is often used in biomedical applications, was shot peened using various parameters (fine and coarse shot), and then the wetting and antibacterial characteristics of the surfaces were evaluated. After shot peening, the wettability behavior of the surfaces was examined using a contact angle measuring equipment. The antibacterial capabilities were investigated by the plate count technique using two distinct bacteria (gram positive (Staphylococcus aureus (*S. aureus*) and gram negative (Escherichia coli (*E. coli*)). *S. aureus* and *E. coli* bacteria were seeded on Ti6Al4V alloy surfaces peened with various parameters, and at the conclusion of the 6-hour experiment, the colony numbers of *S. aureus* and *E. coli* bacteria that should develop under normal circumstances (on the plates) and on the peened surfaces was evaluated. The surface wetting tests revealed that following shot peening, the surfaces changed from hydrophilic (wetting angle 4.1º) to hydrophobic (91.13º with fine shot peening, 99.76º with coarse shot peening), with the coarse shot peened sample surfaces being more hydrophobic. As a result of antibacterial testing, shot peened Ti6Al4V alloy samples demonstrated high antibacterial activity against two distinct types of bacteria (bacteria reduction rate; *S. aureus* bacteria: fine shot 92.54 % and coarse shot 99.2 %; *E. coli* bacteria: fine shot 99.58 % and coarse shot 98.98 %), preventing bacterial adhesion on their surfaces. Shot peening the Ti6Al4V alloy under different parameters showed no detrimental change in its antibacterial behaviour, even if its surface and subsurface characteristics changed.

Keywords: Antibacterial behavior, Shot peening, Ti6Al4V, *E. coli*, *S. aureus*

1. GİRİŞ

Bilyalı dövme, mühendislik malzemelerinin yüzey ve yüzey altı özelliklerinin geliştirilmesi amacıyla yaygın olarak kullanılan mekanik bir yüzey işleme yöntemidir. Bilyalı dövme, yüksek hızlarda ve tekrarlı bir şekilde bilyaların hedef malzeme yüzeyine çarpması ile gerçekleşmektedir (Avcu, 2020). Bilyalı dövme ile yüzey ve yüzey altı bölgelerde tane incelmesi gerçekleşmekte böylelikle malzemelerin tokluk ve sertlik gibi mekanik özelliklerinde iyileşmeler ve kalıntı basma gerilmeleri oluşmaktadır (Žagar ve Grum, 2013) (Mitrovic ve diğ., 2014) (Lin ve diğ., 2020). Yöntem, özellikle yorulma dayanımını geliştirmek amacı ile makine elemanlarına sıklıkla uygulanmaktadır.

Titanyum alaşımları; yüksek mekanik özelliklerinin (spesifik mukavemet, akma ve yorulma dayanımı, tokluk, korozyon direnci) yanında biyouyumluluk, antibakteriyel, güçlü asit ve alkali direnci gibi özelliklerinden dolayı kardiyoloji, ortopedi ve diş hekimliği gibi farklı biyomedikal alanlarda sıklıkla tercih edilen metallerden biridir (Shivakoti ve diğ., 2021) (Sandoval-Robles ve diğ., 2020) (Lin ve diğ., 2018) (Liu ve diğ., 2021) (Shen ve diğ., 2017). Ancak titanyum alaşımlarının avantajlarının yanında, düşük yüzey sertliği, yüksek sürtünme katsayısı ve zayıf aşınma direnci gibi sahip oldukları dezavantajlar nedeniyle triboloji ile ilgili mühendislik alanlarında nadiren kullanılmaktadır (Lin ve diğ., 2018) (Liu ve diğ., 2021).

Antibakteriyel özellikler, özellikle biyomedikal endüstrisinde kullanılan implantların ve dental ekipmanların tercihinde sıklıkla aranan bir özelliktir. Biyomalzemeler, hücre tutunması, bakteri birikmesi, biyofilm oluşumu gibi durumlara maruz kaldıklarında antibakteriyel özelliklerini yitirerek, sağlıklı hücreler için tehlikeli koşullar oluşturmaktadır. Örneğin; diş implantlarında

oluşan biyofilmlerin implant morfolojisini olumsuz etkilemesi, aşındırma ve temizleme cihazlarının implantların yapısını bozması ve bakteri kalıntılarının oluşmasına neden olması gibi durumlar, malzemenin antibakteriyel özelliklerini olumsuz olarak etkilemektedir. İnsan sağlığına ciddi bir tehlike oluşturan bu bakteriyel enfeksiyon veya enflamasyonlar dünya genelinde önemli bir sorun haline gelmiştir. (Zhang ve diğ., 2021). Bu tür enfeksiyonlar, birden fazla ameliyatı ve sistemik antibiyotik kullanımını gerekli hale getirmektedir. Bu enfeksiyonların önlenmesi hayati bir durum arz etmekte olup, hastanın hayat kalitesinde önemli rol oynamaktadır (Yamanoglu ve diğ., 2018). Bu nedenle, mekanik temizleme, yüzey modifikasyonu, antibakteriyel malzemeler ve antibakteriyel teknolojiler üzerine yapılan araştırmalar gün geçtikçe artış göstermektedir. Antibakteriyel metal alaşımları dünya çapında büyük ilgi görmekte ve antibakteriyel metal alaşımlarının klinik uygulamalarını destekleyecek birçok yeni ilerleme kaydedilmektedir. Literatür araştırmaları tarandığında son yirmi yılda antibakteriyel veya antimikrobiyal araştırmalara ilişkin yayınlanan makalelerde büyük bir artış olduğu görülmüştür. Özellikle 'antibakteriyel metal' (daha çok 'antibakteriyel titanyum') üzerine yapılan araştırmalar, son yıllarda %40'lara varan artış göstermektedir. (Zhang ve diğ., 2021). Bu durum bize antibakteriyel özelliğin dünya çapında önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Islatabilirlik, biyomalzemelerin (özellikle implantların) antibakteriyelliğini ve biyolojik özelliklerini doğrudan etkileyen bir kavramdır. Numune yüzeylerinin ıslatabilirliği, su ile temas açıları aracılığıyla belirlenmektedir (Avcu ve diğ., 2018). Bu temas açısı 90°'den büyük yüzeyler hidrofobik yüzeyler olup üzerindeki su damlacıkları yayılmaz, damlacık şeklini korur. Temas açısı 90°'den küçük yüzeyler ise hidrofiliktir. Bu yüzeylerde, hidrofobik yüzeylerin aksine su homojen olarak yayılır, damlacık şeklini korumaz. Temas açısı 150°'den büyük yüzeylere de süperhidrofobik yüzeyler denir. Süperhidrofobik yüzeylerin kendi kendini temizleyebilme gibi üstün özelliklerinden dolayı biyo-kirliliğe karşı yapılan kaplamalarda, otomobil ve dış cephe camlarında, leke tutmayan tekstil ürünlerinde, vb. birçok endüstriyel ve biyolojik uygulama alanlarında kullanılmaktadırlar. Örneğin; Nilüfer çiçeğinin (Lotus) süperhidrofobik (temas açısı yaklaşık 170º) yaprak yüzeyleri sayesinde kendi kendini temizleyebilme özelliği, birçok bilim insanına ilham kaynağı olmuştur. Temas açısı ölçümü yapılırken de 'Lotus Effect' denilen 'Nilüfer Çiçeği Etkisi' baz alınarak cihaz üzerinde çiçeğin yüzey özellikleri ile karşılaştırma yapma imkanı bulunmaktadır (URL-1, 21.09.2023).

Bu çalışmada biyomedikal uygulamalarda sıklıkla tercih edilen Ti6Al4V alaşımına farklı çaplarda bilya kullanılarak bilyalı dövme işlemi uygulanmıştır. Bilyalı dövme ile alaşımın yüzey ve yüzey altı mekanik ve tribolojik özellikleri gelişirken diğer yandan biyolojik özelliklerindeki değişim de merak konusu olmuştur. Bu doğrultuda, bu çalışmada bilyalı dövme sonrası yüzeylerin ıslatma ve antibakteriyel (gram pozitif (*Staphylococcus aureus* (*S. aureus*)) ve gram negatif (*Escherichia coli* (*E. coli*)) bakterileri kullanılarak) özellikleri incelenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, eş eksenli mikroyapıya sahip Ti6Al4V alaşımı çubuk formunda (Ø20x1000) ticari olarak temin edilmiştir (Şekil 2.1). Şerit testere ile 10 mm kalınlığında dilimlere ayrılarak numuneler elde edilmiştir. Bilyalı dövme öncesi numunelere zımpara (sırasıyla 360, 600, 1000 ve 2000 mesh'lik zımparalarda) ve parlatma işlemi (sırasıyla 9 µm, 3µm ve 1µm elmas solüsyonlar kullanılarak) uygulanmıştır.

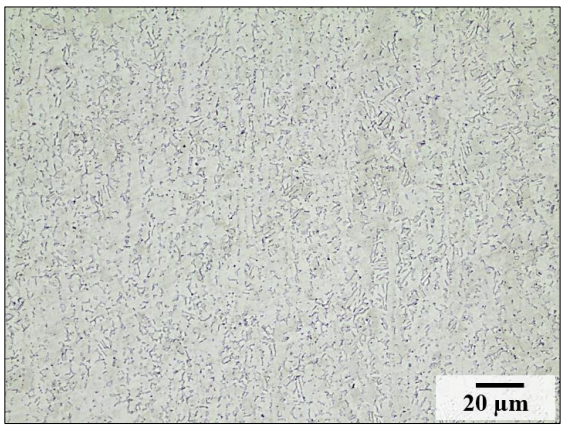

Şekil 2.1. Ti6Al4V alaşımı numunenin kesit mikroyapı görüntüsü

Kocaeli Üniversitesi, Ford Otosan İhsaniye Otomotiv Meslek Yüksek Okulu, Yüzey İşlemleri Laboratuvarı'nda yer alan CNC kontrollü özel tasarım bilyalı dövme cihazında bilyalı dövme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Paslanmaz çelik bilyalar 5 bar püskürtme basıncında, 150 s boyunca ve 40 mm mesafeden Ti6Al4V alaşımı numuneler yüzeyine gönderilmiştir. Deneysel çalışmalarda kaba bilya (600-1000 µm çapında) ve ince bilya (90-300 µm çapında) olmak üzere iki farklı boyutta paslanmaz çelik bilya kullanılmıştır (Şekil 2.2).

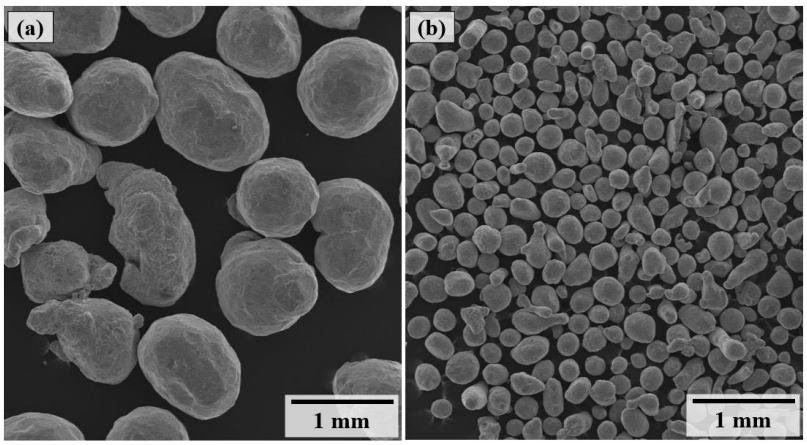

Şekil 2.2. Paslanmaz çelik bilyalar; a) kaba bilya, b) ince bilya

Bilyalı dövme öncesi ve sonrası numunelerin temas açısı incelemeleri için yüzey ıslatma açısı ölçüm cihazı (Dataphysics Oca15 (Almanya) marka-model (Şekil 2.3)) kullanılmıştır. Temas açısı testleri saf su ile gerçekleştirilmiş olup damlacık hacmi 5 ml (mikrolitre) olarak sabit tutulmuştur (Şekil 2.3). Testler referans numune, ince dövülmüş numune ve kaba dövülmüş numune için ayrı ayrı beşer kez gerçekleştirilmiştir. Temas açısı ölçümü sırasında meydana gelen damlalar profilden izlenmiştir. Cihaz içerisinde yer alan görüntü işleme yazılımı ile damlanın katı-sıvı arayüzeyindeki temel çizgileri tanımlanarak kaydedilmiş ve damlanın şekli matematiksel bir fonksiyona dönüştürülmüştür.

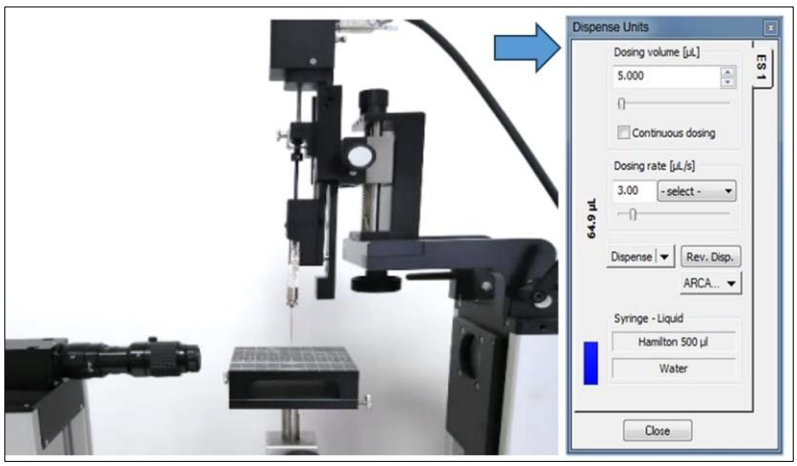

Şekil 2.3. Yüzey ıslatma açısı ölçüm cihazı

Bilyalı dövme öncesi ve sonrası numunelerin antibakteriyel testlerini gerçekleştirmek için *S. aureus* ATCC 29213 ve *E. coli* ATCC 25922 standart suşları kullanılmıştır. Bakteriler Mueller-Hinton Agar (MHA) besiyerinde üretilmiştir. 34 g toz MHA 1000 ml damıtılmış su içinde çözülmüş ve sonrasında otoklavda 121 °C' de 15 dakika sterilize edilmiştir. Oluşan çözelti aseptik şartlarda petri kaplarına yayılarak oda sıcaklığında soğumaya bırakılmıştır. *S. aureus* ve *E. coli* bakterileri 37 °C' deki besiyeri içerisinde 10^8 CFU ml^{-1} konsantrasyona kadar çoğaltılmıştır. Daha sonra fosfat tamponlu çözelti (PBS) ile 10 kat 10^4 CFU ml^{-1} konsantrasyona (bakteriyel süspansiyon) seyreltilmiştir. Numunelerin üzerine 0,4 ml bakteri süspansiyonu damlatılmış ve daha sonra petri kapları 37 °C' de 6 saat %90 nem altında inkübe edilmiştir (Şekil 2.4 ve Şekil 2.5). İnkübasyon süresi sonunda numunelerin yüzeyindeki solüsyonlar, 3,6 ml PBS solüsyonu içeren steril tüplerde toplanmıştır. Numuneler de aynı tüplere konulmuş ve vortex cihazında karıştırılmıştır (Şekil 2.6). Tüp içerisinden 0,02 ml solüsyon alınarak MHA besiyeri üzerine bırakılmış ve steril spatül kullanılarak besiyeri yüzeyine ekim yapılmıştır. Ekim yapılmış plaklar 37°C'de 18-24 saat inkübe edilmiştir. İnkübasyon süresi sonunda plak yüzeyinde üreyen bakteri kolonileri sayılarak test tamamlanmıştır.

Şekil 2.4. *Numuneler üzerine bakteri solüsyonunun bırakılması*

Şekil 2.5. *Numunelerin 37°C'de inkübe edilmesi*

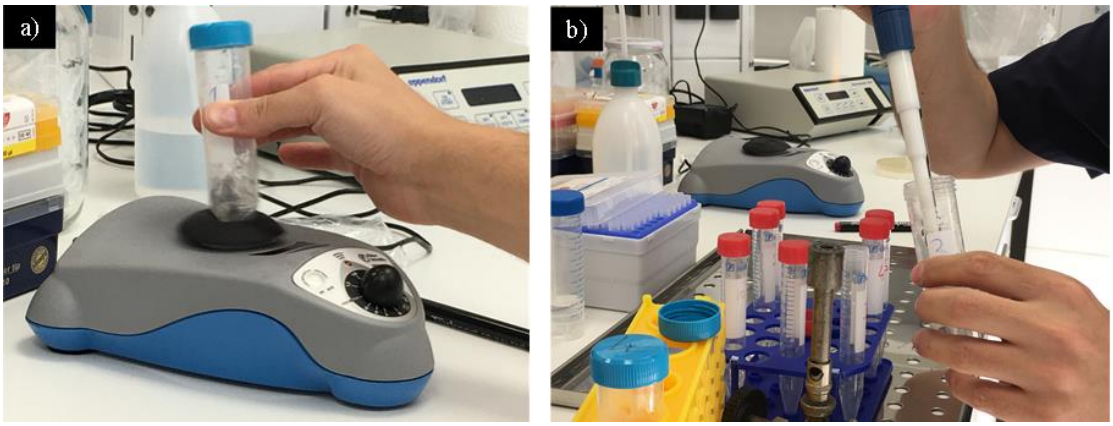

Şekil 2.6. *Metallere yapılan a) vorteksleme, b) pipetaj işlemleri*

3. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Temas açısı ölçüm testleri neticesinde; bilyalı dövme öncesi ve sonrası numunelerde meydana gelen ıslatabilirlik davranışları Şekil 3.1'de gösterilmiştir. Şekilde görüldüğü gibi referans numune yüzeyindeki sıvı, damlacık şeklini korumayarak homojen bir yayılım gerçekleştirmiştir. İnce ve kaba bilya ile gerçekleştirilen bilyalı dövme işlemleri sonrası yüzeylerdeki sıvı damlacıklar şekillerini koruyarak küre halini almıştır. Bu damlacık şekli, kaba dövülmüş numuneden ince dövülmüş numuneye göre daha belirgin bir şekilde oluşarak dövülen yüzeye daha bariz bir şekilde yerleşmiştir (Şekil 3.1).

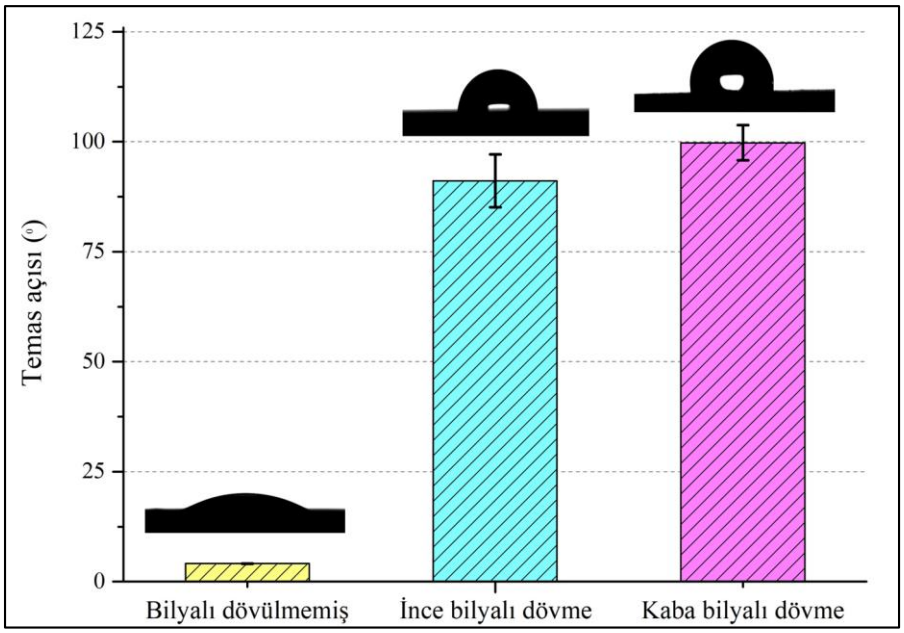

Şekil 3.1. *Bilyalı dövme öncesi ve sonrası temas açısı ölçümleri*

Bilyalı dövülmemiş numunenin temas açısı ortalama 4,1º' olarak bulunmuş ve bu durum yüzeyin hidrofilik davranış sergilediğini göstermiştir. İnce bilya ile dövülmüş numunede ise ortalama temas açısı 91,13º'ye ulaşmıştır. İnce bilya ile dövülmüş numune yüzeyindeki temas açısının 90º üzerine çıkması dövülen yüzeyin hidrofobik hale dönüştüğünü göstermiştir. Kaba bilya ile dövülmüş numune incelendiğinde ise temas açısının ortalama 99,76º derece olduğu belirlenmiştir. Bu durum yüzeyin hidrofobik yüzey olduğunu fakat 150º'nin altında olduğu için süperhidrofobik yüzey olarak adlandıramayacağını göstermiştir. Böylece, bilyalı dövme ile yüzeylerin hidrofobik hale geldiği ve bilya çapı arttıkça dövülen yüzeyin daha da hidrofobik duruma gelerek süperhidrofobikliğe yaklaştığı belirlenmiştir.

Malzeme yüzeylerinin hidrofilik olması, malzemelerin daha iyi ıslatabilirlik özelliğine sahip olmasını ifade etmektedir. Bu yüzeyler, hücre yapışması ve osseo-integrasyon kalitesi açısından oldukça önemlidir. Fakat, çok yüksek hidrofiliklik, protein bağlanma derecesini olumsuz etkiler. Bu yüzden biyomalzemelerde ve implantlarda yüzeylerin ne çok hidrofobik ne de çok hidrofilik olması istenir (Avcu ve diğ., 2018). Bu durumda oldukça hidrofilik olan referans numuneye göre bilyalı dövülmüş numunelerin biyomedikal alana daha uygun olduğu açıkça görülmüştür. Çalışmada iki farklı boyutta paslanmaz çelik bilya ile dövülen yüzeylerde ortalama 90º-100º arasında temas açısı ölçülmüş olup hidrofobik davranış sergilemişlerdir.

Antibakteriyel aktivite üzerine gerçekleştirilen testlerde bilyalı dövme öncesi ve sonrası iki farklı bakteri kullanılarak plak sayım yöntemi ile Ti6Al4V alaşımı numunelerin yüzeylerinde meydana gelen bakteri tutunmaları incelenmiştir. Şekil 3.2(a)'da deney başlangıcında numuneler üzerine bırakılan *S. aureus* bakteri sayısını gösteren plak görüntüsü verilmiştir. Şekil 3.2(b)'de ise deney süresi (6 saat) sonunda, normal şartlarda üremesi gereken *S. aureus* bakteri miktarını gösteren plak görüntüsü verilmiştir.

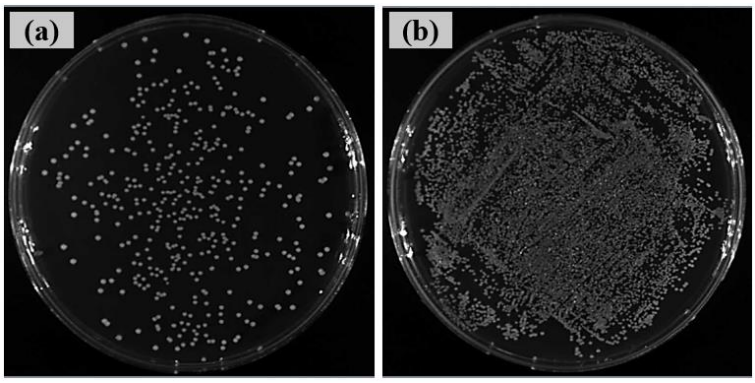

Şekil 3.2. *(a) Numune yüzeylerine bırakılan S. aureus bakterileri, (b) kontrol plağında 6 saatin sonunda normal şartlarda üremesi gereken S. aureus bakterileri*

S. aureus bakterisi ile yapılan antimikrobiyal aktivite çalışmasının tüm numuneler için bakteri sayılarını gösteren sonuçları Tablo 3.1'de ve görüntüleri Şekil 3.3'de verilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde dövülmemiş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 5,49 CFU/ml iken, ince bilya ile dövülmüş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 7,10 CFU/ml ve kaba bilya ile dövülmüş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 6,06 CFU/ml'dir. Sonuçlar incelendiğinde kalan bakteri sayısı toplamda tüm numuneler için antibakteriyel standartların oldukça altındadır. Bu noktada bilyalı dövme ile elde edilen desenli yüzeylerin antibakteriyel aktivitesinin yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 3.1. *S. aureus bakterisi ile yapılan antimikrobiyal aktivite çalışması sonuçları*

	Plaklarda üreyen bakteri sayıları (CFU/20 mikrolitre)			**Dilüsyon düzeltmesi**	**CFU/ml**	**Log_{10} CFU/ml**
Yüzeyler	**Deney 1**	**Deney 2**	**Ortalama**	**X100 kat**		
Ti6Al4V dövülmemiş	52	73	62,5	6250	**312.500**	**5,49**
Ti6Al4V ince bilya dövülmüş	2890	2170	2530	253.000	**12.650.000**	**7,10**
Ti6Al4V kalın bilya dövülmüş	317	288	302,5	30.250	**1.152.500**	**6,06**
Plak kontrol	34.300	33.600	339,5	3.395.000	**169.750.000**	**8,22**

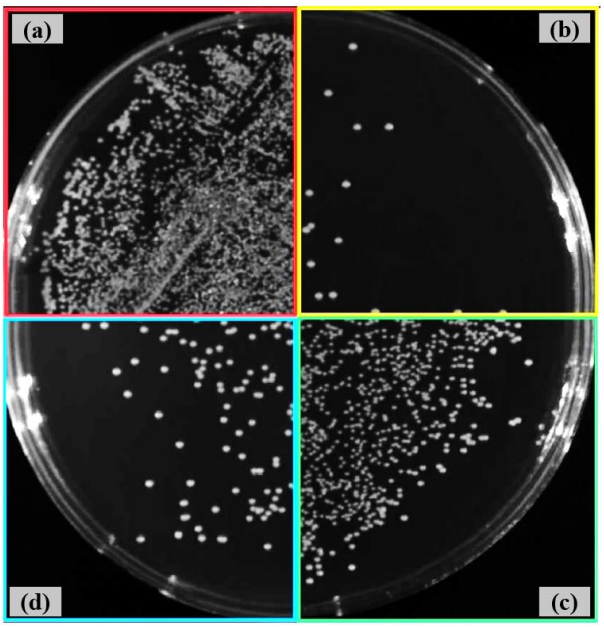

Şekil 3.3. *6 saat sonra S. aureus bakterilerinin karşılaştırılması: (a) kontrol plağı, (b) bilyalı dövülmeyen Ti6Al4V alaşımı, (c) bilyalı dövme sonrası (ince bilya) Ti6Al4V alaşımı, (d) bilyalı dövme sonrası (kaba bilya) Ti6Al4V alaşımı*

Şekil 3.4 (a)'da deney başlangıcında numuneler üzerine bırakılan *E. coli* bakteri sayısını gösteren plak görüntüsü verilmiştir. Şekil 3.2 (b)'de ise deney süresi (6 saat) sonunda, normal şartlarda üremesi gereken *E. coli* bakteri miktarını gösteren plak görüntüsü verilmiştir. *E. coli* bakterisi ile yapılan antimikrobiyal aktivite çalışmasının tüm numuneler için bakteri sayılarını gösteren sonuçları ise Tablo 3.2'de ve görüntüler Şekil 3.5'te verilmiştir. Verilen sonuçlara göre dövülmemiş numunedeki *E. coli* bakteri sayısı $\log_{10}$ 5,82 CFU/ml iken ince bilya ile dövülmüş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 5,91 CFU/ml ve kaba bilya ile dövülmüş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 6,30 CFU/ml'dir. Antimikrobiyal çalışmaların sonuçları incelendiğinde *E. coli* bakteri türünde, kaba taneli bilya ile dövülen numunede kalan bakteri miktarının diğer numunelere göre biraz daha fazla olduğu ama yine de antibakteriyel standartların çok daha altında olduğu belirlenmiştir. Böylece *S. aureus* bakterisinde olduğu gibi *E. coli* bakterisi için de yüzeylerin antibakteriyel aktivitesinin yüksek olduğu sonucu desteklenmiştir.

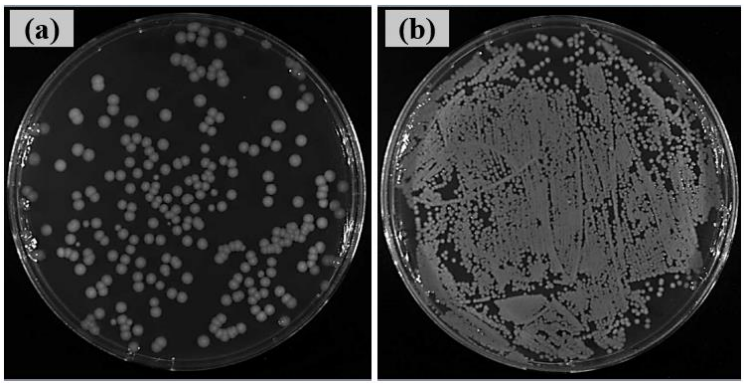

Şekil 3.4. *(a) Numune yüzeylerine bırakılan E. coli bakterileri, (b) kontrol plakasında 6 saatin sonunda normal şartlarda üremesi gereken E. coli bakterileri*

Tablo 3.2. *E. coli bakterisi ile yapılan deney çalışması sonuçları*

	Plaklarda üreyen bakteri sayıları (CFU/20 mikrolitre)			Dilüsyon düzeltmesi	CFU/ml	Log_{10} CFU/ml
Yüzeyler	**Deney 1**	**Deney 2**	**Ortalama**	**X100 kat**		
Ti6Al4V dövülmemiş	108	159	133,5	13.350	**667.500**	**5,82**
Ti6Al4V ince bilya dövülmüş	147	185	166	16.600	**830.000**	**5,91**
Ti6Al4V kalın bilya dövülmüş	375	430	402,5	40.250	**2.012.500**	**6,30**
Plak kontrol	40.400	39.100	39.750	3.975.000	**198.750.000**	**8,29**

Deneysel çalışmalar incelendiğinde; hem *S. aureus* hem de *E. coli* bakteri deneylerinin sonuçları karşılaştırıldığında, tüm numunelerde elde edilen sonuçların kontrol plağında oluşan bakteri sayısı sonucunun çok daha altında olduğu belirlenmiştir. *S. aureus* ve *E. coli* bakterisinin kontrol kültürüne oranla meydana gelen yüzde azalma oranlarını Denklem 1'e göre hesaplanmış ve kontrol kültürüne oranla meydana gelen yüzde azalma oranlarını gösteren grafikler Şekil 3.6'da ve Şekil 3.7'de verilmiştir.

Yüzde azalma oranı = [(Kontrol üreme sayısı-numune üreme sayısı)/Kontrol üreme sayısı]x100

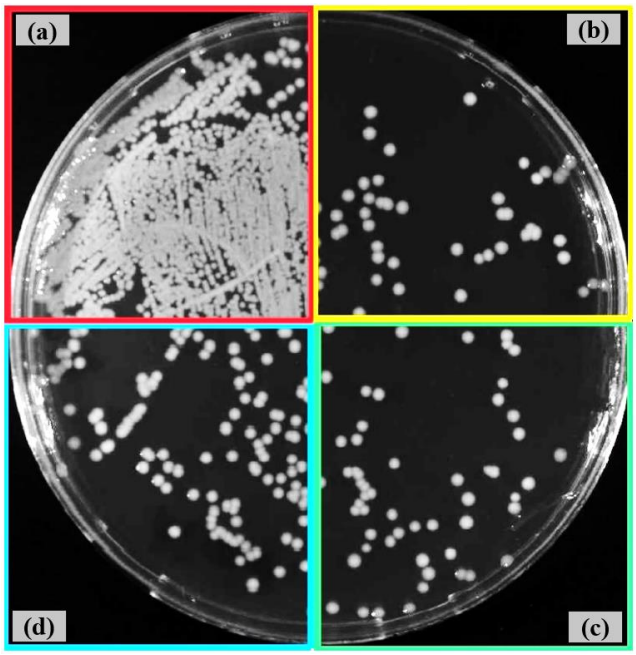

Şekil 3.5. *6 saat sonra E. coli bakterilerinin karşılaştırılması: (a) kontrol plakası, (b) bilyalı dövülmeyen Ti6Al4V alaşımı, (c) bilyalı dövme sonrası (ince bilya) Ti6Al4V alaşımı, (d) bilyalı dövme sonrası (kaba bilya) Ti6Al4V alaşımı*

Şekil 3.6'da ve Şekil 3.7 görüldüğü gibi yüzeyler üzerinde azalan bakteri sayıları tüm numune yüzeylerinde %90'nın üzerindedir. *S. aureus* bakterisi ince bilya ile dövülmüş numunede %92,54'lük azalma gösterirken, kaba bilya ile dövülmüş numunede %99,32'lik büyük bir azalma göstermiştir. *E. coli* bakterisi, ince bilya ile dövülmüş numunede %99,58'lik büyük bir azalma gösterirken, kaba bilya ile dövülmüş numunede de %98,98'lik büyük bir azalma

göstermiştir. Her iki bakteride de yüzeyler üzerinde oldukça büyük bir azalma gösterirken, özellikle *E. coli* bakterisinin yüzeyde daha az kaldığı ve daha az üreme kapasitesine sahip olduğu belirlenmiştir.

Ti6Al4V alaşımı kendi karakteristik özelliğinden ötürü antibakteriyel davranış gösteren bir metaldir. Bu metalin antibakteriyel özelliğinden dolayı biyomedikal alanda, özellikle implantlarda ve dental uygulamalarda, sıklıkla tercih edilmektedir. Bu çalışmada hedef; yeterince antibakteriyel olan Ti6Al4V alaşımının antibakteriyel özelliğinin, yüzeyin mekanik özelliklerini geliştirirken koruyabilmektir. Bu bağlamda elde edilen sonuçlar incelenmiş olup hem ince bilya ile dövülmüş numunede hem de kaba bilya ile dövülmüş numunede görülen bakteri sayıları göz önüne alındığında yüzeylerin oldukça antibakteriyel özellik sergiledikleri belirlenmiştir.

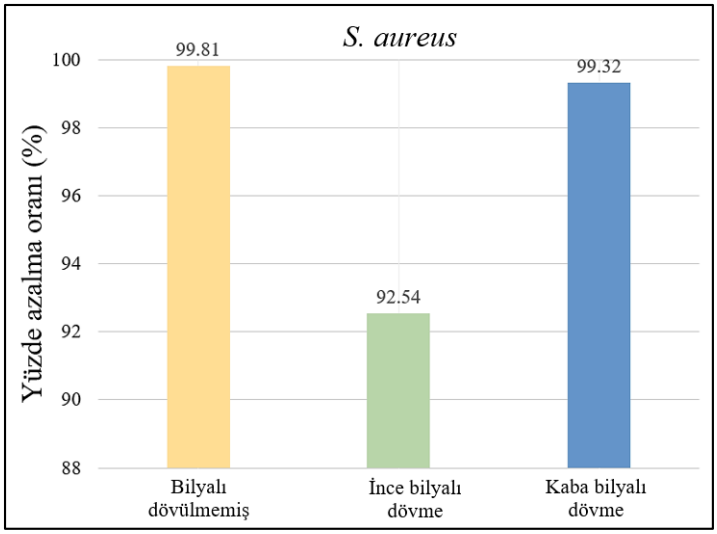

Şekil 3.6. *S. aureus bakterisinin yüzde azalma oranları*

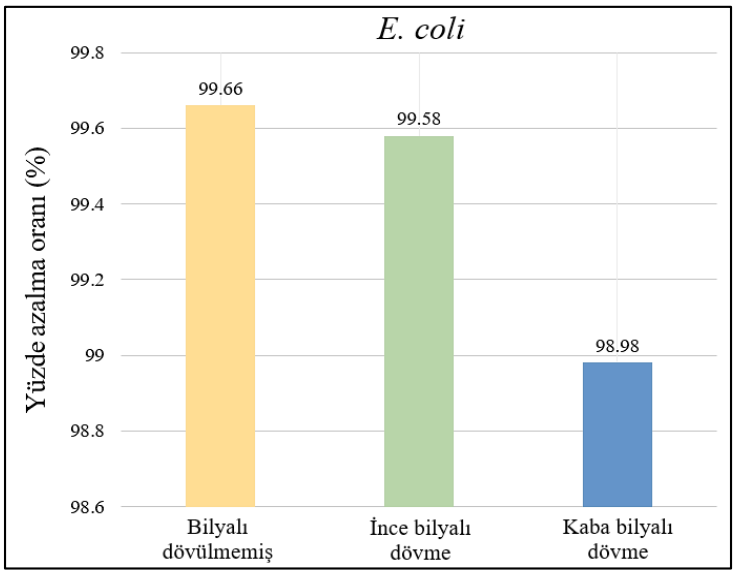

Şekil 3.7. *E. coli bakterisinin yüzde azalma oranları*

Desenli yüzeylerin antibakteriyel davranışını değerlendirmek için farklı testler kullanılmaktadır ve kullanılan metodolojiye bağlı olarak da antibakteriyel özellik değişebilmektedir. Normal şartlarda metaller için SN/T 2399-2010 (Çin) standardı yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak bu standardın yeni olmamasından dolayı bazı kısıtlar da mevcuttur. Son zamanlarda bu testler

içerisinde en çok kullanılan yöntem; ISO 22196 standardına göre değerlendirme yapmaktır. Ancak bu standardın orijinalinde plastik yüzeyleri değerlendirmek olduğu için testler yapılırken bakterileri plastik yüzeylere sanal bir şekilde yerleştirerek kültür ortamı oluşturulmaktadır. Bu tür testler pürüzsüz yüzeyler için uygundur fakat bu çalışmada olduğu gibi desenli yüzeylerde, özellikle hidrofobik davranış gösteren yüzeylerde, tek başına kullanımı yeterli değildir. Desenli yüzeylerin yüksek hidrofobikliğinden dolayı, bakterilerin ekildiği anda ölmesi veya yüzeye hiç tutunamaması gibi durumlar meydana gelmektedir. Bu yüzden ISO 22196 testi desenli yüzeylerin antibakteriyelliğini ölçmede yetersiz kalmaktadır. Daha doğru bir kültür transferi ve süründü aşılama deneyleri kullanılarak, desenli yüzeylerin antibakteriyel etkinliği arttırılmaktadır. Deneyler sırasında kullanılan Swap tahlili ve dokunmatik transfer yöntemi, Perez-Gavilan ve ark.larının (Perez-Gavilan ve diğ., 2021) gerçekleştirdiği uygulama referans alınarak bu çalışmada kullanılmıştır. Daha önce desenli yüzeylerin antibakteriyel etkisini incelemede çok fazla sayıda çalışma yapıldığı görülmüş ve bu çalışma referans olarak kullanılmıştır (Perez-Gavilan ve diğ., 2021) (Zhang ve diğ., 2021).

Sonuç olarak test edilen tüm bu yaklaşımlar ve standartlar karşılaştırıldığında, çalışmada kullanılan numunelerin, antibakteriyellikte tüm standartları karşıladığı görülmüş ve iki bakteri türünde de hem ince bilya ile dövülen hem kaba bilya ile dövülen numunelerin yüzeylerinin antibakteriyel davranış sergilediği anlaşılmıştır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada, mühendislik malzemelerinin yüzey ve yüzey altı özelliklerini geliştirmede kullanılan bir mekanik yüzey işleme yöntemi olan bilyalı dövme işlemi, biyomedikal uygulamalarda sıklıkla tercih edilen Ti6Al4V alaşımına uygulanmış, sonrasında yüzeyin ıslatma ve antibakteriyel özellikleri incelenmiştir. Bilyalı dövme işleminde iki farklı boyutta (kaba ve ince) paslanmaz çelik bilya kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara özetlendiğinde;

- Yüzey ıslatma testleri sonucunda, bilyalı dövme sonrası yüzeylerin hidrofilik özellikten (ıslatma açısı 4,1º) hidrofobik özelliğe geçtiği (ince bilyalı dövme ile ~ 91,13º, kaba bilyalı dövme ile ~ 99,76º) ve kaba bilya ile dövülen numune yüzeylerinin diğer yüzeylere kıyasla daha hidrofobik olduğu belirlenmiştir.

- *S. aureus* bakterileri kullanılarak gerçekleştirilen test sonuçları incelendiğinde, dövülmemiş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 5,49 CFU/ml iken, ince bilya ile dövülmüş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 7,10 CFU/ml ve kaba bilya ile dövülmüş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 6,06 CFU/ml olarak tespit edilmiştir.

- *E. coli* bakterileri kullanılarak gerçekleştirilen test sonuçları incelendiğinde, dövülmemiş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 5,82 CFU/ml iken ince bilya ile dövülmüş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 5,91 CFU/ml ve kaba bilya ile dövülmüş numunenin bakteri sayısı $\log_{10}$ 6,30 CFU/ml olarak bulunmuştur.

- Antibakteriyel testler neticesinde, bilyalı dövülen Ti6Al4V alaşımı numuneler iki farklı bakteri türünde de yüksek antibakteriyel davranış (bakteri azalma oranı; *S. aureus* bakterileri: ince bilya %92,54 ve kaba bilya %99,2; *E. coli* bakterileri: ince bilya %99,58 ve kaba bilya %98,98) göstererek yüzeylerinde bakteri tutunmasını önlemişlerdir.

KAYNAKÇA

Avcu, E., Avcu, Y.Y., Baştan, F.E., Atiq, U. R. M., Üstel, F., Boccaccini, A.R. (2018). Tailoring The Surface Characteristics of Electrophoretically Deposited Chitosan-Based Bioactive Glass Composite Coatings On Titanium İmplants via Grit Blasting. *Progress in Organic Coatings*.

Avcu Yıldıran, Y., Yetik, O., Güney, M., Iakovakis, E., Sınmazcelik, T., Avcu, E. (2020). Surface, Subsurface and Tribological Properties of Ti6Al4V Alloy Shot Peened under Different Parameters. *Materials*.

Lin, N., Li, D., Zou, J., Xie, R., Wang, Z., Tang, B. (2018). Surface Texture-Based Surface Treatments on Ti6Al4V Titanium Alloys for Tribological and Biological Applications: A Mini Review. *Materials*.

Lin, Q., Liu, H., Zhu, C., Chen, D., Zhou, S. (2020). Effects of Different Shot Peening Parameters on Residual Stress, Surface Roughness and Cell Size. *Surface and Coatings Technology*.

Liu, Q., Liu, Y., Li, X., Dong, G. (2021). Pulse Laser-İnduced Cell-Like Texture on Surface of Titanium Alloy for Tribological Properties Improvement. *Wear*.

Mitrovic, S., Adamovic D., Zivic F. (2014). Friction and Wear Behavior of Shot Peened Surfaces of 36CrNiMo4 and 36NiCrMo16 Alloyed Steels Under Dry and Lubricated Contact Conditions. *Applied Surface Science*, 223-232.

Perez-Gavilan, A., Castro, J.V., Arana, A., Merino, S., Retolaza, A., Alves, S.A., Francone, A., Kehagias N., Sotomayor-Torres, C.M., Cocina, D., Mortera, R., Crapanzano, S., Pelegrín, C.J., Garrigos, M.C., Jiménez, A., Galindo, B., Araque, M.C., Dykeman, D., Neves & Jose Maria Marimón, N.M. (2021). Antibacterial Activity Testing Methods for Hydrophobic Patterned Surfaces. *Scientific Reports*

Sandoval-Robles, J. A., Rodríguez, C.A., García-López, E. (2020). Laser Surface Texturing and Electropolishing of CoCr and Ti6Al4V-ELI Alloys for Biomedical Applications. *Materials*.

Shen, X., Shukla, P., Nath, S., Lawrence, J. (2017). Improvement in Mechanical Properties of Titanium Alloy (Ti-6Al-7Nb) Subject to Multiple Laser Shock Peening. *Surface and Coatings*, 101–109.

Shivakoti, I., Kibria, G., Cep, R., Pradhan, B.B., Sharma, A. (2021). Laser Surface Texturing for Biomedical Applications: A Review. C*oatings*.

URL-1:https://kimya.balikesir.edu.tr/Seminerler/dokuman/20200108KaderOzturk.pdf/, (Ziyaret Tarihi: 21 Eylül 2023)

Yamanoglu, R., Efendi, E., Kolayli, F., Uzuner, H., Daoud, İ. (2018). Production and Mechanical Properties of Ti–5Al–2.5Fe–xCu Alloys for Biomedical Applications. *Biomed. Mater.*

Žagar, S., Grum, J. (2013). Surface Modification Analysis after Shot Peening of AA 7075 in Different States. *Materials Science Forum*, 519-525.

Zhang, E., Zhao, X., Hu, J., Wang, R., Fu, S., Qin, G. (2021). Antibacterial Metals and Alloys for Potential Biomedical İmplants. *Bioactive Materials*, 2669-2612.

USE OF NANO MATERIALS IN THE CERAMICS INDUSTRY AND ITS EFFECT ON TECHNICAL SPECIFICATIONS

SERAMİK SEKTÖRÜNDE NANO MALZEME KULLANIMI VE TEKNİK ÖZELLİKLERE ETKİSİ

Gizem ÜSTÜNEL[1], Zehra Emel OYTAÇ[1]

[1]NG Kütahya Seramik Ar-Ge Merkezi, Kütahya Merkez,

0000-0002-1916-0691, 0000-0002-6486-2094

Özet

Seramik karolar, inorganik hammaddelerin karıştırılması, şekillendirilmesi ve kurutma işleminden sonra sinterlenmesi yoluyla elde edilen ürünlerdir. Seramik üretiminde genel olarak engop-dijital baskı-sır ve/veya pazar talebine göre çizilme, aşınma ve lekelere karşı ekstra direnç sağlayan en üst tabakaya nano malzeme kaplama uygulanarak aplikasyon yapılmaktadır. Nano seramik kaplama uygulaması üst düzey koruma, yüksek kalite, uzun ömürlü ve ucuz olması ile tercih edilir. Nano malzemeler aynı malzemelerin büyük parçacıkları ile karşılaştırıldığında boyuta bağlı olarak üstün ve yeni özellikler sergilemektedir. Sol-jel yöntemi kullanarak, minerallerden ve kimyasallardan, arzu edilen boyutta ve moleküler göstergede homojen olarak, geliştirilmiş süreç adımlarıyla nano malzeme üretilebilmesine imkân sağlamaktadır. Sol-jel yöntemi, çözeltinin hazırlanması, jelleşmesi ve çözücünün sistemden uzaklaştırılmasıyla cam, cam-seramik veya kompozit malzemelerin üretilebildiği tekniklerden birisidir. Sol-jel prosesi, son ürüne ön başlatıcı türlerinin dönüşümü sırasında reaksiyon yolunda moleküler seviyede kontrol imkânı sunmaktadır. Sol-jel kaplamalar, uygulandıkların yüzeylere mukavemet, UV ışığını kesme, parmak izi bırakmama, yüzeyde su tutmama, kolay temizlenebilirlik, korozyon direnci, aşınma ve çizilme direnci, anti mikrobiyollik gibi çeşitli özellikler kazandırır. Bu çalışmada, nano kaplama uygulamasıyla, seramik yüzeyi ince camsı, hidrofob (su sevmez) özellikte sentezlenen bir silika tabakası ile kaplanarak bu gözenekler kapatılıp lekelerin oluşması engellenmiştir. Ek olarak, polisaj işlemi gören yer karolarında meydana gelen çizik, beyazlama gibi yüzey bozukluklarının sol-jel yöntemi ile elde edilen nano malzeme ile kapatılması sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Nano, sol-jel, leke dayanım, seramik karo.

Abstract

Ceramic tiles are products obtained by mixing inorganic raw materials, shaping them and sintering them after drying. In ceramic production, the application is generally made by applying engop-digital printing-glaze and/or nano material coating to the top layer, which provides extra resistance against scratches, abrasions and stains, depending on market demand. Nano ceramic coating application is preferred due to its high level of protection, high quality, long life and cheapness. Nanomaterials exhibit superior and new properties depending on size compared to larger particles of the same materials. Using the sol-gel method, it enables the production of nanomaterials from minerals and chemicals homogeneously in the desired size and molecular indicator, with improved process steps. The sol-gel method is one of the techniques that can produce glass, glass-ceramic or composite materials by preparing the solution, gelling it and removing the solvent from the system. The sol-gel process offers the

opportunity to control the reaction path at the molecular level during the conversion of precursor species to the final product. Sol-gel coatings provide various properties to the surfaces they are applied to, such as strength, blocking UV light, not leaving fingerprints, not retaining water on the surface, easy to clean, corrosion resistance, abrasion and scratch resistance, and anti-microbial. In this study, with the application of nano-coating, the ceramic surface was covered with a thin glassy, hydrophobic (water-hating) synthesized silica layer, closing these pores and preventing the formation of stains. In addition, surface defects such as scratches and whitening that occur on polished floor tiles can be covered with nanomaterial obtained by the sol-gel method.

Keywords: Nano, sol-gel, stain resistance, ceramic tile.

THE USE of TECHNOLOGICAL METHODS in INCREASING AWARENESS of CULTURAL HERITAGE

KÜLTÜREL MİRASA DAİR FARKINDALIĞIN ARTTIRILMASINDA TEKNOLOJİK YÖNTEMLER KULLANIMI

Sümeyye ŞAHİN[1], Togan TONG[2]

[1]Mimar, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık, 0009-0003-5799-5264

[2]Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi , Mimarlık, 0000-0001-6319-5659

Özet

Günümüzde teknolojinin gelişimi birçok alanda olduğu gibi kültürel miras alanında da farkındalığın geliştirilmesi, sergileme yöntemlerinin çeşitliliği gibi potansiyeller barındırmaktadır. Bununla birlikte kentlerde varlığını sürdüren bu miras ile etkileşim kurmada çoğunlukla geleneksel yöntemlerin kullanıldığı gözlemlenmektedir. Oysa teknolojinin hızlı gelişimi insanların yaşamlarındaki etkisini arttırarak yeni etkileşim alanları üretmektedir. Arttırılmış gerçeklik (AG) ve Sanal Gerçeklik (SG) teknolojileri bu bağlamda ortaya çıkan önemli araçlardandır. Çalışma kapsamında ele alınan AG uygulamaları; somut ve sanal dünyayı bir araya getirirken gerçeklikten kopmadan dijital (sanal) dünya ile etkileşim sağlamaktadır. Çalışma, günümüzdeki kültürel değerler ile etkileşim kurma ve yaşanılan çevreye farkındalığın geliştirilmesinde yenilikçi yöntemler sunma açısından önemlidir. Bu çalışma ile günümüze ulaşan kültürel miras varlıklarının kent yaşamına katılması bağlamında, teknolojik yöntemler aracılığıyla, toplum tarafından etkileşimi arttırılarak farkındalık geliştirilmesine dair değerlendirmelerin yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle kültürel mirasın farkındalığı konusuna değinilerek kültürel miras alanlarındaki mevcut etkileşim yöntemleri ve AG, SG uygulamaları hakkında literatür araştırması yapılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalarda öne çıkan farklı yazılımsal ve donanımsal teknikler incelenmiştir. Bunlardan kültürel miras farkındalığı hakkında AG teknolojisi kullanılarak yapılan çalışmalardaki uygulama örneklerine yer verilerek anlatım teknikleri ve etkileşim yöntemleri ele alınmıştır. Yapılan incelemelerde çalışmalardaki kültürel miras alanlarının çoğunlukla müze, arkeolojik alan gibi tanımlı alanlar olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma ise gündelik hayatımızda her yerde karşılaşabileceğimiz kültürel miras varlıkları ile etkileşim kurmanın yolunu aramaktadır. Bu nedenle günlük yaşam içerisinde çok sık kullandığımız akıllı mobil cihazlar ile işbirliği içerisinde olan ve AG yöntemlerinin kullanıldığı bir uygulama hedeflenmektedir. Örnek alan çalışması olarak; kültürel miras açısından soyut ve somut değerler barındıran Arkadios sütunu seçilmiştir. Çalışmada; geleneksel sunum yöntemleri ve kaynaklardan elde edilen bilgi birikim; sütuna ait dönemsel kesitlere yer veren analitik anlatım teknikleri kullanılarak, teknolojik sunum yöntemleriyle yeniden ele alınmıştır. Çalışma ile uygulama kullanıcılarının kültürel miras farkındalığı deneyimine yönelik geri dönüş alınarak elde edilen verilerin analiz edilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmanın; kültürel miras farkındalığı alanında teknolojik yöntemlerin kullanımı bağlamında yapılacak çalışmalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kültürel miras, arttırılmış gerçeklik, mobil uygulama, kültürel farkındalık, algı

Abstract

Today, technological advancements offer the potential to enhance awareness and diversify presentation methods in the field of cultural heritage, as in many other domains. However, it is often observed that traditional methods are predominantly used in interacting with the cultural heritage that persists in cities. The rapid development of technology, on the other hand, creates new interaction spaces by increasing its impact on people's lives. Augmented Reality (AR) and Virtual Reality (VR) technologies are significant tools emerging in this context. The AR applications discussed in this study bring together the tangible and virtual worlds, allowing interaction with the digital (virtual) world while remaining connected to reality. This study is important in terms of offering innovative methods to interact with contemporary cultural values and develop awareness of the surrounding environment. The aim of this study is to evaluate, through technological methods, the interaction and awareness enhancement of cultural heritage assets that have survived to the present day in the context of urban life. To this end, the study begins with an examination of the awareness of cultural heritage, the existing interaction methods in cultural heritage areas, and AR and VR applications through a literature review. Various software and hardware techniques highlighted in studies in this field are explored. Examples of applications in which AR technology is used for cultural heritage awareness are provided, and narrative techniques and interaction methods are discussed. It is determined in the reviews that cultural heritage areas in the studies are mainly defined areas such as museums and archaeological sites. This study, however, seeks ways to interact with cultural heritage assets that we can encounter everywhere in our daily lives. Therefore, an application using smart mobile devices, which are widely used in daily life and utilize AR methods, is aimed for. As an example case study, the Arkadios Column, which encompasses both abstract and tangible values in terms of cultural heritage, is selected. In the study, traditional presentation methods and knowledge obtained from sources are reinterpreted with technological presentation methods using analytical narrative techniques that provide insights into the periodic sections of the column. The study aims to analyze the data obtained by receiving feedback on the cultural heritage awareness experience of application users. This study is expected to contribute to studies conducted in the context of the use of technological methods in cultural heritage awareness.

Keywords: Cultural heritage, augmented reality, mobile application, cultural awareness, perception

L'URBANISME VERT DANS UNE VILLE DU SUD: UNE DIMENSION IGNOREE, CAS DE LA VILLE TIZI-OUZOU (ALGERIE)

Zina BOUAKLI *, Amel BAZIZ **

***Doctorante, Laboratoire LREAU, Université d'Alger (USTHB)**
**** Professeur - Chercheur au LREAU-USTHB.**

Résumé
Ville écologique ou ville verte, gestion des espaces verts,..., autant de préoccupations qui préfigurent les villes des pays développés ou les villes du Nord. Avec l'évolution de la notion du développement durable urbain, ces villes développent leurs réflexions sur la préservation de la nature et de la verdure urbaine.
Cependant, ces espaces dans les villes du Sud, sont peu développés et souvent ignorés dans la planification urbaine et exclus dans l'urbanisme opérationnel. A cet égard, la ville verte est une pensée récente et peu développée aux cours des discours scientifiques, du fait que leurs regards sont essentiellement penchés sur le développement qui répond beaucoup plus aux besoins quantitatifs (logements, équipements,...) que qualitatifs en ignorant les dimensions naturelle et verte des espaces urbains. En effet, la démarche adoptée par ces villes répercute sur la qualité urbaine et la fabrique de la ville.
Tizi-Ouzou, une grande ville de plus de 140 000 habitants, située à une centaine de kilomètres de la capitale Alger, constitue un bon exemple des villes du Sud dont les espaces verts sont en perpétuelle dégradation et leur préservation ne figure guerre comme partie prenante dans la gestion urbaine. A cet égard, notre réflexion s'interroge sur l'état des espaces verts dans la ville de Tizi-Ouzou et leur développement à travers l'évolution et la planification urbaines, visualiser les formes de leur dégradation ainsi que dévoiler comment ces espaces sont gérés par les acteurs urbains. Pour ce, nous avons privilégié l'approche écologique et règlementaire accompagnée d'une analyse diachronique. Et ce pour aboutir à une conclusion plus globale pour une concrétisation des principes d'une ville verte dans l'avenir.
Mots-clés : Urbanisme vert – Espaces verts – Planification urbaine - loi et règlements – construction irrégulière - Tizi-Ouzou.

SYNTHESIS OF BIOACTIVE SULFUR CONTAINING HETEROCYCLIC DERIVATIVES VIA SUZUKI-MIYAURA CROSS COUPLING REACTION

Nasir RASOOL*, Sumaira ZULFIQAR, Shehla KHALID,

Nauman SAJID, Bisma ASHRAF

Department of Chemistry, Government College University Faisalabad,38000 Pakistan.

Abstract

Sulfur-containing compounds like thiophene have been used as chemotherapeutic, anti-inflammatory, antibacterial, antifungal, antiviral, antioxidant, insecticidal, anti-nociceptive, anti-tubercular, anti-diabetic and anti-depressant agents. Recent studies show anti-biofilm and hemolytic activities of Sulfur-containing compounds like biarylthiophenes and monoarylthiophenes. In past, C-C bond formation being multi-steps showed low yield and low functional group tolerance. Suzuki Cross-Coupling offers C-C bond formation in a single step, high yield, and good functional group tolerance. Two heterocycles can bind with each other resulting in the formation of a Chemical library. A range of functionalities can be introduced, and so does the activities.

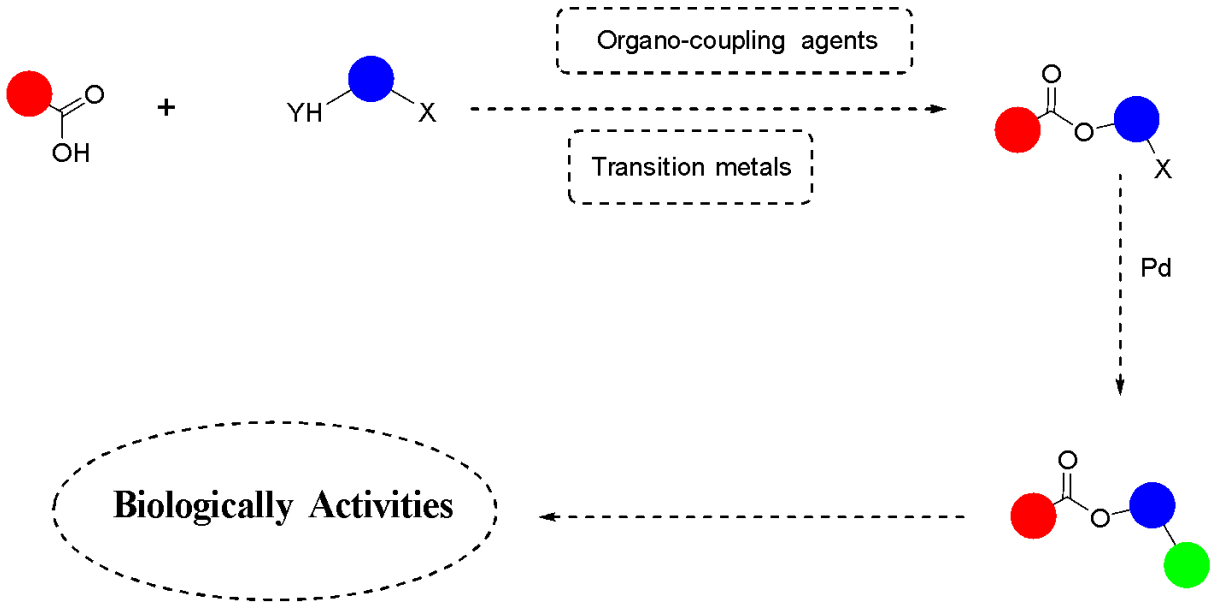

Key Words: Sulphur, Heterocycles, Cross-Coupling, Catalytic, Bioactive

EXAMINING THE SUSTAINABILITY OF PUBLIC POLICY FOR OLDER PEOPLE IN RUSSIA: A KNOWLEDGE GRAPH AND CONTENT ANALYSIS

JIAN ZHENG,

RUDN University, Moscow, RF;

Abstract

This research delves into the intricate landscape of public policy regarding the elderly population in Russia, with a specific emphasis on policy sustainability. Employing advanced analytical tools, including CiteSpace and NVivo, a comprehensive dual-method approach incorporating knowledge graph analysis and content analysis of extensively cited papers is adopted. This multifaceted approach provides a comprehensive evaluation of the current policy landscape. Noteworthy findings emerge, revealing a discernible upward trajectory in the quantity of published works dedicated to"public policy for the elderly," indicative of a mounting interest in this domain. Furthermore, the analysis underscores the inherent potential that underlies ongoing research endeavors. Through visual representation of literature interconnections and a meticulous dissection of influential works, this study illuminates the evolving discourse encompassing policies targeting the elderly demographic. Consequently, it establishes a bedrock for well-informed future research trajectories and policy formulation initiatives. In light of the progressively pressing aging demographic, gaining an understanding of prevailing trends and the untapped possibilities within elderly-oriented policies becomes of paramount importance in shaping effective and enduring public policies within the Russian context.

TEXNOLOJİ AVADANLIQLARIN TƏDRİS PROSESİNDƏ ROLU VƏ TƏSİRİ

Doç. Dr. VAGİF İSRAFİLOV

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Linguistics, phd for philology

0009-0007-0407-7581

ÖZET

Bu məqalədə təhsildə texnoloji yeniliklərin təhsil prosesində tədrisin keyfiyyətində rolu aydınlaşdırılır, uşaqlarda diqqətin cəmləşməsində faydalarından danışılır.

Son zamanlarda kompüterlərdən istifadə edərək dünyanın hər yerindən düşüncələri birləşdirən texnologiyanın təmin etdiyi məlumat selinin verdiyi dəyişiklik tempini nəzərə alsaq, istənilən vaxt dünyanın müxtəlif yerlərində online təhsil almaq əlçatan olmuşdur. Müəllif cari texnoloji inkişafın tədris prosesində əvəzedilməz olduğunu vurğulayaraq və bunun nəticəsində tələbələrin müəllimlərlə dialoqunun istənilən mühitdə istənilən vaxtda mümkünlüyündən bəhs etmiş və bu baxımdan texnoloji innovasiyaların tətbiqi nəticəsində yaranan nəticələrin təkmilləşdirilməsinin vacibliyini vurğulamışdır.

Yeniliklər cəmiyyətin tutduğu istiqaməti dəyişə bilər. Yeniliklər təhsil və ya təcrübə ilə təmin edilən saxlanılan biliklərlə formalaşır. Cəmiyyətin inkişafı akademiyanın yaradıcı ziyalılarından, təkcə professor-müəllim heyətindən deyil, həm də təhsilin köməyi ilə öz istedadlarını inkişaf etdirə bilən bir çox tələbədən qaynaqlanan təhsildə yeniliklər sayəsində mümkün olur.

İnformasiya texnologiyalarının insanların cəmiyyət qurma tərzinə təsir göstərdiyini nəzərə almırıq. İndi dünyanın demək olar ki, bütün guşələrində məlumat əldə etmək və mübadilə etmək mümkündür; hətta Nauru və Kiribati kimi əvvəllər təcrid olunmuş ərazilərdə də tədris prosesini həyata keçirmək mümkündür.

Buna görə məktəblər buna məhəl qoymamalı və dəyişən zamanla ayaqlaşmaq üçün səfərbər olmalıdırlar. Tezliklə, mentor və tələbələr arasında məlumat mübadiləsində fiziki iştirak tələb olunmaya bilər. Məktəblər artıq biliyin yayılmasını inhisara almır. Bilik internet və ya informasiya texnologiyaları vasitəsilə istənilən ölkənin bütün guşələrini əhatə edir.

İnformasiya texnologiyaları indi tədris prosesində hər kəsin həyatının ayrılmaz hissəsidir.

Məhz bu səbəbdən cəmiyyətdə dəyişikliklərin əsas agenti kimi məktəblər tərəfindən kütlələrə verilən təhsilin keyfiyyətinə ciddi diqqət yetirilməlidir.

Hazırkı təhsilin izlədiyi ictimai inkişaf yolu insanın məhvinə doğru gedir. Cəmiyyətimiz tərəqqi etdikcə, bu tərəqqiyə xələl gətirən problemlər bir o qədər çox olur. Yeni texnologiyalar digər tərəfdən özü ilə əldə edilən texnoloji irəliləyişlərə xələl gətirən xarici təsirlər gətirir.

İstəklərin ödənilməsi və həyatda rahatlıqların əldə edilməsi təkcə fiziki ölçüdə deyil, həm də insanların həyatda və ya əxlaqda olan dəyərlərində çirklənməyə, mənəviyyatın dəyişilməsinə səbəb olur. Demək olar ki, həmişə artan cinayət nisbəti inkişaf və ya urbanizasiya ilə eyniləşdirilir.

Nəhayət, fərdlər üçün gücləndirici bir mənbə kimi, təhsil vasitəsilə bilik elə təmin edilməlidir ki, insan həyatının heç bir sahəsi yarımçıq qalmasın. Diqqət fərdin və beləliklə, cəmiyyətin ümumi inkişafına yönəlməlidir. Məqsəd hələ də var - insanın sağ qalmasını təmin etmək.

Son iki onillikdə dağıdıcı texnologiyalar insanların həyat tərzini əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdi

Xüsusilə, bu məqalənin diqqət mərkəzində olduğu təhsil sektoru üçün aşağıdakı innovativ təhsil nailiyyətləri ön plana çıxdı.

Anahtar Kelimeler: technological advances, disruptive effects, education process, cause and effects, exchanging information

DESIGN AND EVALUATION OF SUSTAINED-RELEASE LIPID-PLGA HYBRID NANOPARTICLES FOR ENHANCED ANTICANCER EFFICACY OF 5-FLUOROURACIL

MARYAM ANWAR, SAFIULLAH KHAN

Abstract

The current study focuses on the preparation and optimization of lipid PLGA hybrid nanoparticles of 5-fluorouracil (5-FU-LPHNs) using a three-factor, three-level Box-Behnken design for sustained release and enhanced *in-vitro* anticancer efficacy. The morphology of the developed 5-FU-LPHNs was spherical and found in the range of 155.7–316.4 nm, entrapment efficiency (80%–92%), polydispersity index (0.11–0.19) and zeta potential (−19.7 mV to −29.4 mV) depicting nano-sized and stable nanoparticles. The XRD and DSC investigations showed the absence of characteristic peaks of 5-fluorouracil in the developed formulations indicating amorphization and successful encapsulation of 5-fluorouracil in the developed LPHNs. The *in-vitro* release showed a biphasic release pattern with an initial burst release pursued by sustained release up to 72 h. The *in-vitro* cytotoxicity studies of the developed 5-FU-LPHNs were found more cytotoxic than the free drug solution in HT-29 and HCT116 cancer cell lines. In both cell lines, the half maximal inhibitory concentration (IC50) values of 5-FU-LPHNs were approximately 2.06-fold and 1.83-fold, less than that of the 5-FU solution ($p < .05$). These results suggest that the developed LPHNs can be used as a potential drug delivery approach for the effective delivery of 5-fluorouracil with enhanced anticancer efficacy to colorectal tumors.

A MIND PLAYER APPLICATION

VAIBHAV KANT SINGH

Assistant Professor, Department of CSE, School of Studies of Engineering & Technology, Guru Ghasidas Vishwavidyalaya, Central University, Bilaspur, Chhattisgarh, India, 0000-0002-6776-9573

ABSTRACT

Face apperception technology has widely magnetized due to its gargantuan application value and market potential. It is being implemented in sundry fields like security systems, digital video processing, and many such technological advances. Adscititiously, music is the form of art, which is kenned to have a more preponderant connection with a person's emotion. It has got a unique competency to hoist up one's mood. Relatively, this paper fixates on building an efficient music recommendation system which determines the emotion of the utilizer utilizing Facial Apperception techniques. The algorithm implemented would prove to be more proficient than the subsisting systems. Moreover, on a more astronomically immense dimension, this would render salvage of time and labor invested in performing the process manually. The overall concept of the system is to agnize facial emotions and recommend musical compositions efficiently. The proposed system will be both time and cost efficient. The human face is one of the most paramount components of the anatomical body. It plays a great role in kenning the emotional status or the mood of the person. The mood of the person can be soothsaid, up to a certain precision, with the avail of certain features visible on the face. With today's technologies, extracting or filtering the inputs can be done directly with the avail of a webcam or an external contrivance along with a few softwares. This input can further be utilized for many applications and further studies. These technologies can be habituated to extract the moods of the utilizer and those moods can be stored in a database. This information might then be acclimated to make a group or pre-made playlists of musical compositions and audio tracks that match the mood or the emotion engendered from the information and data which was accumulated. This truncates the time-consuming, conventional method of manually culling musical compositions, or refining them into playlists and avails to engender a felicitous playlist predicated on the emotional status or the mood of the person. We aim to study sundry algorithms for automating the playlist generation process and build a software to recommend music with the avail of emotion detection. Visage Predicated Music Player is programmed to probe and interpret the data and thus engender a playlist predicated on the rules or the parameters provided. Browsing and decoding involves detection and relegation of audio features to obtain a list of musical compositions belonging to a categorical genre, or to obtain a list of homogeneous sounding or lyrical themes. The algorithms will adscititiously check for key-words in the musical compositions which are generally associated with the fundamental emotions. This paper mainly fixates on what are the methodologies available for detecting human emotions to engender music players predicated on emotions, and these are methods used to identify emotions by the open music players. We have adscititiously researched the process by which our music player apperceives human emotions, and how our emotion detection system is best utilized.

Keyword: AI, Softwares, Face, Emotion, Player.

INTRODUCTION

Artificial perspicacity, an extensive, prominent and imperative domain that has magnetized a plethora of researchers and programs in recent times. This particular domain has surmounted the world in very short notice. It is incorporated in daily life in the form of chatbots, digital auxiliaries like Siriand several other technology-predicated systems. One of the most prominent powers up of artificial perspicacity is face apperception techniques. The fundamental example of its utilization is the grouping of Google Photos of a particular person. There are many subsisting systems that could apperceive facial emotions. On the other hand, there are systems that recommend music. Assembling a system which will recommend music by apperceiving the mood of the utilizer from facial emotions is the overall concept described in the paper. Emotion apperception would have more sizably voluminous scope in the near future in fields like robotics for efficient sentimental analysis without the involution of another human. Face expression apperception is utilized to apperceive the essential human emotions. The visages convey essential emotional facts and details. In the next generation of computer vision systems, programs and systems fixated on the interaction of images may play a consequential role. Face emotion can be utilized in the areas of human machine interface (HMI) bulwark, regalement and. A human being can convey his / her emotions through his / her mouth, ocular perceivers, etc. People conventionally have a great number of musical compositions in their amassment or playlists. So to evade arduousness culling a musical composition, most people only pick a musical composition from their playlist at arbitrary and some of the musical compositions might disappoint the utilizer. As a result, some of the musical compositions are not matching to the user's current emotion.In integration, there's no widely used program that can play musical compositions predicated on the utilizer's current emotions. Music plays a crucial role in enhancing or ameliorating an individual's life as it is a paramount medium of regalement and relaxation for music listeners and has even proved to have a therapeutic weightage. We, in our paper, aim to abstract this manual method of culling musical compositions, as it's a tedious and time consuming job.

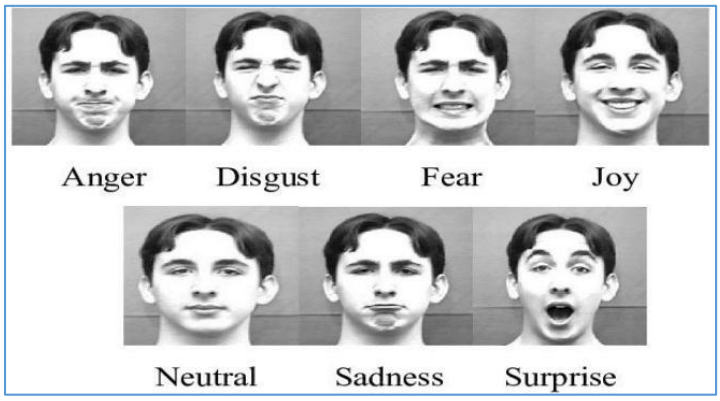

Figure1: Different Expression

Face detection and facial feature extraction from images is the first step in emotion predicated music player. For the face detection to work efficaciously, we require to provide an input image which should not be blurred and tilted. Once congruous facial images are retrieved, linking them with music recommendations will be done.

LITERATURE SURVEY

Emotion predicated music players are the desideratum of the hour and will provide a boon to the fields of Emotion Perspicacity, Medical Science and Psychology. In recent times,

techniques such as Neural Networks (NN), Support Vector Machines (SVM) have been utilized. We analyze these techniques which are in sodality with our application.

Anagha S. Dhavalikar and Dr. R. K. Kulkarni Proposed Automatic Visage apperception system. In this method of theirs, there were three phases or steps.

- Face detection.
- Feature Extraction and
- Expression apperception.

The First Phase, Face Detection consists of the analysis done by YCbCr Color model which includes the ISO illumination processing for getting face and operations for retaining required facei.e ocular perceivers and mouth of the face. The proposed algorithm withal utilizes the AAM i.e. Active Appearance Model. This is a method which is utilized for facial properties extraction. In this algorithm the several points and features on the face (withal kenned as Action Units) , AU, like ocular perceivers, eyebrows, mouth or lips are identified and then a file is made which gives properties about action points detected. The face emotions are given as input and the AAM Model changes according to expression.

Advantages -

- ✓ Consider all detailed aspects of the face for analysis.
- ✓ This model is predicated on supervised learning.

Disadvantages -

- ○ Shows lower efficiency for blur images.
- ○ Each AU is needed for the best results.

Yong-Hwan Lee ,Woori Han and Puerile Kim proposed a system predicated on Bezier curve fitting. This algorithm utilizes a multiple phase process for face expression and emotions. The first one is detection and processing of facial area from the input pristine image. The second step is the verification of emotion in the region of interest. The first phase of face detection uses color still images predicated on skin color pixel by initialized spatial filtering, predicated on the result of lighting commiseration. Later it utilizes the Feature Map To quantify ocular perceivers and lips face location and facial shape. After extracting regions of interest, this method extracts points from the feature map in order to apply Bezier curve to the ocular perceiver and mouth techniques to study The distinction between the Hausdorff distance and the Bezier curve between the image from the database and the face picture entered.

Advantages -

- ✓ The size of the dataset isn't restricted. The algorithm shows high efficiency even on sizably voluminous datasets.
- ✓ The algorithm can withal be utilized for 3D pictures. Thus a 3D picture can withal be exploited for information.

Disadvantages -

- ○ Each point of study in the data has an ecumenical influence. There are no outliers. This can cause over-fitting. Hence the efficiency can decrement, if the data set is distorted due to over-fitting.

A. Lehtiniemi and J Holm proposed a system predicated on music suggestions on animated mood pictures. Users connect with a set of images in this program to provide music recommendations in the Pictorial form. Nokia research center engendered this music

recommendation program. This program uses text meta tags to define the encoding of audio and genre signals.

Advantages -

- ✓ This algorithm studies authentic time data for analysis.
- ✓ The data is extracted from the reactions of the users, and hence, provides high precision.

Disadvantages -

- ○ The availability of data can be circumscribed. Audio signals can have lower efficiency because of the noises and signal mixing.

C. Maoui and Pruski Thought of a system of total facial emotion relegation system predicated on three phases. Face identification,properties extraction and relegation of expressions. This algorithm gave a model for detecting the point of facial feature cumulated with the shi and Thomasi process. In this method, the 21 distance variation that describes the facial feature from the neutral face and the relegation predicated on Support Vector Machine (SVM).

Advantages -

- ✓ Provides one of the most detailed analyses in facial analysis.
- ✓ The efficiency is highest, among all the other conventional methods.

Disadvantages -

- ○ The algorithm has a more immensely colossal time involution compared to other conventional algorithms.
- ○ Extra value integrating softwares are needed to execute the anthropometric model.

Human beings have a facility to express their emotions in different ways as Surprise, Woebegoneness, Exasperation, Jubilance and Abhorrence.

The general face apperception system follows three steps:

1. Image capture.
2. Face detection along with Facial feature extraction–receiving the cropped essential facial components like Ocular perceivers, Lips and Eyebrow.
3. Submitting to ANN(Artificial Neural Networks) to perform discretely.

Support Vector Machines (SVM) considers the relegation issue as a quadratic optimization quandary. It standardizes relegation risks like text relegation and additionally medical diagnosis The vital points on face are considered as the input for SVM training following which the emotion is apperceived efficiently.

The system has four vital components:

1. Image importing along with processing which acts as the input to SVM.
2. Including SVM into the system application.
3. Training the SVM.
4. Presenting the output relegated by SVM in an understandable way.

RELATED WORK

A few methodologies have been proposed and embraced to group human feelings prosperously. Most of the methodologies laid their accentuation on seven essential feelings which are steady over age culture or different characters. Describes the advantages of utilizing OpenCV, especially the Adaboost algorithm, in the process of face apperception. Detecting and apperception of faces in complexified color images can be achieved utilizing an amalgamation

of a particular algorithm with AdaBoost algorithm. I withal verbalized about the disadvantages of utilizing a timer in face detection. Proposes on utilizing Support Vector Machines (SVM) as the primary characterization technique to injuctively authorize eight facial feelings. The faces distinguished utilizing channels in OpenCV and transmuted over to Greyscale. The paper likewise expounds on robotized constant coding of outward appearances in nonstop video gushing, which is feasible for applications in which frontal perspectives can be accepted utilizing webcam. The engenderer proposed a calculation to engender a subset of a unique playlist or a custom playlist cognate to the feeling perceived. The picture to be yare was acquired from a web camera or the hard circle itself. The picture is exposed to amendments, where a few mapping and upgrade procedures are connected to reestablish required differentiation of the picture. Preparing and arrangement are maintained by "one versus all" approach of SVM to enhearten multi-class characterization. Proposes on the utilization of profound convolutional neural networks. It depends on solid face acknowledgment convolutional systems, which can be efficaciously tweaked to play out the feeling acknowledgment task. Visual models are supplemented with sound highlights for better face acknowledgment. Avails in the music suggestion framework which is adscititiously a consequential module of the proposed framework. It discusses highlights to be abstracted from the music to characterize its mind-set. The paper depicts utilizing Thayer's model of mind-sets to perceive the state of mind of the music piece. The edge level of a music piece is resolved and the feeling it brings is perceived via prepared neural systems.

PROPOSED WORK

SOLUTION GIVEN:

Compared to other algorithms utilized in antecedent systems, the proposed algorithm is proficient enough to battle sizably voluminous pose variations. Immensely colossal pose variations incline to disrupt the efficiency of pre-subsisting algorithms. To abbreviate this Standard image input format is taken. Few systems detect the faces first and then locate them. On the other hand, infrequently, some other algorithms detect and locate the faces concurrently. Every face detection algorithm conventionally has prevalent steps. First, to achieve a replication time, then to perform data dimension. Fixating on data dimension a few algorithms extract facial quantifications and the next react to certain germane facial regions. Advantages of the proposed algorithm Utilizing the static image gives a great advantage on the defect of pose variations. The three most faced quandaries are the presence of unidentified elements like glasses or beard, quality of static images and unidentifiable facial gestures. Face Feature Extraction Pictures are verbalized as weight eigen vectors that are consolidated and kenned as "Eigenfaces". One of the focal points taken by Eigenfaces is the commensurability between the pixels among pictures by methods for their covariance network.

DESCRIPTION OF WORKING

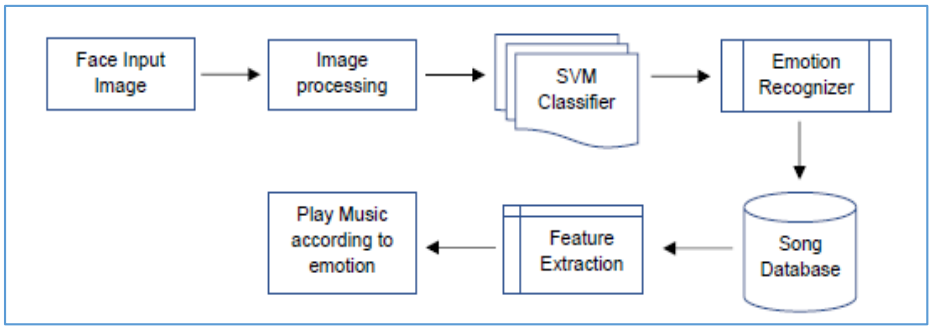

Figure2: Proposed Architecture

The proposed framework is first prepared to distinguish a face from a static picture. When the information picture is perceived, the picture is handled. The picture is exposed to SVM classifiers for subtleties to perceive the feeling exhibited by the face. The subtleties recuperated from the image are utilized by the feeling classifier to discover feeling.

The musical composition database and feature extraction module function simultaneously. The musical compositions are disintegrated into several music pieces and the mood of the musical composition is apperceived. The musical compositions are stored predicated on the mood detected. Once the emotion recognizer reports the mood, the musical compositions pertaining to the mood are played by the music player.

IDENTIFICATION MODULE

Face Detection and Apperception: Countenances are puissant reflections of the emotional state of a person. In this section, we will discuss how images with human faces can be processed in order to detect the emotions presented in them. Sundry algorithms are utilized for face apperception. Here we are utilizing OpenCV to detect the face in the image. Eigenfaces algorithm is utilized to agnize the face. The algorithms utilized for local feature extraction are Local Binary Patterns, Direct Cosines Transform, and Gabor Wavelets. To depict progressively trademark highlights of the categorical culled face most eminent Eigenvalues of the Eigenvector will be picked as the ideal eigenface. Most eminent Eigenfaces with low Eigenvalues could be discarded since they coordinated just a scintilla of trademark highlights of the countenances.

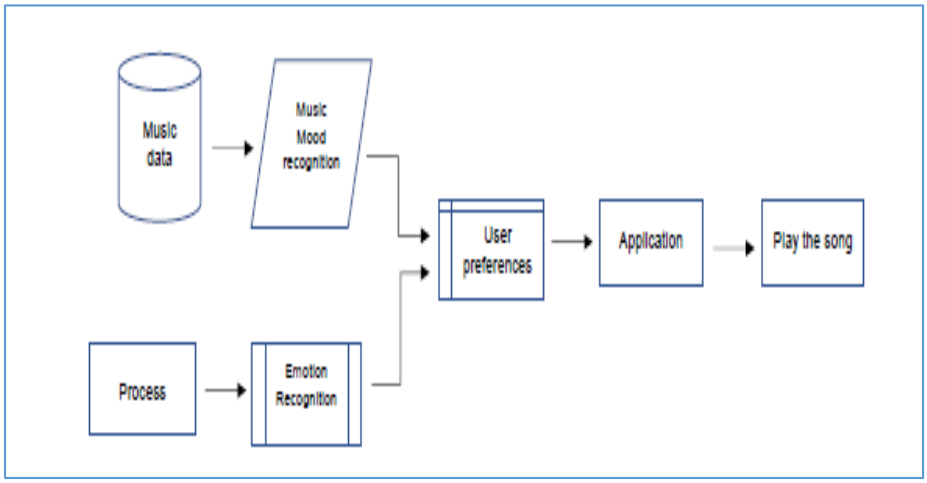

Figure3: Recognizer Framework

Music Feature: Music can be recommended predicated on available information such as the album and artist. Another way of relegating the mood predicated on pitch and rhythm. Infelicitously, this will lead to prognosticable recommendations. For example, recommending musical compositions predicated on the artists that the utilizer is kenned to relish is not categorically serviceable. With developing procedures, the utilization of Neural Networks has turned out to be progressively famous. We utilize an Artificial Neural Network (ANN) to arrange the melodies in individual classes. The dataset we utilized for preparing the model is Million Musical composition Dataset given by Kaggle. The information comprises two records: metadata document and triplet document. The metadat_file contains the denomination, musical composition_id, artist_name, andrelease_by. Thetriplet_file contains utilizer_id, musical composition_id and heedfully auricularly discern time.

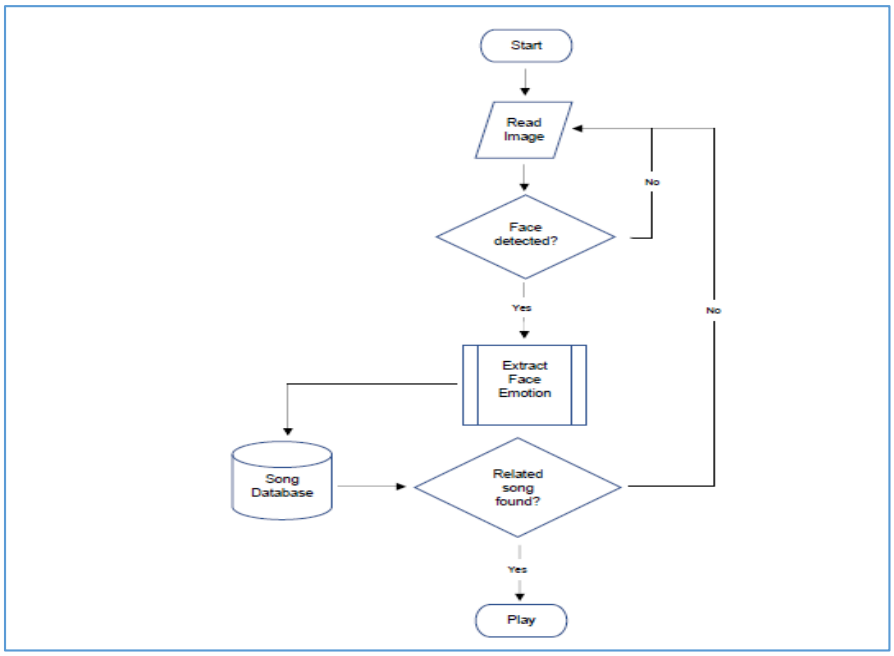

Figure4: Date Flow Diagram of the Proposed Model

RESULT AND FUTURE PERSPECTIVES

A simple system is proposed here for the music recommendation utilizing face emotion apperception. It suggests music by extracting different facial emotions of a person: Blissful, vexation, surprise, neutral. There is a degree for further upgrades and enhancements. Progressively efficacious approaches to incorporate different highlights and functionalities should, in any case, be investigated due to the lopsided nature of each element set. It is supplementally optically discerned that to ameliorate the exactness of the arrangement framework the informational amassment used to construct the grouping model could be expanded further.

REFERENCES

[1] V.K. Singh,"Detection of Thyroid Using Machine Learning Approach," NIU International Journal of Human Rights, ISSN: 2394-0298, vol. 3, pp 65-80, 2022.

[2] P. Gopinath, "Support Vector Machine based Diagnostic system for thyroid cancer using statistical texture features,", Asian Pacific Journal of Cancer Prevention, vol. 14, pp 97-102, 2013.

[3] W. Gu et. al.,"High Accuracy Thyroid Tumor Image Recognition Based on Hybrid Multiple Models Optimization," IEEE, vol. 8, pp 128426-128439, 2000.

[4] J. Gehrke, R. Ramakrishnan, V. Ganti, "Rainforest-A Framework for Fast Decision Tree Construction of Large Datasets," Data Mining and Knowledge Discovery, vol. 4, pp 127-162, 2000.

[5] Y. Zhang et. al.,"Research and Application of AdaBoost Algorithm Based on SVM," IEEE 8th Joint International Technology and Artificial Conference, ISBN: 978-1-5386-8178-7, pp 662-666, 2019.

[6] H. Luo, X. Pan,"Logistic Regression and Random Forest for Effective Imbalanced Classification," IEEE 43rd Annual Computer Software and Application Conference, ISBN: 978-1-7281-2607-4, pp 916-917, 2019.

[7] D. Wolfensberger et. al.,"Rainforest : a random forest algorithm for quantitative precipitation estimation over Switzerland," QPE. vol. 14, pp 3169-3193, 2021.

[8] X. Chai, "Diagnosis Method of Thyroid Disease Combining Knowledge Graph and Deep Learning," IEEE, vol. 8, pp 149787-149795, 2020.

[9] S.H. Adil et. al. ,"Liver Patient Classification using Logistic Regression," 4th International Conference on Computer and Information Science, ISBN: 978-1-5386-4744-8, pp 1-5, 2018.

[10] A. Singh, B. Prakash, K. Chandrashekharan, "A Comparison of Linear Discriminant Analysis and Ridge Classifier on Twitter Data," International Conference on Computing, Communication and Automation. ISBN: 978-1-5090-1666-2, pp 133-138, 2016.

[11] H. Ding, X.K. Wang, "Research on Algorithm of Decision Tree Induction," 1st International Conference on Machine Learning and Cybernetics, pp. 1062-1065, 2002.

[12] F. Abdolali et. al. ,"A Systematic review on the role of Artificial Intelligence in Sonography Diagnosis of Thyroid Cancer : Past, Present and Future," IET Research Journals. pp 1-9, 2015.

[13] H. Sifaou, A. Kammoun, M.S. Alouini, "High-Dimensional Quadratic Discriminant Analysis Under Spiked Covariance Model," ISSN: 3004-4812. vol. 8, pp 117313-117323, 2020.

[14] F. Alzamzami, M. Hoda, A.E. Saddik, "Light Gradient Boosting Machine for General Sentiment Classification on Short Texts : A Comparative Evaluation," ISSN: 2997-3300. vol. 8, pp 101840-101858, 2020.

[15] D. Agrawal, S. Minocha, A.K. Goel,"Gradient Boosting Based Classification of ion Channels," International Conference on Computing, Communication and Intelligent Systems. ISBN: 978-1-7281-8529-3, pp 102-107, 2021.

[16] Y.A. Alsariera et. al.,"AI Meta-Learners and Extra Trees algorithm for the Detection of phishing websites," Creative Common Contribution 4.0. ISSN: 3013-3699, vol. 8, pp 142532-142542, 2020.

[17] X. Wang et. al.,"High Precision Error Prediction Algorithm based on Ridge Regression Predictor for Reversible Data Hiding," IEEE Signal. vol. 28, pp 1125-1129, 2021.

[18] J. Laaksonen, E. Oja,"Classification with learning K-Nearest Neighbours," IEEE, pp 1480-1483, 1996.

[19] K. Mossakowski, J. Mandziuk,"Learning without human expertise: A case study of the Double Bridge Problem," IEEE Transaction on Neural Network, vol. 20, pp 278-299, 2009.

[20] J. Ahmed, M. Soomrani, "TDTD : Thyroid Disease Type Diagnostics," ISBN: 978-1-4673-8753-8, 2018.

[21] N. Dhieb et. al. ,"Extreme Gradient Boosting Machine Learning Algorithm For Safe Auto Insurance Operation," IEEE International Conference on Vehicular Electronics and Safety, ISBN: 978-1-7281-3473-4, 2019.

[22] F.J. Yang,"An Implementation of Naïve Bayes Classifier," International Conference on Computational Science and Computational Intelligence, ISBN: 978-1-7281-1360-9, pp 301-306, 2018.

[23] V.K. Singh,"Proposing Solution to XOR problem using minimum configuration MLP. Science Direct," Procedia Computer Science. International Conference on Computational Modeling and Security. vol. 85, pp 263-270.

[24] V.K. Singh,S. Pandey,"Minimum Configuration MLP for Solving XOR problem," Proceeding of 10th INDIAcom, IEEE Conference ID:37465, BVICAM. 3rd International Conference on Computing for Sustainable Development, pp 168-173, 2016.

[25] V.K. Singh, S. Pandey, "Proposing an Ex-NOR Solution using ANN," Proceeding International Conference on Information, Communication and Computing Technology, JIMS, 2016.

[26] V.K. Singh, "Mathematical Explanation to Solution for Ex-NOR Problem using MLFFN," International Journal of Computer and Information Sciences and Techniques, vol. 6, pp. 105-122, 2016.

[27] V.K. Singh, "Mathematical Analysis for Training ANNs Using Basic Learning Algorithms," Research Journal of Computer and Information Technology Sciences, vol. 4, pp. 6-13, 2016.

[28] V.K. Singh, V.K. Singh,"Vector Space Model : An Information Retrieval System," International Journal of Advanced Engineering Research and Studies. ISSN: 2249-8974, vol. 4, pp 141-143, 2015.

[29] V.K. Singh, V. Shah,"Minimizing Space Time Complexity in Frequent Pattern Mining by Reducing Database Scanning and Using Pattern Growth Method," Chhattisgarh Journal of Science and Technology. ISSN: 0973-7219, 2008.

[30] V.K. Singh, V.K. Singh,"The Huge Potential of Information Technology," Proceeding of National Convention on Global Leadership : Strategies and Challenges for Indian Business, pp. 10-11, 2007.

[31] V.K. Singh,"Proposing pattern growth methods for frequent pattern mining on account of its comparison made with the candidate generation and test approach for a given data set," Software Engineering. Springer, Singapore, pp 203-209, 2019.

[32] V.K. Singh,"RSTDB and Cache Consious Techniques for Frequent Pattern Mining," 4th International Conference on Computer Applications in Electrical Engineering Recent Advances. CERA-09, IIT Roorkee, pp 433-436, 2010.

[33] V.K. Singh," Designing Simulators for various VLSI designs using the proposed Artificial Neural Network Model TRIVENI," IEEE International Conference on Information, Communication, Instrumentation and Control, pp 1-6, 2017.

[34] V.K. Singh,"Analysis of Stability and Convergence on Perceptron Convergence Algorithm," International Conference JIMS, pp 149-161, 2017.

[35] V.K. Singh, A. Baghel, N.D. Yadav,M. Sahu,M. Jaiswal, "Machine Learning approach to detect Breast Cancer," Design Engineering (Toronto), ISSN:0011-9342, vol 2021, no 08, pp 7054-7060, 2021.

[36] V.K. Singh,"SVM using RBF as Kernel for Diagnosis of Breast Cancer," International Conference on Innovative Research in Science, Management and Technology, ABVU in Association with AIMT USA, 2021.

[37] V.K. Singh, "Support Vector Machine using rbf, polynomial, linear and sigmoid as Kernel to detect Diabetes Cases and to make a comparative analysis of the Models," International Conference on Innovative Research in Science, Management and Technology, ABVU in Association with AIMT USA, 2021.

[38] V.K. Singh, "Colorization of old gray scale images and videos using deep learning," The Journal of Oriental Research Madras. ISSN: 0022-3301, pp 44-49, 2021.

[39] V.K. Singh, "Dual Secured Data Transmission using Armstrong Number and Color Coding," Prestige e-Journal of Management and Research, vol 3, no 1, ISSN: 2350-1316, pp 1-9, 2016.

[40] V.K. Singh,A. Baghel,S.K. Negi,"Finding New Framework for Resolving Problems in various Dimensions by the use of ES : An Efficient and Effective Computer Oriented Artificial Intelligence Approach," ISSN: 2222-1727, vol 4, no 11, pp 1-6, 2013.

[41] Chandrashekhar,R. Chauhan, V.K. Singh ,"Twitter Sentiment Analysis," ISPEC 8th International Conference on Agriculture, Animal Sciences and Rural Development, BINGOL, TURKEY, 2021.

[42] P. Kumari,R. Gupta,S. Kumar, V.K. Singh,"ML Approach for Detection of Lung Cancer," Analysis. ISPEC 8th International Conference on Agriculture, Animal Sciences and Rural Development, BINGOL, TURKEY, 2021.

[43] P. Sailokesh,S. Jupudi,I.K. Vamsi, V.K. Singh,"Automatic Number Plate Recognition. Analysis," ISPEC 8th International Conference on Agriculture, Animal Sciences and Rural Development, BINGOL, TURKEY, 2021.

[44] Y.K. Reddy, K.M. Yadav, V.K. Singh,"Human Activity Recognition. Analysis," ISPEC 8th International Conference on Agriculture, Animal Sciences and Rural Development, BINGOL, TURKEY, 2021.

[45] R.N.R.K. Prasad, P.S.S.R. Ram, S. Dinesh, V.K. Singh, "Text Summarization. Analysis," ISPEC 8th International Conference on Agriculture, Animal Sciences and Rural Development, BINGOL, TURKEY, 2021.

[46] V.K. Singh,N.D. Yadav,R.K. Singh, "Diagnosis of Breast Cancer using SVM taking polynomial as kernel," Design Engineering (Toronto) ISSN: 0011-9342, vol 2021, no. 08, pp 6589-6599, 2021.

[47] V.K. Singh, "Financial Forecasting Using Neural Network," UGC Sponsored National Seminar on Chhattisgarh A Rising Horizon : Perspective and Problems, Indira Gandhi Govt. Arts & Commerce College, Bhilai, 4 November 2008.

[48] V.K. Singh, "Introducing Data Mining as an Efficient Mechanism for Library Management," Emerging Trends in Science, Technology and Management for National Development, Department of Information Technology, Innovative I.T. Towards Development of Smart India, BIT, Durg, 29-30 January 2016.

[49] V.K. Singh and M. Thakur, "Proposing Data Mining as an Efficient Method for Rural Development in India," National Conference on Intelligent Computing and Information Systems (NCICIS-2009), UGC (C.R.O. Bhopal), Department of Computer Science D.P. Vipra P.G. College, Bilaspur, pp. 12, 3-4 October 2009.

[50] V.K. Singh, "Classification of Activation Function and Artificial Neurons Used in ANN," Research Journal Computer and Information Technology Science, ISSN: 2320-6527, vol. 5, no. 8, pp. 1-2, October 2017.

[51] V.K. Singh and P. Gupta,"Handwritten Character Recognition Using Diagonal Feature Extraction Method and MLFFN Having Back Propagation Algoriothm," Reseach Journal Computer and Information Science, ISSN: 2320-6527, vol. 6, no. 5, pp. 1-3, July 2018.

[52] V.K. Singh, "Experimental Analysis of 3G Data Card Service Provided by BSNL and SMART BRO HADPA USB Modem MF^@& having Internet Service Provided by Airtel," Research Journal Computer and Information Technology Science, ISSN: 2320-6527, vol. 5, no. 6-7, November 2017.

[53] V.K. Singh,"ANN Implementation of Construction Logic Gates Focuses On Ex-NOR," Research Journal Computer and Information Technology Science, ISSN: 2320-6527, vol. 4, no. 6, pp. 1-11, June 2016.

[54] V.K. Singh, A. Singh, A. Singh and N.D. Yadav,"Lab Manual of Web Technology and C-Programming," Ideal International E-Publication Pvt. Ltd., ISBN: 978-93-89817-67-6, 2022.

[55] V.K. Singh, "An Implementation in Python for Diagnosis of Thyroid Using Machine Learning Approach," 9th International GAP Summit Scientific Research Congress, Adiyaman, Turkey, 1-3 July 2022.

[56] V.K. Singh, "An Image Based Search Engine System Using Python," 9th International GAP Summit Scientific Research Congress, Adiyaman, Turkey, 1-3 July 2022.

[57] V.K. Singh, "A System for News Classification in Regional Language Using Python," 9th International GAP Summit Scientific Research Congress, Adiyaman, Turkey, 1-3 July 2022.

[58] V.K. Singh, "A System for Cartoonifying an Image Using Python," 9th International GAP Summit Scientific Research Congress, Adiyaman, Turkey, 1-3 July 2022.

[59] V.K. Singh, "A Sign Language Recognition System," 9th International GAP Summit Scientific Research Congress, Adiyaman, Turkey, 1-3 July 2022.

[60] V.K. Singh, "Introduction to ANS Technology," IArcSAS 2nd International Architectural Science and Applications Symposium held on September 9-11, Baku Engineering University, Baku, Azerbaijan, 2022.

[61] V.K. Singh, "SVM an ML Approach for Breast Cancer," IArcSAS 2nd International Architectural Science and Applications Symposium held on September 9-11, Baku Engineering University, Baku, Azerbaijan, 2022.

[62] V.K. Singh, "A Short Report Making A Comparison Between Artificial Intelligence and Artificial Neural Network," IArcSAS 2nd International Architectural Science and Applications Symposium held on September 9-11, Baku Engineering University, Baku, Azerbaijan, 2022.

[63] V.K. Singh, "A Short Report On the Basic Artificial Neuron Model," IArcSAS 2nd International Architectural Science and Applications Symposium held on September 9-11, Baku Engineering University, Baku, Azerbaijan, 2022.

[64] V.K. Singh, "A Short Report on Credit Assignment Problem (CSP)," IArcSAS 2nd International Architectural Science and Applications Symposium held on September 9-11, Baku Engineering University, Baku, Azerbaijan, 2022.

[65] V.K. Singh, "Pycaret A Python Implementation for Thyroid Disease," IArcSAS 2nd International Architectural Science and Applications Symposium held on September 9-11, Baku Engineering University, Baku, Azerbaijan, 2022.

[66] V.K. Singh, "Brain-State-In-A-Box Network of ANN," 4. International GOBEKLITEPE Scientific Research Congress, ISARC, Sanlifurfa, 7-8 October 2022.

[67] V.K. Singh, "Using Stacked LSTM Prediction of Index Price," 7th International New York Conference on Evolving Trends in Interdisciplinary Research & Practices, October 1-3, Manhattan, New York City, 2022.

[68] V.K. Singh, "Python Based Movie Recommender System," 7th International New York Conference on Evolving Trends in Interdisciplinary Research & Practices, October 1-3, Manhattan, New York City, 2022.

[69] V.K. Singh, "A Python Based Approach Towards COVID-19 A Data Analysis and Visualization Report," 7th International New York Conference on Evolving Trends in Interdisciplinary Research & Practices, October 1-3, Manhattan, New York City, 2022.

[70] V.K. Singh, "A Python Based Object Detection by YOLO V1," 7th International New York Conference on Evolving Trends in Interdisciplinary Research & Practices, October 1-3, Manhattan, New York City, 2022.

[71] V.K. Singh, "A Security System Making Use of Face Identification & Verification Via Fingerprint Recognition," 7th International New York Conference on Evolving Trends in Interdisciplinary Research & Practices, October 1-3, Manhattan, New York City, 2022.D. L. Davids, "Recovery effects in binary aluminum alloys," Ph.D. thesis, Harvard University, 1998.

[72] V.K. Singh, V. Shah, Y.K. Jain, A. Shukla, A.S. Thoke, V.K. Singh, C. Dule and V. Parganiha, "Proposing an Efficient Method for Frequent Pattern Mining," WCSET 2008, Proceeding World Academy of Science Engineering and Technology, ISSN: 2070-3740, pp. 1184-1189, vol. 36, 17-19 December Bangkok, Thailand, 2008.

[73] V.K. Singh and V.K. Singh, "Solving Management Problems Using Frequent Pattern Mining," Educational Waves, A National Research Journal, ISSN: 0975-8771, vol. III, no. III, pp. 14-16, 2011.

[74] V.K. Singh, "Solar Green House Effect," National Seminar on Rural Development : Role of NGOs and Farmers Organization, Department of Rural Technology and Social Development, pp. 44, Guru Ghasidas University, Bilaspur, 23-24 February India, 2007.

[75] A. Rastogi, A.B. Singh, V.K. Singh and G.M. Mollick, "Needs and Goals of E-Governance In Developing Country," National Seminar on Data Mining and E-Governance, pp. 27, Chhattisgarh Council of Science and Technology (CGCOST), Department of Computer Science and Information Technology (CSIT), Guru Ghasidas University, Bilaspur, 17 February 2007.

[76] V.K. Singh, R. Parihar, A. Shrivastava and A. Toppo, "A Scalable Approach for a Reliable Downstream Data Delivery in Wireless Sensor Networks," National Seminar on Data Mining and E-Governance, pp. 32, Chhattisgarh Council of Science and Technology (CGCOST), Department of Computer Science and Information Technology (CSIT), Guru Ghasidas University, Bilaspur, 17 February 2007.

[77] C. Dule, V.K. Singh and V. Parganiha, "Ad Hoc On-Demand Distance-Vector (AODV) Routing Protocol," Silver Jubliee Celebration, National Conference on Information Security : Practices and Challenges (ISPC-08), pp. 08, Department of Computer Science and Engineering, Information Technology, Institute of Technology, Guru Ghasidas University, Bilaspur, 9-10 February 2008.

[78] V.K. Singh and V.K. Singh, "Carbon Nanotube Based Nonvolatile Random Access Memory," Silver Jubliee Celebration, National Conference on Information Security : Practices and Challenges (ISPC-08), pp. 08, Department of Computer Science and Engineering, Information Technology, Institute of Technology, Guru Ghasidas University, Bilaspur, 9-10 February 2008.

[79] V.K. Singh, V.K. Singh, M. Shrivastava and A.B. Singh, "Smart Cards for Security System Access," Silver Jubliee Celebration, National Conference on Information Security : Practices and Challenges (ISPC-08), pp. 08, Department of Computer Science and Engineering, Information Technology, Institute of Technology, Guru Ghasidas University, Bilaspur, 9-10 February 2008.

[80] V.K. Singh and V.K. Singh, "Rural Development Using Concept of Data Mining," Silver Jubliee Celebration National Seminar on Tribal Situation in Middle India : Development and Vision, pp. 44, UGC Sponsored Veer Narayan Singh Chair, Department of Anthropology and Tribal Development, Guru Ghasidas University, Bilaspur, 11-12 October 2007.

[81] C. Dule, V.K. Singh and V. Parganiha, "Mining Patterns of Activity From Video Data," Technologia 2008 Innovations Unleashed, A National Level Technical Paper Presentation, M.P. Christian College of Engineering and Technology, Bhilai, 14-15 March 2008.

[82] V.K. Singh, "Comparing Proposed Test Algorithm RSTDB with FP-Tree Growth Method for Frequent Pattern Mining," Aryabhatta Journal of Mathematics and Informatica, ISSN" 0975-7139, vol. 5, no.1, pp. 137-140, Jan–June 2013.

[83] V.K. Singh, "Solving Management Problems Using RSTDB a Frequent Pattern Mining Technique," International Journal of Advanced Research in Computer and Communication Engineering, ISSN: 2278-1021, pp. 285-288, vol. 4, no. 8, 2015.

[84] V.K. Singh,"Two Solutions to the XOR Problem Using Minimum Configuration MLP," International Journal of Advances Engineering Science and Technological Research (IJAESTR), ISSN: 2321-1202, vol. 3, no. 3, pp. 16-20, Sep 2015.

[85] N. D. Yadav and V. K. Singh, "Proposing Machine Learning as the technology to Deal with the Liver Disease," 2022 OPJU International Technology Conference on Emerging Technologies for Sustainable Development (OTCON), Raigarh, Chhattisgarh, India, pp. 1-6, doi: 10.1109/OTCON56053.2023.10114018 , 2023.

[86] V.K. Singh and N. D. Yadav,"Covid Protocol Enabled Dual Mechanism for Authentication," Proceedings of the International Conference on Innovative Computing & Communication (ICICC), Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=4361103 or http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4361103, 2022.

[87] V.K. Singh and V.K. Singh, "RSTDB a Candidate Generation and Test Approach," ISSN: 0973-6387, vol. 5, no.4, pp. 41-44, Oct-Dec 2010.

[88] V.K. Singh and V.K. Singh, "RSTDB a New Candidate Generation and Test Algorithm for Frequent Pattern Mining," ACM DL Digital Library, CNC Proceeding of the 2010 International Conference on Advances in Communication, Network and Computing, IEEE Computer Society, Washington, DC, USA, ISBN: 978-0-7695-4209-6, pp. 416-418, Calicut, Kerala, 4-5 October 2010.

[89] V.K. Singh and V.K. Singh, "Minimizing Space Time Complexity by RSTDB a New Method for Frequent Pattern Mining," Proceeding of the First International Conference on Human Computer Interaction (HCI 2009), Springer, Indian Institute of Information Technology, Allahabad, India, pp. 361-371, 20-23 January 2009.

MN (II) COMPLEX DERIVED FROM CIPROFLOXACIN: PREPARATION AND ANTIBACTERIAL SCREENING

Shehu Jibril[1], Kabiru Baraya Aliyu[1], Dahiru Dahuwa[2]

[1]Department of Chemistry, Aminu Saleh College of Education, Azare, Bauchi State, Nigeria, ORCID ID: 0000-0003-3562-2814

[1]Department of Chemistry, Aminu Saleh College of Education, Azare, Bauchi State,

[2]Department of Physics, Faculty of Basic Sciences, Federal University of Health Sciences Azare, Bauchi State

Abstract

The mechanochemically prepared complex $[Mn(cip)_2Cl_2]$ was analyzed using spectral studies, elemental analysis and physicochemical properties. The complex shows difference biological activity compared with the free ligand of ciprofloxacin. In the spectral analysis of the complex, the ligand ciprofloxacin acts as bidentate that coordinated through the carbonyl and carboxylate groups, while both the elemental and physicochemical analysis agreed with the proposed structure of the compound and also suggested one metal to two ligands ratio.

Key Words: mechanochemically, prepared, complex, ciprofloxacin

Introduction

As formalized by IUPAC, a mechanical-assisted reaction is "a reaction caused by the mechanical energy". In fact, mechanical actions, such as compression, stress, or friction, usually provides the energy to activate a process. The principal feature of mechanical-assisted process is the achievement of chemical changes by the only action of grinding (or milling), without needing to dissolve reagents (therefore without using any solvent) as in [1].

This enabling technology is characterized by mechanical grinding of reactants and induces chemical reactivity by mechanical force (e. g. by compression, shear, or friction) [2]. In general, mechanochemical provides advantages such as prevent the use of excessive solvent, short reaction time, high efficiency [3]. Nowadays, A firmly established application of modern mechanochemistry is generally in medicinal chemistry which termed as "medicinal mechanochemistry" [4]).

This research work aims to mechano-chemically prepared Mn (II) complex of ciprofloxacin and also to determine how metal-drug binding influence the activity of the drug.

Materials and Methods

Materials

The reagents used were of analytical grade and used without any further purification. The API of Ciprofloxacin was obtained from Bristol Scientific-Sigma Aldrich. Metal salt used is $MnCl_2.4H_2O$. Glass wares used in the work were washed thoroughly, rinsed with distilled water and dried in an oven at 110°C. Weighing balance of model B154 Mettler Toledo was used during the experiment. Stuart melting point apparatus SMP0 was used to determine the melting point, Jenwey conductivity meter model 4010 (10^{-3}g in 10ml DMSO) was used in determining molar conductance, while magnetic moment of the complexes was obtained using Magnetic

susceptibility balance of Sherwood scientific Cambridge UK. Elemental analysis was carried out using Series II CHNS/O Analyzer 2400 and metal content of the complexes was determined in AA240FS, Fast Sequential Atomic Absorption Spectrometer. The FTIR spectra were recorded as KBr on FTIR-8400S in the range of 4000-400cm^{-1} while the electronic spectra of the complexes were recorded using ultraviolet spectrometer lambda 35 with the range of 200-700nm. The biological activity was determined using agar-well diffusion method.

Mechanochemical Preparation of the Complex

As in [5] method which was modified and adopted for the preparation of the complex by simple grinding of 2 mmol of ciprofloxacin with 1 mmol of $MnCl_2.4H_2O$ in a mortar and pestle for about 10 minutes until a clear yellow powder was obtained as a product. The product obtained were dried in desiccator.

$$MnCl_2.4H_2O + 2\ cip \xrightarrow[10\ minutes]{Neat\ Grinding} [Mn(cip)_2Cl_2]$$

Formation of $[Mn(cip)_2Cl_2]$

Antibacterial Screening

A method of [6] was used in which 0.02 g of both metal (II) complex and the ligand were each dissolved in 1 ml of Dimethyl sulfoxide (DMSO) to gives a stock solution using half serial doubling dilution method of 20 µg/ml, 10 µg/ml and 5 µg/ml which were placed on the surface of the culture media and incubated at room temperature for 48hrs. Then in *vitro* antibacterial activity against *Escherichia coli, Salmonella Typhi* and *Staphylococcus aurous* were carried out by agar-well diffusion method. Standard was used to compare with the diameter of zone of inhibition produced by ligands and complexes.

Results and Discussion

The prepared complex was completed within shorter period of 10 minutes to yield a yellow compound with a melting point of 300 ^{0}C which is higher than the free ligand of ciprofloxacin due to coordination with the metal ion as presented in Table 1 as in [7].

Table 1: ***The Physical Properties of Ciprofloxacin and its Metal (II) Complex***

Compounds	Colour	Melting point (°C)	D/ temperature (°C)	Molar Conductivity ($\Omega^{-1}cm^2mol^{-1}$)	Effective magnetic moment (BM)
Ciprofloxacin	White	255		-	-
$[Mn(Cip)_2Cl_2]$	Yellow	-	300	10.07	5.5

The conductivity as presented in Table 1 was measured in DMSO (10.07 $\Omega^{-1}cm^2mol^{-1}$) which fall within the range of non-electrolytes in DMSO as reported by Ali et al. (2013) which was frequently used to elucidate the geometry of the complex. The magnetic moment of 5.5BM as in Table 1 is tentatively proposed high spin octahedral geometry as reported in the literature by [8].

Table 2: ***The elemental analysis data of the complex***

Compounds	Molecular formula (Molar Mass)	Elemental analysis: found (calculated) %			
		C	H	N	M

$[Mn(Cip)_2Cl_2]$	$C_{17}H_{18}FN_3Cl_2Mn$ (789)	25.99 (25.86)	2.80 (2.28)	4.00 (5.32)	15.29 (15.97)

Elemental Analysis

The elemental analysis data obtained are presented in Table 2 in which both the percentage of C, H, N and Metal ion proved the proposed structure of the complex $[Mn(cip)_2Cl_2]$ as in [10].

Infrared Spectra

The infrared spectra for both the free ligand of ciprofloxacin and metal complex are presented in Table 3 and compared as in [11].

Table 3: ***The IR Spectra Data of Ciprofloxacin and its Metal (II) complex***

Compound	υ(O-H) cm^{-1}	υ(COO) cm^{-1}	υ(C=O) cm^{-1}	υ(C-O) cm^{-1}	M-O	M-Cl
Ciprofloxacin	3403.99	1628.81	1724.95	1473.82	-	-
$[Mn(Cip)_2Cl_2]$	3530.56	1625.40	1707.92	1495.43	478.20	750.39

Keys: υ=Wave number, M= Metal, O= Oxygen

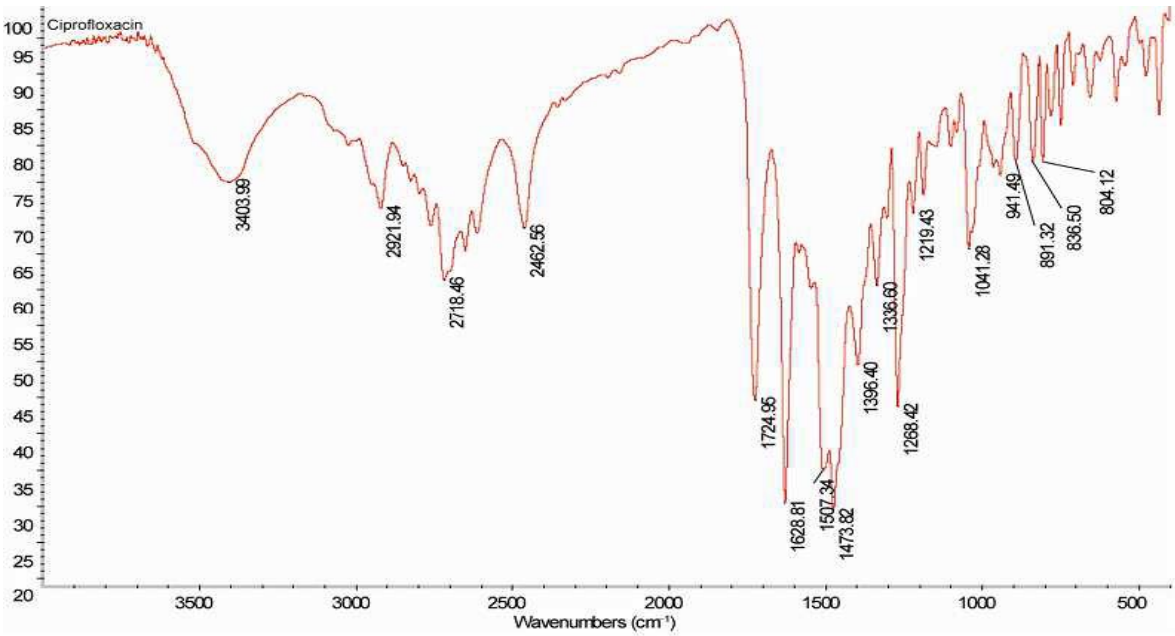

Infrared Spectrum of Ciprofloxacin

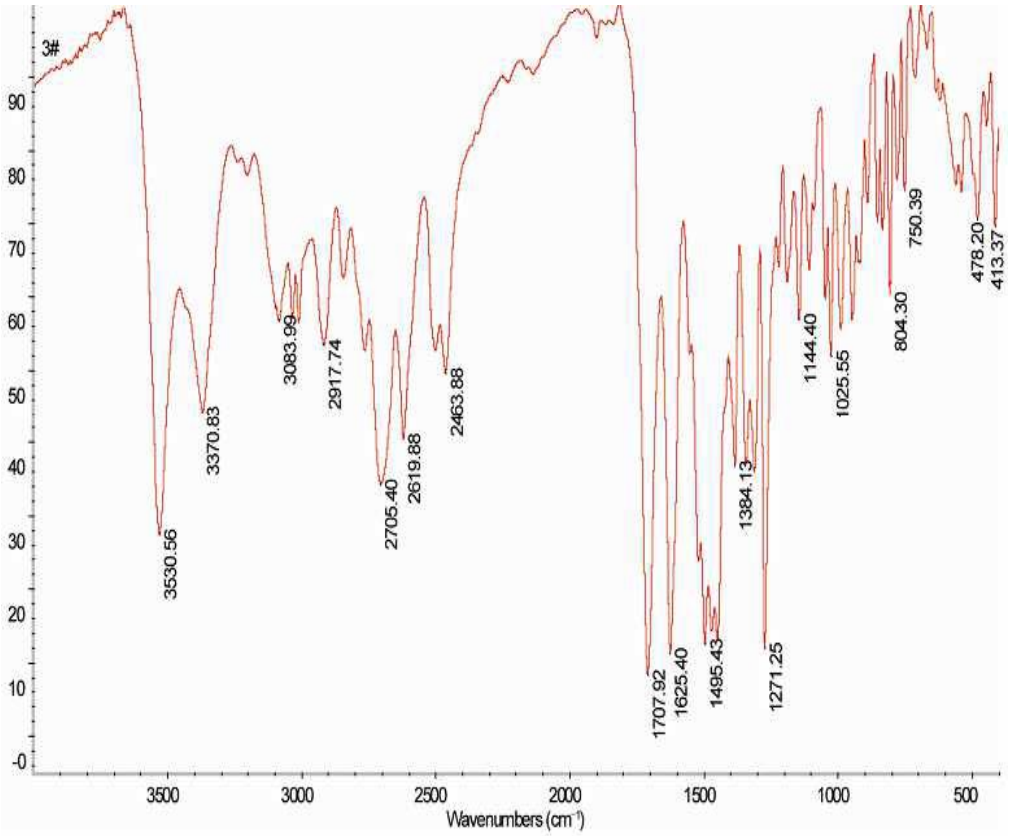

Infrared Spectrum of Ciprofloxacin Manganese

Table 4. ***Electronic spectra in DMSO solvent for the ciprofloxacin and metal complex with the suggested geometry***

Compounds	Electronic Spectra			Suggested Geometry
	Wavelength (nm)	Energy (cm^{-1})	Assignments	
Ciprofloxacin	205	48780	$n \rightarrow \pi^*$	
	210	47619	$\pi \rightarrow \pi^*$	
$[Mn(Cip)_2Cl_2]$	221	45248	$^6A_{1g} \rightarrow {}^6A_{1g}$	Octahedral
	237	42194	MLCT	

The infrared spectral of the complex shows the bands at 1707.92 and 1625.40 which was both assigned to υ(C=O) and υ(COO) vibrational frequency which is difference in the free ligand as it provide evidence of coordination through both the carbonyl groups, as presented in the literature of [12]. The bands at 478.20 and 750.39 which was absent in the free ligand is assigned to M-O and M-Cl band. Similar results were reported by [13].

Electronic Spectra

Electronic spectra are presented in Table 4 in which the ligand ciprofloxacin shows two bands at 205nm and 210nm which were assigned to $n \rightarrow \pi^*$ and $\pi \rightarrow \pi^*$ as in [14], while in the

complex the bands re-appeared at 221nm and 237nm is assigned to $^6A_{1g} \rightarrow {}^6A_{1g}$ and MLCT which is within octahedral geometry around metal ion as reported by [14].

Biological Activity

Biological activity test is presented in table 5.

Table 5: ***Anti-bacterial Activity Test of Ciprofloxacin and its Metal (II) complex***

Compounds	Concentration (µg/ agar-well)	Inhibition Zones		
		S. aureus (mm)	E. coli (mm)	S. typhi (mm)
Ciprofloxacin	5	13	15	18
	10	17	20	19
	20	24	25	22
$[Mn(Cip)_2Cl_2]$	5	29	19	-
	10	32	26	19
	20	35	32	26
Standard (Gentamycin)	20	27	37	44

S. aureus = Staphylococcus aureus, E. coli = Escherichia coli, S. typhi=Salmonella typhi

The complex is active against bacteria isolates in both higher concentration of 10µg and 20µg while inactive against 5µg *Salmonella Typhi*. Generally, the complex shows significant antibacterial strength and these values are compared with the standard of Gentamycin as in [15].

Conclusion

These results revealed that metal-drug complexes can be prepared mechanochemically. The spectral studies also revealed the coordination of the ligand to the metal ion through both the carbonyl groups in the ligand making the ligand to be bidentate and the complex to be octahedral geometry. Elemental analysis proved the proposed structure of the complex and biological activity of the complex shows increases compared with the ligand.

Recommendation

Of all solid-state techniques, mechanochemistry is becoming the focal point of efforts to design solid-state syntheses. Often found to lead to shorter reaction times and higher yields than its solution counterparts.

References

[1] Cova, C. M., & Luque, M. (2019). Advances in mechanochemical processes for biomass valorization. *BMC Chemical Engineering*, *1*(16), 1-12.

[2] Takacs, L. (2013). The historical development of mechanochemistry. *Chemical Society Revolution*, *42*, 7649–7659. DOI: 10.1039/c2cs35442j

[3] Cao, Q., Stark, R. T., Fallis, I. A., Browne, D. L. (2019). A ball-milling-enabled Reformatsky reaction. (Wiley Online Library). *ChemSusChem Communications, 12*, 2554–2557. doi: 10.1002/cssc.201900886.

[4] Ying, P., Yu, J., & Su, W. (2021). Liquid-assisted grinding mechanochemistry in the synthesis of pharmaceuticals. *Advanced Synthesis and Catalysis, 363*, 1246– 1271. DOI: 10.1002/adsc.202001245

[5] Mottillo, C., & Friščic, T. (2017). Advances in solid-state transformations of coordination bonds: from the ball mill to the aging chamber. *Molecules, 22(144),*1-38.

[6] Yusha'u, M. (2011). Phytochemical screening and antibacterial activity of hibiscus sabdariffa extract against some urinary tract isolates. *Biological and Environmental Journal for the Tropics, 8*(2), 83-86.

[7] Mustapha, A. N., Ndahi, N. P., Paul B. B., & Fugu M. B. (2014). Synthesis, characterization and antimicrobial studies of metal (II) complexes of ciprofloxacin. *Journal of Chemical and Pharmaceutical Research, 6*(4), 588-593.

[8] Ali, I., Wani, W. A., & Saleem, K. (2013). Empirical formulae to structures of metal complexes by molar conductance. *Synthesis and Reactivity in Inorganic, Metal-Organic and Nano-Metal Chemistry, 4*(43), 1162-1170.

[9] Al-Noor, T. H., Al- Jeboori, A. T., & Aziz, M. M. (2013) Synthetic, spectroscopic and antibacterial studies of Fe(II), Co(II), Ni(II), Cu(II) and Zn(II) mixed ligand complexes of nicotinamide and cephalexin antibiotics. *Chemistry and Materials Research, 3*(3), 114-125.

[10] Waziri, I., Mala G. A., Fugu, M. B., Isah, B., & Umaru, U. (2017). Synthesis, spectral characterization and antimicrobial activity of some metal complexes of mixed antibiotics. *Chemistry Research Journal*. *2*(2) 52.

[11] Bamigboye, M. O., & Ahmed, M. N. (2019). Chelation, physicochemical and antimicrobial activities of some mixed cloxacillin-vitamin C metal complexes. *Journal of Applied and Fundamental Sciences,* 5(2), 66-73.

[12] Kothari, R., & Agrawal, A. (2015). Synthesis, spectroscopic characterization and biological

evaluation of ciprofloxacin macrocyclic copper (II) complexes. *World Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences, 4*(06), 1062-1073.

[13] Eugene-Osoikhia, T. T., Aleem, A. O., & Ayeni, F. (2020). Synthesis, characterization and antimicrobial studies of mixed ligands metal (II) complexes of sulfamethoxazole and N, N-donors' heterocycles. *FUDMA Journal of Sciences (FJS), 4*(2), 217 – 232

[14] Hashim, A. S., Ali, E. A., & Ahmed, K. (2015). Synthesis and characterization of Al (III) complex with paracetamol. *International Journal of Pharmaceutical Quality Assurance, 10*(1), 156-159

[15] Sani, S., & Siraj, I. T. (2021). Copper (II) and Zinc (II) complexes synthesized by green mechanochemical method and their antimicrobial studies. *Communication in Physical Science, 7*(2), 73-81.

ANALYSIS OF THE STRUCTURAL CONNECTIONS OF THE AGRO-INDUSTRIAL CLUSTER SYSTEM AND WAYS TO IMPROVE THE BALANCE

G.D. KHALMATJANOVA,

Candidate of Economics, Associate Professor,

Fergana State University

Abstract

The article analyzed such indicators as the gross value added of the cotton-textile cluster, the number of its locations and their qualitative composition, developed a theoretical and practical scheme for the placement of cotton-textile clusters in the regions of Uzbekistan. In particular, for the implementation of the project to create a joint venture "Bek Cluster" in the form of a limited liability company (JV "Bek Cluster") with modern cluster organizations: growing cotton and other agricultural products; by attracting existing organizations and foreign direct investment, bonds and direct investments of commercial banks, it was determined that their composition was deeply operational, and the phrase from the production of competitive products. The development of the cluster method, the forms of textiles that make up cotton growing, are developing and complicating mutual requirements and increasing competition in the world market due to integration, innovative processes on a global scale involving the interaction of various regions of the country and their economic entities. The development of a scientifically based "Uzbek model" of cluster development is becoming a priority task for the agricultural sector in the coming period.

Important aspects: - intensive implementation of cluster methods in the cotton, textile and clothing industries, knitting industry will lead to a significant acceleration of economic growth and increase the business activity of business structures, including:,

- the economic efficiency of cluster structural structures without increasing the cost of finished products compared to the current level increases labor productivity, expansion of production increases the level of profitability and reduces the cost of production.;

- significant changes in the regions, increasing the competitiveness of entrepreneurship, as well as mass production of the volume of products of cluster production structures are provided in the external world market. Its main reason is that the cluster method establishes the stimulation of materialism and the system, and so on.

Materials and methods

In the analysis of cluster theory at the present time, deepened by Michael Porter since the beginning of the 21st century, it has been experimentally proved that large competing companies tend to accumulate in certain regions (regions). The company in the regions explained that this will have a satisfactory impact on the subjects of production relations around it, in turn, creating an alternative environment that will increase the competitiveness of all partners in the association.

According to M."A cluster is an army, a complementary company (farm) and a group of organizations related to each other regionally (geographically). A competitive company in the region ensures the competitiveness of the national economy and the stability of production.

Over the years of independence, the country's complex has developed as one of the important components of the Republic's economy. The majority of the able-bodied population of our country is employed in this network, while agricultural products produced in the republic make up a significant part of all exports. Therefore, the Government of Uzbekistan pays special attention to changes and deepening reforms in the field of agriculture in the agro-industrial sector. At the same time, along with the natural features of the agricultural sector of our country and the ancient traditions that were determined on it, the best practices of foreign countries are also noted. Including the experience of the armies of the CIS member states.

We would like to analyze the familiarity with our recommendations and proposals, based on the experience of studying new structures in them, local experience of conducting results, based on the experience of the possibilities of their implementation in our Republic.

In the address of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev to the Oliy Majlis, the following was noted:.. "It is known that currently more than 51 percent of the population of our country lives in rural areas. However, the share of agricultural products in the country's gross domestic product does not exceed 17 percent. And the volume of processing of agricultural sector products does not even reach 10 percent. However, in developed countries, this figure is more than 50 percent. In this regard, it is necessary to develop a comprehensive program for further reform of agriculture."

The raw material orientation prevails in the economy of Uzbekistan. The share of raw materials in Uzbekistan's exports is 74.1%, while products manufactured using high technologies account for 1.7%, with the exception of domestic production. This situation challenges Uzbekistan to take its rightful place in the global distribution of labor. To this end, the action strategy of the President of the Republic of Uzbekistan for 2017-2021 defines an action strategy in which issues of further improvement of the socio–economic life of the country, the state and the construction sector of society are more broadly and clearly defined, the Adopted document has put into effect all this and confirmed itself as a completed type today.

Discussion

The main task related to the level of profitability of cluster enterprises is to increase the competitiveness of the manufactured product. The issue of expanding cotton and textile clusters was discussed separately at the meeting. In 2019, cluster harvesting was organized in 20 districts on an area of 164 thousand hectares. 44 initiators with production and financial capabilities were selected to expand this system. It was also found that in 2019 it is planned to harvest cotton in 51 clusters, which covers 61 percent of all cotton fields.

78 percent of the cotton raw materials collected as a result of the creation of new capacities and the establishment of cluster activities in 2019 are processed in the country itself, which is twice as much as in 2017. By 2020, it was determined that the transition to full processing of cotton raw materials will be carried out, and the share of production of finished products will be from 40 percent to at least 60 percent.

In his address, Shavkat Mirziyoyev stressed that "the future of agriculture and its economic efficiency are connected with clusters, and clusters should be "locomotives" for the rapid development of agriculture.

This scientific project clearly demonstrates the main aspects of creating a textile cluster in modern cotton growing in Uzbekistan. It was reported that a "roadmap" has been developed in the Fergana, Namangan and Andijan regions of the Fergana Valley for the joint development of cotton, clothing and textile clusters and their application in other regions of the Republic of Uzbekistan.

Results

Such indicators as the gross value added of the cotton-textile cluster, the number of its locations and their qualitative composition were analyzed, a theoretical and practical scheme for the placement of cotton-textile clusters in the regions of Uzbekistan was developed. In particular, for the implementation of the project to create a joint venture "Bek Cluster" in the form of a limited liability company (JV "Bek Cluster") with modern cluster organizations: growing cotton and other agricultural products; by attracting existing organizations and foreign direct investment, bonds and direct investments of commercial banks, it was determined that their composition was deeply operational, and the phrase from the production of competitive products. The development of the cluster method, the forms of textiles that make up pakhtachilikni, are developing and complicating mutual requirements and increasing competition in the world market due to integration, innovative processes on a global scale involving the interaction of various regions of the country and their economic entities. The development of a scientifically based "Uzbek model" of cluster development is becoming a priority task for the agricultural sector in the coming period.

Important aspects: - intensive implementation of cluster methods in the cotton, textile and clothing industries, knitting industry will lead to a significant acceleration of economic growth and increase the business activity of business structures, including:,

- the economic efficiency of cluster structural structures without increasing the cost of finished products compared to the current level increases labor productivity, expansion of production increases the level of profitability and reduces the cost of production.;

- significant changes in the regions, increasing the competitiveness of entrepreneurship, as well as mass production of the volume of products of cluster production structures are provided in the external world market. Its main reason is that the cluster method establishes the stimulation of materialism and the system.

In the address of the President of the Republic of Uzbekistan Mirziyoyev to the Oliy Majlis in December 2020, it was said: "Until now, we have sold local khomashyan only to local textile enterprises through the Uzbektasanoat Joint Stock Company.

According to the decree, now they can buy cotton raw materials directly from farms on the basis of direct contracts. In this order, as part of the creation of cotton-textile clusters in Navoi, Bukhara and Syrdarya regions, testing of the system of cultivation, processing, fiber pricing and sale of cotton raw material was started on the basis of these markets."

It is known that at a video meeting on September 12, 2018, President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev analyzed macroeconomic indicators, held an analytical lecture on increasing state budget revenues and achieving planned macroeconomic indicators, as well as accelerating the introduction of clusters in the cotton and textile industries. The President stressed the need to provide a sufficient amount of currency for modernization and sustainable development of the economy, and for this it is necessary to increase the competitiveness of local products and increase the level of its exposure. At the meeting, he stressed the need to pay special attention to the development of cotton and textile clusters for the widespread introduction of modern market relations in agriculture. Additional reserves of budget revenues were discovered, and measures were taken to mobilize them. In eight months, the budget received 21 percent more than in the same period last year, while the increase in local budgets was 22 percent. It was noted that it is necessary to accelerate the work on clustering in areas where there are problems in achieving the goal and the predicted parameters. He also stressed the importance of analyzing

the investment project of each cluster and solving problems that may hinder their implementation.

Export issues were also discussed separately at this meeting. According to the results of the first nine months of 2019, exports increased by 2017 percent compared to the corresponding period of 19 years. The President stressed the need to develop measures to create favorable conditions for the export of each type of product to each enterprise of the exporting cluster. In September-October 2019, measures were set for the export of 607 thousand tons of repeated crops harvested in greenhouses, as well as the expected harvest of vegetables.

We have compiled project of cluster enterprises organized and formed in the regions of Uzbekistan.

Components of agro-industrial cotton-textile cluster enterprise (1-project)

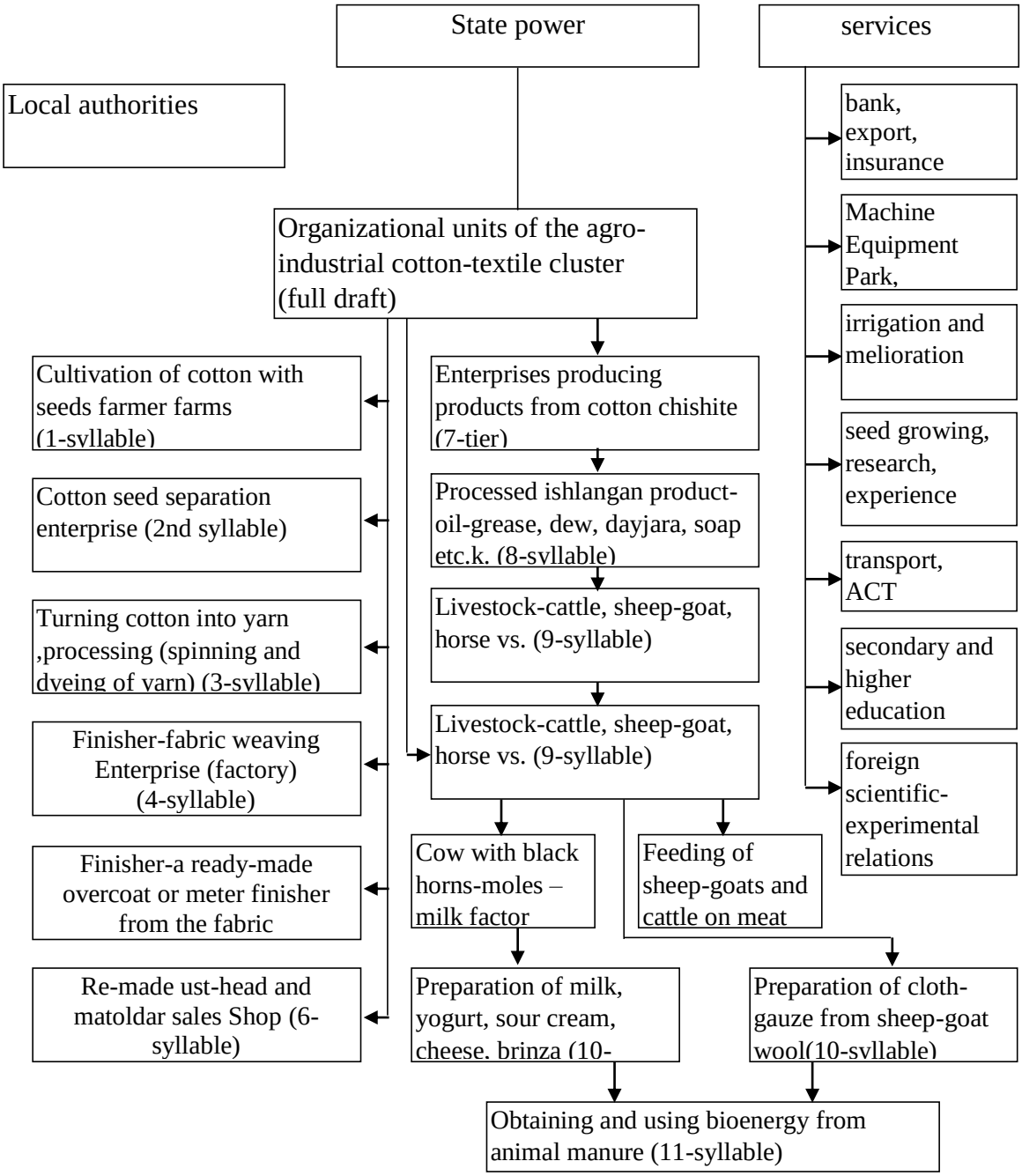

Results

According to the analysis, according to the calculation of the difference between the new economic method established in the regions of Uzbekistan – the specific features of the cluster system in each region (location of land plots, degree of salinization, desertification and water supply, staffing, etc.), the name of clustering methods, volume, quality of products, etc. may differ.

As can be seen from the projects of agricultural associations of the agro-industrial cotton and textile cluster, in the production of cotton raw materials (farms), it is separated from seeds into fibers, fabric is woven from a skein of yarn, ready-made market products are sewn from fabric (finisher), oil-fat from seeds, soap, daijara-take from shawls, develop animal husbandry (milk, yogurt, cheese, fertilizers, chemical protection, logistics, banking-credit, insurance, etc. Established and external relations with central and local authorities. Each project may vary depending on the location and local conditions. The conducted research shows that the practical implementation of the above-mentioned duties of our compatriot has become the main incentive for providing a picture of the growth of production of all agricultural products before.

REFERENCES

1. Портер М. Международная конкуренция. - М., Международные отношения, 1993.

2. Мигранян А.А. «Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров».- Интернет-ресурс: http://www.krsu.edu.kg/vestnik/v3/a15.html

3. Khalmatjanova GD, Mannopova MS (2021) Priority areas in agricultural development in the Republic of Uzbekistan. In Bogoviz AV (ed) The challenge of sustainability in agricultural systems. Springer. Cham, pp 49–54. https://doi.org/10.1007/978-3-030-73097-0_7

4. Khalmatjanova, G. D., Yuldasheva, G. A., Rayimdjanova, G. K. (2022). Features of Criteria of Profitability of Cotton–Textile Cluster. In E. G. Popkova, & B. S. Sergi (Eds.), *Sustainable Agriculture.* Singapore: Springer.

https://doi.org/10.1007/978-981-19-1125-5_12

5.Халматжанова Г.Д. Локомотив аграрного сектора экономики. Ж .: Образование и наука в России и за рубежом. : Москва. №3, 2020.

6.Халматжанова, Г. Д., & Райимджанова, Г. Х. (2020). Кластерный механизм-способ модернизации текстильной отрасли Узбекистана. Межвузовский научный конгресс:" Высшая школа: научные исследования". *НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ*, 28.

7.Khalmatjanova, G. D. (2020). Mechanisms of formation of agricultural clusters in the economy of Uzbekistan. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, *10*(12), 847-852.

8.Халматжанова, Г. Д. (2021). НЕОБХОДИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ И ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО КЛАСТЕРА В УЗБЕКИСТАНЕ. *Scientific progress*, *2*(3), 179-186.

9.Халматжанова, Г. (2020). КЛАСТЕРЫ-ФАКТОР, ОПРЕДЕЛЯЮЩИЙ РАЗВИТИЕ АГРАРНОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН. *Редакционная коллегия: ПМ Першукевич, академик РАН*, 319.

10. Halmathanova, G. J. (2020). The locomotive of the agricultural sectorz. *Образование и наука в России и за рубежом*, (3), 55-56.

11.Халматжанова, Г. Д. (2019). Модернизация и диверсификация-приоритетная задача сельского хозяйства Республики Узбекистан. Образование и наука в России и за рубежом, (16), 373-377.

12.Рахимов, Д. (2021). DETERMINED CRITERIA FOR DIVERSIFICATION IN INDUSTRIAL ENTERPRISES. Scienceweb academic papers collection.

13.Халматжанова, Г. Д., & Райимджанова, Г. Х. (2020). Переработка сельхозпродукции и дальнейшее развитие пищевой промышленности Республики Узбекистан. In НАУКА И ИННОВАЦИИ-СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ (pp. 38-43).

14.Халматжанова, Г. Д. (2020). ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ. In МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИНИ ИНВЕСТИЦИЯЛАШНИНГ МОЛИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ВА ИННОВАЦИОН ЖИҲАТЛАРИ (pp. 26-34).

15.Халматжанова, Г. Д., & Мирзаахмадова, З. М. (2021). " ХЛОПКОВО-ТЕКСТИЛЬНЫЙ КЛАСТЕР"-ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ РАЗВИТИЯ НАШЕЙ СТРАНЫ. Евразийский Союз Ученых, (3-3 (84)), 20-21.

16.Рахимов, Д. (2019). Свободно-экономические зоны-расширение экспортного потенциала Узбекистана. Архивариус, (12 (45)), 42-44.

17.Халматжанова, Г. Д., & Бахрамов, А. Х. (2020). ОБЕСПЕЧЕНИЕ УСТОЙЧИВОГО И СБАЛАНСИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ. In МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИНИ ИНВЕСТИЦИЯЛАШНИНГ МОЛИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ВА ИННОВАЦИОН ЖИҲАТЛАРИ (pp. 219-225).

18.Халматжанова, Г. Д., & Маннопова, М. С. (2020). РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ С УЧЁТОМ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ. In МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИНИ ИНВЕСТИЦИЯЛАШНИНГ МОЛИЯВИЙ-ҲУҚУҚИЙ ВА ИННОВАЦИОН ЖИҲАТЛАРИ (pp. 238-244).

19.Халматжанова, Г. Д., & Мадаминов, Ж. (2008). ИНВЕСТИЦИИ-СТИМУЛЯТОР УСТОЙЧИВОГО РОСТА. Вопросы экономических наук, (4), 80-81.

20.Халматжанова, Г. Д. (2021). РАЗВИТИЕ ТЕКСТИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.

21.Халматжанова, Г. Д., & Мадаминов, Ж. (2008). Конкурентоспособность-повышение качества продукции. Проблемы экономики, (3), 33-34.

FINANCIAL SERVICES AUTHORITY AND SAVINGS GUARANTEE INSTITUTION

Niharotul Faizah,[1] Dewi Ratih[2], Kamelia Elima'ana Mafudloh[3]

[1]Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University KH Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia

ORCID: 0000-0002-6052-1452

[2]Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University KH Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia

ORCID: 0000-0002-8946-4922

[3]Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University KH Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia

ORCID: 0000-0002-4719-9833

ABSTRACT

The aim of this research is to explain the Financial Services Authority and the Deposit Insurance Corporation. This research method uses a library approach sourced from books and journals according to the topic and research focus. The results of the literature review in this research conclude that the Financial Services Authority is an independent institution free from interference from other parties which has the functions, duties and authority to regulate, supervise, examine and investigate all activities in the financial services sector, including the banking sector, capital markets, and the non-bank financial services sector such as insurance, pension funds, financial institutions, fintech, and other financial services institutions. Functionally, this institution replaces Bapepam-LK's duties and takes over Bank Indonesia's duties in terms of banking supervision. As the only Alternative Dispute Resolution Institution (LAPS) in the financial services sector that has obtained an operational permit from the OJK, LAPS SJK replaces the role and function of the 6 LAPS that previously existed in the financial services sector (namely BAPMI, BMAI, BMDP, LAPSPI, BAMPPI and BMPPVI) and at the same time expanding its scope to dispute resolution in the Fintech sector.

Keywords: institutions, finance, services

1. INTRODUCTION

Financial Services Authority

The Financial Services Authority (OJK) is an independent institution and is free from interference from other parties who have functions, duties and authority regulation, supervision, inspection and investigation as intended in Law no. 21 of 2011 concerning OJK. Establishment of institutions supervision of the banking financial services sector was established in accordance with the mandate Law Number 3 of 2004 concerning amendments to the Law Number 23 of 1999 concerning Bank Indonesia. In this law It was explained that the task of supervising banks would be carried out by the institution independent supervision of the financial services sector, and is established by law. (Maulidiana, 2014)

The Financial Services Authority was formed so that all activities in the financial services sector can be carried out in an orderly, fair, transparent, accountable manner, capable of realizing a financial system that grows sustainably and stably. In addition, to be able to protect the interests of consumers and society, which is realized through the existence of an integrated regulatory and supervisory system for all activities in the financial services sector. On the other hand, the formation of the OJK is a government commitment in financial sector reform in Indonesia. The government has a commitment high level and carry out a mandate to carry out reforms in the financial sector (Adrian Sutedi, SH, 2014) **.**

To carry out its duties, OJK coordinates with Bank Indonesia in making supervisory regulations in the banking sector, including: obligations to fulfill minimum bank capital, integrated banking information systems, policies on receiving funds from abroad, receiving foreign currency funds, and foreign commercial loans, products banking, derivative transactions, other bank business activities, determination of banking institutions that fall into the systemically important bank category and other data that is exempt from the provisions regarding confidentiality of information. Hamud M. Belfas stated that the reason for establishing the OJK was because supervision over the financial services industry with a structure like that in 2012 was deemed inadequate. (PULUNGAN, 2019) .

The Financial Services Authority informs the Deposit Insurance Corporation (LPS) regarding problematic banks which are currently being renovated by the OJK as intended in statutory regulations. LPS can carry out inspections of banks related to their functions, duties and authorities, and coordinate first with the OJK. OJK, Bank Indonesia and LPS are required to build and maintain integrated information exchange facilities (Sari, 2014) .

Deposit Insurance Agency

In an effort to maintain public trust in banking institutions, in 2004 the government established the Deposit Insurance Corporation as an embodiment of explicit legal protection. Furthermore, in 2016 there was the PPKSK Law, which had juridical consequences for the duties and authority of LPS. The banking industry is a very important component in the national economy. As an intermediation institution, banking has an important role in driving the wheels of the national economy, so that the stability of the banking system greatly influences the stability of the economy as a whole (Christiani & Kastowo, 2020) .

It started with the monetary crisis in 1998, which occurred in the Asian region at that time, including Indonesia, which then resulted in a banking crisis. This was marked by the liquidation of 16 banks and resulted in a decline in the level of public trust in the Indonesian banking system. In order to overcome this crisis, the government issued several policies, including providing guarantees for all bank payment obligations, including public deposits *(blanket guarantee).* This is stipulated in Presidential Decree Number 26 of 1998 concerning Guarantees for Payment Obligations of Commercial Banks and Presidential Decree Number 193 of 1998 concerning Guarantees for Payment Obligations of Rural Banks.

In its implementation, *blanket guarantees* can indeed restore public confidence in the banking industry, but the scope of guarantees that are too broad causes *moral hazard to arise* from both bank managers and the public. To overcome this and to continue to create a sense of security for saving customers and maintain the stability of the banking system, the guarantee program which is very broad in scope needs to be replaced with a limited guarantee system. The Indonesian government then saw the need for the presence of a deposit insurance and bank resolution institution in Indonesia. So, in 2004 the Indonesian government issued Law Number 24 of 2004 concerning the Deposit Insurance Corporation, this law also served as the legal basis for the formation of a new State Institution, namely the Deposit Insurance Institution and one year later, LPS officially operated on September 22 2005 (*Lemb .Deposit Insurance* , 2023) .

2. RESEARCH METHODS

Adjusted to the background and research to be studied, the author chose to use qualitative research methods. Qualitative research uses a perspective based on the results of the author's research, through data collection. Therefore, it is said that qualitative research is very dependent on the researcher himself, starting from describing, explaining and interpreting the information and everything that is available.

The author used qualitative methods when conducting research, to find information about the Financial Services Authority and the Deposit Insurance Agency related to existing data sources, data collection methods and data analysis. Primary data as a data source is data collected directly by researchers. The data source for this research is *a literature review*.

3. RESULTS AND DISCUSSION

Financial Services Authority (OJK)

The legal basis for OJK is Law Number 21 of 2011 concerning the Financial Services Authority . FSA functions to organize an integrated regulatory and supervisory system for all activities in the financial services sector (Sinaga et al., 2002) .
Meanwhile, based on article 6 of Law No. 21 of 2011, the main task of the OJK is to regulate and supervise:

1. Financial services activities in the Banking sector;
2. Financial services activities in the Capital Market sector;
3. Financial services activities in the Insurance, Pension Fund, Financing Institutions and Other Financial Services Institutions sectors.

The authority of the OJK is as follows:

1. Specifically related to the Supervision and Regulation of Bank Financial Services Institutions includes:

- Licensing for the establishment of a bank, opening of a bank office, articles of association, work plan, ownership, management and human resources, mergers, consolidation and bank acquisitions, as well as revocation of bank business permits;
- Bank business activities, including sources of funds, provision of funds, hybrid products, and activities in the service sector;
- Regulation and supervision regarding bank health which includes: liquidity, profitability, solvency, asset quality, minimum capital adequacy ratio, maximum credit limit, loan to deposit ratio and bank reserves; bank reports related to bank health and performance; debtor information system; credit testing (credit testing); and bank accounting standards;
- Regulation and supervision regarding bank prudential aspects, including: risk management; bank governance; know-your-customer and anti-money laundering principles; and preventing the financing of terrorism and banking crime; as well as bank checks.

2. Regarding the Regulation of Financial Services Institutions (Banks and Non-Banks) including:

- Establish OJK regulations and decisions;
- Establish regulations regarding supervision in the financial services sector;

- Establish policies regarding the implementation of OJK duties;
- Establish regulations regarding procedures for issuing written orders to Financial Services Institutions and certain parties;
- Establish regulations regarding procedures for appointing statutory managers at financial services institutions;
- Determine the organizational structure and infrastructure, as well as manage, maintain and administer assets and liabilities;
- Establish regulations regarding procedures for imposing sanctions in accordance with the provisions of laws and regulations in the financial services sector.

3. Regarding supervision of financial service institutions (banks and non-banks) includes:

- Establish operational policies for supervision of financial services activities;
- Supervise the implementation of supervisory duties carried out by the Head Executive;
- Carry out supervision, inspection, investigation, consumer protection and other actions against financial service institutions, perpetrators and/or supporting financial service activities as intended in statutory regulations in the financial services sector;
- Give written orders to financial service institutions and/or certain parties;
- Appoint statutory management;
- Determining the use of statutory managers;
- Establish administrative sanctions against parties who violate laws and regulations in the financial services sector;
- Granting and/or revoking: business permits, individual permits, effective registration statements, registration certificates, approval to carry out business activities, ratification, approval or determination of dissolution and other decisions.

In carrying out its duties and authority, the Financial Services Authority is based on the following principles:

1. The principle of independence, namely independence in decision making and implementation of OJK's functions, duties and authority, while remaining in accordance with applicable laws and regulations;
2. The principle of legal certainty, namely the principle in a rule of law which prioritizes the basis of legislation and justice in every policy of implementing the Financial Services Authority;
3. The principle of public interest, namely the principle that defends and protects the interests of consumers and society and promotes general welfare;
4. The principle of openness, namely the principle of opening up to the public's right to obtain correct, honest and non-discriminatory information about the implementation of the Financial Services Authority, while still paying attention to the protection of personal and group human rights, as well as state secrets, including secrets as stipulated in statutory regulations - invitation;
5. The principle of professionalism, namely the principle that prioritizes expertise in carrying out the duties and authority of the Financial Services Authority, while remaining based on the code of ethics and provisions of statutory regulations;

6. The principle of integrity, namely the principle of adhering to moral values in every action and decision taken in the administration of the Financial Services Authority; And
7. The principle of accountability, namely the principle that determines that every activity and final result of every activity carried out by the Financial Services Authority must be accountable to the public (*Financial Services Authority* , 2017) .

Deposit Insurance Agency

Based on Law no. 24 of 2004 concerning Deposit Insurance Corporation

1. This law stipulates guarantees for bank customer deposits which are expected to maintain public confidence in the banking industry and minimize risks that burden the APBN or risks that create moral hazard. Bank customer deposit guarantees are carried out by LPS.

2. LPS has the function of guaranteeing customer deposits and actively participating in maintaining the stability of the banking system in accordance with its authority.

3. Considering its very important function, LPS must be independent, transparent and accountable in carrying out its duties and authority. Therefore, the legal status, governance, management of assets and obligations, reporting and accountability of LPS as well as its relationship with other organizations are clearly regulated in this Law.

4. Every bank that carries out business activities in the territory of the Republic of Indonesia is obliged to become a guarantee participant (except the Village Credit Agency) and pay premiums as regulated in Articles 12 to 15 of this Law, as well as comply with the provisions regulated in Article 9 of this Law.

5. LPS guarantees bank customer deposits in the form of current accounts, deposits, certificates of deposit, savings, and/or other equivalent forms.

6. The guaranteed deposit value for each customer at one bank is a maximum of IDR 100,000,000.00. This value can change if one or more of the criteria as regulated in Article 11 paragraph (2) of this Law is met.

7. LPS is obliged to pay guarantee claims to deposit customers from banks whose business licenses have been revoked.

8. Guarantee claims are declared unfit to be paid if based on reconciliation and/or verification:

- Customer deposit data is not recorded at the bank;
- The deposit customer is the party who benefits unfairly; and/or
- Saving customers are the parties who cause the bank's condition to become unhealthy.

9. LPS resolves and handles Failed Banks after Bank Indonesia or the Coordinating Committee submits the resolution/handling to LPS.

10. Handling of Failed Banks that have systemic impacts is carried out by carrying out rescue activities that include old shareholders or without involving old shareholders.

11. Resolution of Failed Banks that do not have a systemic impact is carried out by rescuing or not rescuing the Failed Bank in question.

12. In the event that LPS decides not to rescue a failed bank, LPS asks Bank Indonesia to revoke the bank's business license and LPS will pay guarantee claims to the bank's deposit customers. Deposits that are not guaranteed by LPS will be settled through a liquidation process.

13. Bank liquidation is carried out by the Liquidation Team.

14. Bank liquidation is carried out by:

- Disbursement of assets and/or collection of receivables from debtors followed by payment of bank obligations to creditors from the results of the disbursement and/or collection; or
- Transfer of bank assets and liabilities to other parties based on LPS approval.

15. Payment of bank obligations to creditors from disbursement and/or collection proceeds is carried out in the following order:

- Reimbursement of outstanding employee payments.
- Reimbursement of employee severance payout payments.
- Court case fees, outstanding auction fees, and office operational costs.
- Rescue costs incurred by LPS and/or payment of insurance claims that must be paid by LPS.
- Taxes owed.
- The portion of deposits from depositors whose guarantees are not paid and deposits from depositors who are not guaranteed.
- Rights of other creditors.

16. If all bank liabilities in liquidation have been paid, there is still liquidation proceeds remaining, then the remainder is handed over to the old shareholders.

17. If all the bank's assets have been used up in the liquidation process and the bank still has obligations to other parties, then these obligations must be paid by the old shareholders who are proven to have caused the bank to fail.

The liquidation of a Bank whose business license has been revoked at the request of the shareholder itself is carried out by the shareholder concerned. LPS did not pay guarantee claims for deposit customers from banks whose business licenses were revoked at the request of the shareholders themselves (*Lemb. Deposit Insurance Corporation* , 2023) .

Profile of One of the Relevant Institutions

The Alternative Institution for Dispute Resolution in the Financial Services Sector (LAPS SJK) is an out-of-court dispute resolution institution established on 22 September 2020 by *Self Regulatory Organizations* (SROs) and associations within the financial services sector.

LAPS SJK has the task of resolving disputes submitted by customers or other parties related to financial services and providing recommendations to OJK regarding improvements to systems and procedures in the financial services sector. The legal basis for LAPS SJK is Law Number 21 of 2011 concerning the Financial Services Authority and POJK Number 61/POJK.07/2020 concerning Alternative Institutions for Dispute Resolution in the Financial Services Sector.

In carrying out its activities, LAPS SJK obtained an operational permit from the Financial Services Authority (OJK) on December 29 2020, and began operating on January 1 2021. As the only Alternative Dispute Resolution Institution (LAPS) in the financial services sector that has obtained an operational permit from the OJK, the SJK LAPS replaced the role and function of the 6 previous LAPS in the financial services sector (namely BAPMI, BMAI, BMDP,

LAPSPI, BAMPPI and BMPPVI) and at the same time expanded its scope to dispute resolution in the Fintech sector (Hadinoto, 2008) .

Service

1. Mediation

LAPS SJK Mediation is a way of resolving disputes through a negotiation process between the Parties assisted by a LAPS SJK Mediator, in order to reach a win-win-solution peace agreement.

2. Arbitrage

LAPS SJK arbitration is a method of resolving civil disputes outside the general court based on a written arbitration agreement between the parties to the dispute, assisted by a LAPS SJK Arbitrator.

3. Binding Opinion

Is a service for resolving differences of opinion between Parties regarding agreements through the provision of Binding Opinions by LAPS SJK (*Altern Institute for Dispute Resolution, Financial Services Sect.* , 2022) .

4. CONCLUSION

The Financial Services Authority (OJK) is an independent institution free from interference from other parties which has the functions, duties and authority to regulate, supervise, examine and investigate all activities in the financial services sector, including the banking sector, capital markets and financial services sector. non-banks such as insurance, pension funds, financial institutions, fintech, and other financial service institutions. Duties of the OJK The Financial Services Authority (OJK) has the task of regulating and supervising financial services activities in the banking sector, capital markets sector, and the Nonbank Financial Industry sector (INKB). Functionally, this institution replaces the duties of the Capital Markets and Financial Institutions Supervisory Agency (Bapepam-LK) and takes over the duties of Bank Indonesia in terms of banking supervision. As the only Alternative Dispute Resolution Institution (LAPS) in the financial services sector that has obtained an operational permit from the OJK, LAPS SJK replaces the role and function of the 6 LAPS that previously existed in the financial services sector (namely BAPMI, BMAI, BMDP, LAPSPI, BAMPPI and BMPPVI) and at the same time expanding its scope to dispute resolution in the Fintech sector.

5. BIBLIOGRAPHY

Adrian Sutedi, SH, M. (2014). *Legal Aspects of the Financial Services Authority* . Achieve the Hope of Success (Self-Help Group Spreader).

Christiani, TA, & Kastowo, C. (2020). *PPKSK Law in the Perspective of Duties & Authorities of Deposit Insurance Institutions* . Atma Library Light.

Hadinoto, S. (2008). *Bank Strategy on Funding and Liability/Treasury Management (Bank Funding Strategy and Liability Management)* . PT Elex Media Komputindo KOMPAS GRAMEDIA.

Alternative Institution for Dispute Resolution in the Financial Services Sector . (2022). Alternative Institution for Dispute Resolution in the Financial Services Sector. https://lapssjk.id/

Deposit Insurance Corporation . (2023). Deposit Insurance Agency. https://www.lps.go.id/

Maulidiana, L. (2014). Function of the Financial Services Authority as a National Banking Supervisory Institution in Indonesia. *Progressive Justice* , *5* (104).

Financial Services Authority . (2017). Financial Services Authority. https://ojk.go.id/id

PULUNGAN, MR (2019). *Financial Services Authority (OJK) Policy in Avoiding Sharia Banking Crime in Indonesia* . UIN North Sumatra.

Sari, MK (2014). *The Role of the Financial Services Authority in Banking Supervision* .

Sinaga, RD, Nasution, B., & Siregar, M. (2002). Coordination System between Bank Indonesia and the Financial Services Authority in Bank Supervision after the enactment of Law Number 21 of 2011 concerning the Financial Services Authority. *Transparency Journal of Economic Law* , *1* (2), 3.

SOCIAL MEDIA

Ana Dwi Marlia Rasidi

Al-Qur'an and Tafseer Science Department

Abstract

In this millennial era, it has a huge impact on the development of children in Indonesia and may be a concern for parents who feel that the child interacts more often with mobile phones / gadgets than interacting directly with people around him, based on the results of the survey, it is stated that the growth of internet use from year to year has increased This is very drastic because of the ease of accessing social media, until today the highest status of internet users is adolescence, because adolescence is a transition period or a period of movement from childhood to adulthood with various changes from various aspects ranging from biological aspects, cognitive aspects and socioemotional aspects experienced by adolescents, where they are more concerned with their peers and problems arise With their parents, this is the highlight, because at this time it is very important to pay attention, because at this time the time that will lead them to discover who their true identity is, many of the teenagers think that the more active they are on social media, the cooler they look, and vice versa if there are their friends who are not active on social media then it is considered ignorant and not current. Even though adolescence is an age that is still unable to sort out which is good and which is bad, even they also tend to follow the latest trends on social media starting from how they dress, maybe even their way of life that slowly shapes their identity, social media does have many positive benefits for teenagers, but at the age of teenagers who are still unable to control themselves this gives a huge negative effect, if teenagers are not able to control it then the use of social media will increase and cause addiction to social media, teenagers who are already addicted will become very dependent on social media, so they are willing to spend a long time surfing social media, social media makes them indifferent to their education, Their Focus The importance of education will decrease and make them busy spending their time on social media, another consequence of excessive social media use is a decrease in moral values in adolescents, patterns of interaction and communication to change and an increase in not crimes committed by adolescents.

Keywords: SocialMedia, Teens

REVITALIZING EDUCATION IN PAKISTAN: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS

ZOHAIB HASSAN SAIN

Superior University, Faculty of Business & Management Sciences, Pakistan

ORCID: 0000-0001-6567-5963,

Abstract

Education is essential for political stability and socio-economic development. However, the existence of different education systems with different teaching methods has led to an uneven educational landscape. A study used a mixed methodology to examine Pakistan's education system, its operational mechanisms, and its challenges. The quantitative part of the study used a survey to collect data from 450 participants using a multi-stage systematic sampling approach. The qualitative part of the study used interviews with 40 participants, including university faculty and students. The study found that education promotes political stability by instilling a sense of national rights and responsibilities in individuals. This awareness leads to cooperation, participation, and harmony. Education also shapes people's character, enabling them to participate actively in society. It is a fundamental tool for empowerment and promoting human rights and gender equality. The study concluded that Pakistan needs to invest more in education in order to improve its quality and equity. This investment will pay off in the long run by promoting political stability and socio-economic development.

Keywords: Challenges, Education, Political Stability.

CHAT GPT: A TECHNOLOGICAL SOLUTION OR DILEMMA FOR THE EDUCATION SYSTEM IN 2023

ZOHAIB HASSAN SAIN

Superior University, Faculty of Business & Management Sciences, Pakistan

ORCID: 0000-0001-6567-5963

Abstract

Chat-GPT, an AI chatbot, is revolutionizing the way we interact with technology. Its ability to hold human-like conversations, generate essays, and perform other tasks has raised questions about its impact on education. Some educators believe that Chat-GPT could be a valuable addition to the classroom, providing students with personalized tutoring and assistance with their assignments. Others are concerned that Chat-GPT could be used to cheat or plagiarize, and that it could lead to a decline in critical thinking skills. Early evaluations suggest that Chat-GPT can outperform many students when given English assignments. The bot is also capable of generating high-quality content, such as cover letters and literary summaries. However, it is important to note that Chat-GPT is still under development, and its capabilities are constantly evolving. The integration of AI into education is a rapidly evolving field, and it is important for educators to stay up-to-date on the latest developments. This paper explores the potential impact of Chat-GPT on education, and it recommends that educators use the tool responsibly. Overall, the impact of Chat-GPT on education is still unknown. However, it is clear that this technology has the potential to both benefit and harm students. It is important for educators to use Chat-GPT responsibly and to be aware of the potential risks.

Keywords: Artificial Intelligence, Chat-GPT, OpenAI.

INVESTIGATING THE IMPACT OF TOTAL QUALITY MANAGEMENT PRACTICES ON STUDENTS' SATISFACTION: A CASE STUDY

***Waleed Ur Rehman, **Rafia Mukhtar**

[*]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

[**]Headmistress, Workers Welfare School(Girls) Bahawalpur-Pakistan.

ABSTRACT

Total Quality Management is a combination of all tasks and procedures used within an organization to maintain the high standards of goods and services. Customer happiness is the main goal of every organization. Because they have been emphasized in many corporate and educational institutions around the world, TQM procedures have a significant influence on consumer behavior. The current study looks on the customer satisfaction effects of overall quality management practices in Pakistani educational institutions. A systematic questionnaire was used in a survey to get the respondents' opinions on their satisfaction. The Islamia University of Bahawalpur in Pakistan had six departments, and 600 students were chosen from each as a sample. Secondary data in the form of reports, tables, and figures was gathered from the relevant departments. Both types of data were collected, and then they were analyzed using the Statistical Package for Social Sciences (SPSS). By comparing the variables and obtaining findings in the form of mean, standard deviation, and correlation, correlation approaches have been used to compare the variables. All aspects' correlations were calculated, and some showed very high, substantial association values, while others, like leadership with other research factors, showed the least significant or unsatisfactory correlations. The highest value of 0.926 for the Pearson correlation indicates that the vision statement and leadership are closely associated. However, it is also clear that, according to Pearson correlation within leadership, Policy, Strategy, and Culture are least connected, with a value of.806 (weakly correlated relative to others). This means that, thus far, Policy, Strategy, and Culture have achieved a successful level of satisfaction. Variables Actors with Process Control have a Pearson correlation coefficient of 0.977. It demonstrates that the working environment is beneficial in accomplishing TQM-related goals and that the institution lives up to students' expectations. All variables' means (n) values vary, but N=600 remains constant. There are numerous elements that require further attention, as evidenced by the wide range in the standard deviation values, skewness statistical values, kurtosis statistical values, and correlation of all components. At the completion of the investigation, the researchers provided their conclusions, ideas, and recommendations.

Key Words: Investigating, Impact, Total Quality Management Practices, Customer Satisfaction.

INTRODUCTION

Research Background

The fastest-growing industry in Pakistan is information technology. Nearly all governmental organizations have their own IT division. Additionally, the Electronic Government Directorate helps these departments. Citizens have to physically interact with government representatives at government facilities in order to communicate with them via traditional methods. When

information and transactions are possible or accessible online or through other electronic means, e-government entails simplifying the process. Information and communication technology has transformed all government-related processes in developed countries by being used in elections to supply and track fundamental services. India is one example of a developing nation that is following suit with e-government programs built on public-private partnerships.

"E-Government is the application of information and communication technology to enhance the operations of organizations in the public sector. (In 2015, egov4dev.org)

In this day and age, e-government is more of a requirement than a convenience. People who have constant access to the internet feel compelled to know how their taxes are being spent and desire quick and easy access to public services. Despite how handy it may seem to the general public, implementing e-governance projects calls for thorough research into the current workflows, long-term planning, and dependable infrastructure. Once it is put into practice, the e-government can give visibility to the general public and accurately reflect feedback to the government, but for the greatest and longest-lasting advantages, corruption and abuse must be addressed (india.gov.in, 2015).

STATEMENT OF THE PROBLEM

A full and sustainable implementation of the e-government project will confront numerous obstacles, such as opposition to change, a lack of desire among the political and administrative leadership, a lack of funding, flaws in the law, etc. Such difficulties are brought on by a lack of effective research planning and useful methodology. Plans are frequently developed in principle but never move forward to a successful execution. Cohesion across various e-government programs is also crucial for group development. As a result, the following statement describes the issues this study addressed:

"Planning and management of the E-government projects to ensure maximum benefit for all stake holders (government and public both), as well as overcoming the challenges faced during the implementation of such projects." (Sector, 2015)

RESEARCH OBJECTIVES

This study aims to clarify how processes in the public sector can be computerized, or put another way, brought online, to maximize advantages for all parties involved and to assure sustainability and advancement in the future. The study focuses in particular on the project management approaches used in e-government programs. Our goal is to examine the project management procedures used by this organization, the difficulties that the system's major stakeholders face, the solutions to these difficulties, and any potentially disastrous circumstances from the perspective of project management.

RESEARCH QUESTIONS

The Pakistan Electronic Government Directorate has made numerous attempts at e-Government programs, some of which have been successful and others of which have not.

RQ1. What degree of success are Pakistan's e-governance programs showing there?

RQ2. Which project management techniques may be used to overcome such obstacles and improve these techniques going forward?

RQ3. Are all the goals being achieved? What are the difficulties in timely achieving the targets?

SIGNIFICANCE OF THE STUDY

The relevance of the E-governance itself plays a major role in the significance and importance of the study that is being conducted as part of this project. The efficiency of public services as well as the accountability of governmental institutions in general and of individuals in particular could be enhanced by the transformation of the governance process through the use of information and communication technology. When the government is upgraded to e-government, it can reach the general population as far as their living rooms, but the government without "e" could hardly go past their doorsteps. The study's proposal of techniques to alter governance procedures so that the general public can engage and participate in government in the simplest way possible is its most important contribution. This would enhance the feedback for the systems and the government as a whole.

LITERATURE REVIEW

Concepts and Definitions

According to the PMBOK® Guide published by the Project Management Institute (PMI, 2013), a project is a brief undertaking made to provide a special good or service. Every undertaking is temporary if it has a clear start and finish. The term "unique" refers to a project or service that stands out from all others in a distinctive way. Projects must have planning and plans as a fundamental component. The purpose of plans is to organize and direct project team members as they work to achieve any project goals that have been established for them. There is, however, a limit to how sophisticated a plan may be. Plans appear to disintegrate and become less prescriptive when daily project management methods are reviewed. (Nilsson & Söderholm, 2005) discuss this.

According to OGC (2009), an effective project management technique "will guide the project through a controlled, well-managed, visible set of activities to achieve the desired results."

A structured way to implement any change is what is meant by project management. In order to efficiently create specific outcomes that are up to par, it entails creating procedures and controlling time (Tasmanian, Government 2011).

According to (Kurzweil and Grossman, 2004), IT projects must always be estimated from the bottom up. In this manner, the degree of completion is always evaluated by looking at the stages that have already been completed in order to determine how long the subsequent step will take. The bottom-up schedule must be fully reconciled with the top-down project schedule after it has been created, according to the authors. Ignoring the initial project delays is one of the early warning flags linked to project failure. It has been noted that the first 10% of a project are typically the easiest because the first obligations are typically defined, outlined, and unaffected by difficulties with earlier activities. However, it must always be ensured that projects start on schedule as a late start typically results in non-commitment of budgeted resources, delaying the subsequent tasks and lengthening the time it takes to complete the full project.

Because it crosses over numerous organizations and existing departments or agencies, the interconnectedness of government systems presents a special implementation problem. The bigger attempt to restructure government through e-government efforts is in fact recognized as successful project management (Furlong & Al Karaghouli 2010).

Although organizational change initiatives have a positive intention, those who work there often see them negatively and reject them. The causes of this resistance may include possible insecurities, viewing change as a barrier to freedom and need fulfillment, a fear of the unknown, the aging of knowledge and skills, organizational structure and resource constraints, or even

economic ramifications. Setting a direction, making the objectives clear through dialogue, negotiation, participation, training, and support, adjusting to the overall culture, and then responding to any potential resistance displayed by the group's members can all help to reduce this resistance (Keen 1981, Pihlak and Alas 2012, Yilmaz and Kilicoglu 2013).

By decreasing data duplication, connecting cross-functional systems, and enhancing the effectiveness of information flow to customers, businesses can optimize their IT processes. These tasks can be carried out by information technology to assist with reengineering or organizational transformation, but only if management is familiar with the various IT solutions. The management must also be aware of any potential factors impeding the organization's desire for change (Deddens 2006; Akhavan et al. 2006; Asgarkhani and Patterson 2012).

Projects are done in every industry, however while developing approaches it's crucial to take the project's environment into account. In our situation, i.e., the public sector initiatives, the emphasis is mainly on making effective and efficient use of the available resources. The productivity of the project can increase by 20 to 30 percent with proper design and administration (Tasmanian Government, 2011).

Project management techniques connected to e-government projects are covered in another study (Anu Paul, 2011). The report describes various e-government initiatives implemented in various Kerala, one of India's federal states, departments. The goal is to make government services accessible to the public so they can live more comfortably. The programs are being implemented across a variety of governmental agencies, including the departments of health, finance, and education. At first, despite the project management techniques' definition of milestones like timeliness and the creation of cost-effective solutions, they were unable to meet their targets.

The most crucial stage of an IT project is designing, and poor design can cause the project to fail or go over budget. However, due to a lack of competence, numerous defects appear in the IT infrastructure design, which causes a plethora of problems throughout project execution and renders the initial goal unachievable. Since the integration of IT projects' passive and active components is seen as a crucial task, implementation process risks should be minimized to prevent delay or failure. Therefore, the goal of the current project is to determine the types of risks that exist in IT projects for Pakistani government organizations.

Theoretical Insights

Not very long ago, project management methods used in the public sector were viewed as wholly distinct from and in direct opposition to those used in the private sector. Studies and experiments, however, have demonstrated the commonalities between these habits. When it comes to funding, resource acquisition, and public consideration, there are differences. Greater transparency is necessary since public monies are used for projects in the public sectors. Additionally, resources are never obtained from internal sources in the private sector, in contrast to the public sector. Project management in the public sector needs to be standardized in order to maintain such processes' transparency. Such demands are mostly met by the established Project Management Offices. By using appropriate project management techniques, adequate documentation management, and offering visibility into more extensive processes, this office is in charge of standardization to enable the project's reusability (Syed. Raza Abbas Shah, 2011).

There are numerous obstacles to overcome for the E-government Project to be implemented successfully. It is considerably different from implementing IT projects in the private sector, and among other difficulties, it must deal with the government representatives' lack of desire,

insufficient funds, reluctance to change, etc. The broader project of e-government is made up of smaller projects that require coordination and supervision to be effective. Therefore, it is crucial to correctly design, implement, control, and conclude such projects in order to achieve beneficial outcomes in addressing the issue of inadequate public sector funding and better use of taxpayer funds. Since the financing is considerably smaller and the process variances are greater, project management for e-government systems in developing nations is even more crucial than in wealthy nations. The efficient and economical use of government services by the public and private sectors has been recognized as a benefit of e-government. Over the past ten years, not only the business sector and governments in rich nations have benefited from the rapid advancements in technology, but developing nations have also begun to think about and put the E-Government concept into practice. This strategy makes it simple to acquire services, lowers the cost of processes, and promotes strict accountability. The United Nations Conference on Trade and Development and other development organizations assert that the use of information and communication technology has a significant impact on macroeconomic development. According to the UNCTD, this relationship boosts the GDP of the nation, connects citizens, fosters a more informed society, and makes it easier for firms to conduct regular commercial operations without difficulty (Syed. Raza Abbas Shah 2011). The governments and policy makers of developing nations have access to a wealth of research material that allows them to benefit from the rich countries' experience using E-government.

Project Management Methodologies Used in This Study

For the majority of project professionals and experts, the expansion of project management practice (PMP) in poor nations continues to provide a greater challenge. Due to the development of technology, the complexity of projects, and the lack of human resources, project management methods in developing nations remain in a very precarious situation (Crawford et al., 2006). According to Birkhead et al. (2000), the emergence of new technologies, their changing nature, the easing of trade regulations, and the creation of a highly competitive market have created an urgent need for the development of project management practices in developing countries. The majorities of companies in developing nations are tiny and lack the necessary experience, which makes it difficult for them to compete effectively and efficiently with their developed counterparts despite the pressing need (Adnan et al., 2006). A system for development in fields like banking, engineering, aerospace construction, and development is presented by PMP, it should be mentioned. On the other hand, due to the changes that project management (PM) practice entails, it is thought that these economies are in developing and rising countries, where PM practice is challenging and unpredictable (Andersen et al., 2002). Nwachukwu, et al. (2010) further pointed out that the pace at which projects fail, are abandoned, and structures collapse—some of which are still being built—is regressive in a developing country. Effective project management is the solution to project success, failure, abandonment, and collapse. Effective project management is crucial, particularly for e-governance initiatives since it has the most inter-sector linkages among other economic sectors (Godwin, 1993).

There are a variety of project management techniques. There are 10 knowledge domains in project management (5th Ed. PMBOK), and each project manager has a choice of at least 10 best project management practices for each one. Since it is not feasible to take into account every project management technique, the researchers only concentrated on the triple constraints and planning phase of the project when reviewing the literature. The adopted project management practices are as follows: Use a project definition document to plan the work; establish a planning horizon; define project management procedures in advance; look for warning signs; ensure that the sponsor approves requests for scope changes; prevent scope

creep; continue to assess potential risks throughout the project; identify risks in advance; and quickly resolve issues.

RESULT ANALYSIS METHODS

Research Approach

The government is divided into many departments, and each department has a unique E-government project. However, a case study was conducted for this research in order to examine how the E-government project is being planned, executed, and controlled. The Islamia University of Bahawalpur in Pakistan had six departments, and 600 students were chosen from each as a sample. Secondary data in the form of reports, tables, and figures was gathered from the relevant departments. Both types of data were collected, and then they were analyzed using the Statistical Package for Social Sciences (SPSS). By comparing the variables and obtaining findings in the form of mean, standard deviation, and correlation, correlation approaches have been used to compare the variables. All aspects' correlations were calculated, and some showed very high, substantial association values, while others, like leadership with other research factors, showed the least significant or unsatisfactory correlations. The highest value of 0.926 for the Pearson correlation indicates that the vision statement and leadership are closely associated. However, it is also clear that, according to Pearson correlation within leadership, Policy, Strategy, and Culture are least connected, with a value of.806 (weakly correlated relative to others). This means that, thus far, Policy, Strategy, and Culture have achieved a successful level of satisfaction. Variables Actors with Process Control have a Pearson correlation coefficient of 0.977. It demonstrates that the working environment is beneficial in accomplishing TQM-related goals and that the institution lives up to students' expectations. All variables' means (n) values vary, but N=600 remains constant. There is a wide range in the standard deviation numbers, skewness statistics, kurtosis statistics, and correlation of all the components. The project sought to replace the manual procedures bottlenecks that were continually impeding the efficient conduct of hospital affairs with information technology and networking for better services, productivity, and administration of the children's hospital. There is potential for significant improvement when the advantages of sophisticated technology are combined with the benefits.

Data Gathering Techniques

This research article used a quantitative approach to research in order to present outcomes. Interviews were conducted with the project team. A variety of government sector offices were contacted to gather information in order to better understand the challenges and procedures that go into implementation. Surveys were carried out.

Analysis level

The analysis comes once the data describing the previously mentioned variables has been gathered. The analysis is carried out to identify any flaws in the practices used prior to the introduction of the E-government project. Data from the EGD is reviewed to determine the project management techniques that have been planned to address potential difficulties during project implementation. The analysis is based primarily on a qualitative, subjective research methodology. Since the research focuses on the general well-being of regular people, very few empirical and quantitative findings can be drawn from it.

Using Data Analysis Methods

The questioner's technique was utilized to gather the primary data required for the study. These were standardized in nature, allowing for efficient data collecting. The study's questionnaires

were built around standardized inquiries. The term "standardized question" in this context refers to a feedback form that seeks to ask respondents the same kinds of questions, producing a coding system that is similar in nature. The collected data was then split into two groups. First, the process of an e-government project from its inception through implementation was described. The effectiveness of execution is the subject of the second category. The level of upgrades and system overhauling carried out on a regular basis was tracked as part of the data analysis to determine whether the established project was adequately managed and maintained after its full deployment. The interview questionnaire was developed after analyzing various data collection methods, including content analysis of newspapers or articles, which was also impractical because it would not accurately state the necessary information, field experiments, and control group techniques. The study had to be conducted in a natural setting. The text below contains the full case study, along with the observations and inferences made from it.

RECOMMENDATIONS, SUGGESTIONS AND CONCLUSIONS

Realizing the potential advantages of technology for Pakistan's development, the government has embraced technology as a vital component of upgrading government institutions. The adoption of IT aims to broaden the participation of the important stakeholders in managing governmental issues. These large-scale initiatives in e-Government, which have proven to be difficult tasks, have fallen short of organizational and developmental goals, especially in Pakistan. However, there are still constraints and obstacles that must be overcome for e-Governance initiatives in Pakistan to be implemented and developed more effectively, especially when they are large-scale. Technical, political, economic, social, legal, user, lack of proper methods, and other viewpoints are the main sources of obstruction. This study identified the main challenges to the installation and development of the e-Governance project system and the need for increased, timely, and accurate monitoring of those challenges. Therefore, it is imperative that Pakistan's government adopt e-Government right away. For the benefit of its people as well as for commercial and public sector changes, the Pakistani government must carefully plan and build the successful initiatives. The advantageous methods must be created while taking into account Pakistan's public reforms in terms of the availability, quality, accessibility, and prompt delivery of dependable government services.

Regarding The IUB, this project has brought to light the project management techniques used by the Electronic Government Directorate for establishing IT infrastructure in Pakistani public sector departments. Numerous parties are involved in these projects, and each of these parties must provide resources in order for the project to be completed successfully. The demand for resources is typically greater than the supply. To solve this issue, all parties involved must be dedicated to ensuring the project's timely and successful completion. To deal with the complicated challenges involved in the assignment and choose the best implementation approach, competent professional counsel must be acquired, hiring consultants as necessary. According to the report's findings, thorough feedback and audits are necessary to guarantee the projects' prompt completion. The general population, who serves as the final user and is the target audience for such programs, should be educated and trained. When recommending standardized, globally accepted project management approaches and practices to public sector organizations, care must be taken. Important concerns like the public sector's lack of necessary and appropriate skills, the considerable number of stakeholders with competing interests, and the lengthy bureaucratic procedures for project approval and funding release must be taken into account beforehand. The timely and correct identification of delays and their causes, the capacity-building of project management experts, and better project controlling, monitoring, and closing must all be given attention. A project management framework and model for public sector e-Government initiatives that is based on in-depth research of best-practices from

globally successful e-Government programs also has to be developed. The conclusion drawn from the aforementioned statements is that competent project managers must be hired immediately in order to handle the essential success elements at every stage of the project life cycle.

E-government programs that are implemented well can raise the quality of services. Organizations face difficulties with these implementations, which could be overcome with outside finance at every stage of the project, including before, during, and after implementation. The following judgement points could be used to support this conclusion.

The standard of services provided to residents is under pressure to improve.

Services that are error-free may boost citizens' confidence.

External investment could raise the caliber of services.

At every level of a project's implementation, financial and technical support would be necessary.

Sharing of resources and information is necessary for seamless integration.

REFERENCES

1. PMI (2013), A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK ® Guide)—Fifth Edition.

2. Lee, S. M., Tan, X., & Trimi, S. (2005). Current practices of leading e-government countries. NY: ACM.

3. Nilsson, A. & Söderholm, S. (2005) from blueprints to maps in project management. EURAM, Munich.

4. Harold Kerzner (2009), Project Management: A Systems Approach to Planning, Scheduling & and Controlling 10th Edition.

5. Kurzweil, R. and Grossman, T.M.D. (2004) Fantastic Voyage: Live Long Enough to Live Forever, Rodale Books, Emmaus, PA.

6. Office of Government Commerce (OGC). Managing Successful Projects with Prince2, 2009 Edition.

7. Furlong, S, & Al-Karaghouli, W. (2010). Delivering professional projects: The effectiveness of project management in transformational e-Government initiatives. Transforming Government: People, Process and Policy, 4(1), 73 – 94.

8. Yilmaz, D., &Kilicoglu, G., (2013), "Resistance to change and ways of reducing resistance in educational organizations", European Journal of Research on Education, vol. 1(1), pp: 14-21.

9. Asgarkhani, M., & Patterson, B., (2012), "Information and Business Process Re-engineering through Application of Information and Communication Technologies (ICTs)", International Conference on Recent Trends in Computer and Information Engineering , Pattaya

10. Electronic Government Directorate, Ministry of IT, Government of Pakistan. E-Government Strategy & Five Year Plan, (2005). (www.e-government.gov.pk).

11. National e-Governance Plan | National Portal of India. (2015), http://india.gov.in/e-governance/national-e-governance-plan

12. http://pasha.org.pk/wp-content/uploads/2011/10/draft-IT-Policy-revised-July-3-2012.pdf

13. SETLabs Briefings 929 (2011), e-governance projects: Exploring the way to success

14. Institute for development Policy and Management (2011), e-Government for development.

15. Kumar, Ranjt. (2005). Research Methodology: A Step-by-Step Guide foreigners. 2nd ed. London: Sage.

16. Creswell, J. W. (2003). Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approach. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

17. MAYKUT, P., & R, MOREHOUSE (1994) Beginning Qualitative Research, A Philosophic and Practical Guide, London: The Falmer Press

18. Tsech.D, Kloppenborg. J.T. and Frolick. N.M (2007). It Project Risk Factors: The Project Management Professionals Prospective, Journal of Computer Information Systems, Summer 2007

19. International Journal of Business and Social Science 27 (2011), Project Management Practices in e-Government Projects: A Case Study of Electronic Government Directorate (EGD) in Pakistan.

20. Tasmanian Government Project Management Guidelines (2011).

21. Anu Paul , Varghese Paul (2011), Project Management Model for e-Governance in the Context of Kerala State.

22. M. K. Othman, N. M. Yasin, and N. A. Samelan, Factors Influencing the Adoption of E-Services in Malaysia, 2013

23. A. (2002). Reinventing Local Governments and the E-Government Initiative. Public Administration Review. , 434-44

24. Fallahi, M. (2007). The Obstacles and Guidelines of Establishing E government in iran: case study ministry of commerce. ISSN:1653-0187.

25. Carole Barriere, (2003) Study of Project Management Development in South Africa

26. Adnan Enshassi, Sherif Mohamed and Alaa Ekarriri, (2009) “Essential Skills and Training Provisions for Building Project Stakeholders in Palestine” Journal of Construction in Developing Countries

27. Nwachukwu, C.C. Ibeawuchi E. Okoli, M.N. (2010) “Project Management Factor Indexes; a Constraint to Project Implementation Success in the Construction Sector of a Developing Economy European” Journal of Scientific Research ISSN 1450-216X Vol.43

MEASUREMENT OF SOFTWARE QUALITY: A FRAMEWORK

Waleed Ur Rehman, **Muhammad Shahid Muneer,Rafia Mukhtar**

[*]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

[**]Sibling Academy of Quality Education, Bahawalpur-Pakistan

[***]Headmistress, Workers Welfare School(Girls) Bahawalpur-Pakistan.

Abstract

Computer software is the most important technology in the world. On the other hand, it plays the dual role. It is a software product and at the same time is also a vehicle for the distribution of product. Today our world is totally dependent on software. So it is necessary that software should work properly according to the given requirements. Software quality is defined as a useful product created when we apply an effectual software process and that product then provides assessable value to the users and producers. Software quality assurance contains the ways of observing the software engineering processes and the ways that ensure quality. Some of the software quality attributes are correctness, reliability, functionality, usability, efficiency, maintainability etc. Software quality is important because it reduces the amount of rework for software engineers and it lowers cost and results in improved time-to-market. Correctness is a term that completely characterizes the quality of a software product. It shows that the software product performs a function as expected. If the software product fulfills all the functional requirements correctly then it is called the correct software. The quality of software should be perfect. So the current study focused on the quality of software, formal methods were used in measuring quality of software, quality assurance, formal specifications, correctness, reliability, product metrics etc. Main focus was on the correctness of software and its reliability. So methods are mentioned to ensure the correctness of the software and to increase the quality of software. If the software is correct then quality of software is also better. Software metrics have been discussed to improve software quality. The measurement of software quality framework provides the methods that help in improving the quality of software. The world is basically dependent on software so it is necessary that it should be correct and of better quality. So here correctness and reliability motivates that the quality of software should be measured and should be made better day by day. Reliability is a term that tells us for how long a software product will perform the required function correctly. The goal for a software engineer is to produce a better and a high quality software or product at the right time that fulfills all the requirements. The researchers' conclusion with suggestions and recommendations was also summed up at the end of the study.

Key Words: Computer software, Quality, Reliability, Measurement, Framework.

INTRODUCTION

RESEARCH BACKGROUND

Computer software is often regarded as one of the most pivotal and indispensable technologies in the contemporary global landscape. On the contrary, it assumes a dualistic function. The software product serves as a means for the dissemination of the product. In the contemporary day, our global society has become heavily reliant on software systems. Consequently, it is

essential that software functions in a manner that aligns with the specified criteria. The optimal standard of software should be flawless. This thesis study primarily focuses on the assessment of software quality. This discussion is on the use of formal techniques in the assessment of software quality, quality assurance practices, formal specifications, correctness, dependability, and product metrics, among other related aspects. The primary emphasis is on the accuracy and dependability of software.

Software refers to computer programs, as commonly understood. Upon execution, these computer programs provide the intended features, functionalities, and performance. Currently, software is extensively used worldwide in several domains such as system software, business, and engineering. Embedded software refers to the specialized software that is designed to operate inside certain hardware systems, such as microwave ovens. Web applications, on the other hand, are software programs that are accessed via web browsers and provide various functionalities to users. Artificial intelligence software encompasses programs that are designed to simulate human intelligence and do tasks that typically need human intellect, such as speech recognition or decision-making. Lastly, E-learning refers to the use of electronic technologies to facilitate learning and education, often through online platforms and resources.

The modern world is heavily reliant on software for its functioning. Therefore, it is essential for a software product to be accurate and dependable. The fundamental consideration is to the quality of software and the means by which it is assessed.

According to DeMarco (2013), the quality of a product may be determined by its ability to positively impact the world. The aforementioned perspective posits that customers are willing to tolerate a decrease in dependability provided a software application offers significant advantages or benefits.

In his work, Roger S. Pressman also discusses the topic of software quality and its measurement. According to the individual, it is important for a software process to be implemented in a manner that yields a product capable of delivering advantages to both end-users and the individuals involved in its production. The aspects of software quality were also discussed. Our primary emphasis is placed on the accuracy and dependability of the program in question. It is important for a program to exhibit accuracy. If a program fails to function in accordance with the user's specified needs and specifications, it might be seen as erroneous. The quality of software may also be assessed based on its accuracy. Reliability is a major characteristic. If a software application operates throughout the anticipated duration, it may be regarded as dependable. Metrics for software quality are also provided. This paper examines the process metrics that contribute to the enhancement of software process. Furthermore, they contribute to the enhancement of software quality. Additionally, he introduced the notion of critiques, metrics, and their application. Additionally, he provided a resolution for the phenomenon of defect amplification and its subsequent mitigation.

The user's text is incomplete. Please provide more information or context. In his publication, Gabbar (2015) discusses the concepts of formal techniques and formal specifications. Formal techniques are used to ascertain the accuracy and validity of software via the process of verification. Additionally, the author discusses many categories of formal approaches. Various methodologies are used to assess the caliber and accuracy of software.

The user's text is incomplete. Please provide the full text that needs to be rewritten. In his book, Jeff Tian also discusses the concepts of software quality and quality characteristics. Additionally, the author presented the frameworks for quality and the ISO9126 standard, which provide a structured framework for defining software quality, including well-organized quality

characteristics and sub-characteristics. The author discusses the concept of accuracy and its quantification. Additionally, the author elucidates the notion of mistake, fault, failure and defect.

Problem Statement

The problem that will be addressed in this study is as follows:

The issue at hand is to the means through which one can guarantee accuracy. Numerous software developers want to ascertain the means by which they may effectively guarantee to end users that a software program is functioning correctly. If the program adheres to the specified user criteria, it might be regarded as accurate.

This study discusses many methodologies that aim to assure the accuracy and enhance the overall quality of software. If the software is accurate, then the quality of the program is also enhanced. The inclusion of formal procedures is frequently cited as a means of guaranteeing accuracy. The topic of software metrics has been extensively examined in order to enhance the overall quality of software.

Objectives of the Study

This thesis primarily focuses on the study goals pertaining to the accuracy, dependability, and overall quality of software. This thesis presents a comprehensive methodology for evaluating software quality. Several strategies are discussed in order to enhance the quality of software, alongside the identification of certain quality attributes. Process metrics are used in order to enhance the software process and enhance its overall quality.

Research Questions

A research question is a statement that provides the context for a study. The study comprehensively addresses the following research inquiries in depth:

Q1. In what ways can ensuring accuracy contribute to the quality of software?

Q2. What is the use of software measurements for the purpose of ensuring software quality?

Q3. Is the attribute of dependability considered significant in determining the quality of software?

Q4. In what manner are software metrics used to enhance the dependability of software?

Q5. Can formal techniques be used for the study and creation of a framework intended for the assessment of software quality?

LITERATURE REVIEW

Software Quality

The use of an efficient software process results in the creation of a valuable product that benefits both its producers and users. Software quality assurance (SQA) is a process that aims to ensure the quality of software products. It involves the systematic monitoring and evaluation of software development processes and activities to Software quality assurance encompasses the methodologies used to monitor software engineering processes and assure the attainment of high quality standards. Software quality may be characterized by several attributes.

The qualities pertaining to software quality, as outlined by the ISO 9126 standard, are as follows:

1. Functionality refers to the extent to which software meets several sub-attributes, such as accuracy, compliance, and security.

2. Reliability refers to the duration of software use and is measured by two key attributes: fault, tolerance and maturity.

3. The concept of usability refers to the extent to which a product or system can be used by its intended users to achieve their goals effectively. The ease of use of a software program may be assessed by examining its sub-attributes, namely understandability, learnability, and operability. These factors provide insights into the amount of ease and comfort experienced by users while interacting with the software.

4. Efficiency refers to the extent to which software optimally utilizes available resources. Its sub-attributes include time behavior and resource behavior.

5. Maintainability refers to the ease with which modifications may be made to the program. This characteristic is assessed using sub-attributes such as changeability, analyzability, stability, and testability.

6. Portability refers to the ease with which software may be transferred from one environment to another, and is characterized by the sub-attribute of adaptability. The three key aspects that need to be considered in this context are install ability, compliance, and replace ability.

The significance of software quality lies in its capacity to minimize the need for rework among software developers, hence reducing costs and improving time-to-market outcomes.

The Assurance of Quality using Formal Methods:

Formal techniques have the capability to ensure the flawless functionality of software. They are particularly valuable in managing intricate systems, streamlining their complexity and enhancing comprehensibility. However, it is important to note that the use of formal methods in software development may result in increased costs. In this discussion, we will explore several perspectives on quality as they pertain to distinct roles and duties. The aforementioned perspectives are presented in the following manner:

1. The transcendental perspective posits that the conceptualization of excellence in theoretical terms presents considerable challenges. This pertains to intangible assets that have the potential to provide advantages or benefits to users.

2. User Perspective According to the user's perspective, quality may be defined as the extent to which a product satisfies the demands and expectations of the user.

The manufacturing perspective posits that quality is determined by the degree to which a product or service adheres to established process norms.

The product perspective emphasizes the internal features of a product and anticipates that by exerting control over these internal characteristics, there will be improvements in the exterior behavior of the product.

The value-based perspective posits that software quality is determined by a customer's willingness to pay for it.

When discussing the concept of quality, several perspectives emerge depending on the specific roles and responsibilities held by individuals. Based on this criterion, individuals may be categorized into two distinct categories.

1. The client base of a software product includes both end-users and purchasers. The factors may be categorized as either internal or external. In some instances, a differentiation is

established between those who are accountable for the procurement of software goods, often referred to as customers, and those who use the software products for various objectives, commonly referred to as users.

Producers include those who are engaged in the creation and upkeep of software products. In addition, they have the responsibility for overseeing the administration, service provision, and marketing efforts pertaining to the software product. In addition, there are third-party manufacturers that assume the responsibility of validating and verifying software products. **Accuracy:** Accuracy is a fundamental aspect that fully encompasses the quality of a software program. The evidence indicates that the software package effectively fulfills its intended role. A software product is deemed correct if it successfully fulfills all functional requirements. A software application designed to provide several functionalities might be deemed accurate if it adheres to the functional requirements. The concept of correctness pertains to a mathematical attribute that establishes equivalence between software and its specification. The user's text does not contain any information to rewrite. The assessment of accuracy may be conducted by several techniques, including some that rely on experimental approaches and those that use analytical approaches. To improve accuracy, one might use suitable tools such as high-level programming languages. Standard algorithms might also be used to enhance accuracy. Finally, established procedures and processes may be used to improve accuracy. The term "correctness" is used to describe the state in which the program fulfills its intended job precisely.

Reliability: The concept of reliability pertains to the duration during which a software product is capable of consistently executing its intended function accurately. Reliability refers to the duration during which a program effectively executes its designated tasks in accordance with predetermined specifications. The stated qualities are determined by adhering to the following rules.

The concept of maturity refers to the state or quality of being fully developed or grown, both physically and mentally. It encompasses the ability:

2. The concept of fault tolerance

The concept of recoverability refers to the ability to restore or retrieve data or information in the event of a failure or loss. The characteristic of reliability has significant importance in determining the quality of software. Software dependability may be described statistically as the likelihood of a computer program operating without failure in a designated environment for certain duration. If a user's reliance on a program is complete, it may be inferred that the software is deemed dependable. In the event of any divergence from the specified requirements, the program is rendered inaccurate, therefore establishing correctness as an unequivocal attribute. However, it is important to consider that reliability is a subjective measure, since the severity of errors in software may vary. In cases when the consequences of errors are not significant, the faulty program might still be deemed trustworthy. In the marketplace, engineering goods that exhibit unreliability tend to be swiftly phased out. Consequently, there is an expectation for these items to possess a high degree of reliability.

Software measurements: Software measurements include two distinct sorts, namely direct measures and indirect measures. Direct measures pertain to the software process and include the assessment of cost and effort.

The product under consideration encompasses several aspects, including the line of code (LOC), execution speed, memory size, and faults. Indirect measurements pertaining to a certain subject matter.

The product encompasses several aspects such as functionality, quality, complexity, efficiency, dependability, maintainability, and other related factors.

Conclusion, Suggestions and Recommendations

The focus of our study was the development of a comprehensive framework for the assessment of software quality. During our discussion, we explored several topics related to software quality, including software quality assurance, software metrics, formal techniques, quality characteristics, as well as correctness and reliability. We conducted a case study on an e-learning system and examined its quality. During our discussion, we explored several strategies aimed at enhancing the overall quality of software used in e-learning systems. Software quality refers to the extent to which a software system's structure is capable of satisfying the needs and expectations of its end users, while also demonstrating accuracy and ease of maintenance. The function of correctness is of utmost importance in enhancing software quality. Software is considered accurate when it successfully meets the needs and specifications specified for its intended purpose. The importance of accuracy is evident in our examination of the e-learning system. The function of reliability is significant in enhancing the quality of software. Reliability refers to the capacity of software to consistently maintain a predetermined level of performance under certain situations. It is important for software to maintain its functioning consistently for a designated duration. Reliability refers to the capacity of software to execute its designated function over certain duration. The primary objective of software dependability measurement is to enhance the quality of software by identifying and eliminating defects, hence enabling its successful deployment in the market. The measurements provide to identify the specific areas of needs and enhance the dependability of software. The use of formal techniques is applicable in the examination and development of a structure aimed at assessing the standard of software. Formal methods include a set of mathematical techniques used for the purpose of specifying, verifying, and developing software.

We selected five quality measures, namely correctness, accuracy, verifiability, preciseness, and succinct representation. Upon conducting an analysis of the e-learning system, it was found that the attributes of correctness and precision were assigned the greatest levels of importance. Upon conducting observations, it has been determined that the measure of utmost significance for assessing quality is accuracy. The quality of a system is enhanced by its correctness.

References:

1. Roger S Pressman, Software engineering A practitioners approach, McCraw Hill Higher Education 2001

2. Kitchenham, B. and PIT eeger, S. L. (1996). Software quality. The elusive target IEEE Software, 13(1): 12-21.

3. Jeff Tian, Software Quality Engineering, IEEE computer society. John Wiley & Sons, Inc. Hoboken, New Jersey

4. Whittaker, J. A. (2001), Software's invisible users. IEEE Software, 18(3):84-88.

5. Hossam A. Gabbar (ed.), Modern Formal Methods and Applications, 1-20 ©2006 Springer. Printed in the Netherlands

6.5. D. Brookes, C. A. R. Hoare and A. W. Roscoe. A theory of communicating sequential processes. Journal of the ACM 31(3):560-599, (1984)

7. [Lor94] Lorenz, M., and J. Kidd, object-oriented software Metrics, prentice Hall, 1994.

8. Alberto Sillitti, Barbara Russo, Paolo Zuliani and Giancarlo Succi, Deploying, updating and managing tools for collecting software metrics, Free university of Bozen Piazza Domenicani 21-39100 Bolzano, Italy.

9. Susan A. Mengel, Software metrics: Views from education, research and training. Texas Tech University Computer Science Lubbock, TX 79409-3104.

10. Marco Scotto, Alberto Silliti, Giancarlo Succi, and Tullio Vernazza. A relational approach to software metrics, Italy.

11. Carlo Ghezi, Mehdi Jazayeri and Dino Mandrioli, Fundamentals of Software Engineering, Prentice Hall of India Private Limited, New Debli - 110 001, (2003).

12. Musa, J. D. A lannino, and K. Okumoto, Engineering and Managing Software with Reliability Measures, McGraw-Hill, 1987.

13. DeMarco, T. and T Lister, Peopleware, 2d ed., Dorset House, 1998

14, 150 (2001), ISO/IEC 9126-1:2001 Software Engineering Product Quality-Pan 1 Quality Model. ISO.

15. Ksenija K, Jadranka. L-L and Sanja S, Quality Metrics of an integrated E-Learning System-Student Perspective, University of Zagreb-Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Sociology. Department of Information Sciences, 1 Lucica 3. 10 000 Zagreb, Croatia

16. Mona A. Daniel N and Andrea C, Information Quality Framework for E-Learning Systems, School of Computing. Informatics and Media, Liniversity of Bradford, BD7 IDP. UK

17. Gerhard, J., & Mayr, P. (2002). Computing in the E-learning Environment Strategies for Universities, Proceedings of the 35th Annual Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS'02).

18. Krzysztof Sacha, An Approach to the Evaluation of Software Quality, Warsaw University of Technology, Nowowiejska 15/19, 00-665 Warszawa, Poland

19. Er. Ankit Sharma, Er.Sheilly Padda and Er Jaspreet Kaur, New Approach Toward Ensuring Software Quality, IJERA Vol. 2, Issue 1, Jan-Feb-2012. pp. 452-454

20. Gurpreet Kaur and Kailash Bahl, Software Reliability, Metrics, Reliability Improvemem using Agile Process, PG student in CSE at PIET, Faculty in CSE at PIET 2014.

IT AND AI BUSINESSES MIGHT BE CONVERGED IN PAKISTAN AND THE ADVANTAGES OF BLENDING IT AND SIMULATED INTELLIGENCE ENTERPRISES A SURVEY BY DR FAISAL

DR. MUHAMMAD FAISAL

Allama Iqbal Open University, Ministry of Human Rights Commission, Pakistan.

ORCID: 0000-0002-5797-766X

ABSTRACT

Blending the IT (Data Innovation) and computer-based intelligence (Man-made reasoning) ventures can achieve a few advantages, as these two fields are firmly related and can complete one another really. Joining IT and man-made intelligence assets can prompt more creative arrangements. Computer based intelligence can be coordinated into different IT applications, making shrewd frameworks that can robotize errands, make forecasts, and offer customized types of assistance. Simulated intelligence-controlled computerization can streamline IT activities and work processes, lessening physical work and further developing productivity. This can prompt expense investment funds and quicker administration conveyance. Computer based intelligence can investigate tremendous measures of information produced by IT frameworks, uncovering important bits of knowledge and examples that might be missed by customary techniques. This information driven independent direction can further develop business methodologies and activities. The mix of computer-based intelligence into IT frameworks can prompt more customized and easier to understand encounters. Chatbots, menial helpers, and suggestion motors can improve client associations and fulfillment. Man-made intelligence can reinforce IT security by distinguishing and answering dangers progressively. AI calculations can recognize surprising ways of behaving and help forestall cyberattacks. In enterprises where IT foundation is essential, simulated intelligence can anticipate hardware disappointments and perform preventive upkeep. This decreases personal time and upkeep costs. Its consolidation and artificial intelligence in medical care can prompt more precise determinations, customized therapy plans, and medication revelation through information examination and prescient displaying. Computer based intelligence can be utilized in the monetary area to robotize risk evaluation, extortion recognition, and client assistance. This can smooth out cycles and upgrade client trust. Associations that successfully consolidate IT and simulated intelligence can acquire an upper hand by offering state of the art items and administrations, streamlining tasks, and adjusting to rapidly showcase changes more. The consolidation of these ventures can set out new position open doors in regions like artificial intelligence advancement, information science, and computer-based intelligence system, assisting with helping work in the innovation area. A flourishing IT and simulated intelligence industry can add to monetary development by drawing in speculation, encouraging development, and expanding efficiency across different areas. Artificial intelligence-controlled arrangements in IT can address cultural difficulties, for example, medical care access, natural supportability, and training, in this way helping networks at large. While its consolidation and simulated intelligence businesses offers various benefits, it likewise raises significant moral and administrative contemplations, like information security, predisposition in man-made intelligence calculations, and capable artificial intelligence advancement. It's significant to work out some kind of harmony among development and dependable utilization to augment the

advantages of this consolidation while alleviating expected gambles. To get the most state-of-the-art data on this subject, I suggest checking late news stories, government declarations, or scholastic distributions. Furthermore, you can look for Dr. Faisal's work or distributions connected with IT and simulated intelligence in Pakistan to check whether there have been any new surveys or conversations regarding this matter.

Keywords: ventures, robotize, errands, tremendous, customary, Chatbots.

THE LINK BETWEEN SOCIAL ORGANIZATIONAL SYSTEM AND DEVELOPMENT OF CULTURAL HERITAGE DESTINATION IN INDONESIA

Dina Mayasari Soeswoyo & Julita

Sekolah Tinggi Pariwisata Bogor & Universitas Pelita Harapan

ABSTRACT

Cultural tourism has now become one of the tourism trends, which is also a form of change from mass tourism to quality tourism. In cultural heritage tourism, visitors can learn more about various ancestral cultures that have uniqueness, and noble values for people's lives. This qualitative research aims to examine the culture of social organizational systems and their relation to the tourism development process in Kampung Naga, West Java. This study uses a case study design, with data collection techniques through literature review, field observations, interviews and documentation. Interviews were conducted face-to-face with traditional leader, tour guide, local residents and visitors to Kampung Naga. The data is processed qualitatively by conducting triangulation in order to obtain higher quality data. The results of this study provide an overview of the culture of the social organization system in Kampung Naga and the right approach related to the tourism development process, especially in cultural villages.

Keywords: cultural tourism, cultural heritage, tourism development, social organization system, culture

ALYSIS OF THE POTENTIAL AND DEVELOPMENT OF COMMUNITY BASED TOURISM IN CULTURAL TOURISM DESTINATIONS IN INDONESIA KARANGKAMULYAN SITE

Julita[1], Dina Mayasari Soeswoyo[2], Nurbaeti[3], Jajang Gunawijaya[4]

Doktoral Program, Institut Pariwisata Trisakti, Jakarta-Indonesia

Abstract

Rural tourism is currently a trend as it offers a more unique experience. One of the rural areas with tourism potential is Karangkamulyan Site, famous for an archaeological and historical heritage site cal, a relic from the Galuh Kingdom era, offering nature and cultural tourism. This research aims to explore tourism potential related to the participation of the local community in Karangkamulyan Village and examine the impact of the existence of the Karangkamulyan Site on the economic development of the community. A qualitative approach is used in this study, collecting data through field observations, interviews, documentation studies, and triangulation. The analysis results show that the Karangkamulyan Site has the potential for nature tourism and offers cultural heritage and folklore that are attractive to tourists. The local community of Karangkamulyan Village is actively involved in tourism activities by providing tourism services and products, preserving cultural heritage, protecting the environment, and enhancing local economic empowerment. Community-based tourism development at the Karangkamulyan Site involves active participation from the local community. The government has made efforts in development, such as establishing the Karangkamulyan Site Museum. Although tourism management at the Karangkamulyan Site is quite good, there are aspects of service and accommodation that need improvement. Intensive promotion and marketing, as well as infrastructure development to support tourism, also need to be considered.

Keywords: *tourism potential; rural tourism; development; community-based*

ISLAMIC BANK PREPARED TO FULFILL SHARIA ECONOMIC INSTITUTE COURSES

MUHAMMAD TAUFIQ ABADI[1],ERNA WAHYU SETIANINGSIH[2], IRFA FEBRIYANI[3], SABINA SUKMA MAULDYA[4], MARLINDA EFFENDI[5]

[1]Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia, ORCID: 0000-0001-9705-7756

[2]Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia, ORCID: 0000-0001-7539-417X

[3]Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia, ORCID: 0000-0001-9702-1438

[4,5] Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H.

ABSTRACT

Sharia banks are financial institutions that don't actually rely on interest to function. In other words, Sharia Bank is a financial institution whose main business is providing financing and other services in payment traffic and money circulation whose operations are adjusted to the principles of Islamic law. Sharia Bank itself, commonly known as an Interest-Free Bank, is a financial/banking institution whose operations and products are developed based on the Al-Quran and the Hadith of the Prophet SAW. Islamic banks do their businesses without using the interest system. The problem of the contradiction between interest and usury can be resolved alternatively by using the existence of sharia banks/Islamic banks.

The Idea of "sharia banking" generally proposes an economic structure that is in harmony with

Keywords: Islamic banking, profit sharing, Islamic economics

1. INTRODUCTION

Sharia banks are banks that in practice operate without relying on interest. Sharia Bank itself, usually called an Interest-Free Bank, is a financial/ banking institution whose operations and products are developed based on the Al-Quran and the Hadith of the Prophet SAW, in other words, Sharia Bank is a financial institution whose main business is providing financing and other services in payment traffic and money circulation whose operations are adjusted to the principles of Islamic law. Islamic banks avoid the interest system in operating their business. The existence of sharia banks/Islamic banks can be used as an alternative solution to the problem of the conflict between interest and usury. In general, the concept of sharia banking offers an economic system that is in accordance with Islamic law/shariah principles. There are several different concepts in conventional banking which are considered to bring misery because they contain the element of usury, the element of usury is considered to be very contrary to the Shari'a, offering various interest-free banking products in the form of profit-sharing financing. The development of sharia banking has had a broad influence on efforts to improve the people's economy and new awareness to adopt and expand Islamic financial institutions, so that this can be used as an important indicator of the ability of sharia banks to generate profits. As for the operation of sharia banking, it is related to everything related to Sharia Banks and Sharia Business Units (UUS), including institutions, business activities, as well as methods and

processes for carrying out business activities. All of these things are stated in Law Number 21 of 2008 concerning Sharia Banking (UUPS). There are several new things regulated in the UUPS, such as changing the definition of financing significantly compared to the definition in the previous Law on banking (UU No. 10 of 1998) as well as establishing the Sharia Supervisory Board as an affiliated party such as public accountants, consultants and appraisers. Islamic banking institutions are regulated in UUPS in articles related to licensing, legal entity form, articles of association and ownership. Sharia bank business activities are regulated starting from Article 19, while matters related to governance, prudential principles and risk management are regulated from Article 34.

2. RESEARCH METHOD

In this research the author used a descriptive qualitative research method, namely by collecting data and analyzing it. This research was conducted to find out about Islamic banks.

In 2017, total assets of the Indonesian financial industry reached IDR 13,092 billion with a sharia banking market share of 8.01%, up from around 5% at the end of 2016. Market share in 2017 included 13 sharia commercial banks, 21 sharia unitary banks, and 167 sharia BPRS with total assets of IDR 389.7 trillion or 5.44% of the country's total banking assets. Sharia IKNB consists of 59 Sharia Insurers, 38 Sharia Sponsors, 6 Sharia Guarantees, 10 Sharia LKM and 10 other Sharia IKNB, with assets of IDR 99.15 trillion or 4.78% of the total sharia state assets. "IKNB.8

And the number of Sovereign Sukuk in circulation is 56 series, representing 33.53% of the total SUN in circulation reached 167. The value of the Government Sukuk in circulation reached IDR 524.71 trillion or equivalent to 16.99% of the total SUN in circulation of IDR 3,087.95 trillion (2017 OJK press release data).

According to the IFSB Financial Stability Report released at the end of 2016, global Islamic financial sector assets increased from $150 billion in the early 1990s to $2 trillion at the end of 2015 and are expected to grow to $6.5 trillion in 2020. The Islamic financial sector in Indonesia has different service characteristics for the retail segment compared to Malaysia which is more focused on sharia financial instruments and investments. At the end of December 2016, Indonesia's total sharia financial assets (excluding sharia shares) reached IDR 1,000,000,000.

3. RESULTS AND DISCUSSION

3.1. Research results

This research was carried out to determine the number of relevant sharia banks in Indonesia, one of which is BSI (Bank Syariah Indonesia). This bank is the result of the merger of three large Sharia banks in Indonesia, namely BNI Syariah, BRI Syariah and Mandiri Syariah. The aim of the merger carried out by BSI is to create good synergy to improve services for customers, improve business processes, risk management, agency resources, and to strengthen digital technology.

The function of sharia banks themselves can be seen through their financing, namely using sharia Principles. In this principle, it is not only to seek profits and enliven the Indonesian banking business but also to create a safe business environment such as helping the poor, helping economically weak people, Making people passionate about business, making it a tool for economic stability and so on. Sharia banks use a profit sharing system, namely a system that includes procedures for dividing business results between fund providers and fund managers. At Indonesian Shara Bank or BSI, when carrying out profit sharing financing, it is called BSI

Rupiah deposits, namely customers will get a competitive profit sharing ratio and facilities, automatic roll over (ARO) if at maturity the customer does not withdraw his deposit.

3.2. Discussion

THE FOREIGN OF SHARIA FINANCIAL INSTITUTIONS IN INDONESIA

1. Beginnings of Sharia financial institutions The world has experienced the polarization of two economic system powers, which is characterized by the existence of two superpowers representing two economic systems: the United States and its allies in Western Europe as part of the capitalist economic system, while the socialist economic system is part of the capitalist economic system. represented by the Soviet Union, Eastern Europe and other countries, China and Indochina such as Vietnam and Cambodia. In the changes that occurred in both economic systems, the capitalist system (market-oriented) lost its credibility after hyperinflation2 which hit Europe in 1923 and the recession of 1929-1933 in the United States3 and in other European countries. The capitalist system is considered to have failed to provide prosperity for the global community because of the impact of the system it developed. This dynamic was exploited by the Keynesians to implement an alternative economic system (which developed their ideology) pioneered by Karl Mark. This system seeks to eliminate the differences between investors and workers with a centralized economic system where the state has complete control over the wheels. economy, but in this system they also failed to find a solution to improve the welfare of the world community, so that in the late 1980s and early 1990s the economic system collapsed, marked by the fall of the Berlin Wall and the split of the Soviet Union into several parts.

In the early 1970s, the world seemed to have only one economic system, namely a market-oriented economy with interest rates as its main support. Socialist countries also follow existing trends, so that the term neosocialism appears which is essentially a modification of the socialist system and turning it into a "socialist" system. market mechanisms.

However, even though the modifications to the Market Economic System and Neosocialism that were carried out after the Second World War led to a dualistic economic system, they were still unable to find solutions to the crises and problems of the world economy, 6 including inflation, international monetary crisis, food problems, debt problems in developing countries, etc. At the same time, Third World countries are experiencing problems of backwardness and backwardness in all aspects, the main cause is that these countries use western development models which are not always in accordance with the economic, social and political conditions of Third World countries so they will never be able to solve existing problems. . Together with these world problems, there is a loud voice to find a new world economic system that can prosper the world community on the basis of justice and equal rights.

In the 1970s, images of Islamic economics and Islamic financial institutions began to emerge in the international world, and scientific studies of the Islamic economic system became a popular topic of discussion. These studies, to the extent that they can be applied, began to bear fruit with the establishment of the Islamic Development Bank (IDB) in Jeddah in 1974, followed by the establishment of Islamic banks in the Middle East. 9 This even makes many people think that the Islamic economic system is an Islamic bank, even though the Islamic economic system includes macroeconomics, microeconomics, monetary policy, politics, fiscal policy, public finance, economic development models and their tools.4 The Islamic economic system cannot be separated from the entire Islamic education system as a whole and comprehensive. So the fundamentals of Islamic economics refer to the essence of Islamic teachings. The system's conformity with human nature is not ignored, this harmony does not

give rise to conflict in its implementation, controlled economic freedom is a characteristic and principle of the economic system. Islamic freedom has a production factor in managing the economic system. Economic performance plays an important role in ensuring that it does not harm collective interests.

2. Islamic Economy in Indonesia

The Indonesian financial system is basically divided into two types, namely the banking system and the non-bank financial institution system. Financial institutions Bank (LKB) is a financial institution based on statutory regulations that collects funds from the public in the form of deposits (depository bank) and distributes them in the form of credit or other forms and provides services in payment traffic, for example: Commercial Banks and BPR. Non-Bank Financial Institutions (LKBB) are financial institutions whose business activities do not collect funds directly from the public in the form of savings, for example: pension funds, insurance, venture capital and pawnshops. In Indonesia, sharia financial institutions themselves began with the establishment of the Ridha Gusti Cooperative in Jakarta andBaitut TamwilSalman in Bandung in the 1980s. Meanwhile, the first sharia bank was Bank Muamalat Indonesia, which was founded in 1992. After that, its growth slowed. , but since then. After the issuance of Bank Indonesia regulations allowing conventional banks to have sharia-based business units, the growth of the banking industry experienced a significant acceleration. Islamic Bank. Use your own infrastructure, including employees and affiliates.

Financial institutions basically have a very strategic role in the economic development of a country. Therefore, if we look at the economic reality of a country, financial institutions always play an active role. The growth and development of good and healthy financial institutions can encourage the development of the national economy. On the other hand, if a country's financial institutions experience a crisis, this can be interpreted as the collapse of the country's economy.5 Following the establishment of Bank Muamalat Indonesia (BMI), which began operations on May 1 1992, the opportunity arose to establish a bank that complies with sharia principles. BMI's operations have not yet reached micro, small and medium enterprises, so there are efforts to establish banks and microfinance institutions, such as BPR Syari'ah and BMT, for the purposes of handling capital for small and medium enterprises based on Islamic law.6 The presence of Sharia Financial Institutions (LKS) is expected to be able to become a solidarity institution as well as an economic institution for ordinary people to compete in the free market. LKS attempts to combine the elements of faith, piety, money, materials optimally so that efficient and productive results are obtained and thus help its members to be able to compete effectively.

MILESTONE OF SHARIA FINANCIAL INSTITUTIONS IN INDONESIA

The development of sharia banking in Indonesia began with the establishment of the first sharia bank, namely Bank Muamalat, in 1991, followed by a non-bank sharia financial institution in 1994, namely PT. Takaful Indonesia is the first sharia insurance in Indonesia. After that, sharia-based capital market operations were continued for the first time with PT Danareksa Investment Management which issued sharia mutual fund products in 1997. Since then, the growth of sharia operations, both banking and non-banking, has continued to grow rapidly to this day. The domestic Islamic finance sector has experienced increasing growth over the past 10 years, despite an overall economic downturn in 2013-2015.7 In 2017, total assets of the Indonesian financial industry reached IDR 13,092 billion with a sharia banking market share of 8.01%, up from around 5% at the end of 2016. Market share in 2017 included 13 sharia commercial banks, 21 unitary banks sharia, and 167 sharia BPRs with total assets of IDR 389.7 trillion or 5.44% of the country's total banking assets. Sharia IKNB consists of 59 Sharia Insurers, 38 Sharia

Sponsors, 6 Sharia Guarantees, 10 Sharia LKM and 10 other Sharia IKNB, with assets of IDR 99.15 trillion or 4.78% of the total sharia state assets. 'IKNB.8 And the number of Sovereign Sukuk in circulation is 56 series, representing 33.53% of the total SUN in circulation reached 167. The value of the Government Sukuk in circulation reached IDR 524.71 trillion or equivalent to 16.99% of the total SUN in circulation of IDR 3,087.95 trillion (2017 OJK press release data).

According to the IFSB Financial Stability Report released at the end of 2016, global Islamic financial sector assets increased from $150 billion in the early 1990s to $2 trillion at the end Indonesia has different service characteristics for the retail segment compared to Malaysia which is more focus on sharia financial instruments and investments. At the end of December 2016, Indonesia's total sharia financial assets (excluding sharia shares) reached IDR 1,000,000,000.9 Strategies and plans for developing sharia finance in Indonesia have been carried out for more than 2 decades, various observations and studies have been carried out so far as part of efforts to strengthen sharia finance in this country, even though the current conditions are not conducive, they are still quite behind schedule. Lagging behind Middle Eastern countries and our neighbor, Malaysia, because this country has coordinated well with the aim of making the country one of the sharia financial players in the world.

UNDERSTANDING SHARIA BANK

The word bank comes from French, namely banque, and Italian, namely banco, which means chest or cupboard. In the past, money changers carried out their activities where ship sailors came and went at the port. They put the exchange money on a table called banko. This term has moved to other countries with the same meaning and has the same function. Arabs also use these words with the same meaning.10 Banks are basically entities that collect funds from the public in the form of financing or in other words carry out the function of financial intermediation. Mentioned in Law No. 21 of 2008 concerning Sharia Banking, Sharia Banks are banks that carry out business activities based on sharia principles, or Islamic legal principles regulated in the fatwa of the Indonesian Ulema Council, such as the principles of justice and balance ('adl wa tawazun), benefit (maslahah).), universalism (alamiyah), and does not contain gharar, maysir, usury, unjust and haram objects. Apart from that, the Sharia Banking Law also mandates sharia banks to carry out social functions by carrying out functions like institutions. Baitul mal, namely receiving funds originating from zakat, infaq, endowments, alms, grants, or other social funds and distributing them to the waqf manager (nazhir) in accordance with the wishes of the waqf giver (wakif).

Talking about the definition of a sharia bank, there are several experts who explain the definition of a sharia bank as follows:

1. Sharia banks are banks whose banking system adheres to Islamic principles. Sharia banks are the banks that Muslims dream of.

2. Understanding Sharia Banks According to Sudarsono, Sharia Banks are state financial institutions that provide financing and other services in payment traffic and also money circulation that operate using sharia or Islamic principles.

3. According to Perwataatmadja, the definition of a Sharia Bank is a bank that operates based on sharia (Islamic) principles and its procedures are based on the provisions of the Koran and Hadith.

4. Siamat Dahlam stated the definition of Sharia Bank, Sharia Bank is a bank that runs its business based on sharia principles which are based on the Koran and Hadith.

5. Definition of Sharia Bank according to Schaik, Sharia Bank is a form of modern banking that is based on Islamic law, which was developed in the Islamic Middle Ages by using the concept of risk sharing as the main system and eliminating financial systems that are based on certainty and predetermined profits.

6. In Law No. 21 of 2008 concerning Sharia Banking, the meaning of sharia banking and the meaning of sharia banks are stated. (1) Sharia banking, namely everything that concerns sharia banks and sharia business units including institutions, including business activities, as well as procedures and processes in carrying out business activities. (2) Sharia Bank is a bank that carries out its business activities based on sharia principles and according to its type, sharia banks consist of BUS (Sharia Commercial Bank), UUS (Sharia Business Unit) and BPRS (Sharia People's Financing Bank),

7. Sharia Bank is a bank whose activities refer to Islamic law and in its activities neither charges interest nor pays interest to customers. Sharia bank rewards received or paid to customers depend on the contracts and agreements entered into by the customer and the customer bank. Agreements (contracts) contained in sharia banking must comply with the terms and pillars of the contract as regulated in Islamic law.

In general, what is meant by a sharia bank is a financial institution whose main business is providing credit and other services in payment traffic and money circulation which operates in accordance with sharia principles. Thus, bank activities will always be related to money as its main merchandise

HISTORY OF THE ESTABLISHMENT OF SHARIA BANK

The idea of banks using a profit sharing system has emerged for a long time, marked by many Muslim thinkers who wrote about the existence of Islamic banks, for example Anwar Qureshi (1946), Naiem Siddiqi (1948), and Mahmud Ahmad (1952). Then a more detailed description of this idea was written by Mawdudi (1961). The history of the development of modern Islamic banks was recorded in Pakistan and Malaysia around 1940, namely efforts to manage Hajj pilgrims' funds in a non-conventional manner. Another sharia banking pioneer was the establishment of the Mit Ghamr Local Savings Bank in 1963 in Egypt by Dr. Ahmad El-Najjar. This bank's capital was assisted by King Faizal of Saudi Arabia.

This Rural Bank, which operates without interest and in line with sharia principles, is very popular and initially grew and developed well. Four years later Mit Ghamr was able to open nine branches with around one million customers. However, in 1967, due to political problems, this bank was taken over by the National Bank of Eypt and the Central Bank of Egypt, so it operated on an interest basis. In 1972, a banking system without usury was introduced again with the establishment of the Nasser Social Bank in Egypt. The establishment of this bank was more social than commercial. Collectively, the idea of establishing a sharia bank at the international level emerged at the World Islamic Countries Conference, in Kuala Lumpur, Malaysia on April 21-27 1969, which was attended by 19 participating countries. The conference decided several things, namely:

1) Every profit must be subject to the law of profit and loss, otherwise it is usury, which is more or less haram.

2) It is proposed that a sharia bank be established that is free from the usury system as quickly as possible.

3) While waiting for the establishment of sharia banks, banks that charge

Interest are allowed to operate. But if it's really an emergency. The formation of Islamic banks was originally widely doubted, because:

1) Many people think that an interest-free banking system is impossible and unusual.

2) There are questions about how the bank will finance its operations. But on the other hand, Islamic banks are an alternative to the Islamic economic system.

To make it easier to develop Islamic banks in Muslim countries, there needs to be a joint effort between Muslim countries. So in December 1970, at the meeting of Foreign Ministers of the Organization of the Islamic Conference (OIC) in Karachi, Pakistan, the Egyptian delegation submitted a proposal to establish a sharia bank. The proposal for the establishment of an International Islamic Bank for Trade and Development and the proposal for the establishment of the Federation of Islamic Banks were studied by experts from eighteen Islamic countries.

At the OIC Foreign Ministers' Session in Benghazi, Libya, March 1973, this proposal was again put on the agenda. The session then decided that the OIC should have a field that specifically handles economic and financial issues. In July 1973, a committee of experts representing oil-producing Islamic countries met in Jeddah, Saudi Arabia to discuss the establishment of an Islamic bank. The draft for establishing the bank, in the form of articles of association and bylaws, was discussed at the second meeting, May 1974.

At the OIC Finance Minister's meeting in Jeddah, 1974, the plan to establish an Islamic Development Bank (IDB) with initial capital of 2 billion dinars or the equivalent of 2 billion IMF SDR (special drawing right) was approved. The establishment of the IDB motivated Islamic countries to establish sharia financial institutions. In the late 1970s and early 1980s, Islamic financial institutions emerged in Egypt, Sudan, the Gulf countries, Pakistan, Iran, Malaysia and Turkey. Apart from that, there are non-Muslim countries that have established Islamic banks, such as England, Denmark, the Bahamas (Benon), Switzerland and Luxembourg. Outline, These sharia financial institutions are included in two categories, namely commercial Islamic banks (Islamic Commercial Bank) and investment institutions in the form of International Holding Companies.

The rapid development of sharia banks has attracted interest from conventional banks in offering sharia banking products. This is reflected in the actions of several conventional banks which have opened certain systems within each bank to offer sharia banking products, for example "Islamic windows" in Malaysia, "the Islamic transactions" at Bank of Egypt branches, and "the Islamic services" at branches -branch of Saudi Arabian trading bank. Meanwhile, Citibank established Citi Islamic Investment Bank.

FUNCTIONS AND OBJECTIVES OF SHARIA BANK

1. Functions of Sharia Banks

The function of Islamic banks can be seen through their financing. Based on the Financing Function, the existence of sharia banks that carry out financing based

on sharia principles is not only to seek profits and enliven the banking business in Indonesia, but also to create a safe business environment, including:

1. Providing financing using sharia principles that implements a profit sharing system that does not burden debtors.

2. Helping the poor who are not touched by conventional banks

3. Because they are unable to meet the requirements set by conventional banks.

4. Helping economically weak communities who are always played by loan sharks by helping with funding for their businesses.14 Apart from that, financing also functions as:

a. Increasing the utility (usability) of capital and goods,

b. Increase money circulation and traffic

c. Arouse community enthusiasm for business

d. Economic stability tool

e. Bridge to increase national income

f. International relations tools

2. Objectives of Sharia Banking

Republic of Indonesia Law Number 21 of 2008 concerning Sharia Banking states that sharia banking aims to support the implementation of national development in order to increase justice, togetherness and equal distribution of people's welfare. Achieving the goals of sharia banks is a representation of the policies implemented by sharia banks. There are two possible policies taken by Islamic banks, namely:

(1) prioritize revenue and profit maximization

(2) equally prioritizing both the maximization of income and profits and the equal distribution of people's welfare.

BUSINESS ACTIVITIES, LEGAL ENTITIES, LAWS AND REGULATIONS.

1. Sharia Bank Business Activities Sharia Commercial Bank (BUS)

is a Sharia Bank whose activities provide services in payment traffic,while Sharia People's Financing Banks (BPRS) do not provide services in payment traffic. Sharia banks, which consist of BUS and BPRS as well as UUS, basically carry out the same business activities as conventional banks, namely collecting and distributing public funds in addition to providing other financial services. The difference is that all business activities of sharia banks and UUS are based on sharia principles. The implication is, apart from always having to comply with the principles of Islamic law, there are various variations of contracts which will give rise to greater product variations compared to conventional bank products. Fund distribution activities based on sharia principles must be carried out carefully through careful assessment, so that sharia banks and UUS have confidence in the customer's willingness and ability to complete their obligations according to the signed contract.

Based on the definition of BUS, BPRS and UUS, there are differences in business activities carried out based on the provisions of UUPS and its implementing regulations. Implementation of bank business activities is carried out, among other

things, by issuing products and/or carrying out certain activities to meet the needs of the bank and/or customers. Sharia Commercial Bank business activities as stated in the UUPS include:

a. Collecting funds in the form of savings in the form of current accounts, savings, or other similar forms based on wadi'ah contracts or other contracts that do not conflict with Sharia principles;

b. Collecting funds in the form of investments in the form of deposits, savings, or other similar forms based on mudharabah contracts or other contracts that do not conflict with Sharia principles.

c. Distribute profit sharing financing based on mudharabah contracts, musyarakah contracts, or other contracts that do not conflict with Sharia principles.

d. Distribute financing based on murabahah contracts, salam contracts, Akadistishna or other contracts that do not conflict with Sharia principles

e. Distribute financing based on a gardh contract or other contract that does not conflict with Sharia principles.

f. Distribute financing for rental of movable or immovable goods to customers based on ijarah and/or hire purchase contracts in the form of Ijarah Muntaiya bittamlik or other contracts that do not conflict with Sharia Principles

g. Taking over debt based on a hawalah contract or other contract which does not conflict with Sharia principles;

h. Carrying out debit card and/or financing card business based on Sharia Principles.

i. Buy, sell, or guarantee at your own risk third party securities issued on the basis of real transactions based on Sharia Principles, including, among others, such as ijarah, musyarakah, mudharabah, murabahah, kafalah, or hawalah contracts

j. Purchase securities based on Sharia Principles issued by the government and/or Bank Indonesia;

k. Receive payments from claims on securities and carry out calculations with third parties or between third parties based on Sharia Principles;

l. Carry out a deposit for the benefit of another party based on an agreement based on Sharia Principles.

m. Providing a place to store goods and securities based on Sharia Principles.

n. Transferring money, both for own interests and for the interests of customers based on Sharia Principles.

o. Performing functions as Trustee based on the Wakalah Agreement

p. Providing letter of credit or bank guarantee facilities based on Sharia Principles;

q. Carrying out other activities commonly carried out in the banking sector and in the social sector as long as they do not conflict with Sharia Principles and are in accordance with the provisions of laws and regulations.

Starting from Article 19 to Article 21 of UUPS, business activities can be carried out by Sharia Commercial Banks, UUS and BPRS, as well as other activities that can be carried out by BUS and UUS. Apart from being based on UUPS provisions, these business activities are also required to be based on other provisions such as

Bank Indonesia Regulations and OJK Regulations and Circulars, UUPS also regulates things that are prohibited from being carried out by sharia banks, including carrying out business activities. which is contrary to sharia principles as well as carrying out stock buying and selling activities directly on the capital market.

PROFILE OF ONE OF THE RELEVANT SHARIA BANK IN INDONESIA

INDONESIAN SHARIA BANK (BSI)

Bank Syariah Indonesia (BSI) is a sharia banking institution. This bank was established. On February 1 2021, the three state-owned subsidiary banks merged nationally under the Ministry

of State-Owned Enterprises. BNI Syariah, BRI Syariah and Mandiri Syariah, these three banks merged to become Bank Syariah Indonesia. From February to June it will be almost half a year. The system itself has been separated from each parent, initially BNI Syariah was the parent of BNI, BRI Syariah of BRI, Bank Mandiri Syariah of Bank Mandiri has been separated and has become its own, large sharia bank in Indonesia.

The merger process of three large Sharia Banks in Indonesia is a historical milestone that will open up many new opportunities to support the national economy. Each Sharia Bank has its own background and history, thus further strengthening BSI's position in the future.

The establishment of Bank Syariah Indonesia (BSI) was formalized through a letter issued by the Financial Services Authority (OJK). Letter released with Number: SR-3/PB.1/2021 dated 27 January 2021 regarding granting permission to merge PT Bank Syariah Mandiri and PT Bank BNI Syariah into PT Bank BRI Syariah Tbk as well as permission to change the name using the PT Bank Business License BRI Syariah Tbk becomes a Business License in the name of PT Bank Syariah Indonesia Tbk as the result of the merger. With the issuance of this letter from the OJK, it further strengthens BSI's position to carry out banking activities based on sharia concepts and the merger of the 3 forming banks. of 2015 and are expected to grow to $6.5 trillion in 2020. The Islamic financial sector in As a country with the largest Muslim population in the world, of course the potential for the sharia financial industry is quite promising in the future. This of course can happen ifthere is synergy between policy holders and also public awareness of shariabased halal transactions which continue to be upheld in economic principles. The significant increase in sharia-based products and services in Indonesia in recent years has made the government view this as an important moment in the milestones of the sharia economy in Indonesia. This optimistic attitude is what made the government finally combine the list of 3 large sharia banks made by BUMN, namely PT Bank Syariah Mandiri Tbk, PT Bank BNI Syariah Tbk, and PT Bank BRI Syariah Tbk into a new intensity which is named Bank Syariah Indonesia

-The purpose of the merger by BSI

The aim of forming BSI is to become the largest Sharia Bank, become a market barometer in Indonesia and have global competitiveness. The purpose of the merger carried out by BSI:

1. Good synergy to improve services for sharia bank customers.

By combining three large sharia banks, of course three bank services will be combined in one door to optimize business prospects and development of sharia banking in Indonesia. The synergy resulting from this merger will certainly become stronger and stronger and is in line with the vision of sharia banks in Indonesia in the future.

2. Business Process Improvement

It will be very easy for the government to monitor the sharia principles implemented by BSI and of course this will improve sharia business processes

3. Risk Management

BSI management will minimize risks that may occur in managing banking business in the future. Bank Mandiri's current success, which began as a result of the merger of four previous banks, is a lesson that banking risks can be minimized if these three state-owned sharia banks are merged into one.

4. Agency Resources

BSI will select the best resources to run the sharia banking industry even better compared to running it alone with three different entities. This will mean that each agency and board of directors will be filled with professional staff and work under one institutional umbrella with its vision and mission.

5. Strengthening Digital Technology

Technological developments and banking innovations continue to emerge and it is Bank Syariah Indonesia's duty to standardize sharia technology in Indonesia.

-VISION AND MISSION OF BANK SYARIAH INDONESIA

Vision: To become TOP 10 GLOBAL ISLAMIC BANK Mission:

1. Provide access to sharia financial solutions in Indonesia.

2. Become a large bank that provides the best value for shareholders.

3. Become the company of choice and pride of Indonesia's best talents.

-INDONESIAN SHARIA BANK PRODUCTS

Individual

a) Savings Various savings products comply with sharia principles

1) BSI Business Savings

2) BSI Classic Savings

3) BSI Easy Mudharabah Savings

4) BSI Easy Wadiah Savings

5) BSI Sharia Securities Savings

6) BSI Junior Savings

7) BSI Student Savings

8) BSI Payroll Savings

9) BSI Education Savings

10) BSI Pension Savings

11) BSI Prima Savings

12) BSI Savings Plan

13) BSI Student Savings Savings

14) BSI Smart Savings

15) BSI Foreign Currency Savings

16) BSI My Savings

17) BSI Tapenas Collective.

b) Hajj and Umrah Various superior Hajj and Umrah products

1) BSI Indonesian Hajj Savings

2) BSI Indonesian Young Hajj Savings

c) Financing Various sharia-compliant financing products

1) Bilateral Financing

2) BSI Cash Collateral

3) BSI Distributor Financing

4) BSI Griya Hasanah

5) BSI Griya Construction

6) BSI Griya Mabrur

7) BSI Griya Simuda

8) BSI Griya Swakarya

9) BSI KPR Sejahtera

10) BSI KUR Small

11) BSI KUR Micro

d) Investment Various investment products according to sharia

1) Bancassurance

2) BSI Foreign Currency Deposits

3) BSI Sharia Mutual Funds

4) Cash Waqf Linked Retail Sukuk (Retail Waqf Sukuk)

5) Rupiah Deposits

6) Referral Retail Brokerage

7) Retail SBSN.

e) Transactions Products and services to support transactions

1) BSI Rupiah Current Account

2) BSI Currency Current Account

f) Gold

Superior Gold Products

1) BSI Gold Installments

2) BSI Pawn Gold.

g) Business Services for Small and Micro Business actors

1) Bank Guarantee Under Counter Guarantee

2) BSI Bank Guarantee 3) BSI Cash Management

4) BSI SDA Export Deposits

5) BSI Natural Resources Export Current Account

6) BSI Giro Optima

7) BSI Government Current Account

8) BSI Investment Financing

9) Vostro Giro

10) Interbank Trade Finance Transaction Collection Services

Company

a. Trade Finance & Services

1) Investment Financing

2) Settlement of Export Bills

3) LC Issuance/SKDBN

4) Buyer Financing

5) Distributor Financing

6) Supplier Financing

7) Bank Guarantee

b. Financing

1) BSI Priority

2) BSI Private

3) Safe Deposit Box (SDB).

c. Savings

Company savings comply with Islamic sharia

1) SBSN Current Account

2) DHE SDA Deposits

3) DHE SDA Current Account

4) Giro Optima.

d. Cash Management

1) CMS

2) OPBS (SO/DO) Pertamina

e. Treasury

1) Sukuk Transactions

2) Deposits On Call (DOC)

3) BSI Sharia Hedging

4) Currency Transactions

5) General Foreign Exchange/Telegraphic Transfer

5) Foreign Exchange Transactions on Foreign Banknotes (Banknotes).

-Digital Banking

a. BSI Mobile

b. Open an Online Account

c. Golden Solution

d. BSI QRIS

e. BSI Cardless Withdrawal

f. BSI Debit Card

g. BSI Debit OTP

h. BSI ATM CRM

i. BSI Aisyah

j. BSI Net

k. BSI JadiBerkah.id

l. BSI Merchant Business

m. BSI API Platform

n. BSI Smart Agent

o. BSI Payment Point

-Debit Card

1) BSI Debit GPN

2) BSI Debit OTP

3) BSI Debit Visa

4) BSI Debit Sabi Card

5) Simple BSI Debit Card

6) BSI Visa Hajj Card.

With the various features and advantages of Bank Syariah Indonesia (BSI), BSI has the potential to have a very large market.

4. CONCLUSIONS

In the changes that occurred in both economic systems, capitalist system (market oriented). The capitalist system is considered to have failed to provide prosperity for the global community because of the impact of the system it developed. This dynamic was exploited by the Keynesians to implement an alternative economic system (which developed their ideology) pioneered by Karl Mark. This system seeks to eliminate the differences between investors and workers with a centralized economic system where the state has complete control over the wheels. Sharia-based capital market operations continued for the first time with PT Danareksa Investment Management which issued sharia mutual fund products in 1997. In 2017, total assets of the Indonesian financial industry reached IDR 13,092 billion with a sharia banking market share of 8.01%, an increase from around 5% at the end of 2016. Banks are basically entities that collect funds from the public in the form of financing or in other words carry out the function of financial intermediation. The existence of sharia banks that carry out financing based on sharia principles is not only to seek profits and enliven the banking business in Indonesia. Republic of Indonesia Law Number 21 of 2008 concerning Sharia Banking states that sharia banking aims to support the implementation of national development in order to increase justice, togetherness and equal distribution of people's welfare. One of the relevant company profiles is Bank Syariah Indonesia (BSI), which is a sharia banking institution. This

bank was established. On February 1 2021, the three state-owned subsidiary banks merged nationally under the Ministry of State-Owned Enterprises.

5. SUGGESTIONS

With the completion of this paper, we would like to thank the parties who were involved in writing this paper. The hope is that this paper will enable everyone to understand sharia economic institutions in Indonesia, especially in the banking sector. Hopefully in the future things related to the Sharia Economic Institute will be able to be more aggressive in educating about sharia banking, not just for Islamic economics majors. but to all departments at the KH Abdurrahman Wahid Pekalongan State Islamic University. so that later students and alumni will know and understand more about the existence of sharia financial institutions and will be more interested in using and introducing them to the wider community.

6. ACKNOWLEDGMENTS

With the completion of this paper, we would like to thank the parties who were involved in writing this paper. The hope is that this paper will enable everyone to understand sharia economic institutions in Indonesia, especially in the banking sector. Hopefully in the future things related to the Sharia Economic Institute will be able to be more aggressive in educating about sharia banking, not just for Islamic economics majors. but to all departments at the KH Abdurrahman Wahid Pekalongan State Islamic University. so that later students and alumni will know and understand more about the existence of sharia financial institutions and will be more interested in using and introducing them to the wider community.

7. REFERENCES

Hidayat, YR, & Surahman, M. (2017). Analysis of the Achievement of Sharia Bank Goals in Accordance with Uu No. 21 of 2008.Amwaluna: Journal of Sharia Economics and Finance,1(1), 34–50. https:// doi.org/10.29313/amwaluna.v1i1.1996

Nurnasrina, & Putra, PA (2018). Sharia Bank Financing Management (Nurlaili (ed.)). Paradise Light.

Nurul Huda, Mustafa Edwin Nasution, Current Issues of Sharia Financial Institutions, Jakarta: Kencana 2009, p. 2.

Heri Sudarsono, Sharia Banks and Financial Institutions: Description and Illustrations, (Yogyakarta: Ekonisia, 2003), p. 97.

See website https://bpm.stebisigm.ac.id/berita/read/jurnal-jumat-indonesia-ranking-5-dalameconomy-shariah-globalnewsindexne

M. Sulthon Abu Ali, Modern World Economic Problems and Islamic Solutions, Jeddah: Malik Abdul Aziz University of Jeddah, 1981, p. 38.

Michael P. Todaro, Economic Development In The Third World, London: Long Man, 1977, p.

Abdullah Abdul Husain at-Tariqi, Islamic Economics, Principles, Foundations and Objectives (Yogyakarta: Magistra Insania Press, 2004) p. 45

Andrianto, & Firmansyah, MA (2019). Sharia Bank Management (Implementation of Theory and Practice). CV. Qiara Media Publishers, 536.

Intercession. (2011). Process of Establishing a Sharia Bank.SUHUF, Vol. 23, no. 1, May 2011: 41 -55.

Mubarok, J. (2021). et al. "Sharia Economics for Level 1 Law Universities". Suhaimi, A. (2021). Risk Management Study at Indonesian Sharia Bank (BSI). Journal Risk Management, 2(1), 73-78.

THE IMPACT OF INFLATION, PUBLIC SPENDING AND SELECTED POLICY INDICATORS ON FINANCIAL DEVELOPMENT:

EVIDENCE FROM E7 COUNTRIES

ENFLASYON, KAMU HARCAMALARI VE SEÇİLMİŞ POLİTİK GÖSTERGELERİN FİNANSAL GELİŞMEYE ETKİSİ:

E7 ÜLKELERİNDEN KANITLAR

İlyas Kays İMAMOĞLU[1]

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Bayburt Üniversitesi, İktisat Politikası,

ORCID: 0000-0002-7732-4148

Özet

Finansal gelişme, finans piyasasındaki araçlar, kurumlar ve hizmet çeşitliliğinin artması olarak ifade edilebilmektedir. Ülkelerin sürdürülebilir ekonomik büyüme hedeflerine ulaşabilmelerinde finansal gelişmenin önemli rolü olduğu kabul edilmektedir. İçsel büyüme modellerinde, gelişmiş ve etkin bir şekilde işleyen finansal piyasaların, uzun dönemli ekonomik büyümeyi arttıracağı görüşü hâkimdir. Ancak bir ülkedeki finansal gelişmeyi etkileme özelliği olan çok sayıda ekonomik, sosyal ve politik faktörden bahsedilmektedir. Finansal gelişme üzerinde etkisi olan faktörlerin belirlenmesi politika yapıcıların politika tasarımlarına yön verebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada 2002-2021 dönemi için E7 ülkelerinde enflasyon, kamu harcamaları, politik istikrar ve hükümetin etkinliği değişkenlerin finansal gelişme üzerindeki etkisi Driscoll-Kraay Standart Hatalar tahmincisi araştırılmıştır. Yapılan birim kök analizinde serilerin seviyelerinde durağan olmadıkları ancak farkları alındığında durağan hale geldikleri tespit edilmiştir. Panel veri analizi varsayımları test edilmiş ve varsayım sonuçlarına göre serilerin heteroskedastisite, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sorunu olduğu belirlenmiştir. Serilerin heteroskedastisite, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sorunu içermesi nedeniyle bu varsayımlardan sapmalara karşı dirençli bir tahminci olan Driscoll-Kraay Standart Hatalar tahmincisinin kullanılmasına karar verilmiştir. Yapılan analizden elde edilen tahmin sonuçlarına göre enflasyon, kamu harcamaları ve hükümetin etkinliği finansal gelişmeyi pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Bu sonuca ek olarak politik istikrar ile finansal gelişme arasında negatif ve istatistiki olarak anlamsız bir ilişkinin olduğu raporlanmıştır. Elde edilen bu bulgulara göre hükümet politikalarındaki etkinliğin ve devletin ekonomideki rolünün finansal gelişme üzerinde önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Enflasyon, Kamu Harcamaları, Politik İstikrar, Hükümetin Etkinliği, Finansal Gelişme

Abstract

Financial development can be defined as the increase in the diversity of instruments, institutions, and services in the financial market. It is accepted that financial development is essential for countries to achieve sustainable economic growth targets. In endogenous growth models, the view that developed and efficiently functioning financial markets will increase long-run economic growth is dominant. However, many economic, social, and political factors impact a country's financial development. Identifying the factors that affect financial

development guides policymakers' policy designs. Therefore, this study investigates the effect of inflation, public expenditures, political stability, and government effectiveness variables on the financial development index in E7 countries for 2002-2021 using the Driscoll-Kraay Standard Errors estimator. The unit root analysis found that the series are non-stationary at their levels but become stationary when they are differenced. Panel data analysis assumptions are tested, and according to the assumption results, it is determined that the series has heteroskedasticity, autocorrelation, and cross-sectional dependence problems. Since the series have heteroskedasticity, autocorrelation, and cross-sectional dependence problems, it was decided to use the Driscoll-Kraay Standard Errors estimator, a robust estimator against deviations from these assumptions. According to the estimation results obtained from the analysis, inflation, public expenditures, and government effectiveness have a positive and statistically significant effect on financial development. In addition to this result, it is reported that there is a negative and statistically insignificant relationship between political stability and financial development. According to these findings, it can be said that the effectiveness of government policies and the state's role in the economy have a significant impact on financial development.

Keywords: Inflation, Public Expenditures, Political Stability, Government Efficiency, Financial Development

1. GİRİŞ

Finansal sistem, ekonomik birimlerin tasarruflarını değerlendirdikleri, yatırım alanlarının fon tahsisinin yapıldığı, fiyat oluşum mekanizmasının sağlandığı, likidite arttırıldığı ve bilgi maliyetlerinde azalmalara neden olan sistemdir (Durusu-Çiftçi vd., 2017: 91). Finansal sistemin gelişmesi, tasarrufları harekete geçirerek fonların en verimli bir şekilde kullanılmasını sağlar (Grittersová, 2022: 445). Ayrıca zaman ve mekandan bağımsız bir şekilde optimum kaynak tahsisine katkı sağlayarak yatırımcıların yatırım risklerinin azaltılmasına yardımcı olur (Atanga Ondoa ve Seabrook, 2022: 3405). İyi işleyen bir finansal sistem, kredi arzını genişleterek tasarrufu olmayan veya ev satın almak, eğitim maliyetlerini karşılamak isteyen kişilerin düşük faiz oranlı kredilere erişimini kolaylaştırır. Ekonomilerde, finansal erişimin artmasıyla birlikte daha çok sayıda girişimci firma kurmak ya da mevcut kapasitelerini arttırmak için kredi kullanabilme imkânına kavuşmuş olur (Grittersová, 2022: 445). Sonuç olarak ekonomilerde, finansal gelişmeyi artıracak etkili politikaların tasarlanabilmesi için finansal gelişmenin kaynaklarının daha iyi anlaşılabilmesi gerekir (Atanga Ondoa ve Seabrook, 2022: 3405).

Finansal gelişme, finansal piyasaların büyümesi, etkinleşmesi, finansal araçların yaygınlaşması, çeşitlenmesi, istikrarlı hale gelmesi ve piyasalara erişimin artması olarak ifade edilmektedir (Kurt, 2019: 603; Yılmaz ve Demirgil, 2021: 290). Bu tanımlamadan hareketle finansal gelişmenin bireysel tasarrufların değerlendirebileceği seçeneklerin arttığı daha etkin bir durumu öne çıkardığını söylemek mümkündür (Kurt, 2019: 603). Finansal gelişmenin bireysel etkilerinin yanında ülkelerin ekonomik gelişmeleri üzerinde de önemli etkileri söz konusudur. Finansal gelişmeyle birlikte ülkelerin finansal istikrarları, finans piyasası ve finansal aracıların etkinliği ve finansal erişim artarak ekonomik gelişmeye katkı sağlayabilmektedir (Sayılır vd.,2018: 1466). Finansal sektörünün gelişmesi, tasarrufların ve yatırımların artmasına, doğrudan yabancı yatırım girişlerinin kolaylaştırılması ve teşvik edilmesinde öncü rol üstlenerek sermaye birikimi ve teknolojik gelişme yoluyla ekonomik büyümeyi yönlendirici bir özelliğe sahiptir (Yılmaz ve Demirgil, 2021: 291).

Son zamanlarda araştırmacılar, finansal sözleşmelerin özelliklerinden dolayı kurumlar ve finansal piyasaların etkileşimine yoğun bir ilgi göstermektedirler (Law ve Azman-Saini, 2012: 218). Bunun temel nedeni politik kararlar ile ekonomik faktörlerin birbiriyle ilişkilendirilmesi

ve politika yapıcıların ekonomik problemlerin çözülmesinde uyguladıkları politikaların performansını ortaya çıkarmasıdır (Çalışkan, 2019: 72). Uygulanan ekonomik politikalar ve kurumsal yapı dinamikleri kadar bu politikaların başarı düzeyleri ve kurumsal yapı dinamiklerindeki değişmeler de hem finans piyasasındaki kurumların etkinliğini hem de ekonomik birimlerin davranışları üzerinde etkili olabilecektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde finansal gelişmenin politika yapıcı tarafından sürdürülen ekonomik ve politik faktörlerden etkilenebileceği ve bu etkinin yönünün belirlenebilmesinin daha sağlıklı politikaların tasarlanmasına katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu amaçla yapılan çalışmada E7 ülkelerinde (Brezilya, Çin, Endonezya, Hindistan, Meksika, Rusya ve Türkiye) enflasyon, kamu harcamaları, politik istikrar ve hükümet etkinliğinin finansal gelişme üzerindeki etkisi Driscoll-Kraay Standart Hatalar tahmincisiyle incelenmiştir. Çalışmanın devamında kavramsal çerçeve ve literatüre değinilmiştir. İkinci bölümde araştırmada kullanılan veri setleri, araştırma modeli ve yöntem tanıtılmıştır. Üçüncü bölüm analiz bulgularını ve son bölüm ise elde edilen bulgulara yönelik değerlendirme ve önerileri içermektedir.

1.1. Kavramsal Çerçeve ve Literatür Araştırması

Ülkelerin refah düzeyini etkileyen çok sayıda makroekonomik göstergenin yanında kurumsal göstergelerin de refah düzeyi üzerinde etkisinin olduğu düşüncesi araştırmacılar tarafından tartışılmaktadır (Çalışkan, 2019: 72). Ekonomi literatüründe fon arz edenlerle fon talep edenlerin karşılaştıkları finansal piyasaların gelişmesi ekonomik istikrarı etkileyebilmektedir. Ekonomik istikrar ile finansal gelişme arasındaki bu ilişki ekonomi politikalarının tasarımlarında finansal gelişmeye önemli anlamlar yüklemiş ve finansal gelişmeyi etkileyen faktörlerin belirlenebilmesine yönelik çalışmalar konu olmuştur.

1990'lı yıllarda Yeni Kurumsal İktisat anlayışının ekonomi politikalarında etkinliğinin belirlenebilmesine yönelik çalışmalar, finansal gelişme ile kurumsal faktörler arasındaki ilişkilerin ne yönlü olacağı sorularını gündeme getirmiştir. Finansal gelişmede kurumların rolüne ilişkin araştırmalarda, özellikle de yasal ve düzenleyici ortamın finansal piyasaların işleyişi üzerindeki etkileri tartışılmıştır (Huang, 2010: 1668). Bu çalışmalarda; Huang (2010), 90 gelişmiş ve gelişmekte ülkede kurumsal iyileşmenin, özellikle düşük gelirli ülkelerde finansal gelişmeyi pozitif etkilediğini raporlamıştır. Law ve Azman-Saini (2012), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yüksek kaliteli bir kurumsal ortamın, özellikle bankacılık sektörü için finansal gelişmeyi açıklamada önemli olduğunu bulmuştur. Hechmy (2016), MENA ülkelerinde kurumsal gelişmenin, finansal gelişme üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Sayılır vd. (2018), yönetişimin finansal gelişmeyi pozitif etkilediğini bulmuştur. Khan vd. (2019), kurumsal kalitenin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki finansal gelişmenin önemli bir önkoşulu olduğunu doğrulamıştır. Çalışkan (2019), Türkiye'de, finansal gelişme ile politik istikrar arasında uzun dönemli bir ilişki ve finansal gelişmeden politik istikrara doğru tek yönlü bir nedenselliğin olduğunu bulmuştur. Atanga Ondoa ve Seabrook (2022), 120 ülkeden oluşan küresel bir örneklemde, yönetişim göstergelerinden düzenleyici kalite, politik istikrar ve şiddetin yokluğunun finansal gelişmeyi pozitif, ifade özgürlüğü, hesap verebilirlik ve hükümetin etkinliğinin ise finansal gelişmeyi negatif etkilediğini tespit etmiştir. İnan ve Çelik (2023), Kırılgan Beşli özelinde politik gösterge olarak ele aldıkları hükümet etkinliğinin finansal gelişmeyi pozitif etkisinin olduğunu ve politik istikrarın ise anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur.

Finansal gelişme üzerinde etkisi olabileceği düşünülen kamu harcamaları ve enflasyonun finansal gelişme üzerindeki etkisi net değildir. Kamu harcamaları, ekonomik istikrarsızlıkların çözümünde sıkılıkla başvurulan politikalardan biridir. Kamu harcamalarının yanında bu harcamaların hangi sektöre hangi aracılarla yönlendirildiği de önemlidir. Bu aracıların başında

finansal sitem gelmektedir. Finansal gelişmenin yüksek olduğu ülkelerde kamu tarafından sağlanan desteklerin aktörlere daha etkin bir biçimde sunulması sağlanmaktadır.

Finansal gelişme gibi enflasyon da ekonomik büyümeyi etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Hami, 2017). Enflasyonun finansal gelişme üzerindeki etkisi sonuca varılamayan konulardan biridir bunun nedeni enflasyonun finansal gelişme üzerindeki etkisinin enflasyon oranının düzeyine bağlı olabilmesinden kaynaklanmaktadır. Uzun vadeli yüksek ve değişken enflasyon oranları finansal gelişmeye olumsuz etki yaratırken düşük ve istikrarlı enflasyon oranları ise finansal derinleşmeyi arttırmaktadır (Ehigiamusoe vd., 2022:380). Enflasyon ve finansal gelişme arasındaki etkileşimin incelendiği çalışmalarda; English (1999), enflasyonun finansal arttırdığını artırdığını ve bunun nedeninin ise yüksek enflasyonun hane halkını para bakiyeleri yerine satın alınan işlem hizmetlerini ikame etmeye teşvik ettiğini, finansal hizmetlerin sunumunu artırdığını ve finansal sektörün boyutunu iyileştirmesinden kaynaklandığını öne sürmektedir. Konuya ilişkin yapılan literatür araştırmasında; Kim ve Lin (2010), 87 ülke için yaptığı analizde enflasyonun uzun dönemde finansal gelişmeyi negatif, kısa dönemde ise pozitif etkilediğini tespit etmiştir. Bittencourt (2011), Brezilya'da enflasyonun finansal gelişmeyi negatif etkilediğini raporlamıştır. Öztürk ve Karagöz (2012), Türkiye'de enflasyonun finansal gelişmeyi azalttığını tespit etmiştir. Türkmen ve Ağır (2020), seçilmiş yüksek ve düşük enflasyonlu ülkelerde enflasyonun finansal gelişmeyi negatif etkilediğini bulmuştur. Ehigiamusoe vd. (2022), 66 ülkede enflasyonun finansal gelişme üzerinde doğrusal olmayan bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Bandura (2022), 23 Sahra Altı Afrika ülkesinde enflasyonun finans-büyüme ilişkisini belirlemek için yaptığı çalışmada finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitiften negatife döndüğü %31'lik enflasyon eşiğinin olduğunu raporlamıştır. İnan ve Çelik (2023), Kırılgan Beşli ülkelerinde enflasyonun finansal gelişmeyi negatif, kamu harcamalarının ise finansal gelişmeyi ise pozitif etkilediğini bulmuştur.

Yapılan literatür araştırmasında enflasyon, kamu harcamaları ve politik değişkenlerin finansal gelişme üzerindeki farklı etkilerinin olduğu ve yapılan çalışmalarda genellikle finansal gelişme göstergesi olarak özel sektöre verilen yurtiçi krediler ile para arazının finansal gelişme göstergesi olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Finansal gelişme göstergesi olarak IMF tarafından hesaplanan finansal gelişme endeksinin kullanıldığı bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. VERİ SETİ, MODEL VE YÖNTEM

Bu çalışmada E7 ülkelerinde 2002-2021 dönemi için enflasyon, kamu harcamaları, politik istikrar ve hükümetin etkinliğinin finansal gelişme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada, İnan ve Çelik (2023) referans alınarak oluşturulan araştırma modeline dâhil edilen değişkenler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Değişkenler ve Açıklamaları

Değişken	Kısaltma	Açıklama	Kaynak
Finansal Gelişme	LNFD	Finansal Gelişme Endeksi	IMF
Enflasyon	LNINF	Tüketici Fiyat Endeksi (2010)	Dünya Bankası
Kamu Harcamaları	LNG	Kamu harcamalarının GSYH içerisindeki payı (%)	
Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörün Yokluğu	LNPS	Yönetişim alt göstergelerinden "Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörün Olmaması" göstergesi	

Hükümet Etkinliği	LNGE	Yönetişim alt göstergelerinden "Hükümet Etkinliği" göstergesi

Tablo 1'de verilen değişkenlerle oluşturulan tam logaritmik modeli Denklem 1'de gösterilmektedir.

$$LNFD_{it} = \beta_{0it} + \beta_1 LNINF_{it} + \beta_2 LNG_{it} + \beta_3 LNPS_{it} + \beta_4 LNGE_{it} + \mu_{it} \quad \textbf{(1)}$$

Denklem 1'deki $LNFD$ IMF tarafından hesaplanan Finansal Gelişme Endeksidir. Endeks, ülkelerdeki finansal kurumlar ile finansal piyasaların derinliği, erişimi ve verimliliğine göre ülkeleri göreceli olarak sıralamaktadır. Endeks, Finansal Kurumlar endeki ve Finansal Piyasalar endeksinin toplamından oluşmaktadır. $LNINF$, 2010 fiyatlarıyla hesaplanan tüketici fiyat endeksi, LNG, kamu harcamalarının bir ölçüsü olan kamu tüketim harcamalarının GSYH içerisindeki payıdır. $LNPS$ ve $LNGE$ ise politik gösterge olarak alınan ve sırasıyla dünya çapında yönetişim göstergesinin iki alt göstergesi olan politik istikrar ve şiddetin/terörün olmaması ile hükümet etkinliği göstergeleridir. Bunlara ek olarak denklem 1'deki "μ" hata terimini, "i" birim sayısını,"t" ise zamanı temsil etmektedir.

Çalışma örnekleminin panel örnek olması, yani yatay kesit ve zaman serisi boyutundan oluşması çalışmada panel veri analizi yöntemlerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Ancak panel veri setlerinde, yapılan analizler genellikle panel veri analizi varsayımlarından sapma sorunlarıyla karşılaşılmaktadır. Bu nedenle bu durumları göz ardı eden standart tekniklerin kullanılması bu parametrelerin standart hatalarının tutarsız olmasına neden olmaktadır. Çalışmada kullanılan veri setlerinde panel veri varsayımlarından sapmalarla karşılaşılması nedeniyle tahmin yöntemi olarak Driscoll ve Kraay (1998) tarafından önerilen tahmin yöntemi tercih edilmiştir (Driscoll ve Kraay, 1998:549; Yedelen-Tatoğlu, 2020:335-336; İmamoğlu vd., 2023:852).

3. BULGULAR

Enflasyon, kamu harcamaları, politik istikrar ve hükümetin etkinliğinin finansal gelişme üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmanın bu bölümünde, tanımlayıcı istatistikler, bazı sağlamlık kontrolleri ve Driscoll ve Kraay tahmincisiyle elde edilen bulgular yer almaktadır.

3.1. Tanımlayıcı İstatistikler, Korelasyon Analizi ve Çoklu Doğrusal Bağlantı

Çalışmada kullanılan enflasyon, kamu harcamaları, politik istikrar, hükümetin etkinliği ve finansal gelişme değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken Adı	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum	Çarpıklık	Basıklık
LNFD	140	-0.7881	0.2194	-1.3080	-0.3941	-0.2351	2.4027
LNINF	140	4.6739	0.3706	3.7674	5.7520	0.0066	2.7910
LNG	140	2.6023	1.9820	1.9820	3.0343	-0.1642	1.8259
LNPS	140	3.0409	0.4995	1.1036	4.0456	-0.9171	4.3665
LNGE	140	3.9463	0.1889	3.4580	4.3365	-0.4914	2.6261

Tablo 2'deki çarpıklık ve basıklık değerlerine göre tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayıları ile model için yapılan normallik analiz sonuçlarına (11.07[0.000]) göre değişkenlerin normal dağıldığı anlaşılmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkinin derecesi ve yönünü belirleyebilmek için yapılan korelasyon analizi ve analiz sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Korelasyon Analizi

Değişken Adı	LNFD	LNINF	LNG	LNPS	LNGE
LNFD	1.0000				
LNINF	0.3271	1.0000			
LNG	0.8066	0.1403	1.0000		
LNPS	0.2623	0.0236	0.3744	1.0000	
LNGE	0.0299	0.0805	-0.1405	0.2414	1.0000

Tablo 3'e göre hükümet etkinliği (LNGE) ile kamu harcamaları (LNG) dışında değişkenler arasında pozitif korelasyon olduğu görülmektedir. Korelasyon analizine ek olarak VIF testiyle çoklu doğrusal bağlantı sorunu incelenmiş ve bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. VIF Testi

Değişkenler	VIF	1/VIF
LNINF	1.04	0.9555
LNG	1.28	0.7806
LNPS	1.30	0.7681
LNGE	1.15	0.8674
Ortalama VIF Değeri	1.19	

Tablo 4'teki değişkenlerin VIF değerlerinin 10'dan küçük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre çoklu doğrusal bağlantı sorunun olmadığı anlaşılmaktadır.

3.2. Model Seçimi

Panel veri analizlerinde klasik modelin geçerli olup olmadığının belirlenmesi önem arz etmektedir. Eğer klasik model geçerli değilse sabit ya da rassal etkili modellerden hangisinin geçerli olduğuna karar vermek ve analizi o şekilde sürdürmek gerekmektedir. Bu nedenle Tablo 5'te uygun panel veri modeli seçimi için yapılan testler ve elde edilen sonuçlar görülmektedir.

Tablo 5. Model Seçimi

Test	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
Birim ve zaman etkisi (LR) Testi	77.00	0.0000
Birim etkisi (LR) Testi	58.48	0.0000

Zaman etkisi (LR) Testi	8.0e-13	1.0000
Hausman Testi	0.44	0.9794

Tablo 5'te klasik modelin geçerli olup olmadığını belirlemek için yapılan LR testine göre klasik modelin geçerli olmadığı belirlenmiştir. Bu durumda birim ve zaman etkileri test edilmiş ve elde edilen bulgulara göre birim etkilerin olduğu ancak zaman etkilerinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sabit ya da rassal etkili modellerden hangisinin geçerli olduğuna karar verebilmek için yapılan Hausman testi sonucuna rassal etkilerin geçerli olduğu tespit edilmiştir.

3.3. Varsayımların Testi

Panel veri regresyon modeli tercihinin ardından panel veri analizi temel değişen varyans otokorelasyon, yatay kesit bağımlılığı sorununun olup olmadığının belirlenmesi ve bu sorunlara karşı dirençli tahmincilerle modelin tahmin edilmesi sonuçların güvenirliliği açısından önemlidir. Bu amaçla yapılan testler ve test sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Değişen Varyans ve Otokorelasyon Test Sonuçları

Değişen Varyans			**Otokorelasyon**		**Birimler Arası Korelasyon**	
Levene, Brown ve Forsythe Testi			Bhargava ve diğerlerinin Durbin-Watson ve Baltagi-Wu'nun LBI Testi		Frees Testi	Frees Testi Kritik Değerler (%1,%5 ve %10)
W0	W50	W10	Durbin-Watson	Baltagi-Wu	0.479	0.01 (0.1294)
4.4441	2.6646	3.3898	0.4460	0.6728		0.05 (0.1695)
(0.0003)	(0.0179)	(0.0038)				0.10 (0.2468)

Tablo 6'da verilen değişen varyans test istatistiklerinin % 1 anlamlılık düzeyinden küçük olması değişen varyans, Durbin-Watson ve Baltagi-Wu test istatistiklerinin 2'den küçük olması otokorelasyon ve Frees testi test istatistiklerinin kritik değerlerinden daha büyük olması modelde birimler arası korelasyon sorunun olduğunu göstermektedir. Ayrıca bir diğer sağlamlık testi ise panel veri birimlerinin homojen mi heterojen mi olarak dağıldığıdır. Bu durumu belirleyebilmek amacıyla Pesaran ve Yamagata'nın (2008) geliştirdiği delta testi yapılmış ve test sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Homojenlik Test Sonuçları

Test	**İstatistik değeri**	**Olasılık Değeri**
Delta	7.773	0.000
Delta adj	9.290	0.000

Tablo 7'de verilen test sonuçları incelendiğinde panel veri birimlerinin heterojen dağıldığı görülmektedir.

3.4. Durağanlık Analizi

Tahmin sonuçlarının gerçek durumu yansıtabilmesi için değişkenlerin durağan olması gerekmektedir. Bu amaçla değişkenlerin durağanlık seviyelerini belirleyebilmek için yapılan CIPS birim kök test sonuçları Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 8. Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Sabitli		Sabitli ve Trendli	
	CIPS İstatistiği	*Kritik Değerler*	*CIPS İstatistiği*	*Kritik Değerler*
Düzeyde I(0)				
LNFD	-2.447		-2.704	
LNINF	-0.930		-2.798	
LNG	-2.989		-2.126	
LNPS	-2.074	%1 - 2.21	-2.697	%1: -2.74
LNGE	-0.825		-2.103	
Birinci Farklarında I(I)		%5 -2.34		%5: -2.88
LNFD	-5.064	%10 -2.6	-5.329	%10:-3.15
LNINF	-3.159		-3.350	
LNG	-3.759		-3.499	
LNPS	-4.841		-5.135	
LNGE	-4.583		-4.655	

Tablo 8'deki CIPS istatistiklerinin mutlak değerleri ve CIPS kritik değerleri incelendiğinde değişkenlerin düzey değerlerinde durağan olmadıkları ancak farkları alındığında durağan hale geldikleri tespit edilmiştir.

3.5. Model Tahmini

Serilerin durağan olduklarının belirlenmesiyle birlikte model tahmini için gerekli koşullar yerine getirilmiş ve modelin sağlamlık kontrollerinin yapılmıştır. Araştırmacının amacına uygun olarak kurulan regresyon modelinde değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon sorunu olduğu için bu sorunlara karşı dirençli standart hatalar üreten Driscoll ve Kraay tahmin yöntemi tercih edilmiş ve Tablo 9'da tahmin sonuçları yer verilmiştir.

Tablo 9. Model Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t İstatistiği	Olasılık Değeri
LNINF	0.1255	0.0414	3.03	0.007
LNG	0.6026	0.1425	4.23	0.000
LNPS	-0.0292	0.0223	-1.31	0.206
LNGE	0.0677	0.0293	2.31	0.032
SABİT	-3.1216	0.2887	-10.81	0.000

Gözlem Sayısı	140
Birim Sayısı	7
R^2	0.7114
$Prob > F$	0.0000

Tablo 9'daki tahmin sonuçlarına göre enflasyon, kamu harcamaları ve hükümet etkinliğin finansal gelişmeyi pozitif ve istatistiki olarak anlamlı etkilediği ancak politik istikrarın ise finansal gelişme üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Enflasyonda meydana gelen %1'lik bir artışın finansal gelişmeyi yaklaşık % 0.126 kadar kamu harcamalarında meydana gelen % 1'lik bir değişmenin finansal gelişmeyi yaklaşık % 0.6 kadar arttıracağı görülmektedir. Politik değişkenlerden olan hükümetin etkinliğinde meydana gelen % 1'lik bir değişme karşısında finansal gelişmede % 0.068'lik bir artışa neden olacağı anlaşılmaktadır. Politik istikrarın ise finansal gelime üzerinde negatif ancak anlamsız bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bu durumda finansal gelişme üzerinde hem ekonomik hem de politik faktörlerin etkili olduğu söylenebilir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Finans piyasalarının, ekonomik politikaları destekleme ve yönlendirme özelliklerinden dolayı ekonomik istikrarsızlıkların çözülebilmesinde önemli katkılarının olduğu, yatırım için gerekeli olan ve yurtiçi tasarruflarla sağlanamayan finansman açığının doğrudan yabancı yatırımlarla uluslararası finansal piyasalardan karşılanabildiği düşünüldüğünde birçok ekonomik fonksiyonun gerçekleştirilebilmesinde önemli katkılarının olduğu söylenebilir. Bu fonksiyonların yerine getirilebilmesinde etkin işleyen finansal piyasalara ihtiyaç vardır. Finansal piyasaların etkinliğinin ölçüsü olan finansal gelişmenin etkilendiği ekonomik ve politik değişkenlerin tespit edilmesi, finans piyasalarının ekonomideki rolünün arttırmasına katkı sağlayabilecektir. Bu amaçla yapılan bu çalışmada E7 ülkelerinde enflasyon, kamu harcamaları, politik istikrar ve hükümet etkinliğinin finansal gelişme üzerindeki etkisi Driscoll-Kraay Standart Hatalar tahmincisiyle test edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgularda politik değişken olarak alınan hükümet etkinliğinin finansal gelişmeyi pozitif etkilediği belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuç Huang (2010), Law ve Azman-Saini (2012), Sayılır vd. (2018), Çalışkan (2019) ve İnan ve Çelik (2023) tarafından yapılan çalışma sonuçlarıyla benzeşmektedir. Diğer bir politik değişken olan politik istikrar ve şiddetin olmaması ile finansal gelişme arasında herhangi bir anlamlı ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Bu sonuç, İnan ve Çelik (2023) tarafından ulaşılan bulguyla örtüşmektedir. Ayrıca kamu harcamaları ve enflasyonun finansal gelişmeyi arttırdığı tespit edilmiştir. Kamu harcamalarına ilişkinin elde edilen bu bulgu, İnan ve Çelik'in (2023) elde ettiği bulguları desteklemektedir. Enflasyonun, finansal gelişme üzerindeki pozitif etkisi ise Kim ve Lin (2010) tarafından elde edilen sonuçları desteklemekte ancak Bittencourt (2011), Öztürk ve Karagöz (2012), Türkmen ve Ağır (2020) ve İnan ve Çelik'in (2023) ulaştıkları sonuçlarla örtüşmemektedir. Bu farklılığın Ehigiamusoe vd. (2022)'in enflasyonun finansal gelişme üzerinde doğrusal olmayan bir etkisinin ve Bandura'nın (2022) ise enflasyonla finansal gelişme arasında eşik etkisinin olmasından kaynaklanabileceği söylenebilir. Çalışmada ulaşılan bulgulara göre hükümet politikalarındaki etkinliğin ve devletin ekonomideki rolünün finansal gelişme üzerinde önemli bir etkisinin olduğu ve politika yapıcının bu ilişkileri göz önüne alan politikalar tasarlamasının hayati öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

5. KAYNAKLAR

Atanga Ondoa, H., & Seabrook, A. M. (2022). Governance and Financial Development: Evidence from a Global Sample Of 120 Countries. International Journal of Finance & Economics, 27(3), 3405-3420. https://doi.org/10.1002/ijfe.2327

Bandura, W. N. (2022). Inflation and Finance-Growth Nexus in Sub-Saharan Africa. Journal of African Business, 23(2), 422-434. https://doi.org/10.1080/15228916.2020.1838837

Bittencourt, M. (2011). Inflation and Financial Development: Evidence from Brazil. Economic Modelling, 28(1-2), 91-99. https://doi.org/10.1016/j.econmod.2010.09.021

Çalışkan, Z. D. (2019). Political Stability and Financial Development: Evidence from Turkey. Fiscaoeconomia, 3(3), 72-79.

Driscoll, J. C., & Kraay, A. C. (1998). Consistent Covariance Matrix Estimation with Spatially Dependent Panel Data. Review of Economics and Statistics, 80 (4), 549-560. https://doi.org/10.1162/003465398557825

Durusu-Çiftçi, D., Ispir M. S., & Yetkiner, H. (2017). Financial Development and Economic Growth: Some The Ory and More Evidence. Journal of Policy Modeling, 39, 290-306.

Ehigiamusoe, K. U., Narayanan, S., & Poon, W. C. (2022). Revisiting the role of Inflation in Financial Development: Unveiling Non-Linear and Moderating Effects. Asia-Pacific Journal of Business Administration, 14(3), 380-401. https://doi.org/10.1108/APJBA-04-2021-0171

English, W.B. (1999). Inflation and Financial Sector Size. Journal of Monetary Economics, 44(3), 379-400.

Grittersová, J. (2022). The Politics of Privatization, Quality of Governance, and Financial Development in Eastern Europe. Problems of Post-Communism, 69(6), 445-460.

Hami, M. (2017). The Effect of Inflatıon on Fınancıal Development Indıcators in Iran (2000-2015). Studies in Business & Economics, 12(2). https://magazines.ulbsibiu.ro/eccsf/RePEc/blg/journl/12206hami.pdf

Hechmy, B. (2016). Governance and Financial Development: Evidence from the Middle East And North Africa Region. Econometric Research in Finance, 1(2), 115-127. https://doi.org/10.33119/ERFIN.2016.1.2.3

Huang, Y. (2010). Political Institutions and Financial Development: An Empirical Study. World Development, 38(12), 1667-1677. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2010.04.001

İmamoğlu, İ. K., Bozma, K., & Bozma, G. (2023). İşgücü Verimliliği ve Mutluluk: OECD Ülkelerinden Kanıtlar. Alanya Akademik Bakış, 7 (2), 847-864. https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1202531

İnan, C., & Çelik, O. (2023). Finansal Gelişimin Politik Uygulaması: Kırılgan Beşli Örneği. Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi. 7 (2) , 387-401. https://doi.org/10.29216/ueip.1311391

Khan, M. A., Khan, M.A., Abdulahi, M.E., Liaqat, I., & Shah, S.S.H. (2019). Institutional Quality and Financial Development: The United States Perspective. Journal of Multinational Financial Management, 49, 67-80. https://doi.org/10.1016/j.mulfin.2019.01.001

Kim, D. H., & Lin, S. C. (2010). Dynamic Relationship between Inflation and Financial Development. Macroeconomic Dynamics, 14(3), 343-364. https://doi.org/10.1017/S1365100509090312

Kurt, Ü. (2019). Türkiye Ekonomisinde Finansal Gelişme, Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. Electronic Turkish Studies, 14(2), 599-614.

Law, S. H., & Azman-Saini, W. N. W. (2012). Institutional Quality, Governance, and Financial Development. Economics of Governance, 13, 217-236.

Öztürk, N., & Karagöz, K. (2012). Enflasyonun Finansal Gelişme Üzerindeki Etkileri: Türkiye İçin Bulgular. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 4 (2) , 81-87.

Sayılır, Ö., Doğan, M., & Soud, N. S. (2018). Financial Development and Governance Relationships. Applied Economics Letters, 25(20), 1466-1470. https://doi.org/10.1080/13504851.2018.1430311

Türkmen, S., & Ağır, H. (2020). Enflasyon ile Finansal Gelişme İlişkisi: Yüksek ve Düşük Enflasyonlu Ülkeler Üzerine Ampirik Kanıtlar. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(3), 577-592. https://doi.org/10.25287/ohuiibf.709658

Yerdelen-Tatoğlu, F. (2020). Panel Veri Ekonometrisi, Stata Uygulamalı, Beta Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, V., & Demirgil, B. (2021). Finansal Gelişme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliğini İncelemeye Yönelik Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği. Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7(2), 289-306.

READING OF ARTISTIC TEXTS
BƏDİİ MƏTNLƏRİN OXUSU
XÜLASƏ BƏDİİ MƏTNLƏRİN OXUSU

AYNUR BƏDƏLOVA

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi

ÖZET

Bütün ədəbiyyat dərslərinin əsas şərti və əsası mütaliədir. Ədəbi mövzuda görülən bütün işlərin uğuru əsasən mütaliənin düzgün təşkil olunmasından asılıdır. Məqalədə bədii əsərlərin oxu qaydaları, oxunun müxtəlif janrlar üzrə oxunması texnikası, həmçinin oxunu şərtləndirə biləcək əsas səciyyəvi cəhətlər göstərilmişdir. Bədii əsərin tədqiqi onu oxumaqla başlayır. Oxumamış heç bir bədii əsərlə tanış olmaq, onu dərk etmək olmaz. Lakin, mütaliədən əvvəl müəllim ifadəli oxuya diqqət etməlidir ki, bu da şagirdləri oxumağa hazırlamağa yönəldilir. Bildiyimiz kimi əsərlər müxtəlif janrlarda olur. Hekayə, nağıllar, atalar sözü, məsəllər, tapmacalar, yanıltmaclar, şeirlərin oxu texnikası təbii ki, eyni deyildir. Müxtəlif janrlı əsərlərin ifa xüsusiyyətləri də fərqlidir. Şagirdlərin əsas mütaliə növləri ilə tanış etdikdən sonra bədii mətnlərin mütaliəsinin öyrədilməsində ikinci metodoloji addım oxumağın öyrənilməsi və giriş oxudan başlanılmasıdır. Nəticə olaraq söyləmək olar ki, metodistlər hesab edirlər ki, oxumağı öyrənmənin əvvəlində şagird təcrübəyə və çoxlu dil materialına malik olmağa ehtiyac duyur.

Açar sözlər: ədəbiyyat, oxu, xüsusiyyət, müəllim, mətn,təhsil

ABSRACT

The main condition and basis of all literature classes is reading. The success of all work done in the literary field mainly depends on the correct organization of reading. The article describes the rules of reading literary works, the technique of reading in different genres, as well as the main characteristic aspects that can determine the reading. Studying a work of art begins with reading it. It is impossible to get acquainted with any literary work without reading it, to understand it. However, before reading, the teacher should pay attention to expressive reading, which is aimed at preparing students for reading. As we know, works are in different genres. Of course, the technique of reading stories, fairy tales, proverbs, parables, riddles and poems is not the same. Performance characteristics of works of different genres are also different. After introducing students to the main types of reading, the second methodological step in teaching the reading of literary texts is learning to read and starting with introductory reading. In conclusion, Methodists believe that a student needs experience and a lot of language material before learning to read.

Keywords: literature, reading, feature, teacher, text, education

GİRİŞ

Bütün ədəbiyyat dərslərinin əsas şərti və əsası mütaliədir. Ədəbi mövzuda görülən bütün işlərin uğuru əsasən mütaliənin düzgün təşkil olunmasından asılıdır. Bədii əsərin tədqiqi onu oxumaqla başlayır. Oxumamış heç bir bədii əsərlə tanış olmaq, onu dərk etmək olmaz. Lakin, mütaliədən əvvəl müəllim ifadəli oxuya diqqət etməlidir ki, bu da şagirdləri oxumağa hazırlamağa yönəldilir. “Ana dilinin tədrisinin və ümumilikdə təhsilin əsas funksiyalarından

biri oxu təlimidir. O, şagirdlərin nitqini, özünüifadə bacarıqlarını (şifahi və yazılı şəkildə) inkişaf etdirir, söz ehtiyatını artırır.”[2. səh 3.]

Çox vaxt orta məktəblərdə təkcə ifadəli oxumaq deyil, həm də sinifdə bir neçə dəfə oxumaq və yalnız bundan sonra şagirdləri bütün əsəri oxumağa dəvət etmək məsləhət görülür. Əsərlərin ilk dəfə belə birgə oxunuşu şərhlərlə müşayiət olunur. Bu şərhlər həddindən artıq təfərrüatlı olmamalıdır, dərsliklərin və antologiyaların izahatlarını təkrarlamamalıdır. Şərhlər sanki oxumaqla birləşməli və “ucadan düşünmək” rolunu oynamalı, hər bir əsərdə əsas məzmunu maraqla qavramağın nə üçün çətin olduğunu başa düşmədən tez bir şəkildə ortaya qoymalıdır.

Şərh növlərini aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar: ilkin, tarixi və məişət, ədəbi, leksik , leksik və frazeoloji, ideoloji və üslubi, konnotativ (kontekstual), ümumiləşdirmə və s. Bu cür şərhli dərslər müəllimdən təkcə möhkəm bilik deyil, həm də müəyyən yaradıcılıq və icra qabiliyyətləri tələb edir, çünki pedaqoq uşaqlara əsərin “məğzini”, onun orijinallığını çatdırmalıdır. Başlanğıcda birgə oxu məktəblilərdə rezonans doğurur və qavrayış üçün belə hazırlıq aparıldıqda əsərin şagird tərəfindən tam oxunulması təmin edilməlidir. İlkin mütaliə əvvəlcə əsərin öyrənilməsinin başlanğıcıdır, baxmayaraq ki, oxucunun əsər haqqındakı fikirlərini formalaşdırmağa köməklik göstərir.

Orta məktəblərdə müəllimlər sinifdə oxumağa üstünlük verirlər, çünki sinifdə əsəri oxuyandan sonra müəllim əmin ola bilər ki, sinif əsərlə tanış olur və beləliklə müəllim əsərin ifadəli səslənməsini şagirdlərdən eşidir. Bununla belə, evdə oxumağı mənasız hesab etmək olmaz. Ucadan oxuyan müəllim istər-istəməz öz şərhi ilə şagirdlərin əsəri qavramasına az-çox təsir edir,lakin müstəqil oxumaqla şagird və əsər arasında vasitəçi olmadığından daha yaxşı mənimsənilə bilər.

Təcrübə göstərir ki, hər iki oxu növünü birləşdirmək vacibdir. Aşağı siniflərdə əsərin ucadan oxunması yuxarı siniflərlə nisbətdə daha çox təkrar edilir. Burada məsələ təkcə əsərin həcmində deyil, həm də şagirdlərin oxuya hazırlanmasındadır. İbtidai siniflərdə uşaqların oxu texnikası kifayət qədər yüksək deyil, öz-özünə oxuyanda uşaqlar oxudan zövq almırlar. Beləliklə, aşağı siniflərdə səsli oxumaq bir sıra çətinliklərlə şərtlənir. İbtidai siniflərdə əsərlərin həcmi də nisbətən az olur. Çünki, yaşca kiçik olduqları üçün onlar uzun və iri həcmli mətnləri fasiləsiz oxuya və uzun müddət dinləyə bilmirlər. Onlara ucadan oxumağı sevirlər, lakin 20-25 dəqiqədən sonra diqqətləri dağılır, fikirləri yayınmağa başlayır. Bundan əlavə, bu dərslərdə oxu texnikasının təkmilləşdirilməsi məsələsi kəskindir. Buna görə də, ilkin oxunu analitik işlə birləşdirməyə meyl var. Lakin bu da doğru yol deyil. Bədii əsərlə qarşılaşmanı oxu texnikası üzərində işlə əvəz etmək mümkün deyil. Əsər dərsdə tam şəkildə dinlənilməli, oxu texnikası isə təhlil prosesində qismən fərdi şəkildə həyata keçirilməlidir.

Yuxarı siniflərdə oxu daha çox ev tapşırığı şəklində evə verilir. Məktəb proqramına elə böyük həcmli əsərlər daxildir ki, onları sinifdə bütöv oxumaq mümkün deyil. Odur ki, müəllim uşaqları kitabı oxumağa necə həvəsləndirmək və onlara oxumağa necə kömək etmək barədə düşünməli, sonra şagirdlərin kitabı nə qədər dərindən dərk etdiklərini sual-cavab etməlidir. Şagirdlər ilk növbədə bilməlidirlər ki, müəllim onun mütaliəsi ilə maraqlanır, onu izləyir və təhlil zamanı şagirdlərin müstəqil qavrayışına arxalanır. Odur ki, mütaliənin təşkilinin təsirli vasitələrindən biri məhz mütaliənin nəticələrinin səmimi, maraqlı, ciddi, ətraflı və rəngarəng təhlilidir. Məktəbliləri oxuya həvəsləndirmək üçün müəllim bir sıra üsullardan istifadə etməlidir. Oxumağın gedişatına nəzarət etmək, onu müxtəlif formalarda təşkil etmək arzuolunandır. Bunun üçün bir sıra üsullar vardır.

1. Viktorina (müəllim bir parçanı oxuyur, şagirdlər bu sözləri kimin dediyini, hərəkətin harada baş verdiyini və s. yazmalıdırlar). Bu cür viktorina şagirdləri oxumağa həvəsləndirir, çünki onlar bilirlər ki, hər kəs oxuduqlarının hesabını verməlidir.

2. Tapşırıqların yerinə yetirilməsi. Məsələn: sevdiyiniz səhifələri, ən yadda qalan epizodları adlandırın, oxuduğunuz kitab haqqında təəssüratınızı ifadə edin; sinifdə müzakirə olunacaq suallar verin.

3. Sinifdə müzakirə etmək istənilən sualların öz-özünə tərtib edilməsi.

4. Şagirdlərin diqqətini bu tip əsərin emosional çalarlarına yönəldən tapşırıqlar: ən kədərli və ya ən sevincli epizodları adlandırın və onları təkrar danışın. Yalnız müəllim şagirdin əsəri oxuduğuna əmin olduqdan sonra onu öyrənməyə başlaya bilərsiniz.

Lakin, istənilən üsuldan istifadə edərkən müəllimin qarşısında duran əsas vəzifə bədii əsərlərin mətninin öyrənilməsinin elmi prinsiplərə əsaslanmasıdır.

Bildiyimiz kimi əsərlər müxtəlif janrlarda olur. Hekayə, nağıllar, atalar sözü, məsəllər, tapmacalar, yanıltmaclar, şeirlərin oxu texnikası təbii ki, eyni deyildir. Müxtəlif janrlı əsərlərin ifa xüsusiyyətləri də fərqlidir. Bədii əsərlərin ifadəli oxunuşu əsərin janr xüsusiyyətlərinə əsaslanmalıdır. Nağılların oxusu təbii, danışıq nitqinə yaxın səslənmə ilə ifa olunmalı və bu şəkildə təşkil olunmalıdır.Nağılların oxusu zamanı petik forması nəzərə alinmalıdır, səs tonu, ritmik fasilələrlə müşayiət olunmalıdır. Personajların dialoqları və monoloqları, onların xarakterlərinin xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq oxu təşkil olunmalıdır. Bu zaman xarakter, davranış, görünüş, əxlaq və s. kimi səciyyəvi cəhətlərə diqqət yetirmək lazımdır. Oxu mahiyyət etibarilə personajların həm daxili, həm xarici aləmini əks etdirəcək şəkildə həyata keçirilməlidir. Oxu zamanı intonasiya, səs, temp, tembr, diksiya xüsusilə diqqətlə nəzərdən keçirilməlidir. Poetik mətnin oxunmasının da həmçinin özünəməxsus xüsusiyyətləri var. Verilən məlumatlara əsasən deyilir: .” Şagirdlərin hafizəsini gücləndirmək, nitqini inkişaf etdirmək, estetik zövqünü tərbiyə etmək baxımından şeirlər çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Yaxşı şeir uşağın mənəvi aləmini zənginləşdirir, doğma dilin gözəlliklərinə həssaslıq tərbiyə edir. Şeirin tədrisində müəllim ifadəli oxu nümunəsi verməlidir.”[2.] Oxucu poetik mətni dərindən və ehtiramla oxumalıdır. Şeirdəki hər fikri, hər obrazı, hər sözü çatdırmağı bacarmalıdır. Şeirin ifaçısı şeirin ölçüsünü, ritmini, yerini və qafiyələrin nəzərə almalıdır. Beytin ritmik-melodik səsini artırmaq üçün bəzən əlavə fasilə verməlidir. Beytlərin sonunda fasilə olmalıdır. Şeirin son misrasını oxuyarkən xüsusi tamlıqla şeirin məğzi çatdırılmış olmalıdır. Düşüncə və ya onun natamamlığı olmamalıdır. Şeirdə alliterasiyanın mövcudluğunu nəzərə almaq lazımdır, (təkrar samitlər) və assonans (saitlərin təkrarı) oxuya təsir edə biləcək əsas cəhətlər olduğu üçün mütləq nəzərdən keçirilməlidir. Poetik obrazlar və onların xüsusiyyətləri oxu üçün əsas şərt sayılmalıdır. Hekayənin oxunması zamanı da bir sıra şərtlərə əməl etmək lazımdır. Hekayənin nəsr şəklində yazılan mətndir. Hekayə oxuyarkən ümumi ton və adi danışıq nitqinin tonu müşahidə edilir. Hekayənin janr xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Hekayə və ya povest olması ilə bərabər eyni zamanda hekayənin realistik, yumoristik və s. olduğu da nəzərdə saxlanılmalıdır. Personajların xarakterini çatdırmaq üçün intonasiya zənginliyindən və müxtəlifliyindən istifadə etmək lazımdır. Tələffüzün aydın və yaxşı olması əsas şərtdir. Çatdırılan ifadəli səs anlaşıqlı nitqin açarıdır. Bunun üçün samitləri düzgün və təmiz tələffüz etmək lazımdır. Mühazirə materiallarında yazılır: “Əsərin səslənən sözdə ifadə edilməsində başlıca məqsəd, hər şeydən əvvəl, mətndə təsvir olunanların dinləyicilər tərəfindən aydın təsəvvür edilməsinə nail olmaqdır. Əsərin ən xırda detalları belə dinləyicilərin xəyalında canlanmalı, onların qəlbində dərin iz buraxmalıdır.” [1.səh.6]

Ucadan oxu auditoriya üçün də ideal hesab oluna bilər. Metodistlər təsdiq edirlər ki, oxumağa başlayandan tələbələr əsas oxu növləri ilə tanış olmalıdırlar. Oxumağa başlayan insan qarşısına müxtəlif kommunikativ vəzifələr qoyur. Oxucunun qarşısına qoyduğu kommunikativ vəzifələrdən və onlara uyğun gələn üsullardan asılı olaraq oxu növlərə bölünür və fikrimizcə, bu fənn üzrə xüsusi tədris vəsaiti tərtib edildikdən sonra bədii mətnlərin mütaliəsinin öyrədilməsinin ilk metodik addımı şagirdləri mütaliənin əsas növləri ilə tanış etməkdir. Dərslik üzərində düzgün işləmə metodunun normalarına əməl edilmədikdə, hətta belə xüsusi dərslik də təsirsiz olacaq və lazımi nəticəni verməyəcəkdir. Başqa sözlə, "necə oxumalı", yəni bədii mətn üzərində işləmə üsulu "nə oxumalı" ilə eyni məna daşıyır. Şagirdlərin əsas mütaliə növləri ilə tanış etdikdən sonra bədii mətnlərin mütaliəsinin öyrədilməsində ikinci metodoloji addım oxumağın öyrənilməsi və giriş oxudan başlanılmasıdır. Nəticə olaraq söyləmək olar ki, metodistlər hesab edirlər ki, oxumağı öyrənmənin əvvəlində şagird təcrübəyə və çoxlu dil materialına malik olmağa ehtiyac duyur.

ƏDƏBIYYATLAR

1. Bakalavriat hazırlığı üçün İfadəli oxu fənn proqramı. Bakı,2021
2. Oxu təlimi. Müəllimlər üçün vəsait. 49 səh
3. http://www.genderi.org/movzu-muasir-telim-formalaris-usullar-ve-texnikalar-plan-1.html?page=55

DOĞUNUN BÜYÜK BİLİMİ EBU REYHAN BİRUNİ

AYNUR ZAHİR KIZI BADALOVA

Öğretmen, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

ÖZET

El Biruni en büyük bilim adamlarından biri, astronom, dünyaca ünlü bir kişilikdir. Zamanının o kadar ilerisindeydi ki, keşifleri zamanının bilim adamları tarafından anlaşılamadı. Makale, büyük bilim adamının icatlarına ve bilimsel kanıtlarına ayrılmıştır. Biruni cebir, geometri ve coğrafya alanlarında da zengin bilgiye sahipti. Hem müsbet ilimler hem de teoloji alanında en büyük bilim adamlarından biri olarak ün kazandı. Bitkiler, hayvanlar ve kuşlarla ilgili günümüzde de geçerliliğini koruyan çok özgün bilimsel araştırmaları vardır. Biruni'ye göre yaratılmışların en mükemmeli olan insanın önünde aşılmaz bir engel, aşılmaz bir kale, aşılmaz bir dağ yoktur. Makale aynı zamanda bilim adamının dini görüşlerini de yansıtmaktadır. Biruni'nin eserlerine baktığımızda hepsinde onun Allah sevgisini görüyoruz. Onun bilimsel buluşları ile dinî bilgileri birbiriyle bir bütünlük oluşturur. Biruni'nin en büyük bilimsel keşifleri, onun dini bilgileri bilimsel ve doğa bilimleriyle uzlaştırma yeteneğinde önemli rol oynadı. Bilimdeki buluşlarının ve araştırmalarının neredeyse tamamı, yeni keşifler için kolay ipuçları taşıyor. Bu bakımdan Batı'da Biruni'nin ve diğer doğulu dehaların eserlerine sürekli ilgi duyulması, o dönemde ortaya çıkan İslam medeniyetinin tükenmezliğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: bilim adamı, buluş, felsefe, bilgi, din, dil

ABSTRACT

Al Biruni is one of the greatest scientists, astronomer, world famous personality. He was so far ahead of his time that his discoveries were not understood by the scientists of his time. The article is devoted to the inventions and scientific evidence of the great scientist. Biruni also had rich knowledge in the fields of algebra, geometry and geography. He gained fame as one of the greatest scientists in both the exact sciences and theology. There are very original scientific researches about plants, animals and birds that are still valid today. According to Biruni, there is no insurmountable obstacle, insurmountable castle, or insurmountable mountain in front of man, who is the most perfect of creation. The article also reflects the religious views of the scientist. When we look at Biruni's works, we see his love for God in all of them. His scientific discoveries and religious knowledge form an integrity with each other. Biruni's greatest scientific discoveries played an important role in his ability to reconcile religious knowledge with scientific and natural sciences. Almost all of his discoveries and research in science carry easy clues for new discoveries. In this respect, the constant interest in the West in the works of Biruni and other eastern geniuses shows the inexhaustibility of the Islamic civilization that emerged at that time.

Key words: scientist, invention, philosophy, knowledge, religion, language

GİRİŞ

El Biruni en büyük bilim adamlarından biri, astronom, dünyaca ünlü bir kişilikdir. Zamanının o kadar ilerisindeydi ki, keşifleri zamanının bilim adamları tarafından anlaşılamadı. Zekası ve ilmi ile bütün dünyayı fethetti. Ebu Reyhan Biruni'nin dünya bilimine kazandırdığı paha

biçilmez yenilikler bugün de geçerliliğini koruyor. Ortadoğu'yu dolaştı, gördüğü ve gezdiği yerleri inceledi, bilimsel açıdan büyük ilerlemelere yol açacak keşifler yaptı. El Biruni'nin birçok bilimde derin bilgisi vardı. Coğrafya, astronomi, tıp, cebir, geometri ve matematik gibi bilimlere hakim seçkin bir şahsiyetin mükemmel bilimsel çalışmaları vardır. Aziz Mustafa şunları söylüyor: "Coğrafya araştırmaları Biruni'nin ünlü bir coğrafyacı olduğunu kanıtlıyor. Örneğin 994 yılında ünlü bir Türk İslam bilim adamı, Amu Darya'nın batı yakası ile Kot şehri arasında yer alan şehrin ekliptik yüzeyinin eğim derecesini ünlü araştırmacıları bile hayrete düşürecek bir doğrulukla tespit etti"[3]. Ebu Reyhan Biruni'nin hem dünyaya hem de Türk dünyasına büyük faydaları vardır. Türk halklarının yaşadığı coğrafyalar ve gelenekleri hakkında detaylı bilgiler almış ve bu özelliklerini yazılarında geliştirmiştir. Doğrudur Biruni'nin Türk milleti, onun yaşam tarzı, kültürü, tarihi ve sanatı hakkında yazdıkları, Batılı yazarların bugün Türk milleti hakkında çarpıtmaya çalıştıkları bilgilerin yanlış olduğunun açık bir göstergesidir. Türk halkının din ve ırkına göre insanlara olan hayranlığı ve sevgisi, aynı zamanda Türk halkının misafirperverliği, birbirine olan ilgisi ve bağlılığı hakkındadır. Ebu Reyhan şunları yazdı: "Türkler kültürlü, eğitimli ve kadim bir halktır ve ben böyle bir halktan geldiğim için gurur duyuyorum". Ünlü astronom, 4 Eylül 973'te Orta Çağ'ın en güzel ve büyük şehirlerinden biri olan Harezm'de doğmuş, sanatçılar arasında büyümüştür. Biruni'nin ebeveynleri de el sanatlarında çalışıyordu. Çocukluğundan beri bilime ve ilme merakı büyüktü. Ebu Reyhan Biruni'nin halk arasındaki yeteneği kraliyet sarayına kadar ulaştı. A. Mustafa, Ebu Reyhan hakkında şunları söylüyor: "Gençliğinde bilgi ve becerisi sayesinde diğerlerinden farklıydı ve Harezmşahların sarayında alimlerin dikkatinden kaçmamış ve sarayın faaliyetlerini diplomatik olarak denetlemişti. O zamanın en ünlü kişilerinden biri olarak kabul edilen Emir Ebu Nasır Mansur, genç Biruni'nin parlak zekasını ve faaliyetini görünce onu koruması altına aldı ve İbn Sina ve Samat-El Hakim gibi parlak bilim adamlarının öğretileriyle tanıştırdı. " [1].

Henüz gençken eski Harezm bilimiyle yakın temas halindeydi. Kişisel ifadesine göre 21-22 yaşlarındayken çeşitli aletler kullanarak astronomik ölçümler yapmıştı. Bu sırada Harezm'de bir darbe yapılıyordu. Bu Biruni'nin hayatını çok kötü etkiledi. Bu nedenle Harezm'den ayrılarak başka bir yere taşındı ve orada 10 yıl yaşamak zorunda kaldı. Biruni Harezm'e döndükten sonra devlet adamlarından biri oldu. Bu yıllarda metallerin ve değerli taşların özgül ağırlığını ölçtü. Bu sıralarda Ebu Reyhan, antik Harezm'in ünlü bilim adamlarından İbni Sina ile tanışarak onunla Aristoteles fiziği ve birçok doğa bilimiyle ilgili konuları tartıştı. Nazım Mustafayev makalesinde Al-Biruni'nin Aristoteles'e karşı tavrını şöyle anlatıyor: "Biruni, Aristotelesçilik açısından felsefi dogmatizmi kabul etmedi ve bir görüşe bağlı kalmamayı tercih etti. Bu eleştirel konum Biruni'nin Aristoteles'in büyük bir entelektüel olduğunu fark etmesine engel olmadı. [4].

Doktor-astronom, önde gelen bilim adamı El Biruni astronomiye büyük ilgi gösterdi, gözlemevleri kurdu ve bu konuda kitaplar yazdı. Biruni aynı zamanda çeşitli hastalıkların tedavisinde de ünlü bir doktordu. Yunan ve Hint tıbbında iyice uzmanlaştı ve araştırma yoluyla tedavi edilemez olduğu düşünülen birçok hastalığı tedavi edebildi. Hatta gözlerini iyileştirerek Sultan Mesud'un dikkatini bile çekmişti.

Biruni, birçok dil biliyordu. Arapça, farsça, yunanca ve çince biliyordu. Matematik, astronomi, geometri, fizik, kimya, tıp, eczacılık, tarih, coğrafya, filoloji, etnoloji, jeoloji, dinler tarihi konularında 30'a yakın eser yazmıştır. Kelamla ilgili eserlerinde Kur'an'ı anlatmış ve ona olan hayranlığını her an dile getirmiştir. Bilimsel kaynaklara dayanarak teoriyi pratikte test etmek için bir yöntem öneren ilk kişi oydu.

Onun bilimsel yöntemleri ve ünlü bilim adamı İbni Sina'ya yazdığı mektuplardaki yorumları günümüzde de çağdaşlığını korumaktadır. Teoloji bilgisi çok derindi. Gazne şehrinin kıblesini

astronomik doğrulukla tespit etti. Bununla astronomi bilgisi alanında zengin ve tükenmez bir zihne sahip olduğunu kanıtladı. Ayın, güneşin ve gök cisimlerinin hareketleri, güneş tutulmaları ve bunlarla ilgili olaylara ilişkin tasvirleri onu İslam dünyasında meşhur etmiştir.

Dünyanın çapının ölçümüne ilişkin hassas hesaplamaları hâlâ herkesi şaşırtmaktadır. Avrupa'da buna Biruni yasası denir. Biruni, coğrafi araştırmalarında o dönemde kimsenin bilmediği "Umud Burnu"ndan da bahsetmişti. Ayrıca Kuzey Asya ve Kuzey Avrupa hakkında da geniş bilgiler verdi. Beş yüzyıl önce Kristof Kolomb, Amerika kıtasının ve Japonya'nın varlığından, dünyanın yuvarlak olduğundan ve kendi ekseni etrafında döndüğünden bahsetmiş ve Nyüton'dan yüzyıllar önce yer çekimi kuvvetini cesurca bildirmişti. Yaklaşık 950-980 yıl önce, günümüzde bilim adamları arasında temel tartışma konusu olan karaların kuzeye doğru kaydığını bildirmişti. Biruni, botanik bilimiyle de ciddi olarak ilgileniyordu. Bitkiler, hayvanlar ve kuşlarla ilgili günümüzde de geçerliliğini koruyan çok özgün bilimsel araştırmaları vardır. Evrensel bir düşünce yapısına sahip olan Biruni, tarih konusunda ilginç araştırmalar yaptı. Gazneli Sultan Mahmud'un, Sabutak ve Harezm tarihlerini yazdı. Biruni aynı zamanda dinler tarihini de incelemiş ve pek çok karanlık konuya açıklık getirmiştir. Bu seçenek karşılaştırmalı din tarihinin temelini attı. Dokuz asır sonra karşılaştırmalı dinler tarihi, Biruni'nin araştırmalarına dayanarak ayrı bir çalışma alanı olarak gelişmeye başladı. Biruni felsefeye de ilgi duymuş ve onun derinliklerinde kaybolmamıştır.

Felsefi dünya görüşünü ve felsefi fikirlerini Tanrı ile ilişkilendirdi. Biruni'nin astronomi, fizik, tıp, matematik, coğrafya, botanik, kimya ve diğer bilimlerle ilgili eserlerinin tamamında ilahi varlığa karşı büyük bir sevgi hissedilmektedir. Kaynaklarda El Biruni baresinde söyleniyor: "Önemli bir bilim adamı, nesnelerin yoğunluğunu belirleyen bir cihaz yapıyor ve bunu 'Özgül Ağırlık' kitabında anlatıyor. Araştırma, bu özel kabın, içine konulan eşyanın hacmine göre çıkarılan suyun hacmini doğru bir şekilde ölçmek üzere tasarlandığını belirtiyor. Ayrıca sıvıların özgül ağırlığını ölçen bir cihaz da yapar. Bu cihaz kullanılarak soğuk ve sıcak suyun, tatlı ve tuzlu suyun özgül ağırlığı belirlenir. Bu da suyun yoğunluğu ile özgül ağırlığı arasında bir ilişki olduğunu gösteriyor." [2].

Onun Tanrı'ya olan sevgisi El Biruni'yi Yüce Tanrı'ya yaklaştırıyor gibiydi. Çevresindekilere, Allah'ın insanlara ilim mutluluğu nasip ettiğini anlattı. İlmin nuru kör gözleri iyileştirir, kalplere ışık verir, karanlıkları aydınlığa çıkarır, insanı arındırır, ona sonsuz sevgi verir. Tüm hayatını ilim çalışmalarına adayan bu büyük insan, acı çekmekten korkmamayı, aşılmaz engeller karşısında boyun eğmemeyi ve Yüce Allah'a sığınarak çıkış yolu aramayı tavsiye etmektedir.

Biruni'ye göre yaratılmışların en mükemmeli olan insanın önünde aşılmaz bir engel, aşılmaz bir kale, aşılmaz bir dağ yoktur. Bunu yapmak için kişinin, Tanrı'nın kendisine verdiği tükenmez bir bilgi deposunu, aklını ve düşüncesini kullanması gerekir. Biruni'ye göre ilim öğrenmenin zevkinden daha güzel bir zevk, ilmin ıstırabından daha güzel bir acı yoktur. Biruni ayrıca bilimle uğraşan insanlara sayısız hazineye sahip olma ve yeni bilimsel keşifler elde etme konusunda değerli tavsiyelerde bulundu. Başkalarını kıskanan, bilimdeki meslektaşının başarılarına sevinmeyen bir kişi, hiçbir zaman bilimin zirvesine ulaşamaz, sonsuz bilgiye ulaşamaz. İlimle uğraşan kişinin ahlaken temiz olması gerekir.

Başkalarının üstüne çıkıp nefsinin kölesi olmaya çalışanlar, ne kadar bilim okurlarsa çalışsınlar hiçbir şey başaramazlar. Dolayısıyla herkes bilim adamı olamaz, herkes bilimin inceliklerine hakim olamaz. Bilim yapmak zor iştir. Bir bilim adamının hakikati araştırırken doğru yolda mı yoksa yanlış yolda mı olduğunu tespit edebilmesi için en doğru olanı seçmesi, seleflerinin eserlerini incelemesi ve onlarla karşılaştırması gerekir. Bilim insanının yarım yamalak araştırmalardan uzak durması, araştırdığını sonuna kadar incelemesi, doğru olduğuna inandığını seçmesi ve topluma fayda sağlayacak bilimsel yenilikler sunması gerekir.

Biruni'nin eserlerine baktığımızda hepsinde onun Allah sevgisini görüyoruz. Onun bilimsel buluşları ile dinî bilgileri birbiriyle bir bütünlük oluşturur. Biruni'nin en büyük bilimsel keşifleri, onun dini bilgileri bilimsel ve doğa bilimleriyle uzlaştırma yeteneğinde önemli rol oynadı. Dini aşkla yerçekimini buldu ve dünyanın ekvatorunun uzunluğunu hesapladı. Böylece laik ve dini bilimler arasında bir bağlantı olduğunu ve hiçbir dinin bilim çalışmalarına karşı çıkmadığını bir kez daha kanıtladı. Bir kimse din adını kullanır ve dünya bilimlerine karşı çıkarsa, hayatı boyunca kendisini sonsuz azaba sürüklemiş demektir. Biruni'nin dehasını ve sınırsız aklını anlamak için onun eserlerini tanımak ve okumak gerekir. Biruni'nin eserlerini okuyan herkese, onun büyüklüğü karşısında defalarca eğildiğini söylemesi tesadüf değildir. Şunu da belirtmek gerekir ki, bilim adamlarının büyük çoğunluğu yıllar önce olduğu gibi bugün de bilim adamının eserlerini okumakta ve bir tür bilimsel buluş yapmak amacıyla onlardan yararlanmaya çalışmaktadır. Bunun bir nedeni var. Böylece 7-13. yüzyıllarda İslam bilimi ve İslam kültürü en yüksek gelişme dönemini yaşadı.

Bilimdeki buluşlarının ve araştırmalarının neredeyse tamamı, yeni keşifler için kolay ipuçları taşıyor. Bu bakımdan Batı'da Biruni'nin ve diğer doğulu dehaların eserlerine sürekli ilgi duyulması, o dönemde ortaya çıkan İslam medeniyetinin tükenmezliğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

1.A.Mustafa. Dünyayı hayrete düşüren ünlü Müslüman alimler: Ebu Rayhan Muhammed ibn Ahmed el-Biruni. "Zaman" Gazetesi, 2005

2. S. Farajov. Kopernik ile başlayan modern astronominin ilk kurucusu. Medeniyat gazetesi, 2022.

3. A, Mustafa. Harika insanlar, kişilikler. Zaman gazetesi, 2015.

4. https://fraza.az/az/news/read/52

CONGRESS PHOTOS

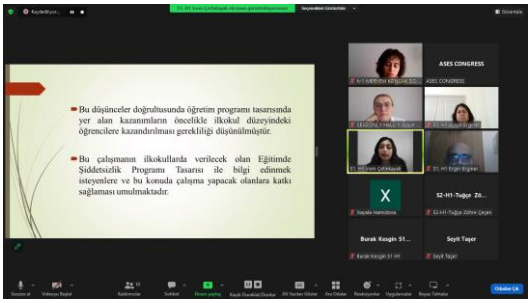

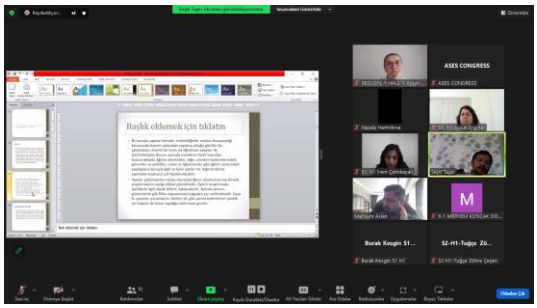

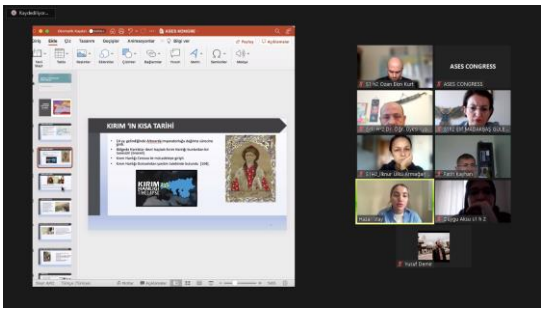

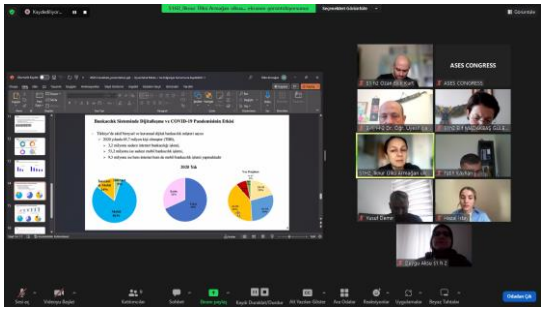

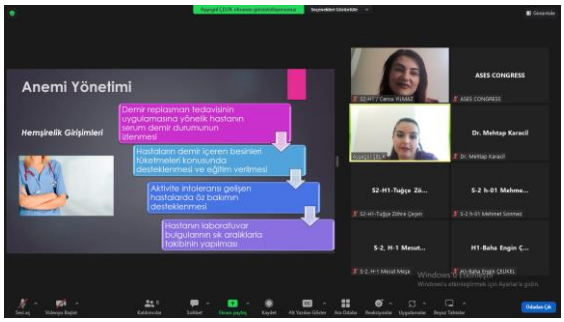

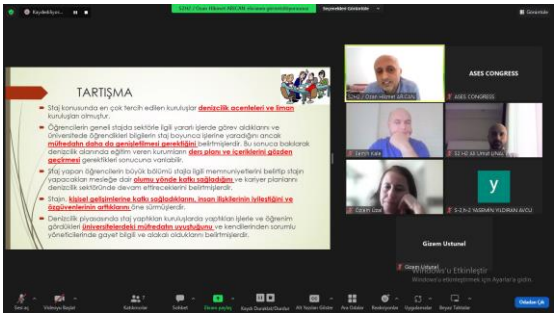
TARTIŞMA
ASES CONGRESS
Gizem Ustunel

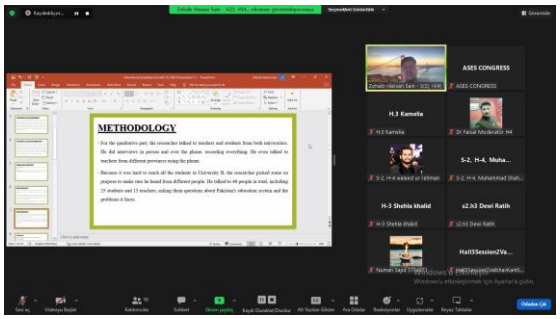
METHODOLOGY
ASES CONGRESS

Research Background
ASES CONGRESS

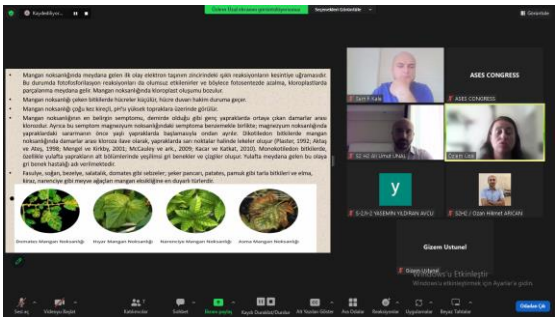
ASES CONGRESS
Gizem Ustunel

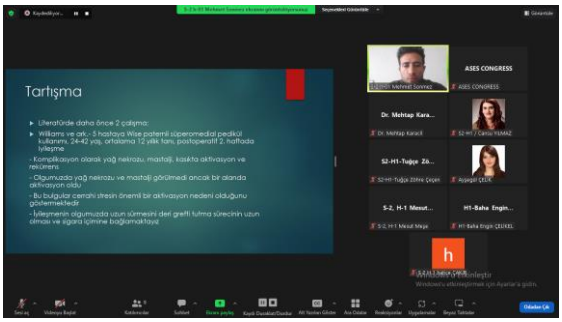
Tartışma
ASES CONGRESS

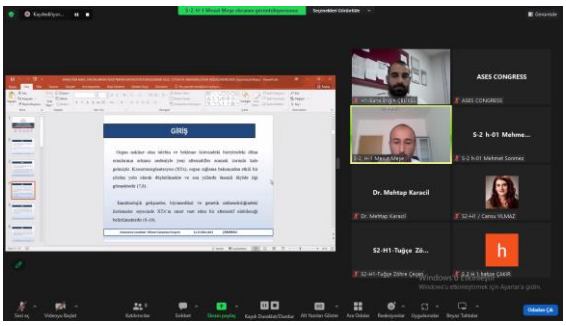
GİRİŞ
ASES CONGRESS

ASES INTERNATIONAL CANAKKALE SCIENTIFIC STUDIES CONFERENCE POSTER

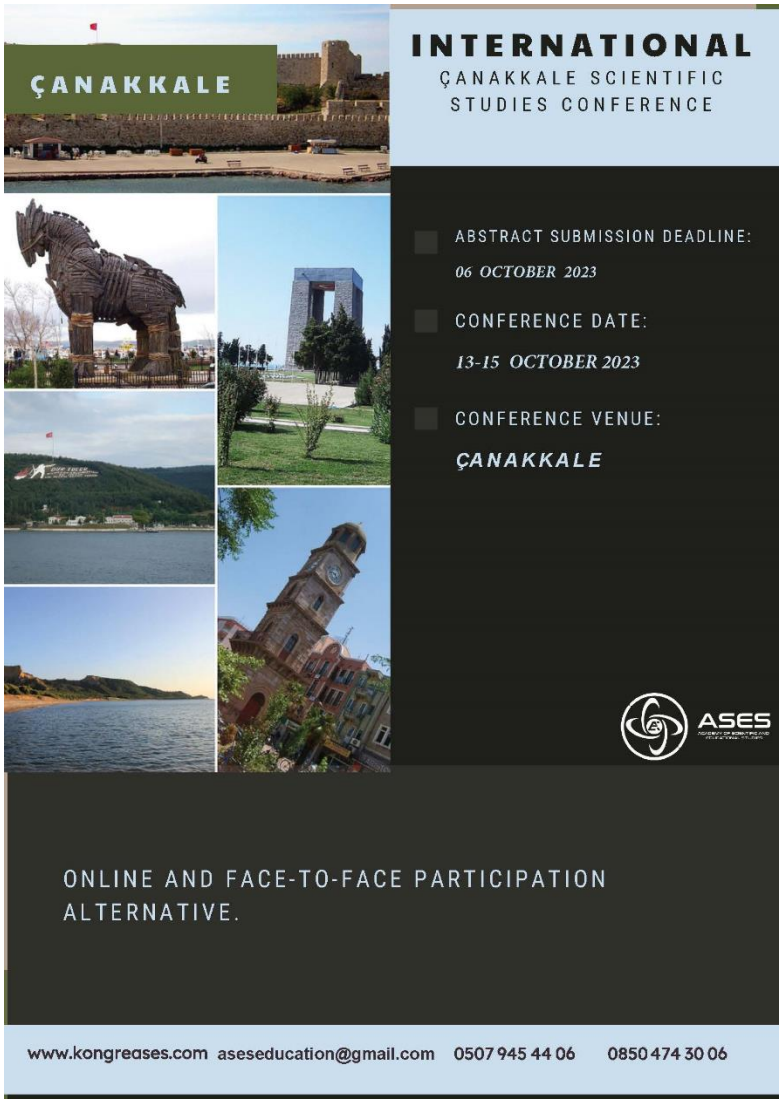

25.09.2023

Sayı : G-100-48

Konu : Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARACİL'in

Kongre Düzenleme Kurulu Görevlendirilmesi Hk.

Sayın: Mehtap KARACİL

Bayburt Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Ases Kongre Organizasyon Yayıncılık LTD. ŞTİ. tarafından 13-15 Ekim 2023 tarihleri arasında Çanakkale'de düzenlenecek olan Ases Uluslararası Çanakkale Bilimsel Çalışmalar Kongresi Düzenleme Kuruluna; düzenleme kurul üyesi olarak görev almanızı talep ederiz.

Gereğini bilgilerinize arz ederiz.

Basri ORDU
Şirket Yetkilisi

ASES
ACADEMY OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL STUDIES

ASES KONGRE ORGANİZASYON YAYINCILIK LTD. ŞTİ
Adres: Hamidiye Mah. İnönü Cad. Helvacı İş Mrk. No: 43/19
Battalgazi/ MALATYA
Beydağı V.D. 086 145 1749
Tic. Sic. No: 23200
Mersis No: 0086 1451 74490 0001
Mail adresi: asescongress@gmail.com
Tel: 0850 474 30 06

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-79126184-900-157465 27.09.2023
Konu : Dilekçe (Dr.Öğr.Üyesi Mehtap KARACİL)

EĞİTİM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ BAŞKANLIĞINA

İlgi : 26.09.2023 tarihli ve 157203 sayılı yazınız.

İlgi yazı gereğince, Bölümünüz öğretim elemanlarından, Dr. Öğr. Üyesi Mehtap KARACİL'in ASES Uluslararası Çanakkale Bilimsel Çalışmalar Kongresi Düzenleme Kuruluna, düzenleme kurul üyesi olarak görevlendirilmesi Dekanlığımızca uygun görülmüştür. Konunun ilgili öğretim üyesine tebliğ edilmesi hususunda;

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Sedat MADEN
Dekan

Ek: İlgili Yazı (3 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BS94ANMH4Z Pin Kodu :95282 Belge Takip Adresi : https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5264&eD=BS94ANMH4Z&eS=157465

Telefon:0 458 333 20 33 Faks:0 458 333 20 43
e-Posta:egitim@bayburt.edu.tr Elektronik Ağ:https://www.bayburt.edu.tr/tr/egitim-fakultesi
Kep Adresi:bayuni@hs01.kep.tr
Bilgi için: Suzan ANIL
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

26.09.2023

Sayı : G-100-49

Konu : Doç. Dr. Semih KALE'nin

Kongre Düzenleme Kurulu Görevlendirilmesi Hk.

Sayın: Semih KALE

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Fakültesi

Ases Kongre Organizasyon Yayıncılık LTD. ŞTİ. tarafından 13-15 Ekim 2023 tarihleri arasında Çanakkale'de düzenlenecek olan Ases Uluslararası Çanakkale Bilimsel Çalışmalar Kongresi Düzenleme Kuruluna; düzenleme kurul üyesi olarak görev almanızı talep ederiz.

Gereğini bilgilerinize arz ederiz.

Basri ORDU
Şirket Yetkilisi

ASES
ACADEMY OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL STUDIES

ASES KONGRE ORGANİZASYON YAYINCILIK LTD. ŞTİ
Adres: Hamidiye Mah. İnönü Cad. Helvacı İş Mrk. No: 43/19
Battalgazi/ MALATYA
Beydağı V.D. 086 145 1749
Tic. Sic. No: 23200
Mersis No: 0086 1451 74490 0001
Mail adresi: asescongress@gmail.com
Tel: 0850 474 30 06

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Fakültesi Dekanlığı

Sayı : E-39871594-903.07.02-2300246599 10.10.2023
Konu : Görevlendirme (Doç.Dr. Semih KALE)

DAĞITIM YERLERİNE

Su Ürünleri Avlama ve İşleme Teknolojisi Bölüm Başkanlığı'nızın 2300243831 sayılı yazısı incelenmiştir. Bölümünüz öğretim üyesi Doç.Dr. Semih KALE'nin, Ases Kongre Organizasyon Yayıncılık Ltd.Şti. tarafından 13-15 Ekim 2023 tarihleri arasında Çanakkale'de düzenlenecek olan Ases Uluslararası Çanakkale Bilimsel Çalışmalar Kongresinin Düzenleme Kurulunda Kurul Üyesi olarak, 2547 sayılı Kanunun 39 ncu maddesine istinaden (Yolluksuz-yevmiyesiz) görevlendirilmesi Dekanlığımızca uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Murat YİĞİT
Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Fakültesi Dekanı V.

DAĞITIM LİSTESİ

Gereği:
Su Ürünleri Avlama ve İşleme Teknolojisi Bölümü

Bilgi:
Sayın Doç. Dr. Semih KALE

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu: 7UPH49P
Belge Takip Adresi: dogrulama.comu.edu.tr

Adres: Terzioğlu Yerleşkesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Fakültesi, Çanakkale
Telefon No: (0 286) 2180018
e-Posta:
Kep Adresi: comu@hs01.kep.tr
Faks No:
İnternet Adresi: https://www.comu.edu.tr
Bilgi için : Funda Pezikoğlu
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No:
Direkt Hat:

ASES PUBLICATIONS-2023©

19.10.2023

ISBN: 978-625-99488-4-3